Om bevarande- och utvecklingsplanen

Bakgrund

Den 3 december 1998 skrevs örlogsstaden Karlskrona in på världsarvslistan. Karlskrona blev därmed det nionde världsarvet i Sverige. Motiveringen till utnämningen var följande: ”Karlskrona är ett utomordentligt väl bevarat exempel på en europeiskt planerad örlogsstad inspirerad av anläggningar i andra länder. Karlskrona har i sin tur tjänat som förebild för andra anläggningar med liknande uppgifter. Örlogsbasen spelade en viktig roll under de århundraden när storleken på ett lands flottstyrka var en avgörande faktor i europeisk realpolitik, och Karlskrona är den bäst bevarade och mest kompletta av dem som finns kvar.”

Vad är en bevarande- och utvecklingsplan?

Bevarande- och utvecklingsplanen är ett tematiskt tillägg till översiktsplanen Karlskrona 2050. Översiktsplanen och i det här fallet bevarande- och utvecklingsplanen är inte bindande men

ska ge vägledning för beslut om hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras. En översiktsplan ska hållas aktuell. Kommunen ska minst en gång under tiden mellan två ordinarie val till fullmäktige pröva om översiktsplanen är aktuell (aktualitetsprövning).

Världsarvsfrågorna är viktiga i samband med bevarande och utveckling av staden. Karlskrona kommun månar om att den fortsatta utvecklingen av staden ska ske på ett hållbart sätt som beaktar världsarvets värden. En bevarande- och utvecklingsplan är ett nödvändigt underlag i stadsplaneringen och bebyggelseutvecklingen.

Även om inte varje enskild byggnad utgör en särskilt värdefull byggnad så bedömer kommunen att hela bevarande- och utvecklingsplanens område samt de delar av världsarvet som inte finns med i underlaget, såsom marinbasen, varvet och de omkringliggande öarna, utgör ett särskilt värdefullt område enligt Plan- och bygglagen 8 kap. 13 §.

Ett flertal politiska mål och lagar har utformats för att värna en hög kvalitet i utformningen av den fysiska miljön och för ett bevarande och en hållbar utveckling av våra kulturmiljöer. Genom att identifiera värdena inom världsarvet ger vi förutsättningar för att kunna utföra kommunens roll inom detta arbete.

Bevarande- och utvecklingsplanen har kulturmiljöperspektivet i fokus och planen syftar till att åstadkomma en hållbar utveckling av världsarvsstaden Karlskrona. Den innehåller riktlinjer för hur världsarvets och stadens kulturhistoriska värden ska bevaras samtidigt som stadens utvecklingsmöjligheter lyfts.

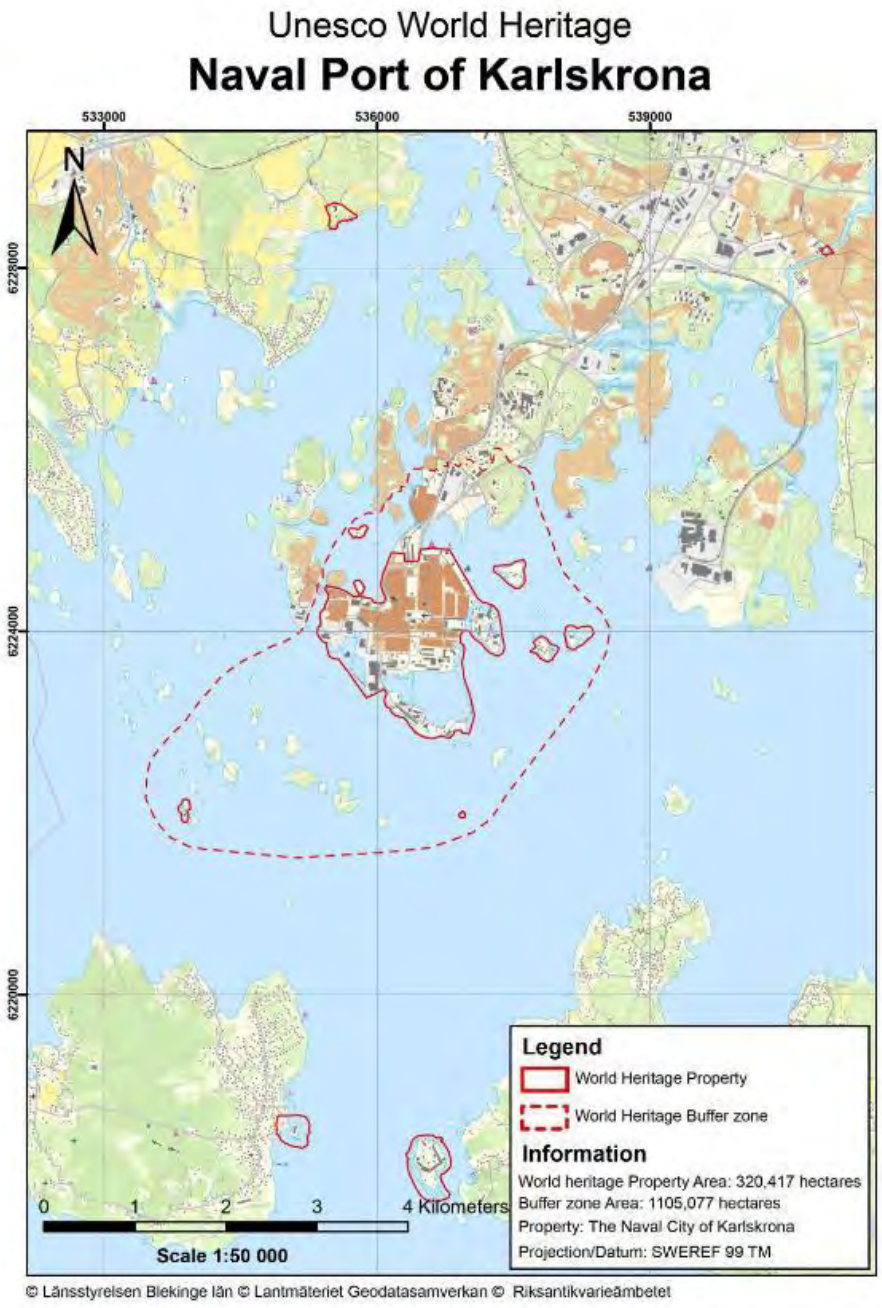
Från 1 dec 2025 gäller nya bestämmelser kring kulturmiljöhänsyn i bygglovsprövning. Dessa innebär att kommunen i planeringen ska redovisa områden med särskilda kulturhistoriska värden och där bygglovsplikt gäller för till exempel ny- och ombyggnad. Bevarande- och utvecklingsplanen anger världsarvet och dess buffertzon som ett sådant område. I övrigt medför bevarande- och utvecklingsplanen inga nya eller utökade krav utan ska göra

det tydligt och transparent för både kommun och fastighetsägare vad som kan ligga till grund för ett framtida ställningstagande. Planen ska förtydliga hur kommunen värderar staden, riksintresset och världsarvet så att lagkraven i Plan- och bygglagen (PBL) ska kunna efterlevas (se PBL:s lagkrav under fliken Bevara och utveckla).

Bevarande- och utvecklingsplanen riktar sig mot politiker, tjänstepersoner, fastighetsägare, privatpersoner och företag.

Avgränsning

Bevarande- och utvecklingsplanen behandlar den civila staden och omfattar det område som utgör världsarvet och dess buffertzon, bortsett från de omkringliggande öarna med befästningar och Drottningskärs kastell, Kungsholms fort, Skärva herrgård samt Lyckeby kronokvarn. Även varvets och marinbasens område har exkluderats i detta skede. Detta på grund av världsläget och den begränsade åtkomsten till området.

Kartan visar världsarvets gräns med heldragen linje och världsarvets buffertzon med streckad linje. Åtgärder som utförs inom buffertzonen bedöms kunna påverka världsarvets värden.

Innehåll och upplägg

Bevarande- och utvecklingsplanen utgör:

- en del av kommunens utpekande av särskilt värdefulla byggnadsverk, allmänna platser och bebyggelseområden som avses i 8 kap. 13 § samt kommunens syn på vilka hänsyn som krävs för att tillvarata de särskilda värdena.

- en dokumentation av staden utifrån olika nivåer; staden – stadsdelen – kvarteret – byggnaden.

- en klassificering av byggnadernas och miljöernas/platsernas värden. Vad är kulturhistoriskt intressant och vilka värden är viktiga att bevara?

- en beskrivning av hur vi kan stärka de kulturhistoriska värdena.

- en helhetsbeskrivning av staden och världsarvet som vid sidan om byggnaderna även belyser stråk, platser, ytor, siktlinjer, volymer och strukturer i staden.

- en beskrivning av hur vi kan bygga vidare i staden med utgångspunkt i världsarvets värden.

Det finns olika flikar för att nå världsarvsbeskrivningen, stadsdelsanalyserna och bebyggelseinventeringen. Stadsdelar, byggnader, detaljplaner och riktlinjer kan även nås genom kartan.

Stadsdelsanalyser

Stadsdelsanalyser beskriver planens alla områden inom världsarvet och buffertzonen. De inkluderar en helhetsbeskrivning av stadsdelen och dess kulturhistoriska värde. Vid sidan om byggnaderna beskrivs även stråk, platser, ytor, siktlinjer, volymer och strukturer i staden. I enlighet med Unescos rekommendation om det historiska urbana landskapet så ser bevarande- och utvecklingsplanen på helheten och samspelet mellan olika komponenter i staden.

Som utgångspunkt till stadsdelsanalyserna har Boverkets checklista för karaktärisering använts. Därutöver har värdebärande karaktärsdrag och världsarvets attribut listats inom respektive område. Boverket skriver på sin hemsida: ”Genom att analysera bebyggelsens karaktärsdrag går det att beskriva vilka egenskaper som skapar de kvaliteter som man önskar att värna. Utifrån det är det möjligt att bedöma vilka tillägg och förändringar som är möjliga att göra utan att skada de grundläggande värdena och den kulturhistoriska läsbarheten.”

Plan- och bygglagen (PBL) 2 kap 6 § säger bland annat att: Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Samma paragraf säger vidare att: Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. För att detta ska efterlevas är det viktigt att stadsbilden med dess karaktärsdrag, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden är identifierad.

Bebyggelseinventering

I bevarande- och utvecklingsplanens bebyggelseinventering presenteras byggnader med kulturhistoriska värden att ta tillvara vid ändring (PBL 8:17), och det anges vilka byggnader som är kulturhistoriskt särskilt värdefulla (PBL 8:13). Med underlaget som vägledning kan åtgärder planeras och utföras på ett varsamt sätt, och så att särskilt värdefull bebyggelse inte förvanskas. För varje byggnad listas byggnadsdelar och karaktärsdrag som är viktiga att ta tillvara för att byggnadens kulturhistoriska värden ska bibehållas. För varje byggnad finns även en rubrik som anger rekommendationer gällande fönster. Om det i detaljplan finns rivningsförbud, skydds- och /eller varsamhetsbestämmelser och utökad lovplikt så listas även dessa.

Bebyggelseinventeringen utfördes 2017–2018 och har uppdaterats under 2024. All bebyggelse, äldre än 25 år, inom världsarvets gräns med undantag från Örlogsbasen och varvsområdet inventerades. Som underlag användes tidigare utförda inventeringar som "Karlskrona: en bebyggelseinventering", utgiven av Kommittén för bebyggelseinventering 1970, Bebyggelseinventering Trossö 1982 (opublicerad), Karlskrona: Björkholmen, bebyggelseinventering 1983 och Bebyggelseinventering Björkholmen 1994.

Bebyggelseinventeringen ska underlätta för kommunen och fastighetsägare att efterleva de lagkrav som finns i PBL.

PBL 8 kap. 17 §: Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

PBL 8 kap. 13 §: En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Projektorganisation och källor

Bevarande- och utvecklingsplanen har tagits fram av Karlskrona kommun i samarbete med Nyréns Arkitektkontor AB.

Projektgruppen från miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen, Karlskrona kommun, har bestått av:

- Anna-Karin Skiöld, bebyggelseantikvarie och projektledare
- Sandra Högberg, planarkitekt
- Christina Johansson, planarkitekt
- Johanna Westerlund, planarkitekt
- Rebecca Lindkvist, bygglovsarkitekt
- Mark van Reenen Mostert, GIS-ingenjör
- Ancela Backman, GIS-ingenjör
- Per-Olof Axmark, GIS-tekniker

Medverkande från Nyréns Arkitektkontor AB har varit:

- Mattias Eklund, bebyggelseantikvarie
- Olga Schlyter, bebyggelseantikvarie
- Marta Wännman, landskapsarkitekt

Styrgrupp och referensgrupper

Styrgrupp har varit strategiska samhällsbyggnadsgruppen på kommunen som består av förvaltningschefer. Projektet har haft en intern och en extern referensgrupp. Den interna referensgruppen har bestått av företrädare från kultur- och fritidsförvaltningen (världsarvssamordnare), drift- och serviceförvaltningen, mark- och exploateringsenheten samt näringslivsenheten. Den externa referensgruppen har bestått av företrädare från Blekinge Museum samt Länsstyrelsen Blekinge län.

Fotografier och källor

Samtliga fotografier som ingår i bevarande- och utvecklingsplanen är tagna av Karlskrona kommun och Nyréns arkitektkontor AB. De äldre historiska fotografierna är hämtade från Blekinge Museums fotodatabas om inte annat anges.

Illustrationer är framtagna av Nyréns Arkitektkontor AB.

Källhänvisningar i stadsdelsanalyserna finns i den löpande texten.

Världsarv

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Den 3 december 1998 skrevs örlogsstaden Karlskrona in på världsarvslistan. Karlskrona blev därmed Sveriges nionde världsarv (efter Karlskrona har ytterligare sex tillkommit). Motiveringen till utnämningen var följande: ”Karlskrona är ett utomordentligt väl bevarat exempel på en europeiskt planerad örlogsstad inspirerad av anläggningar i andra länder. Karlskrona har i sin tur tjänat som förebild för andra anläggningar med liknande uppgifter. Örlogsbasen spelade en viktig roll under de århundraden när storleken på ett lands flottstyrka var en avgörande faktor i europeisk realpolitik, och Karlskrona är den bäst bevarade och mest kompletta av dem som finns kvar.”

Världsarvet omfattar öarna Trossö, Stumholmen, Ljungskär, Mjölnareholmen, Basareholmen, Gonatt, Kungsholmen, Kurrholmen, Drottningskärs kastell och Koholmen samt Lyckeby kronokvarn och Skärva inne på fastlandet. Utöver själva världsarvsavgränsningen så finns även en buffertzon som sträcker sig runt Trossö, Ekholmen, Pantarholmen, Bryggareberget och de närmast liggande öarna som ingår i världsarvet. Buffertzonen är det område inom vilket åtgärder kan komma att påverka världsarvets värden.

Processen att bli nominerad startade år 1995 efter att militären lämnat över ön Stumholmen till staden. Men processen att skapa det som kom att bli världsarvsstaden Karlskrona började betydligt tidigare. De första stegen kan sägas vara då Sverige genom fredsförhandlingarna i Brömsebro 1645 lyckades bryta den danska kontrollen över Öresund. Det andra steget var freden i Roskilde 1658, där Danmark efter ett förödande nederlag förlorade halva sitt landområde, däribland landskapet Blekinge. Den svenska krigsmakten hade hittills varit inriktad mot krigföring på platser utanför landets gränser, och försvar av de nyligen erövrade områdena visade sig vara svår med den befintliga organisationen. När det Skånska kriget startade 1676 förlorade Sverige kontrollen över de tidigare danska områdena och led förödande nederlag till sjöss. Genom fredsförhandlingarna återfick dock Sverige kontrollen över områdena men det var tydligt att krigsmakten behövde reformeras och inriktas mer mot försvar. (källa: World heritage Convention - Swedish Nomination *Örlogsstaden Karlskrona (1998), s. 8)*

Det nyligen återtagna Blekinge erbjöd Sverige ett strategiskt fördelaktigt läge i kampen om herraväldet över Östersjön. Om Sveriges flotta, som fram tills nu legat i Stockholm, kunde placeras närmare Danmark så skulle responstiden vid ett angrep kortas markant och flottbasen skulle kunna placeras skyddat i ett isfritt läge i den blekingska skärgården. Läget innebar även betydligt bättre förhållanden för att hålla förbindelserna öppna med de baltiska och tyska provinserna och därmed två av rikets viktigaste städer; Stralsund och Riga.

Det ännu ej utnyttjade hamnläget mellan Trossö och Lindholmen hade identifierats av fortifikationskapten Karl Magnus Stuart, som fick uppdraget att under Erik Dahlberghs överinseende befästa området.

Med inspiration från samtida örlogsstäder som Rochefort i Frankrike så såg Karl XI och hans närmaste rådgivare framför sig en ny stad och örlogsbas, vilket skulle säkra skydd för flottan, innebära tillgång till proviant och materiel samt inte minst manifestera rikets storhet och glans.

Trossö var obebodd, så när som på bonden Wittus Andersson med familj. Wittus var enligt sägnen måttligt intresserad av att sälja sin ö men efter att ha blivit satt på kastellet i Karlshamn ska han ha kommit på andra tankar (senare forskning har pekat på att han troligen fängslades för att han bedömdes vara en säkerhetsrisk). (källa: Karlskrona 300 år, del 1. (1979) s. 7)

Gravvård framför Trefaldighetskyrkan, en av Stortorgets monumentalbyggnader som är central i världsarvet.

Stadsplanen

Det officiella beslutet att grunda Karlskrona fattades den 5 december 1679 och redan samma månad reste fortifikationskaptenen K M Stuart till platsen. Arbetet med att planera den nya staden sattes omedelbart igång. Stuart, som

”upptäckt” Trossön gjorde den första skissen. Arbetet togs vidare av Erik Dahlbergh och av Nicodemus Tessin den äldre, som tillsammans med sin son anpassade planen något till de topografiska förutsättningarna genom införandet av strålgator. (källa: World Heritage Convention - Swedish Nomination Örlogsstaden Karlskrona (1998), s. 12)

Planen var ursprungligen att hela staden, där både den civila och den militära delen ingick, skulle omslutas av en fästningsgördel med bastioner. Staden skulle vara optimalt indelad med områden för handel, bostäder, industri och varv, och mitt i staden skulle ett monumentalt torg anläggas där den civila stadens offentliga byggnader skulle placeras. Staden behövde även ämbetslokaler och bostäder för flottans egen myndighet, Amiralitetskollegiet vilket flyttats hit från Stockholm.

De krassa ekonomiska realiteterna gjorde sig snabbt påminda och den föreslagna försvarsmuren runt staden fick ändras så att endast örlogsbasen kom att inneslutas. De sex planerade bastionerna på Trossö fick bli tre; bastion Achilles (riven på 1890-talet), bastion Wactmeister (riven i slutet av 1700- talet) och bastion Aurora som finns kvar idag. Även Trossös topografi försvårade möjligheterna att genomföra planen, då man av ekonomiska skäl fick avstå att spränga bort berg. Ett planerat amiralitetspalats i strålgatornas skärningspunkt kom heller aldrig att uppföras. I övrigt kom staden i mångt och mycket att utformas i enlighet med de ursprungliga barockplanerna; i söder förlades örlogsbasen, i väster en hamn- och kanalstadsdel efter holländsk förebild, i norr borgerskapets kvarter och i öster marina försörjningsanläggningar.

Idag är stadsplanen med kvartersstrukturen en av de främsta dragen i barockplanen. Trots att en stor del av stadens bebyggelse återkommande ersatts under återkommande stadsbränder och 1900-talets rivningar så är stadsplanen i princip intakt, där särskilt huvudaxlar och strålgator sätter sin prägel på staden.

Från vänster Geometrisk grundritning av Trossö med mera 1681, signerad C M Stuart. Den första stadsplanen daterad 1683 signerad Erik Dahlbergh. Geometrisk delineation över Karlskrona daterad 1684, signerad Erik Dahlbergh. Bildkällor: Krigsarkivet.

Stortorget

Nicodemus Tessin den äldre var Karl XIs favoritarkitekt som var ansvarig för ombyggnationen av Stockholms slott. Till Karlskrona engagerades han för att rita den nya stadens offentliga byggnader i romersk barock. Efter Tessin den äldres bortgång efterträddes han av sin son som övertog faderns ansvarsområden. Tessin den yngre ritade den första monumentalbyggnaden vid torget, Trefaldighetskyrkan vid torgets sydvästra del. Kyrkan påbörjades år 1697 och invigdes år 1709, trots att den då var långt i från färdig. Kyrkan hade ursprungligen en högre kupol men efter att kyrkan återuppbyggts efter stadsbranden 1790 fick den en lägre kupol, ritad av Olof Tempelman. Pelarportiken på kyrkans nordfasad var ritad av Tessin men tillkom först år 1862. Fredrikskyrkan, vid torgets östra del ritades också av Tessin den yngre på 1690-talet men kyrkan påbörjades först år 1720, invigdes år 1744 och var inte helt klar förrän år 1758. Rådhuset låg ursprungligen inte på torget utan i hörnet av Kungsgatan och Ronnebygatan. Först efter stadsbranden 1790 kom det att förläggas vid Stortorgets västra del. Övrig bebyggelse kring torget bestod långt in på 1800-talet i princip endast av bostadshus av trä i en till två våningar. Vattenborgen, vattentornet vid torgets södra del, uppfördes år 1863. Stortorget är genom sin storlek och två barockkyrkor det främsta exemplet på ett romerskt barocktorg i Norden, och har en central plats bland världsarvets attribut.

Fredrikskyrkan på Stortorget, ritad av Nicodemus Tessin den yngre.

Örlogsvarvet och örlogsbasen

I stadens södra del anlades örlogsbasen. I den reviderade stadsplanen från 1694 skiljdes basen åt från den civila staden med en slutningsmur, som i delar finns bevarad. Innanför muren finns åtskilliga av världsarvets viktigare byggnader och anläggningar; Wasaskjul, femfingerdockan, mastkranen, repslagarbanan med flera. En stor del av byggnaderna tillkom efter att Gustav III tillsatt Fredrik Henrik af Chapman som chef för örlogsvarvet på 1780-talet. Af Chapman omorganiserade skeppsbyggnaden till en mer seriemässig tillverkning av krigsfartyg och var även tillsammans med Carl August Ehrensvärd arkitekt till ett flertal av byggnaderna på varvet såsom inventeariekammaren, mönstersalsbyggnaden, bildhuggarverkstaden med flera. (källa: Svenska världsarv från istid till nutid (2006), s. 159)

Marinbasens äldre bebyggelse förvaltas av Statens Fastighetsverk och Fortifikationsverket. Många byggnader är skyddade som byggnadsminnen. Här finns även Amiralitetskyrkan, en träkyrka som från början var tänkt att vara tillfällig men som aldrig kom att ersättas. Kontinuiteten, att örlogsbasen fortfarande är en aktiv del av Sveriges försvar och att varvet fortfarande är aktivt, är ett viktigt drag i världsarvet.

Skeppsvarvet i Karlskrona omkring år 1780. Målning av Lorenz Wilhelm Brandenburg. Bildkälla: Sjöhistoriska museet.

Mönstersalsbyggnaden, ritad av af Chapman och uppförd i mitten av 1780-talet. Foto: Paavo J Lindquist kring 1950. Bildkälla: Blekinge Museum.

Befästningar

För att skydda staden mot fientliga flottor så började försvaret av den nya staden redan flera kilometer söderut längs inloppet och de yttre befästningarna, anlagda på öar och holmar runt om Trossö är en viktig del av världsarvet. Kungsholms fort började planeras redan 1679, var fullt bestyckad först 100 år senare och är i skrivande stund fortfarande en aktiv militär anläggning. Drottningskärs kastell uppfördes huvudsakligen på 1680- och

1690-talen och ses som ett av den svenska stormaktstidens främsta fortifikationsverk. Kastellet ritades av Erik Dahlbergh och består av en stor donjon omgiven av fyra bastioner med tre mellanliggande kurtinvallar. (källa: Riksantikvarieämbetets beslut Dnr RAÄ-2018-3025, bilaga 1, s. 3).

Kastellets uppgift var att tillsammans med Kungsholms fort förhindra fientliga fartyg att passera inloppet till Karlskrona. Längre in längs inloppet ligger befästningstornen Kurrholmen och Godnatt uppförda 1857-63. Närmast staden i innerskärgården ligger befästningarna på Koholmen, Ljungskär och Mjölnarholmen, vars tunga barockutförande i gråsten är påtagliga i utblickar från stadens kajer.

Drottningskärs kastell, Godnatts befästningstorn och Kungsholms fort i en trägravyr från 1860-talet av A Nordling. Bildkälla: Blekinge Museum.

Omlandet

Anläggandet av Örlogsstaden Karlskrona fick även påverkan på stadens omgivningar. Den nya staden krävde stora mängder trävaror, järn, tjära och livsmedel, vilken började produceras för stadens räkning på fastlandet norr om staden. I Lyckeby placerades ett flertal viktiga industrier då här fanns tillgång till vattenkraft vilket det inte gjorde på Stumholmen och Trossö. Kronokvarnen i Lyckeby försörjde staden med mjöl och den är i dag en del av världsarvet. En annan effekt som stadens

grundande fick på den omgivande landsbygden var de herrgårdar som stadens sjöofficerare och likställda lät uppföra. Den mest kända av dessa är Skärva, uppfört som sommarbostad och tillflyktsort för varvsamiralen Fredrik Henrik af Chapman år 1785-86. Anläggningen ritades av Chapman själv tillsammans med filosofen, arkitekturteoretikern och generalamiralen Carl August Ehrensvärd. Huvudbyggnaden fick en helt egen stil som saknar motsvarighet, med en antikiserande tempelportik vid huvudentrén, torvtak och interiörer i rokoko. Chapmans arbetsrum utformades som en kajuta. Utöver huvudbyggnaden byggdes på 1790-talet även ett nygotiskt torn och ett nyklassicistiskt tempel (senare ombyggt till lusthus) och kring anläggningen anlades en engelsk park. (källa: World Heritage Convention - Swedish Nomination Örlogsstaden Karlskrona (1998), s. 25)

Skärva herrgård vid Gustav Vs besök den 15 september 1923 med den pampiga tempelportiken i bakgrunden.

Lyckeby kronokvarn. Foto Erik Jovenius, troligtvis 1960-tal. Bildkälla Blekinge Museum

Stumholmen

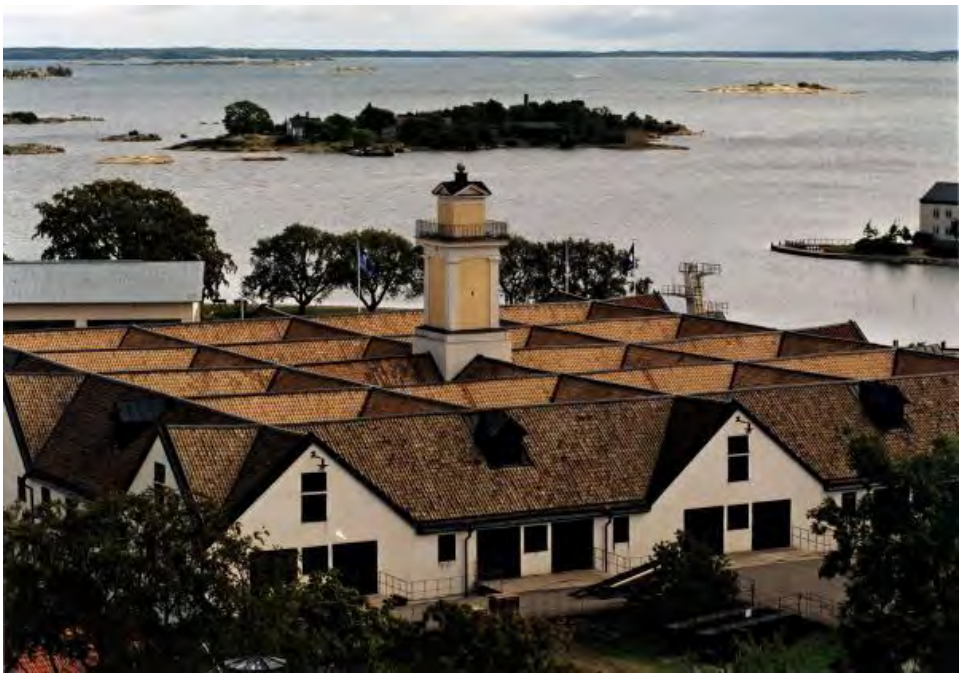
Redan i 1683 års befästningsplan planlades Stumholmen som ett produktions- och proviantområde med verkstäder och förråd. Efter 300 år som militärt område överlämnades ön till den civila staden och Stumholmen är, till skillnad från örlogsbasen, numera fullt tillgänglig för allmänheten. Här kan man uppleva före detta marina byggnader och miljöer med koppling till världsarvet från stadens grundande till 1950-talet. Det nuvarande Stumholmen bestod ursprungligen av tre öar, Stumholmen, Kungshall och Laboratorieholmen. Återkommande utfyllnader har sedan inneburit att öarna vuxit ihop. På Kungshall anlades Bastion Kungshall, ett av stadens försvarsverk som hann uppföras innan stadens försvarsanläggningar koncentrerades till den södra delen av Trossö och Lindholmen. På den ursprungligen namnlösa holmen som senare kom att kallas Laboratorieholmen anlades laboratorier som användes i samband med kruttillverkning, en verksamhet som passade att ha på en mer avskild plats längre från staden och varvet. Efter att den verksamheten flyttats till Basarehomen kom Laboratorieholmen att användas som epidemisjukhus under en stor del av 1800-talet. Flera av sjukhusets byggnader finns bevarade.

Stumholmens marina bebyggelse har till skillnad från staden i övrigt inte varit avsedd att vara monumental utan här finns en särpräglad bruksarkitektur som i hög grad saknar arkitektoniska ornament. På Stumholmen finns även tidiga exempel på byggnader avsedda för närmast industriell produktion. En av dessa är Kronobageriet, uppfört på 1730-talet. Byggnaden representerade en lösning på en av holmens mest centrala funktioner – brödbakning. Det gick åt mycket bröd till Kungliga flottans manskap, och i Kronobageriet bakades hårda "knaks" för de långa sjöresorna och mjuk "ankarstock" för folket i land. (källa: byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen Blekinge)

Ett av Stumholmens främsta byggnadsverk är Slup- och barkasskjulet, färdigställt år 1786 efter ritningar av CP Nyman. Byggnadens funktion var vinterförvaring av flottans mindre båtar, en funktion den har än idag. Byggnaden är unik och saknar motstycke både beträffande funktion som konstruktion. Dess särpräglade tak består av tio sadeltak som korsar varandra och på så sätt bildar 16 brunnar för regnvattnet, som samlades upp i tunnor. Efter att Stumholmen överlämnats från marinen till staden så hölls en bomässa år 1993 vilken resulterade i ett antal bostadshus uppförda i anpassad stil samt en varsam restaurering av merparten av de befintliga byggnaderna. På Stumholmen finns även Marinmuseum uppfört år 1997 samt dess tillbyggda ubåtshall från år 2014.

Kronobageriet på Stumholmen år 1951 respektive 2017. Historiskt foto: Lennart Bergqvist/Marinmuseum.

Slup- och barkasskjulet på Stumholmen. Foto: Birger Niilo Lallo. Bildkälla: Blekinge Museum.

Modernare delar av världsarvet

En viktig komponent i världsarvsutnämningen är den långa och pågående kontinuiteten som örlogsstad. Här är marinbasens och varvets kontinuitet viktig, men även att Kungsholms fort fortfarande huserar militär verksamhet. Även om merparten av de byggnader och miljöer som är kopplade världsarvet tillkom på 1600- och 1700-talen så finns det även mer moderna byggnader som tydligt är kopplade till världsarvets attribut. Exempel på dessa är flyghangarerna på Stumholmen från 1920-talet, den blåmålade portalkranen färdigställd år 1960 och Karskronavarvets före detta huvudkontor uppfört år 1966. Den civila staden utvecklas kontinuerligt med en hög ambition om anpassning till världsarvets värden.

Flyghangarerna på Stumholmen.

Vy mot varvet från vattnet. Mastkranen från år 1803 till vänster och Portalkranen från år 1960 till höger. Foto: Birger Niilo Lallo. Bildkälla: Blekinge Museum.

Världsarvets siluett och huvudaxel

Karlskronas stadssiluett är viktig för världsarvets värden. Bebyggelsen följer Trossös topografi och trappas upp mot dess högsta punkt. Kyrkorna dominerar siluetten genom deras placering och höjd. Det är av största vikt att ny bebyggelse inordnas i denna siluett.

Sektion över Karlskrona. Klicka på bilden för större skala.

Genom staden, från infarten i norr, utmed Norra och Södra Kungsgatan, över torget, genom högvakten, utmed flottans skeppsbro och ut genom sundet mellan Kungsholms fort och Drottningskärs kastell löper stadens huvudaxel som är det viktigaste stråket i nord-sydlig riktning i barockstadsplanen. Huvudaxeln har ett högt kulturhistoriskt värde och är viktig att ta hänsyn till och förstärka i stadsplaneringen.

Barockplanens huvudaxel.

Örlogsstaden Karlskronas OUV - Outstanding Universal Value

En kulturhistorisk miljö kan ges världsarvsstatus om den bedöms vara unik och ha ett särskilt stort universellt värde (Outstanding Universal Value). Med enastående universellt värde (kortfattat kallat världsarvsvärde) avses kultur- och/eller naturvärden som är så exceptionella att de överskrider nationsgränser och är av gemensam betydelse för nuvarande och kommande generationer av hela mänskligheten. Det permanenta skyddet av detta arv är därför av största vikt för det internationella samfundet som helhet. Örlogsstaden Karlskronas världsarvsvärde definierades när staden skrevs in på världsarvslistan 1998.

Den kulturhistoriska miljön behöver även uppfylla något av de tio kriterier som UNESCOs världsarvskommitté ställt upp. Karlskrona uppfyller två av kriterierna;

Kriterium (ii): Karlskrona är ett exceptionellt välbevarat exempel på en europeisk planerad örlogsstad, som innehåller element som härrör från tidigare anläggningar i andra länder och som i sin tur skulle fungera som modell för efterföljande städer med liknande funktioner.

Kriterium (iv): Örlogsbaser spelade en viktig roll under de århundraden då storleken på ett lands flottstyrka var en avgörande faktor i europeisk realpolitik, och Karlskrona är den bäst bevarade och mest kompletta av dem som finns kvar.

Autenticitet - äkthet

Alla världsarv som nominerats under kriterierna (i) till (vi) måste uppfylla kravet på autenticitet. I korthet handlar autenticitetskravet om till vilken grad de attribut som uttrycker världsarvsvärdet gör det i förhållande till form, material, funktion, tradition med mera. Autenticitet måste inte handla om fysiska ting utan kan även innebära immateriellt kulturarv, språk, en plats anda med mera.

Örlogsstaden Karlskronas Retrospective Statement of Outstanding Universal Value, rSOUV, beskriver dess autenticitet på följande vis:

Örlogsstaden Karlskrona är autentisk när det gäller läge och miljö, former och utformning och material samt en del av dess användningsområden och funktioner. Olika typer av kulturmiljöer samt enskilda byggnader är till stor del bevarade. 2005, när Karlskrona blev Sveriges marinbas, stärktes dess roll som aktiv marin hamn. De svenska myndigheterna anser att den fortsatta användningen av denna historiska miljö kommer att ge det bästa skyddet och kommer att bidra till att upprätthålla fastighetens autenticitet. Flera äldre byggnader och konstruktioner i hamnområdet har restaurerats för att de ska kunna återanvändas.

Integritet

Alla världsarv som nominerats måste även uppfylla kravet på integritet. Med integritet menas graden av helhet och i vilken mån världsarvet är intakt. I historiska städers fall handlar det exempelvis om att relationer och dynamiska funktioner i den historiska staden som är grundläggande för dess distinkta karaktär ska vara upprätthållna, vilket i Karlskronas fall till stor del handlar om den intakta marinbasfunktionen.

Örlogsstaden Karlskronas Retrospective Statement of Outstanding Universal Value, rSOUV, beskriver dess integritet på följande vis:

Alla de faktorer som krävs för att uttrycka Karlskronas OUV ligger inom gränserna för det 320.417 hektar stora området, inklusive Karlskrona stad och dess rutnätsplan; varvet och örlogshamnen; de inre befästningarna vid Ljungskär, Mjölnarholmen, Koholmen, Godnatt, och Kurrholmen; de yttre befästningarna vid Drottningskärs kastell och Kungsholms fort; samt Skärva herrgård och Lyckeby kronkvarn belägna i stadens omland. Världsarvets avgränsning säkerställer på ett adekvat sätt en fullständig representation av de funktioner och processer som förmedlar områdets betydelse, och det finns en buffertzon på 1105,077 hektar. Världsarvsområdet lider inte av oproportionerlig negativ påverkan från stadsutveckling och/eller försummelse. Medan stadsplanen är bevarad och den ursprungliga visionen för och planerade funktioner i staden fortfarande är läsbara idag, är

huvuddelen av området en del av en levande stadsmiljö som ständigt står inför förändringstryck.

Världsarvets attribut

I bevarande- och utvecklingsplanen används återkommande begreppet attribut kopplat till världsarvet. Attribut kan vara ett kännetecken eller en egenskap som är utmärkande och som beskriver något. Det som beskrivs som världsarvets attribut är just de platser, byggnader, objekt, miljöer och strukturer som är särskilt utmärkande för världsarvet och dess värden.

Listningen av världsarvsattributen är inte officiellt fastställd eller ingår i något beslut utan är en tolkning av det som bär upp världsarvets värden. I urvalet av attribut inom arbetet med bevarande- och utvecklingsplanen har förutom Karlskrona kommun även Blekinge Museum, Länsstyrelsen och Nyréns Arkitektkontor deltagit. Planen listar enbart de attribut som återfinns inom projektområdet. Utöver det så finns många värdefulla världsarvsattribut inom de områden som inte inventerats inom ramen för detta projekt.

Örlogsstaden Karlskronas världsarvsvärde, OUV, definierades när staden skrevs in på världsarvslistan 1998. Attributen som uttrycker världsarvsvärdet måste uppfylla autenticitetskravet i förhållande till bland annat form, material, funktion och tradition.

De attribut som listats återfinns under respektive stadsdelsanalys samt i kartan under lagret för riktlinjer. Attributen inom den civila staden utgörs till övervägande del av stadsplanen med kvarters- och gatustruktur, Björkholmens äldre bebyggelse, torgen, stadsgårdarna, kyrkorna, parkerna, de före detta militära byggnaderna samt byggnaderna med koppling till den civila sjöfarten och offentliga byggnader. Det finns även exempel på mer solitära attribut som till exempel varvsmuren, appareljen mot Björkholmen, tunneln under torget och järnvägsstationen.

Världsarvskonventionen i svensk lagstiftning

Sverige ratificerade Världsarvskonventionen 1985 vilket innebär en skyldighet att inarbeta konventionen i nationell lagstiftning och politik. Det finns inga särskilda lagbestämmelser som reglerar världsarven, utan det har bedömts att konventionens krav ryms inom gällande lagstiftning.

Kulturmiljövärldsarv i Sverige utgör sådana särskilt värdefulla miljöer från kulturmiljösynpunkt som avses i 3 kap Miljöbalken (1998:808). Ofta skyddas hela eller delar av dem som fornlämningar, byggnadsminnen eller kyrkor enligt kulturmiljölagen (1988:950), som statliga byggnadsminnen enligt förordning om statliga byggnadsminnen (1988:1229), i detaljplan eller områdesbestämmelser enligt Plan- och bygglagen.

Riksantikvarieämbetet har generellt rekommenderat att världsarven bör sammanfalla med ett riksintresse för kulturmiljövården för att landskapet inom världsarvet ska kunna hanteras i ett helhetsperspektiv. I Karlskrona sammanfaller riksintressets gräns och världsarvet efter revideringen av riksintresset år 2019, och beskrivningen av vilka miljöer som avses sammanfaller i mycket hög grad.

Läs mer

Här kan du läsa mer om världsarvet Örlogsstaden Karlskrona:

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona - Karlskrona.se

Grevagårdens trädgård.

Läsanvisning Stadsdelar

Stadsdelsanalyser

Världsarvet och buffertzonen har, inom ramen för detta arbete, delats in i 25 olika områden. För varje område finns en stadsdelsanalys. Som utgångspunkt till stadsdelsanalyserna har Boverkets checklista för karaktärisering använts. Därutöver har värdebärande karaktärsdrag och världsarvets attribut listats inom respektive område.

Stadsdelsanalyserna inkluderar en helhetsbeskrivning av stadsdelen och dess kulturhistoriska värde. Vid sidan om byggnaderna beskrivs även platsbildningar, grönytor, siktlinjer, volymer och strukturer i stadsdelen. I enlighet med Unescos rekommendation om det historiska urbana landskapet så ser bevarande- och utvecklingsplanen på helheten och samspelet mellan olika komponenter i staden. Alla stadsdelsanalyser följer samma rubriksättning och genom att klicka på rubrikerna i menyraden så kan man lätt förflytta sig inom beskrivningen.

Samtliga stadsdelar bedöms utgöra ett sådant bebyggelseområde som avses i PBL 8 kap. 13 § då de alla ligger inom eller har stark geografisk, funktionell och värdebärande koppling till världsarvet.

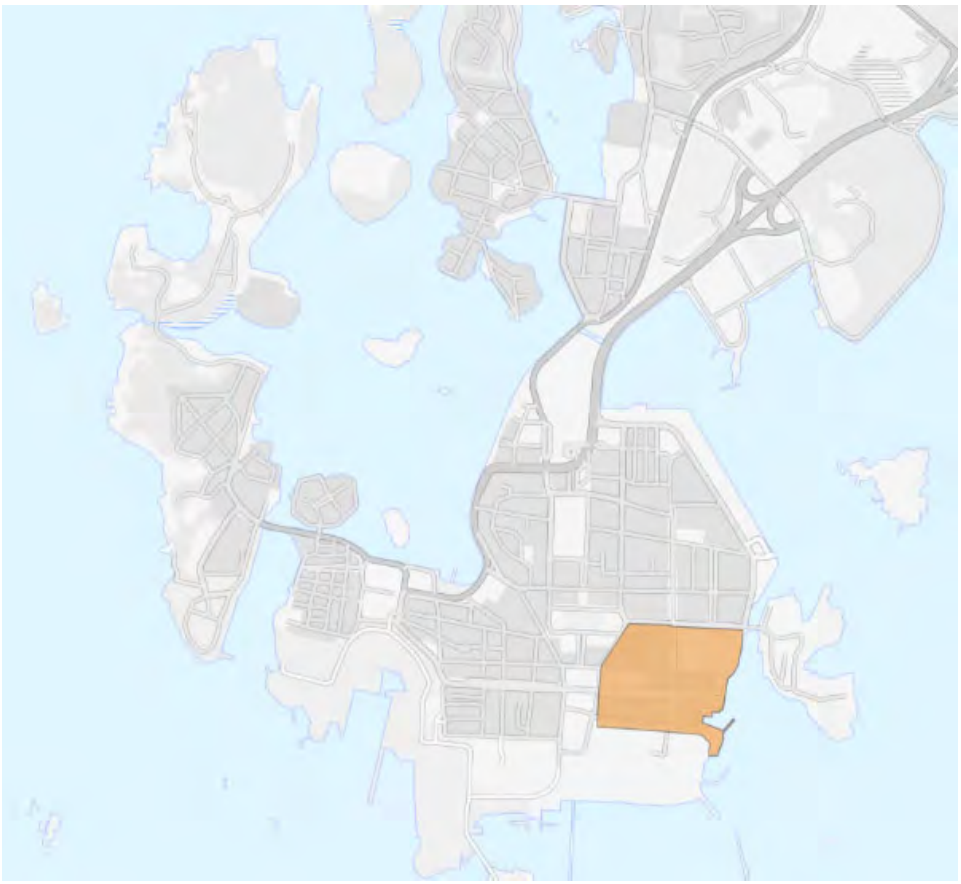
De värdebärande karaktärsdragen är fysiska avtryck som präglar stadsdelen och som bedömts ha ett kulturhistoriskt värde. De byggnader och miljöer som har en stark koppling till världsarvet och dess kontinuitet i staden listas som världsarvets attribut inom de stadsdelar som ligger inom världsarvets gräns. Då världsarvsattribut inte finns utanför världsarvets gräns så har det inom de stadsdelar som ligger inom världsarvets buffertzon listats objekt med koppling till världsarvet.

Alamedan/Östra Prinsgatan

Inledning

Området utgörs av den sydöstra delen av den civila staden. Alamedan, den trädplanterade gatan som är barockplanens huvudaxel i öst-västlig riktning, löper genom området från Amiralitetsparken i väster till Kungsbron i öster. I söder ligger marinbasens område. Förutom bostadsbebyggelse finns skolor, länsresidens och kv. Sparre med kontor och verksamheter i området.

Alamedan/Östra Prinsgatan.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Områdets tidiga historia

Innan Karlskrona anlades på 1680-talet utgjordes större delen av Trossö, så även denna del, av utmark med bergig och skogsbeklädd terräng. Vid vattnet i öster fanns uddarna Vikanabben och Tjuvanabben. Vikanabben låg vid den bergshöjd som senare skulle kallas Hästkvarnsberget och Tjuvanabben låg vid Bastion Aurora (källor: Stuarts karta 1681. Ortnamnsregistret).

Barockstadsplanen

När barockplanen för Karlskrona upprättades i slutet av 1600-talet lades Amiralitetsgatan (Alamedan) ut som stadens breda och pampiga huvudaxel i öst-västlig riktning. Gatan sträckte sig på var sida om Amiralitetstorget, belägen i stadsplanens nord-sydliga mittaxel. Även Drottninggatan och Kyrkogatan var breda

paradgator, medan Södra Smedjegatan var en av de diagonala så kallade strålgatorna. Från början var hela området söder om Amiralitetsgatan vigt åt flottan, men när en ny stadsplan togs fram år 1694 flyttades gränsen mellan den militära och den civila staden ett kvarter söderut. Längs dagens Vallgatan uppfördes den så kallade slutningsmuren under 1700-talets första decennier. Muren revs i denna sträckning på 1890-talet.

Sydöstra delen av Trossö år 1718. Bildkälla: Krigsarkivet.

Stadsplanen med dess raka gator var föga anpassad till Trossös bergiga terräng, vilket blev tydligt när staden skulle byggas. Det var kostsamt och besvärligt att spränga, vilket gjorde att bebyggelsen helt enkelt fick anpassas till topografin genom att man till exempel byggde husen med höga sockelvåningar. I vissa fall kunde heller inte stadsplanen förverkligas exakt enligt kartan. Ett exempel på detta var vid Hästkvarnsberget som gjorde att Amiralitetsgatan (Alamedan) och Östra Prinsgatan inte kunde sträcka sig i sin fulla bredd hela vägen ner till vattnet i öster. I förlängningen av Amiralitetsgatan låg Östra tullen på 1700-talet, och stranden kantades av en rad bryggor. Vid Bastion Aurora låg magasinsbyggnader på en bergshöjd som kallades Proviantberget (tidigare Tjuvanabben).

I mitten av 1800-talet sprängdes delar av Hästkvarnsberget bort så att gatorna kunde breddas och rätas ut. Man byggde även apparelјer (uppfartsramper) upp till Hästkvarnsgatan. Vid samma tid sprängdes även Proviantberget bort och Kungsbrohamnen

byggdes med sten från bland annat den ofullbordade Adolf Fredrikskyrkan som skulle ha uppförts vid Amiralitetstorget. Det var också vid denna tid som Alamedan, Drottninggatan och Kyrkogatan trädplanterades. (källor: Karlskrona stads historia. Historiska kartor. Historiska uppgifter kring gatu-, vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge museum 2006)

År 1915 restes bysten av Erik Dahlberg (1625-1703) i östra änden av Vallgatan, utanför det då tämligen nyuppförda residenset. Statyn av Hans Wachtmeister (1641-1714) restes vid Alamedan/Kungsbron till stadens 250-årsjubileum år 1930 (källa: Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Alamedan österut vid sekelskiftet 1900, sett från korsningen med Drottninggatan. I fonden Kungshall och till vänster appareljen upp till Hästkvarnsgatan.

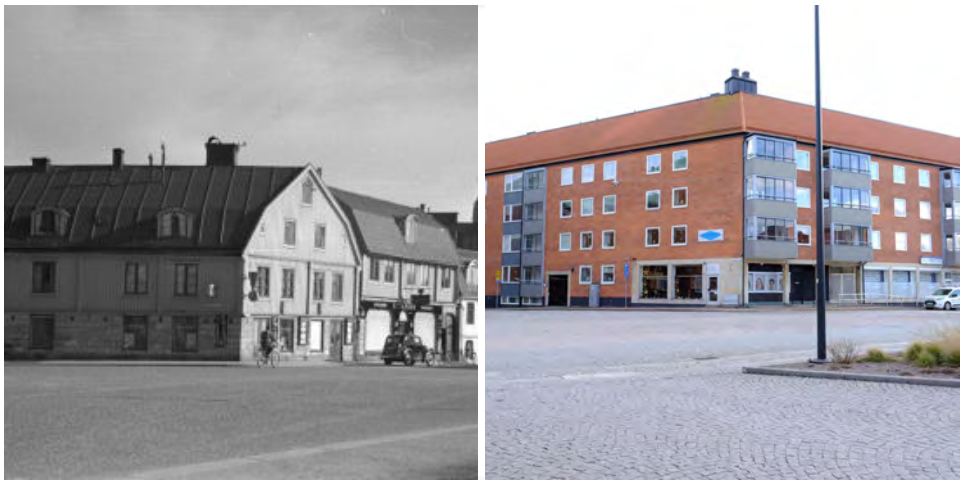
Stadsförnyelse i olika tider

Vid den stora stadsbranden år 1790 drabbades kvarteren norr om Alamedan hårt. Elden spred sig dock inte söder om gatan, utan där bevarades småskalig trähusbebyggelse och stadsgårdar in på 1900-talet.

Karlskronas befolkning ökade markant under 1800-talets sista decennier, som en följd av generell befolkningstillväxt i landet och industrialiseringen med fler arbetstillfällen i staden. Behovet

av bostäder ökade, och äldre småskalig trähusbebyggelse fick ge plats åt större flerbostadshus i sten. De byggdes ofta i nyrenässans- eller jugendstil, och denna utveckling avspeglar sig särskilt i områdets mer centrala delar som till exempel i kvarteret Ehnemark.

Nästa våg av stadsförnyelse var den saneringsvåg som gick genom Karlskrona under 1930-60-talen. Även denna gång var motivet trångboddhet samt att den äldre trähusbebyggelsen sågs som undermålig ur bland annat hygiensynpunkt. De nya hus som uppfördes var flerbostadshus i en för tiden typisk måttfull modernism där husen hade sadeltak och ofta tegelfasader. Byggnaderna uppfördes så att de i huvudsak följde det gamla stadsplanemönstret med sluten kvartersbebyggelse, men för att uppnå tidens ideal vad gäller ljusinsläpp gjordes gårdarna stora och öppna. Exempel på detta ser vi i kv. Sundin och kv. Palmquist. Smala kvarter bebyggdes istället med öppna gårdar åt ena sidan, vilket kom att förändra gatubilden på till exempel Sparrensgatan och Fortifikationsgatan.

Kv. Hjulhammar år 1948 respektive idag. Kvarteret bestod fram tills år 1959 av ett 20-tal byggnader vilka alla ersattes med det nuvarande byggnadskomplexet, färdigställt år 1961.

Drottninggatan mot norr, med appareljen upp till Sparrensgatan, 1950/60-tal.

Skolor i kv. Rosenfeldt

Den ökande stadsbefolkningen i slutet av 1800-talet innebar ett behov av nya skolor. Två stora folkskolor i jugendstil byggdes vid sekelskiftet 1900 – en för flickor på Bredgatan och en för gossar vid Östra Prinsgatan. Efter den sexåriga folkskolan kunde pojkar läsa på exempelvis det högre allmänna läroverket på Drottninggatan, men för flickor som ville läsa vidare fanns inga allmänna läroverk vid den här tiden utan endast privata. Det högre läroverket för flickor i kv Rosenfeldts västligaste del, vid Amiralitetstorget, startades av Anna Fischerström år 1895. Skolan flyttade till Amiralitetstorget år 1897 när den nya skolbyggnaden, ritad av August Strehlenert invigdes. Efter att de allmänna läroverken öppnats även för flickor år 1927 togs skolan över av staden. Folkskolan för gossar byggdes om till bostäder på 2010-talet (källa: Karlskrona stads historia, del 3. Karlskrona 300 år, del 2).

Rosenfeldtskolans huvudbyggnader för gossar respektive flickor.

Kv. Sparre

Kv. Sparre antog sin nuvarande form under 1800-talet. Innan dess var platsen bebyggd på ett mer brokigt sätt. Närmast Drottninggatan låg från stadens grundläggning den så kallade fortifikationsgården med en samling mindre byggnader. Vid Stumholmskanalen fanns ett brännvinsdestilleri och ett bageri i kronans regi. Efter stadsbranden år 1790 påbörjades byggnationen av de hus som finns i kvarteret idag vilka uppfördes för Bataljon Sparre som var förlagd hit mellan åren 1795-1984. Byggnaderna som uppfördes successivt under framför allt 1800-talet inrymde kaserner, kansli, exercishus, kokhus, badhus med mera. Sedan Bataljon Sparre avvecklats flyttade bland annat Lantmäteriet och Boverket in i byggnaderna år 1989. Flottans simhall som från 1940-talet var belägen i kvarterets sydvästra hörn revs år 1996 och på dess plats uppfördes i början av 2000-talet ett bostadshus. (källor: Karlskrona stads historia del 1 s. 134. Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006. Detaljplan 733/14).

Bataljon Sparre troligtvis på 1920-talet. I mitten närmast bild syns Marinens musikkår. Fotograf okänd. Bilden är en gåva från Eva Mahs till Blekinge Museum.

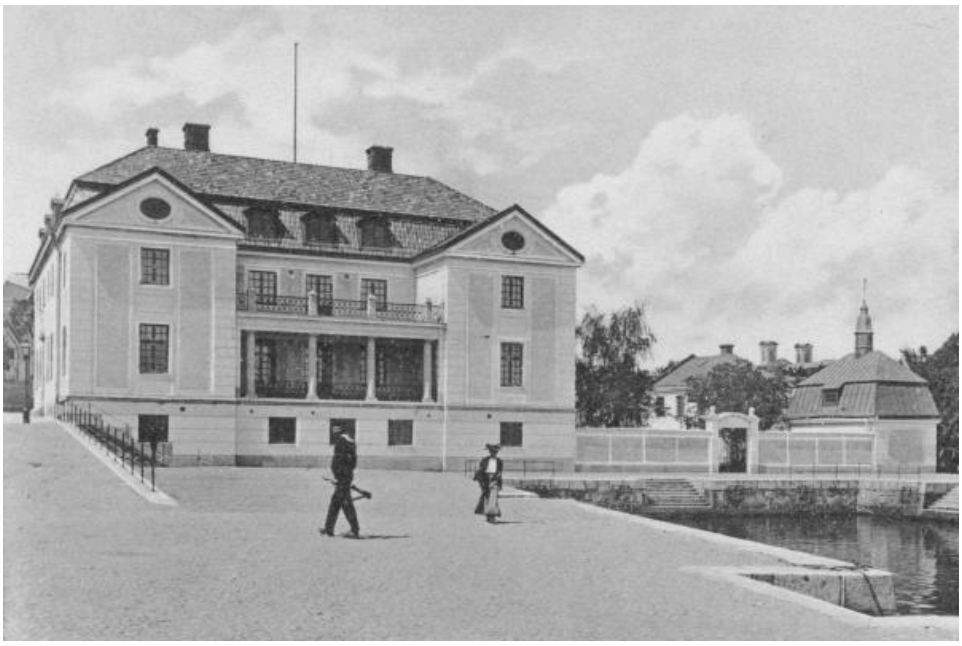
Kungsbron och Länsresidenset

Kungsbron, hamnen i slutet av Vallgatan och Alamedan, var platsen där kungligheter anlände sjövägen vid besök i Karlskrona. Platsen gavs en representativ karaktär precis vid gränsen mellan det civila och militära, och dess nuvarande utformning tillkom under andra halvan av 1800-talet. Erik Dahlbergs byst kom på plats år 1915. Skulptör var Theodor Lundberg, direktör vid Konstakademien. Hans Wachtmeisters staty tillkom 1930, i samband med stadens 250-årsjubileum. Skulptör var Conrad Carlman.

Länsresidenset vid Kungsbron, med kuskbostad, garage och muromgärdad trädgård, uppfördes under åren 1909-11. På platsen låg tidigare det så kallade Prinshuset som fick sitt namn då det under en tid beboddes av prins Oscar Bernadotte och hans familj. När residenset skulle byggas flyttades prinshuset till Esplanaden i Ronneby.

Länsresidenset var det första byggt för ändamålet i staden, och innebar slutet på en lång historia av flyttar för landshövdingeämbetet. Stadens första länsresidens var Palanderska gården vid Skeppsbron, som fick den funktionen år 1719. Innan dess hade landshövdingarna haft sina privata

boningar som residens. Så blev det även under en period i slutet av 1700-talet då landshövdingen Claes Jacob Raab utövade sitt ämbete från sitt privata hus vid Stortorget. I början av 1800-talet flyttade landshövdingeämbetet till en byggnad på Ronnebygatan 22 som fungerade som länsresidens fram till dess att det nya residenset byggdes vid Kungsbron. Residenset ritades av Hovintendenten Gustaf Lindgren och är Sveriges yngsta residens. Arkitekturen är tydligt engelskispirerad, då engelska hemideal hade stort inflytande på svensk arkitektur vid denna tid.

Länsresidenset sett från Kungsbron, sannolikt 1910-tal.

Brunnen på Alamedan

Brunnen på Alamedan är en överbyggnad till ett stensatt rum (vattenreservoar) under mark. Karlskrona fick ett vattenledningsverk år 1864, innan dess hämtades vatten antingen från fastlandet, från borrade eller grävda brunnar på Trossö, eller ur stensatta rum under mark. I dessa rum samlades regn- och ytvatten för att användas av stadens invånare. Årtalet 1859 står på en av sidorna av överbyggnaden men den har flyttats flera gånger. Någon gång under 1950–1960-talen fick den sin nuvarande placering.

På 1700-talet var man tvungen att skapa ett avloppssystem på grund av att området runt Klockstapeln och Amiralitetsparken var

mycket sankt. Avloppet grävdes ner mitt i Alamedan, mellan träden där diket sedan täcktes med kalksten.

Brunnen på Alamedan kring sekelskiftet 1900.

Plats- och gatunamn

Drottninggatan, Smedjegatan och Prinsgatan fick sina namn på 1690-talet. Förleden Norra och Södra respektive Östra och Västra tillkom på 1870-talet.

Fortifikationsgatans namn är känt sedan år 1718. Gatan gick mellan Stora torg och Fortifikationsgården som låg i kv Sparre.

Alamedan fick sitt namn officiellt år 1941, innan dess hette den Östra Amiralitetsgatan. Alameda är ett spanskt ord för en trädkantad gata, efter álamo som betyder poppel. Gatan i Karlskrona började kallas Alamedan efter att flottan besökt Spanien på 1840-talet.

Sparrensgatan har fått sitt namn efter Klas Sparre (1673-1733), greve och amiral. Gatunamnet är känt sedan år 1718, och var från början Sparrens Gränd.

Brunnsgränd har fått sitt namn efter brunnen på Alamedan, och den har hetat så sedan åtminstone 1870-talet. Gränden hette tidigare Rosenfeldts gränd efter amiral Werner von Rosenfeldt.

Den så kallade brunnen är en underjordisk vattenreservoar med en överbyggnad i tegel. Överbyggnaden har flyttats flera gånger och ställdes på sin nuvarande plats år 1953.

Båtsmansgränd är ett gatunamn känt sedan 1870-talet. Bakgrunden till namnet är okänd. Båtsmän var inom indelningsverket militärer som tjänstgjorde på flottans fartyg.

Namnet Hästkvarnsgatan är belagt sedan år 1877. Gatan är belägen på en höjd som sedan 1700-talet kallats Hästkvarnsberget där det fanns två väderkvarnar. På en karta från år 1718 kallas en brygga ut i vattnet i förlängningen av Prinsgatan för Hästkvarnsbron.

Vallgatan fick sitt namn år 1860 eftersom den gick längs vallen/befästningen som omringade flottans område. Tidigare hette den Alarmgatan eftersom det var gatan där trupper skulle ställas upp vid larm.

Kungsbron och Kungsbrohamnen har fått sina namn efter den brygga som redan på 1700-talet fanns vid Kungsbrogatans östra ände. Dit roddes kungligheter på besök i staden från deras skepp som ankrats ute på redden. Kungsbrogatan kallades från början Kungsbrogränd men fick sitt nuvarande namn på 1870-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger i sydöstra delen av den civila staden. I söder ligger militärens område, i väster ligger Amiralitetsparken och Stortorget. I öster vetter området ut mot vattnet och Kungsbron. Hela området sluttar på ett påtagligt sätt mot söder och mot vattnet i öster. Det finns spår kvar av den från början bergiga terrängen i form av tydliga nivåskillnader, framför allt vid Hästkvarnsberget men även vid till exempel Sparregatan och Fortifikationsgatan.

Alamedan, med stadsgårdarna i kv. af Trolle och Sundin till vänster och brunnsbyggnaden till höger.

Gatunätet följer barockplanens rutnät, med Södra Smedjegatan som diagonal strålgata. Alamedan och Drottninggatan är breda, trädplanterade huvudgator som korsas i området. Båtsmansgränd och Brunnsgränd är små tvärgränder, och även Kungsbrogatan har i viss mån karaktären av en gränd. Hästkvarnsgatan har en egen karaktär, belägen på en höjd med apparelјer och trappor vid ändarna. I öster finns ett promenadstråk längs Kungsbron med vyer ut över vattnet, mot Stumholmen och mot Bastion Aurora. Både Alamedan och Vallgatan slutar med små platsbildningar vid vattnet i öster, där statyer av Erik Dahlberg respektive Hans Wachtmeister finns uppförda.

Vallgatan i riktning mot väster. Till vänster syns Bastion Aurora, bildens mitt Erik Dahlbergs byst och till höger länsresidenset. I bildens fond syns Amiralitetsklockstapeln.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

De långa raka gatorna och markens sluttning gör att siktlinjerna blir långa. Tvärs genom hela området kan man se Stumholmens grönska och bebyggelse i öster och kasernbyggnaderna vid Vallgatan i söder. Från Kyrkogatan har man Slup- och barkasskjulet i blickfånget åt ena hållet och Fredrikskyrkan åt andra hållet. Från Fortifikationsgatan ser man genom kv Sparre till Kronobageriet på Stumholmen. Åt andra hållet skymtar man Trefaldighetskyrkans kupol när man närmar sig Stortorget. Från Drottninggatan är Bataljon af Trolles gula huvudbyggnad vid

Vall-gatan en pampig fondbyggnad i söder.

Kv. Sparre med Kronobageriet i fonden.

Siluett

Från utkikspunkten på Bryggareberget är området dolt av den framförliggande bebyggelsen mellan Ölandsgatan och Kyrkogatan på Trossös östra del. Området ligger innanför Stumholmen som till stor del döljer området från vattnet i öster, dock utgör bebyggelsen i Alamedans östra avslut kring Hans Wachtmeister-statyn med residenset, Hollströmska magasinet och bebyggelsen på Hästkvarnsberget en tydlig stadsfront med kulturhistoriska kvalitéer sett från Stumholmen och vattnet söder om Stumholmen.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Till övervägande del är området bebyggt med bostadshus, med undantag av kv. Sparre som domineras av kontor och verksamheter. I de mest centrala delarna, exempelvis mot Södra Smedjegatan och Kyrkogatan så har bostadshusen butiks- och restauranglokaler i bottenvåningarna. I området ligger också Länsresidenset och skolbyggnader. Området uppvisar en stor

variation av byggnader i olika kategorier och från olika tidsepoker. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Följande uttryck förekommer inom stadsdelen:

- Stadgårdar från sent 1600-tal eller 1700-tal med gårdshus: Trähus i en till två våningar med träpanel på fasaderna. Denna bebyggelse förekommer på spridda ställen i området. En mer sammanhängande miljö finns på Alamedans södra sida i kv. af Trolle.

- Storskaliga militärhistoriska byggnader från framför allt 1800-talet (kv. Sparre): putsade fasader, 2-3 våningar, långsträckta byggnadskroppar.

- Flerbostadshus och skolor från sent 1800-tal och tiden kring sekelskiftet 1900: resliga stenbyggnader i nyrenässans- eller jugendstil.

- Bostadshus uppförda från 1930-tal till 1960-tal: stram modernism av varierande slag, fasader i tegel eller puts.

- Bostadshus från 1970-tal och 1980-tal i anpassad stil: utformade med till exempel sadeltak och panelfasader men tydligt präglade av sin egen tid (radhus i kv. Ehnemark, lägenhetshus i kv. Wrangel).

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Området är till större delen bebyggt med sluten kvartersbebyggelse men i smala kvarter som Wrangel, Hjulhammar och Lagercrantz öppnar bebyggelsen upp sig med bostadsgårdar mot söder. Där det förekommer bevarad äldre trähusbebyggelse är det ofta mellanrum mellan husen, med plank eller portar mot gatan. Putsade murar mellan gata och trädgårdar förekommer också vid Länsresidenset och i kv. Wrangel. Kv .Sparre bryter av mot den övriga bebyggelsen, med sitt stora inre rum som är öppet för passage. De flesta verksamheterna i kvarteret har entréer från gårdssidan och ytan

används delvis till parkering. Även vid skolan i kv. Rosenfeldt är bebyggelsestrukturen mer öppen.

Variationen är stor vad gäller skala och volym. Bebyggelsen är generellt sett blandad, med lägre och högre hus intill varandra. Endast på enstaka ställen förekommer mer sammanhängande takfotshöjder längs en gatusträckning, exempelvis i kv. Palmqvist och kv. Rosenfeldt vid korsningen Drottninggatan – Alamedan. Den äldsta bebyggelsen är småhus i trä i en till två våningar med sadeltak eller mansardtak. Flerbostadshusen från 1900-talet är i upp till sex våningar. Jugend- och nyrenässanshusen från sekelskiftet 1900 kan ha relativt korta fasadlängder mot gatan, medan de modernistiska bostadshusen är storskaliga och kan ta upp en stor del av ett kvarter. De har flacka sadeltak medan sekelskifteshusen i regel har mansardtak med takkupor och frontespiser. Hörntorn är ett typiskt karaktärsdrag på jugendbyggnaderna. På många ställen förekommer relativt höga socklar på husen till följd av den sluttande marken.

Den före detta militärbebyggelsen i kv. Sparre består av långsträckta hus i en till fyra våningar med flacka sadeltak.

Material, färgsättning och bearbetning

Den äldre trähusbebyggelsen har till övervägande del panelfasader, målade i klara färger som gult eller rött. Knutar och fönsteromfattningar är i regel vitmålade och taken belagda med rött, enkupigt lertegel eller plåt.

Östra Prinsgatan med dess dramatiska volymskillnader.

Bebyggelsen i kv. Sparre har med något undantag en stramt klassicistisk utformning, med sparsamt dekorerade putsfasader i ljusa och gulaktiga kulörer. Byggnaderna vid kvarterets kortsidor är båda strikt symmetriskt utformade på klassicistiskt vis vilket ger dem och hela kvarteret en pampig och officiell prägel.

Sekelskifteshusen har ofta putsade fasader i ljusa toner eller pastellfärger, med putsrusticering på bottenvåningen. De som är uppförda i nyrenässanstil är relativt strama men kan ha till exempel klassicistiska fönsteromfattningar. Jugendhusen har skulpterade fasader med exempelvis burspråk och portomfattningar i mjuka, rundade former. I området finns ett par utpräglade funkishus från 1930-40-tal med ljusa, släta putsfasader och stram fönstersättning. Utöver dessa finns ett flertal flerbostadshus från 1940-60-tal som i regel har fasader i rött eller gult tegel med flacka sadeltak som är belagda med tegel, papp eller plåt. Balkonger är en central del i denna bebyggelsekategori som är belägna mot gård eller gata

beroende på väderstreck.

Zackrissonska huset i kv. Ehnemark i början av 1900-talet respektive idag. Byggnaden är en mycket välbevarad representant för jugendstilen.

Gårdsmiljö tillhörande funkishusen i kv. Palmqvist.

Mark och växtlighet

Området har en förhållandevis grön karaktär med trädplanteringar längs flera av gatorna, gröna förgårdsmarker och äldre trädgårdar bakom plank vars grönska spiller över i gaturummet. Kring de gamla stadsgårdarna finns äldre trädgårdar med lusthus bevarade, och här finns även gammal markbeläggning i form av kullersten och kalkstensplattor.

Markbeläggning i kv. af Trolle.

Alamedan är trädplanterad med dubbla rader av lind mellan Amiralitetsparken och Drottninggatan. Träden står i en gräsyta med en mittgång av kalksten. I mötet med Brunnsgränd finns en brunn där platsen är kringbyggd med låga murar i kalksten med upphöjda planteringar.

Kv Sparre är en stor öppen plats omramad av ljusgula byggnadskroppar. Rader av hamlade lindar ramar in platsen ytterligare. Marken består av grus i gul ton med en köryta av storgatsten och anslutande band av storgatsten fram till entréerna. Enstaka björkar som är placerade nära fasad ger ett fint spel mellan trädkronorna och byggnaden längs den norra fasaden. Vid entréerna finns några bänkar och cykelställ. Körvägar in till parkeringen är i kullersten med ram av storgatsten. Parkeringsytan avgränsas med pollare och kätting samt en ränna av storgatsten. Vid entrén till kasernbyggnaden ligger hällar i natursten i ett cirkelmönster. Vid entréerna in till den öppna platsen står svartmålade gjutjärnsstaket på stensockel.

Vid Hästkvarnberget reser sig Alamedan med en apparelj. Muren längs appareljen är av kalksten och vilar på en grund i natursten. Vid murens nederkant finns en planteringsyta med klätterväxter och rosor. Längst åt öster, där Alamedan möter kajen finns en trappa upp till Kvarnberget. Trappan är i natursten med

handledare i gjutjärn. Nedanför trappan finns en liten plats med bänkar och ovanför trappan finns en mindre utsiktsplats som i dagsläget upptas av en parkeringsyta. I trappan och i murens fogar har det börjat växa mindre växter.

Appareljen vid Hästkvarnsberget, där mindre växter börjat växa i dess fogar.

Även Hästkvarnsgränd reser sig i två nivåer med en avskiljande stödmur. Uppe på toppen av berget ligger Klintastugan, en äldre gårdsbebyggelse med lummig trädgård.

Östra Prinsgatan reser sig med apparelj likt Alamedan till Hästkvarnsberget. Muren som håller körbanan består av en blockstensmur i natursten med ett svartmålat smidesräcke på krönet. Det växer ormbunkar och gräs i murens fogar.

Längs Kyrkogatans norra del finns en trädrad av lind som står i en gräsyta.

Drottninggatan är pampigt anlagd med stor gatubredd och dubbla trädrader, vilka tillkom på 1870-talet, även om dagens träd är yngre.

Fortifikationsgatan har en förhållandevis grön karaktär då Funkishusen i kv. Lagerkrantz vänder sina gårdar mot gatan med häckar och mindre träd som även dessa bidrar med grönska till gaturummet.

I kv. Gyllengranat bidrar den gamla stadsgårdens träd med grönska till gaturummet. Parkeringsytor och äldre stadsgårdar gör att kvarteret öppnar upp sig och gårdarnas grönska blir synlig från gatan.

Kajen längs Kungsbrogatan är till största delen belagd med smågatsten och storgatsten. Kajkanten utanför kv Sparre avgränsas mot vattnet med naturstenspollare vilka förbinds med en kätting i järn. Kajens norra del har ett rundstålsräcke med en murad kajkant. Det finns en nedsänkt träbrygga utanför Bataljon Sparre med två bryggor för småbåtar.

Vid Kungsbron är kajskoningen av granit. På Vallgatan mot Sjöstridsskolan finns gräsytor med trädplanteringar där marken innanför är stenlagd. I slutet av gatan mot väster agerar amiralitetsklockstapeln fondmotiv. I öster slutar Vallgatan i Kungsbrohamnen där en byst av Erik Dahlbergh står uppställd.

I Bastion Auroras fogar växer Murreva, Cymbalaria muralis, en ovanlig växt som ofta återfinns på gamla murar.

Kungsbron med dess granitskoning.

Platsbildningar

De öppna ytorna och platsbildningarna inom stadsdelen är koncentrerade till området längs kajen. Utanför kv. Sparre finns en mindre upphöjd platsbildning med bänkar och murar av storgatsten satta i bruk. Längs fasaden finns gräsytor, en av dem är upphöjd med murar av storgatsten satta i bruk. Statyn "Samtal" står placerad i den upphöjda gräsytan.

Kungsbron, hamnen i slutet av Vallgatan och Alamedan, var platsen dit kungligheter anlände sjövägen vid besök i Karlskrona. De öppna ytorna framför Residenset, Bastion Aurora och i fonden av Alamedan utgör en betydande platsbildning i staden.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är samtida med de äldsta stadsplanerna, och området genomkorsas och omges av några av stadsplanens viktigaste gator; Drottninggatan, Östra Prinsgatan, Kyrkogatan, Alamedan och Vallgatan. Merparten av gatorna var tidigt stenlagda vilket avspeglas i den gatubeläggning som finns här idag, med smågatsten, kullersten och annan markbeläggning som bidrar till en historisk karaktär. Brunnsgränd har en särprägel i staden genom dess gamla karaktär som kommer av dess kullerstensbeläggning.

Brunnsgränd

Alamedans körbanor och gångbanor är asfalterade och avskiljs av en bred kantsten. Efter Drottninggatan, i Alamedans östra del, är gatan stenbelagd och har en enkelsidig trädrad i den norra delen. Mittdelen av gatan är belagd med smågatsten och på sidorna av körbanan finns parkeringsytor med beläggning av kullersten.

Kyrkogatans körbana är belagd med smågatsten. Gångbanan är asfalterad och avgränsas med bred kantsten.

Drottninggatan är pampigt anlagd med stor gatubredd och dubbla trädrader. Körbanan är belagd med smågatsten och på parkeringsytorna ligger kullersten. Gångbanan har varierat markmaterial med natursten eller betongplattor. På östra sidan har gångbanorna beläggning av sjöstensplattor medan den västra sidan till stor del är belagd med rödfärgade betongplattor. Framför vissa hus och vissa infarter ligger asfalt eller smågatsten.

Fortifikationsgatan har en köryta med smågatsten. Gångbanan är i asfalt och avgränsas med bred kantsten. Längs kv. Hjulhammar är gångbanan belagd med sjöstensplattor. Gångbanan trappas även i delen närmast Båtmansgränd.

Sparregatan är asfalterad med smal gångbana i asfalt som avgränsas av kantsten.

Södra Smedjegatan är asfalterad med en smal gångbana i asfalt som avgränsas av en bred kantsten. Kring kv. Hjulhammar och kv. Lagercrantz ligger sjöstensplattor på gångbanan.

Östra Prinsgatan är asfalterad med gångbana i asfalt, avgränsad med bred kantsten. Vallgatan har asfalterade körbanor och gångbanor.

Drottninggatan i riktning mot söder. I fonden Sjöstridsskolan.

Värdebärande karaktärsdrag

- Välbevarad bebyggelse från 1700-tal till mitten av 1900-talet.
- Skolmiljöerna med äldre bevarade detaljer i bebyggelse och utemiljöer som exempelvis grindar.
- Kv. Sparre med välbevarad bebyggelse, öppen kaserngård och hamlade lindar.
- Den kulturhistoriskt intressanta bebyggelseensemblen kring Hans Wachtmeisterstatyn, med von Otterska gården, Callerholmska villan, Hollströmska magasinet och Länsresidenset.
- Stadsgårdar med gårdsmiljöer i kv. Enemark och kv. Palmqvist.
- Raden av välbevarade stadsgårdar med trädgårdar och lusthus i kv. Sundin och kv. af Trolle.
- Kajen med utblickar mot Stumholmen och havet.
- Kyrkogatan och Drottninggatan med alléer och smågatsten.

- Fondmotiv i slutet av Vallgatan, Drottninggatan och Kyrkogatan.
- Appareljer med naturstensmurar och smidesräcken.
- Alamedan med brunn, kalkstensgångbanor och alléer.

Stadsgården vid Fortifikationsgatan.

Världsarvets attribut

- Stadsplanen med kvarters- och gatustruktur.
- Vallgatan som gräns mellan den civila och marina staden.
- Kungsbron.
- Bastion Aurora.
- Kasern Sparre.
- Örlogsbasens kanslibyggnad på Sparre 5.
- Det före detta kokhuset, excercishallen och skolbyggnaden på Sparre 7.
- Kaserngården inom kv. Sparre

- Appareljer.
- Stadsgårdarna på Lagercrantz 8 och Sheldon 20.
- Stadsgårdarna på Gyllengranat 1 och 4.
- Stadsgårdarna på Ehnemark 11, 14 och 22.
- Jägerskiöldska gården.
- Stadsgårdarna på Rosenfeldt 11, 12 och 33.
- Melanderska gården.
- Stadsgården på af Trolle 3, 6, 11 och 17.
- Lindströmska gården.
- Hallströmska gården.
- Von Otterska gården.
- Callerholmska schweizervillan.
- Hollströmska magasinet.
- Klintastugan.

Området är en central del i världsarvet med stark koppling till stadens militära arv och innehåller en stor del av världsarvets attribut. Området innehåller en av stadens högsta samlade koncentration av stadsgårdar i kv Sundin och kv af Trolle, vars läge vid Alamedan erbjuder en upplevelse av hur stadens mer välbärgade delar kunde te sig före mitten av 1900-talet. Den stenlagda Brunnsgränd med Alamedans brunn som fondmotiv i norr och Marinbasens byggnader i söder har en ålderdomlig karaktär, vilken förstärks av stadsgårdarnas oljemålade fasader som fungerar som väggar för gränden. Denna karaktär går inte att hitta på många andra ställen i staden, trots att gränder med denna karaktär var vanliga förr, inte minst på Björkholmen.

I kv Sparre finns både den tidigare båtsmanskasernen, Örlogsbasens kanslibyggnad, kokhuset (nuvarande Östersjöskolan), excercishallen och skolbyggnaden Thor vilka alla är tydligt kopplade till med marina staden, även om de ligger utanför marinbasens område. Även kvarterets öppna excercisplan är en viktig komponent i världsarvet.

Drottninggatan har en särställning som lindplanterad paradgata med Sjöstridsskolan som fondmotiv, vilken är viktig för upplevelsen av världsarvet, även om det tidigare huserat både byggnader och trädgårdar.

Kungsbron är en viktig del av världsarvets attribut genom dess funktion som stadens ”framsida” sett från sjövägen och genom dess koppling till kungamakten.

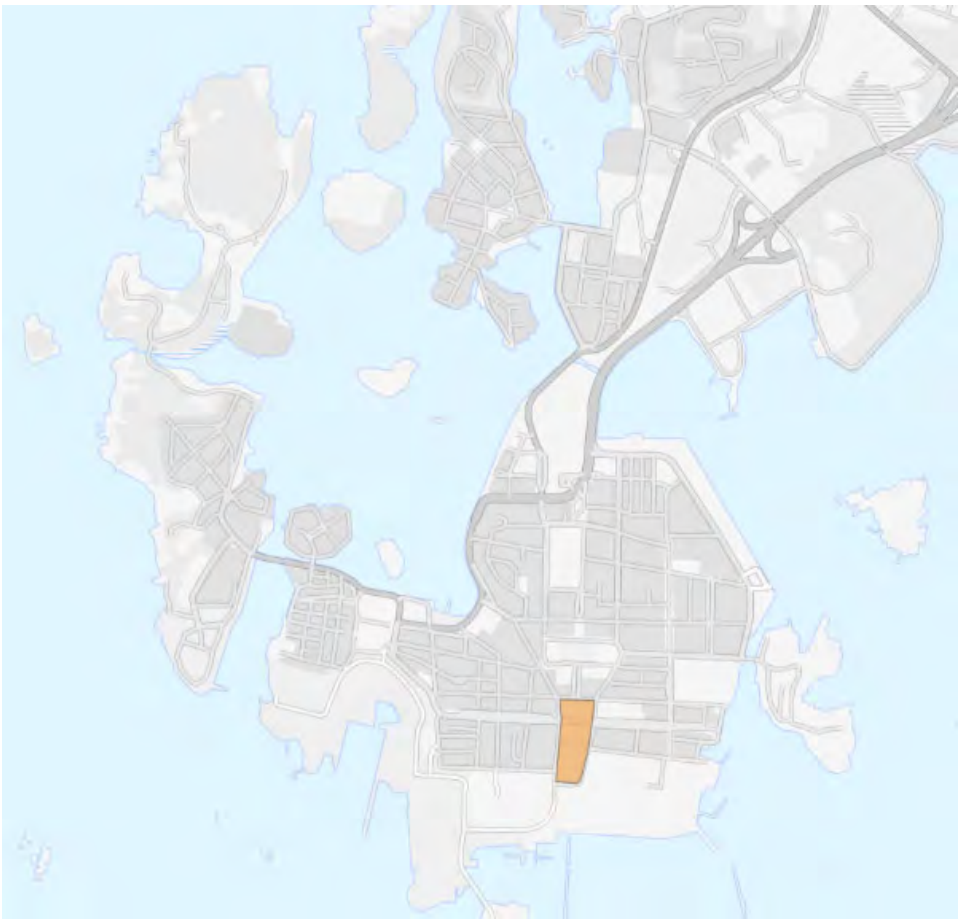
Bastion Aurora började byggas på 1690-talet som en del i den försvarsanläggning som skulle skydda varvet. Av anläggningen är det endast två tredjedelar av Bastion aurora samt en de av slutningsmurens som finns kvar, vilket innebär att Bastion Aurora är en mycket viktig del av världsarvets attribut.

Amiralitetsparken

Inledning

Amiralitetsparken ligger på södra Trossö direkt norr om högvakten. Parken ligger i stadsplanens mittaxel och genomkorsas av det före detta järnvägsspåret till varvet. Det är en lummig park med höga gamla träd och kuperad mark. Mitt i parken står Amiralitetsklockstapeln.

Amiralitetsparken.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

När Karlskrona grundades i slutet av 1600-talet delades Trossö upp i flottans område längst i söder och den civila staden norr därom. Den civila staden anlades efter en symmetriskt upplagd barockstadsplan med gator i ett rutnätsmönster. Den rätvinkliga planen korsades av två diagonala så kallade strålgator, Borgmästaregatan och Södra Smedjegatan, och på den plats där dessa möttes anlades Amiralitetstorget. Torget var tänkt att sträcka sig från Prinsgatan söderut till Amiralitetsgatan, och på dess södra sida skulle ett palats byggas för Amiralitetskollegium (den centrala ledningsfunktionen för örlogsflottan). Torget skulle bli ett pampigt utformat maktcentrum i staden, men dessa planer blev inte förverkligade och palatset blev aldrig uppfört. På dess plats uppfördes på 1690-talet istället ett försvarsverk, Bastion Wachtmeister. Detta genomfördes när man hade övergivit tanken på att omringa hela Trossö av en befästningsmur och

istället beslutade att endast befästa flottans område. Bastion Wachtmeister var centralt belägen i den så kallade slutningsmuren som man då började bygga mellan varvsområdet och den civila staden (källor: Historiska kartor. Fördjupat kunskapsunderlag för riksintresset för kulturmiljövård Karlskrona, Länsstyrelsen i Blekinge 2017). Inne på varvsområdet, på bastionen, uppfördes 1699 en klockstapel, Amiralitetsklockstapeln. Den var till för att ringa in arbetstiderna för flottans och varvets personal. Klockstapeln hade från början en enkel utformning, men fick sitt nuvarande utseende 1856. År 1909 blev klockstapeln Amiralitetsförsamlingens klockstapel.

Karta över staden från år 1718, med slutningsmuren mellan den militära och civila staden. Muren markerat med rött. Bildkälla: Krigsarkivet.

På 1760-talet började man bygga en ny amiralitetskyrka, Adolf Fredrikskyrkan, direkt söder om klockstapeln. Den skulle ersätta Ulrica Pia som endast var ett provisorium i trä. En korsformad

grundläggning och murar upp till åtta-nio meters höjd hann uppföras innan projektet år 1781 helt avstannade på grund av pengabrist. Några år senare revs Bastion Wachtmeister, men den ofärdiga kyrkan eller rester av den stod kvar in på 1840-talet. Norra delen av dagens Amiralitetspark utgjordes vid den tiden av Amiralitetstorget, en stor öppen torgyta omgärdad av en trädplantering (källor: Historiska kartor. Karlskrona stads historia, del 1 s. 328ff. Karlskrona 300 år, del 1 s. 40ff).

Amiralitetsparken så som den ser ut idag kom till i samband med bygget av järnvägen till varvet 1885-87, men redan innan dess verkar ytan söder om Alamedan ha varit planterad. Stadsingenjör Hjalmar Thedenius stadsplan från 1877 visar en parkplantering där, och det finns historiska foton som visar anlagda gräsmattor innan järnvägsbygget.

När järnvägen till örlogsvarvet byggdes på 1880-talet sprängdes en tunnel under Stortorget som mynnade ut i Amiralitetstorget. Söder därom drogs järnvägen i ett öppet schakt och under Amiralitetsklockstapeln ner till varvet. Amiralitetstorget försvann som öppet torg, då hela ytan söder om Prinsgatan gjordes om till park efter ritningar av varvets trädgårdsmästare C K Åsbrink. Parken utformades med breda slingrande grusgångar, gräsmattor och rikligt med träd (källa: visitkarlskrona.se. Historiska kartor).

Stadsplan över Karlskrona från år 1877. Det trädkantade Amiralitetstorget i norr, och söder därom en plantering med klockstapeln i centrum. Bildkälla: Blekinge museum.

Amiralitetstorget sett från söder på 1880-talet, innan järnvägen till varvet byggdes. Norra delen av dagens park är ett öppet torg med träd runt om. I förgrunden backen upp till klockstapeln, med gräsplantering och gångar.

Amiralitetsparken vid sekelskiftet 1900, vy från söder. Handkolorerat vykort.

Amiralitetsparken på 1930-talet.

Plats- och gatunamn

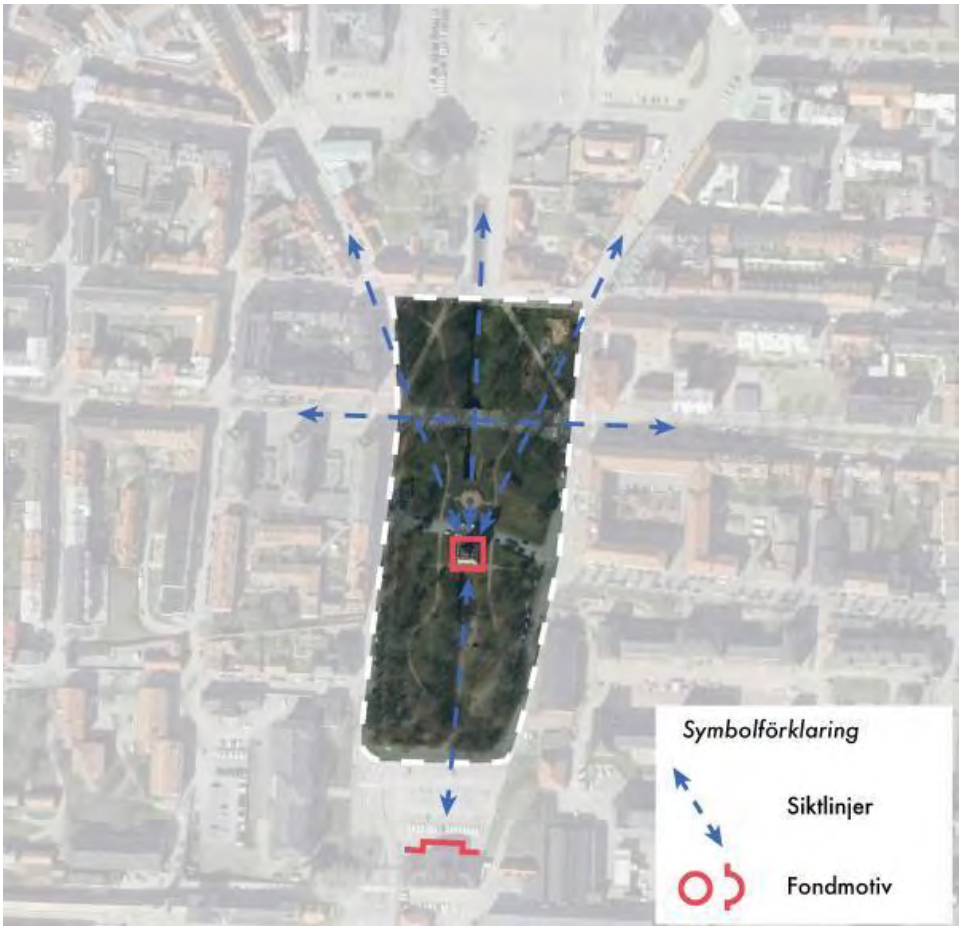
Amiralitetstorget fick sitt namn år 1696. Efter att grönskan vuxit upp började platsen även att kallas Amiralitetsparken. Ordet amiralitet syftar på sjökrigsmaktens ledning och ordet förekom historiskt sett som förled i en rad begrepp som hade med flottan att göra. Idag är Amiralitetstorget i praktiken namnet på gatorna runt Amiralitetsparken. Som gatunamn tillkom det år 1877. Fram till dess hade husen på östra sidan av parken adress Smedjegatan, och de på västra sidan låg på Borgmästaregatan.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Amiralitetsparken ligger på södra Trossö direkt norr om högvakten. Parken ligger i stadsplanens mittaxel och genomkorsas av det före detta järnvägsspåret till varvet. Marken är kuperad, med en högt belägen punkt i centrum där

Amiralitetsklockstapeln är placerad. Parken omges på alla sidor av gator och genomkorsas i öst-västlig riktning av Vallgatan och Amiralitetsgatan.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Amiralitetsklockstapeln ovanpå järnvägstunneln, sett från norr.

Siluett

Amiralitetsklockstapeln är en av de viktigaste komponenterna i Trossös historiska siluett, väl synlig från stora delar av staden, från vattnet samt från utsiktspunkten på Bryggareberget.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen i Amiralitetsparken består av Amiralitetsklockstapeln samt en liten grillkiosk i parkens västra del. Klockstapeln uppfördes runt år 1699 som Karlskronavarvets vällingklocka, en anläggning tänkt att effektivisera arbetet vid varvet genom att ange tiden för arbetets början och slut. Klockstapeln fick sin nuvarande utformning efter en renovering år 1856 då listverk, hörnkedjor och halvmåneformade fönster tillkom. Först år 1909 blev klockstapeln Amiralitetskyrkans kyrkstapel.

Mark och växtlighet

Parken är långsmal och består av klippta gräsytor, ett varierat trädskikt samt grusgångar. Parken är kuperad och kring Klockstapeln, som är parkens högsta punkt, kommer berget i dagen.

Det sena 1800-talets intresse för exotiska arter märks tydligt i Amiralitetsparken där växtmaterialet bland träden är mycket varierat. Lind är det vanligaste trädarten i parken men här finns mer än tjugo andra trädarter och flera barrväxter som är ovanliga

för Karlskrona. Längs Amiralitetstorget i väster är lindarna hamlade. Parken har en öppen karaktär och de olika arterna av träd kommer till sin rätt så som de är placerade som solitära blickfång. Ett föryngringsarbete pågår med nyplantering av träd.

Gångsystemet utgörs av breda grusgångar som går snett över den norra delen samt parallellt med gatorna i den södra delen. Detta huvudgångstråk kompletteras av ett mjukare inre gångstråk i parkens mittdel som slingrar sig upp mot Klockstapel. Huvudgångstråket kantas av en dagvattenränna i storgatsten med sänkt mittsten. Det sekundära gångstråket är en smalare grusgång.

Genom parkens mittaxel går järnvägen i ett schakt. Schaktet kantas av ett smidesstaket i gjutjärn och har stödmurar i natursten.

I parkens nordöstra del finns en nyanlagd lekplats med båttema. Lekplatsen avgränsas med Gunnebostängsel och bokhäckar. Vid Klockstapeln finns det en rund plats med bänkar och perennplanteringar innanför bokhäckar. I parkens sydvästra del finns det ytterligare en liten plats med bänkar omgärdad av idegrans- och oxelhäck samt plank. Här är marken belagd med gatsten i cirkelmönster. I parkens södra del finns en hundlekplats.

Amiralitetsparken sett från söder.

Platsbildningar

Amiralitetsparken är en av stadens viktigare platsbildningar, med stort historiskt djup. Parken har stora upplevelsevärden och präglas mycket av dess sena 1800-talsgestaltning med exotiska träd, gångsystem och äldre armaturer.

Den centralt placerade Klockstapeln är en av stadens främsta symboler för världsarvet, och Klockstapeln agerar blickfång i fonden av flera gator, samt är en tydlig komponent i stadssiluetten. Järnvägstunnelns schakt delar parken på mitten. Schaktets väggar, smidesstaket samt entréer till tunneln har en tidstypisk utformning från det sena 1800-talet vilket bidrar till parkens särpräglade karaktär. Amiralitetstorget i parkens norra del fick sin parkkaraktär i samband med att järnvägsschaktet tillkom på 1880-talet. Här finns numera en välbesökt lekplats. I parkens södra del finns en stenlagd plats med bänkar och en hundlekplats.

Gator och gränder

Amiralitetsparkens gångsystem utgörs av breda grusgångar som går snett över den norra delen samt parallellt med gatorna i den södra delen. Detta huvudgångstråk kompletteras av ett mjukare inre gångstråk i parkens mittdel som slingrar sig upp mot Klockstapel. Huvudgångstråket kantas av en dagvattenränna i storgatsten med sänkt mittsten. Det sekundära gångstråket är en smalare grusgång.

Parken korsas av Alamedan, som i denna del är asfalterad med kantsten i granit respektive stål på den del som utgör bro över järnvägsschaktet. Gatan var ursprungligen belagd med smågatsten. Framför Klockstapeln på dess norra sida finns en asfalterad väg med ränndalar av storgatsten.

Värdebärande karaktärsdrag

- Amiralitetsklockstapeln.

- Tunnelschaktet för järnvägsdragningen med dess granitklädda väggar och smidesstaket.
- Parkens gångsystem.
- Den hamlade lindallén.
- Äldre armaturer.
- Exotiska träd, placerade som solitärer.

Världsarvets attribut

- Amiralitetsklockstapeln
- Tunnelschaktet för järnvägsdragningen
- Parken som centralpunkt för strålgatorna i stadsplanen

Amiralitetsklockstapeln är en av nyckelbyggnaderna i världsarvet, med dess koppling både till den marina staden, då den uppfördes för att ringa in arbetstiderna för flottans och varvets personal, samt till den civila staden då den år 1909 kom att bli Amiralitetskyrkans klockstapel. Klockstapelns placering mitt i parken ovanpå Klockstapelsberget, i Vallgatans fond samt i mitten av stadens nord-sydliga axel bidrar till Klockstapelns framträdande läge i världsarvssammanhanget. Byggnaden är också en av huvudkomponenterna i Trossös historiska siluett.

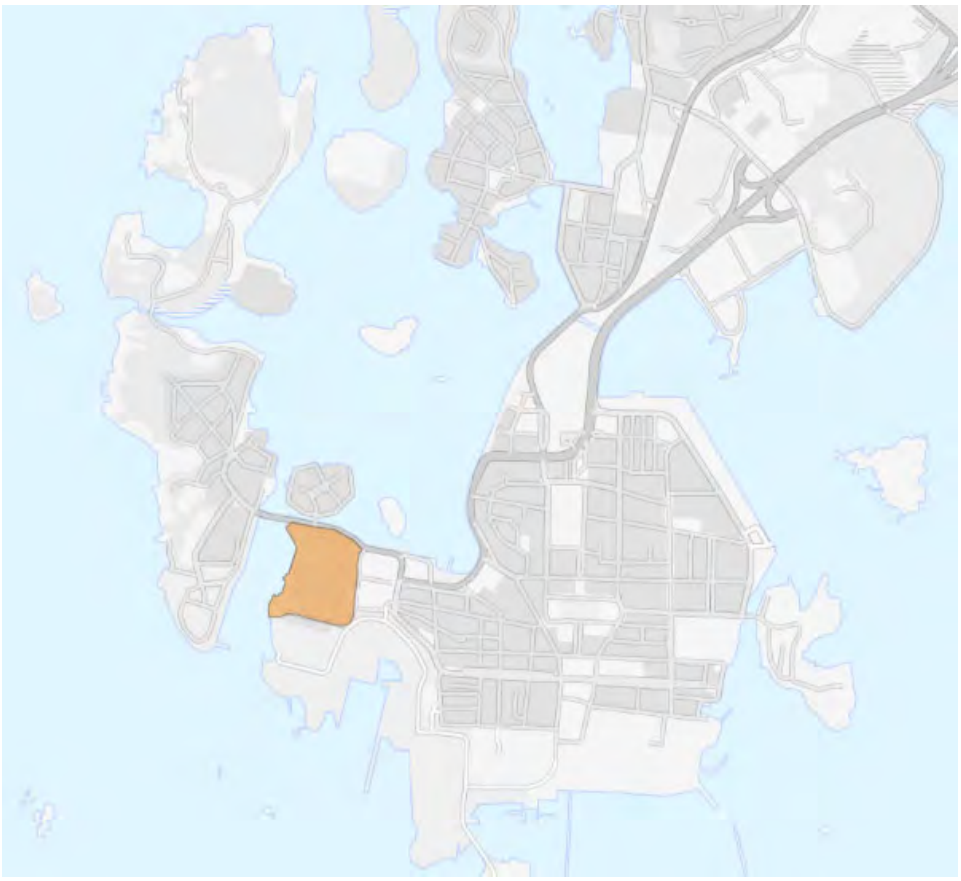
Tunnelschaktet är, trots dess i sammanhanget sena tillkomst, ett uttryck för varvets fortsatta utveckling under 1800-talet då tunneln och schaktet möjliggjorde en järnvägskoppling mellan varvet och järnvägen i stadens norra del. Schaktet ger stadsbilden en särprägel som är unik för staden och befäster stadens karaktär av en örlogsstad med gamla anor.

Björkholmen

Inledning

Björkholmen ligger på en höjd väster om Karlskronas stadskärna. Från början var Björkholmen en friliggande ö, men genom utfyllnader är den idag förbunden med Trossö. Miljön är präglad av den kuperade terrängen och den småskaliga och brokiga trähusbebyggelsen. Många av husen är från 17-1800-talet och uppfördes som bostäder åt varvsarbetare på Karlskronavarvet.

Björkholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Björkholmen på 1600-talet

Innan Karlskrona anlades på 1680-talet var Stora Björkholmen en obebyggd ö som ingick i bonden Vittus Anderssons ägor. Vattnet mellan Stora Björkholmen och Trossö kallades Sundsmaren. När staden började anläggas förlades amiralitetssjukhuset till Björkholmen och på platsen byggdes utöver sjukhus även apotek och badhus. Amiralitetssjukhuset låg söder om dagens Chapmansgatan, inom det som nu är varvsområdet.

Dahlbergs och Stuarts stadsplan från år 1683. Bildkälla: Krigsarkivet.

Enligt den första stadsplanen för Karlskrona från år 1683 skulle en del av befästningsgördeln runt staden gå längs med Björkholmens västra sida. Här skulle tre bastioner byggas; Jupiter, Göta Lejonet och Prinsessan. Två broar skulle ansluta ön till staden, en i Hantverkaregatans förlängning och en i förlängningen av Amiralitetsgatan. Mellan dessa skulle en köpmanshamn anläggas och Björkholmen skulle bebyggas med magasin och packhus. På stadsplanen gavs ön namnet Packhusholmen. 1683 års plan för Björkholmen kom dock inte att bli verklighet, förutom Bastion Göta Lejon som uppfördes tämligen snart efter att planen upprättats. Stadens köpmanshamn etablerades istället på nordöstra Trossö.

På 1690-talet övergavs idén om att bygga en befästningsgördel runt hela staden. Istället beslutades det att endast flottans område på södra Trossö skulle omgärdas av en befästningsmur. I 1694 års stadsplan var en oregelbunden rutnätsplan utlagd på norra Björkholmen. Vid den tiden hade en enkel bebyggelse i form av små ryggåsstugor troligen redan börjat uppföras på Björkholmen av de som arbetade på örlogsvarvet. När Karlskrona grundades delades tomter ut utan någon köpeskilling för att locka invånare till staden. En årlig skatt skulle dock betalas, och tomterna fördelades så att de mer välbärgade såsom köpmän och amiralitetsofficerare fick bosätta sig vid de större gatorna och öppna platserna på Trossö. De mindre bemedlade hänvisades till stadens smågator, gränder och utkanter som exempelvis Björkholmen (källa: Karlskrona stads historia del 1 s. 99f). Förutom varvsarbetare kunde det vara till exempel hantverkare och båtsmän, det vill säga flottans motsvarighet till indelta soldater.

I början av 1700-talet började man uppföra den så kallade sträckningsmuren eller slutningsmuren som skulle befästa örlogsvarvet. Arbetena påbörjades på Trossös östra del, men slutfördes aldrig i väster. Förberedelser gjordes dock för att bygga muren, bland annat fick ett stort antal privata bostadshus på Trossö rivas eller flyttas och de boende hänvisades bland annat till Björkholmen.

Stora Björkholmen på 1718 års karta med amiralitetssjukhuset mitt på ön, och norr om det kvarter med arbetarbebyggelse. Dagens strandlinje är markerad med blått. Bildkälla: Riksarkivet, Sverige, stads- och fästningsplaner.

Stadsplan 1877 års karta. Sundsmaren mellan Björkholmen och Trossö är utfylld. Södra delen av Björkholmen ligger inom flottans område, och där är straffängelset uppfört. Dagens strandlinje är markerad med blått. Bildkälla: Blekinge Museum.

Varvsområdets expansion och varvsmuren

År 1756 togs ett beslut i riksdagen om att Sundsmaren skulle fyllas igen och tio fartygsdockor i solfjäderformation skulle anläggas på platsen. Detta innebar en utvidgning av varvsområdet västerut över Björkholmens södra del. Tre av dockorna blev färdiga under 1700-talet och ytterligare två byggdes i början av 1800-talet, sedan avstannade projektet. Varvsområdet var till en början avgränsat av ett träplank, men mellan åren 1830-38 byggdes ”nya ” varvsmuren, en hög gråstensmur som sträcker sig över Björkholmen i höjd med Bastion Göta Lejon. Bastionen hade vid den tiden sedan länge spelat ut sin roll som försvarsverk, och sten togs därifrån för bygget av muren. Varvsmuren ska inte förväxlas med slutningsmuren, som började byggas redan på 1690-talet.

Väderkvarnar och klockstapel

På 1700-talet fanns det många väderkvarnar i Karlskrona, placerade på högt belägna platser i staden. På berget längs dagens Krister Hornsgatan fanns två väderkvarnar i slutet av 1700-talet (källa ”Plan af staden Carlscrona” år 1790, Uppsala universitetsbibliotek/Alvin). Den väderkvarn som fanns kvar längst stod öster om Fregattgatan och revs år 1885. Platsen där den stod kallades Kvarnaberget.

År 1800 reste Amiralitetsförsamlingen en klockstapel i korsningen Wachtmeistergatan – Fregattgatan. Den användes för att kalla de boende på Björkholmen till gudstjänst, men användes även till exempel vid begravningar och för att uppmärksamma de boende när fartyg som varit ute på långresa kom tillbaka till staden (källa: Föreningen Gamla Carlscrona). År 1909 revs klockstapeln och församlingen tog istället över klockstapeln på Amiralitetstorget, som ursprungligen uppförts för att ange tiden för de som arbetade vid örlogsvarvet.

Fregattgatan sedd från söder vid sekelskiftet 1900. I bakgrunden klockstapeln vid Wachtmeistersgatan (Obs, denna bild är spegelvänd i Blekinge Museets bildsamling, rättvänd här).

Bebyggelsens utveckling

De första arbetarbostäderna på Björkholmen byggdes som små ryggåsstugor med torvtak, på samma sätt som allmogens

traditionella bostadshus. De var från början inte klädda med panel utan timret var synligt. Vissa hus var omålade, andra målades direkt på timret med röd tjärfärg.

Den stora stadsbranden som år 1790 drabbade Trossö nådde inte Björkholmen. Efter branden kom direktiv om bebyggelsens utformning. Man försökte uppmuntra till att bygga i sten, och torvtak tilläts inte längre på nybyggda hus. Det utgick också rekommendationer om färgsättningen av husen i staden där invånarna uppmanades att måla sina hus i andra färger än rött. Landshövdingen menade att gult var ”den tjänligaste och gladaste” färgen (källa: Landshövding Håkansson i brev till magistraten, återgivet i Karlskrona stads historia del 2 s. 37). Torvtak fortsatte vara vanligt på Björkholmen fram till slutet av 1800-talet. När det gäller färgsättningen hände det att de mindre bemedlade i området endast målade fasaden mot gatan i någon ljusare och gladare färg, medan husens övriga fasader även fortsatt var strukna med tjärfärg. (källa: Karlskrona stads historia del 2 s. 37f).

Nordenskjöldsgatan mot öster vid sekelskiftet 1900.

Nordenskjöldsgatan mot öster år 2023.

Direktiven efter stadsbranden år 1790 att bygga nya hus i sten slog inte igenom, utan trä var fortsatt det vanligaste byggmaterialet när bebyggelsen på Trossö byggdes upp igen. Först i slutet av 1800-talet, sedan en byggnadsstadga för rikets städer börjat tillämpas och en byggnadsnämnd instiftats, blev stenhusen vanligare i staden. På Björkholmen byggdes en del nya stenhus vid den här tiden, men det förekom också att de äldre timmerhusen byggdes på, reveterades och gavs en ny gestaltning i klassicistisk stil. Vissa av dessa reveterade hus kläddes sedan med träpanel på 1970-talet.

Pukesgatan mot väster, med en för Björkholmen typisk blandning av hus. I mitten en ryggåsstuga och bortanför den två reveterade hus med mansardtak som fått sitt nuvarande utseende i slutet av 1800-talet. I grunden är de påbyggda timrade stugor. Närmast i bild ett funkishus från år 1935.

I början av 1900-talet tänkte man sig att bebyggelsen på Björkholmen skulle moderniseras. En stadsplan från år 1920 av stadsingenjör Alarik Lagergréen föreskrev en halvöppen kvartersbebyggelse med tvåvåningshus i sten längs gatan, och på gårdarna fick endast uthus byggas. De nybyggnader som gjordes på Björkholmen under första halvan av 1900-talet uppfördes enligt denna plan, och detta byggnadssätt är påtagligt i bland annat kv. Jaramas och kv. Björkholmen. Bland annat byggdes flera funkishus på 1930-40-talen i tidstypisk stil med putsade, ljusa fasader. Vid mitten av seklet revs några gamla längor med arbetarbostäder i kv. Tre kronor och gav plats åt ett lägenhetshus i tegel år 1952 och ett putsat radhus år 1964.

Björkholmen från luften kring år 1938. I bakgrunden syns Ekholmen.

Stadsplanen för Björkholmen från år 1920. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Galérgatan, kv. Tre kronor, i början av 1900-talet och år 2023.

På 1970-talet ökade intresset för byggnadsvård och kulturhistorisk bebyggelse generellt i samhället, som en reaktion på de omfattande rivningar som gjorts i svenska städer under framför allt 1960-talet. I Karlskrona väcktes ambitionen att göra Björkholmen till ett kulturreservat. Den bebyggelse som då värdesattes var de gamla ryggåsstugorna, medan de sena 1800-talshusen inte sågs som bevarandevärda (källa: planbeskrivning detaljplan för kv. Illerim och Minerva från år 1972). Nya rad- och

kedjehus byggdes på flera ställen i stadsdelen, exempelvis i kvarteren Illerim, Minerva och Chapman. Husen utformades för att smälta in i områdets karaktär exempelvis vad gäller färgsättning och materialval, samt genom att placeras med gaveln mot gatan.

På den nordvästra delen av Björkholmen färdigställdes tre flerfamiljshus år 2020 under namnet Kilströmskaj. Platsen hade varit obebyggd sedan 1970-talet och utgjordes i grunden av utfylld mark samt den lilla holmen Lillholmen.

Bebyggelse i kv. Chapman, ut mot Chapmansplan, på 1950-talet.

Bebyggelse i kv. Chapman, ut mot Chapmansplan, år 2023.

Plats- och gatunamn

Björkholmen kallades Björkeholmen redan på Vittus Anderssons tid, innan Karlskrona grundlades. På kartor från 1700-talet kallas ön Stora Björkholmen, och en liten holme som låg vid nuvarande kv. Gasverket kallades för Lilla Björkholmen. På 1800-talets kartor när holmarna på grund av utfyllnader inte längre är friliggande försvinner epiteten Stora och Lilla.

Gatorna på Björkholmen namngavs år 1877. De öst-västliga gatorna är uppkallade efter framstående män i svenska flottan, medan de nord-sydliga har fått namn efter olika sorters fartyg.

- Wrangelsgatan: Amiral Anton Johan Wrangel (1724-99)
- Pukesgatan: Överamiral Johan af Puke (1751-1816)
- Krister Hornsgatan: Friherre Krister Horn af Åminne (1622-1692)
- Henrik Trollesgatan: Generalamiral Henrik af Trolle (1730-1784)
- Wachtmeistergatan: Generalamiral Hans Wachtmeister (1641-1714 som medverkade vid Karlskronas grundläggning. Innan den fick sitt nuvarande namn kallades den Hantverkaregatan, vilken den är en förlängning av.
- Nordenskjöldsgatan: Viceamiral Otto Henrik Nordenskjöld (1747-1832)
- Ehrensvärdsgatan: Generalamiral och konstnär Carl August Ehrensvärd (1745-1800)
- Chapmansgatan: Skeppsbyggmästaren Fredrik Henrik af Chapman (1721-1808). Den västliga delen av gatan fick detta namn år 1922. Tidigare hette den Fängelsegatan, efter straffängelset som byggdes år 1866 inne på det som idag är varvsområdet. Fängelset slutade användas som fängelse år 1920 och revs år 1969.

- Fregattgatan: Fregatt är ett tremastat, snabbgående örlogsfartyg bestyckat med kanoner.

- Korvettgatan: En korvett är ett fullriggat krigsfartyg, lättare och snabbare än fregatten och bestyckat med 18-20 kanoner.

- Galérgatan: Efter ordet galär som avser olika slags med både åror och segel framdrivna fartyg.

Björkholmskajen anlades på utfylld mark och fick sitt namn år 1909-14.

Kilströmskajen fylldes ut och anlades på 1940-talet. Tidigare gick klipphällarna rakt ner i vattnet där platsen kallades för Kilströmshall efter en familj som ägt mark där på 1700-talet. Gatan fick sitt namn officiellt på 1960-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Björkholmen ligger väster om Karlskronas stadskärna och är förbunden med Trossö genom utfyllnader. I väster ligger Saltösund med Saltö på andra sidan och i öster ligger Chapmansplan på utfylld mark. I norr ligger Ekholmen och i söder varvsområdet.

Stadsdelen är till största delen belägen uppe på en höjd. I väster sluttar marken neråt mot vattnet, medan nivåskillnaderna i norr och öster är brantare. Det är framför allt tydligt på Krister Hornsgatan där det finns en brant slänt med berg i dagen och även i kvarteren öster om Fregattgatan där nivåskillnaderna är påtagliga. Även på andra ställen i området finns synliga bergknallar, stödmurar och trappor, och mellan Chapmansplan och Wachtmeistergatan finns en apparelj (stenbro). Björkholmskajen och Kilströmskajen i områdets ytterkanter är lågt belägna på utfylld mark, detsamma gäller angränsande Chapmansplan i öster.

Björkholmen är en relativt fristående del av staden, till följd av höjdskillnaderna och dess historia som en egen ö. För biltrafik så är endast vissa av gatorna i området förbundna med resten av staden. För fotgängare och cyklister går en viktig led över apparelen i Wachtmeistersgatans förlängning. Längs med Chapmansgatan i söder fungerar varvsmuren som en barriär mot varvsområdet.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Björkholmen är inte en del av Trossös ikoniska siluett, men öns topografi innebär att dess bebyggelse är påtaglig från ett flertal håll i staden. Från den sluttande Hantverkaregatan på Trossö (vilken övergår i Wachtmeistergatan på Björkholmen) uppenbarar sig Björkholmens bebyggelse i fonden relativt tidigt vid färd västerut längs gatan.

Från Bryggarebergets utsiktspunkt är brandgaveln på det högt belägna flerfamiljshuset Rättvisan 1 en tydlig komponent i stadens samlade siluett. Även den sentida tillkomna bebyggelsen på Kilströmskaj är påtaglig bakom Ekholmen. Den på 1970-talet tillkomna bebyggelsen vid Chapmansplan är, genom dess

rytmiskt betonade takform, tydligt avläsbar trots att den ligger lägre än bakomliggande byggnader.

Björkholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot på för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Den småskaliga, historiska trähusbebyggelsen som i ovanligt hög grad finns bevarad här sätter prägel på Björkholmen. Överlag är dock bebyggelsen väldigt blandad och det finns även stenhus eller reveterade hus från slutet av 1800-talet, putsade funkishus, flerbostadshus i tegel från 1950-talet, radhus och kedjehus från 1960-70-talen och nybyggda hus från år 2020. Stadsbilden är brokig i och med den stora variationen avseende byggnadshöjder, takformer och husens placering. Småskaligheten, tätheten och dominansen av trähus ger dock bitvis stadsbilden en egen, sammanhållen karaktär.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen i området är småskalig och består till största delen av enfamiljshus i en till två våningar. Den lilla skalan gäller inte bara husens höjd, utan även deras bredd i gatubilden. Byggnaderna har i regel en liten innergård som omsluts av gårdsbyggnader i tomtgräns samt plank mot gata och granntomter.

Även flerfamiljshusen är ovanligt nätta och utgörs bara i några fall av långa längor med flera trapphus. De flerfamiljshus som ligger uppe på höjden är i två våningar, medan det finns hus i tre till fyra

våningar på mer låglänt mark i norr och mot Chapmansplan. Ett putsat jugendhus i kv Rättvisan sticker dock ut genom dess höga läge, trots att det endast är i fyra våningar plus inredd mansardvåning. Byggnaden är synlig från stora delar av staden. Den sentida bebyggelsen i kv. Lillholmen (Kilströmskaj) är mellan fyra och sju våningar.

Småhusen i området som är i en till två våningar har i regel sadeltak eller mansardtak. Takkupor förekommer, framför allt på hus med mansardtak, men det är inte så utbrett i övrigt. De allra äldsta byggnaderna är små ryggåsstugor, så kallade Björkholmsstugor som är mycket låga och har relativt flacka sadeltak. De är placerade på ett karaktäristiskt sätt med gaveln mot gatan. Vissa av de högre enfamiljshusen är i grunden om- och påbyggda ryggåsstugor.

I området finns det flera exempel på radhus eller kedjehus från 1970-talet som vad gäller fasadmaterial och färgskala är utformade för att smälta in i den historiska miljön. Liksom de gamla ryggåsstugorna är de ofta placerade med gaveln mot gatan. Den repetitiva grupphuskaraktären gör dock att denna bebyggelse tydligt avviker från stadsdelens i övrigt brokiga bebyggelse.

Bebyggelsen på Björkholmen är uppförd enligt en oregelbunden rutnätsplan från 1600-talet. Husen ligger tätt och i tomtgräns mot gatan, oftast direkt sida vid sida eller med plank emellan. Planken sluter gaturummet och har ofta öppningar som är utformade som portar, då entréerna till Björkholmsstugorna oftast ligger inne på innergården.

Vissa undantag från detta finns, exempelvis förekommer förgårdsmark på några enstaka ställen. I norr och väster är det många tomter som vänder baksidan med trädgård mot Björkholmskajen eller Kilströmskajen. Dessa gator fylldes ut först under 1900-talet och tomterna sträckte sig från början ända ner till vattnet. Även de långsmala tomterna i kv. Wasa är ett spår efter detta.

Material, färgsättning och bearbetning

Det mest förekommande fasadmaterialet på Björkholmen är locklistpanel målad i rött, gult eller någon ljus pastellfärg. Denna fasadtyp är karaktäristisk för Björkholmsstugorna och även de byggnader som uppförts senare i anpassad stil. I vissa fall har en byggnad olika kulörer på olika fasader. Det förekommer också hus med fasader i liggande, spontad träpanel. Knutbrädor och vindskivor är för det mesta vitmålade. Många av husen har höga socklar av natursten, ibland putsade. De äldre trähusen, liksom de yngre som är uppförda i anpassad stil, har ofta spröjsade träfönster. Takmaterialen varierar, men de Björkholmsstugor som har en välbevarad äldre karaktär har enkupigt rött lertegel eller svart papp på taken.

Hus i kv. Björkholmen med olika kulörer på olika fasader.

Byggnaderna som uppfördes i slutet av 1800-talet och vid sekelskiftet 1900 är i regel flerfamiljshus med putsade fasader. Många är i nyrenässansstil med typisk fasaddekor såsom putsrusticering och fönsteromfattningar i klassicerande stil. På dessa hus är det karaktäristiskt med mansardtak belagda med skivtäckt plåt.

I stadsdelen finns det flera exempel på funkishus med ljusa, putsade fasader, stramt utformade utan dekor och med fönster utan spröjs. Endast ett fåtal av funkishusen på Björkholmen har balkonger mot gatan, något som annars är typiskt för den tidens

bostadshus. Funkishusen har oftast sadeltak belagda med röda tegelpannor.

Flerfamiljshus i nyrenässans från tiden kring år 1900.

Mark och växtlighet

Björkholmen är tätbebyggt och i hög grad hårdgjort men den låga skalan, inslag av berg i dagen och de många små planterade förgårdsmarkerna gör att området på vissa platser ändå har en grön karaktär. Flera fastigheter har smala planteringar utanför fasaden samt utplacerade bänkar och krukor. Klätterrosor växer vid flera portar. Ovan plank sticker enstaka träd fram. I övrigt är det vid de bevarade bergspartierna som de större träden växter, då främst björk.

Björkholmen är kuperad, gator och gränder kan ofta inte kopplas samman på grund av de stora nivåskillnaderna utan avslutas i trappor eller återvändsgator. Krister Hornsgatans övre nivå har en stödmur som håller körbanan.

Appareljen har en kraftig naturstensmur med oregelbundna storlekar på stenen. Krönet är i betong med ett smidesräcke. Under körbron finns en portik där marken är lagd med storgatsten. På körbrons västra sida finns en trappa i natursten med handledare i smide.

I Chapmangatans förlängning i kv Jaramas finns en stor gräsmatta på en tomt där den tidigare bebyggelsen revs kring andra halvan av 1960-talet.

Kilströmskaj har bebyggts på senare år. Längs vattnet löper en brygga och marken kring den nya bebyggelsen har lagts med marksten i betong. Stödmurar i betong håller planteringar som skärmar av mellan byggnadernas uteplatser och gatan.

Platsbildningar

Björkholmen har förhållandevis få publika platser. På Skansaberget, platsen där Bastion Göta lejon låg på öns västra sida finns idag en gräsyta med ett dekorativt ankare utplacerat samt en del sittmöbler. Platsen erbjuder fina utblickar över sundet och Saltö. Den södra delen av bostadsområdet Kilströmskaj har karaktären av en platsbildning.

Gräsytan på Skansaberget.

Gator och gränder

Till skillnad från de mer centrala delarna av staden så saknade stora delar av Björkholmen stenlagda gator långt in på 1900-talet, med undantag för kantstenar längs trottoarer. Flera av gränderna är än idag grusade eller gräsbeväxta, exempelvis en del av Galérgatan mellan Henrik Trollesgatan och

Wachtmeistergatan. Kör- och gångbanor är numera i huvudsak asfalterade med kantsten i granit.

Både bred och smal kantsten förekommer, ofta kompletterad med två rader storgatsten som ränndal. Vissa gator har endast ränndal som avskiljande element mellan gångbana och körbana.

Fregattgatan i riktning mot varvsmuren kring sekelskiftet 1900 (före år 1909) respektive år 2023. Gatorna var inte stenlagda med undantag för trottoarer. Gatorna har efterhand asfalterats.

Värdebärande karaktärsdrag

- Björkholmens karaktär som arbetarstadsdel som tar sig till uttryck i den äldre bebyggelsens småskalighet.
- Den stora mängden bevarade ryggåsstugor, så kallade Björkholmsstugor och annan småskalig trähusbebyggelse.
- Innergårdar med gårdsbyggnader omslutna av plank.
- De småskaliga flerfamiljshusen från tiden kring sekelskiftet 1900.
- Öns karaktäristiska smala och branta gränder.
- Utblickar mot stadsdelens varierande taklandskap.

Utblick mot kvarteren Saga, Svarta örn och Kilströmskaj.

Världsarvets attribut

- Stadsplanen med kvarters- och gatustruktur.
- Björkholmens äldre bebyggelse.
- Varvsmuren som avgränsar den civila staden mot det militära området.
- Appareljen (stenbron) upp till Björkholmen från år 1853.

Björkholmens äldre bebyggelse som inte drabbades av stadsbranden år 1790 har en central del i världsarvets attribut. Den stora mängden bevarade ryggåsstugor ger en bild av boendeförhållandena för den stora mängd varvsarbetare och båtsmän som befolkade staden, och fungerar som en tydlig kontrast till borgerskapets mer centralt belägna stadsgårdar på Trossö.

Björkholmen var en del av den ursprungliga stadsplanen och merparten av dagens kvartersstruktur finns utritad på stads- och befästningsplanen från år 1724. Wachtmeistergatan sträcker sig via appareljen österut och övergår i Hantverkargatan. Gatan är en del av stadsplanens öst-västliga axel som finns med på Dahlbergs och Stuarts Stads- och befästningsplan från år 1683.

Även om ”nya” varvsmuren tillkom först mellan år 1830-1838 så är den en tydlig markör för avskiljandet mellan den civila staden och marinbasen. Genom att sten från Björkholmens rivna bastion Göta Lejon användes så får muren en typ av patina som starkt bidrar till karaktären i närområdet.

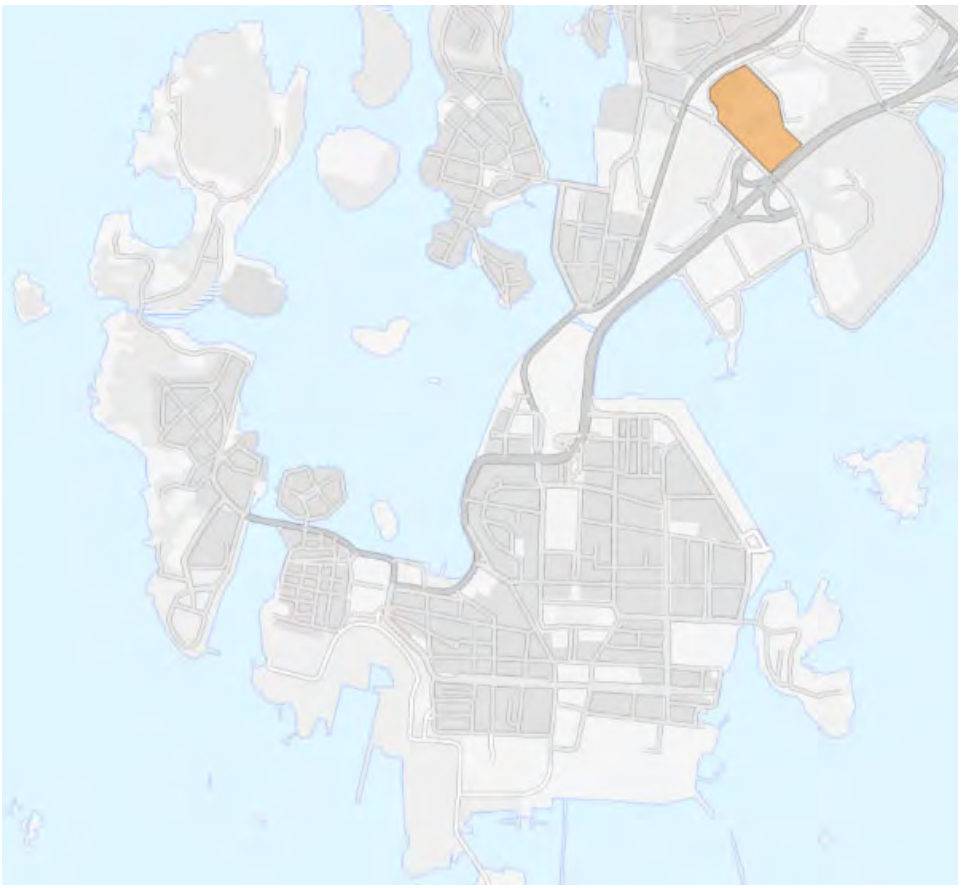
Blå Port

Inledning

Blå Port är ett område som fått sitt namn från en krog som legat på platsen. Området omfattar den före detta ingenjörskårens kasernområde samt det före detta slakthusområdet i öster. Kasernområdet ligger uppe på en höjd med utsikt över staden. Från den militära epoken finns endast tre byggnader kvar, en av kasernerna, en expeditionsbyggnad samt en mäss.

I anslutning till kasernområdet har en byggnad för skolverksamhet och två flerfamiljshus ersatt tidigare militära byggnader under 2010-20-talet.

Blå port.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Blå Port

Blå Port var namnet på en krog med ljusblå dörrar som uppfördes på 1680-talet intill landsvägen som ledde in till Karlskrona. Vägen gick här i linje med dagens järnvägssträckning, och krogen låg där Ekorrvägen idag mynnar i Blåportsgatan. Krogen bytte namn till Borgmästarekrogen år 1692 efter att dess grundare Wilhelm Schlyter utnämnts till handelsborgmästare. På 1800- och början av 1900-talet användes krogens gamla fastighet av olika industrier. Här låg ett färgeri som bland annat färgade flottans blå tyger. Detta färgeri har dock inte givit namn åt Blå Port vilket är en vanlig missuppfattning. I färgeriet startade sedan Karlskrona Lampfabrik 1884. Senare låg här en handelsträdgård, vilken revs 1962 i samband med att Ekorrvägen anlades (källor: Historiska kartor. Föreningen Gamla Carlscrona – Karlskronafakta, Platser).

Krogen Blå Port på 1855 års karta. Krogen har gett namn åt området.
Bildkälla: Ljunggrens atlas, litografi. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Ingenjörskasernen

På en bergshöjd sydost om den före detta krogen uppfördes under 1900-talets första år en kasernbyggnad för Göta ingenjörkårs detachement i Karlskrona. Det var ett ingenjörsförband bildat 1902 med syfte att utföra rustningsarbeten på Karlskronas befästningar. Kasernen vid Blå Port stod färdig 1908. I slutet av 1930-talet lades ingenjörskompaniet i Karlskrona ner, och kasernen övertogs 1943 av Blekinge Kustartilleriförsvar. 1997 lämnade Försvarsmakten ingenjörskasernen (källa: Braunstein, Christian (2003). Sveriges arméförband under 1900-talet, s. 247-249).

Kasernområdet uppfördes efter 1901 års härordnings byggnadsprogram och ritades av arkitekten Erik Josephson. Upp till den högt belägna platsen anlades en slingrande väg från Blåportsgatan, den sk Serpentinvägen. På området fanns förutom själva kasernen även bland annat förråd, kokhus och matsal. Arkitekturen var nationalromantisk med ett historiserande formspråk. Kasernen uppfördes i tre våningar med fasader i rött tegel och högrest tak med trappstegsgavlar, och byggnaden utgör idag ett landmärke i staden. Andra byggnader, som matsal och förrådsbyggnader, utfördes i faluröd träpanel med småspröjsade fönster. Byggnaderna grupperades runt en stor, öppen kaserngård. På nordvästra sidan kaserngården byggdes

en expeditionsbyggnad, den så kallade Kassavillan, i rött tegel med valmat sadeltak.

På 2010-talet påbörjades ett omfattande bostadsbyggande runt den gamla kasernen, och i samband med det revs ett par av de nationalromantiska militärbyggnaderna i trä. Den nya bebyggelsen grupperades likt den gamla runt kaserngården, samt utmed höjdplatåns kanter.

Ingenjörstruppernas kasernområde, sett från Blåportsgatan. Odaterat foto, tidigt 1900-tal. På bilden ser vi kasernbyggnadens ursprungliga, småspröjsade fönster. I sluttningen nedan kasernbyggnaden står unga tallar varav flertalet finns kvar idag och utgör den för området karakteristiska gröna kransen.

Slakthuset

Sydost om kasernområdet invigdes 1915 ett slakteri. Det startades av staden, till följd av höjda hygienkrav och ny lagstiftning gällande köttbesiktning. Sedan slakthuset uppförts var det förbjudet med slakt på annan plats i staden. Offentliga slakthus uppfördes vid den här tiden i många andra svenska städer. Under 1930–40-talen startades kooperativa andelsslakterier och de offentliga slakthusen avvecklades. Karlskrona stads offentliga slakthus togs 1944 över av Kristianstad – Blekinge Slakteriförening som bildats 1935 och hade verksamhet på flera ställen. Det var ett bondekooperativ som även hade butiker där köttet såldes. Slakteriet vid Blå Port

var verksamt fram till början av 1970-talet (källa: Riksarkivet, arkivbeskrivning Slakthusstyrelsen i Karlskrona).

Slakteriets byggnader uppfördes 1913–20 i rött tegel och bestod bland annat av en slakthall för svin, en slakthall för övrigt boskap, kylutrymmen, stallar och lokaler för köttbesiktningsbyrån. Ett stickspår drogs på en järnvägsbank över vattnet från spårområdet vid södra Pantarholmen. Efter att verksamheten lades ner på 1970-talet revs slakteriets största byggnad. Kvar blev kontors- och bostadshuset närmast Blåportsgatan samt en långsmal byggnad uppförd längs med stickspåret i fastighetens sydöstra del. På 1980/90- och början av 2000-talet byggdes nya kontors- och verksamhetsbyggnader på fastigheten.

Slakteriets byggnader tidigt 1900-tal.

Slakteriets byggnad för kontors- och tjänstebostäder tidigt 1900-tal och idag. Fasad mot nordost.

Blå Port på Häradsekonomiska kartan från 1915-19. Bildkälla: Lantmäteriet.

Plats- och gatunamn

Blå Port var namnet på en krog som låg vid nuvarande korsningen järnvägen-Blåportsgatan från slutet av 1690-talet. Idag avser namnet Blå port den här delen av staden, och kanske i synnerhet bostadsområdet uppbyggt kring den gamla kasernen. Gatunamnet Blåportsgatan fastslogs 1906.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Kasernområdet ligger på en höjd på södra Wämö, mellan järnvägen och Österleden. Det före detta slakthusområdet ligger nedanför höjden och nås från Blåportsgatan, medan övrig bebyggelse nås via Ekorrvägen.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Då området inte ligger på eller i anslutning till Trossö så är det inte en del av den siluett som i regel åsyftas när man talar om Karlskronas stadssiluett. Både slakthusbyggnaderna och kasernbyggnaderna med deras röda tegelfasader och distinkta takformer är dock väl synliga vid färd längs Österleden samt från järnvägen på väg ut ur staden. Den gamla ingenjörskasernen med dess trappstegsgavlar flankerat av de relativt nyuppförda bostadshusen utgör ett visuellt landmärke i vyer norrut genom dess placering på en höjd. Kasernen skjuter upp ovan träden sett från Skeppsbron på Trossö och bildar tillsammans med lasarettets byggnader och vattentornet en egen siluett i norr.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen inom området är grupperad i två åtskilda och sinsemellan olika delar. I väster ligger det före detta

kasernområdet uppe på höjden och nedanför i öster det före detta slakthusområdet. Kasernområdet har på senare tid förtätats med modern bostadsbebyggelse, medan slakthusområdet är ett renodlat verksamhetsområde med kontor och träningslokaler. I båda miljöerna finns bevarad bebyggelse från tidigt 1900-tal i företrädesvis rött tegel.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen på det gamla slakthusområdet är i en till två våningar. Ut mot gatan ligger två mindre, friliggande kontorshus i två plan, varav ett från början var slakteriets kontor. Längre in på området ligger mer utbredda och sammanbyggda byggnadsvolymer i en till två plan. De gamla husen från tidigt 1900-tal har valmade sadeltak, medan de yngre husen har platta eller mycket flacka tak.

På kasernområdet är den gamla ingenjörskasernen centralt belägen, en reslig byggnad med höga trappstegsgavlar. På båda sidor om den är de moderna bostadshusen uppförda. De är lameller i 3–4 våningar med flacka sadeltak och något lägre än ingenjörskasernen. Bostadshusen är placerade i kanten av höjdplatån, så att de har det gamla kasernområdet på ena sidan och slänten mot staden på andra sidan. Ett av de nya bostadshusen är ett högt punkthus beläget vid infarten till området. Förutom kasernbyggnaden är några envåningshus från regementstiden bevarade. Tillsammans inramar de en öppen yta som förr var kasernområdets exercisplan och som idag främst utgörs av asfalterade parkeringsytor. Bostadsbebyggelsen skymmer till stor del utsikten mot staden inifrån området men den går att uppleva i siktlinjer mellan husen.

Material, färgsättning och bearbetning

De gamla slakthus- och kasernbyggnaderna är uppförda i rött tegel, förutom kasernområdets före detta matsalsbyggnad som har typisk nationalromantisk utformning i röd träpanel med vita knutar och småspröjsade fönster. Takmaterial är rött tegel eller svart, skivtäckt plåt. Byggnaderna är, trots exempel på förvanskande ombyggnader och fönsterbyten, välbevarade till sin övergripande karaktär. På slakthusområdet är den senare

tillkomna bebyggelsen i någon mån anpassad till de historiska byggnaderna, dels genom skalan och dels genom valet av rött tegel som fasadmaterial. De nya bostadshusen på kasernområdet bryter istället av både vad gäller volym och material. Det huvudsakliga fasadmaterialet är mörkgrå skiffer, men det finns inslag av vit eller röd träpanel. Taken är belagda med svart papp. Den nya bostadsbebyggelsen är sammanhållen i sin gestaltning. Byggnaderna har loftgångar in mot området och balkonger på fasaderna som vetter ut mot staden.

Ingenjörstruppernas kasernbyggnad. Vy från norr.

Expeditionsbyggnaden på kasernområdet,
med nybyggda flerbostadshus i bakgrunden.

Sentida bebyggelse på slakthusområdet.

Mark och växtlighet

Kasernområdet

Kasernområdet har två karaktärer, dels en yttre grön krans och dels ett inre rum. Den gröna kransen utgörs av sluttningen ner mot Blåportsgatan och det före detta slakthuset och har karaktären av naturmark med gräsbevuxna slänter och friväxande större träd. I den sydvästra delen växer främst ek och i sydöst

lövträdsvegetation. Genom slänten går Serpentinvägen, som skär in i terrängen. En bergsskärning vittnar om den ursprungliga topografin och en längre stödmur i kluven natursten ger stöd åt marken längs vägen. Längs vägen finns även pollare i granit. Vid Serpentinvägens möte med Blåportsvägen finns en järngrind med grindstolpar i granit samt en överväxt och delvis raserad trappa. Trappans läge finns markerat på Häradsekonomiska kartan och en väg ledde vid den tiden upp till kasernområdet.

Det inre rummet är kringbyggt med kasernbebyggelse samt sentida bostadsbebyggelse. I områdets mitt finns den gamla expeditionsbyggnaden placerad på en höjd med berg i dagen och gamla ekar. Naturstensmurar och trappor tar upp höjdskillnaden mellan gatunivå och entré. Stora ekar har bevarats inne på området mellan bebyggelsen men flera av dem uppvisar tecken på stress. Stora delar av det inre rummet är asfalterat och utgörs av parkeringsytor. Det finns inga anvisade gångstråk utan ytan är i samma nivå utan avskiljande gångbanor.

Vid Blåportsgatan finns en sentida stödmur med konstnärlig utsmyckning.

Slakthusområdet

Inom det före detta slakthuset finns få spår av den ursprungliga markgestaltningen kvar. Det finns en gammal naturstensmur som utgör kant till lastkajen som låg längs stickspåret från järnvägen, samt järnringar infästa i bergsskärningen som avgränsar området mot sydöst. Sentida asfaltering har utjämnat nivåskillnader upp till tidigare lastkajer och entréer.

Ursprunglig naturstensmur med järnringar i slakthusområdet, halvt uppslukad av sentida asfaltering.

Platsbildningar

Området har en huvudsaklig platsbildning vilket utgörs av kaserngården mellan kasernbyggnaden, skolan och bostadshusen. Platsen är välbesökt men upptas i huvudsak av parkering i nuläget.

Värdebärande karaktärsdrag

- Bevarad äldre bebyggelse i rött tegel eller röd träpanel med arkitektoniska detaljer bevarade i olika grad.

- Serpentinvägens sträckning upp till det före detta kasernområdet med pollare, berg i dagen och stödmur. Även vägens mittavgränsning är av kulturhistoriskt intresse.

- Grind, grindstolpar, kallmurad stödmur och trappa flankerad av tall och kastanj från den tidigare entrén till kasernområdet vid Blåportsgatan.

- Äldre tall och ek i hela området.

- Yttre grön krans som kringgärdar kasernhöjden.

- Stentrappor, stenmurar och berg i dagen kring före detta expeditionsbyggnaden.

- Spår från slakthusområdets tidigare användning som lastkajer och järnringar i berget.

Objekt med koppling till världsarvet

Området ligger utanför världsarvet men innanför buffertzonen. Områdets bebyggelse och strukturer bedöms inte ha någon direkt koppling till världsarvets attribut annat än att kasernetablissemanget uppfördes för Göta ingenjörkårs detachement i Karlskrona, vars syfte var att stödja mark- och sjöförsvaret med befästningsarbeten. Detta ger den kvarvarande kasernbebyggelsen en koppling till marinbasen och dess långa kontinuitet.

Bryggareberget

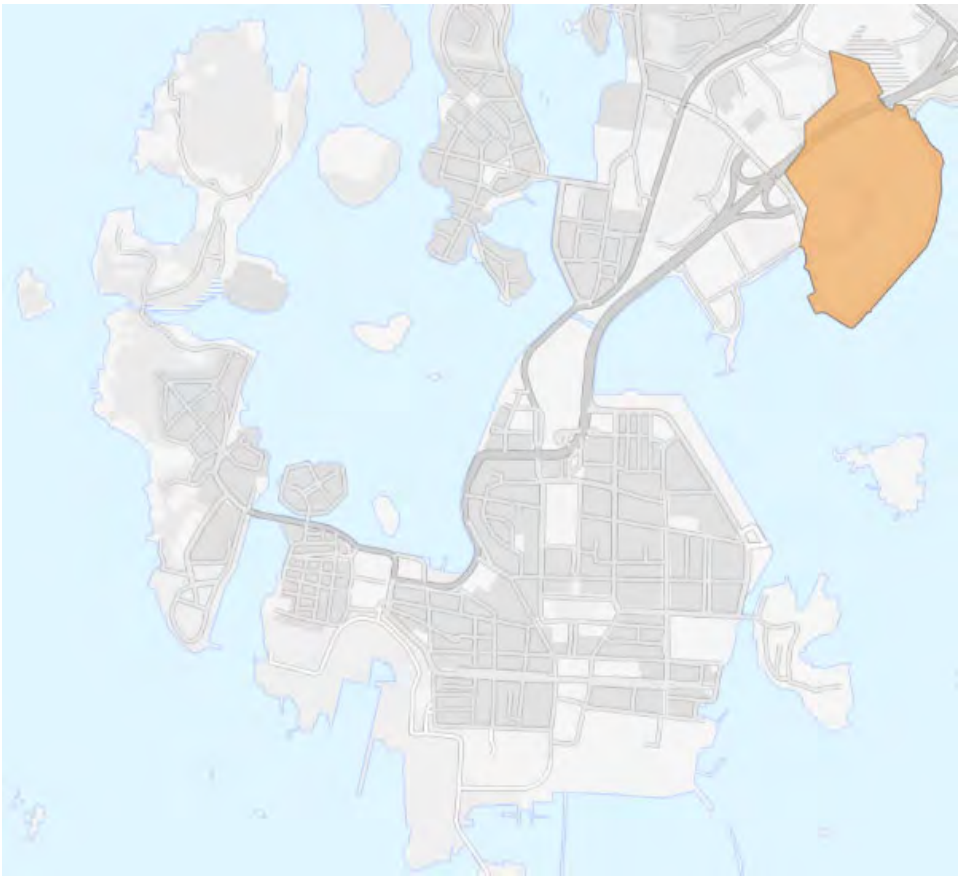

Inledning

Bryggareberget ligger norr om Trossö, på en udde som utgör den sydligaste delen av Vämö. Berget är skogbevuxet och ett populärt natur- och rekreationsområde. Från högsta punkten har man en fin utsikt över Trossö och den omgivande skärgården då berget ligger drygt 35 meter över havet. Bergets topp markeras med stadens vattentorn samt en hög tv-mast, och intill dessa finns en restaurang. Bryggareberget ligger norr om Trossö, på en udde som utgör den sydligaste delen av Vämö. Berget är skogbevuxet och ett populärt natur- och rekreationsområde.

Nere vid vattnet finns Tyska Bryggaregården med välbevarade bryggeribyggnader och en gammal begravningsplats. I nordväst

genomskärs området av Österleden och norr om den ligger den mosaiska kyrkogården inbäddad i skogen.

Bryggareberget.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Gamla varvet

När staden Karlskrona skulle anläggas var de första åtgärderna att bygga befästningar till skydd för stadens inlopp och att uppföra ett örlogsvarv. Varvet anlades år 1679 på östra sidan av Vämös södra udde. På varvet fanns två stapelbäddar där man hann bygga tre större örlogsfartyg innan verksamheten flyttade till sin nuvarande plats på södra Trossö år 1684 (källa: Fornsök). I närheten av den plats där bryggeriet senare anlades, uppfördes ett trähus som blev bostad för skeppsbyggmästaren. För arbetarna på varvet byggdes ett fyrtiotal stugor (källa: Karlskrona 300 år del 1 s. 13f). När det nya varvet anlades på södra Trossö så demonterades det gamla på Vämö, vilket gör att det är

förhållandevis få spår av det bevarade. Det främsta spåret är stigen Näktergalsstigen. I nuläget ser det ut som en vanlig stig, men i själva verket har här legat en 320 meter lång repslagarbana (källa: Länsstyrelsen Blekinge).

Begravningsplatser

Norr om gamla varvet på Bryggarebergets östra sida fanns i slutet av 1600-talet en begravningsplats (källa: Gillius Schröders karta från år 1699, Karlskrona stads historia, del 1 sidan 29). Det var troligen en begravningsplats för de som arbetade på varvet och på flottstationen.

När Karlskrona åren 1710-11 drabbades av böldpesten uppskattar man att cirka 7000 av stadens 10 000 invånare dog. Två kyrkogårdar anordnades, en på Aspö för militären och en på Vämö för civilbefolkningen. Exakt var pestkyrkogården på Vämö låg är oklart. Enligt vissa uppgifter användes det gamla varvsområdet som begravningsplats. Enligt andra uppgifter begravdes de döda i en gammal trädgård söder om bryggeriet som vid den här tiden anlagts på platsen för skeppsbyggmästarebostället. Av gamla kartor att döma fungerade dock trädgården vid bryggeriet som just trädgård under hela 1700-talet, vilket tyder på att pestkyrkogården bör ha legat på annan plats, möjligen vid det gamla varvet. I samband med senare epidemier på 1800-talet och under spanska sjukan i början av 1900-talet användes dock den gamla trädgården söder om bryggeriet som begravningsplats. Den finns kvar idag, med vissa gravvårdar bevarade och en mur runt omkring.

Norr om Bryggareberget anlades på 1780-talet en judisk begravningsplats av handelsmannen och fabrikören Fabian Philip. Han grundade samma år judiska församlingen i Karlskrona, efter år 1838 kallad mosaiska församlingen. Det var en liten församling med som mest cirka 50 medlemmar i början av 1900-talet (källa: Riksarkivet).

Bryggareberget på Häradskartan från 1910-talet, med dagens kustlinje i blått. Längst i söder ligger kallbadhuset och i norr mosaiska kyrkogården. Bildkälla: Lantmäteriet.

Tyska Bryggaregården

Skeppsbyggmästarebostället väster om det gamla varvet togs år 1693 över av Philip Hinric Kraan, en tysk bryggare. Han startade ett bryggeri på platsen, Tyska bryggaregården, som sedan under olika namn och ägare var ett verksamt bryggeri fram till år 1972. På 1700-talet och början av 1800-talet var bryggeriet ett populärt utflyktsmål där man kunde dricka öl och roa sig.

I slutet av 1800-talet ägdes bryggeriet av grosshandlaren Folke Thörn. Med start på 1870-talet genomdrev han en omfattande satsning, som innebar att bebyggelsen på bryggeriet till stor del förnyades. Tyska Bryggaregården fusionerades år 1882 med andra bryggerier till AB Förenade Bryggerierna i Carlskrona. Vid sekelskiftet hade bryggeriet cirka 50 anställda, och på 1930-talet var det 300.

Huvudkomplexet i gult tegel byggdes i huvudsak mellan cirka år 1874 och år 1898 i historicerande tegelarkitektur. Delar ritades av Alwin Jacobi, en tysk ingenjör som var inblandad i en lång rad bryggeribyggen i Sverige, däribland Münchenbryggeriet i Stockholm och Lyckholms bryggerier i Göteborg.

Bryggaregårdens huvudkomplex, uppfört mellan åren 1874 och 1898.

Kontors- och bostadshuset i Jugendbarock från 1910-talet.

På 1910-talet uppfördes ett kontors- och bostadshus direkt sydost om bryggeriet i barockinspirerad jugendstil efter ritningar av arkitekt Frans Evers. Han stod även bakom tappningshallen från år 1929, en byggnad som stilmässigt ligger i gränslandet mellan klassicism och funkis.

Tapphallen uppförd år 1929.

År 1897 byggdes ett lägenhetshus med tjänstebostäder för de som arbetade vid bryggeriet längre norrut längs Blåportsgatan. Byggnaden revs på 1960- eller 70-talet och på platsen uppfördes så småningom en bensinstation.

Efter nedläggningen på 1970-talet köptes bryggeriet av Karlskrona kommun. År 1988 förvärvades fastigheten av fastighetsbolaget Gallionen som byggde om det till kontor. En detaljplan upprättades år 1991 som skyddar den kulturhistoriskt värdefulla bryggeribebyggelsen.

Avbildning av Tyska Bryggaregården från tiden kring sekelskiftet 1900.

Skogspark och saltsjöbad

Bryggareberget var fram till 1800-talet en del av stadens betesmark, och landskapet var betydligt kargare och öppnare än

dagens skogbeväxta berg. På 1860-talet inleddes plantering av tallar i området, med syfte att skapa en plats där stadens invånare kunde promenera i naturen. Skogsparken, även kallad Tallet eller Planteringen, blev ett populärt utflyktsmål. Från Tallebryggan på Trossö kunde man ta en båt för att promenera i skogen, titta på utsikten eller besöka en restaurang som låg i närheten av dagens Wämöskolan. År 1900 invigdes ett kallbadhus kallat Saltsjöbaden vid uddens södra spets. Badhuset revs år 1941.

Strosande Karlskronabor vid sekelskiftet 1900, på vägen som idag heter Saltsjöbadsvägen. Bilden är tagen öster om Bryggareberget, och vattnet till höger är Vämöviken. Handkolorerat vykort.

Kallbadhuset Saltsjöbaden som låg nedanför Tyska Bryggaregården.

Synvillan

Tyska Bryggaregårdens ägare Folke Thörn lät år 1880 uppföra en praktfull villa norr om bryggeriet. Villan var ritad av domkyrkoarkitekt Helgo Zettervall i en fantasifull schweizerstil med torn och snickarglädje. Den låg i ett exponerat läge på Bryggareberget, och kom att kallas Synvillan. År 1965 revs villan och på platsen uppfördes i slutet av 1980-talet Blekinge Läns Tidnings tryckeri.

Bryggareberget från söder sannolikt på 1880-talet. Till vänster syns Synvillan, till höger syns bryggeriet innan ombyggnaden till det nuvarande utseendet var färdigt.

Vattenreservoar och vattentorn

Sedan 1860-talet hade Karlskronaborna fått färskvatten från vattenreservoaren vid Stortorget, den sk Vattenborgen. Befolkningsökning och även ett ökat användande av färskvatten, bland annat till stadens industrier, skapade behov av en bättre anläggning. I slutet av 1890-talet började därför staden bygga en vattenreservoar högst upp på Bryggareberget. Den hade fyra gånger så stor kapacitet som den gamla, och dess höga läge gjorde att trycket i vattenledningarna blev så stort att många vattenledningar sprang läck när den togs i bruk. Vattnet kom från vattenverket i Lyckeby som uppförts samtidigt som Vattenborgen på 1860-talet. Allt eftersom fler och högre hus byggdes i staden föll trycket i ledningarna, vilket ledde till att ett vattentorn

uppfördes intill reservoaren. Vattentornet stod klart år 1939. Intill vattentornet restes på 1950-talet en tv-mast som år 2013 ersattes av en ny, 125 meter hög mast.

Bryggareberget sett från sydväst år 1938. Bygget av det nya vattentornet pågår. Till vänster ligger slakteriet vid Blåportsgatan och byggnaden längst till höger med ett litet torn är bryggeriets disponentvilla som kallades Synvillan.

Österleden

Infartsvägen till Trossö från fastlandet gick i ungefär samma sträckning över Pantarholmen från det att staden grundades fram till 1920-talet. Då byggdes Sunnavägen vilket avlastade Landvägsgatan som var den gamla infartsleden. Med en allt mer ökande biltrafik krävdes dock så småningom större åtgärder. År 1954 togs en trafikledsplan fram i vilken en ny trafikled föreslogs, Österleden. Dessutom föreslogs ytterligare en infartsväg till Trossö västerifrån över Dragsö, den så kallade Västerleden. Förslagen utreddes och debatterades under lång tid, bland annat på grund av vägens påverkan på naturmiljön på Vämö. År 1969 startade bygget av Österleden och år 1972 öppnade sträckan Trossö-Skönstavik för trafik. Österleden innebar ett omfattande ingrepp på Bryggareberget vars västra del i praktiken delades i två delar. Äldre vägar som gått från bergets topp ner mot Ingenjörtruppernas kasern och slakthusområdet skars av. Den planerade västra infarten till Trossö blev aldrig förverkligad.

Plats- och gatunamn

Bryggareberget har fått sitt namn efter bryggaren Philip Hinric Kraan som år 1693 startade Tyska Bryggaregården.

Saltsjöbadsvägen kom till vid sekelskiftet 1900 som en enkel väg runt Vämös södra udde, men namnet blev officiellt först år 1960. Namnet fick vägen från kallbadhuset som åren 1897-1941 låg nära uddens sydspets. I samband med att Saltsjöbadsvägen anlades vid sekelskiftet fylldes Kyrkogårdsviken igen. Det var en vik som sträckte sig längs nordöstra sidan av dagens Skogsvägen.

Kärleksstigen har haft detta namn officiellt åtminstone sedan 1990-talet. Troligen kommer namnet av att Bryggareberget länge varit ett populärt utflyktsmål och område för skogs-promenader. Namnet är vanligt förekommande i landet och betecknar ofta stigar på natursköna platser.

Österleden kom till som en trafikled öster om Karlskronas gamla infartsväg i början av 1970-talet.

Skogsvägen går genom Skogsparken på Vämö och har troligen fått sitt namn därifrån.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Bryggareberget ligger på en udde på södra Vämö, nordost om Trossö. I öster ligger Vämöviken och i söder Kofferdiredden. I väster angränsar Hattholmen som är ett stort område utfyllt i vattnet. Runt udden löper en bilväg som i väster heter Blåportsgatan och i öster Saltsjöbadsvägen. Upp till bergets topp går Kärleksstigen som också är en bilväg. I nordost går Österleden genom området.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Från Bryggareberget finns den bästa utblicken mot Trossös siluett. Själva berget och dess bebyggelse har en egen siluett som är påtaglig sett från Hattholmen och norra Trossö, med vattentornet, TV-masten, Tyska Bryggaregårdens skorstenar och fyren ”Karlskrona övre” som accenter.

Bryggareberget sett från Hattholmen.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bryggareberget är i huvudsak ett naturområde, och den bebyggelse som finns är spridd och av varierande karaktär och ålder. Förutom Tyska Bryggaregården, som är en sammanhållen historisk industrimiljö, så är byggnaderna i området solitärer, uppförda utan inbördes sammanhang.

Tyska bryggaregården.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Tyska Bryggaregården består av ett flertal byggnader som ligger tätt och samlat. Byggnadernas utformning och placering har styrts av produktionens villkor. Miljön är brokig på ett sätt som är typiskt för gamla industrier som varit verksamma under lång tid. Bryggeriets huvudbyggnad är långsträckt och uppförd i etapper. Två höga skorstenar i tegel bidrar till industrikaraktären. Väster om bryggeriet ligger tidningstryckeriet från 1980-talet. Det är en stor och sluten volym som liksom bryggeriet har en industriell karaktär, men betydligt modernare och inte lika omsorgsfull i sin arkitektoniska gestaltning. Byggnaderna uppe på berget är relativt små och i en till två våningar. Vattentornet sticker upp som ett landmärke med sin höga, cylindriska volym.

Från vänster: bryggeribyggnadens skorstenar. Till höger entré och dekorativa balkonger på kontorshuset. Längst till höger vattentornet.

Material, färgsättning och bearbetning

Bryggeriets huvudbyggnad är i gult och rött tegel, med dekorativ mönstermurning och en hög sockelvåning av kluven natursten. De små fönstren och den tornliknande maltkölnan, där man torkade malt, längst i söder är karaktäristiska för just bryggeribyggnader. Utöver huvudbyggnaden finns en rad välbevarade byggnader som haft olika funktioner på bryggeriet vilka är omsorgsfullt utformade i sin tids arkitektoniska stilar. Närmast vattnet ligger två magasinsbyggnader i nationalromantisk stil, med fasader i ljusgul locklistpanel och tak belagda med rött lertegel. Ett pampigt kontors- och bostadshus i rosa puts i barockinspirerad jugendstil ligger en bit in på området. Närmast Kärleksstigen ligger tappningshallen från år 1929 i gul puts, stilmässigt i gränslandet mellan

tjugotalsklassicism och funkis.

Kontors- och bostadshuset från 1910-talet, ritat av Franz Evers i Jugendbarock.

Vattentornet, paviljongen ovanpå vattenreservoaren respektive tv-tornet högst upp på Bryggareberget.

Byggnaderna uppe vid vattenreservoaren är spridda och utan något släktskap vad gäller gestaltningen. Den gamla vattenreservoaren har kraftfulla murar i kluven natursten, och ett elegant, ursprungligt gjutjärnsräcke längs kanten. Mitt på reservoaren står ett lusthusliknande grönmålat skärmtak med bänkar under. Skärmtaket är utformat med smäckra stolpar av gjutjärn, skivtäckt plåttak med en dekorativt skuren plåt längs kanten, och på toppen en flaggstång. Vattentornet från år 1939

är byggt i betong och bemålat i blått och vitt. Vid tv-masten ligger några små enplansbyggnader av enklare, teknisk karaktär. Restaurangbyggnaden i två våningar är i funkisstil och har en senare tillbyggnad med stor terrass med utsikt över staden.

Mark och växtlighet

Bryggareberget har sin högsta punkt vid utsiktsplatsen/vattentornet och stupar brant ner mot Saltsjöbadsvägen. I nordväst är berget något flackare. Berg i dagen förekommer rikligt på den södra delen. Området är lövskogsdominerat i söder och väster med större inslag av tall i nordost. Genom området gick det tidigare fler vägar som idag finns kvar som stigar. I anslutning till där det gamla varvet låg finns ett antal stora ekar.

Längs Blå portsgatan och kring Tyska Bryggaregården kan man tydligt se var de gamla trädgårdarna tidigare låg. Här finns stengärdsgårdarna som hägnade in trädgårdarna kvar, samt granitfundament från staket, fruktträd och träd planterade på rad. Längs Blåportsvägen där det idag ligger en bensinstation finns det en flera meter hög stödmur i kluven natursten. Muren uppfördes när tjänstebostäder till bryggeriet byggdes här på 1890-talet. I murens östra hörn finns en trappkoppling upp till nivån ovan muren.

Tryckeriet

Ut mot Blåportsgatan finns en låg naturstensmur som vittnar om var trädgården till disponentvillan Synvillan låg. Villan revs på 1960-talet och stödmuren är det enda fysiska spåret av den.

Längs Kärlekstigen finns en stödmur av kluven natursten satt i bruk som håller marken kring tryckeriet. Här finns även resterna av en murad husgrund. Kring tryckeriet består marken främst av stora asfalterade ytor. På gårdsplanen står flera stora träd som möjligen är kvar sedan platsen var trädgård till Synvillan.

Tyska Bryggaregården

Ut mot Saltsjöbadsvägen finns en låg stödmur i natursten som håller gräsytan framför bryggeriet, ett smidestaket samt en stödmur med lågt räcke som möjliggör en plan yta i den branta topografin. Kring den gula tegelbyggnaden ligger fältsten med en ram av storgatsten närmast fasad. Även kring den åttakantiga byggnaden i rött tegel framför bryggeriet ligger fältsten med ram av storgatsten. Här finns även en brunn med kanter av stora fältstenar. Övriga ytor är asfalterade. Mot gräsmattan finns en kant av storgatsten mellan asfalten och gräset. Även kanter av betong samt stödmurar i betong förekommer. Granitfundament med kätting samt tunnor är äldre objekt som dekorerar platsen. Norr om bryggeriet ligger det en liten trädgård. Ut mot Kärleksstigen finns ett tidigare stakets granitpelare kvar och här växer fruktträd.

Den åttakantiga byggnaden framför bryggeriet med en omgivande markbeläggning i fältsten.

Utsiktsplatsen

På bergets högsta punkt finns en utsiktsplats invid vattentornet och restaurangen. Platsen utgörs av en stor asfalterad yta invid det gamla vattentornet. Ett smidesräcke med dekorativa stolpar avgränsar mot naturmarken och berget. Smidesräcket står förankrat i en naturstensmur som håller den plana asfalterade ytan. För att skydda smidestaket från påkörning har betongpollare placerats ut. Kring den gamla vattenreservoaren är marken belagd med smågatsten. Uppe på det reservoaren

växer det gräs på marken och en gång av smågatsten leder fram till lusthuset.

På berget är vegetationen kargare, och det är endast i klippskrevorna som buskar och träd kan hitta tillräcklig jordmån. På berget finns enklare bänkar och bänkbord i trä utplacerade.

Körbanorna är asfalterade och det saknas separata gångbanor för de gående. Marken kring TV-masten och komplementbyggnaderna består av asfalterade ytor och klippt gräs med solitära träd. Kring restaurang utsikten finns stödmurar i betongsten samt grusade ytor. Övriga parkeringsytor är grusade.

Mosaiska begravningsplatsen

Den Mosaiska begravningsplatsen tillkom på initiativ av Fabian Philip under slutet av 1700-talet. I november år 1781 hade Fabian Philip inkommit till magistraten i Karlskrona med ansökan om att få utsett ett stycke jord till begravningsställe för honom och hans familj vilken bifölls, och den judiska begravningsplatsen anlades på Vämö (källa: sok.riksarkivet.se). Begravningsplatsen ligger inbäddad i skogen på Vämös norra del och omgärdas av en låg naturstensmur med överliggare i kalksten. Muren är välgjord och i gott skick. Det finns en entré in till begravningsplatsen via en dekorativ grind med davidsstjärna och grindstolpar i granit med rundad topp. Det är en enkelt utformad begravningsplats med stora träd och låga gravstenar på rad. Vid vissa av gravstenarna finns låga häckar av buxbom men de flesta står enbart i gräs. Begravningsplatsen har en armatur i äldre modell i svartmålat gjutjärn.

Mosaiska begravningsplatsen.

Garnisonskyrkogården

Garnisonskyrkogården omgärdas av breda murar i natursten och mönstret av lindar på rad kan fortfarande avläsas även om begravningsplatsen i övrigt har en anspråkslös karaktär. Murarna kring begravningsplatsen har olika karaktär på de olika sidorna. I väster är muren av typen bred stengärsgård medan ut mot Saltsjöbadsvägen har muren partier med mer krosslikt material satt i bruk. Mot norr och väster är muren i två nivåer, den nedre delen är av typen stengärsgård och den övre delen i kluven sten med murade fogar. Ovan muren i norr finns ett smidesräcke och i väster finns ett vägräcke mot parkeringen. Det finns en entré in till begravningsplatsen från Saltsjöbadsvägen via en grind i smidesjärn med grindstolpar av granitblock. Begravningsplatsen är enkel med gräsytor på marken, enstaka buskar och en bänk samt delvis igenvuxna grusgångar samt några få gravstenar. De stora lindarna på rad samt den breda stenmuren som omgärdar kyrkogården finns med på Thedenius karta från åren 1897-1902.

Garnisonskyrkogården.

Platsbildningar

Bryggareberget har en platsbildning vid dess topp, varifrån en har en god utsikt över den övriga staden. Området är välbesökt genom dess restaurang.

Restaurangen uppe på Bryggareberget.

Garnisonskyrkogården är en annan platsbildning vars historiska dimension är påtaglig. Framför Bryggaregårdens huvudbyggnad kring den åttakantiga byggnaden finns en mindre platsbildning med söderläge och flera entréer till olika verksamheter i den

bakomliggande byggnaden.

Platsen framför Bryggaregården, med utblick mot vattnet och Trossö.

Längs med Saltsjöbadsvägen på bergets östra sida finns ett par grusade parkeringar med uppställda bänkar och bord vilka fungerar som entrépunkter in till promenadstigar.

En av Saltsjöbadsvägens grusade parkeringar.

Gator och gränder

Saltsjöbadsvägen anlades vid sekelskiftet 1900 som en enkel väg runt Vämös södra udde. Vägen är numera asfalterad och med

kantsten i betongsten.

Kärleksstigen finns markerad på Thedenius karta från åren 1897-1902. Vägen är asfalterad, förhållandevis smal och saknar gångbanor.

Österleden kom till som en trafikled öster om Karlskronas gamla infartsväg i början av 1970-talet, och delen som går intill Bryggareberget består av en fyrfilig väg med av- och påfarter i höjd med Blåportsgatan.

Skogsvägen går genom Skogsparken på Vämö, från Saltjöbadsvägen under Österleden till Ekorrvägen i väster. Skogsvägen är asfalterad och med kantsten av betongsten, utom på sträckan upp mot Mosaiska kyrkogården där den är grusad.

Näktergalsstigen var ursprungligen platsen för den 320 meter långa repslagarbanan som låg här på 1680-talet.

Värdebärande karaktärsdrag

- Bryggaregården och dess historiska miljö, med kontinuerlig verksamhet mellan åren 1693-1972.
- Bryggareberget som skogspark, anlagd från 1860-talet och framåt.
- Berget som grön fond åt staden sett från söder.
- Bergets topp med vattenreservoar, vattentorn och utsiktspunkt.
- Garnisonskyrkogården.
- Mosaiska begravningsplatsen.
- Fyren ”Karlskrona övre”.
- Spår av Synvillans trädgård.

Objekt med koppling till världsarvet

- Stadens första varv.
- Bryggaregården.
- Begravningsplatserna.

Bryggareberget ligger utanför världsavsgränsen men innanför buffertzonen. Bryggareberget har tydliga kopplingar till viktiga historiska skeden för örlogsstaden genom att stadens första varv låg här, samt till den civila staden genom bryggaregården och dess miljö samt begravningsplatserna. Bryggarebergets viktigaste attribut kopplat till upplevelsen av världsarvet är möjligheten att uppleva stadens ikoniska siluett. Stadens siluett är egentligen inte omnämnd i nomineringstexten, men den har kommit att bli intimt förknippad med upplevelsen av världsarvet och är ett av uttrycken för riksintresset för kulturmiljövården. Från Bryggarebergets utsiktspunkt är den särskilt påtaglig. Vyer mot staden från berget är ett motiv som återkommer i målningar och fotografier sedan stadens grundande tills nutid.

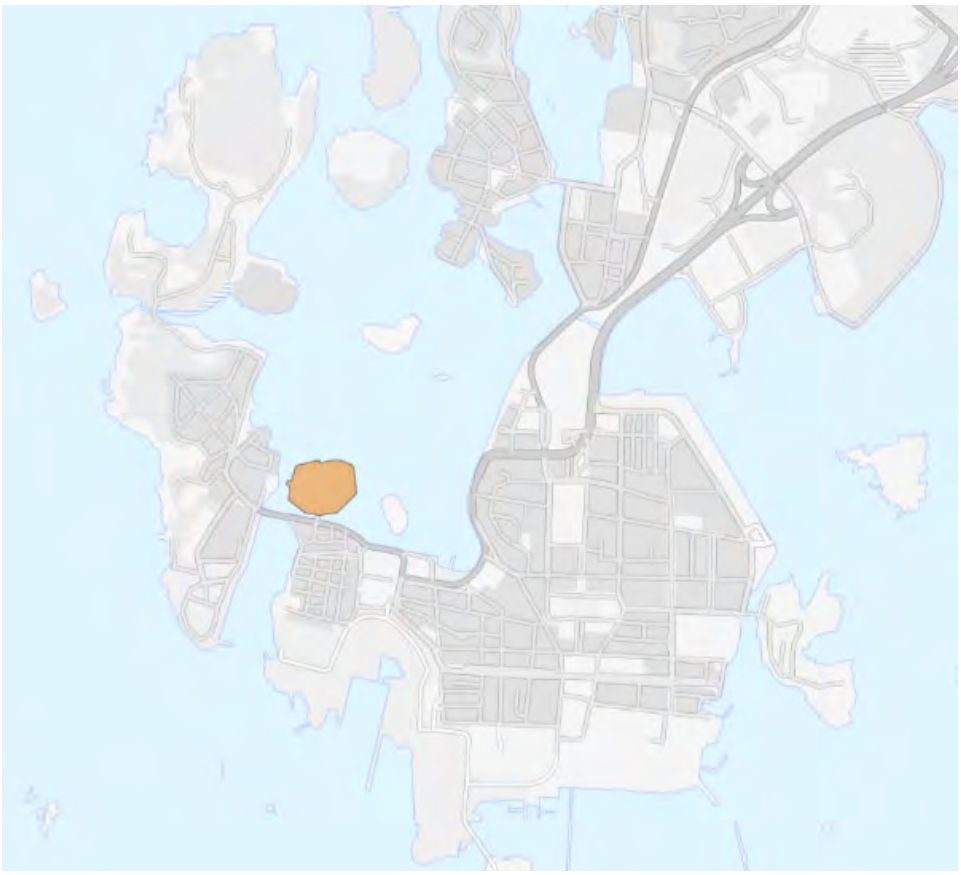
Vy mot Trossös siluett sett från Bryggarebergets utsiktspunkt.

Ekholmen

Inledning

Ekholmen är en holme i Borgmästarefjärden, belägen norr om Björkholmen. Ett smalt sund skiljer holmen från Björkholmen i söder, och i väster ligger Saltö. Ekholmen har broförbindelse med både Björkholmen och Saltö. Till Saltö finns en bro som numera endast är för fotgängare och cyklister. Ekholmen är bebyggd med trävillor och småskaliga lägenhetshus med villakaraktär, varav de flesta är uppförda de närmsta åren efter 1906. Bebyggelsen består helt och hållet av bostäder idag. Ekholmen är en relativt liten men hög holme vilket ger branta vägar upp mot öns högsta mittpunkt. Från alla gator på Ekholmen har man utblickar mot vattnet eller mot bebyggelsen på omgivande öar.

Ekholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Ekholmen blev en del av Karlskrona stad år 1903. Tidigare hade holmen (liksom Saltö) tillhört familjen Wachtmeister och fideikommissen Johannishus. Vid stadens övertagande var holmen i princip obebyggd, men där hade pågått stenbrytning i Carlskrona granit AB:s regi.

När staden köpte Ekholmen hade Karlskronas stadsbebyggelse börjat växa sig utanför de sedan tidigare exploaterade öarna Trossö, Björkholmen och Pantarholmen. Liksom i många andra städer var bostadsnöden stor, som en följd av den stora inflyttningen från landsbygden som industrialiseringen orsakade. Stadens syfte med att köpa upp ny mark var för att få till mer bostäder.

År 1906 fastslogs en stadsplan för Ekholmen, upprättad av stadsingenjör Hjalmar Thedenius, och samma år stod

Ekholmsbron färdig. Stadsplanen utformades på tidstypiskt vis som en trädgårdsstad, med svängda gator, hänsyn till topografin och en liten platsbildning med trädplantering. Enligt Thedenius var syftet att Ekholmen skulle bebyggas med små arbetarbostäder, och därför hölls tomtstorleken nere. På varje tomt tilläts endast ett bostadshus för en till två familjer i högst två våningar (källa: Planbeskrivning, plan 1A 1906). Utfyllnader skulle göras så att sammanhängande vägar kunde byggas utmed vattnet runt hela holmen. Stadsplanen genomfördes som planerat, förutom att det på holmens nordöstra sida aldrig byggdes en väg längs vattnet.

Tomterna på Ekholmen blev snabbt bebyggda med villor och småskaliga flerfamiljshus i trä. Det har genom åren funnits enstaka småbutiker i bostadshusens bottenvåningar, till exempel Hjelmquists speceriaffär på Målaregatan 2.

Hjelmquists speceriaffär på Målaregatan 2 kring 1940-talet.

År 1920 stod bron mellan Ekholmen och Saltö klar, sedan Saltö år 1915 även blivit en del av Karlskrona stad.

Hjalmar Thedenius stadsplan över Ekholmen från år 1906. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Victoriagatan från sydväst, troligen runt år 1910.

Tidig flygbild över Ekholmen på 1920-talet. Bilden visar att de flesta hustaken är belagda med svart papp eller plåt.

Ekholmsbron sedd från Björkholmskajen år 1938 och år 2023.

Målaregatan sedd från Ekholmsstranden på 1940-50-talet och år 2023.

Plats- och gatunamn

Innan Karlskrona anlades på 1680-talet hette holmen Kalvholmen medan den holme som senare blev Pottholmen hette Ekeskär. På 1700-talskartor är Ekholmen benämnd Ekskär och först i början av 1800-talet står namnet Ekholmen på kartorna.

Ekholmsstranden fick sitt namn i stadsplanen från år 1906. Den hette från början Östra, Västra, Norra respektive Södra Ekholmsstranden, men år 1961 förenklades namnet och väderstrecken togs bort. Även Fiskaregatan, Målaregatan och Viktoriagatan fick sina namn år 1906. Den sistnämnda uppkallades efter kronprinsessan Victoria som år 1907 blev drottning av Sverige när hennes make kronprinsen kröntes till kung Gustav V.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Ekholmen är en holme i Borgmästarefjärden, belägen norr om Björkholmen. Ett smalt sund skiljer holmen från Björkholmen i söder, och i väster ligger Saltö. Ekholmen nås med bil över Ekholmsbron från Björkholmskajen. Till Saltö finns en bro som numera endast är för fotgängare och cyklister.

På Ekholmen finns fem kvarter med villabebyggelse, grupperade runt en öppen plats. Det är en relativt liten men hög holme vilket ger branta vägar upp mot öns högsta mittpunkt. På östra sidan tas höjdskillnaden upp av trappor i Fiskaregatan och Viktoriagatan. Vägarna längs holmens strandkanter är anlagda på utfyllnader och ligger nära vattennivån. I nordöstra delen går tomterna ända ner till vattnet och i sydost finns bryggor med tilläggsplatser för småbåtar. Från alla gator på Ekholmen har man utblickar mot vattnet eller mot bebyggelsen på omgivande öar.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Ekholmen är inte en del av Trossö och därmed inte heller dess siluett, dock är ön synlig från Bryggareberget där dess särpräglade bebyggelsekaraktär tydligt kontrasterar mot den bakomliggande, mer storskaliga bebyggelsen på Kilströmskaj respektive Saltö. Från närmare utsiktspunkter från Pantarholmen eller längs Borgmästarekajen så är holmen tydligt avläsbar som den tätbebyggda skärgårdsö den är.

Ekholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Ekholmen är bebyggd med trävillor och småskaliga lägenhetshus med villakaraktär, varav de flesta är uppförda de närmsta åren efter 1906. Stilmässigt är de utformade i traditionell panelarkitektur med inslag av schweizerstil eller nationalromantik. Det finns även många hus i jugendstil. Husen ligger tätt och ofta i gatulinjen vilket gör karaktären mer stadsmässig än i områden med villor som ligger indragna på lummiga tomter. Mellan husen har man inblickar till gröna trädgårdar och innergårdar. Bebyggelsen består helt och hållet av bostäder idag.

Villor längs Viktoriagatan.

Karaktäristiska exempel på Ekholmsvillor.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Byggnaderna på Ekholmen är i en våning med sadeltak eller i två våningar med lite flackare sadeltak. Det finns även mansardtak

eller valmade tak. Frontespiser och takkupor är vanligt förekommande och vissa hus – särskilt på hörntomter – har små torn. Andra vanliga inslag som är typiska för denna sorts villaarkitektur är balkonger och verandor.

Husen är friliggande på relativt små tomter. Vid gatorna uppe på Ekholmen ligger husen i tomtgräns mot gatan, medan de längs kajgatorna ligger något indragna på tomterna. De ligger i regel med långsidan mot gatan, men det är inga långsträckta hus utan kompakta volymer.

Material, färgsättning och bearbetning

I princip samtliga hus på Ekholmen har fasader i träpanel, men ett par byggnader har i efterhand försetts med fasadtegel eller liknande material. På de mer välbevarade husen är panelen locklistpanel eller liggande, spontad panel. Snickarglädje förekommer på flera håll, men många byggnader har genomgått förändringar där utformningen förenklats. Socklar av natursten är vanligt förekommande, och på grund av den kuperade topografin är socklarna bitvis höga.

Färgskalan är varierad, men gulmålade hus med vita knutar eller hus i olika gräddvita eller gråvita kulörer dominerar. Även röda, gröna och grå hus förekommer. De flesta byggnaderna har ett par eller tre olika kulörer på fasad, foder och fönster. Den tidiga 1900-talsbebyggelsen på Ekholmen med välbevarad panelarkitektur har kännetecknats av att panel, listverk och fönster haft olika kulörer och nyanser, vanligtvis en kombination av tre olika kulörer. Kombinationer med jordfärger och grönt med fönster i engelskt rött har varit vanligt förekommande.

Takmaterialen varierar stort. Olika typer av takpannor är vanligt förekommande men också skivtäckt plåt. Från början var de flesta taken på Ekholmen belagda med skivtäckt plåt eller svart papp (källa: Historiska foton, Blekinge Museum). Endast ett fåtal hus hade tegeltak i rött lertegel.

Mark och växtlighet

Längs delar av Ekholmsstranden och Fiskaregatan ligger trädgårdarna ut mot gatan vilket gör att dessa gator upplevs som gröna. Trädgårdarna omgärdas här av låga staket. Även mot öns centrala delar finns det ofta plank eller staket kring trädgårdar och trädens kronor sticker ut i gaturummet.

Fiskaregatan.

Ekholmen saknar större offentliga platser. Viktoriagatans gröna mittstråk samt kajen utgör i viss mån en plats för vistelse som nyligen fått nya trädrader. Ekholmstrandens västra del är trädplanterad med oxlar. Längs holmens norra strand är Fiskaregatan grusad och strandkanten mjuk. Här finns små bryggor och typisk skärgårdsvegetation i strandkanten som nyponrosor.

Viktoriagatan med dess trädplanterade mittstråk.

Kajkanten längs Ekholmsstranden är stenskodd med kluven granit. I Ekholmsstrandens norra del finns en båtupptagningsplats med murar i kluven natursten. Längs kajkanten är gatan asfalterad med en dekorativ dagvattenränna av tre rader storgatsten. Härifrån nås Viktoriagatan via trappor. Trappan ligger omgiven av berg med naturmarkskaraktär och vissa inslag av förrymda trädgårdsväxter. Berget går in under sockeln på byggnaden i kvarteret Ärans nordöstra hörn. I Fiskaregatans förlängning finns ytterligare en trappa mellan de två nivåerna på holmen.

Platsbildningar

Flertalet av villornas trädgårdar har tillhörande plank och staket som har bevarat karaktären från när villorna uppfördes i början av 1900-talet.

Gator och gränder

Ekholmens gator tillkom i enlighet med stadsplanen för ön från år 1906.

Gatorna saknade länge stenläggning och var grusade med ränndalar i storgatsten tills kring mitten av 1900-talet då de asfalterades. Körbanor och gångbanor är numera asfalterade och med kantstenar i granit, ibland kompletterade med ränndalar i storgatsten, vilket även förekommer på gångbanorna. Fiskaregatan är fortfarande grusad och ger en bild av hur även övriga gator kunde te sig förr.

Värdebärande karaktärsdrag

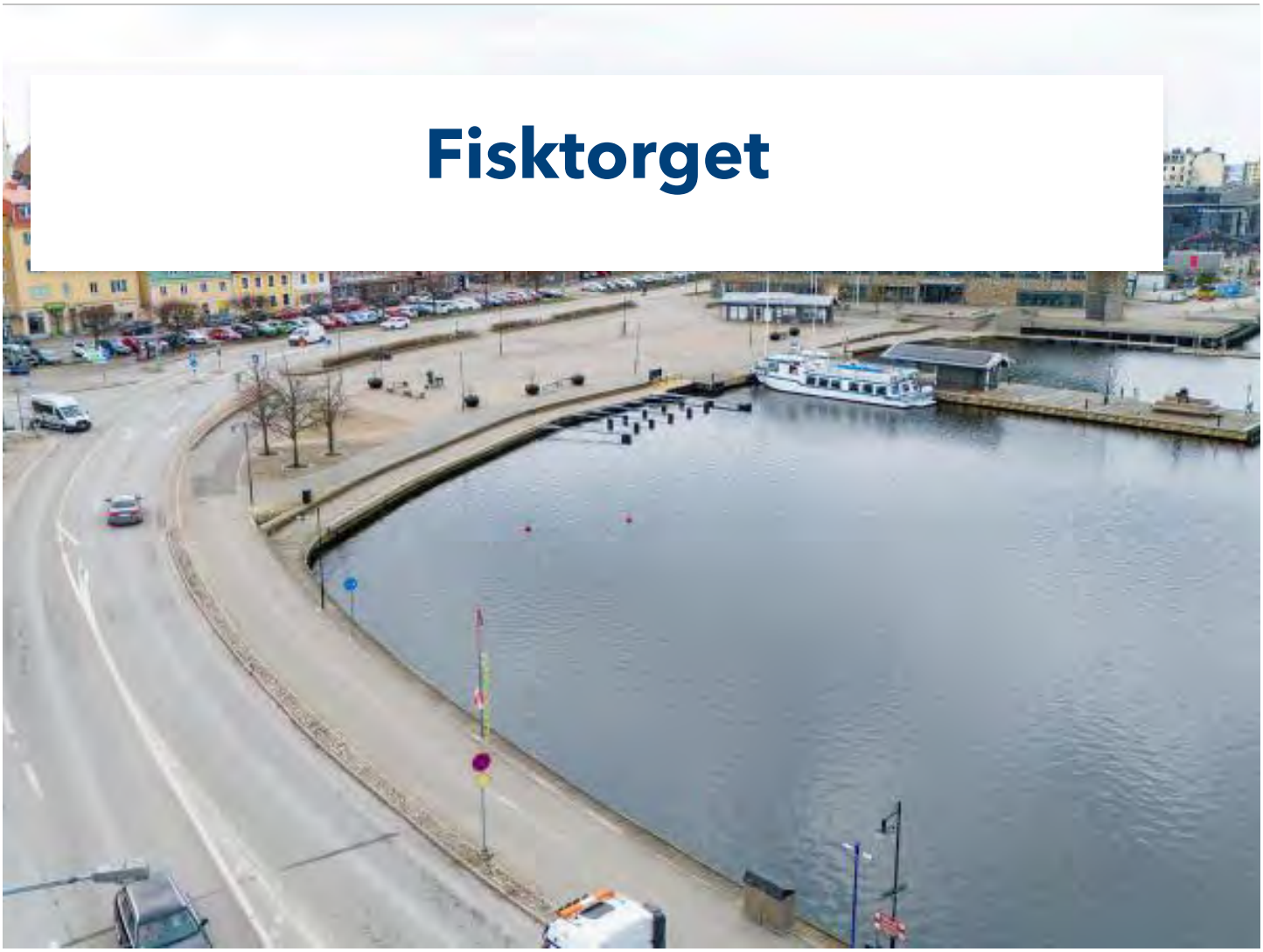
- Ekholmens enhetliga karaktär med trähusbebyggelse från början av 1900-talet.
- Tidstypiska villor med hög grad av detaljering och för tiden karakteristisk färgsättning.
- Tidstypiska murar och plank.

- Utblickar mot den omgivande fjärden.
- Stadsplanen från år 1906.
- De två kajernas olika karaktär.

Objekt med koppling till världsarvet

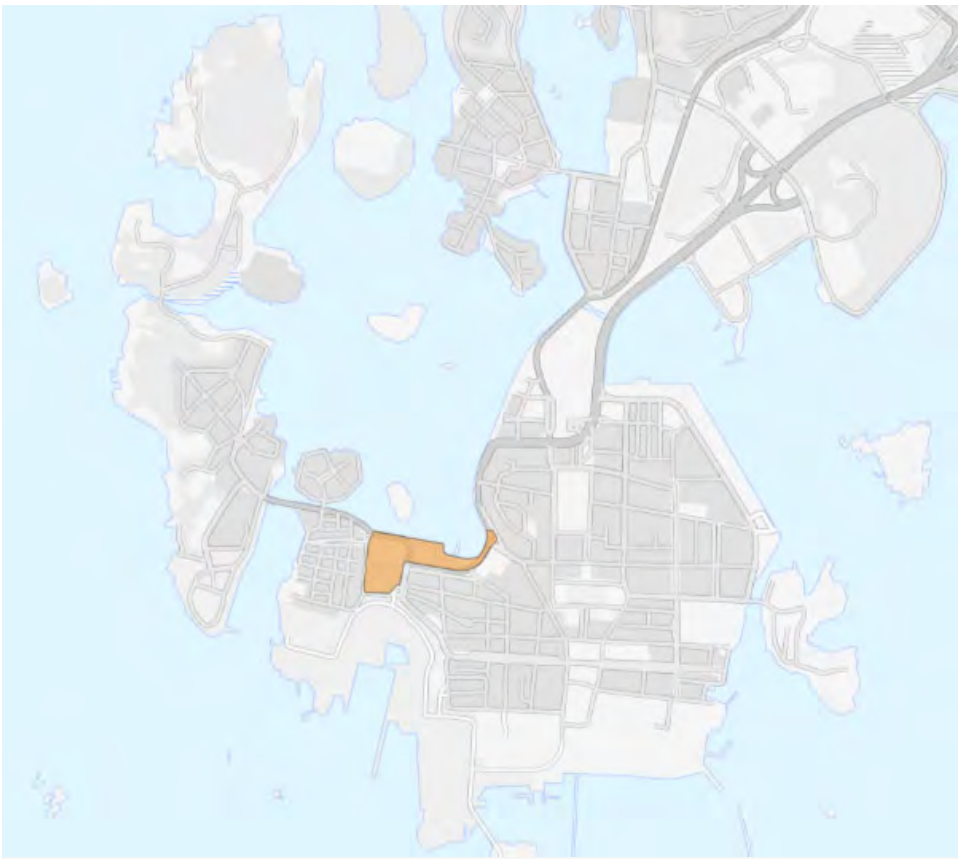
Ekholmen ligger strax utanför världsarvsgränsen, innanför buffertzonen. Ön och dess bebyggelse saknar direkt koppling till Örlogsstaden, men den bidrar till karaktären av en stad byggd i skärgården.

Fisktorget

Inledning

Området som här kallas Fisktorget omfattar utöver själva Fisktorget även Chapmansplan, Björkholmsplan, ett relativt nybyggt hotell samt en sporthall och arena. Det är ingen sammanhållen stadsdel, utan snarare ett mellanrum i staden med öppna ytor och storskaliga byggnader. Förutom Fisktorget som har en lång historia är området i stor utsträckning präglat av förändringar från 1980-talet fram till idag.

Fisktorget.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Sundsmaren och Lilla Björkholmen

På platsen fanns från början ett sund mellan Trossö och Björkholmen kallat Sundsmaren. I sundet låg en liten holme kallad Lilla Björkholmen. Sedan staden anlagts bebyggdes holmen med småskalig trähusbebyggelse i tre kvarter. Sundsmaren fylldes ut allt eftersom, med start i mitten av 1700-talet i samband med att dockorna skulle byggas på varvet. På 1910-talet byggdes Björkholmskajen, och därmed var hela det aktuella området utfyllt (källa: Historiska kartor, tex Stuarts karta från år 1681).

STAK-HOLMEN
Skåningabron
Borgmästare fjerden
Fiskare bron
Fisk Torget
Gasverks-ga
Hamnen
Hamnkanalen
Hamnkanalen
Hamnkanal

För Karlskrona var tillförseln av livsmedel och råvaror viktigt. De flesta varorna transporterades sjövägen. Förutom Trossös norra strand som kom att bli handelssjöfartens centrum blev Borgmästarkajen en viktig plats för införsel av varor och här fanns en av stadens tullar. Försäljningen av fisk, grönsaker och spannmål var under början av 1800-talet lokaliserad till Borgmästarbron norr om Grevagården. Platsen benämndes senare ”gamla Fisktorget”.

Gamla Fisktorget/Borgmästarebron på 1870-talet.

På grund av en ökad folkmängd och ökad varutillförsel så räckte inte Borgmästarbron till. En ny plats för försäljning med tillräcklig yta och med en lång kajsträcka etablerades sydväst om Wachtmeisterska tomten. Detta blev det ”nya Fisktorget”. År 1875 beslutades det att all försäljning av fisk skulle flyttas från det gamla till det nya Fisktorget. För andra varor än fisk skulle Stortorget vara stadens försäljningsplats.

Det var först på 1850-talet som förslag togs fram för en gata längs med stranden som skulle förbinda Borgmästarbron med kvarteren söder om Grevagården. På kartan från år 1855 har en smal gata anlagts. Staden förvärvade delar av den Wachtmeisterska tomten och upplät istället mark sydväst om Wachtmeisterska tomten till greven. Marken övergick i stadens ägo år 1870 och efter en utfyllnad av Borgmästarkajen kunde vägen utmed stranden breddas.

Efter att det nya Fisktorget etablerats på 1870-talet fortsatte denna del av staden att utvecklas som ett handelsstråk. Greven lät bygga Basaren i hörnet Fisktorget och Arklimästaregatan. Basaren innehöll ett flertal butikslokaler och stärkte Fisktorget som handelsplats. Runt torget etablerades butiker, kaféer och krogar. Från år 1904 tog Tyska Bryggaregårdens ägare över basaren och utökade ölförsäljningen i byggnaden. Från 1930-talet vände sig Grevagårdens bebyggelse åt väster och ut mot torget och blev en del av områdets handelsverksamhet. Grevagårdens packhus och stall inreddes till butiker och en ny butikslokal byggdes.

År 1904 uppfördes saluhallen på torget. Byggnaden ritades av August Strehlenert, och revs åren 1950-51 på grund av sanitära skäl. Saluhallen blev, tillsammans med Fisktorget, butikslokalerna inom Grevagården samt butiker och krogar vid Borgmästarbron och i kvarteren söder om Skeppsgossegatan en del av den livfulla handelsplats som Borgmästarkajen utgjorde främst under 1900-talets första hälft.

Fisktorget på 1930-talet med saluhallen som revs 1950–51. Vy mot sydost.

År 1968 köpte Blekinge Museum Grevagården. Byggnaderna ut mot Fisktorget återställdes till hur de såg ut när de var ekonomibyggnader till stadsgården, innan de blev butiker. Butikslokalen från 1930-talet fick en ny fasad.

På 1960–70-talen gick biltrafik längs med kajen och torget hade tappat sin direkta vattenkontakt. Detta ändrades på 1980-talet då Skeppsgossegatan ersatte bilvägen längs kajen, vilket innebar att Fisktorget fick sin nuvarande form.

Förutom en plats för fiskhandel har Fisktorget varit en tilläggsplats för båttrafiken till bland annat Nättraby.

Chapmansplan

Chapmansplan avser idag den öppna ytan mellan Gasverksgatan och slutningsmuren. När platsen anlades på 1860-talet upptog den endast den del av ytan som ligger söder om stenbron upp till Björkholmen. Norr därom låg kv. Lyktan med småskalig trähusbebyggelse som revs under 1960–70-talen. Chapmansplan var på 1800-talet planterad med strikta trädrader. Stenbron till Björkholmen, som förbinder Hantverkaregatan med Wachtmeistersgatan, uppfördes år 1853 och den ersatte då en äldre träbro som gick över Björkholmskanalen (källa: Föreningen Gamla Carlscrona). Det var den sista delen av Sundsmaren, och den fylldes igen successivt under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. På dess plats norr om bron anlades Björkholmsplan.

Vy från Hantverksgatan mot väster, med stenbron upp till Björkholmen. Till vänster Chapmansplan med trädplantering, till höger bebyggelse i kv. Lyktan.

Gasverket

På Lilla Björkholmen byggdes år 1867 ett gasverk, där gas till stadens gatubelysning tillverkades av importerat kol. Från 1920-talet användes gasen även som hushållsgas för till exempel spisar och uppvärmning. Som mest fanns det 523 gaslyktor i staden på 1920-talet, och in på 1910-talet tändes de manuellt av så kallade lyktgubbar. På 1930-talet kom den elektriska gatubelysningen i delar av staden, och det dröjde till 1960-talet innan de sista gaslyktorna släcktes för gott. Gasverket var en stor industriell anläggning med skorsten, gasklocka och stora kolupplag. År 1966 togs gasverket ur bruk och anläggningen revs. En kontorsbyggnad vid Björkholmskajen stod dock kvar till slutet av 1980-talet och användes av stadens fritidskontor (källa: Karlskrona stads historia, del 3 sidan 132ff, Karlskrona 300 år, del 3 sidan 126, Blekinge Museums fotosamling).

Bebyggelse i kv Lyktan med gasverket i bakgrunden, en vinterdag 1963. Foto: Ingemar Atterman. Bildkälla: Blekinge Museum.

Idrottshall, arena, hotell

Öster om gasverket låg kv. Gasklockan med småskalig trähusbebyggelse. Den bebyggelsen revs när man 1966 byggde en idrottshall på platsen. 1986 uppfördes Östersjöhallen som en tillbyggnad på idrottshallens östra sida. Östersjöhallen revs 2018 och ersattes av en ny arenabyggnad, medan idrottshallen intill bevarades men fick en ny fasadutformning.

Gasverksområdet sträckte sig från nuvarande idrottshallen i väster till Fisktorget i öster. Dockegatan gick inte som nu fram till Björkholmskajen utan slutade vid Chapmansplan. På 1980-talet, i samband med bygget av Östersjöhallen, drogs Dockegatan hela vägen till kajen. Ytan mellan Fisktorget och Dockegatan stod länge obebyggd men 2009 byggdes ett hotell på platsen, Scandic Karlskrona.

Plats- och gatunamn

Björkholmskajen anlades och fick sitt namn kring åren 1909–14.

Björkholmsplan var i slutet av 1800-talet namnet på en liten plats som låg där Chapmansplans lekplats ligger idag. Norr om platsen gick Björkholmskanalen som så småningom fylldes ut, och på 1910-talet sträckte sig Björkholmsplan hela vägen från stenbron vid Wachtmeistergatan till Björkholmskajen i norr. Redan på 1940-talet fanns det en lekplats där dagens lekplats ligger.

Dockegatan har fått sitt namn efter dockorna inne på varvsområdet som byggdes runt år 1800. Gatunamnet är känt sedan år 1877, men den del av gatan som ligger norr om slutningsmuren kom till först år 1985.

Gasverksgatan är uppkallad efter gasverket som den gränsade till. Gatan verkar ha fått sitt namn när gasverket anlades år 1867.

Chapmansplan är uppkallad efter skeppsbyggmästaren och chefen för Karlskrona örlogsvarv Fredrik Henrik af Chapman (1721–1808). Planen kom till på 1860-talet och namnet är belagt åtminstone sedan år 1877.

Fisktorget/Fiskaretorget har funnits sedan staden grundades, men det låg från början nordost om det nuvarande torget. Det var platsen för fiskförsäljning. Det nuvarande torget kom till på 1870-talet. Fiskbron eller Fiskarebron var namn på själva kajen vid Fisktorget.

Skeppsgossegatan fick sitt namn år 1985 och är uppkallad efter den skeppsgosseskola som fanns i staden mellan år 1685 och år 1939.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger i stadens västra del på huvudsakligen på utfylld mark mellan de ursprungligen frikopplade öarna Trossö och Björkholmen, vilket innebär att det är plant och lågt beläget. Området avgränsas mot norr av Borgmästarefjärden. Genom området går de relativt trafikerade gatorna Skeppsgossegatan, Dockegatan och Björkholmskajen.

Fisktorget ligger längs vattnet och har en sammanhållen gestaltning, medan Chapmansplan och Björkholmsplan inte upplevs som platser utan är uppsplittrade och upptas till stor del av bilparkering. Tvärs över Chapmansplan går stenbron upp till Björkholmen och i söder avgränsas platsen av slutningsmuren.

Från Fisktorget och Björkholmskajen i norr har man fria vyer ut över Borgmästarefjärden, inramad av bebyggelsen på Möllebacken och Ekholmen och med kruthuset på Ljungskär som blickfång. Skärgårdstrafik och småbåtsbryggor sätter sin prägel på miljön. Längs hela kajen finns ett gångstråk i form av en längsgående brygga.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Från öarna och holmarna väster om Trossö är de storskaliga byggnaderna påtagliga, särskilt i fonden på vissa gator som exempelvis Fiskaregatan på Ekholmen. Bebyggelsens fyravåningsskala samt att den ligger på utfylld mark innebär dock att de inte konkurrerar med Trossös siluett där de viktigaste byggnaderna utgörs av kyrkorna och mastkranen. Från närliggande utkikspunkter som exempelvis Stakholmens luftvärnsställning så är dessa exponenter tydligt avläsbara.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen i området utgörs av storskaliga volymer, omgivna av öppna ytor. Ett undantag är ett litet källarhus i gråsten på hörnet Gasverksgatan - Dockegatan. Det låg tidigare inne på gasverksområdet, men hörde från början troligen till den äldre bebyggelse som fanns på platsen innan gasverket anlades på 1860-talet. Byggnaden har ett förhållandevis nylagt tegelklätt sadeltak med breda svartmålade vindskivor.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Idrottshallen är en stor, huvudsakligen rektangulär volym med två delar; den ena uppförd på 1960-talet och den andra på 2010-

talet. Den äldre volymen har en del bevarade byggnadsdelar och karaktärsdrag från 1960-talet i form av kopparklädda balkar, fönsterpartier och enstaka portar i gatuplan, i övrigt är byggnaden klädd med sentida tillkommen korrugerad plåt. Den nyare delen av idrottshallen är klädd i svart plåt och har en välvd sida med stora glasade partier i riktning mot den centrala delen av staden.

Material, färgsättning och bearbetning

Hotellet har en långsträckt form med fasader klädda i skiffer i olika nyanser. Fasaderna mot vattnet domineras av stora glaspartier.

Mark och växtlighet

Fisktorget är en stor öppen plats som främst utmärker sig med sin markbeläggning bestående av gatsten i löpförband med stråk av mörkare smågatsten lagd i båge. Torget har ett fåtal träd, planterade i grupp i det ena hörnet. Kajkanterna är i natursten och vid båthållplatsen sänker sig torget till en lägre nivå. Torget har en belysningsarmatur på stolpe i räta rader.

Mot hotellet har kraftiga murar i natursten uppförts. Framför hotellet består markbeläggningen i riktning mot torget av smågatsten med band av naturstenhällar. Utanför hotellet finns fyra träd på rad. Vid hotellet finns stora trädäck med en upphöjd del. Vid småbåtshamnen framför hotellet finns en utskjutande nivå i kajen under havsytan. Marken mellan hotellet och kajen är asfalterad. Hotellets parkering ligger vänd mot vattnet och avgränsas med blockmurar i natursten samt perennplanteringar. Gatan bakom hotellet har smala planteringsytor med trädrad och buskvegetation. Vid hotellet står belysningspollare mot kajkanten. Kring idrottsbyggnaden finns en gatstensbeläggning samt trappor i natursten samt några lindar. På övriga ytor ligger huvudsakligen asfalt och kullersten/fältsten. Längs gc-vägen upp på stenbron finns en alléplantering av plataner.

Bakom arenan finns en mindre lekplats med lekutrustning.

Den konstnärliga utsmyckningen i området består av Erik Höglunds bronsskulptur fiskargumman från år 1982 samt Pål Svenssons konstverk Bleke från år 2010 i diabas och gnejs på Björkholmskajen.

Skulpturen Fiskargumman påminner om platsens flerhundraåriga betydelse för staden som handelsplats innan området tappade sin ursprungliga funktion under andra halvan av 1900-talet.

Platsbildningar

Fisktorget tillkom som platsbildning kring år 1875, efter att utfyllnader genomförts och staden beslutat att all fiskförsäljning skulle ske på denna plats och inte på ”gamla Fisktorget”, det vill säga Borgmästarebron. Platsen har sedan den öppna fiskförsäljningen upphört haft flera skepnader. Här stod under knappt 50 år en saluhall mellan åren 1904-1951, här har funnits en busscentral och på 1960- och 70-talen gick biltrafiken längs med kajen och torget. Dagens torg har en representativ karaktär med påkostad och ambitiöst genomförd stenläggning, en framträdande plats i stadsbilden och flera målpunkter. Platsen har ett fint läge med vattenkontakt, och platsen är utgångspunkten för många av skärgårdstrafikens linjer.

Chapmansplan den 26 februari år 1964. I bakgrunden syns det senare rivna kvarteret lyktan, och därbakom syns en av gasverkets gasklockor.

Chapmansplan avser idag den öppna ytan mellan Gasverksgatan och slutningsmuren. När platsen anlades på 1860-talet upptog den endast den del av ytan som ligger söder om stenbron upp till Björkholmen. Planen planterades med strikta trädrader. Efterhand togs de flesta träden ner och under en stor del av 1900-talet var planen grusad och vintertid spolades den till skridskoplan. Den öppna ytan har under åren använts som uppställningsplats för tivolin och liknande tillfälliga attraktioner. Planen kallades länge Oskuldsparken. Smeknamnet kom till då Kronofängelset låg på södra Björkholmen. Skötsamma fångar rastades i parken och man sade då att de var ”utan skuld” (källa: föreningen Gamla Carlskrona). Det ursprungliga Chapmansplan upptas i nuläget av parkering. Norr därom låg kv. Lyktan med småskalig trähusbebyggelse som revs under 1960–70-talen. Denna yta upptas i nuläget av parkering på dess östra halva och lekplats och utegym på den västra halvan, men hade så sent som i slutet av 1990-talet en betydligt grönare utformning, utan parkering. Chapmansplans främsta målpunkt i nuläget är dess lekplats och utegym.

Björkholmsplan är en i nuläget en något svårläst plats utan tydliga avgränsningar som till stor del upptas av parkeringsplatser och en del gräsytor med träd. Norra delen av Björkholmsplan var tidigare en hamn (Björkholmshamnen), vilken fylldes ut mellan åren 1909–1914. Västra delen av Björkholmsplan som utgörs av en lekplats samläses i nuläget med Chapmansplan. På denna plats har det funnits en lekplats sedan åtminstone 1940-talet (källa: ”specialkarta över stadsdelen Trossö i Karlskrona upprättad 1949”).

Gator och gränder

Hantverkargatan - Wachtmeistergatan är en del i den ursprungliga stadsplanens öst-västliga axel. Den del som genomkorsar området är i nuläget en gång- och cykelväg med alléer på båda sidor.

Gatustrukturen i området i övrigt är förhållandevis sentida tillkommen då området till stor del består av utfylld mark, samt att området genomgått stora strukturella förändringar under andra

halvan av 1900-talet. Gasverksvägen är i nuläget en återvändsgränd men den anslöt tidigare till Hantverkargatan vid östra delen av Chapmansplan. Dockegatan och Skeppsgossegatan tillkom på 1980-talet och innebar en markant förändring av områdets gatustruktur. Gatorna och gång- och cykelvägarna är övervägande asfalterade med kantstenar i granit. Längs delar av Dockegatan är ytan mellan gata och gångbana belagd med fältsten i bruk.

Värdebärande karaktärsdrag

- Appareljen (stenbron) upp till Björkholmen från 1853.
- Fisktorgets utbredning, vattenkontakt och kajkanter i natursten.
- Fiskargumman, konstverk av Erik Höglund.
- Träbryggor längs kajen.

Appareljen vid Chapmansplan.

Världsarvets attribut

- Appareljen (stenbron) upp till Björkholmen från 1853.

- Fisktorget som en viktig del av stadens försörjning från stadens grundande fram till mitten av 1900-talet.

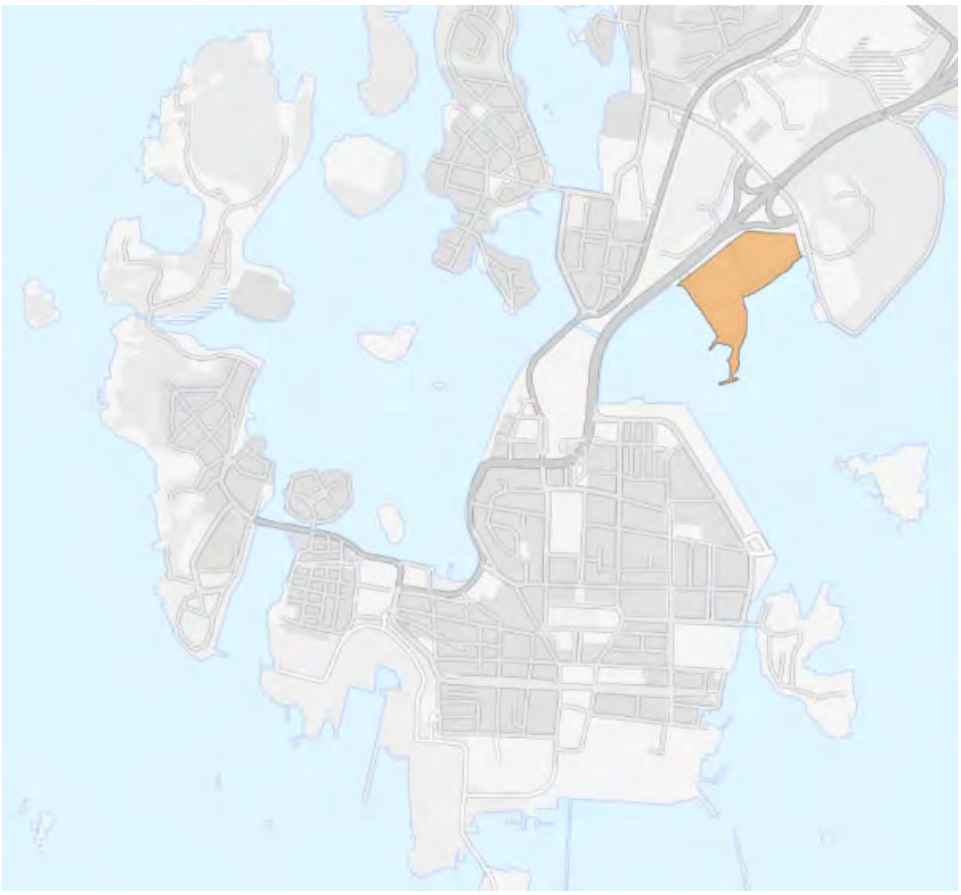
Platsen präglas av sentida tillkommen bebyggelse och markhantering på successivt utfylld mark och har förhållandevis få attribut kopplade till världsarvet. Appareljen (stenbron) som förbinder stora och lilla Björkholmen (den senare helt uppslukad av utfyllnader) har en visuell karaktär som tydligt anknyter till slutningsmuren och bidrar till den äldre karaktär som präglar de delar av staden som tydligast går att koppla till världsarvets värden.

Hattholmen

Inledning

Hattholmen kallas den utfyllda markyta som ligger nordost om Trossö, i anslutning till Bryggareberget och Österleden. Här låg tidigare Karlskronas oljehamn, men området står nu inför omvandling till en ny stadsdel.

Hattholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Hattholmen var från början en friliggande holme mellan Trossö och Wämö. På äldre kartor kallas den även Hattmakareholmen eller Kubben. Holmen var obebyggd fram till sekelskiftet 1900 då en brygga och några förrådsbyggnader uppfördes. Vid den tiden tillhörde Hattholmen järnvägen, som på 1870-talet var dragen på en järnvägsbank och på utfylld mark på Pantarholmens östra sida. Hattholmen var tänkt att på sikt bli en del av järnvägsområdet genom utfyllnader (källa: Stadsplan 1877), men de planerna förverkligades inte. Istället såldes Hattholmen till Karlskrona stad år 1939, då staden hade behov av att anlägga en oljehamn och området låg bra till (källa: Karlskrona 300 år, del 3 s. 81).

Stadsplan från år 1877 med dagens kustlinje i blått. Hattholmen är obebyggd men ligger inom en linje som markerar järnvägens område. I norr syns planerad kvartersbebyggelse på utfylld mark som aldrig kom att realiseras. Bildkälla: Blekinge Museum.

Hattholmen fotograferad från Bryggareberget på 1930-talet.

Frågan om en oljehamn utreddes under lång tid, och först i slutet av 1950-talet blev planerna verklighet. 1955–57 förbands Hattholmen med land genom utfyllnader i nordväst och 1958 invigdes oljehamnen. Olika oljebolag tecknade tomträttsavtal med staden och uppförde oljecisterner på den utfyllda marken och i sydväst uppfördes en brygga där oljefartygen kunde lägga till. I mitten av 1960-talet fylldes vattenområdet mellan dåvarande

oljehamnen och Blåportsgatan ut, och 1965 invigdes en pir med en större kaj för lossning av oljetankers i södra delen av hamnen. Oljan som levererades till Karlskronas oljehamn gick bland annat till glasbruken i Småland. I slutet av 1960-talet lossades 3–4 oljetankers i veckan (källa: Karlskrona 300 år, del 3 s. 82-83). Vid den här tiden hade det uppstått kritik mot oljehamnen, dels för att den inte kunde ta emot så stora fartyg, och dels för att den var väldigt centralt belägen. Oljehamnen kom dock att ligga kvar länge. Vid millennieskiftet påbörjades en avveckling som sedan pågick fram till år 2010. En del av cisternerna flyttades till Karlshamns oljehamn (källa: Sydöstran. Blekinge Museums bildsamling).

Tidigare oljehamnen på Hattholmen fotograferad på 1940-talet.

En brygga för småbåtar fanns på sydöstra sidan av Hattholmen på 1990-talet. Efter att oljehamnen avvecklats utökades antalet bryggor och det tillkom även bryggor på västra sidan holmen.

En bensinstation uppfördes närmast Blåportgatan på 1970- eller 80-talet. Österleden som avgränsar området i nordväst byggdes 1970–72.

Plats- och gatunamn

Hattholmen har fått sitt namn efter den holme som en gång låg i vattnet mellan Trossö och Wämö, men som försvann i och med markutfyllnader som gjordes från mitten av 1900-talet. Holmen kallades även Hattmakareholmen eller Kubben.

Gatorna i oljehamnen har fått sina namn efter olika gaser; Klorgatan, Neongatan, Heliumgatan och Argongatan.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Hattholmen består av utfylld mark invid Österleden norr om Trossö. Området är format som en halvö med vatten i söder och väster, och avgränsas av Österleden i nordväst och av Blåportsgatan i öster. Eftersom det är utfylld mark är området i princip helt platt och lågt beläget. De stora obebyggda ytorna medger fria vyer åt många håll, med Bryggareberget, Pantarholmen och norra Trossö i fonden. Området nås med bil endast från Blåportsgatan.

Drönarbild över Hattholmen, vy mot söder.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Då Hattholmen saknar bebyggelse, med undantag för bensinmacken och mindre byggnader tillhörande Sjöräddningssällskapet, så finns det ingen siluett att tala om. Från Hattholmen är dock Trossös siluett påtaglig.

Hattholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Närmast Blåportsgatan finns en bensinstation och på piren i söder finns en mindre träbyggnad där Sjöräddningssällskapet har lokaler. I övrigt är området obebyggt och består av ruderatmark där den gamla oljehamnen legat. Vid vattnet är småbåtsbryggor anlagda.

Hattholmen. Vy mot öster med Bryggareberget i bakgrunden.

Hattholmen. Vy mot söder med Skeppsbron på Trossö i bakgrunden.

Mark och växtlighet

I marken finns spår efter den tidigare verksamheten i form av gjutna betongytor och fundament av betong där oljecisterner

stått. I västra hörnet nära Österleden finns bevarad räls från ett stickspår som förband oljehamnen med järnvägsnätet. En trädridå i norr avskärmar området något från Österleden. Längs Blåportsgatan är en rad oxlar planterade. Några rader med björkar längs Heliumgatan verkar också vara planterade. I övrigt består grönskan i området mest av sly och lägre växtlighet. Strandlinjen består i huvudsak av slänter av krossten. I söder finns den gamla piren kvar där oljefartygen lossades.

Hattholmen sett från Bryggarebergets utsiktsplats, med Trossö i bakgrunden.

Platsbildningar

Området saknar egentliga platsbildningar.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är tillkommen på 1970-talet. Gatunätet består av asfalterade vägar utan trottoarer.

Värdebärande karaktärsdrag

- Vattenkontakt.

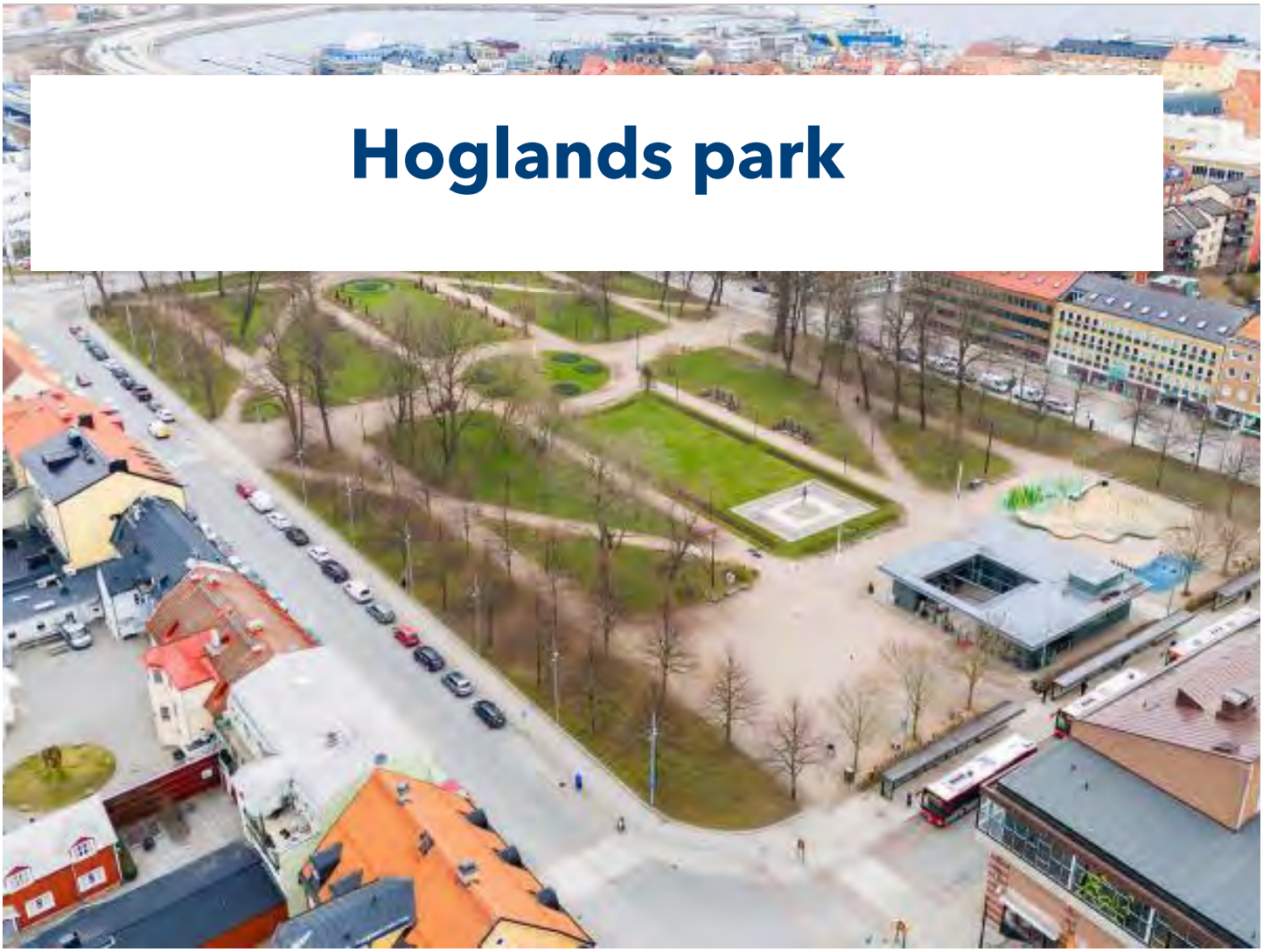
- Mjuk strandlinje som möter vattnet vilket skiljer sig mot stadens kajer.

- Vidsträckt vy där man kan ta in skärgården och stadskärnan med dess siluett samtidigt.

Objekt med koppling till världsarvet

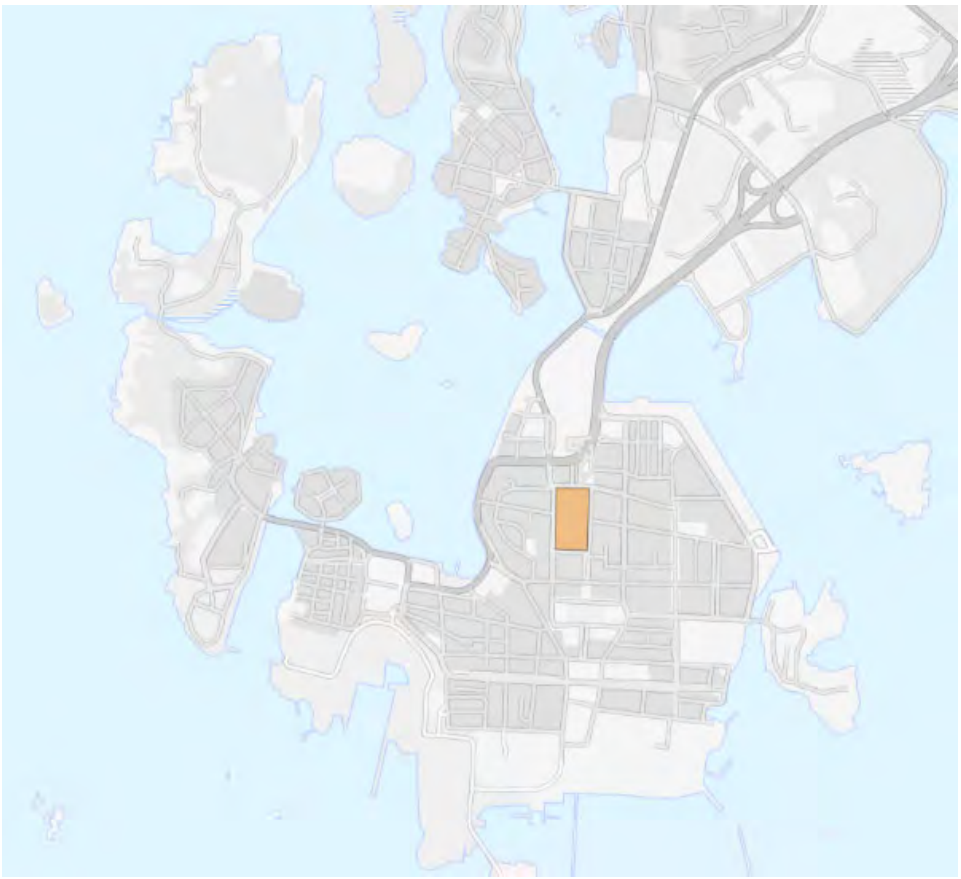
Hattholmen ligger utanför världsarvsgränsen men inom buffertzonen. Området saknar attribut som går att härleda till världsarvets värden, dock kan en eventuell framtida exploatering av området innebära påverkan på attribut inom världsarvet. Se riktlinjer för områdets bevarande och utveckling.

Hoglands park

Inledning

Hoglands park är Karlskronas stadspark, symmetriskt inplacerad i stadens barockstadsplan på norra delen av Trossö. Parken är en av Sveriges äldsta och bäst bevarade offentliga parker.

Hoglands park.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Nästan hela Hoglands park ligger på utfylld mark. När staden Karlskrona anlades fanns här en grund vik kallad Engiamaen eller bara Maen. Den södra delen av viken fylldes ut i början av 1700-talet och en privat trädgård med frukt- och grönsaksodling anlades, den så kallade Rootherska trädgården. Trädgårdens yta motsvarade den delen av Hoglands park som ligger söder om Östra/Västra Köpmansgatan. Efter stadsbranden år 1790 anlades ett torg kallat Neptuni torg på det som idag är parkens norra del. I torgets nordvästra hörn anslöt landbron (bron mot fastlandet), och här stod en stadsport från år 1731 samt stadens vågbod. (källa: Historiska kartor. Föreningen Gamla Carlscrona. Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Odaterad 1700-talskarta ovanpå 1718 års karta. Laves holme och Maen samt dagens strandlinje har markerats i montaget. Bildmontage med kartor från Lantmäteriet.

Akvarell av Elias Martin 1780. Bilden visar Landbrogatan norrut, med stadsporten och stadens våghus i fonden. På höger sida ligger den inhägnade Rootherska trädgården och bortanför den Neptuni torg. Bildkälla: Kungliga biblioteket.

I början av 1800-talet överläts Rootherska trädgården till staden, och man beslutade att anlägga en park på dess plats, och även ta Neptuni torg i anspråk för ändamålet. En ritning togs fram av Gustav III:s trädgårdsarkitekt Fredrik Magnus Piper och parken anlades åren 1813-25. Någon generalplan för parken upprättad av Piper finns inte bevarad men grunddragen med en formell,

symmetriskt uppbyggd park i fransk barock kommer troligen från Piper. Parken fick en långsträckt form, med en central rektangulär gräsplan kantad av blomsterbårder och omgärdad av alléer och promenadgångar. Från början omgärdades parken av staket och murar (källa: Hoglands park, utvecklingsplan 2009-01-14).

Delar i parken som är kvar av Pipers gestaltning är de längsgående promenadstråken, rundeln i mitten, de längsgående dubbla alléerna längs ytterkanterna samt den öppna mittdelen med prydnadsgräsmatta och blomsterarrangemang.

Hoglands park var till en början stadens enda park och grönområde. Det var först under 1800-talets andra hälft som gator började planteras och fler parker anläggas (källa: Karlskrona 300 år, del 2 s. 32f). Hoglands park räknas som Sveriges andra uppförda offentliga park. Parken som offentligt rum var nytt under 1800-talet och stadsparkernas funktion var att stimulera till promenader och umgängesliv samt att ge besökaren skönhetsupplevelser. Den franska formträdgården framhävdes som bättre lämpad för staden än den engelska parken som varit dominerande som stilideal för de privata parker som anlagts tidigare. I Hoglands park kunde stadens invånare två gånger i veckan lyssna på regementsmusik och det fanns tillgång till förfriskningar. År 1860 byggdes en café-paviljong i schweizerstil längst söderut i parken, ett så kallat schweizeri där det serverades både kaffe och starka drycker (källa: Historiska uppgifter kring gatu-, väg-namn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Hoglands park på stadsingenjör Hjalmar Thedenius stadsplan från 1877. Bildkälla: Blekinge Museum.

I början av 1860-talet moderniserades parken efter ritningar av trädgårdsarkitekten Knut Forsberg. Parken behöll sina grunddrag från Piper men fick friare trädplanteringar, ett exotiskt växtmaterial och en symmetrisk utformning med blomsterparterrer. Plats skapades för dekorativa detaljer som fontäner, skulpturer och andra prydnader i mitten. Forsbergs gestaltning innebar en kombination av den franska formträdgårdens symmetriska grundstruktur med den senare delen av 1800-talets förkärlek för en exotisk artrikedom med en stor mängd importerade exotiska trädarter, buskar och blommor.

Mångfalden av växter var tidstypisk och även utmärkande för Forsbergs parkgestaltningar med ett blandat trädbestånd, buskar och blommor i varierande höjd. Träden hade skiftande karaktär, ofta med rundade eller pyramidformade kronor och bladverk i skiftande former och färger. Träden och buskarna skulle minska genomsiktligheten och avskärma från omgivande gator och bebyggelse samt skapa rumslighet. Blommande buskar utgjorde en viktig del av växtmaterialet och bidrog till att

skapa variation. Blomsterarrangemangen kännetecknades av sin färgprakt.

Forsberg bidrog med en ny detaljrikedom, perspektiv och variation, de diagonalt ställda gångvägarna som skapar en romb samt att den strama formen tonades ned genom att alléerna bröts upp och träden fick en mer fri placering. Han bidrog även till att mittpartiet delades upp i två öppna gräsplaner med blomrabatter, buskar kantade av blomsterbårder. Än idag är parken till stor del utformad enligt Forsbergs plan.

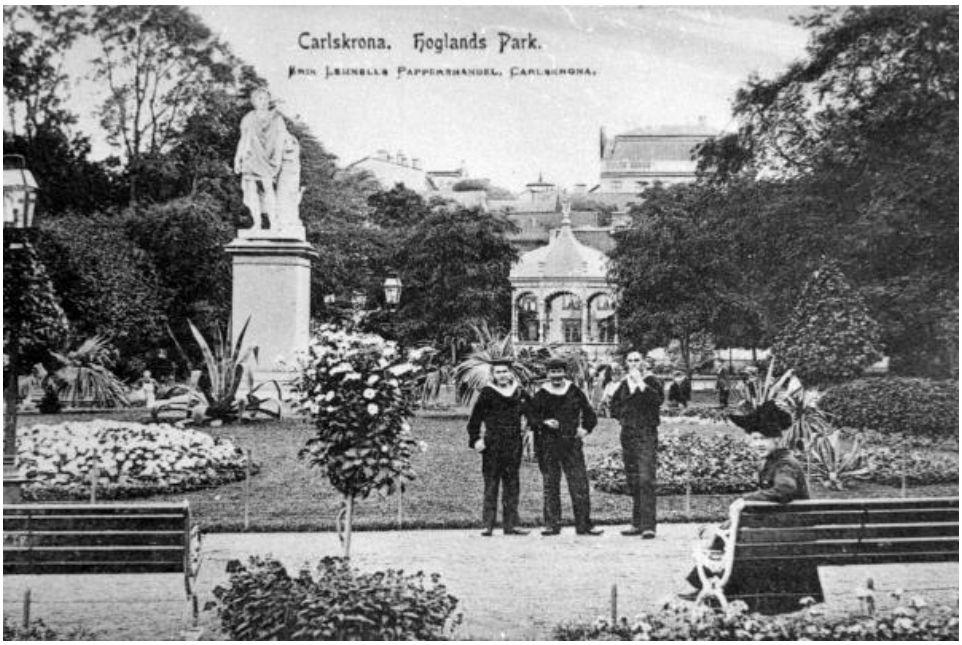

Hoglands park i början av 1900-talet.
Smidesstaketet tillkom på 1860-talet och togs ner år 1922.

Under 1860-talet ersattes muren av ett dekorativt utformat järnstaket mot de omgivande gatorna. Smidesstaketet togs bort år 1922 (källa: Blekinge Museums bildsamling) men sockeln i granit som staketet stod på är fortfarande synlig mot norr och öster.

Schweizerpaviljongen i södra änden av parken vid sekelskiftet 1900. Parken var mer öppen än den är idag, undervegetation dominerade med endast ett fåtal höga träd.

Statyn över Karl XIII som restes 1902 i parkens mitt. I bakgrunden musikpaviljongen som 1904 ersatte schweizeriet. På bilden syns både tapetgrupper, det exotiska växtmaterialet med agave och andra suckulenta växter samt det varierade trädbeståndet som utmärkte parken under förra sekelskiftet. Träden hade inte växt sig så stora som de är idag utan staden är närvarande med sina takåsar som en ytterligare fond till parken.

I början av 1900-talet genomgick Hoglands park viss förnyelse, framför allt vad gäller den konstnärliga utsmyckningen. År 1902 restes en staty i italiensk marmor över Karl XIII i parkens mittpunkt. Karl XIII var den som, när han var kronprins, ledde den svenska flottan vid slaget vid Hogland år 1788. Skulpturen

tillverkades redan år 1820 av skulptören Johan Niklas Byström. På 1860-talet skänktes den till Karlskrona stad, men det dröjde alltså till år 1902 innan den restes. Samma år placerades ett exemplar i brons av Per Hasselbergs naturalistiska skulptur Grodan, föreställande en flicka och en groda, i parken.

År 1904 revs schweizerpaviljongen längst söderut i parken och för att ersättas av en åttkantig, öppen musikpaviljong med kupoltak ritad av August Strehlenert.

År 1908 hölls en hembygdsfest i Hoglands park. I samband med detta restes en skulptur i form av en bautasten i granit i parkens norra del. Stenen hade några verser ur den patriotiska så kallade "Blekingesången" inhuggen i ett runskriftsliknande typsnitt. År 1945 flyttades bautastenen till Wämö (källa: Blekinge Museums bildsamling. Karlskrona 300 år, del 3).

År 1910 restes ett bronsexemplar av skulpturen Eko av Gusten Lindberg i parkens södra del.

Under 1940-talet pågick en debatt i staden om att anlägga en plaskdamm någonstans i parken, då det från början inte fanns några platser för barnens lek i parken. Diskussionerna resulterade i att det under 1940-talet anlades en skridskobana samt en plaskdamm.

Det debatterades även om huruvida kungastatyn borde tas bort, men slutligen blev det skulpturen Eko som år 1960 flyttades till Marieberg. På dess plats mittemot friluftsscenen Snäckan placerades år 1960 Gunnar Nilssons skulptur Blekingeflickan, omgiven av en damm (källa: Karlskrona 300 år, del 3 s. 58f).

År 2013 revs Snäckan och på platsen uppfördes en modern paviljongbyggnad med restaurang och toaletter. Samtidigt förnyades lekplatsen öster om paviljongen. Lekplatsen heter Eklövet och har specialdesignats för parken.

Friluftsscenen Snäckan med skulpturen Eko mittemot, i mitten av 1900-talet. Prunkande blomsterplanteringar och ett varierat trädbestånd ramar in parken.

Lekplatsen i Hoglands park på 1940- eller 50-talet.

Hoglands park sedd från söder, före 1945. Längst bort skymtar bautastenen, i mitten står kungastatyn i marmor och i förgrunden statyn Eko. Mittdelen av parken har dekorativa blomsterplanteringar och är kantad av formklippta träd.

Hoglands park sedd från söder, odaterad bild. Skulpturen Blekingeflickan med sin vattenspegel ersatte år 1960 statyn Eko. Träden har växt sig stora och staden runtom skymtas inte längre. Parkens öppna mittdel med blomsterarrangemang och statyer är kvar men det varierade uttrycket med träd i olika arter och storlekar har minskat. De formklippta boskéerna fanns fortfarande kvar.

Plats- och gatunamn

Hoglands park har fått sitt namn efter slaget vid Hogland år 1788. Hogland är en ö i Finska viken, och slaget stod under Gustav III:s

ryska krig. Den svenska flottan leddes av Hertig Karl, senare Karl XIII (som står staty i parken).

Parkgatan har fått sitt namn efter den intilliggande parken, och namnet finns dokumenterat sedan åtminstone 1860-talet. Tidigare gick i samma sträckning en gränd som kallades Maens Tvärgränd.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Hoglands park ligger centralt i staden och är en viktig förbindelselänk mellan Centralstationen och Stortorget. Parken sträcker sig i nord-sydlig riktning och angränsar till Östra Vittusgatan i norr, till Norra Kungsgatan i öster, mot Parkgatan till söder och till Landbrogatan i väster.

Parken mot söder.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Parken ligger på en låg punkt i staden och är inte synlig från utsiktspunkten på Bryggareberget annat än att dess större träd skymtar bakom framförliggande bebyggelse. Parken agerar grön fond när en når staden via Österleden.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

I parkens södra del, där det tidigare fanns ett schweizeri och senare musikpaviljongen snäckan, står idag den år 2013 uppförda restaurangpaviljongen.

Södra delen av parken sett från norr, med paviljongen i mitten.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Restaurangpaviljongen är i en våning med omväxlande glasade och slutna partier i en dov färgskala som drar mot svart.

Mark och växtlighet

Parken är långsmal och omges av dubbla lindalléer. Parkens mittdel är öppen och utgörs av prydnadsgräsmattor, fontän, konstverk, blomsterplanteringar och en lekplats.

Parken består av olika geometriska figurer. Den har en rektangulär grund med längsgående alléer. I parkens mitt finns en cirkulär plats och gångsystemet som har formen av en romb. Förutom den geometriska uppbyggnaden kännetecknas parken av artrika rabatter, prydnadsgräsmattor, grusgångar, blickfång i form av statyer och vattenspegel.

Grundstrukturen är bevarad med grusgångar, träd och blomsterarrangemangens placering. De omgivande alléerna består av lind och ask och har med åren växt sig stora. Träden planterades under andra halvan av 1800-talet och första halvan av 1900-talet och ett föryngringsarbete för träden pågår i

skrivande stund. I parken finns drygt hundra träd och 30 olika arter. I hörnen på mittpartiets gräsmattor står pyramidformade oxlar och lindar, i sin utformning tidstypiska för 1800-talets senare del. Buskarna har minskat i och med att träden växt sig stora och skuggat ut marken. Några blommande buskar som syren, schersmin och forsythia finns kvar, främst i den mellersta delen. Längs långsidorna av mittpartiet finns klippta bersåer av avenbok. Under åren har kvantiteten av växter minskat och växtmaterialet förenklats, de skötselkrävande exotiska växterna har försvunnit men prydnadsrabatterna fyller fortfarande sin roll som blommande blickfång.

Platsbildningar

Hoglands park är, näst efter Stortorget, stadens främsta platsbildning. Parken är en av Sveriges äldsta och bäst bevarade offentliga parker, och den fungerar i praktiken som Karlskronas stadspark. Parken är inte en del av den ursprungliga stadsplanen då den huvudsakligen ligger på utfylld mark men den har inordnats i den strikta strukturen och även tagit upp gatunätet genom gångar i parken. Trossö har förhållandevis få parker/grönområden, särskilt i dess norra del vilket innebär att Hoglands park har en viktig funktion för staden i dess helhet.

Gator och gränder

Hoglands park saknar gator, men den har ett geometriskt system med grusade gångar vars struktur i princip är intakt utifrån Fredrik Magnus Pipers planer från början av 1800-talet.

Värdebärande karaktärsdrag

- Miljöskapande faktor, grönt rum i staden.
- Inordnad i stadens rutnätsplan.
- Välbevarad 1800-talskaraktär, en av Sveriges äldsta och bästa bevarade offentliga parker.

- Ritad av Piper och Forsberg vilka tillhör några av Sveriges mest betydande trädgårdsarkitekter.

- Stadsparken som fenomen, viktig mötesplats i staden, offentligt stadsrum.

- Spår av äldre växtmaterial (lindar, pyramidformade oxlar och lönnar, exotiska trädinslag).

- Artrikedomen av träd och buskar som präglade 1800-talets andra halva.

- Statyer, tidstypiska exempel på 1800- och 1900-talets offentlig.

Världsarvets attribut

- Parken och dess gångsystem som inordnar sig i stadsplanen

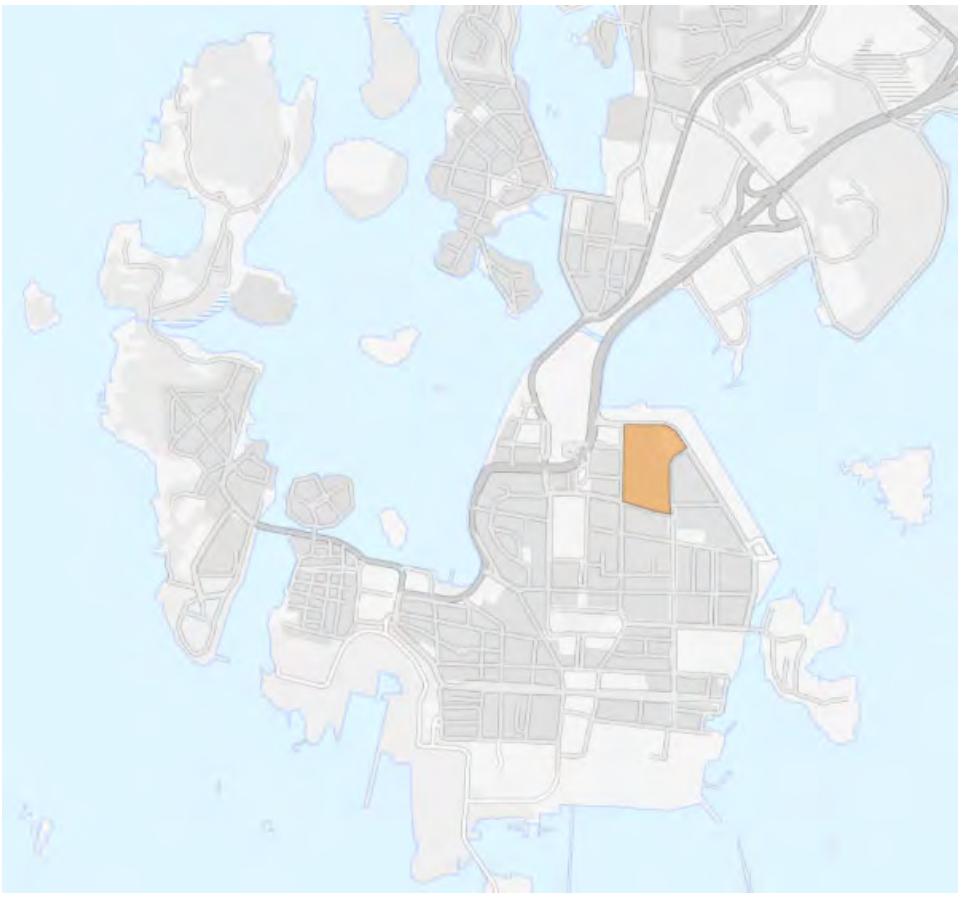
Parken har höga kulturhistoriska värden och är mycket viktig för Karlskrona som stad samt dess civila historia, dock är parkens koppling till själva Örlogsstaden inte självklar. Dess koppling till världsarvets attribut består av dess gångsystems inordnande i stadens rutnätsplan.

Kalvhagen

Inledning

Kalvhagen ligger på nordöstra delen av Trossö. Området avgränsas i norr och öster av Skeppsbron och Drottninggatan, i väster av Norra Smedjegatan och i söder av Östra Vittusgatan. Fram till dess att Skeppsbron byggdes ut i slutet av 1800-talet låg Kalvhagen direkt vid vattnet, och områdets speciella långsmala kvartersstruktur har sitt ursprung i de hamnmagasin och packhus som började byggas på platsen redan på 1600-talet. Bebyggelsen i området har en brokig karaktär, både vad gäller ålder, stil och skala. Här finns framför allt bostäder, men också till exempel kontor och hotell.

Kalvhagen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

När Karlskrona anlades i slutet av 1600-talet blev nordöstra delen av Trossö centrum för handelssjöfarten. Det var en omfattande och betydelsefull verksamhet långt fram i tiden, i och med att större delen av alla varor till staden kom sjövägen. I mitten av 1680-talet byggdes en skeppsbro direkt öster om Kalvhagen, vid dagens Drottninggatan (källa: Karlskrona stads historia, del 1 s. 106). Det var en brygga där mindre fartyg kunde lägga till, medan de större fick lastas och lossas ute på redden. I Kalvhagen lät stadens köpmän bygga magasin och packhus. Det var långsmala byggnader med gavlar mot norr och söder, som kunde vara uppförda på pålar och stå en bit ut i vattnet. Stadsdelens speciella struktur, med långsmala kvarter, kommer från dessa packhus. De tre mindre och oregelbundna kvarteren Lagerbjelke, Lillie och Wittus i Kalvhagens södra del har en mer väst-östlig dragning. Det hör sannolikt samman med områdets

topografiska förutsättningar, det vill säga att det var bergigt här och bebyggelsen anpassades efter terrängen.

Stadsdelen på 1718 års karta, när kvarteren hade direktkontakt med vattnet i norr. Källa kartbild: Lantmäteriet.

Stadsdelen klarade sig undan den stora stadsbranden år 1790. Fram tills att kajen vid Skeppsbron anlades under 1800-talets andra hälft gick gatorna i Kalvhagen ända ner till vattnet. Mellan Gamla Skeppsbrogatan och vattnet fanns inga tvärgator som bröt av de långsmala kvarteren. Det enda som syns på gamla kartor är Nejlikegränd. När järnvägen kom till staden år 1874 drogs ett stickspår från den nyanlagda järnvägsstationen ut till Handelshamnen öster om Kalvhagen, och på så vis kom Spårgatan till och kvarteren fick en ny indelning.

Palanderska gården år 1939. Foto: Hugo Eneroth, bildkälla Blekinge Museum.

Vid Handelshamnen uppfördes på 1690-talet byggnader för sjötullen, det som idag kallas Palanderska gården (Hubendick 3). Gården fungerade under 1700-talet som landshövdingens residens (källa: Länsstyrelsen i Blekinge). Ut mot Handelshamnen i öster byggdes också köpmansgårdar med representativa bostadshus mot vattnet och ekonomibyggnader på baksidan (kv. Stuart). De mer förmögna köpmännen bodde annars på finare adresser centralt i staden. I Kalvhagen växte det fram en brokig bebyggelse med bland annat mindre hantverksgårdar. Ett välbevarat exempel är Tunnbindaregården (Palander 18). Verkstäder och mindre tillverkningsindustrier fanns i området när industrialismen slog igenom i slutet av 1800-talet. I kv. Modée uppförde Karlskronatraktens mejeriförening år 1907 en byggnad som innehöll mejeri, kontor och bostäder. Till industrialismens tidevarv hör också folkrörelserna, och under sent 1800-tal byggdes två frikyrkor i området som fortfarande finns kvar; Baptistkyrkan (senare IOGT-NTO) i kv. Lagerbjelke och Frälsningsarmén i kv. Wittus.

Magasinsbebyggelse i kv. Lagerstråle år 1984 inför rivning. Foto: Thomas Persson, bildkälla Blekinge Museum.

Under 1900-talet och även i början av 2000-talet genomfördes omfattande rivningar i Kalvhagen. Äldre bebyggelse i trä som till exempel bostadshus, magasin, uthus och verkstäder i 1–2 våningar försvann delvis. I kv. Lagerstråle och Palander uppfördes moderna bostadshus på 1940–60-talen i form av lamellhus i fyra våningar. Det var ett led i de bostadssociala åtgärder som, med början på 1930-talet, genomfördes i staden för att råda bot på bostadsbrist och dålig boendestandard (källa: Karlskrona 300 år, del 3 s. 47). I kv. Humble revs på 1980-talet ett flertal gamla byggnader, och på platsen uppfördes ett hotell vars siluett hämtat inspiration från de gamla hamnmagasinen. Ett tobaks/sädesmagasin från sent 1800-tal bevarades och inkorporerades i hotellanläggningen. Runt Ölandsgatan gjordes omfattande rivningar på 1960- och 70-talen, och ny bostadsbebyggelse uppfördes av HSB på 1990-talet. Till skillnad från tidigare decenniers nytillskott i stadsbebyggelsen var dessa byggnader delvis inspirerade vad gäller skala och i någon mån utformning av områdets ursprungliga karaktär. Ölandsgatan försvann dock som allmän gata när projektet genomfördes, men den finns kvar som en passage på kvartersmark. Så sent som år 2017 revs ett knuttimrat hamnmagasin från 1700-talet i kv. Gulin, efter att möjligheterna att rädda det hade undersökts men inte bedömts vara möjliga att genomföra.

Arvid Nilssonsgatan från söder år 1946 respektive år 2007. Foto: Reinhold Odencrants respektive Leif Carlsson, Blekinge Museum.

Vy längs Östra Vittusgatan år 1958 respektive år 2023. Bortanför det andra huset till vänster så har merparten av bebyggelsen längs gatans norra del ersatts. Den nya bebyggelsen från 1990-talet har dock varierats i fasaduttryck och volym vilket innebär att den varierade karaktären i någon mån kvarstår. Foto 1958: Ingemar Atterman via Blekinge Museum.

Plats- och gatunamn

Denna del av Trossö kallades Kalvhagen redan innan staden grundades, visar en karta från år 1681. Marken här var bergig och oländig och användes som betesmark. På 1700-talet fick flera av de nord-sydliga gatorna i området namn efter framstående köpmän i staden. Christoffer Osterman, Thore Christophers och Arvid Nilsson var alla borgare från Ronneby som förflyttades till Karlskrona vid stadens tillkomst, och som blev inflytelserika köpmän och företagare med magasin och packhus i Kalvhagen. Spårgatan har sitt namn efter det stickspår som gick längs gatan och som förband handelshamnen med järnvägsnätet. Spåret anlades i samband med att järnvägen kom till staden på 1870-

talet. Ölandsgatan är ett gatunamn känt sedan år 1718, och det tros ha fått sitt namn för att fartyg från Öland ofta lade till där gatan mynnar vid vattnet i öster.

Nuvarande kvarteret Kalvhagen, vilket består av två små fastigheter, hette tidigare Cronstedt. Östra halvan av kv. Humble, där sädesmagasinet från år 1877 ligger hette tidigare Thörn.

Vy åt norr längs Thore Christoffersgatan kring 1930-talet, 1966 respektive 2023. Sädesmagasinet är den enda konstanten i bilderna, allt övrig har ändrats. Foto: Sigfrid Leander respektive Charlotte Önstad, Blekinge Museum.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

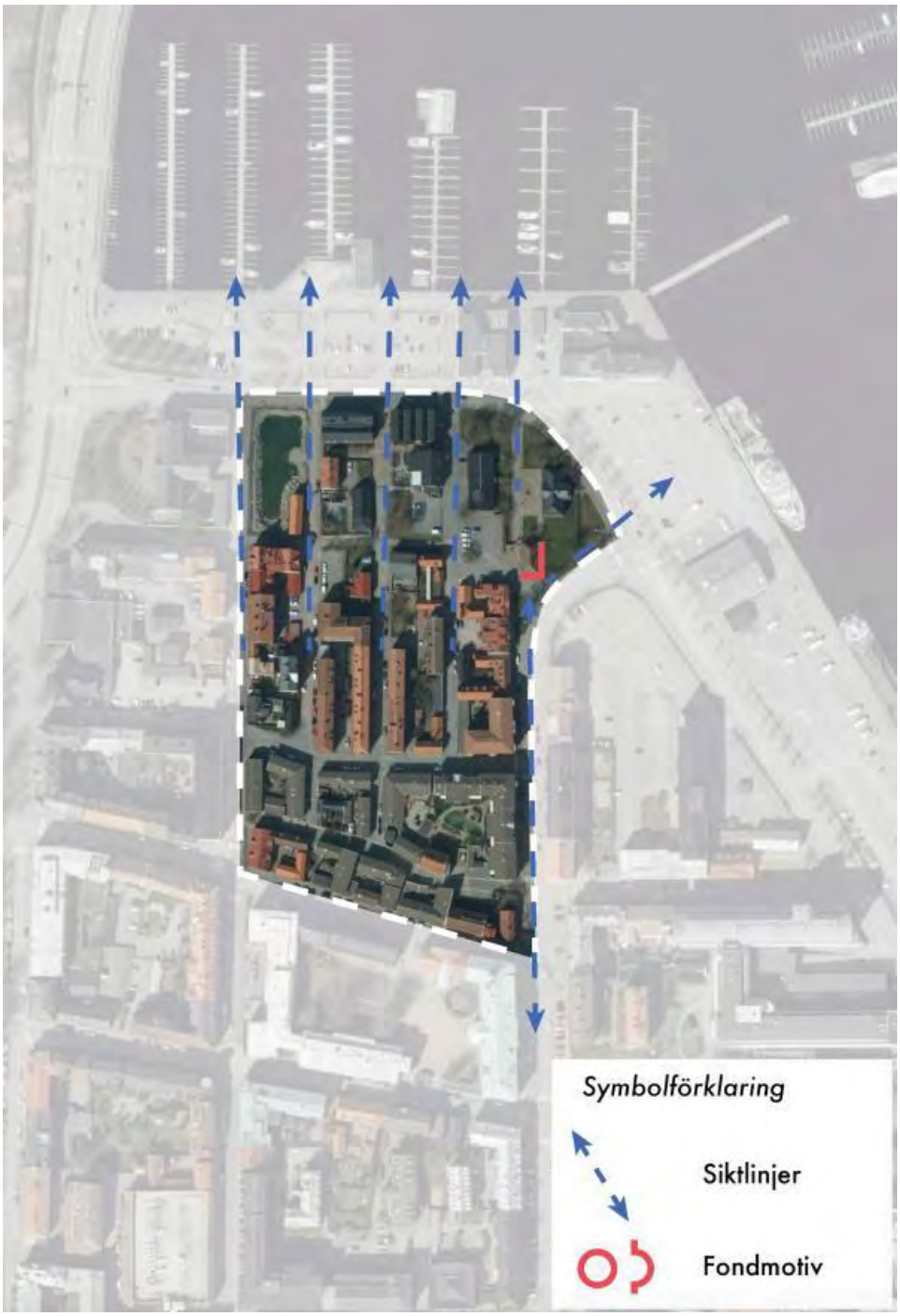
Kalvhagen ligger på nordöstra delen av Trossö. Innan staden anlades bestod området av bergknallar, och det är bitvis fortfarande kuperat. Det finns en lågpunkt söder om Skeppsbron

vars kaj byggdes ut på 1800-talet. Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen. Kv. Humle var från början två kvarter, men Ostermansgatan norr om Spårgatan har gjorts om till kvartersmark. Den gamla gatusträckningen är inte bebyggd, men kvarteret upplevs ändå som en enhet. I områdets södra del ligger de tre kvarteren Wittus, Lillie och Lagerbjelke som idag i praktiken är ett kvarter. Den lite krokiga Ölandsgatan som tidigare delade upp kvarteren är idag endast bevarad som infart och passage på kvartersmark.

De långsträckta, nordsydliga gatorna i området medger siktlinjer norrut mot Skeppsbron. Även om man inte ser vattnet är hamnkaraktären närvarande i och med att man ser master och båtar vid kajen. Mer avlägset ser man bebyggelse och grönska på Pantarholmen. Tvärs genom de långsträckta kvarteren går Spårgatan, som kom till på 1870-talet och som idag delvis endast är för gående och cyklister. Nejlikegränd är en smal gammal tvärgränd med ålderdomlig karaktär. De omgivande gatorna Skeppsbrokajen, Drottninggatan och Norra Smedjegatan är trafikerade och breda medan gatorna inne i området är smalare och lugnare.

Siktlinje mot vattnet i norr längs Thore Christoffersgatan, med båtar synliga i fonden.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Området har generellt en lägre byggnadshöjd än omgivande områden och sett från Bryggarebergets utkikspunkt är det därmed urskiljbart som ett låglänt taklandskap framför fonden av skolbyggnader i det bakomliggande kvarteret Läroverket.

Kalvhagen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Området har en brokig karaktär med stor variation i bebyggelsen vad gäller ålder, stil, skala och material. Brokigheten gäller för området som helhet men också inom varje kvarter. Inget av kvarteren i området är helt slutet, utan det finns bitvis släpp mellan husen och även en del lucktomter. Den blandade bebyggelsen gör att området upplevs ha en oplanerad karaktär. Inom området finns fem övergripande typer av byggnader: äldre trähusbebyggelse inklusive flera stadsgårdar, stenstadsbebyggelse, magasin, lamellhus med garagelängor samt sentida bebyggelse (1990-tal och framåt) i anpassad stil eller volym. I området finns företrädesvis flerfamiljshus, men det förekommer även vissa verksamheter. Mot gatan Skeppsbrokajen i norr dominerar den sentida tillkomna hotellbebyggelsen.

Områdets brokighet är påtaglig på många platser. I bilden syns byggnader från tidigt 1800-tal, år 1910, år 1960, samt 1980-tal med byggnadshöjder som varierar mellan 1 och 4 våningar.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen är i 1-3 våningar, med något enstaka hus i fyra våningar. Sadeltak är den dominerande takformen, men det förekommer också mansardtak på äldre hus. Variationen i byggnadshöjder skapar på sina ställen en spännande dynamik. Husen är i regel placerade med ena långsidan i fastighetsgräns mot gatan, vilket förstärker kvarterens långsträckta karaktär. Det finns även gaturum med en variation av långsida och gavel mot gatan. På många håll är det släpp eller plank mellan husen, och där kan grönska titta fram. Här och var finns äldre, dekorativt utformade träportar eller grindar mot gatan. Ett återkommande motiv är låga uthus och garagelängor i gatulinjen och det finns en del obebyggda tomter med viss grönska. Sammantaget gör detta att området känns relativt luftigt och grönt. I kv. Hubendick (Palanderska gården) ligger de historiska träbyggnaderna som solitärer i en öppen, parkliknande miljö.

I och med att kvarteren är så smala ligger funktioner som ofta hör hemma på innergårdar ut mot en gata. Det gör att vissa gatutsträckningar har en baksideskaraktär, då de kantas av uthus, magasin och garagelängor. I kv. Stuart finns till exempel ett par gamla köpmansgårdar med representativa bostadshus mot

Skeppsbrotorget och uthus och magasin mot Thore Christoffersgatan. Ölandsgatan som går mellan kv. Wittus och kv. Lillie och Lagerbjelke har nästan en innergårdskaraktär då den ligger på kvartersmark och är avspärrad från infart från väster och öster, samt endast får trafikeras av behörig trafik.

På flera ställen finns plank mot gatan och grönska i gaturummet. Träport till en trädgård på Ostermansgatan.

Material, färgsättning och bearbetning

De äldsta husen i området är uppförda i trä och har panel på fasaderna, eller synligt timmer/skiftesverk. Det finns även exempel på sentida bebyggelse med fasader i trä, utformade för att stilmässigt vara anpassade till den äldre bebyggelsen. De gamla trähus som varit ekonomibyggnader är i regel målade med röd slamfärg, medan bostadshusen är målade i ljusa färger. Det finns putsade hus från flera tidsepoker, och de är vanligen målade i gult eller andra ljusa färger. Lamellhusen från mitten av 1900-talet är uppförda i tegel och de har balkonger mot gata eller gård. Något av husen är putsat, men de flesta har tegel som fasadmaterial. Ursprungliga tegelfasader är i regel i gult tegel, men flera av husen har tilläggsisolerats. Överlag har den yngre bebyggelsen genomgått många förändringar, som till exempel byte av fönster, portar och balkongfronter. Norr om Spårgatan är de flesta taken täckta med svart papp eller plåt, medan söder om gatan dominerar röda tegelpannor. HSB-kvarteren i Kalvhagens södra del är tidstypisk 1990-tals anpassningsarkitektur med antingen putsade eller locklistklädda fasader, med höjder och detaljering som inspirerats av området.

Mark och växtlighet

Området är i hög grad hårdgjort, med asfalt på körytor och gångbanor. Det finns en större grönyta kring Palanderska gården och tre mindre gröna platsbildningar spritt i området. I övrigt är det träd och grönska från trädgårdar och kring parkeringsplatser som bidrar med gatugrönska. Förgårdsmark förekommer knappt, förutom vid Spårgatan som bitvis är ett gång- och cykelstråk.

Palanderska gården

Kring Palanderska gården finns områdets största gröna plats, som dels består av ytor ut mot Skeppsbrokajen, dels av en gårdsplan och trädgårdsanläggning vid gården. Mot Spårgatan finns en entré in till gårdsplanen, ett rödmålat plank med delfinporten, en dekorativ portik föreställande två delfiner i grönt. Gårdsplanen är belagd med natursten, kullersten, gatsten och hällar i granit lagda i mönster. Trädgården ligger söder och öster om gårdsbyggnaden och avgränsas med en klippt häck mot Skeppsbrokajen och Östra Hamngatan samt ett enkelt smidesstaket mot Skeppsbrokajen i norr. Trädgården består i övrigt av klippta gräsytor och mindre buskträd, bland annat en äldre syrén. Intill huvudbyggnaden står en äldre gatlykta, troligtvis ditplacerad i samband med omgestaltningen av gården på 1960-talet.

Den gröna ytan mot Skeppsbrokajen och Drottninggatan utgörs av klippta gräsytor med kastanjer i grupper i norr. Centralt i gräsytan står en staty med perennplantering kring.

Tunnbindaregården i kv. Palander har en trädgård som med sina höga träd bidrar med grönska på intilliggande bostadsgård som är öppen ut mot Gamla Skeppsbrogatan.

Platsbildningar

Park/lekplats Ostermansgatan

Längs Ostermansgatan finns en mindre park. Parken ramas in av friväxande buskage, en trägärdsgård och en kort bit kallmur. Här finns två lindar och en stor fläder. Parken har ett insektshotell och flera fågelholkar har satts upp på planket som skiljer parken från grannfastigheten.

Före detta Skeppsbrotorget

Där Skeppsbrotorget tidigare låg, söder om Spårgatan där den möter Drottninggatan, finns en mindre grön platsbildning bestående av klippt gräs och en lind.

Platsbildning Gamla Skeppsbrogatan

Längs Gamla Skeppsbrogatan, söder om kv. Kalvhagen, finns en mindre platsbildning. Platsen utgörs av en planteringsyta med buskar och två bänkar. Platsen skiljs av mot fastigheten intill med en mur i betong och ett grönmålat plank. Ett stort valnötsträd dominerar platsen och bidrar till gatugrönska. Framför bänkarna har marken belagts med betongplattor i mönster. Planteringsytan ramas in av en rad storgatsten.

Gator och gränder

På enstaka ställen, exempelvis på Gamla Skeppsbrogatan, finns längs trottoarerna den för Karlskrona karaktäristiska extra breda kantstenen i form av granithällar. Kring några äldre byggnader är gångbanan belagd med gatsten, vilket harmonierar med bebyggelsens karaktär. Exempelvis finns smågatsten vid Tunnbindaregården (kv. Palander) och storgatsten vid Andelsmejeriet (kv. Modée). Den sistnämnda förefaller vara samtida med byggnaden.

Spårgatan har en grönare karaktär än övriga gator. Gatan ligger delvis på en lägre nivå än omgivande tomter. Från tomterna sluttar gröna slänter ner mot gatan. De omkringliggande trädgårdarna bidrar med grönska till gaturummet då träden är högre än byggnaderna och skymtar bakom planken. Det finns även släpp i bebyggelsen ut mot Spårgatan. Längs gatan finns två parkeringsytor med större träd och asfalterad mark. Parkeringsytorna möter Spårgatan med gräsklädda slänter och låga murar.

Den lite krokiga Ölandsgatan delade tidigare upp kvarteren Wittus, Lillie och Lagerbjelke. Gatan är idag endast bevarad som infart och passage på kvartersmark. Gatan fick sin gestaltning samtidigt som HSB-husen, och består huvudsakligen av asfalterad körbana med ljus betongsten längs fasader. De bevarade stadsgårdarna har karaktärsskapande plank och utspillande grönska.

Palanderska gårdens gårdsmiljö med kullersten och gatsten.

Storgatsten framför det före detta andelsmejeriet.

Värdebärande karaktärsdrag

- Kvartersform och gatustruktur - långsmala kvarter, raka gator i nord-sydlig riktning.
- Spårgatan och Nejlikegränd, historiska gator i öst-västlig riktning.
- Passage genom kv. Lagerbjelke i öst-västlig riktning, i linje med Ölandsgatans ursprungliga sträckning.
- Luftig bebyggelsestruktur med släpp mellan husen samt plank, grindar eller enplanslängor i gatulinjen som ger vyer in i kvarteren.
- Bebyggelsestrukturen i kv. Lagerbjelke, baserad på en äldre kvartersstruktur.
- En i huvudsak måttlig bebyggelseskala på 1-3 våningar och byggnader med sadeltak eller mansardtak.
- Bebyggelsens brokiga karaktär: Äldre bostadshus och ekonomibyggnader sida vid sida med mer sentida bebyggelse. Småskalig, uppbruten bebyggelsestruktur med flera byggnader i olika skala och med olika riktning på samma fastighet. En variation av fasadmaterial och arkitektoniska uttryck.
- Magasin och köpmansgårdar som är spår av områdets ursprungliga funktion.
- Grönska inne i kvarteren som spiller ut och blir en del av gaturummet.
- Spår av äldre gatubeläggning.

Världsarvets attribut

- Områdets långsmala kvartersstruktur och gatunät som är en del av den ursprungliga stadsplanen.
- Palanderska gården.
- Bevarade magasinsbyggnader.
- Stads- och köpmansgårdar i kv. Stuart.
- Tunnbindaregården i kv. Palander.
- Humbleska gården i kv. Wittus.
- Stadsgården i kv. Lillie.

Området är en del av den ursprungliga stadsplanen med bibehållen kvarters- och gatustruktur. Området har sedan stadens grundande och under flera sekler framöver huvudsakligen varit den civila stadens handelshamn, där stads- och köpmansgårdar samt magasin är bevarade spår från tiden innan skeppsbron byggdes ut på 1800-talet och framåt. Palanderska gården uppfördes som sjötull och låg ursprungligen nära vattnet, och har tillsammans med magasinen samt kvartersformerna en särställning som världsarvsattribut genom att de representerar den civila stadens sjöfart och handel som var en förutsättning för den militära stadens fortlevnad.

Stads- och köpmansgårdarna i kv Stuart, samt kanslihuset tillhörande Palanderska gården längst till höger i bild. Centralt i bild en av områdets yngre hus uppfört i anpassad stil.

Palanderska gården har tillsammans med stads- och köpmansgårdarna i kv. Stuart en viktig stadsbildsfunktion då de utgör den ursprungliga stadens bebyggelsefront mot öster och är fortsatt läsbar som detta sett från vattnet, trots Skeppsbrons utbyggnad. Ur vinklar från öster som trafikeras av kryssningsfartyg representerar de tillsammans med Fredrikskyrkans torn den civila staden i världsarvet, en vy som tidigt möter besökare som anländer vattenvägen.

Tunnbindaregården.

Tunnbindaregården i kv. Palander är stadens äldsta bevarade hantverksgård. Gården består av ett bostadshus, gesällhus, uthus och verkstadslänga, ett garage samt en trädgård från olika tider där de äldsta delarna är uppförda kring år 1700. Gårdens bevarade ålderdomliga karaktär har en mycket stor betydelse för stadsbilden i en närmiljö som präglas av betydligt yngre byggnader, och dess historia har en stark koppling till den civila stadens understödjande funktion till den militära.

Södra magasinet från tidigt 1700-tal i kv. Gulin
respektive sädesmagasinet från år 1877 i kv. Humble.

Magasinsbyggnaderna är rester av en betydligt mer omfattande magasinsbebyggelse som rivits kring mitten av 1900-talet och framåt. Särskilt södra magasinet har en stor betydelse för

läsbarheten av områdets historia och därmed koppling till den civila stadens världsarvsattribut.

Stadsgården i kv. Lillie respektive Humbleska gården i kv. Wittus.

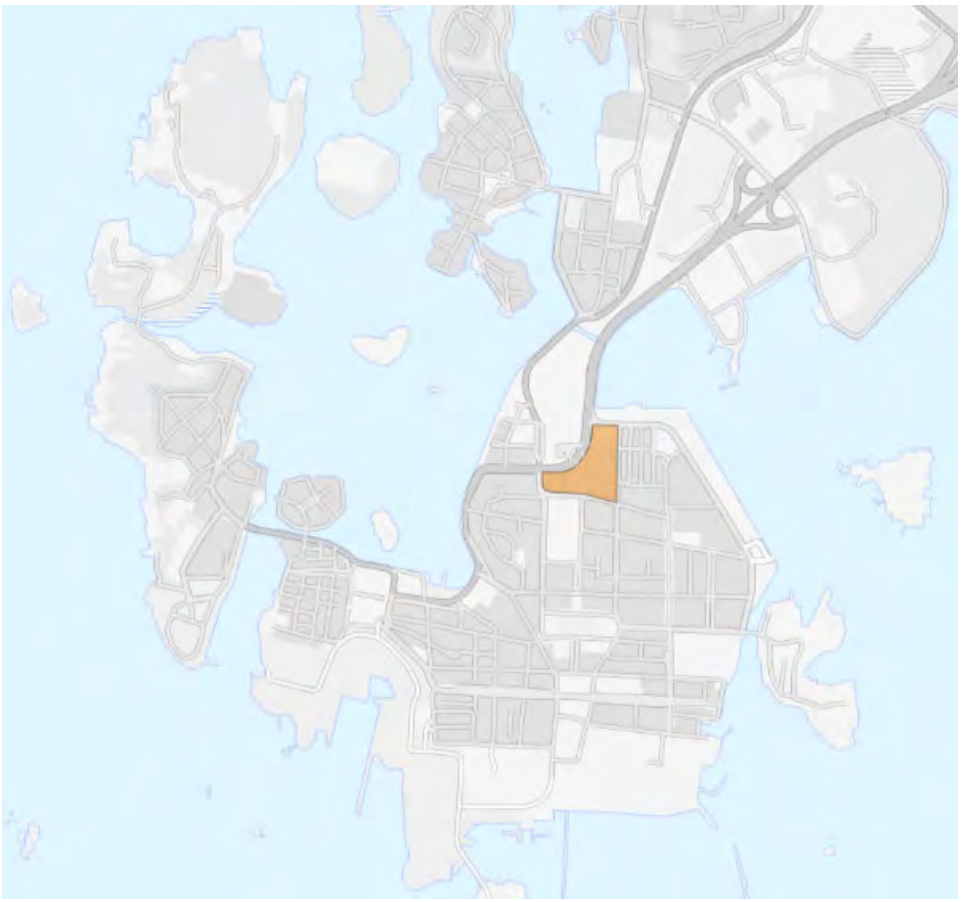
Omgivna av 1990-talsbebyggelse ligger två välbevarade stadsgårdar från 1700-talet i kvarteren Lille respektive Wittus. Båda har ett stort värde som bevarade stadsgårdar men särskilt Humbleska gården, vars framträdande plats i ett kvartershörn bidrar stort till stadsbilden i denna del av staden.

Kungsplan

Inledning

Området omfattar den öppna platsen Kungsplan på norra Trossö med intilliggande kvarter. I direkt anslutning ligger centralstationen och infartsvägen Österleden vilket gör detta till något av en entré till Trossö.

Runt Kungsplan.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Sedan Karlskrona anlades i slutet av 1600-talet har detta varit den plats dit man anländer om man kommer till staden landvägen. Platsen har förändrats i takt med teknikutvecklingen, då nya trafikslag som järnväg och bil har satt stor prägel på stadsbilden. Större delen av området består av utfylld mark, utom den östligaste delen och södra delen av kv Holmdahl. Även Hoglands park i söder ligger på mark som fyllts ut. Där låg en grund vik kallad Engiamaen eller bara Maen, som fylldes ut på 1700-talet. Norr om Maen och öster om Pottholmen fanns en holme som kallades Laves holme (källor: Historiska kartor. Historiska uppgifter kring gatuvägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Odaterad 1700-talskarta ovan på 1718 års karta. Laves holme och Maen samt dagens strandlinje är markerade. Fotomontage med bildkällor från Lantmäteriet.

Karlskrona från norr 1850. Nuvarande Kungsplan ligger vid den gröna ytan centralt i bild. Till höger går landbron, och till vänster håller cellfängelset på att uppföras. Bildkälla: Carlscrona i tid och rum, Ingemar Fredriksson 2011. Originalet finns på Blekinge Museum.

Den första landbron som byggdes på 1680-talet gick via Pottholmen och nådde Trossö vid dagens kv. Holmdahl, i Landbrogatans förlängning. Vid brons fäste fanns en stadsport och ett våghus. Under första halvan av 1800-talet byggdes en ny landbro längre österut över Laves holme. Efter det blev området som idag utgörs av Kungsplan till en sankmark som kallades Neptuni träsk (i analogi med Neptuni torg som var anlagt söder därom, på den utfyllda Maen). Marken började fyllas ut i mitten av 1800-talet, och i samband med att järnvägen anlades på 1870-talet kom Kungsplan till. Det var då en planterad yta som sträckte

sig från Vittusgatan och norrut framför den nya järnvägsstationen (källor: Historiska kartor. Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006)

Kungsplans ursprungliga utbredning på stadsingenjör Hjalmar Thedenius stadsplan från 1877. Blå linje markerar dagens kustlinje. Bildkälla: Blekinge Museum.

Norra Kungsgatan vid korsningen med Skeppsbrogatan på 1920-talet, vy mot norr. Ett grönskande Kungsplan till vänster och till höger badhus och elverk. Fotograf David Fritiof Källman. Bildkälla: Blekinge Museum.

Kungsplan blev tidigt en plats för kommunikationer av olika slag. År 1887 drogs ett stickspår från järnvägen till örlogsvarvet diagonalt över platsen, runt år 1930 uppfördes en bensinstation direkt öster om kv. Holmdahl och vid mitten av 1900-talet blev Kungsplan ett busstorg. En stor påverkan på området uppstod när Österleden byggdes i början av 1970-talet. Då försvann norra delen av Kungsplan, och följden blev att både stadens järnvägsstation och varmbadhusets pampiga jugendfasad istället kom att vända sig ut mot en starkt trafikerad väg istället för mot en anlagd park.

Förutom Norra Smedjegatan och Östra Vittusgatan, som finns med i 1694 års stadsplan, har områdets stadsplanemönster tillkommit i relativt modern tid. Kv. Holmdahl är ett av få kvarter på Trossö som tillkommit efter 1690-talets plan. På platsen har det funnits bebyggelse sedan slutet av 1700-talet. Kv. Naukhoff och kv. Lagerberg ligger delvis på utfylld mark och de fick sin nuvarande form när Kungsplan anlades på 1870-talet. Kvarteren utökades då västerut. I deras östra delar fanns sedan tidigare småskalig trähusbebyggelse. I kv. Naukhoff låg den västra delen obebyggd fram till sekelskiftet 1900, då stadens elverk och ett varmbadhus uppfördes här. Närheten till stickspåret var troligen avgörande för lokaliseringen, då både elverk och varmbadhus sannolikt eldades med kol. Närheten till järnvägen och stadens entré satte också prägel på kv. Lagerberg. Där byggdes ett järnvägshotell i slutet av 1800-talet och strax efter sekelskiftet 1900 uppfördes ett pampigt jugendhus som ståndsmässig fond ut mot Kungsplan, det så kallade Fribergska huset. Trähusbebyggelsen i kvarterets östra del revs i samband med de omfattande så kallade saneringarna på 1950-talet.

Länscellfängelset.

Kv. Fängelset har sitt namn efter länscellfängelset som byggdes där åren 1847–51. Fastigheten låg då precis intill vattnet i både norr och väster. Fängelset kom till som en följd av att riksdagen på 1840-talet beslutat om att införa systemet med cellfängelser. Det ansågs mer modernt och humant än äldre tiders fängelser när fångarna inte hade separata celler. Från 1840-talet till 1880-talet uppfördes 45 cellfängelser runtom i landet, däribland det i Karlskrona, efter en fastslagen modell med en T-formad byggnadsplan och en halvcirkelformad rastgård. För typritningarna stod fortifikationsofficeren och arkitekten Carl Fredrik Hjelm. På 1970-talet tillkom en tillbyggnad innanför muren mot norr, vilket utifrån går att avläsa som den översta delen av muren med betongglasfönster. Fängelsebyggnaden var i bruk som anstalt fram till år 2010.

Plats- och gatunamn

Kungsplan fick sitt namn när platsen anlades i slutet av 1800-talet. Gatu- och platsnamn med förleden Kung- (och även Drottning-) var populära i svenska städer från stormaktstiden och under hela 1800-talet. Platsen ligger i förlängningen av Kungsgatan som namngavs på 1690-talet.

Norra Smedjegatan fick sitt namn på 1690-talet. Förleden Norra tillkom på 1870-talet.

Östra Vittusgatan är uppkallad efter Vittus Andersson (1631–1688), bonden som hade en gård på Trossö innan staden anlades. Gatans namn är känt sedan år 1718, men förleden Östra tillkom på 1870-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Kungsplan ligger på norra Trossö, direkt norr om Hoglands park. I området ingår även kvarteren Lagerberg, Nauckhoff och Fängelset i öster och Holmdahl i väster. Området avgränsas av infartsleden Österleden i norr, och på andra sidan den ligger järnvägsstationen.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Kungsplan ligger i blickfånget när en når staden från Österleden, och området är också synligt från utsiktspunkten från Bryggareberget, där Österleden även leder ögat mot Kungsplan. Länsfängelset och stationen med deras likartade arkitektur samt den mellanliggande grönskan bidrar till att området utmärker sig i vyn. Då området ligger på en lågpunkt på i huvudsak utfylld

mark är området och dess byggnader inte en del av Trossös centrala siluett.

Kungsplan sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen i området är av varierande karaktär och ålder, och det finns inga enhetliga särdrag. Ehrnbergska gården i kv. Holmdahl från runt år 1800 är det äldsta huset i området och restaurangbyggnaden från 2010-talet på samma fastighet är den yngsta. Gamla elverket, badhuset och det så kallade Fribergska huset i kv. Lagerberg sticker ut med sin särpräglade jugendarkitektur och bildar en stilmässigt sammanhållen front mot öster. Större delen av bebyggelsen rymmer kontor och verksamheter, men i kv. Lagerberg dominerar bostadshusen.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

I kv. Lagerberg är det sluten kvartersbebyggelse med relativt höga hus, upp till sex våningar. Bebyggelsen i kv. Nauckhoff och Holmdahl är lägre (en till tre våningar) och strukturen mer öppen, med mellanrum mellan husen och obebyggda ytor. I kv. Nauckhoff finns kommunens tekniska verk samt badhuset, och där finns stora parkeringsytor inne i kvarteret vilket är avgränsat mot gatan med plank. Det före detta fängelset i nordost är en solitär i stadsbilden, med egen stark karaktär kopplad till dess historiska funktion. Byggnaden är högrest, även om den bara är i tre våningar, och den har ett exponerat läge med öppna ytor i

norr och väster. Höga fängelsemurar omger östra delen av kvarteret, medan den västra delen är grön.

Material, färgsättning och bearbetning

Bostadsbebyggelsen i kv. Lagerberg har, bortsett från Fribergska huset, fasader i tegel. Det före detta Järnvägshotellet från 1890-talet är byggt i rött tegel medan övriga hus är från 1900-talet och har i efterhand klätts med gult fasadtegel. Jugendbebyggelsen som frontar ut mot Kungsplan, det vill säga Fribergska huset, badhuset och elverket, har ljusa putsfasader med karaktäristisk ornamentik. Även den övriga bebyggelsen i kv. Nauckhoff samt fängelset norr därom har ljusa putsfasader, men stramare och mindre dekorerade fasader. Fribergska huset har balkonger ut mot Kungsplan, och en högrest siluett med tinnar, torn och frontespiser. Även badhuset intill kröns av en tornliknande lanternin.

Fribergska husets västra fasad.

Ehrnbergska gården i kv. Holmdahl är ett välbevarat trähus från tiden efter stadsbranden år 1790, med ljusa panelfasader och tegeltak. Den moderna restaurangbyggnaden på samma fastighet ansluter materialmässigt med träfasader, men bryter av vad gäller färgsättning och stil med sin modernt minimalistiska, svarta gestaltning.

Ehrnbergska gårdens södra fasad.

Mark och växtlighet

Kungsplan är utformad som ett busstorg med snedställda busshållplatser och i linje med dessa planterade lindar. Det finns även en rad med lindar planterade utmed platsens västra kant, mot kv. Holmdahls parkering. Marken är belagd med asfalt, smågatsten och betongsten och på vissa mindre ytor även kullersten. Vid platsens sydöstra hörn finns en sammanhängande torgyta. Här finns en skulptur placerad, Bussåkaren av Kjell Hobjer från år 1989, samt en klocka på pelare.

I en båge tvärs över torget löper järnvägsspåret som tidigare ledde ner till marinbasen, genom tunneln under Stortorget. Spåret är inte i bruk idag och är på vissa ställen längs sin sträckning borttaget eller överasfalterat. På Kungsplan finns dock rälsen bevarad.

Framför badhuset finns en mindre förgårdsmark med stenbeläggning och lindar. På hörnan vid det före detta elverket finns en mindre smidesstaket omgärdad gräsyta med två almar.

I kv. Holmdahls norra del mot Österleden finns en gräsyta med två lindar och en kastanj.

En stor tall sticker upp ovan muren från fängelsets gård.

Järnvägsspåret över Kungsplan som tidigare ledde till örlogsvarvet.

Platsbildningar

Området kan sägas ha fyra platsbildningar, två offentliga och två mindre offentliga.

Norra Kungsplan består av ytan utanför stationen som i nuläget huvudsakligen är asfalterad och består av en busshållplats samt avsläppningsytor för bilburna tågresenärer. Platsen är präglad av biltrafik samt närheten till den vältrafikerade Österleden. Växtligheten är begränsad till några bokhäckar samt trädrader ut mot Österleden, Södra Kungsgatan och Kungsplan har tidigare varit ett busstorg, med planteringar mellan busskurerna. Platsen är tydligt gestaltad med smågatsten alternerat med betongsten samt det bevarade stickspåret till järnvägsdragningen ner mot de södra delarna av staden. I dess västra del ligger en större parkeringsyta framför kv. Holmdahs nyare tillskott.

De två mindre offentliga platsbildningarna utgörs av Ehrenbergska gårdens gårdsmiljö samt fängelsets västra gårdsmiljö med kringytor. Ehrenbergska gårdens gårdsmiljö fungerar som plats för uteservering åt gårdens restauranger samt vistelseyta kopplad till kontoren i gården. Fängelsets västra gårdsmiljö ligger upphöjd och avgränsas med en halvcirkelformad stödmur i natursten. Nedan muren står lindar på rad vilkas kronor ramar in platsen. Ett smidesstaket utgör

fallskydd vid murens kant. På platsen står enkla träbänkar och några långbord i högt gräs. Marken är belagd med betongmarksten. Denna plats inväntar i skrivande stund en ny användning men har sedan fängelset lades ner haft en semipublik karaktär. Nedan muren ut mot Österleden finns en gräsyta med lindar.

Gator och gränder

Kungsplan avgränsas i norr av Österleden, tillkommen åren 1970-71, som i denna del är en asfalterad fyrfilig väg med breda gång- och cykelbanor, avgränsade mot körbanan med kantsten i granit. Österledens tillkomst innebar att Landbrons tidigare sträckning skars av. Av den tidigare gatan Landbron återstår en kort återvändsgränd som fungerar som infart till parkeringsplatserna väster om Kungsplan. Landbron har under 2010-talet belagts med smågatsten efter att innan dess varit asfalterad. Infarten till Kungsplans busshållplatser är asfalterad medan ytan kring stickspåret samt vid hållplatserna är belagda med smågatsten.

Värdebärande karaktärsdrag

- Ehrenbergska gården, en tidig 1800-talsmiljö med välbevarade byggnader och moderna, anpassade tillägg.
- Östra sidan av området med dess välbevarade och högt värderade jugendbyggnader.
- Länsfängelset Vita Briggen, ett av riksintressets uttryck för staden som residensstad.
- Det bevarade stickspåret till den nord-sydliga järnvägsdragningen som går ner till varvet via en tunnel under Stortorget.

Världsarvets attribut

- Järnvägens stickspår ner mot varvet.

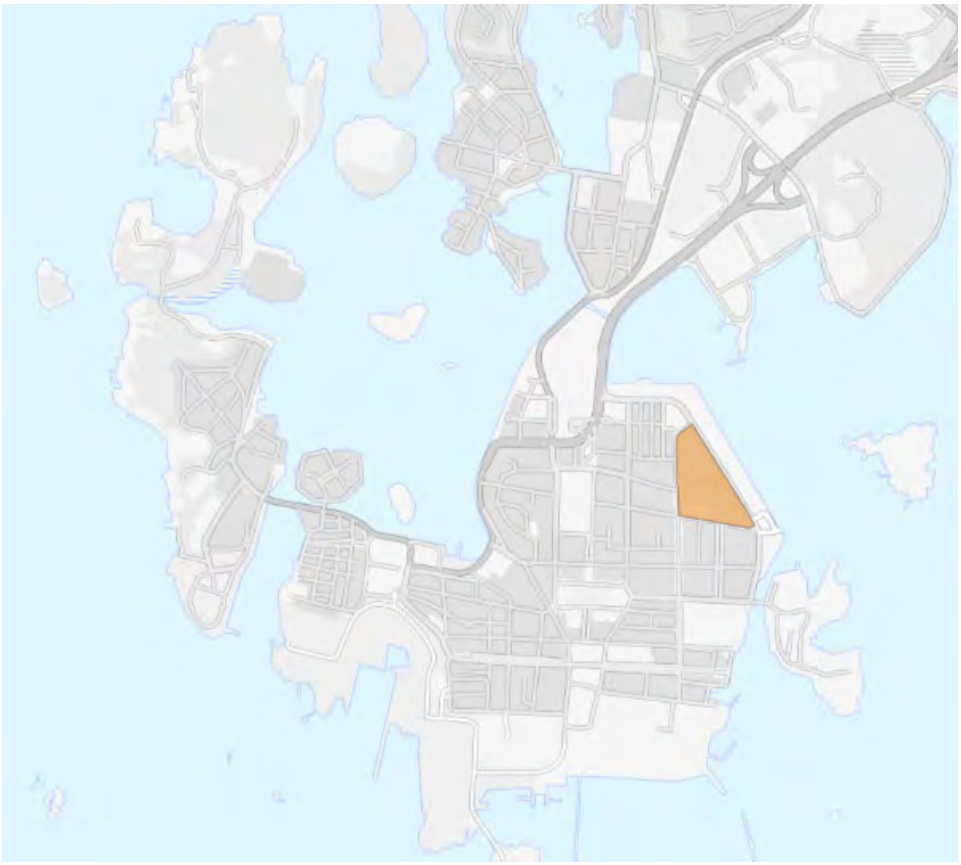
Området är inte en del av den ursprungliga stadsplanen då området i hög grad ligger på utfylld mark. Platsen är i dess nuvarande utformning förhållandevis sentida i sin utformning, och dess kontinuitetsvärde är i förhållande till stadens övriga utpekade platser relativt begränsat (kontinuerligt utfylld plats med efterhand ändrade funktioner). Den öppna platsen flankeras av flera publika byggnader med höga kulturvärden som har koppling till den civila staden så som järnvägsstationen, fängelset, elektricitetsverket och varmbadhuset. Dessa byggnader är dock en produkt av 1800- och det tidiga 1900-talen och saknar egentliga direkta kopplingar till de värden som konstituerar världsarvet Örlogsstaden Karlskrona. Det fysiska attribut som tydligast kan sägas ha en direkt koppling till Örlogsstaden är det bevarade stickspåret som anslöt till järnvägsdragningen ner till varvet.

Kv. Lindblad och Psilander

Inledning

Området omfattar kvarteren Lindblad och Psilander, som ligger norr respektive söder om Ölandsgatan, med Östra Hamngatan i öster och Drottninggatan i väster. I kvarteren finns bebyggelse av mycket varierande karaktär och skala, från små trähus till stora industribyggnader. Norra delen av kv. Lindblad är obebyggt och består av parkering. I sydvästra delen av kv. Psilander ligger Kapellparken, som är den gamla stadskyrkogården och där stadens första kyrka en gång låg.

Kv. Lindblad och Psilander.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Östra delen av kvarteren utgörs av utfylld mark, och platsens tidiga historia präglas av dess närhet till vattnet. När staden grundades byggdes en skeppsbrygga för handelssjöfarten, Skeppsbron, i norra änden av Drottninggatan (källa: Karlskrona stads historia, del 1 s. 106). Denna del av Trossö blev centrum för den civila sjöfarten och här fanns genom åren fram till slutet av 1800-talet ett antal olika civila varv. Sydost om skeppsbryggan (delvis i det som idag är kv. Lindblad) låg från sent 1700-tal Kofferdivarvet, och söder därom fanns en rad bryggor och packhus på pålar ut i vattnet (källa: Karlskrona 300 år, del 1 s. 135 och Karlskrona stads historia, del 1 s. 438). I slutet av 1800-talet försvann varvet, och strandlinjen förändrades vid sekelskiftet 1900 när det gjordes utfyllnader och Östra kajen byggdes. Kv. Lindblad fick sin nuvarande form på 1990-talet, sedan korsningen Östra Hamngatan-Drottninggatan byggts om. I och

med den ombyggnaden försvann i princip Skeppsbrotorget som tidigare låg norr om kv. Lindblad.

Wahlqvistska klädesfabriken nere vid Stumholmskanalen.

Karlskronas första stadskyrka, Hedvig Eleonora kyrka, byggdes på 1680-talet i det som idag är Kapellparken. Kyrkan hade sin huvudentré mot Drottninggatan. Den ersattes av Fredrikskyrkan vid Stortorget, som invigdes 1744, och revs därefter.

I området låg några av Karlskronas första tillverkningsindustrier. Wahlqvistska Klädesfabriken flyttade till kv. Psilander från Växjö år 1874. Flottstationen i Karlskrona var fabrikens största kund. År 1911 brann den ner och tillverkningen flyttade till Karlshamn. Rubens Tobaksfabrik grundades år 1876 och låg i kv. Lindblad, längs med Ölandsgatan. Den kom att bli den näst största tobaksfabriken i Sverige (källa: Arkivbeskrivning Familjen Rubens arkiv, Riksarkivet). När det statliga tobaksmonopolet infördes år 1915 uppgick fabriken i Svenska Tobaksmonopolet. Verksamheten expanderade även till kv. Psilander där en ny fabriksbyggnad uppfördes år 1918 (källa: Karlskrona stads historia, del 3 s. 363 m.fl.). Den byggnaden kom att användas för snustillverkning fram till år 1946 då LM Ericsson tog över lokalerna. Telefontillverkaren LM Ericsson hade expanderat kraftigt efter andra världskriget och flyttade en del av sin tillverkning från Stockholm till Karlskrona. Bredvid snusfabriken uppförde de ett stort komplex som blev stadens största civila

byggnad (källa: “Expansion in Blekinge”, Ericssons hemsida). Ericsson kom att bli en stor och betydelsefull arbetsplats i staden, som storleksmässigt kulminerade på 1970-talet. Idag har de fortfarande kontor i Karlskrona, men ingen tillverkning.

Rubens tobaksfabrik uppförd 1918 i en för tiden mycket modern industriarkitektur med likheter med AEGs turbinfabrik i Berlin samt Carl Bergstens arkitektur i Norrköping. Byggnadens gavel har byggts för men har fortfarande kvalitéer mot gatan.

I kv. Lindblad uppfördes med start på 1930-talet Karlskronas yrkes- och verkstadsskolor i industriell funkisstil. Vid skolan utbildades bland annat hantverkare av olika slag, och eleverna var själva med och byggde skolbyggnaderna. Till skolan hörde ett elevhem, femvåningsbyggnaden på hörnet Ölandsgatan-Drottninggatan. Vid gymnasiereformen år 1971 slogs Yrkes- och verkstadsskolan samman med en rad andra skolor och bildade Chapmanskolan. År 2001 delades skolan upp i tre skolor, varav en är Törnströmska gymnasiet som än i dag finns kvar i kv. Psilander och bland annat erbjuder bygg- och anläggningsprogrammet. (källa: Arkivbeskrivning Chapmanskolan, Riksarkivet).

Yrkes- och verkstadsskolorna på 1960-talet.

Plats- och gatunamn

Drottninggatan var jämte Kungsgatan de nordsydliga huvudgatorna i Erik Dahlbergs barockplan från år 1694, och den har haft sitt namn sedan år 1696. Gatan utformades ovanligt bred i stadsplanen, men den kom bara att utformas så i sin södra sträckning eftersom hamn- och varvsverksamheten låg i vägen i norra delen.

Östra Köpmansgatan omnämns år 1696 som Kiöpmansgatan. På 1870-talet gjordes uppdelningen i Östra respektive Västra Köpmansgatan, på var sida om Hoglands park.

Namnet Ölandsgatan finns dokumenterat från år 1718. En teori som framförts av Karlskronaforskaren Ernst Holmberg är att namnet kommer sig av att fartyg från Öland brukade lägga till vid bryggorna som gatan ledde till.

Östra Hamngatan fick sitt namn på 1940-talet. Tidigare var adressen Östra kajen.

OW Anderssons gränd som löper genom kv. Psilander i nordsydlig riktning fick sitt namn år 1998 efter Oscar Wilhelm Andersson (1888-1964), socialdemokratisk lokalpolitiker och under många år rektor för yrkesskolan. Gränden går i linje med

gamla Kaptensgatan, som försvann på 1940-talet då Ericsson byggde ut sin fabrik.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger på den östra delen av Trossö, med Handelshamnen i öster. Området är relativt flackt, men det sluttar ner mot kajen i öster som ligger på utfylld mark. Från Ölandsgatan och Östra Köpmansgatan har man visuell kontakt med vattnet.

Korsningen Drottninggatan – Ölandsgatan.

Dagens bebyggelsestruktur lagd ovanpå stadsplanen från 1902. Blå linje föreställer dagens strandlinje. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Den storskaliga industribebyggelsen är påtaglig i siluetten sett från utsiktspunkten på Bryggareberget, och dominerar vyn sett från vattnet i öster. Områdets bebyggelse är även påtaglig från infartsleden respektive vattnet, där dess uppbrutna karaktär kontrasterar mot hur staden huvudsakligen möter vattnet i andra stadsdelar.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Området domineras av storskaliga byggnader och som idag rymmer kontor och skola, men som från början delvis inrymde tillverkningsindustri. Bebyggelsestrukturen är bitvis öppen, vilket gör att området bryter av från den omgivande stadens relativt slutna kvartersbebyggelse. Längs Drottninggatan finns det dock flerfamiljshus som ligger i gatulinje och därmed ansluter till kvartersstaden. Bebyggelsen är i huvudsak från 1900-talet, men enstaka äldre byggnader finns bevarade som till exempel gamla hamnkontoret i trä, det intilliggande tjugotalsklassicistiska stuveribolaget och ett nyrennässanshus mot Drottninggatan med riklig putsornamentik. Norra delen av området upptas av stora markparkeringar som ger en något ödslig prägel.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

De storskaliga kontors- och skolbyggnaderna ökar i skala ju närmre kajen de ligger. Mot centrum till är de i tre till fyra våningar, men ut mot kajen går de upp till fem våningar med ytterligare två indragna våningar. Detta är några av de största byggnadsvolymerna i den civila staden. Flerbostadshusen längs Drottninggatan är förhållandevis höga med Karlskronamått mätt, med upp till fem våningar.

Området har en relativt uppluckrad struktur med stora, obebyggda ytor inom kvarteren. I den västra delen är bebyggelsen orienterad i nord-sydlig riktning och följer

Drottninggatan, medan den i den östra är mer orienterad i en öst-västlig riktning. Östra Hamngatan präglas av att inga byggnader ligger längs med gatan, utan de storskaliga före detta industribyggnaderna har kortsidorna åt det hållet. I tomtgräns mot gata finns bitvis plank eller häckar. Även längs Östra Köpmansgatan är det bitvis plank och parkeringsyta längs gatan.

Material, färgsättning och bearbetning

Ljusa, putsade fasader dominerar i området. Tegel förekommer på enstaka byggnader längs Östra Köpmansgatan samt på bostadshus längs Drottninggatan. Bostadshusen är dock tilläggsisolerade och deras ursprungliga karaktär är förvanskad. Träfasader förekommer i princip enbart på gamla hamnkontoret samt kapellet i Kapellparken. De storskaliga byggnaderna som rymmer kontor och skola är stramt modernistiska i sin utformning, och karaktäriseras av en repetitiv fasadgestaltning med stora fönster. En bevarad, hög fabriksskorsten i tegel i kv. Psilander stärker förståelsen för att bebyggelsen i kvarteret från början var en industri.

Mark och växtlighet

Kapellparken

Kapellparken är en enkelt utformad park med klippta gräsytor, stora träd, samt grus- eller stenbelagda gångytor och bänkar. Parken avgränsas mot gatorna av ett enkelt smidesräcke. Mot Drottninggatan och Östra Köpmansgatan finns öppningar, och parken nyttjas för passage in till skolan intill.

I parken finns ett litet kapell med en gravvård intill. Gravvården har ett smidesstaket och buskage av ros och snöbär. Träden är stora och ett föryngringsarbete pågår. Flera träd har fått tas ner och nya har planterats. De nya träden är av varierande art. Vid entrén mot Drottninggatan ligger gatsten i cirkelmönster. Gångsystemet består av en mittaxel från Drottninggatan mot kapellet samt två parallella gångstråk. O.W. Anderssons gränd samt den norra gångvägen är stenlagd med storgatsten med

gles fog. Övriga gångvägar är i grus. Mittaxeln är planterad med rader av hamlade pelaralmar.

Parkens historiska betydelse som platsen för stadens första stadskyrka är svåravläst.

Skolgård O.W.Anderssons gränd

Skolgården utgörs av två nivåer. Skolgården är gestaltad troligtvis kring år 2000. Marken är belagd med betongplattor och smågatsten i band. Intill skolans fasad ligger kullersten. Vid entrén står en japansk lönn och en gammal kvarnsten.

Murar med beklädnad av natursten tar upp höjden till den övre nivån. Planteringarna består av vintergröna växter som lagerhägg och rosor. En trappa i natursten leder upp till den övre nivån. Här finns en specialbyggd slingrande bänk i betong med sits i trä. Platsen avskiljs mot grannfastigheten med ett högre gunnebostaket.

Parkeringsyta Östra Hamngatan/Drottninggatan

Större parkeringsyta omgärdad av klippta bokhäckar och lindträd. Fris av kullersten ligger mellan gångbanan och häcken.

Drottninggatan

Drottninggatan är pampigt anlagd med stor gatubredd och dubbla trädrader av lind. Körbanan är belagd med smågatsten, på parkeringsytorna ligger kullersten. Gångbana har varierat markmaterial med natursten eller betongplattor. På östra sidan har gångbanorna beläggning av sjöstensplattor medan den västra sidan till stor del är belagd med rödfärgade betongplattor. Framför vissa hus och vissa infarter ligger asfalt eller smågatsten. Där gatan smalnar av vid kv. Lindblad upphör trädraderna.

Drottninggatan i slutet av 1800-talet.

Platsbildningar

Gator och gränder

Platsbildning Ölandsgatan

Vid entrén till Ericssons kontor, framför gamla hamnkontoret, finns en sentida gestaltad platsbildning. Marken är hårdgjord och belagd med gatsten och rödfärgade betongplattor. Mittytan är lagd med smågatsten i bågmönster med en kompassros i natursten. Platsen har en egen armatur, en rak stolpe med en vit belysningsglob. Ut mot Östra Hamngatan avslutas platsen med en vågformad granitmur, ett kaukasiskt vingnötsträd och utsmyckning i form av en propeller deponerad av Marinmuseum.

Kompassmotiv i stenläggningen vid platsbildningen på Ölandsgatan.

Belysningen längs Ölandsgatan består av galvade stolpar med en armatur i galvat som harmonierar med Ericssons kontor med 1990-talskaraktär. Längs gatan står spaljéstolpar i svartlackad metall, men vid inventeringstillfället saknades vegetation vid dessa stolpar.

Mindre platsbildning Östra Köpmansgatan/Östra Hamngatan.

Vid korsningen Östra Köpmansgatan/Östra Hamngatan finns en liten platsbildning som består av en klippt gräsyta med ett ensamt kaukasiskt vingnötsträd.

Värdebärande karaktärsdrag

- De före detta industribyggnadernas industriella karaktär som speglar en viktig aspekt av stadens historia.
- Före detta verkstadsskolans funktionalistiska arkitektur.
- Den historiska miljö som gamla hamnkontoret och stuveribolaget utgör, med koppling till den intilliggande handelshamnen.
- Kapellparken som grönyta och historisk plats i staden. Lindalléerna och smågatstensbeläggningen längs Drottninggatan.

Världsarvets attribut

Sett ur ett världsarvsperspektiv så är området relativt otydligt i förhållande till stadens ursprungliga stadsplan och övergripande karaktär. Kvarterens uppluckrade karaktär samt de storskaliga volymerna gör att kvartersstrukturen är svårläst, även om grundformerna i huvudsak finns kvar. Den öst-västliga Köpmansgatan är en viktig del i stadsplanen och bör stärkas i kv. Psilanders södra del öster om Kapellparken. Hamnkontoret bidrar till läsbarheten av hamnmiljön som representerar den civila stadens näring. Kapellparken omger platsen för stadens första stadskyrka och har ett stort värde för läsbarheten av den civila staden. Det neoklassiska gravkapellet har ett stort stadsbildsvärde genom dess koppling till den arkitektur som i hög grad präglar världsarvets viktigare byggnader. Drottninggatan har en särställning som lindplanterad paradgata med Sjöstridsskolan som fondmotiv, vilken är viktig för upplevelsen av världsarvet.

Attribut kopplade till världsarvet:

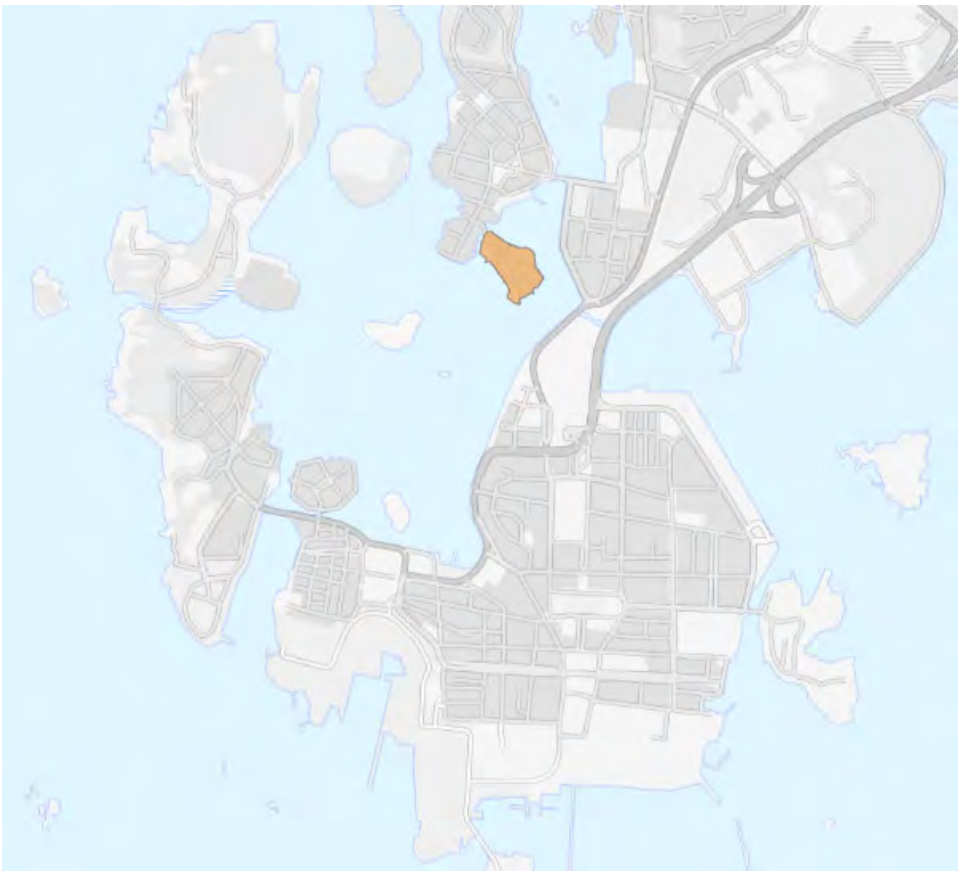
- Stadsplanen
- Hamnkontoret
- Kapellparken med dess neoklassiska gravkapell
- Drottninggatan

Lilla Pantarholmen

Inledning

Lilla Pantarholmen är en ö som ligger mellan Pantarholmen och Långö. Ön är bebyggd med villor från första halvan av 1900-talet med relativt stora trädgårdar. Det är en ö med förhållandevis dramatisk topografi, vilket gör att vattenkontakten är påtaglig överallt.

Lilla Pantarholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Lilla Pantarholmen var fram till runt år 1930 en obebyggd holme, med undantag för en lagerbyggnad uppförd i slutet av 1800-talet av grossistfirman S. A. Liljevall & Son. I byggnaden förvarades brandfarliga oljor och fotogen vilket gjorde att holmen i folkmun kom att kallas Fotogenholmen (källa: Föreningen Gamla Carlscrona).

Lilla Pantarholmen på Häradsekonomiska kartan från år 1915-19. Ön var vid denna tid inte en del av Karlskrona stad. Bildkälla Lantmäteriet.

Marken på Lilla Pantarholmen styckades år 1929 upp i tomter efter en avstyckningsplan och bebyggdes därefter med trähus. Vissa av husen var villor för en familj, medan andra innehöll flera lägenheter. Vid samma tid byggdes bron mellan Lilla Pantarholmen och Pottholmen (Gamla/Södra Långöbron), och Långövägen anlades på utfylld mark längs holmens sydvästra strand. Tidigare hade en väg i linje med Högaholmsvägen varit öns enda väg. Efter att bron byggts blev Långövägen huvudväg mellan Trossö och Långö (källor: Historiska kartor. Planbeskrivning detaljplan 159/54. Föreningen Gamla Carlscrona).

Lilla Pantarholmen var vid den tiden inte en del av Karlskrona stad, utan ingick i Augerums socken och landskommun. År 1934 inkorporerades Lilla Pantarholmen, tillsammans med bland annat Långö och Hästö, i Karlskrona stad. År 1954 antogs en stadsplan för Lilla Pantarholmen, som i princip endast fastslog rådande förhållanden. (källa: Detaljplan 1959/54).

Nya Långöbron med Lilla Pantarholmen i bakgrunden på 1930-talet. Andra byggnaden från höger är under uppförande och ska reveteras. Diagonala ribbor är uppsatta på fasaderna som underlag för putsen.

Plats- och gatunamn

Namnet Lilla Pantarholmen är belagt på kartor åtminstone sedan tidigt 1700-tal. På Pantarholmen betalades det tull (pant) för de varor som fördes in i staden.

Gatunamnen på Lilla Pantarholmen kom till år 1936. Gatorna har fått namn efter närliggande öar och holmar, Långö, Högaholm, Ljungskär och Brittas berg. De två sistnämnda öarna försvann under 1800-talet genom utfyllnader och blev en del av Pottholmen.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Lilla Pantarholmen ligger väster om Pantarholmen, intill Långö. Holmen är förbunden med Långö via en bilväg och med Pottholmen via en gång- och cykelbro.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Ön har en förhållandevis varierad topografi trots dess begränsade storlek, där den topografiska höjdpunkten ligger i den nordöstra delen. Topografin är avläsbar i bebyggelsen då öns hus håller en liknande skala vilket gör att de naturligt förstärker topografin. Ön ligger så pass långt från Trossö att den inte läses in i Karlskronas stadssiluett, och den skyms också av Pantarholmen sett från utsiktspunkten från Bryggareberget. Ön och dess bebyggelse ingår dock i de topografiskt varierade inre skärgårdsöar som utgör Karlskronas nordvästra delar. Lilla Pantarholmens placering mellan Långö, Pantarholmen och Pottholmen ger den en visuellt framträdande plats i upplevelsen av staden i skärgården vid färd längs Borgmästarekajen och Pantarholmskajen.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Lilla Pantarholmen är bebyggd med villor och småskaliga lägenhetshus med villakaraktär. Majoriteten av husen är

uppförda i början av 1930-talet och har en 1920-talsklassicistisk karaktär. Enstaka flerbostadshus har en hybridkaraktär där detaljeringen andas 1920-tal medan volymen är tydligt 1930-tal. Husen är friliggande och placerade en bit in på de relativt stora tomterna, i regel med långsidan mot gatan. Flertalet av tomterna har senare tillkomna garage.

Välbevarad villa i 1920-talsklassicism med stående locklistpanel, mansardtak och ursprungliga, spröjsade fönster.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

De flesta husen är i en våning med inredd vind, och har då som regel mansardtak. Det finns även en del tvåvåningshus med sadeltak som ibland är valmade. Rött taktegel är vanligt förekommande. På grund av den backiga topografin har många av husen höga socklar, ibland med källarvåning i suterräng.

Material, färgsättning och bearbetning

Byggnadernas fasader är i de flesta fall klädda med stående locklistpanel, men det förekommer även reveterade hus med putsade fasader och byggnader som klätts i sentida fasadmaterial. Vita eller gula kulörer är dominerande fasadfärger. Fönstren är i regel spröjsade och verandor/glasverandor är vanliga liksom lunettformade nockfönster eller takkupor.

Lilla Pantarholmen sett från Pantarholmskajen, sannolikt 1960-tal. Foto: Erik Jovenius, Bildkälla: Blekinge Museum.

Mark och växtlighet

Lilla Pantarholmen har karaktären av skärgårdsö med sin kuperade terräng och direkta vattenkontakt. Vid Långövägens anläggande fick delar av berget schaktas bort för att möjliggöra vägens framdragning. Stränderna mot öster består av gräsytor och vass med inslag av klippor i den norra delen.

Långövägen i riktning mot öster, med klippväggen till vänster i bild.

Byggnaderna är placerade en bit in från tomtgräns vilket gör att trädgårdarnas grönska spiller ut i gaturummet. Trädgårdarna är omgärdade med häckar, staket eller låga murar. Tomterna på holmens östra del har trädgårdar ända ner till vattnet med egna små bryggor, och generellt en frodigare grönska med större träd. Trädgårdarna avslutas med stödmurar eller klippor i mötet med vattnet.

Platsbildningar

Lilla Pantarhomlen saknar egentliga platsbildningar.

Gator och gränder

Före exploateringen av Lilla Pantarholmen på 1930-talet så fanns här endast en väg som låg i linje med nuvarande Högaholmsvägen. Öns nuvarande vägstruktur tillkom på 1930-talet.

Långövägen går längs holmens östra strand är belagd med smågatsten, där mitten av gatan markeras med en linje med mörkare smågaststen, ett inslag som sannolikt är ursprungligt från 1930-talet. Kanten mot trottoaren utgjordes ursprungligen också av smågatsten men har senare ersatts med

standardlösningen avlånga granitstenar. Ett vägräcke som sitter på betongpollare avgränsar mot strandkanten och längs gatan finns äldre fackverksstolpar.

Högaholmsvägen sträcker sig på berget parallellt med Långövägen och det är från denna väg majoriteten av fastigheterna har sina infarter. Två mindre stickgator, Ljungskärsvägen och Brittabergsvägen ansluts till Högaholmsvägen. Gatorna är asfalterade, smala och saknar gångbana.

Långövägen på 1950-talet respektive idag. Bilden till vänster föreställer Malmsjö eftr. Glasmästeris lastbil, parkerad längs Långövägen. Notera gatstensbeläggningen. Foto: Allan Evert Parker. Bildkälla: Blekinge Museum. Bilden till höger föreställer Långövägen i riktning mot väst.

Värdebärande karaktärsdrag

- Upplevelsen av Lilla Pantarholmen som en ö, enbart tillgänglig med broar.
- Öns skärgårdskaraktär med berg i dagen
- Vattenkontakt, utblickar mot staden.
- Villor med bevarade karaktärsdrag från 1920-talsklassicism.
- Träpanel, ljus färgskala med kontrasterande detaljer.
- Husens indragna placering på tomten.

- Lummiga trädgårdar omgärdade av häckar eller staket, grönska som spiller ut i gaturummet.

- Gatsten och fackverksstolpar längs Långövägen.

Objekt med koppling till världsarvet

Lilla Pantarholmen är en tydlig komponent i upplevelsen av staden i skärgården, en del i lokaliseringsattributet.

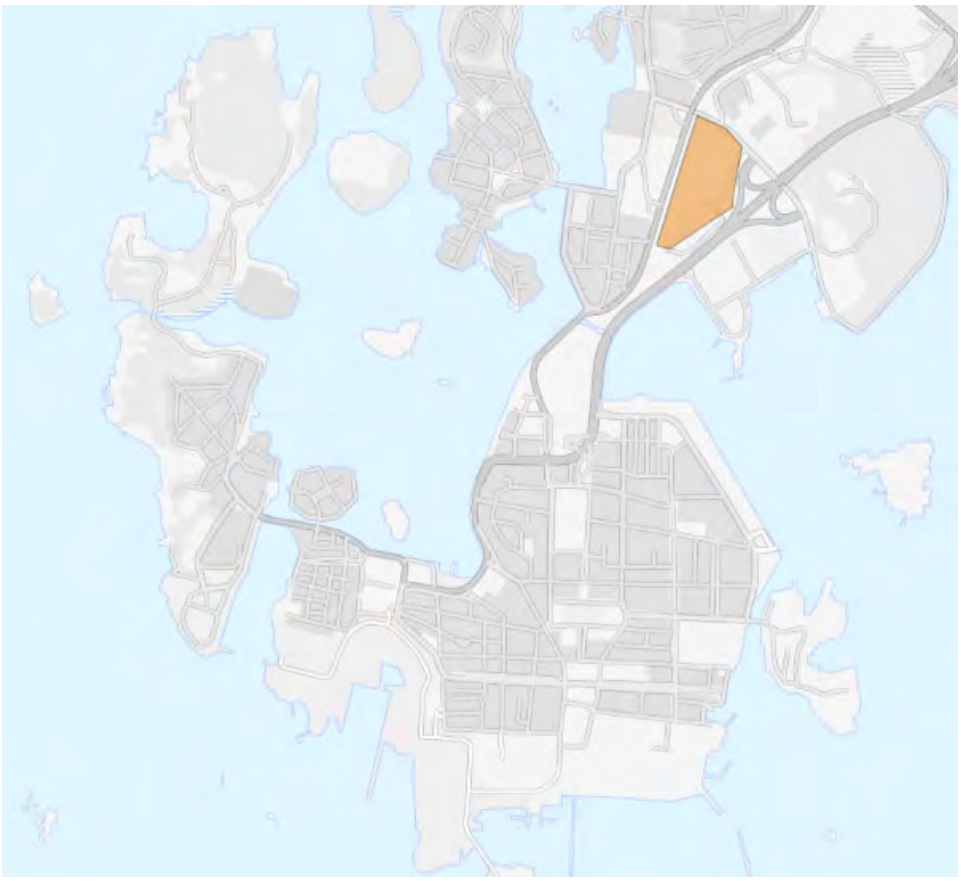
Lilla Pantarholmen ligger utanför världsarvsgränsen men innanför buffertzonen. Ön är tillsammans med Ekholmen kanske de tydligaste exponenterna för hur Karlskrona planerats och placerats på ett antal skärgårdsöar utifrån Marinens behov. Stadsplaneringen har skett utan hänsyn till nödvändiga betingelser för en stad på 1600-talet avseende tillgång till jordbruksmark, vattenförsörjning och liknande. Ön var ursprungligen inte en del av Karlskrona och bebyggdes huvudsakligen först på 1930-talet, men den bidrar i nuläget starkt till skärgårdskaraktären i den nordvästra delen av staden.

Muddret

Inledning

Området består av utfylld mark mellan Österleden och järnvägen. Större delen upptas av ett verksamhetsområde med bland annat bilhandlare och trävaruhandel, med infart från Blåportsgatan.

Muddret.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Den sydligaste delen av området fylldes ut när järnvägen kom till Karlskrona på 1870-talet, och den användes som spårområde. På platsen låg tidigare Skomakareholmen, en liten obebyggd holme helt omgiven av vatten.

Områdets trekantiga form har sitt ursprung i att det i början av 1900-talet byggdes ett stickspår från spårområdet i söder diagonalt över viken till stadens nya slakteri vid Blåportsgatan. Stickspåret gick på en järnvägsbank, och det skulle dröja till mitten av 1900-talet innan området innanför var helt utfylld. Den vattenfyllda ytan kallades Muddret och det blev också namnet på kvarteret (källa: Historiska kartor samt Blekinge Museums bildarkiv).

Området i början av 1900-talet, innan det var helt utfyllt.
I princip alla vattenytor synliga i bilden är utfyllda idag.

Den nordligaste delen av området, närmast Blåportsgatan, fylldes ut i början av 1900-talet och här anlades en del mindre verksamheter. Här fanns också en fotbollsplan kallad "Blå port". På 1960-talet planlades en stor del av området för industriändamål (källa: detalj-plan 305/67). Man planerade då att förlänga Ekorrvägen söderut och dela in området i mindre kvarter, men 1976 antogs nu gällande detaljplan där hela området är ett kvarter avsett för industriändamål (källa: detaljplan 377/77). De verksamheter som fanns i kvarteret på 1970-talet var bilfirman Sven Jeppson AB och transportföretaget ASG (källa: Planbeskrivning, detaljplan 377/77). Senare flyttade även Karlskrona Träbolag till lokaler i kvarteret som idag är Beijer Byggmaterial.

Områdets bebyggelsestruktur i vitt ovanpå 1915 års häradsekonomiska karta. Streckad röd linje avgränsar området och blå linje visar dagens strandlinje. Bildkälla: Lantmäteriet.

Plats- och gatunamn

Muddret var från början benämningen på den vattenyta som blev avskärmad från viken när stickspåret till slakteriet vid Blåportsgatan byggdes runt sekelskiftet 1900. Ytan fylldes sedan successivt ut med huvudsakligen muddermassor.

Gatunamnet Blåportsgatan fastslogs 1906. Namnet kom från krogen Blå port som låg vid nuvarande korsningen järnvägen-Blåportsgatan från slutet av 1690-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger mellan järnvägen och Österleden och består av kvarteret Muddret med verkstäder och handel samt ett grönområde i söder. Verksamhetsområdet nås från Blåportsgatan i norr. Grönområdet nås med bil inifrån kv. Muddret, eller till fots från gång- och cykelbanan längs Österleden. Järnvägen väster om området agerar som barriär längs hela området.

Siluett

Området är beläget mellan utsiktspunkterna på Blå port och siluetten av Trossö, men innebär ingen visuell påverkan på upplevelsen av siluetten då området är lågt beläget och byggnaderna är förhållandevis låga.

Området är synligt från Bryggareberget och har härifrån en något odefinierad karaktär genom dess stora hallar och asfalterade ytor.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen i kvarteren består av enklare hallar i plåt och plast. Trävaruhuset med trekantig planform sticker ut genom att ha

vissa arkitektoniska ambitioner med sin karaktäristiska trekantiga planform.

Området sett från norr.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Områdets volymer har generellt mycket stora planmått. I vissa fall är de över 100 meter långa och 50 meter breda. Höjdmässigt är de dock mer begränsade, och samtliga volymer är i ett plan även om en del av hallarna är markant högre än vad enplansbyggnader generellt är. Områdets struktur följer inga egentliga regler utan volymerna är spatiöst utplacerade för att lätt kunna nås med bil samt för att kunna motta varutransporter.

Material, färgsättning och bearbetning

Områdets hallar är huvudsakligen utförda i plåt och plast. Det vanligaste fasadmaterialet är korrugerad plåt. Färgsättningarna följer inget sammanhållet tema utan avspeglar ofta den verksamhet som hallen innehåller, exempelvis företagets profilfärger. Byggnaderna har i regel en låg grad av bearbetning då deras primära syfte är att fungera som väderskydd för verksamheterna. På flera av hallarna och byggnaderna saknas exempelvis fönster.

En av hallarna med korrugerad plåtfasad.

Mark och växtlighet

Kvarteret är i princip helt och hållet asfalterat. På allmän platsmark längs påfarten till Österleden och längs Blåportsgatan finns trädrader med rönn planterade.

Grönområdet i söder är ett före detta spårområde och består av ruderatmark. Det är bevuxet med höga träd, företrädesvis björk men även exempelvis enstaka ekar. Mitt i området finns en bergknalle som utgör bevarade delar av Skomakarholmen som en gång låg här, då omgiven av vatten.

Platsbildningar

Egentliga platsbildningar saknas i området.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är tillkommen efter 1976 då den nu gällande detaljplanen antogs. Områdets matargata är en förlängning av Blåportsgatan, som är den huvudsakliga vägen in i området. Samtliga gator är asfalterade och saknar gångbanor.

Värdebärande karaktärsdrag

- Bergknallen som är ett bevarat spår av Skomakarholmen.

Objekt med koppling till världsarvet

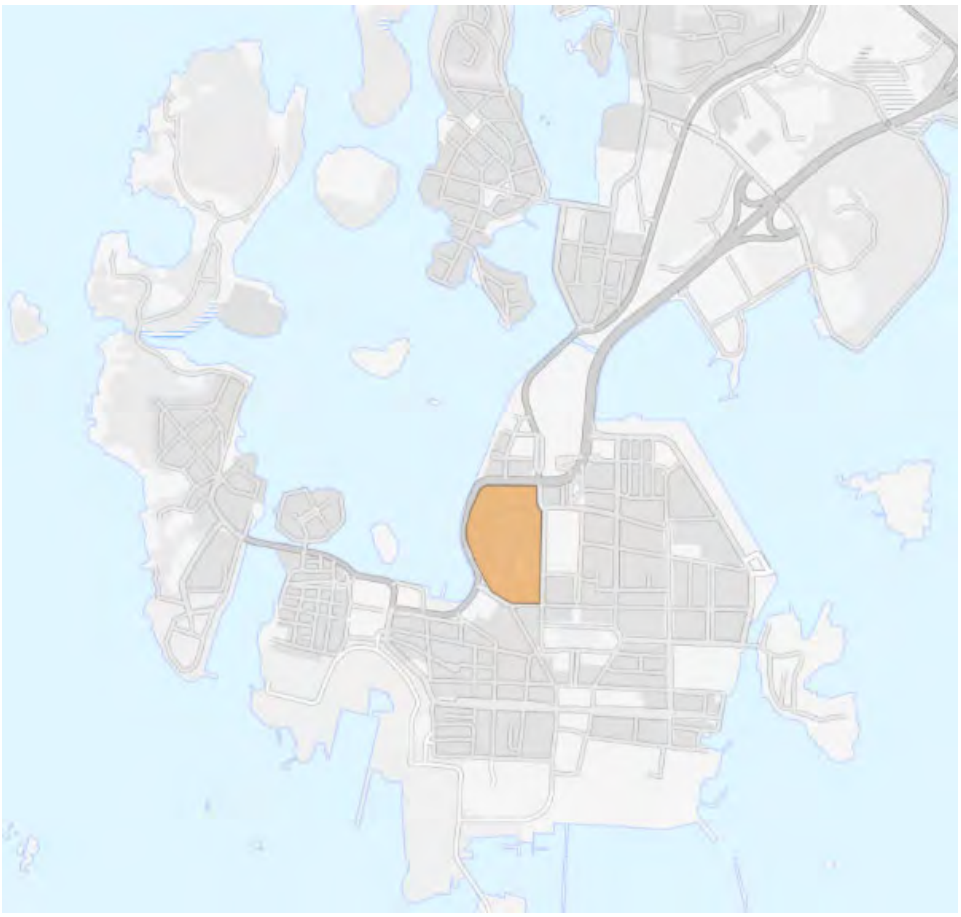
Området ligger utanför världsarvets gräns men inom buffertzonen. Området saknar uttryck som går att koppla till världsarvets attribut.

Möllebacken

Inledning

Möllebacken ligger på nordvästra Trossö. Området har stora höjdskillnader och backiga gator. Dess inre delar är högt belägna i förhållande till de omgivande delarna av ön. Gatorna Landbrogatan, Ronnebygatan och Borgmästaregatan, som omger området, är centrala butiksstråk i staden med gott om butikslokaler och verksamheter, medan områdets inre huvudsakligen består av bostadsbebyggelse. Bebyggelsen i området är blandad. Längs gatorna i områdets ytterkanter finns flera 1700-talshus bevarade, medan inne i området dominerar tegelhus från andra halvan av 1900-talet. Tegelhusen uppe på Möllebacken är väl synliga från andra delar av staden.

Möllebacken.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Bergig terräng

Innan staden Karlskrona grundlades år 1680 var Trossö i bonden Vittus Anderssons ägo. På den tiden var det en grund havsvik där Hoglands park ligger idag, och väster därom fanns en udde som kallades Horne eller Hornet (källa: karta över Trossö 1681 samt ortnamnsregistret). Udden bestod till större delen av berg, men på låglänt mark i nivå med dagens Västra Köpmansgatan fanns lite uppodlad mark.

När Karlskronas rutnätsplan i barockstil lades ut på 1680- och 90-talen fick kvarteren på den här delen av Trossö avvika från rutnätet och istället följa topografin. Även Köpmansgatans något sneda dragning bör vara en anpassning till den kuperade terrängen, då gatans västra del förlades till lågpunkten mellan

bergen. Uppe på höjderna uppfördes flera väderkvarnar (möllor), vilket kom att ge namn åt stadsdelen - Möllebacken.

Möllebacken, eller Stora och Lilla Qvarnberget som det står på kartan från år 1806. Dagens strandlinje i blått. Sex väderkvarnar är utritade på kartan. Bildkälla kartbild: Charta öfver Carlskrona stad 1806, Uppsala Universitetsbibliotek/Alvin.

Karlskrona från Bryggareberget år 1815, med väderkvarnar på Möllebacken och på Björkholmen (längst till höger). Teckning av Johan August Anckarsvärd. Bildkälla: Uppsala Universitetsbibliotek/Alvin.

Bostadsbebyggelse för olika samhällsklasser

Möllebacken bebyggdes under 1600-talets slut och 1700-talet nästan uteslutande med trähus. Runt väderkvarnarna uppe på höjden där det var kuperat och svårtillgängligt växte en småskalig och brokig bebyggelse fram som fanns kvar in på 1900-talet, då den betraktades som förslummad och därför revs för att ersättas med moderna hyreshus.

Bryggaregatan söderut, från korsningen med Västra Köpmansgatan år 1937 och idag.

Högabergsgatan söderut, med hattfabriken till höger. Fotograf: Billy Langseth, bildkälla: Blekinge Museum.

Vid de stora gatorna i områdets ytterkanter samt vid Köpmansgatan byggdes mer påkostade hus och stadsgårdar. Landbrogatan var stadens infartsväg, och här uppförde förmögna

borgare och köpmän gårdar och handelsbodar. På så vis blev Landbrogatan redan under stadens första år en av de förnämsta handelsgatorna i staden. På Landbrogatan 7 uppförde handelsmannen Jonas Krook ett pampigt stenhus år 1785 på två äldre husgrunder. Byggnaden klarade sig i stadsbranden år 1790 och fick därefter fungera som bostad för örlogsflottans högste befälhavare amiralen. Det var i detta hus som medlemmar ur kungafamiljen bodde när de var på besök i staden, och byggnaden går under namnet Kungshuset.

Landbrogatan norrut på 1910-talet.

Kungshuset i slutet av 1800-talet respektive idag.

Större delen av Möllebacken förskonades i stadsbranden år 1790, förutom södra delen av kv. Dahlberg och östra delen av kv. Nordstjärnan. I dessa delar uppfördes efter branden stadsgårdar

varav flera finns bevarade idag. Efter branden uppmanades stadens invånare att bygga sina hus i sten istället för trä, men det fick inte något större genomslag. Först i slutet av 1800-talet, sedan en byggnadsstadga för rikets städer börjat tillämpas och en byggnadsnämnd instiftats, blev stenhusen vanligare i staden. I det aktuella området uppfördes enstaka murade hus i nyrenässans- eller jugendstil, exempelvis vid Landbrogatan, Borgmästarkajen och Västra Köpmansgatan.

Hus i nyrenässans i kv. Dahlberg.

Kajer, bryggor och tull

Under stadens första tid var Borgmästarebron en viktig tilläggs- och handelsplats. Borgmästarebron låg i förlängningen av Borgmästaregatan, vid det som idag är södra delen av Borgmästarekajen. Kajen vid Borgmästarebron fungerade fram till 1870-talet som stadens första fisketorg, och försäljningen skedde direkt från båtarna.

Vid Borgmästarebron fanns en av Trossös tullbodar. Från år 1707 skulle en tullavgift tas upp på alla inhemska varor som fördes in i Karlskrona. Detta kallades Lilla tullen, och pengarna gick till kronan. Karlskrona hade under sina första år varit befriad från Lilla tullen, som ett sätt att stimulera tillväxten i den nyanlagda staden.

Norr om Borgmästarebron sträckte sig tomterna på Möllebacken ända ner till vattnet, och strandlinjen kantades av privata bryggor. Detsamma gällde i norr, där Järnvägstorget så småningom kom att anläggas på utfylld mark. I slutet av 1800-talet byggdes väg och så småningom kaj hela vägen upp till Järnvägstorget (källa stadsplaner 1877 och 1897). Nedanför Högabergstrappan, som leder från Högabergsgatan ner till Borgmästarefjärden, fanns från mitten av 1800-talet till 1980-talet en brygga som kallades Skåningabron. När ångbåtstrafiken till Nättraby började avgå härifrån kom bryggan att kallas Nättrabybryggan.

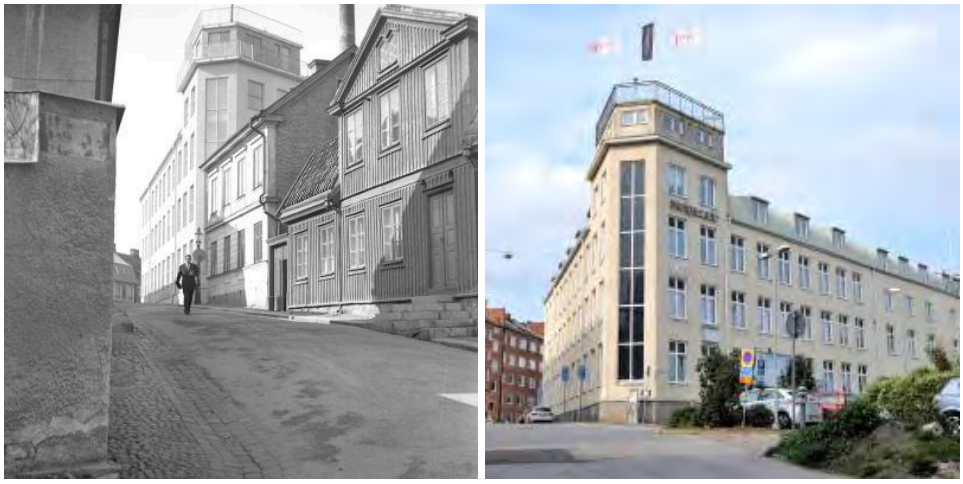

Nättrabybryggan med passagerarfartyg vid sekelskiftet 1900. I bakgrunden den gyttriga trähusbebyggelsen på Möllebacken, och till höger mer påkostade, putsade hus vid Borgmästarebron.

Karlskrona hattfabrik

År 1872 startade Waldemar Rydow (1845-1910) en hattfabrik på Stora Möllebacksgränd. Platsen var tidigare endast bebyggd med väderkvarnar, och de två som fanns kvar fick rivas eller flyttas när fabriken skulle byggas. Verksamheten som år 1879 fick namnet Karlskrona hattfabrik var den första i Sverige att tillverka filthattar, och fabriken blev snabbt framgångsrik. Fabriksbyggnaden var från början i två våningar, men byggdes på med en våning år 1945. I slutet av 1940-talet var företaget som störst, med 250 anställda varav 150 var kvinnor och en

årsproduktion av 400 000 hattar (källa: Karlskrona 300 år del 3 sidan 70). Så småningom blev det dock allt mindre vanligt för gemene man att bära hatt, och till följd av modets svängningar och konkurrens från låglöneländer lade hattfabriken ner i början av 1970-talet.

Stora Möllebacksgränd mot nordväst, med hattfabrikens karaktäristiska byggnad, på 1950-talet och idag.

Barnbördshus, skola och änkehus

År 1879 byggdes en småskola vid Stora Möllebacksgränd, en liten byggnad i klassisk stil som finns bevarad än idag. På andra sidan gatan uppfördes år 1914 ett bostadshus med medel från apotekaren J.A. Borgström. Huset innehöll smålägenheter som var ämnade för ensamstående änkor med barn, och ett år efter att det uppförts beboddes det av 17 änkor och 55 barn. Byggnaden som kallades Änkehuset revs år 1961. Längre norrut på Stora Möllebacksgränd uppfördes år 1910 ett barnbördshus i kommunal regi. Runt år 1940 togs verksamheten över av landstinget och på 1970-talet revs byggnaden.

Småskolan uppförd år 1879.

Borgmästarebron med Möllebacken i bakgrunden, troligen på 1910-talet. Den ljusa stora byggnaden uppe på höjden är änkehuset, och till vänster om den ligger barnbördshuset med mörkt, valmat tak.

Frikyrkor

En av de folkrörelser som växte fram i Sverige under 1800-talet var väckelserörelsen, då flera olika frikyrkosamfund uppstod. I Karlskrona bildades exempelvis Evangelisk-lutherska missionsförsamlingen år 1861. Nio år senare invigdes deras gudstjänstlokal vid Stora Möllebacksgränd. Lutherska missionshuset som det kallades ersattes år 1961 av en ny

byggnad på ungefär samma plats, Möllebackskyrkan (källa: Karlskrona 300 år del 3 sidan 96f).

År 1920 bildades Filadelfiaförsamlingen i Karlskrona. Det var medlemmar från olika frikyrkoförsamlingar som gick samman för att starta en kyrka av den amerikanska pingströrelsens typ. Till en början hyrde församlingen in sig i olika lokaler i staden, men i slutet av 1930-talet påbörjades bygget av en egen kyrka på Möllebacken. År 1942 invigdes Filadelfiakyrkan (numera Pingstkyrkan), med entré från det som idag är Bååths gränd. Gränden var vid denna tid tänkt att förlängas och bli en gata som sträckte sig rakt söderut till Stora Möllebacksgränd, vilket aldrig kom att genomföras.

Lutherska missionshuset på Stora Möllebacksgränd, troligen på 1950-talet. Foto: Olle Olsson, bildkälla: Blekinge Museum. Filadelfiakyrkan vid Västra Köpmansgatan, troligen på 1960-talet eller tidigt 1970-tal.

Pingstkyrkan (tidigare Filadelfiakyrkan) vid Västra Köpmansgatan idag.

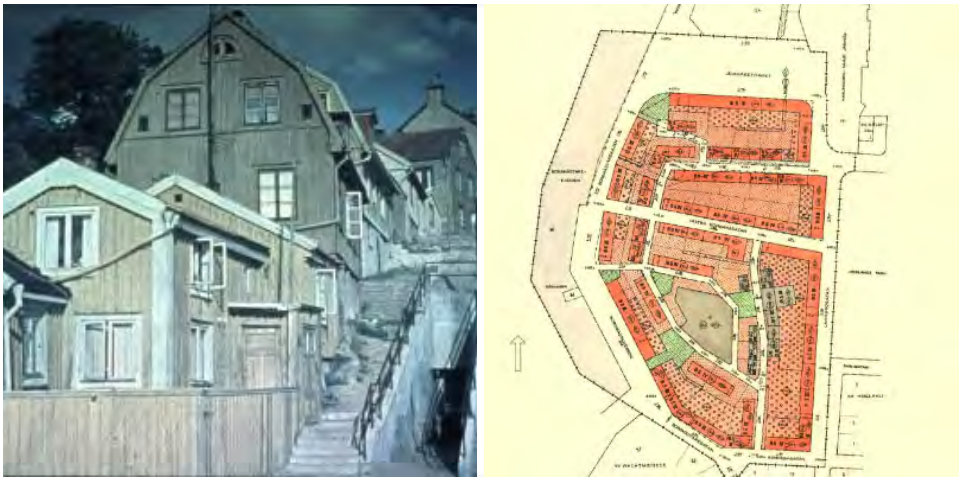
Slumsanering och nya byggnadsideal

I början av 1900-talet var ännu majoriteten av bostadshusen i Karlskrona trähus från tiden kring sekelskiftet 1800 (källa: Karlskrona 300 år del 3 s. 46). Trångboddheten var stor och standarden var låg i de gamla husen. På Trossö påbörjades på 1930-talet så kallade saneringar, då trähusen allt eftersom ersattes av moderna hyreshus. Vid Västra Köpmansgatan uppfördes vid den tiden en del flerfamiljshus i typisk funkisstil, med ljusa, putsade fasader, stora fönster och balkonger.

År 1941 togs det fram en ny stadsplan för Möllebacken. Syftet var att modernisera bebyggelsen och uppföra fler bostäder. I planhandlingarna skildras den befintliga bebyggelsen i områdets inre som ”delvis mycket sammangyttrad och består till övervägande del av träbyggnader, som i rätt stor omfattning äro illa underhållna /…/ det torde icke kunna förnekas, att en viss slumbildning här inträtt” (källa: detaljplan 41/41). De ovanligt stora kvarteren sågs som ett problem liksom att gatorna i områdets inre var smala och branta. I planen fastslogs att kv. Dahlberg skulle delas upp genom att en ny gata anlades i nord-sydlig riktning. Gatan kom dock aldrig att förverkligas, mer än en liten sträcka i norr som år 1973 döptes till Bååths gränd. Från slutet av 1940-talet till början av 1960-talet uppfördes många nya bostadshus på Möllebacken, företrädesvis i rött tegel. Vissa av

husen byggdes som lamellhus, och på Lilla/Norra Möllebackens hösta punkt uppfördes ett punkthus i nio våningar.

År 2017 byggdes ett punkthus i sju våningar i kv. Nordstjärnan, på en tomt som varit obebyggd sedan åtminstone 1970-talet.

Högabergstrappan nerifrån på 1940-talet.
Stadsplan från 1941. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Högabergstrappan uppifrån, före och efter "sanering". Vänstra bilden troligen från 1940-talet, högra bilden från 1950-talet. Fotograf: Olle Olsson, bildkälla: Blekinge Museum.

Den långsmala affärsbyggnaden vid Ronnebygatan på 1980-talet respektive idag. I bakgrunden på nulägesbilden syns Nordstjärnan 38, uppfört år 2017. Foto: Karlskrona fotoklubb, bildkälla: Blekinge Museum.

Tidningshus och polishus

Landbrogatan var som tidigare nämnts redan från stadens grundande en viktig handelsgata i Karlskrona. Under 1900-talet genomgick den äldre bebyggelsen längs gatan ändringar som är karaktäristiska för centrumbebyggelse, nämligen att stora skyltfönster togs upp i bottenvåningarnas fasader. Det var inte bara butiker längs gatan, utan Blekinge Läns Tidning flyttade i slutet av 1930-talet in på Landbrogatan 15 från sina tidigare lokaler på Landbrogatan 4 (källa: Karlskrona 300 år del 3 s. 148). På gården uppförde de ett tryckeri. År 1947 flyttade Sydöstra Sveriges Dagblad in i ett nybyggt tidningshus på tomten intill. BLT flyttade till nya lokaler på Ronnebygatan år 2007 (källa: BLT 2007-10-22).

I början av 1990-talet byggdes ett nytt, stort polishus med häkte vid Järnvägstorget (kv. Rügen). Polisen hade innan dess under cirka tjugo års tid varit inrymd i lokaler vid Fortifikationsgatan.

Plats- och gatunamn

Namnet på stadsdelen Möllebacken kommer av de väderkvarnar, möllor, som fanns här förr. Berget söder om Köpmansgatan kallades Stora Möllebacken eller Kvarnberget, och det norr om gatan kallades Norra/Lilla Möllebacken eller Lilla Kvarnberget. Högabergsgatan hette på 1700-talet Kvarngatan, men sedan de sista kvarnarna försvunnit i slutet av 1800-talet bytte den namn (källa Föreningen Gamla Carlscrona). Det nya namnet kom från

en annan benämning på höjden, nämligen Högaberg eller Högaberget. Trapporna ner till Borgmästarekajen i gatans förlängning har kallats Trappgränd (källa: karta 1873) eller Högabergstrappan.

Västra Köpmansgatan hette år 1696 Kiöpmansgatan. På 1870-talet gjordes uppdelningen i Östra respektive Västra Köpmansgatan, på var sida om Hoglands park.

Västra Vittusgatan är uppkallad efter Vittus Andersson (1631-1688), den siste bonden på Trossö. Gatans namn är känt sedan år 1718. På 1870-talet gjordes uppdelningen i Östra respektive Västra Vittusgatan.

Bryggaregatan är uppkallad efter bryggaren O. Håkansson som under andra halvan av 1800-talet drev verksamhet vid gatan. Namnet blev officiellt på 1870-talet.

Stora Möllebacksgränd och Norra Möllebacksgränd är uppkallade efter väderkvarnarna, möllorna, som fanns i området. Namnen blev officiella på 1870-talet. Innan dess förekom benämningen Stora Kvarngränd.

Bååths gränd namngavs år 1973 efter järnhandlaren Nils Andersson-Båth (1856-1929) som hade sin verksamhet på Västra Köpmansgatan.

Borgmästarekajen hette i sin södra del från början Borgmästarebron. Ordet bro har i det här sammanhanget betydelsen kaj eller brygga. Namnet kommer av att kajen ligger i förlängningen av Borgmästaregatan som namngavs år 1696. De första noteringarna av namnet Borgmästarefjärden är från tidigt 1800-tal (källa: Ortnamnsregistret).

Landbrogatan har fått sitt namn efter Landbron, den fasta förbindelsen mellan Trossö och Vämö. Landbron bestod till en början av träbroar, sedan av en stenbro och så småningom av en landsväg på utfylld mark. Landbrogatan ligger i förlängningen av landbron och var på så vis under lång tid en viktig infartsväg till staden. I början av 1700-talet hette Landbrogatan Brogatan, men

när stadens gator officiellt namngavs år 1696 kallades den Större gatan (källa: Föreningen Gamla Carlscrona).

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Möllebacken ligger på nordvästra Trossö med Borgmästarefjärden i väster och Hoglands park i öster. Norr om området ligger Pottholmen. Området inramas i norr och väster av Järnvägstorget (som inte längre har karaktären av ett torg) och Borgmästarekajen som är en trafikerad genomfartsled i staden. I öster och söder ligger Landbrogatan, Ronnebygatan och Borgmästaregatan som är butiksstråk och i söder även gågata.

Gatorna inne i området är i huvudsak bebyggda med bostadshus, men enstaka butikslokaler och kontorshus förekommer samt två frikyrkor. Området är starkt präglat av den backiga topografin och många gator har branta backar. I väster är det stora nivåskillnader ner till Borgmästarekajen och här finns det trappor mellan husen på vissa ställen. Även mellan Högabergsgatan och Bååths gränd finns det trappor.

På grund av topografin är inte alla gator på Möllebacken raka som på övriga Trossö. Västra Köpmansgatan som skär genom området är ett undantag, och i gatans förlängning åt väster har man Borgmästarefjärden som fond. Vyn mot vattnet förstärks av att gatan sluttar ner mot väster. Stora Möllebacksgränd är en svängd gata som är smal i förhållande till de relativt höga husen. Det ger en sluten känsla, men på ett par ställen mellan byggnaderna på gatans västra sida har man utblickar mot fjärden, Ekholmen och Saltö.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Redan tidigt i stadens historia var Möllebackens möllor en påtaglig del i stadens siluett. Den svåra terrängen innebar att övrig bebyggelse bestod av låga trähus. Under drygt 100 år var hattfabrikens höga skorsten en tydlig markör i siluetten, påtaglig i avbildningar och fotografier från slutet av 1800-talet. Även efter att skorstenen rivits så är fabriksbyggnaden ett tydligt inslag i siluetten.

Saneringarna kring mitten av 1900-talet innebar att de tidigare låga trähusen på Möllebacken ersattes med huvudsakligen flerfamiljshus, varav vissa var förhållandevis höga med Karlskronamått mätt; i kv. Rügen uppfördes år 1953 ett flerbostadshus ritat av Wolter Gahn vars högdel är 9 våningar. Då byggnaden är placerad på en av bergets högsta punkter så är byggnaden än idag en påtaglig del i siluetten sett från

Bryggareberget, men även från Pantarholmen, Långö och andra platser nordväst om Trossö.

Rügen 53, ett av Möllebackens högsta hus.

Områdets övriga flerbostadshus från samma tid är också påtagliga sett från Bryggareberget och från vypunkter nordväst och väster om Trossö. Sedan år 2017 är flerbostadshuset i kv. Nordstjärnan en påtaglig komponent i stadens siluett, synlig från stora delar inifrån och utanför staden.

Möllebacken sett från Bryggareberget. *Klicka på fotot för en större skala.*

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Inom Möllebacken finns en stor variation i bebyggelsen. I vissa delar är den sammanhållen vad gäller ålder och karaktär, i andra delar är den mer blandad. Relativt sammanhållna stråk med äldre bebyggelse, däribland trähus, finns längs Landbrogatan, Ronnebygatan, Borgmästaregatan och Borgmästarekajens södra del. Bebyggelsen längs Västra Köpmansgatan består till största delen av funkishus och byggnader från efterkrigstiden med relativt homogen, stram karaktär och sammanhållen skala. I områdets inre, på höjderna norr och söder om Västra Köpmansgatan, dominerar flerfamiljshus i tegel från 1950-60-talen. Enstaka äldre hus, som exempelvis den välbevarade lilla småskolan från år 1879 sticker ut. Hattfabriken är en annan historisk byggnad som är något av ett landmärke med sitt karaktäristiska hörn. En annan byggnad som avviker från omgivningen vad gäller skala och karaktär är det relativt nybyggda punkthuset i kv. Nordstjärna.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Området har en i huvudsak sluten kvartersbebyggelse med hus som ligger sammanbyggda längs med gatulinjen. Vid Landbrogatan är dock flera av de gamla trähusen friliggande, med portar eller grindar i mellanrummen mellan husen. I kv. Gottland är husen uppförda enligt en öppen lamellhusplan.

Den äldre bebyggelsen i området, från 1700-tal till tidigt 1900-tal, utgörs främst av hus i en till tre våningar med sadeltak eller mansardtak. De är i regel relativt småskaliga även vad gäller fasadlängd mot gatan, men två undantag vid Landbrogatan är Kungshuset och sekelskiftesbyggnaden i kv. Rügen.

Efterkrigstidens bebyggelse består i de mer låglänta norra och västra delarna av trevåningshus, medan byggnaderna i områdets inre är i fyra till fem våningar. Taken är flacka sadeltak. 1960-talshusen längs Stora Möllebacksgränd är i fem våningar med hög suterrängvåning. De är långsträckta och det öppna läget mot väster gör att byggnaderna i sin helhet är exponerade i stadsbilden, vilket gör att de upplevs som stora volymer.

Punkthusen från 1950-tal (kv. Rügen) och 2010-tal (kv. Nordstjärnan) är något högre än den övriga bebyggelsen.

Även om våningsantalet inte varierar så mycket inom området bidrar den backiga terrängen till variation vad gäller takfotshöjder. På flera ställen där hus är uppförda i en backe trappar bebyggelsen av på ett karaktäristiskt sätt. Särskilt utpräglat är detta vid Högabergstrappan där femtiotalshusen är utformade på ett sätt som accentuerar bergets sluttning. Byggnaderna ligger i ett exponerat läge ut mot Borgmästarefjärden har blivit något av ett landmärke i staden.

Material, färgsättning och bearbetning

Bebyggelsen längs Landbrogatan, Ronnebygatan, Borgmästaregatan och södra delen av Borgmästarekajen är till övervägande del från 1700-tal till tidigt 1900-tal. Byggnaderna har fasader i träpanel eller puts. Många av de putsade husen har rik fasadornamentik i nyrenässansstil. Färgsättningen på de äldre husen varierar mellan olika ljusa kulörer, men särskilt vanligt är gula fasader. Även enstaka röda trähus förekommer.

Bebyggelse längs Landbrogatan. Byggnaden i mitten är en köpmansgård från omkring år 1800.

Bebyggelsen längs Västra Köpmansgatan består till största delen av funkishus och byggnader från efterkrigstiden i fyra våningar. Arkitekturen är stram och relativt homogen till sin karaktär, men när det gäller material och färgsättning finns en viss brokighet. Här finns hus i både rött och gult tegel, samt hus med putsade fasader i ljusa kulörer. Även takmaterialen varierar, men taken är flacka och inte synliga i gaturummet.

1950-60-talshusen som ligger på stadsdelens höjdlägen är uppförda i rött tegel med vita fönster vilket ger en sammanhållen karaktär. Vissa av husen har kvar det röda lerteglet på taken, och liksom byggnaderna i övrigt är taken exponerade i stadsbilden. Karaktäristiskt för denna bebyggelse är också balkongerna som ofta är samlade åt ett väderstreck.

Kv. Cederström, vars bebyggelse är representativ för Möllebackens 1950- och 60-talsbebyggelse.

Mark och växtlighet

Områdets grönstruktur kännetecknas av bevuxna bergspartier mellan kvarteren samt grön förgårdsmark längs Bryggaregatan. Området har generellt få träd; det finns inga gatuträd men några större träd på kvartersmark bidrar till

grönska i gaturummet. Detta gäller framför allt de gamla trädgårdarna i kv. Dahlbergs södra delar.

Längs Bryggaregatan har några av fastigheterna grön förgårdsmark som skiljs från gångbanan med låga naturstenmurar eller kanter i gatsten, ibland även med smidestaket. Förgårdmarken är planterad med mindre prydnadsträd samt buskar och en del perenner. Då området är kuperat skiljs de olika fastigheterna ofta av sinsemellan med murar i betong eller natursten. Kv. Gottland har buskplanteringar mot Järnvägstorget.

Träd som ger grönska till gaturummet finns främst på kvartersmark. Framför kvarteret Nordstjärnan, i Borgmästaregatans möte med Borgmästarekajen, står en stor platan. Trädet står ljust och fritt och har utvecklat en bred krona som ger gaturummet grönska. Invid trädet finns en häckomgärdad parkeringsyta. Inom kv. Möllebacken finns ett större kastanjeträd och i kvarteret Dalberg finns ett flertal lövträd. Kv. Gottland har en större alm som ger viss grönska till Västra Köpmansgatan.

Stora Möllebacksgränd där grönska på kvartersmark spiller över och ger en grön karaktär även till gatumiljön. Sedan bilden togs så har muren restaurerats och murgrönan tagits bort, men träden finns kvar.

Gårdsmiljö vid det så kallade Kungshuset i kv Dahlberg. Gården med trädgård och uthus är byggnadsminne sedan år 1991.

Kv. Nordstjärna består av bebyggelse längs Borgmästarekajen och längs Stora Möllebacksgränd med berg och murar som avskiljer de två nivåerna. Från Borgmästarekajen leder trappor upp till Stora Möllebacksgränd. Trappan är gjuten i betong med steg i natursten och handledare i svartmålat rundstål. Ovan berget, mot kvarteret Nordstjärnas övre del, möter berget en naturstensmur.

Mittenpartiet i kv. Nordstjärnan, med dramatiskt skalmöte, berg i dagen och stor variation i bebyggelse.

Från Högabergsgatan leder trappor ner till Bååths gränd. Trapporna har steg av granit och handledare i svartmålat rundstål. Mot Bååths gränd möter naturmarken gångbanan med en låg kalkstensmur.

Mellan kv Gottland och kv Rügen finns en trappkoppling från Borgmästarekajen upp till Norra Möllebacksgränd. Trappan ligger i en gräsbeklädd slänt med berg synligt vid trappans nedre del. Trappan har murade sidor, trappstegen är i betong och handledare i svartmålat rundstål.

Kvarteret Cederström öppnar sig mot Borgmästarekajen och berget har bevarats inom kvartersstrukturen.

Platsbildningar

Mellan kvarteret Nordstjärnan och kvarteret Cederström finns en mindre platsbildning som består av en gräsyta med tre bänkar, berberisbuskar mot kvarteret Nordstjärnan och ett äldre fruktträd mot kvarteret Cederström. Platsen har den stora bergsklippan i ryggen, berget är till stora delar överväxt av klätterväxten bokharabinda. Från Borgmästarekajens gångbana ligger platsbildningen upphöjd med en låg kalkstenmur och en trappa.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är i stort bevarad från den ursprungliga stadsplanen, med några ändringar; exempelvis tillkom Bååths gränd år 1973 och var ursprungligen tänkt att koppla på mot Högabergsgatan, vilket dock inte kom att genomföras. Flera av gatorna hade spår för spårvagnar mellan år 1910 och år 1949, när spårvägen lades ner.

Landbrogatan kring sekelskiftet 1900 med stenlagda gator. Gatan är än idag belagd med smågatsten, om än med senare datum. Handkolorerat vykort.

Spårvagn på Landbrogatan på 1940-talet. Foto Olle Olsson/Föreningen Gamla Carlscrona, Bildkälla: Blekinge Museum.

Gatorna i området är i huvudsak asfalterade och med kantstenar i granit.

Borgmästarekajen består av parallella körbanor som avskiljs med en smalare refug. Refugen är delvis planterad med prydnadsgräs och delvis belagd med kullersten.

Järnvägstorget har en trädrad med ek mellan körbanorna. Mot Pottholmen har gaturummet kompletterats med separat

cykelbana samt busk- och perennplanteringar.

Landbrogatan har en smågatstensbelagd körbana. På gångbanorna ligger röda betongplattor i mindre format. Längs kvarteret Holmdal står en trädrad av lind med varierande ålder. Ett av träden är gammalt och hamlat.

Västra Vittusgatan och Västra Köpmansgatan har Hoglands parks grönska som fondmotiv.

Borgmästarekajen med Grevagården i fonden. Gatan och gångbanan är asfalterade och har kantstenar i granit. Byggnaden till vänster är en köpmansgård uppförd cirka år 1700.

Värdebärande karaktärsdrag

- Områdets kvarters- och gatustruktur, huvudsakligen en del av den ursprungliga stadsplanen.

- Landbrogatan, Borgmästaregatan och Borgmästarekajen som handelsstråk med butikslokaler i bottenvåningarna.

- Borgmästarekajens rad med äldre trähus med terrasserade trädgårdar och lusthus.

- Områdets centrala del med homogen bebyggelse i form av flerfamiljshus i tegel från 1950–60-talen.

- Trappkopplingar mellan områdets olika nivåer.
- Småskolan från år 1879.
- Hattfabriken från år 1872.
- Utblickar längs Västra Köpmansgatan mot vattnet respektive Hoglands park.

Världsarvets attribut

- Kvarters- och gatustruktur som en del i den ursprungliga stadsplanen.
- Kungshuset i kv. Dahlberg med tillhörande trädgård och uthus.
- Köpmansgården på Dahlberg 5 med trädgård.
- Köpmansgården på Dahlberg 44.
- Köpmansgården på Dahlberg 51.
- Köpmansgården och Lindblomska gården på Dahlberg 62.
- Köpmansgården på Nordstjärnan 24 med uthus.
- Köpmansgården på Nordstjärnan 25/26 med uthus.
- Köpmansgården på Nordstjärnan 27 med uthus.
- Bostadshusen från 1700-talet på Nordstjärnan 28 och 29.
- Stadsgården på Nordstjärnan 32.
- Stadsgården på Reval 9 med uthus och trädgård.
- Stadsgården på Reval 12 med uthus och trädgård.
- Köpmansgården på Reval 9.

- Köpmansgården på Reval 31 med uthus och trädgård.

- Rettigska gården på Reval 37 med uthus och gård.

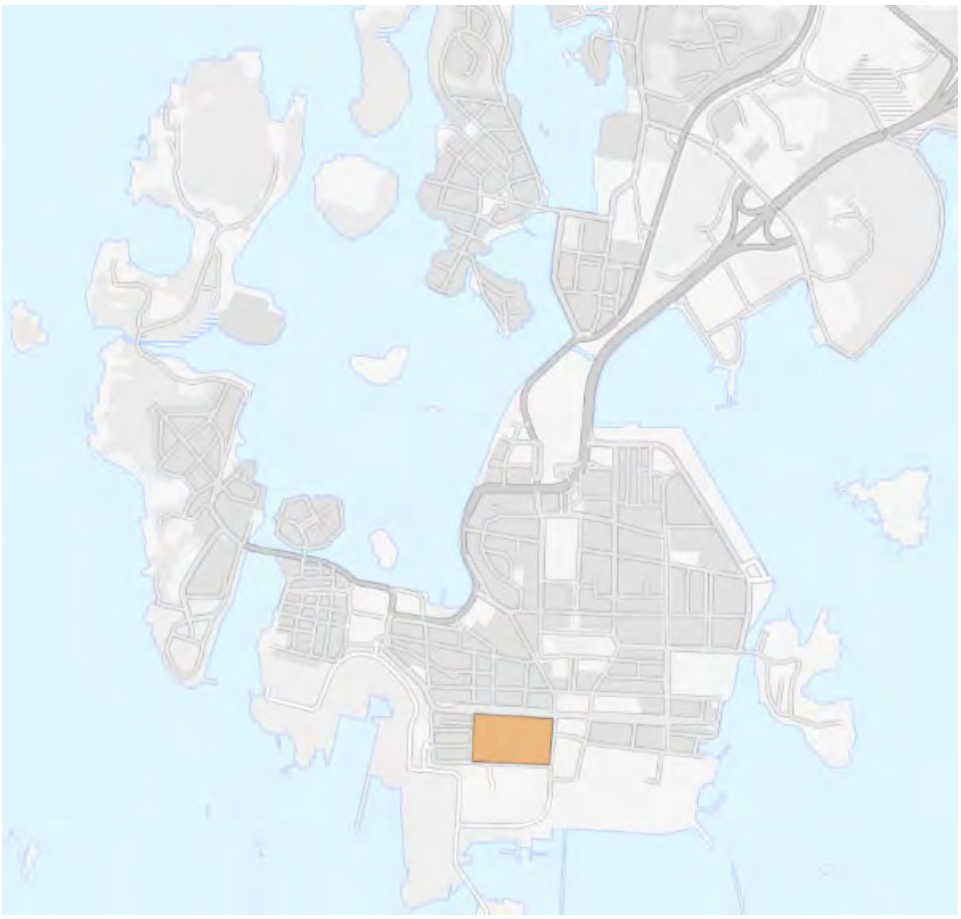
Området är en del av den ursprungliga stadsplanen. På dess mer låglänta delar längs Landbrogatan, Ronnebygatan och Borgmästaregatan finns flera stads- och köpmansgårdar bevarade varav flera som klarade sig vid stadsbranden år 1790 och tillhör några av stadens äldsta byggnader. Särskilt området kring Borgmästarekajen har en karaktär som i delar är intakt sedan stadens tidiga historia, vilket närheten till Grevagården bidrar till.

Norr om Varvsgatan

Inledning

Området består av tre kvarter på Västerudd med i huvudsak bostadsbebyggelse. Längst söderut, utmed Varvsgatan och Amiralitetstorget, finns några trähus från 1700-tal och tidigt 1800-tal bevarade. I övrigt är de flesta husen modernistiska flerfamiljshus från 1930-70-tal. I kv. Liewen och von Gerdten finns de sista resterna av slutningsmuren bevarade, och intill muren finns Gömda parken som är en så kallad fickpark.

Norr om Varvsgatan.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

1600-talet

Innan Karlskrona anlades år 1680 ingick denna del av Trossö i Vittus Anderssons utmark. När planerna för den nya örlogsstaden ritades delades Trossö upp i en militär del i söder och en civil del i norr. Gränsen mellan de olika delarna drogs i den första stadsplanen från år 1683 i Amiralitetsgatan, stadens huvudaxel i öst-västlig riktning. Till en början sträckte sig dock inte örlogsvarvet så långt norrut, utan i den här delen av sydvästra Trossö växte en småskalig trähusbebyggelse fram, bebodd av båtsmän och varvsarbetare. Området kallades Västerudd, och sträckte sig västerut till Sundsmaren, det vill säga sundet mellan Trossö och Björkholmen.

Båtsmän var flottans motsvarighet till arméns soldater, och i vanliga fall rekryterades de från lokalbefolkningen. Karlskrona var

dock en nyanlagd stad med få invånare och Blekinge i övrigt var glesbefolkat. Dessutom litade den svenska kungamakten inte riktigt på lokalbefolkningen eftersom de nyligen varit danskar. Båtsmän till Karlskrona rekryterades därför från hela det dåvarande Sverige, däribland en betydande andel från Finland vilket gett upphov till namnet Finnagränd (källor: Båtsmän - De tidiga båtsmännen i Blekinge och i vårat båtsmansregister Erland Eliasson, Blekinge släktforskarförenings hemsida samt Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Utsnitt ur karta från 1705 som visar bebyggelsen på Västerudd. Kartan visar också olika alternativa utformningar av slutningsmuren mellan Bastion Wachtmeister vid Amiralitetstorget till vänster i bild och Drottninghall i övre högra hörnet. Norr är neråt på kartan, Amiralitetsgatan går i bildens nederkant. Källa: Krigsarkivet (KrA 0424/063/045a).

Gamla trähus, däribland två ryggåsstugor som möjligen är från 1600-talet, vid Skepparegatan i kv. Taube. Foto från 1950-60-tal. Fotograf: Olle Olsson, bildkälla: Blekinge Museum.

Slutningsmuren

I de tidigaste planerna skulle hela Trossö omringas av ett försvarsverk med murar och bastioner. På 1690-talet övergavs den idén och istället beslutades att endast flottans område skulle befästas. Den så kallade slutningsmuren (även kallad Sträckningsmuren) med bastioner började byggas på östra sidan om Amiralitetstorget. Väster om torget skulle muren gå snett ner mot sydväst till skansen Drottninghall inne på det nuvarande varvsområdet. Ytterligare två bastioner benämnda Elous och Hector planerades, varav den sistnämnda skulle ligga i södra delen av nuvarande kv. von Gerdten. Skansen Drottninghall uppfördes, men murbygget hade inte nått Arklimästaregatan förrän det år 1713 avstannade. Anledningen var ekonomiska bekymmer för kronan, till följd av Karl XII:s krig (källa: Karlskrona stads historia del 1 s. 128).

På 1740-talet återupptogs projektet och förberedelser gjordes för att resten av muren skulle byggas. Samtliga hus i kv.

Ankarstjerna söder om Varvsgatan revs eller flyttades eftersom de annars skulle hamna inne på flottans område. Även i kv. Liewen och kv. Taube utfördes rivningar för muren och den gata som var tänkt att gå norr om muren, Alarmgatan. På 1750-talet lades dock projektet med slutningsmuren slutgiltigt ner, när fokus istället förflyttades till bygget av den stora solfjäderdockan (källa: Karlskrona stads historia del 1 s. 129). Den del av slutningsmuren som låg öster om stadens mittaxel revs på 1890-talet, men på västra sidan finns delar av muren kvar idag i kv. Liewen och kv. von Gerdten. Fram till 1860-talet fanns muren även kvar tvärs över Konstapelsgatan, med ett valv där man kunde passera in och ut (källa: Historiska uppgifter kring gatu-vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Teckning av slutningsmuren med öppning i Konstapelsgatan. Till höger bakom muren ligger Kronostallet och i bakgrunden syns byggnader på varvsområdet. Teckningen är odaterad och upphovspersonen okänd. Bildkälla: Marinmuseum/DigitaltMuseum.

Alarmgatan och Gömda parken

Alarmgatan som var tänkt att gå norr om slutningsmuren var till för att trupper snabbt skulle kunna ställa upp sig vid larm. Öster om Amiralitetstorget blev gatan verklighet, men på västra sidan blev varken mur eller gata fullföljda. I början av 1800-talet gjordes gatans sträckning om till kvartersmark. Inom kv. von

Gerdten kom den att fungera som gata in på 1960-talet, och ytan är ännu obebyggd. I kv. Liewen byggdes ett bostadshus mot Amiralitetstorget på tidigt 1800-tal, och mot Konstapelsgatan blev den gamla gatusträckningen trädgård till ett intilliggande bostadshus (källa Föreningen Gamla Carlskrona). Trädgården låg bakom ett plank, och sedan det gamla bostadshuset rivits på 1940-talet blev den allt mer vildvuxen. År 1986 fick Karlskrona kommun trädgården som en gåva av Fortifikationsförvaltningen, sedermera Fortifikationsverket, med syfte att skapa en tillgänglig park intill den ståtliga, bevarade slutningsmuren. En detaljplan för parken togs fram, men den kom inte att förverkligas förrän 2011. Då togs planket mot gatan bort och Gömda parken blev det officiella namnet. (källor: Detaljplan 528/93 samt SR P4 Blekinge 2011-11-23 ”Glömd park blir Gömda parken”).

Konstapelsgatan från söder i början av 1900-talet. Bakom mannen till höger skymtar slutningsmuren och ”Gömda parken”. Bildkälla: Marinmuseum/DigitaltMuseum.

Alarmgatan genom kv. von Gerdten på 1940-talet. Vy mot väster, slutningsmuren till vänster.

Samma vy som förra bilden 2023. Finnagränd drogs om på 1960-talet och ansluter idag till Konstapelsgatan på det ställe där Alarmgatan tidigare gick.

Bebyggelse med koppling till flottan

Tomterna längst söderut i kv. Liewen och von Gerdten, söder om den ofullbordade slutningsmuren, ingick i flottans område. Där uppfördes i slutet av 1700-talet bland annat stallbyggnader och olika tjänstebostäder. På hörnan mot Amiralitetstorget byggdes år 1821 en byggnad för Kungliga Örlogsmannasällskapet och på 1830-talet kom byggnaden även att hysa Sjöofficerssällskapets mäss och klubblokaler. Kungliga Örlogsmannasällskapet är

Sveriges marina akademi, instiftad år 1771. Sjöofficerssällskapet bildades år 1830 och är en ideell förening för officerare i svenska marinen.

Sjöofficerssällskapets mäss.

Stenhusbyggande efter stadsbranden

Den stora stadsbranden år 1790 spred sig aldrig söder om Amiralitetsgatan, vilket gjorde att det aktuella området klarade sig. Efter branden kom nya direktiv vad gäller byggandet, för att minska risken för nya stora bränder. Karlskronaborna uppmanades att uppföra hus i sten istället för trä, men det fick inte något större genomslag. Först i slutet av 1800-talet sedan en byggnadsstadga för rikets städer börjat tillämpas och en byggnadsnämnd instiftats blev stenhusen vanligare. I området uppfördes flera murade hus i nyrenässansstil och på Varvsgatan 12 ett jugendhus. Många av nyrenässanshusen vid exempelvis Amiralitetsgatan och Arklimästaregatan kom att rivas under de så kallade saneringarna i Karlskrona från 1930-talet fram till slutet av 1960-talet. Då försvann även den större delen av den bevarade trähusbebyggelse som fanns i kvarteren.

Kv. Liewen sett från nordost kring år 1930.

Kv. Liewen sett från nordost 2023.

Sanering och nybyggnation

Saneringarna genomfördes för att man efter funktionalismens genombrott och den generella standardhöjningen i samhället menade att de gamla bostäderna var undermåliga och osanitära. Ljus och luft var nya ledord, och en stadsplan för området från år 1930 säkerställde att gårdarna skulle hållas fria från gyttrig gårdsbebyggelse. Stadsplanen gick dock inte så långt att den föreskrev modernistisk lamellhusbebyggelse, utan kvarteren skulle även fortsatt vara slutna med husen längs med gatorna.

Bebyggelse av den här typen uppfördes i området under 1940-60-talet.

I början av 1970-talet uppfördes ett stort bostadskomplex i norra delen av kv Liewen. Nu frångick man den gamla kvartersstrukturen, och husen uppfördes som lameller med kortsidan mot Amiralitetsgatan. Byggnaderna var även en våning högre än det som tidigare byggts. När denna bebyggelse planerades på 1960-talet hade utflyttningen från Trossö varit stor i decennier, och stadens styrande befarade att den gamla stadskärnan skulle förlora sin funktion som kommunens tyngdpunkt. I generalplanen år 1962 framhölls att hälften av de nya bostäder som planerades i staden borde förläggas till Trossö för att motverka en sådan utveckling (källa: Karlskrona 300 år, del 3 s. 21).

Plats- och gatunamn

Arklimästaregatan, Amiralitetsgatan, Konstapelsgatan och Skepparegatan hör till stadens tidigast namngivna gator, och de fick sina namn år 1696. Flera av gatorna är uppkallade efter olika titlar och yrkesbeteckningar. Arklimästare kallades föreståndaren för förråd av eldvapen och ammunition, främst på krigsfartyg.

Även Amiralitetstorget fanns som platsnamn år 1696. Sedan grönskan växt upp började det även att kallas Amiralitetsparken. På 1870-talet började Amiralitetstorget användas som gatuadress för husen på gatorna runt parken, innan dess hade byggnaderna på västra sidan haft adress Borgmästaregatan. Ordet amiralitet syftar på sjökrigsmaktens ledning och ordet förekom historiskt sett som förled i en rad begrepp som hade med flottan att göra.

Amiralitetsgatan delades på 1870-talet upp i Östra och Västra. När Alamedan år 1941 blev det officiella namnet på Östra Amiralitetsgatan fick Västra Amiralitetsgatan tillbaka sitt ursprungliga namn.

Varvsgatan fick sitt namn år 1718 och stavades då Wärfsgatan.

Finnagränd är ett namn som troligen användes redan på 1600-talet men som blev officiellt år 1877. Namnet kommer av att många finländare bodde här på Västerudd när staden var nyanlagd. För att få arbetskraft till den nya örlogsstationen tvångsförflyttades 2300 indelta båtsmän till Karlskrona där 543 av dessa kom från Finland.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området utgörs av tre kvarter belägna mellan Amiralitetsgatan och Varvsgatan. I väster avgränsas området av Skepparegatan och i öster av Amiralitetstorget. I nord-sydlig riktning mellan kvarteren går Konstapelsgatan och Arklimästaregatan som båda fortsätter norrut på andra sidan Amiralitetsgatan. I söder ligger flottans område.

Området är något kuperat, med högt belägna punkter dels i sydvästra delen, dels vid Amiralitetsparken. Marken sluttar åt olika håll i olika delar av området. Särskilt tydlig är den kuperade terrängen i Arklimästaregatan som går ner i en sänka mellan Varvsgatan och Amiralitetsgatan, samt i Skepparegatan där den stora höjdskillnaden tas upp med en trappa.

Gatorna i området är långa och raka, och siktlinjerna bitvis långa. I de nord-sydliga gatorna ser man marinens område med viss grönska i söder.

Gatustrukturen är en strikt rutnätsplan med långsmala kvarter. Finnagränd som går in som en återvändsgränd i kv. von Gerdten avviker från rutnätet. Den upplevs dock inte som en gränd eller gata utan snarare som en infart till en stor innergård.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Området ligger förhållandevis låglänt och dess bebyggelse avtecknar sig inte i siluetten sett från Bryggareberget eller från andra vypunkter runt Trossö.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Området består till övervägande del av flerfamiljshus från 1900-talet, utan lokaler i bottenvåningarna. Ett fåtal av dessa är från tiden kring sekelskiftet 1900 medan merparten är uppförda mellan 1940- och 1970-talen. Vid Varvsgatan finns en sammanhängande miljö med bevarade trähus från 1700-1800-tal med panel- eller putsfasader.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Området är i huvudsak bebyggt med sluten kvartersbebyggelse. Lamellhusen i norra delen av kv. Liewen är ett undantag liksom den bevarade 1700-1800-tals-bebyggelsen vid slutningsmuren. Kv. Liewen och von Gerdten är relativt breda där lamellhus ryms inne i kvarteren.

Generell byggnadshöjd i området är tre till fyra våningar, ofta med en inredd vindsvåning. Lamellhusen i kv. Liewen är i fem våningar plus inredd vind. I södra delen av kv. Taube är en äldre fastighetsstruktur med mindre tomter till stor del bevarad, vilket ger kortare fasadlängder mot gata och en mer varierad gatubild. I kv. Liewen och von Gerdten har många fastigheter slagits samman när mer storskaliga bostadskomplex uppförts på 1950-1970-talen.

Den bevarade 17-1800-talbebyggelsen i södra delen av området är i en till två våningar och flera av husen har mansardtak. Mellan dessa byggnader finns plank med portar i gatulinjen.

Underekipagemästarebostället på Varsvgatan, uppfört kring 1780. Nuvarande karaktär tillkom vid en ombyggnad år 1904.

Material, färgsättning och bearbetning

Det är en stor variation i området vad gäller fasadmaterial och färgsättning. De äldsta byggnaderna vid Varvsgatan har panelfasader eller reveterade fasader i gult, grönt och falurött (Kronostallet). Nästa generation hus är nyrenässans- och jugendhus som finns representerade framför allt i kv. Taube. De har putsade fasader och färgsättningen varierar. Överlag har dessa genomgått många förändringar och är inte så välbevarade. Vid Konstapelsgatan finns ljusputsade 1940-talshus i funkisstil med ljust gula fasader. Där finns även ett långsträckt

flerbostadshus med ljust rosaputsade fasader, vilket är ovanligt eftersom det är byggt år 1961 då man annars ofta byggde i tegel. Gult tegel är vanligt förekommande i området, på storskaliga byggnader från 1960-70-tal, exempelvis ut mot Amiralitetsgatan och i södra delen av Arklimästaregatan.

Det faluröda Kronostallet, troligen uppfört på 1780-talet.

När det gäller taken i området är det en stor variation vad gäller såväl takform, material som kulör. På den mer modernistiska bebyggelsen spelar taken ofta en underordnad roll i arkitekturen. På den historiska bebyggelsen i södra delen av området är taken belagda med röda tegelpannor eller skivtäckt plåt.

Det finns inga lokaler i bottenvåningarna och eftersom marken är kuperad är sockeln bitvis hög. Det gör att bottenvåningarna generellt sett är relativt slutna. Byggnaderna har dock, med några undantag, entréer ut mot gatan. Många av husen har balkonger mot gatan.

Jugend- och nyrenässanshus i kv. Taube.

Den långsträckta putsade funkislängan längs Konstapelgatan, uppförd av HSB år 1961.

Mark och växtlighet

Området har i huvudsak en hårdgjord karaktär, med få inslag av grönska som inte ligger inom kvartersmark eller är en del av Gömda parken. Området saknar grönska i gaturummet och det är endast ut mot Amiralitetsgatan som det finns grön förgårdsmark. Amiralitetsparkens träd ger grönska till gaturummet längs Amiralitetstorget (gatan). Gömda parken har en stor kastanj som ger viss grönska till Konstapelsgatan.

Varvsgatan har en förhållandevis grön karaktär då grönskan inom kvarteret Ankarstjerna spiller ut i gaturummet. Bebyggelsen inom kv. Liewen är låg, gårdarnas stora träd samt befästningsmuren skymtar bakom byggnaderna. Trähusbebyggelsen har plank som omger trädgårdarna.

Varvsgatan västerut. Grönska inne på kvartersmark spiller ut i gaturummet och bidrar till en grönare karaktär.

Kastanjen vid varvsmuren.

Platsbildningar

Gömda parken är områdets enda egentliga platsbildning. Parken ligger intill befästningsmuren, är långsmal och omsluts på tre sidor av byggnader, plank och mur. I parken finns en stor kastanj och en stor lind, fruktträd på rad i gräsmatta, en grusgång längs parkens norra sida och två bänkar. Parkens inre del har karaktären av woodland med träspänger och en bänk. Här är träd, mur och plank överväxta med murgröna. I parkens västra del mot gatan finns en låg naturstensmur av sprängsten och ingången är belagd med smågatsten. Ut mot gatan står en större budlejabuske.

Slutningsmuren i Gömda parken.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är i grunden densamma som i den ursprungliga stadsplanen, dock har den modifierats vid flera tillfällen på 1700-talet och 1900-talet. Gator och gångbanor är huvudsakligen asfalterade med kantstenar i granit.

Värdebärande karaktärsdrag

- Kvarters- och gatustruktur.

- Varvsgatans bebyggelse med byggnader uppförda före stadsbranden år 1790 och tillhörande trädgårdar.

- Slutningsmuren.
- Gömda parken.

Världsarvets attribut

- Kvarters- och gatustruktur.
- Varvsgatans bebyggelse med byggnader uppförda före stadsbranden år 1790 och tillhörande trädgårdar.
- Slutningsmuren

Den södra delen av området har flera av världsarvets mer centrala attribut, där slutningsmuren har en särställning. Muren bidrar stort till områdets och stadens historiska karaktär, och den fungerar som fond åt den kulturhistoriskt mycket värdefulla bebyggelsen längs östra delen av Varvsgatan. Dessa byggnader har i olika grad koppling till örlogsstaden, då de fungerat som boställen för personer med kopplingar till örlogsstadens funktioner eller som stall.

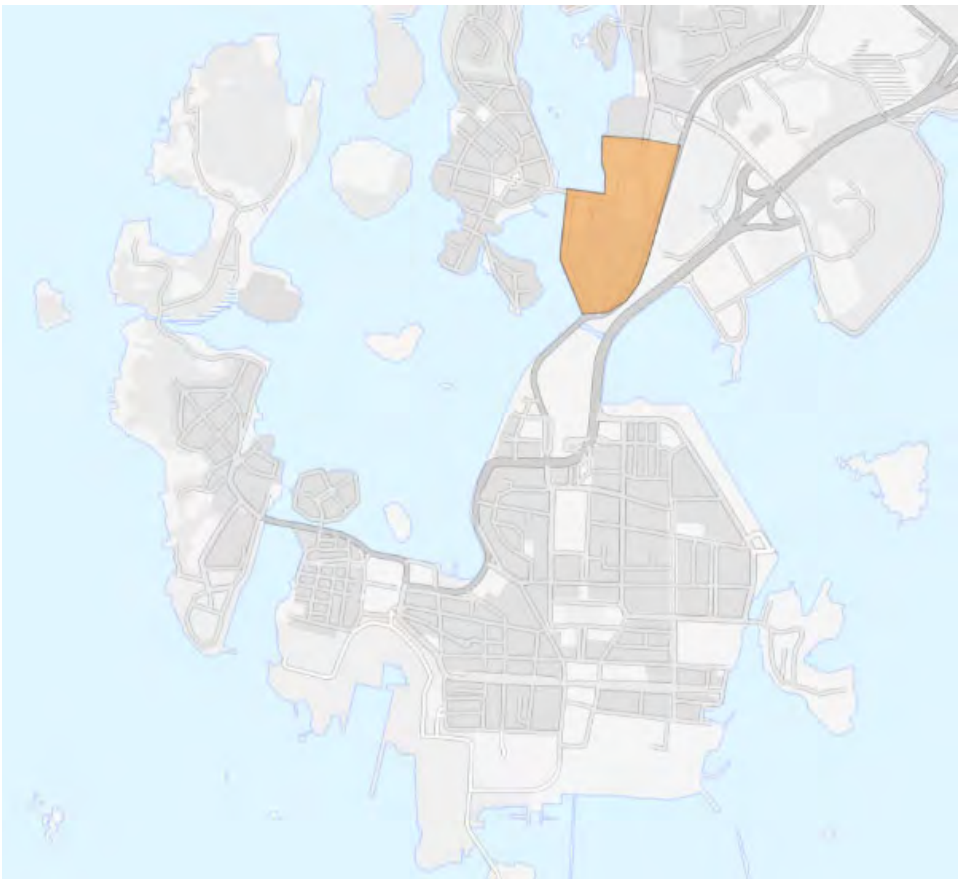
Varvsmuren som fond åt oxestallet, uppfört på 1770-talet.

Pantarholmen

Inledning

Pantarholmen är en stadsdel norr om Trossö som från början var en friliggande holme. Genom utfyllnader har Pantarholmen, liksom Tullholmen som låg norr därom, växt samman med Vämö. Över Tullholmen och Pantarholmen gick den gamla infartsvägen till Karlskrona, i linje med det som idag är Landsvägsgatan. Pantarholmen är i huvudsak bebyggd med flerbostadshus från 1940-talet och framåt, men här ligger även Karlskrona lampfabrik som varit verksam på platsen i över hundra år. I norr ligger Tullskolan vars pampiga röda tegelbyggnad från början var länslasarett, och Tullparken som skapades på utfylld mark i början av 1900-talet.

Pantarholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Landsvägen till Trossö

Pantarholmen var från början en friliggande holme mellan Wämö och Trossö. Norr om Pantarholmen låg Tullholmen, som tidigt förbands med Wämö och blev till en halvö. När Karlskrona anlades på 1680-talet byggdes en fast landförbindelse till staden, den så kallade Landbron. Den bestod till en början av smala träbroar som gick mellan öarna via flera olika holmar, däribland Tullholmen och Pantarholmen. Infartsvägen gick rakt över Pantarholmen, längs det som idag är Landsvägsgatan. Detta var den enda landsvägen till Trossö fram till år 1929 då Sunnavägen på Pantarholmens östra sida invigdes. I början av 1970-talet tillkom Österleden som därefter kom att utgöra huvudsaklig infartsväg till staden.

Befästningar

När staden anlades på 1680-talet byggdes befästningar på holmarna mellan Vämö och Trossö. Dessa går att se på den danske spionen Jens Sörensens karta över Karlskrona från år 1686. På Tullholmen låg skansen Nordstierna som var en motsvarighet till skansen Söderstierna, belägen öster om Lindholmen. Skansen Nordstierna tappade i betydelse när det i början av 1700-talet uppfördes en befästningslinje på Pantarholmen. De sista spåren av Nordstierna försvann antagligen på 1880-talet när ett epidemisjukhus byggdes på platsen, i dagens kv. Posse (källa: Planbeskrivning Detaljplan för Posse 4 m.fl., Pantarholmen Karlskrona kommun, 2021).

Befästningslinjen på Pantarholmen byggdes i höjd med dagens Östra och Västra Kvarngatan. Den bestod av jordvallar mellan de naturliga bergknallarna som fanns på var sida om landsvägen, och i mitten fanns en port där vägen passerade. Det togs under 1700-talet fram ett antal ritningar på mer avancerade befästningsverk på Pantarholmen, vilka inte kom att förverkligas (källa: Kartor i Krigsarkivets samlingar). Utmed Landsvägsgatan finns resterna av en befästningsvall i huggen granit som började byggas år 1888. Muren fortsatte tidigare längre västerut längs med fastighetens norra sida utmed Västra Kvarngatan. Rester av muren syns även längs med Östra Kvarngatan på motsatt sida om Landsvägsgatan.

Infartsvägen till Karlskrona enligt den danske spionen Jens Sörensen. På Tullholmen och Pantarholmen finns fyrkantiga befästningsverk. Bildkälla: Det Kongelige Bibliotek, kb.dk.

Pantarholmen år 1747 med dagens kustlinje i blått. Rosa ytor är bebyggda tomter. På norra delen av ön går befästningslinjen mellan två bergknallar. Bildkälla karta 1747: Riksarkivet/Krigsarkivet.

Tullen på Tullholmen

Från det att Karlskrona grundades skulle alla varor som fördes in i staden vägas eller mätas, och en avgift som gick till stadskassan skulle erläggas. Det fanns vid den här tiden också en tullavgift på inhemska varor som gick till kronan, den så kallade Lilla tullen. För att stimulera handeln och tillväxten av ett borgerskap i den nya staden befriades Karlskrona under de första åren från Lilla tullen. År 1707 upphörde privilegiet, och tullbodar placerades vid fyra tilläggsplatser runt Trossö samt vid landbron. Senare under 1700-talet sattes det upp en bom och en tullbod på holmen norr om Pantarholmen (källa: Karlskrona stads historia, del 1), som i och med det kom att kallas Tullholmen.

Rackarebacken

Norra delen av Pantarholmen har historiskt sett kallats Rackarebackarna (källa: Föreningen Gamla Carlscrona, Gamla namn på platser och byggnader i Carlscrona), efter rackaren som var bödeln eller bödelns medhjälpare. Rackaren kunde även syssla med att avliva hästar och hundar eller ta hand om stadens avfall och latriner. Bödel och rackare var stigmatiserade yrken, och de som hade dessa arbeten var i regel bosatta i stadens utkant. Ett annat namn för bödel var mästerman. En karta från år 1699 av lantmätaren Gillius Schröder visar att ”mästermannens

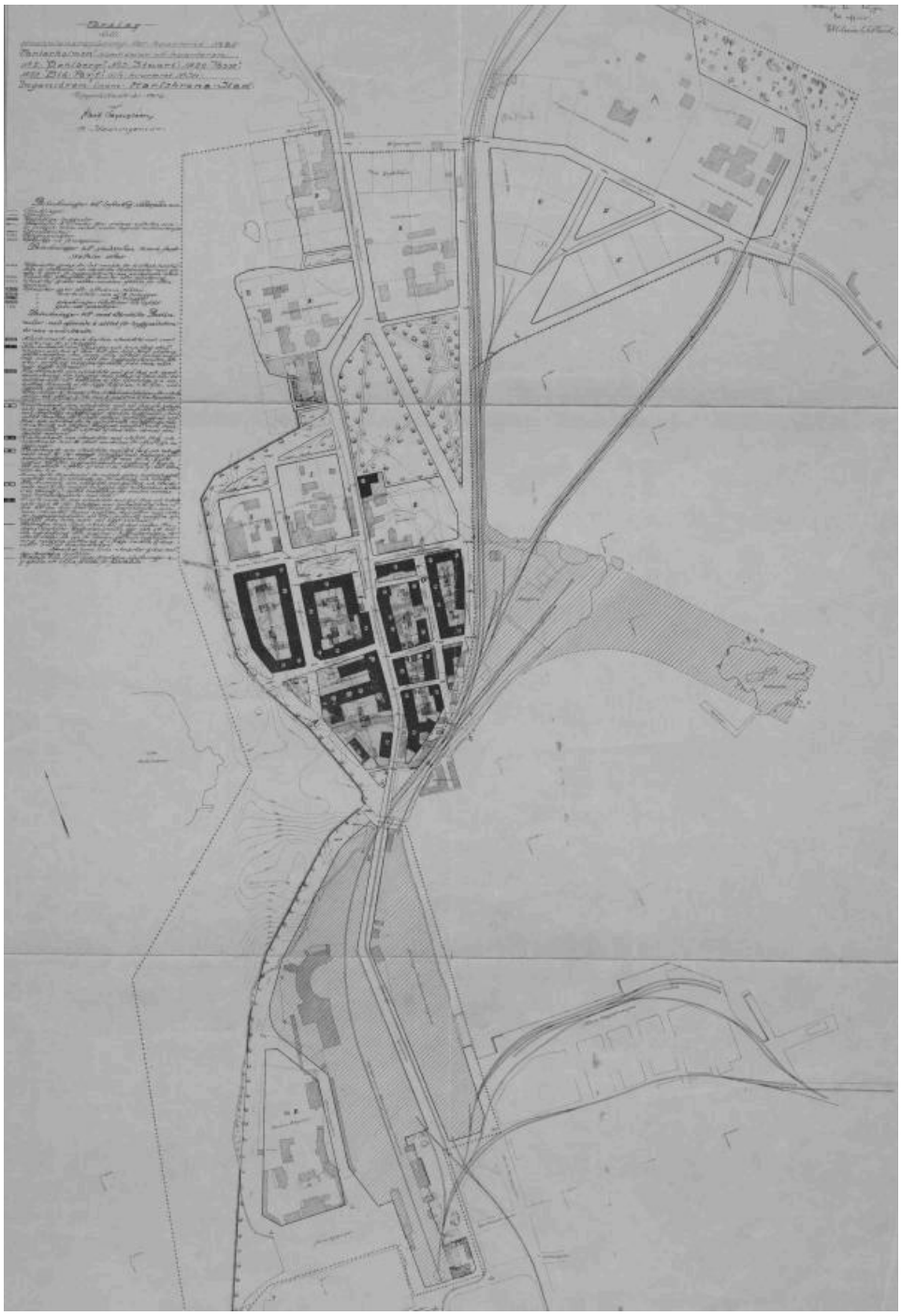
stuga” låg på nordvästra Pantarholmen (källa: Karlskrona stads historia, del 1 s. 29).

Järnväg och utfyllnader

När järnvägen kom till Karlskrona på 1870-talet var det startskottet för omfattande utfyllnader runt Pantarholmen. Järnvägsspåren drogs på utfylld mark längs holmens östra sida och norrut gick spåren på en järnvägsbank över vattnet. Vid sekelskiftet 1900 började marken innanför järnvägsbanken fyllas ut vilket gjorde att Pantarholmen växte samman med Vämö. På den utfyllda ytan anlades Tullparken på 1910-20-talet. Pantarholmens västra och nordvästra sida behöll sin naturliga strandlinje längre, fram till dess att Pantarholmskajen och Tullgatan anlades på 1940-50-talen.

Bostadsbebyggelsen på Pantarholmen

I början av 1700-talet började bebyggelsen breda ut sig på Pantarholmen. År 1718 fanns det 38 tomter (källa: 11 garverimiljöer i Blekinge, Länsstyrelsen i Blekinge 2016), och de flesta låg på södra delen av ön, innanför befästningsvallen. Landsvägsgatan var den självklara pulsådern och det var framför allt längs med den samt öster därom som en småskalig och brokig trähusbebyggelse växte fram. Runt sekelskiftet 1900 byggdes enstaka stadsmässiga, murade flerfamiljshus på Pantarholmen, men de små trähusen dominerade bitvis stadsbilden långt in på 1900-talet. Allt eftersom en modernare bebyggelse växte fram revs de gamla trähusen, och idag finns bara ett mindre trähus kvar vid Karlskrona lampfabrik.

Stadsplan för Pantarholmen från år 1917. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Under 1900-talet gjordes stadsplaner för Pantarholmen i olika omgångar, med syfte att skapa en mer stadsmässig bebyggelse. En stadsplan av stadsingenjör Alarik Lagergréen från år 1917 föreskrev en för tiden relativt öppen kvartersbebyggelse på södra delen av Pantarholmen, samt en breddning av Landsvägsgatan där den var som smalast längst i söder. Det verkar inte ha byggts särskilt mycket enligt denna plan innan en ny stadsplan med mer utpräglad lamellhusbebyggelse antogs år 1942.

HSBs lamellhus. Vykort från 1940-talet.

På 1930-talet uppförde HSB sina första bostadshus i Karlskrona på östra Pantarholmen. Det var två funkislameller, en högt upp vid Östergatan och en nedanför vid gatan som då hette Sunnavägen. Funkishusen byggdes intill två murade sekelskifteshus, men dessa revs på 1960-talet och ersattes av punkthus. Enligt planen skulle funkishusen gå samma öde till mötes, men på 1980-talet ändrades detaljplanen så att de räddades (källa: detaljplaner, planbeskrivningar: Plan 295, 1966. Plan 423, 1984). HSB fortsatte sedan i början av 1940-talet att bygga tidstypiska lamellhus i kv. Pantarholmen.

Under de kommande decennierna uppfördes stora flerfamiljshus på Pantarholmen och endast enstaka äldre byggnader bevarades. Det var inte bara småskaliga trähus som revs utan även putsade två- till trevåningshus i kv. Fregatten som var uppförda kring sekelskiftet 1900 (källa: Historiska foton, Blekinge Museum). Den bebyggelsen ersattes på 1960-70-talen av nya hus uppförda som sluten kvartersbebyggelse.

I östra delen av kv. Garvaren på norra Pantarholmen fanns länge ett verksamhetsområde som delvis var inhyst i gamla industribyggnader. På 1990-talet uppfördes nya bostadshus i nordöstra delen av kvarteret och på 2020-talet i den sydvästra. Nya bostadshus har även uppförts under 2020-talet i bland annat kv. Barken där det gamla epidemisjukhuset låg.

Landsvägsgatan sedd från norr vid sekelskiftet 1900. Fotografen står på den gamla befästningsvallen vid nuvarande kv. Barken.

Sunnavägen från norr, troligen på 1920-talet då vägen håller på att anläggas. På berget till höger skulle HSB på 1930-talet uppföra två funkishus.

1940-talsbebyggelsen på Pantarholmen sedd från Sunnavägen i söder på 1950-talet. Handkolorerat vykort.

Industrier på Pantarholmen

Karlskronas industrihistoria är präglad av flottans närvaro i staden. Förutom varvets produktion av fartyg tillverkades mycket annat som behövs vid en flottbas såsom livsmedel, kläder och utrustning.

På 1700-talet började det anläggas garverier på Pantarholmen. Garverierna var beroende av vatten och de förlades vid stränderna på norra och södra delen av holmen. En av de väderkvarnar som då fanns på ön malde bark som användes i garvningen. Den låg där Barktorget senare skulle anläggas, vid nuvarande kv. Barken. Garveriindustrin skulle under 1800-talet bli den viktigaste tillverkningsindustrin i Karlskrona, jämte tobaksindustrin, och på 1870-talet låg fyra av stadens fem garverier på Pantarholmen. Det som var verksamt längst låg i kv. Garvaren och lade ner år 1925 (Källa: 11 garverimiljöer i Blekinge, Länsstyrelsen i Blekinge 2016).

På 1880-talet startade Karlskrona Lampfabrik vid Blå Port. Det var landets första tillverkare av fotogenlampor, och de var inriktade på utrustning till flottan. År 1893 expanderade de i nya lokaler på hörnan Bredgatan – Kyrkogatan på Trossö. 1909 köpte Karlskrona Lampfabrik ett befintligt gjuteri och mekanisk verkstad vid Västra Kvarngatan på Pantarholmen. År 1933 koncentrerades

all verksamhet till Pantarholmen, där finns den kvar än idag. (Kommentar: Lampfabriken köpte gjuteriet 1909 enligt Wikipedia. På Lampfabrikens hemsida står att de köpte industrimark på Pantarholmen 1914. Enligt Wikipedia byggdes gjuteriet år 1898 men på fasaden står det 1884. Året 1884 verkar inte stämma om man tittar på gamla kartor.)

Pantarholmen sedd från söder vid sekelskiftet 1900. Vid vattnet ligger Schollins garveri.

Epidemisjukhus, Länslasarett och sjukhem

År 1886 invigdes ett epidemisjukhus på Tullholmen. Sjukhuset var förlagt långt från centrum och uppbyggt av fristående paviljonger för att hålla patienterna isolerade och förhindra smittspridning. Byggnaderna revs runt år 2020 för att ge plats åt nya bostadshus.

På Vämö, öster om epidemisjukhuset, uppfördes ett nytt länslasarett år 1891. Det ersatte det gamla lasarettet som låg vid Bredgatan på Trossö. Det nya lasarettet blev dock snabbt för litet och föråldrat, och landstinget kom överens med staden om ett byte. Staden behövde nämligen en ny folkskola, och kunde i utbyte mot lasarettsbyggnaden erbjuda landstinget mark lite längre norrut. Bytet genomfördes och ett nytt länslasarett byggdes vid Bergåsa. Det gamla lasarettet gjordes om till skola, och Tullskolan invigdes år 1924.

År 1902 invigdes ett sjukhem på Östra Kvarngatan för långvarigt och obotligt sjuka kvinnor. Hemmet uppfördes och drevs av stiftelsen Karlskrona sjukhem. På 1940-talet ändrade stiftelsen inriktning och började inackordera friska men vårdbehövande äldre av båda könen, och den bytte då namn till Stiftelsen Hemmet. En ny byggnad med pensionärsrum uppfördes år 1947 utmed Landsvägsgatan. År 1987 övergick driften av verksamheten i kommunal regi, men stiftelsen har fortsatt att bygga bostäder för äldre i kvarteret. År 2000 uppfördes servicelägenheter mot Tullparken och år 2013 seniorboende längs med Sunnavägen.

Sjukhemmet på Östra Kvarngatan. Vykort från tidigt 1900-tal.

Länslasarettet (idag Tullskolan) vid sekelskiftet 1900, innan marken framför fylldes ut.

Tullskolan (tidigare Länslasarettet) år 2023.

Plats- och gatunamn

Pantarholmen har fått sitt namn efter ordet pant i betydelsen tull eller avgift. Tullholmens namn kommer av att här fanns en tullbod i anslutning till infartsvägen till staden.

Landsvägsgatan fick sitt namn på 1800-talet där namnet kommer av att gatan är den gamla landsvägen in till Karlskrona. Länge var Landsvägsgatan den enda ordentliga gatan på Pantarholmen, och i vissa källor från första halvan av 1800-talet kallas den Storgatan.

Långgatan, Holmgatan, Östergatan, Pantarholmskajen och Kvarngatan lades ut och namngavs i en stadsplan år 1877, men vissa av dem förverkligades inte förrän långt senare. Pantarholmskajen till exempel fylldes ut runt år 1940, och namnet blev officiellt år 1942. Kvarngatan fick namn efter den väderkvarn som låg vid nuvarande kv. Barken, där det maldes bark till garverierna. Uppdelningen i Östra respektive Västra kom till på 1890-talet.

Bagaregatan har fått sitt namn eftersom det under många år under tidigt 1900-tal fanns ett bageri här.

Tullgatan kom till på 1950-talet i samband med att betongbron till Långö byggdes i gatans förlängning. Innan dess hade det funnit en träbro till Långö i höjd med Västra Kvarngatan.

Sunnavägen över Pantarholmen stod klar år 1929, och den fick officiellt sitt namn år 1934. Då var vägen färdigbyggd i hela sin sträckning, upp till Sunna vid dagens Marieberg. Namnet Sunna kommer från Sunde, vilket på 1600-talet var namnet på gården Lindesnäs. Sunnavägen fick sitt namn efter en namntävling i Karlskrona-Tidningen år 1933, och i samma tävling namngavs även Tullparken. Parken hade dock sedan tidigare inofficiellt kallats Tullparken.

Polhemsgatan fick sitt namn vid sekelskiftet 1900, efter uppfinnaren Christopher Polhem (1661-1751). Sträckningen mellan Landsvägsgatan och Sunnavägen kom till efter att marken fyllts ut i början av 1900-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Pantarholmen ligger norr om Trossö. Den är idag sammanväxt med Vämö genom utfyllnader, vilket även gäller för Tullholmen som låg mellan Pantarholmen och Vämö. I söder skiljs Pantarholmen från Pottholmen genom kanalen vid den så kallade brohålan. I väster ligger Långö och Lilla Pantarholmen på andra

sidan vattnet och nås via en bro i förlängningen av Tullgatan. Längs Pantarholmens östra sida går Sunnavägen och järnvägen som bildar en barriär österut. Landsvägsgatan som är den gamla infartsvägen till staden är huvudgatan på Pantarholmen. Gatan är bitvis brant eftersom det är backigt. Den högsta punkten ligger mellan Holmgatan och Östra Kvarngatan, och på östra sidan Landsvägsgatan är stadsbilden präglad av de stora nivåskillnaderna. Här finns en apparelj, höga stödmurar samt trappor ner till Sunnavägen. Landsvägsgatan är inte helt rak, men bitvis skapas ändå siktlinjer exempelvis söderut mot Trossö. På Holmgatan och Västra Kvarngatan finns utblickar mot grönskan och trävillorna på Lilla Pantarholmen och Långö. Tullparken och gatorna som omger Pantarholmen, det vill säga Sunnavägen, Pantarholmskajen och Tullgatan ligger lågt belägna på plan, utfylld mark.

Pantarholmen sett från Skeppsbrokajen på Trossö.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Pantarholmen ligger rakt norr om barockplanens huvudaxel, och bildar därmed en sorts fond sett från Klaipedaplatsen vid Stortorget. Höghuset i kv. Barken, färdigställt 2024 sticker upp och är väl synligt som en accent mitt på holmen.

Pantarholmens dramatiska topografi samt förhållandevis höga bebyggelse innebär att stadsdelen är påtaglig visuellt från ett antal vypunkter kring staden, särskilt från Skeppsbrokajen, Bryggareberget och Hattholmen, vid färd längs infartsvägen samt från vattnet i Borgmästarefjärden och Kofferdiredden.

Bebyggelsen accentuerar i viss mån topografin och holmens ursprungliga form är delvis avläsbar.

Vy från Klaipedaplatsen på Trossö. Bortanför träden mitt i bild skymtar bebyggelse på Pantarholmen.

Pantarholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Pantarholmen sett från Bryggareberget på 1930-talet respektive 2023.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Bebyggelsen på Pantarholmen domineras av bostadshus från 1940-talet och framåt men vissa äldre byggnader finns bevarade. Ett exempel är det före detta sjukhemmet i kv. Hemmet i rött tegel. I norra delen av kv. Raab finns det byggnader från sent 1800-tal och tiden kring sekelskiftet 1900 som ligger ut mot Landsvägsgatan, Bagaregatan och Östergatan. Tjugotalsklassicistiska byggnader finns det exempel på vid Östergatan (kv. Väderkvarnen) och Långgatan (kv. Jagaren). En brokig miljö med byggnader av olika ålder och karaktär finns vid Karlskrona Lampfabrik i västra delen av kv. Garvaren. Industribyggnader från sekelskiftet 1900 och framåt står här sida vid sida med en liten trästuga som är Pantarholmens äldsta byggnad och ett reveterat affärs- och kontorshus i klassicistisk stil från ca år 1890 (Källa: Historiska kartor 1888 och 1897).

Östergatan med Trossös siluett i fonden. Längs gatan finns exempel på 1920-talsklassicism (byggnaden till vänster) respektive rikt ornamenterad nyrenässans från slutet av 1800-talet (byggnaden till höger).

Pantarholmens äldsta byggnad.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen på Pantarholmen är i huvudsak uppförd i en halvöppen kvartersstruktur. Byggnaderna ligger utmed gatorna men kvarteren öppnar upp sig, ofta mot söder. Detta gör att gaturummen blir varierade eftersom husgavlar ofta möter gatan på tvärgator. Ett undantag från den dominerande kvartersstrukturen är lamellhusen i kv. Pantarholmen som på

typiskt modernistiskt manér är placerade med tanke på väderstrecken och inte efter gatunätet. Dessa hus är i tre våningar, och byggnadsvolymerna följer terrängen vilket gör att de trappar av ner mot vattnet i öster. I övrigt präglas Pantarholmen av en stor variation vad gäller byggnadshöjd och våningsantal. Den backiga terrängen bidrar också till variationen i takfotshöjder. Generellt är bebyggelsen i tre till sex våningar. Två punkthus från 1960-talet i kv. Väderkvarnen avviker från den gängse skalan med sina sju våningar och en nyare uppstickare är punkthuset i kv. Barken. Det är uppfört i åtta våningar och beläget ovanpå ett garage på en av Holmens högre punkter. De nämnda punkthusen har platta tak men i övrigt har bebyggelsen på Pantarholmen i regel sadeltak. Taken är ofta flacka, vilket gör att vindarna sällan har inretts till lägenheter. Byggnaderna från 1990-talet i kv. Garvaren på Tullgatans södra sida sticker ut med sina terrasserade huskroppar och ovanliga, rundade takformer.

Kv. Garvarens 1990-talshus.

Tullskolans södra fasad.

Längs med Landsvägsgatan ligger husen i gatulinjen och de är relativt höga i relation till gatans bredd, framför allt på västra sidan. På många ställen längs gatan finns butikslokaler i bottenvåningarna, men det finns också några byggnader som är helt slutna i markplan vilket påverkar gatans karaktär. Vid Landsvägsgatans södra mynning är husen uppförda likadant på varsin sida med avtrappande byggnadsvolymer som avslutas med en låg byggnadsdel med terrass ovanpå. Den symmetriska utformningen med exponerade husgavlar mot söder bildar en nästan pampig inramning till Landsvägsgatan, som en markerad entré till Pantarholmen.

Norr om Pantarholmen upphör kvartersbebyggelsen och stadsbilden öppnar upp sig. Öster om Landsvägsgatan breder Tullparken ut sig, med Tullskolans röda tegelbyggnad i fonden. Den pampiga skolbyggnaden är även exponerad ut mot den trafikerade Sunnavägen och utgör ett landmärke i staden. Vid vattnet i väster ligger ett skivhus i elva våningar från år 1959. Norr om skivhuset, där epidemisjukhuset tidigare låg finns en antagen detaljplan med ännu högre bostadshus.

Material, färgsättning och bearbetning

De få byggnader från tiden kring sekelskiftet 1900 som finns på Pantarholmen har ofta rikt dekorerade tegelfasader. På Landsvägsgatan 6 finns byggnader med fasader i mönstermurat

förbländertegel, vilket är ovanligt i Karlskrona. De tjugotalsklassicistiska byggnader som finns kvar med någorlunda bibehållen karaktär har putsade fasader med enkel, klassicerande dekor. Den enda trähusbebyggelse som finns kvar är magasinet och stugan vid lampfabriken. De har båda fasader i faluröd locklistpanel och stugan är omsorgsfullt renoverad.

Landbrogatan söderut. Byggnaden till vänster är en av Pantarholmens relativt få bevarade flerfamiljshus från slutet av 1800-talet, med förbländertegel i fasaden.

1930-40-talets lamellhus är putsade och fasaderna är i ljusa kulörer. Vissa av dessa byggnader har i efterhand tilläggsisolerats och förvanskats genom att fasaderna klätts med exempelvis fasadtegel eller plåt. Taken var från början ofta belagda med rött lertegel som bevarats på flera av byggnaderna. Fönsterbyten har skett på i princip samtliga byggnader men på vissa ställen förekommer äldre portar i trä. HSB:s hus på Landsvägsgatan 12, Östergatan 10 och Sunnavägen 13 hör till de byggnader som trots en del ändringar har kvar sin ursprungliga funkiskaraktär.

Många byggnader på Pantarholmen är från 1950-80-talen, och de är ofta uppförda med fasader i tegel. Såväl gult som rött tegel förekommer, liksom nyanser däremellan. Karaktäristiskt för bostadsbebyggelsen från dessa decennier är balkongerna. Dock är de sällan bevarade i originalutformning. Ett undantag är Landsvägsgatan 11-13 med karaktärsfulla, ursprungliga balkongfronter av betong.

Vy från Tullparken mot norr. I bakgrunden syns stadsdelens brokiga bebyggelsekaraktär, med byggnader från 1940- till 2020-talen.

Mark och växtlighet

De delar av det nutida Pantarholmen som inte ligger på utfylld mark är sedan länge högexploaterat, med förhållandevis lite grönstruktur. Holmen har i regel enkelt utformade gaturum med asfalterade kör- och gångbanor avskilda med kantsten i granit. Endast Pantarholmskajen är trädplanterad. Det finns mindre inslag av grönska inom kvarteren, som till exempel vid Holmgatan där gårdsgrönskan spiller ut i gaturummet och längs Landsvägsgatan där kvarteren i gatans norra del har grön förgårdsmark.

På utfylld mark finns Tullparken, som ligger mellan Sunnavägen och Landsvägsgatan och genomkorsas av Polhemsgatan. Parken består av stora öppna gräsytor med träd och buskage. Parkens gräsyta är skålad och hela parkytan lutar mot söder. Parken är uppdelad i två delar då Polhemsgatan blir en tydlig barriär med sin bredd och längsgående bilparkeringar i båda körriktningarna. Den västra delen är lummigast med ett samlande rum av rhododendronbuskar i en cirkel. Ut mot Landsvägsgatan finns buskage och friväxande träd som skärmar av parken mot den trafikerade gatan. Den östra delen har en liknande cirkel av buskage men dessa är små och cirkeln är inte komplett, effekten av ett slutet rum i den öppna gräsytan är försvagad. Parken hade

tidigare trädrader längs Sunnavägen men dessa har fällts på senare år och lämnats som högstubbar. En del friväxande björkar finns kvar i parkens norra del. Längs Landsvägsgatan finns en del av trädraden bevarad medan andra träd har fällts och lämnats som högstubbar. Högstubbarna skärmar inte av mot Sunnavägen och järnvägsspåret vilket gör att den östra delen av parken upplevs som mindre omsluten. Ett föryngringsarbete med trädbeståndet pågår.

Tullskolan ligger intill parken och har en del av sin skolgård ut mot parken. Skolgården har en liknade uppbyggnad som parken med stora träd och klippt gräs med inslag av rhododendronbuskar och lekutrustning. Skolgårdens trädrad av lind ramar in parken i norr.

I korsningen Tullgatan - Landsvägsgatan finns en mindre park med en praktfull lind. En gångväg av naturstenshällar leder fram till en liten plats med bänkar, buskage och en rosenplantering. Härifrån har man fin utsikt mot Långö. Stranden är skodd med block och några hamlade pilar står längs strandkanten. Parken avslutas med en trädridå av varierande artsammansättning som skärmar av parken från den intilliggande parkeringsytan.

Norr om Tullskolan, mellan Polhemsgatan och Sunnavägen finns ett bergsparti bevarat med naturmarkskaraktär. Tullskolans skolgård sträcker sig delvis ut över berget.

Pantarholmkajen har en promenadväg längs vattnet. Stråket ligger nedsänkt från gatan och kantas av trädrader, marken är asfalterad och det finns parkbänkar placerade med utblick mot vattnet.

Inom stadsdelen finns det några äldre byggda element bevarade som Östergatans naturstensmur med smidestaket samt trappa. På kvarteret Barkens östra sida längs Landsvägsgatan finns en äldre naturstensmur.

Platsbildningar

Pantarholmen har två offentliga platser, Tullparken och fickparken i hörnet Tullgatan - Landsvägsgatan. I övrigt saknar området torg eller andra platsbildningar.

Tullparken är en park framför det före detta lasarettet, anlagd på tidigare sjöbotten som fyllts ut i början av 1900-talet. Parken genomkorsas av Polhemsgatan och ligger i övrigt något utsatt mellan Sunnavägen och Landsvägsgatan. Parken har varit betydligt mer lummig och generellt mer välordnad än den är i nuläget.

Fickparken i hörnet Tullgatan - Landsvägsgatan är liten och ligger något utsatt i hörnet mellan två av närområdets mer trafikerade gator. Dess läge vid vattnet, gångbana av naturstenshällar samt stora, uppvuxna lindar ger den ändå vissa vistelsekvalitéer.

Tullparken år 1939. Tullskolan i fonden.

Gator och gränder

Landsvägsgatan är lika gammal som staden då den länge var den enda vägen till staden från land. Östergatan finns också med på kartor från 1700-talet men i övrigt så har gatunätet framför allt vuxit fram efterhand som holmen fyllts ut. Långgatan, Holmgatan, Östergatan, Pantarholmskajen och Kvarngatan lades ut och namngavs i en stadsplan år 1877, men vissa av dem förverkligades inte förrän långt senare. De större gatorna var

kring sekelskiftet grusade med stenlagda trottoarer samt ränndalar i storgatsten. Pantarholmens gator är idag asfalterade med kantstenar i granit. Den nuvarande karaktären finns avbildad på fotografier från 1940-talet, och den bör ha tillkommit kring denna tid eller något tidigare.

Landsvägsgatan 2022.

Värdebärande karaktärsdrag

- Den ursprungliga holmens topografi.
- Landsvägsgatan - Den ursprungliga vägen in i staden landvägen.
- Pantarholmens äldsta träbyggnad.
- Bebyggelse från tiden kring sekelskiftet med tillhörande naturstensmurar och smidesräcken.
- Pantarholmens stora bestånd av bostadshus från mitten av 1900-talet.
- Tullskolan (gamla lasarettet).

- Karlskrona Lampfabrik med dess kontinuitetsvärde och kulturhistoriskt intressanta industribebyggelse.

Objekt med koppling till världsarvet

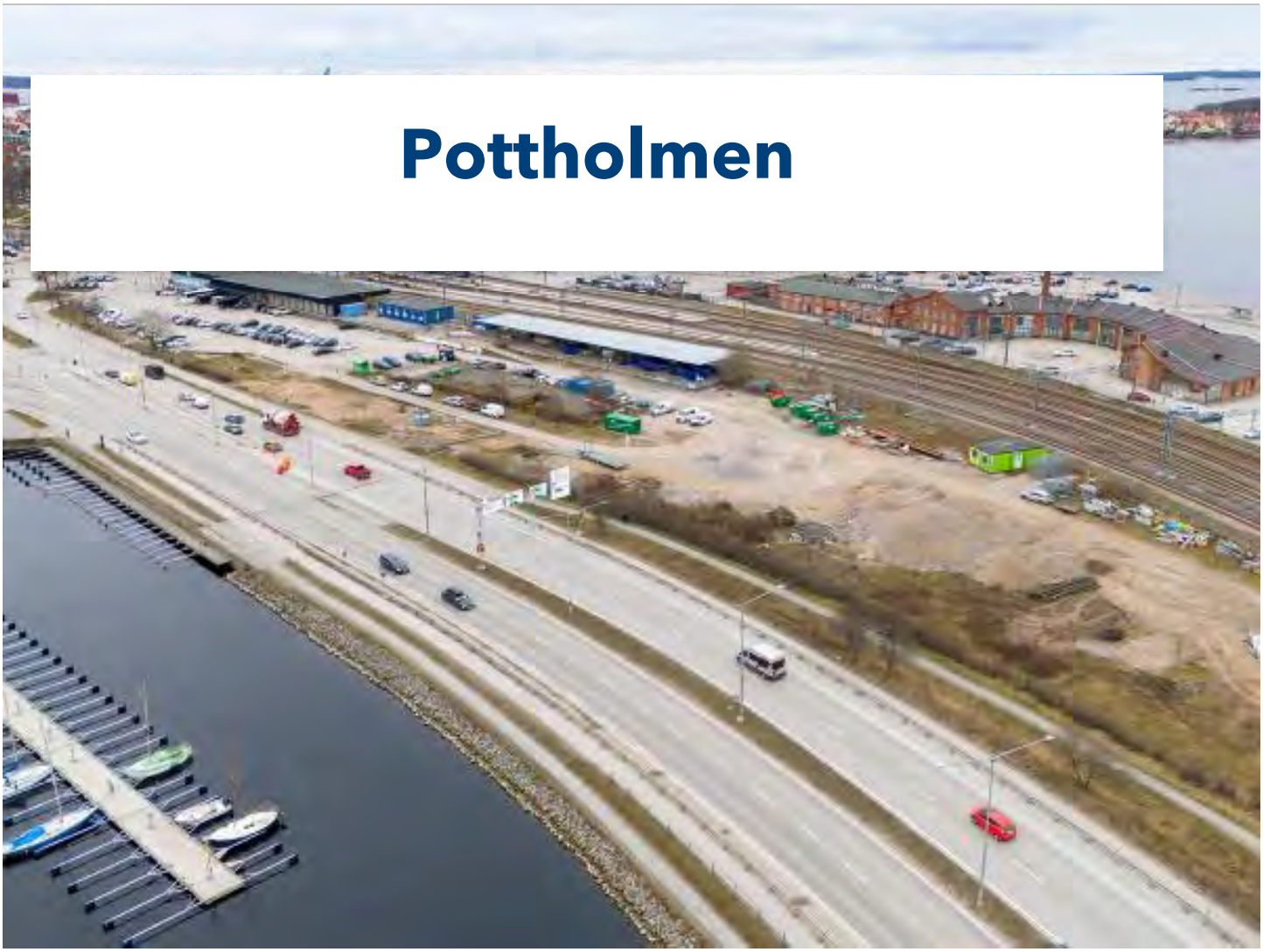
- Landsvägsgatans sträckning - den ursprungliga vägen in i staden landvägen.

- Spår av den tidigare befästningslinjen i form av berg i dagen vid Östra Kvarngatan.

Pantarholmen ligger utanför världsarvsgränsen men inom buffertzonen. Rakt över holmen går Landsvägsgatan. Från 1680-talet till 1930-talet gick all landsvägstrafik till staden över Landsvägsgatan, vilket ger gatusträckningen en för Karlskrona mycket lång kontinuitet och betydelse.

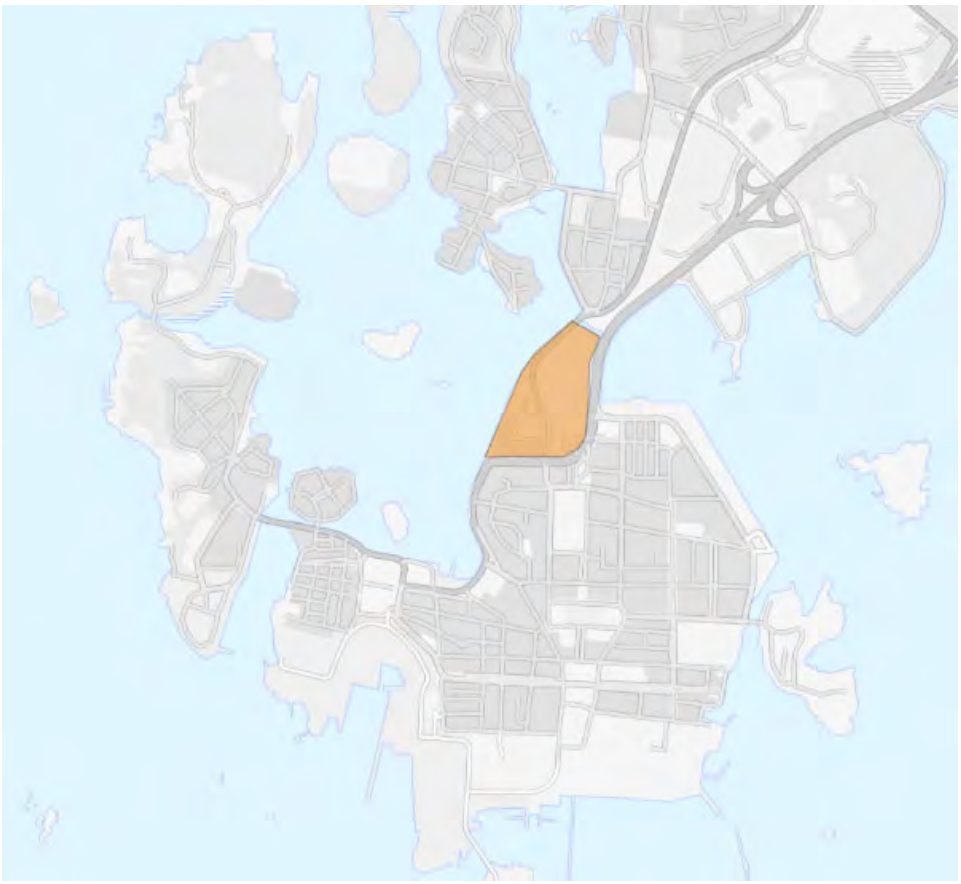
Pantarholmen hade en viktig funktion i försvaret av staden landvägen genom dess befästningar och senare befästningslinje, vilken gick längs nuvarande Västra och Östra Kvarngatan. Befästningslinjen utgjordes av jordvallar mellan de naturliga bergknallarna som fanns på var sida om landsvägen, och även om spåren av befästningslinjen i princip är helt borta så finns en liten del av det östra bergspartiet kvar.

Pottholmen

Inledning

Pottholmen ligger mellan Trossö och Stora Pantarholmen, och består till stor del av utfylld mark. Områdets östra del utgörs främst av järnvägen och av oexploaterad ruderatmark som tidigare varit bangård. I sydväst finns nybyggda kvarter med bostads- och kontorshus, och där ytterligare kvarter är planerade. I öster avgränsas området av den fyrfiliga Österleden som är Karlskronas infartsväg. Den historiska infartsvägen Landbron sträckte sig tidigare där järnvägsspåren går idag.

Pottholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Landbron

Pottholmen eller Pottmakareholmen var från början en friliggande holme norr om Trossö. Innan staden anlades på 1680-talet kallades den Ekeskär. När en fast landförbindelse anlades till den nya staden, den så kallade landbron, utfördes den i form av smala träbroar som gick mellan öarna och skären. Mellan Wämö och Trossö gick landbron via Tullholmen, Stora Pantarholmen, Ormeskär (senare Britasberg) och Ekeskär/Pottholmen. I början av 1800-talet byggdes en ny landbro i sten, som drogs längre österut. Bron mellan Pottholmen och Stora Pantarholmen revs i mitten av 1800-talet, men förbindelsen med Trossö fanns kvar.

Pottholmen och intilliggande öar på kartbild från 1710. Bildkälla: Lantmäteriet.

Järnväg och utfyllnader

När järnvägen kom till Karlskrona på 1870-talet drogs den på utfylld mark öster om Stora Pantarholmen samt mellan landbron och Pottholmen. Carlskrona-Wexiö Jernvägs-aktiebolag som byggde järnvägen uppförde stationshus, bangård och lokstallar på utfyllnader mellan Pottholmen och landbron. På 1880-talet anlades ytterligare en järnväg, då Mellersta Blekinge Jernvägs AB (MBlJ) byggde en bana som förband Karlskrona med Karlshamn. På Britasberg inrättade MBlJ sin station i ett stort fd bostadshus som tillhört stadsingenjören Hjalmar Thedenius (källor: Historiska kartor. Karlskrona 300 år, del 2 s. 39ff).

Pottholmen på stadsplan från 1877. Dagens kustlinje i blått. Bildkälla: Blekinge Museum.

Karlskrona centralstation 1940-tal och Karlskrona norra 1950-tal. Bildkällor: Järnvägsmuseet och Blekinge Museum.

Utfyllnaderna i samband med järnvägsbyggena innebar att de gamla holmarna Pottholmen och Britasberg i slutet av 1800-talet utgjorde en sammanhängande landmassa. I och med anläggandet av Kungsplan på 1870-talet och Järnvägstorget vid sekelskiftet 1900 blev denna landmassa sammanfogad med Trossö. På 1930-talet gjordes utfyllnader mot Borgmästarefjärden i väster, då Borgmästarekajen förlängdes norrut upp till Stora Pantarholmen. Mot öster gjordes ytterligare utfyllnader i samband med bygget av Österleden som stod klar

1972. Sedan Österleden anlagts försvann den gamla infartsvägen Landbron och marken blev en del av bangården. Bygget av den nya stora infartsvägen innebar även att Järnvägstorgets yta minskades, och den kvarvarande torgytan kom fortsättningsvis främst att utgöras av parkering (källa: Historiska kartor).

Spårvagn på Landbron vid Mellersta Blekinge Jernvägs AB:s järnvägsstation på 1910-talet. Vy norrut.

Fattigvårdsanstalt

1821 köpte Karlskrona stad Pottholmen, och inrättade en fattigvårdsanstalt i ett nedlagt bryggeri. Anstalten, som kallades Borgen, bestod vid mitten av 1800-talet av en rad byggnader som tillsammans med murar omringade en öppen gårdsplan. De intagna på anstalten utgjordes av en väldig blandning av folk; barn, gamla, sjuka, handikappade, ensamstående mödrar och mentalsjuka. De fick inte lämna området, och de som kunde fick arbeta. Anstalten hade till exempel ett ångsågeri och drev en vedgård, och kvinnorna var sysselsatta med bland annat att spinna garn. Runt sekelskiftet 1900 moderniserades verksamheten något. Ett antal nya tvåvåningsbyggnader i rött tegel uppfördes och benämningen fattigvårdsanstalt ersattes av arbetsinrättning, ålderdomshem etc. På 1930-40-talet avvecklades verksamheten, som då kallades för Strandgården. Byggnaderna användes fortsatt på olika sätt av stadens socialtjänst. Delar av Strandgården revs på 1960-talet och gav plats åt stadens nya huvudbrandstation. (källor: Karlskrona stads

historia, del 2. Karlskrona 300 år, del . Kv Pottholmen – Frivillig arkeologisk utredning, Blekinge Museum 2014, Kulturmiljöutredning av kv. Pottholmen, Blekinge museum 2001).

Karta över fattigvårdsanstalten på Pottholmen år 1860. Norr är högerut på kartan. Gården i nedre vänstra hörnet är Ehrnbergska gården i kv. Holmdahl. Bildkälla: Blekinge Museum.

Strandgården år 2014, sett från Borgmästarekajen i väster. Båda byggnaderna rivna idag.

Ny blandad stadsdel

I mitten av 2010-talet antogs en ny detaljplan för att omvandla sydvästra delen av Pottholmen till en blandad stadsdel med bostäder och kontor. Brandstationen samt tre av fyra kvarvarande hus från Strandgården revs för att ge plats åt den nya bebyggelsen. En byggnad uppförd som fattigvårdens logement för män på 1890-talet, den så kallade 34:an bevarades och fick skyddsbestämmelser i planen (källa: Detaljplan Dp 735/15).

Den bevarade byggnaden efter fattigvårdsanstalten, "34:an", sedd från söder.

Plats- och gatunamn

Pottholmen hette tidigare Pottmakareholmen, och innan staden anlades, Ekeskär. Namnet Pottmakareholmen finns på kartor från tidigt 1700-tal och från 1800-talet blir den förkortade varianten Pottholmen vanligare.

Järnvägstorget (mellan Pottholmen och Möllebacken) anlades i slutet av 1800-talet genom att en vik som kallades Fattighusviken fylldes igen. Torget fick sitt namn på grund av närheten till järnvägsstationen. Namnet förekommer på en stadsplan redan år 1877, men då var marken där torget skulle anläggas ännu inte utfylld. En stor del av torget blev gata när Österleden byggdes och resterande yta blev parkering och senare plats för bensinmack, men i samband med bygget av Pottholmen etapp 1 så har torget återigen blivit en torgyta med Strandgårdens byggnad som fond, om än betydligt mindre än dess ursprungliga

utbredning. Torgets namn förekommer på en stadsplan från 1877, även om torget inte blev verklighet förrän något senare.

Strandgårdens byggnad som fond, om än
betydligt mindre än dess ursprungliga utbredning.
Bildkälla: Folke Svensson/ Blekinge Museum och Järnvägstorget år 2023.

Blekingegatan är uppkallad efter landskapet, och den fick sitt namn 1906. I sin sydligaste del går gatan ungefär i linje med den ursprungliga landbron, ej att förväxla med den nuvarande Landbrogatan.

I samband med byggstarten för den nya stadsdelen på Pottholmen, i mitten av 2010-talet, uppkallades de nya gatorna efter flera betydelsefulla kvinnor med Karlskronakoppling genom historien. Dessa var Ottilia Adelborg, Ellen Kleman, Anna Fischerström och Fredrika Andersdotter. Ottilia Adelborg (1855–1936) var konstnär och författare, född i Karlskrona. Hon skrev bland annat barnboken *Pelle Snygg och barnen i Snaskeby*. Ellen Kleman (1867–1943) var skribent och kvinnokämpe född i Karlskrona. Hon var exempelvis redaktör för tidskriften Dagny som var ett samlande organ för den svenska kvinnorörelsen. Anna Fischerström (1854–1914) grundade ett läroverk för flickor i Karlskrona 1882. Fredrika Andersdotter (1803–1853) var en fattig piga som dog i kolera på fattigvårdsanstalten på Pottholmen (källor: Sjuk piga ger namn åt ny gata, sveriges-radio.se. Kvinnorna ska få egna gator på Pottholmen, blt.se).

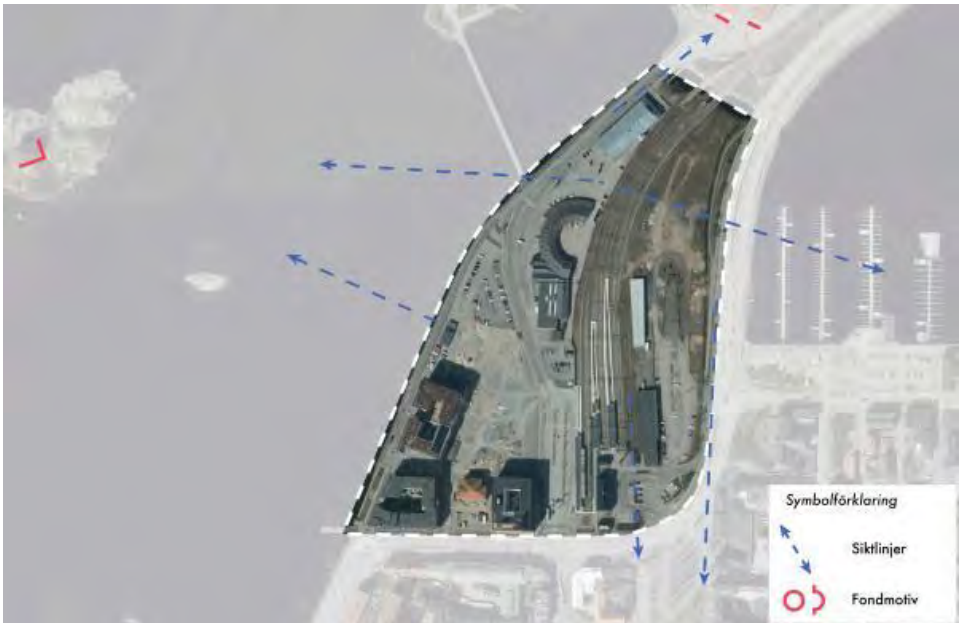
Strandpromenaden fick också sitt namn på 2010-talet, i samband med att trafiken lades om så att stråket längs vattnet blev bilfritt.

Tidigare fortsatte Borgmästarekajen med biltrafik norrut och anslöt till Sunnavägen.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Pottholmen ligger mellan Pantarholmen och Trossö, och genom utfyllnader är stadsdelen idag inte någon holme utan i praktiken en fortsättning av Trossö. Området präglas av sitt läge vid stadens infart. Hit anländer man till Trossö vare sig man kommer med tåg, bil eller buss. Järnvägen löper i nord-sydlig riktning genom området och i öster går den trafikerade Österleden. Väster om järnvägen går Blekingegatan, som i sin sydligaste del går ungefär i linje med stadens första landbro. I söder finns järnvägsstation och busstorg. Området är i princip helt platt eftersom det utgörs av utfylld mark. I väster ligger Borgmästarefjärden och längs med kajen finns en ny strandpromenad anlagd.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Pottholmen är en till stor del utfylld plats vilket innebär att den ligger lågt i förhållande till stadens topografi. Dess exponerade läge mellan Borgmästarefjärden och Kofferdiredden innebär att

området är synligt från många håll på land och vatten, inte minst från utkikspunkten på Bryggareberget. Den bostadsbebyggelse som de senaste åren har uppförts och är planerad att uppföras har en förhållandevis hög skala vilket ger Pottholmen en egen siluett. Holmens avstånd till Trossös viktigare byggnader i stadens historiska siluett innebär att den nya bebyggelsen inte upplevs konkurrera med den historiska siluetten.

Pottholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Pottholmen är en stadsdel under förändring, och här finns både bevarad äldre bebyggelse, nybyggda kvarter och stora områden med obebyggd mark. Förutom de nya bostadskvarteren består bebyggelsen av hus med olika karaktär, vilka är belägna långt ifrån varandra. Det finns bebyggelse med koppling till järnvägen, såsom stationshus, före detta lokstall och godsmagasin. Vid Sunnavägen i den norra delen av området finns en matvaruaffär. Den nya bebyggelsen i områdets sydöstra del består av kvartersbebyggelse med bostäder, kontor och lokaler i bottenvåningarna. Kvarteren är byggda där den gamla fattigvårdsanstalten låg, och från den tiden finns en röd tegelbyggnad kallad 34:an bevarad.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

De äldre byggnaderna med koppling till järnvägen ligger spridda vid järnvägen och utgör ingen sammanhållen miljö.

Stationshuset i områdets sydvästra hörn ligger vänt mot staden, medan de före detta lokstallarna ligger längre norrut väster om järnvägen. Stationshuset är i två våningar med fristående små flygelbyggnader i en våning. Lokstallet har flera tillbyggnader och är ett utbrett komplex i 1-2 våningar. Den industrihistoriska karaktären är påtaglig, med halvrund planform, lanterniner, sågtandstak och en hög skorsten.

Den nya kvartersbebyggelsen är i 5–6 våningar med platta tak, med den sjätte våningen i regel indragen. Bostadskvarteren i väster är inte helt slutna utan öppnar upp sig något mot vattnet. Den bevarade byggnaden från fattigvårdsanstalten, 34:an, har fått en framträdande roll i stadsplanen som fondbyggnad för ett torg. Det gör att den historiska byggnaden framhävs i stadsbilden trots att den bara är två våningar och omges av högre hus.

Ny bebyggelse på Pottholmen sedd från Strandpromenaden i väster.

Material, färgsättning och bearbetning

Stationshuset i vit puts har renoverats hårt genom åren och har förlorat mycket av sin ursprungliga ornamentik.

Komplexet med lokstallar har för industribyggnader typiska robusta röda tegelfasader.

De nya bostadskvarteren har en stor variation vad gäller fasadmaterial och färgsättning. Ett sammanhållande drag är en dov färgskala med många kulörta inslag. Fasaderna är bland annat i cortenstål, plåt, tegel och olika typer av skiffer och har stora glaspartier och balkonger. De hus som omger 34:an harmonierar vad gäller färgsättningen med sekelskiftesbyggnadens karaktäristiska röda tegelfasader.

Mark och växtlighet

Vid den senast tillkomna bostadsbebyggelsen ligger ett mindre rektangulärt torg med beläggning av naturgrus och gatsten. Området har nyplanterade träd med varierande artsammansättning. Här finns även en upphöjd planteringslåda i corten som samspelar med den intilliggande fasaden.

Vid den senast tillkomna bostadsbebyggelsen ligger ett mindre rektangulärt torg med beläggning av naturgrus och gatsten. Området har nyplanterade träd med varierande artsammansättning. Här finns även en upphöjd planteringslåda i corten som samspelar med den intilliggande fasaden.

Mellan kv. Smedjan och Hemgården finns en mindre triangulär plats, gestaltad för att hantera dagvatten, som bidrar till en grön karaktär på platsen. Här finns trädrader med en varierad artsammansättning mot fasaderna och ut mot kajen. Kajen har vid den triangulära platsen en markbeläggning av smågatsten i en mörkare och en ljusare nyans lagda i ett vågmönster.

Kajkanten har en nedre strandskoning av blockstenar och krossmaterial samt en byggd kajkant i natursten ovan denna. Längs kajen har trädplanterade gräsytor anlagts. Träden är av varierad artsammansättning. Bryggor och trappor i trä finns längs kajen och flankeras av kraftiga naturstensmurar.

Kring lokstallet och mataffären i områdets nordvästra del är marken asfalterad.

Ytan där spår tidigare legat nordost om järnvägsstationen är ruderatmark.

Platsbildningar

Inom området finns tre viktigare platsbildningar.

Den främsta är Järnvägstorget, en platsbildning med fattigvårdsanläggningens tegelbyggnad i fonden som skapades vid slutet av 1800-talet men som efter Österledens färdigställande år 1972 fungerat som parkeringsplats och senare huserat en bensinmack. I den nuvarande planen har platsbildningen minskats men är återigen en publik plats.

Den andra viktigare platsbildningen är den norra delen av Kungsplan vilket motsvarar vändzonen framför centralstationen, en miljö som numera främst präglas av dess bilanpassning men som har potential att återgå till en tydligare framsideskaraktär för stationen.

Stråket längs med vattnet är ytterligare en planerad platsbildning, där ytan vid restaurangen i områdets sydvästra hörn har markerats med en avvikande markbeläggning samt försetts med sittplatser och en allmänt tillgänglig brygga.

I planen för Pottholmen etapp 1 som är under genomförande kommer fler mindre platsbildningar att tillkomma efterhand.

Gator och gränder

Då området till största del helt ligger på mark som fyllts ut kontinuerligt ända in på 1900-talet så är områdets gatustruktur förhållandevis sent tillkommen. I skrivande stund är gatustrukturen inte heller färdigställd i anslutning till det senast tillkomna bostadsområdet. Genom området gick tidigare Landbron, den äldsta vägen som förband Trossö med fastlandet. Gatan har efterhand försvunnit i denna del av staden. Strandpromenaden i områdets västra del var tidigare en del av Borgmästarekajen, och ligger på mark som fylldes ut på 1920-

talet. I nuläget domineras områdets gatustruktur av asfalterade körbanor, cykelbanor och gångstråk med kantsten i granit.

Ett undantag är Blekingegatan som i denna del är belagd med smågatsten. Gångstråket längs Strandpromenaden är belagt med betongplattor och cykelstråket är asfalterat. En fris av gatsten skiljer gång- och cykelstråket. En lägre kant i natursten avskiljer gångbana och gräsyta.

Värdebärande karaktärsdrag

- 34:an – sista bevarade byggnaden från fattigvårdsanstalten.
- Järnvägsstationen med flyglar.
- Lokstallet.
- Den ursprungliga landbrons historiska sträckning, idag dold.
- Kontakten med havet.
- Utblickarna mot öst och väst, särskilt mot kruthusen på Ljungskär och Mjölnareholmen.

Objekt med koppling till världsarvet

- Den ursprungliga landbrons historiska sträckning, idag dold.
- Järnvägsstationen.

Pottholmen ligger precis vid världsarvets norra gräns. Gränsen har dragits så att järnvägsområdet hamnar utanför, medan stationshuset och området där fattigvårdsanstalten tidigare låg, har hamnat innanför. Övriga delar av området ligger inom buffertzonen.

Av de attribut som kan kopplas till världsarvets värden inom området finns landbrons tidigare sträckning (i nuläget dold) och järnvägsstationen.

Landbrons historiska vägsträckning är samtida med stadens grundande och av kulturhistoriskt intresse. Det finns idag inga synliga spår i området av den gamla infartsvägen, men vägens sträckning motsvaras inom området av den östra fastighetsgränsen för fastigheten Karlskrona 3:5.

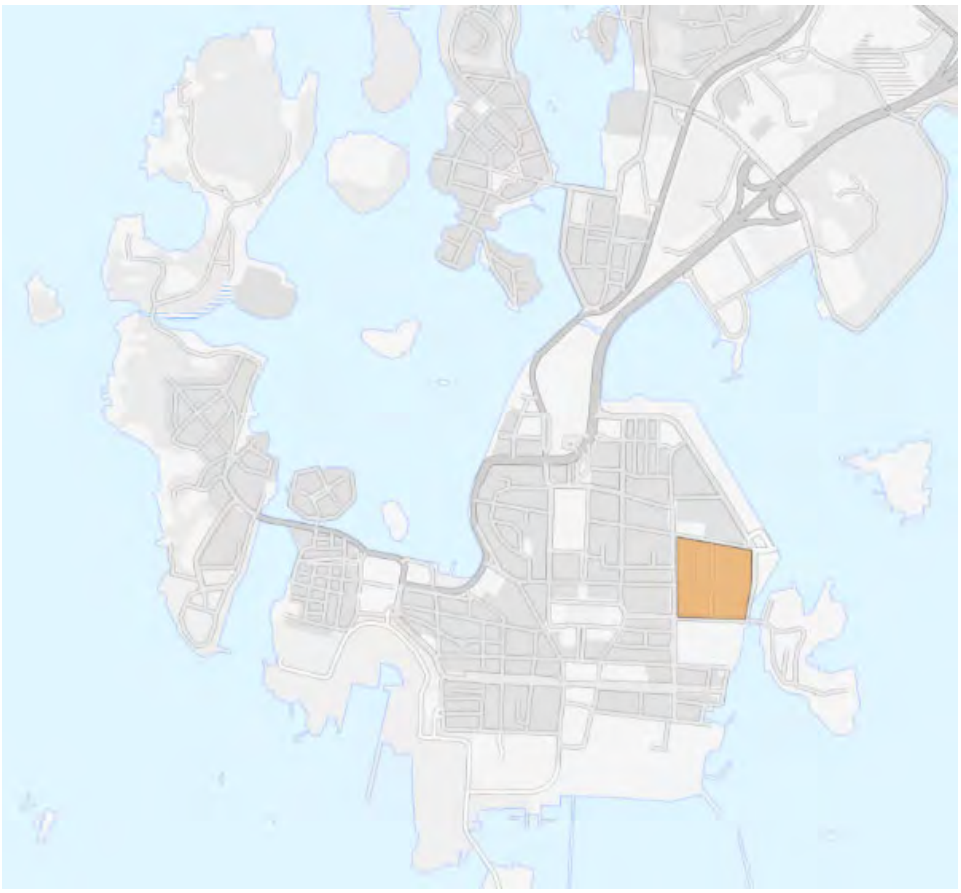
Stationsbyggnaden med sina två flyglar är en nyckelbyggnad i staden. Den är ett tydligt uttryck för 1800-talets stora omvälvningar vad gäller teknik och kommunikation. Byggnaden har en bibehållen helhetskaraktär även om mycket har förändrats vad gäller detaljer och färgsättning.

Runt Bredgatan

Inledning

Området består av fem kvarter på östra Trossö, belägna runt korsningen Bredgatan – Ronnebygatan. I öster ligger Handelshamnen och Stumholmskanalen. Bebyggelsen är blandad på ett sätt som är typiskt för Trossö, med allt från 1700-talsgårdar till senmodernistisk, storskalig bostadsbebyggelse. Områdets tidigare industriella karaktär i den östra delen är fortfarande avläsbar genom bevarad före detta industribebyggelse som numera bland annat rymmer kommunhuset.

Runt Bredgatan.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Stadsbränder

Bredgatan var en av den ursprungliga barockplanens bredare paradgator som också var tänkta att fungera som brandgator (de andra var Drottninggatan, Kungsgatan, Kyrkogatan och Amiralitetsgatan). Som sådana visade de sig inte fungera särskilt bra, utan bränderna som drabbade staden spred sig obehindrat tvärs över dessa gator. Den stora stadsbranden år 1790 startade i den västra delen av staden och ödelade större delen av bebyggelsen på Trossö. Alla kvarter runt Bredgatan drabbades. Efter branden byggdes staden upp igen, och runt Bredgatan finns idag flera bevarade stads- och köpmansgårdar från 1790-talet. Gårdarna byggdes i regel med bostadshus längs gatan och med ekonomibyggnader eller magasin på gården. År 1883 startade en stadsbrand vid Norra Guldsmedsgränd. Den var inte så geografiskt omfattande, men fem människor omkom. Efter

branden försvann Södra Guldsmedsgränd i kv. Tersmeden genom att marken bebyggdes. Även år 1905 startade en eldsvåda vid Guldsmedsgränd, på hörnet mot Ronnebygatan, då bland annat Arbetareföreningens hus förstördes. (Föreningen Gamla Carlscrona)

Bredgatan med kringliggande kvarter, stadsingenjör Hjalmar Thedenius stadsplan från 1897-1901. Dagens kustlinje markerad med blått. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Industrier

Fram till sekelskiftet 1900 då Östra kajen (senare Handelshamnen) byggdes sträckte sig kvarteren öster om Bredgatan ända ner till vattnet. Längs strandkanten låg bryggorna tätt och det fanns packhus på pålar ut i vattnet. På 1700-talet låg även ett varv vid Stumholmskanalen (källa: Karlskrona stads historia, del 1 s. 433). I slutet av 1800-talet började industrier etablera sig i dessa kvarter, som till exempel en skofabrik och Sveriges första galvaniseringsfabrik som startade runt år 1870. Karlskrona lampfabrik hade verksamhet i kv. Skantze på hörnan Bredgatan–Kyrkogatan från år 1893 till 1940-talet. Lampfabriken var huvudleverantör av fotogenbelysning till flottan som var fabrikens enskilt största kund. I kvarteret fanns även bageri och charkuterifabrik i början av 1900-talet. (Källor: Historiska kartor. Varde ljus, Karlskrona Lampfabriks historia, Centrum för Näringslivshistoria, bizzstories.se. Karlskrona lampfabriks hemsida,

lampfabriken.com. (Källa: Föreningen Gamla Carlscrona). I kv. Ruthensparre startade år 1916 Karlskrona makaronifabrik. Den lades ner på 1940-talet och lokalerna användes efter det som fabrik för likkistor. Byggnaden ligger kvar inne på gården till Bredgatan 14. I samma kvarter startade Karlskrona Porslinsfabrik år 1918. De tillverkade hushållsporslin och köptes upp år 1942 av Uppsala-Ekeby AB. Fabriken var som störst på 1950-talet med cirka 450 anställda, och år 1968 lades verksamheten ner. Lokalerna användes senare av Ericsson, och år 1997 gjordes de om till bland annat kommunhus (källa: Föreningen Gamla Carlscrona).

Kv. Skantze sett från Stumholmen i slutet av 1800-talet, med bebyggelse ända ner till vattnet.

Östra Köpmansgatan med före detta porslinsfabriken som vid den här tiden var del av Ericssons anläggning, troligen 1970-tal.

Föreningshus

Karlskrona Fabriks- och hantverksförening startade 1847 som en följd av att skråväsendet avskaffats året innan. Det blev enligt lag obligatoriskt med hantverksföreningar som skulle företräda medlemmarnas intressen, och alla verksamma fabriksidkare och hantverkare i staden skulle vara medlemmar. 1866 tog föreningen över en köpmansgård från 1700-talet i kv. Ruthensparre, och där är den fortfarande verksam. En annan intresseförening var Carlskrona Arbetareförening som grundades år 1872. Föreningens enplansbyggnad på hörnan Ronnebygatan-Drottninggatan brann ner år 1905, och ersattes av den nuvarande byggnaden på platsen (källor: Karlskrona stads historia, del 3 s. 349. Karlskrona 300 år, del 2 s. 140).

Carlskrona Arbetareförenings hus i hörnet Ronnebygatan - Drottninggatan på 1910-talet respektive idag.

En bit längre norrut på Drottninggatan hade frimurarna sedan tidigt 1800-tal sin ordenslokal. År 1926 lät de bygga en hotell- och restaurangbyggnad på tomten intill. Frimurarehotellet var ett populärt nöjesetablissemang in på åtminstone 1970-talet. (Källa: Blekinge museums bildsamling).

Lasarett och skola

Vid Bredgatan öppnade Karlskronas första lasarett år 1797. Det drevs av Serafimerordensgillet och vården bekostades av allmänna hospitalsfonden eller av patienten själv. I och med 1862 års landstingsförordning instiftades landstinget som då tog över ansvaret för sjukhuset. På 1890-talet fick lasarettet nya, ändamålsenliga lokaler vid Tullen (nuvarande Tullskolan), och byggnaden på Bredgatan gjordes om till folkskola för flickor. År 1906 byggdes en ny skolbyggnad i jugendstil intill den gamla, och en skolköksbyggnad mot Guldsmedsgränd. Samma år byggdes en folkskola för pojkar med liknande utformning vid Östra Prinsgatan. I mitten av 2000-talet gjordes skolbyggnaderna i kv Sjöbladh om till bostadsrätter (källor: Föreningen Gamla Carlscrona. Från curhus och lazarett till centrallasarett, Blekinge Läns Landsting 1986. Planbeskrivning dp 630/04).

Skolan i kv. Sjöbladh år 1948. Det mittersta huset i trä revs på 1960-talet.

Saneringarna på 1900-talet

Under 1900-talets lopp skedde omfattande saneringar i Karlskrona, det vill säga att äldre bebyggelse som ansågs undermålig revs. I dess ställe uppfördes mer storskalig bostadsbebyggelse. I kvarteren runt Bredgatan uppfördes flera hus ritade av arkitekten Wolter Gahn under 1940- och 50-talen. Wolter Gahn var en av funktionalismens förgrundsgestalter; han var en av medförfattarna till debattboken acceptera tillsammans med Uno Åhrén, Sven Markelius, Gunnar Asplund, Gregor Paulsson och Eskil Sundahl. Konserthuset i Karlskrona anses vara ett av hans främsta verk.

Gahn är väl representerad i Karlskrona som arkitekt till många av de flerbostadshus som uppfördes till följd av saneringarna. Dessa byggnader uppfördes ofta i en för tiden typisk stil som var måttfullt funktionalistisk, och husen hade sadeltak och ofta fasader i tegel. En av dessa byggnader ligger i hörnet Kyrkogatan - Drottninggatan, vilket uppfördes år 1952 efter ritningar av Wolter Gahn. Under 1960- och -70-talen tillkom ny bebyggelse i kv. Tersmeden och kv. Skantze i en utpräglad, senmodernistisk stil med stora byggnadsvolymer, platta tak och repetitivt gestaltade fasader.

Flerbostadshus i hörnet Kyrkogatan
Drottninggatan, typiskt för Wolter Gahns stil.

Gårdsfasad på det storskaliga flerbostadshuset
i kv. Tersmeden, uppfört på 1960-talet.

Plats- och gatunamn

Kyrkogatan, Drottninggatan, Bredgatan och Köpmansgatan är gatunamn som funnits sedan 1696. De tre förstnämnda gatorna var redan i stadens första barockplan utritade som breda paradgator. Gatubredden hade också som syfte att hindra

spridningen av eldsvådor. Dessa gator trädplanterades i slutet av 1800-talet (källa: Karlskrona stads historia, del 3 s. 110).

Guldsmedsgränd har fått sitt namn efter åldermannen i guldsmedsskrået Samuel Phalén, död år 1704. Han var en av flera guldsmeder bosatta vid gränden som från början hette Samuel guldsmeds gränd. Fram till slutet av 1800-talet fanns Norra och Södra Guldsmedsgränd på var sida om Ronnebygatan. Södra Guldsmedsgränd i kv. Tersmeden försvann efter branden 1883, då den gjordes om till tomtmark och bebyggdes.

Östra Hamngatan fick sitt namn på 1940-talet. Innan dess kallades den Östra kajen.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger på den östra delen av Trossö och gränsar i öster mot hamnen och Stum-holmskanalen. Drottninggatan är relativt högt belägen, och området sluttar ner mot vattnet. I öst-västlig riktning genom området går Ronnebygatan som i sin västligare del är en livlig affärsgata, men har karaktären av en lugn stadsgata. Bredgatan är ingen genomfartsled utan går endast mellan Kyrkogatan och Östra Köpmansgatan. Den är bred och har planteringar i mitten vilket gör att den nästan upplevs som en platsbildning, särskilt norr om Ronnebygatan där bebyggelsen är lägre.

De raka gatorna i öst-västlig riktning ger långa siktlinjer mot Stumholmen och vattnet i öster samt in mot stan i väster. Vid Kyrkogatan ligger Fredrikskyrkan i fonden vilket ger en pampig gatubild.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

De storskaliga före detta industribyggnaderna är dominanta i siluetten sett från havet i öster. Från Utsiktsplatsen på Bryggareberget utgör de ett påtagligt inslag i stadens östra del. Höghuset i kv. Skantze agerar accent på Trossös östra hörn mot Stumholmen, vilket byggnaden fick kritik för när den uppfördes på 1970-talet.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Till övervägande del är området bebyggt med bostadshus, men här finns också kontor och vissa verksamheter, där enstaka butikslokaler förekommer. Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Följande uttryck förekommer inom stadsdelen:

- Stadsgårdar från 1700-talet med ekonomibyggnader: Trähus i en till två våningar med träpanel eller puts på fasaderna. Överlag är dessa byggnader mycket välbevarade.

- Hus från tiden kring sekelskiftet 1900: Resliga stenbyggnader med riklig ornamentik på fasaderna. Finns representerad på Ronnebygatans norra sida samt skolan i jugendstil.

- Före detta industribyggnader: Storskaliga, funktionalistiska byggnader i kv. Ruthensparre.

- Bostadshus uppförda från 1930-tal till 1990-tal: Stram modernism av varierande slag. En stor del av husen har förvanskats genom tilläggsisoleringar och fönsterbyten.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Området utgörs i huvudsak av sluten kvartersbebyggelse men viss öppenhet i bebyggelsestrukturen förekommer. De gamla stadsgårdarna består ofta av fristående hus, belägna med bostadshusets långsida mot gatan. I flera fall har bostadshus och gårdsbyggnader gavlar i gatulinjen mot en tvärgata. Mellanrummen mellan husen sluts mot gatan av plank eller portar. Inne på vissa gårdar finns verksamheter, så portarna står öppna och gårdarna är tillgängliga. Mot Guldsmedsgränd är bebyggelsen inte heller sluten, då kvarteren på var sida är smala och många av fastigheterna vänder sina baksidor mot gränden. Det gör att bostadsgårdar, plank och stora parkeringsytor präglar gatubilden. I kv. Skantze är modernismens stadsplaneprinciper tillämpade, med lamell- och punkthus och med gårdar som öppnar upp sig mot Östra Hamngatan. I kv. Ruthensparre som

fortfarande har kvar en hel del gammal industribebyggelse är kvarterets inre tätt bebyggt.

Det är en stor variation i byggnadshöjder i området, från de gamla stadsgårdarna i en till två våningar, till punkthuset i kv. Skantze som är tolv våningar högt. Däremellan ligger flerbostadshusen från 1900-talet som generellt är 4-5 våningar. Mot Kyrkogatan är byggnaderna förhållandevis jämnhöga, men i övrigt är låga och högre hus blandade. Ett karaktäristiskt drag är hur takfotshöjderna trappar ner mot öster i takt med markens sluttning, på de gator som leder ner mot vattnet.

Material, färgsättning och bearbetning

1700-talsgårdarna är putsade (reveterade) eller har fasader i locklistpanel, målade i ljusa eller klara, mättade färger. Taken, som ofta är mansardtak, är belagda med enkupigt rött lertegel, plåt eller papp. Ekonomibyggnaderna är ofta i samma material och färgställning som bostadshusen.

Sekelskiftesbebyggelsen karaktäriseras av fasader med rik ornamentik och frontespiser som bryter takfoten, mansardtak med kupor och torn vid hörn.

Den före detta industribebyggelsen i kv. Ruthensparre är i både puts och tegel och präglas av storskalighet, funktionalistisk arkitektur och sentida ombyggnader. Ett undantag är den före detta makaronifabriken som är mer klassicistisk i sin utformning och mycket välbevarad.

Den klassificerande gaveln på den före detta makaronifabriken, uppförd år 1919.

I kv. Skantze har flera av husen fasader i plåt i gula och gröna kulörer och vita fönster. Husen från 1970-talet var klädda med plåt från början, medan plåten på de äldre husen kraftigt förvanskar byggnaderna. Mot Kyrkogatan ligger en rad putsade hus med välbevarad karaktär. Tegel förekommer som fasadmaterial på bostadshus från framför allt 1930-50-talen, såväl rött som gult. Balkonger är väsentliga på dessa byggnader, och de är belägna mot gård eller gata beroende på väderstreck.

Mark och växtlighet

Området är i hög grad hårdgjort, utan inslag av parker eller andra, publika gröna ytor. Dock har området trädplanteringar längs Drottninggatan, Bredgatan, Guldsmedsgränd och Kyrkogatan, samt en mindre del grön förgårdsmark vilket gör att området ändå har en mer grön karaktär än många andra stadsdelar på Trossö.

Drottninggatan är pampigt anlagd med stor gatubredd och dubbla trädrader, vilka tillkom på 1870-talet.

Bredgatan har haft planteringar mitt i gatan sedan åtminstone 1940-talet. I nuläget finns en rad med träd i grusade ytor i mitten av gatan.

Längs Guldsmedsgränd så skymtar de gamla stadsgårdarnas trädgårdar fram ovan plank och den låga skalan ger längre inblickar i kvarteret vilket gör att trädkronor inom kvartersstrukturen blir synliga från gatan.

Ronnebygatan saknar gatugrönska. De få träd som skymtar fram i gatans sträckning är planterade på Drottninggatan eller Bredgatan. En del grönska skymtar också fram från bakom muren till den gamla stadsgården i kv. Tersmeden, och en mindre förgårdsmark i kv. Skantze bidrar med välbehövlig grönska.

Östra Hamngatan är i denna del inte trädplanterad. Kvarteren ut mot gatan är öppna med parkeringar och infarter till verksamheter som finns på gårdarna vilket gör att gatan upplevs som en bakgata. Den öppna karaktären ger insyn i kvarterens inre mer omväxlande karaktär med murar och nivåskillnader. Kv. Skantzes södra bebyggelse har en gård som sträcker sig ner till Östra Hamngatan. Gården består av en sluttande gräsyta med enstaka träd och buskage, samt en asfalterad yta mot fasad samt parkeringsyta.

Längs hela Kyrkogatans södra del och drygt halva dess norra längs kv. Tersmeden så finns trädrader av lind i gräsyta.

Platsbildningar

Trots områdets storlek så är det endast Bredgatans gröna mittdel som kan klassificeras som en platsbildning. Gatans mittdel har varit planterad sedan 1940-talet, och utgörs i nuläget av perennplanteringar, träd, gräsytor och grusgångar. Här finns även parkbänkar utplacerade. Ursprungligen var hela gatans mittdel planterad men då biltrafiken ökade omvandlades partier av grönstrukturen till parkeringsytor. Idag ligger parkeringarna och planteringarna i ett växelvis system.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur är bevarad sedan de första stadsplanerna. De större gatorna som avgränsar området har sedan stadens grundande varit viktiga huvudstråk och därmed tidigt stenlagda,

vilket innebär att de än idag har en äldre karaktär med smågatstensbeläggning och liknande.

Drottninggatans körbana är belagd med smågatsten och på parkeringsytorna ligger kullersten. Gångbanorna har ett varierat markmaterial med natursten eller betongplattor. På östra sidan har gångbanorna beläggning av sjöstensplattor medan den västra sidan till stor del är belagd med rödfärgade betongplattor. Framför vissa hus och vissa infarter ligger asfalt eller smågatsten.

Guldsmedsgränd är en smal gata med varierande karaktär. Gatan kantas på den östra sidan av byggnader i gatuliv. På gatans västra sida ligger bebyggelsen något eller helt inskjuten från gatan, med parkeringsytor och planterad förgårdsmark framför byggnaderna. Gatans körbana och gångbana är asfalterade, och avgränsas av en smalare kantsten. Parkeringsytorna ger gatan en viss baksideskaraktär.

Ronnebygatan är asfalterad med den typiska breda kantstenen som avgränsar körbanan och gångbana. Vid 1970-talsbebyggelsen i kv. Tersmeden ligger sjöstensplattor på gångbanan. I övrigt är gångbanorna asfalterade längs gatan.

Kyrkogatan är belagd med smågatsten i körbanan och med asfalterade gångbanor. Vid infarter till gårdarna ligger smågatsten mellan körbanan och gångbanan.

Bredgatan med dess planterade mittparti.

Värdebärande karaktärsdrag

- Stadsgårdar från 1700-talet med ekonomibyggnader.
- Stadens första lasarett från år 1797 på Bredgatan.
- Flickskolan, med verksamhet över 100 år mellan 1890-talet och 2000-talet.
- Hus från tiden kring sekelskiftet 1900: Resliga stenbyggnader med riklig ornamentik på fasaderna.
- Storskaliga, funktionalistiska före detta industribyggnader i kv Ruthensparre.
- Bredgatans gröna karaktär.
- Kyrkogatan med alléer och gatstensbeläggning.

Världsarvets attribut

- Områdets kvartersstruktur och gatunät som är en del av den ursprungliga stadsplanen.
- Nordbeckska gården med magasin.

- Bergska gården.
- Hantverksföreningens gård.
- Stadsgården i Ruthensparre 22.
- Flensburgska gården.
- Stadsgården i Sjöbladh 39.
- Monteliuska gården.
- Frimurarehuset.
- Stadsgården i Frimuraren 2.
- Stadens första lasarett från år 1797 på Bredgatan.

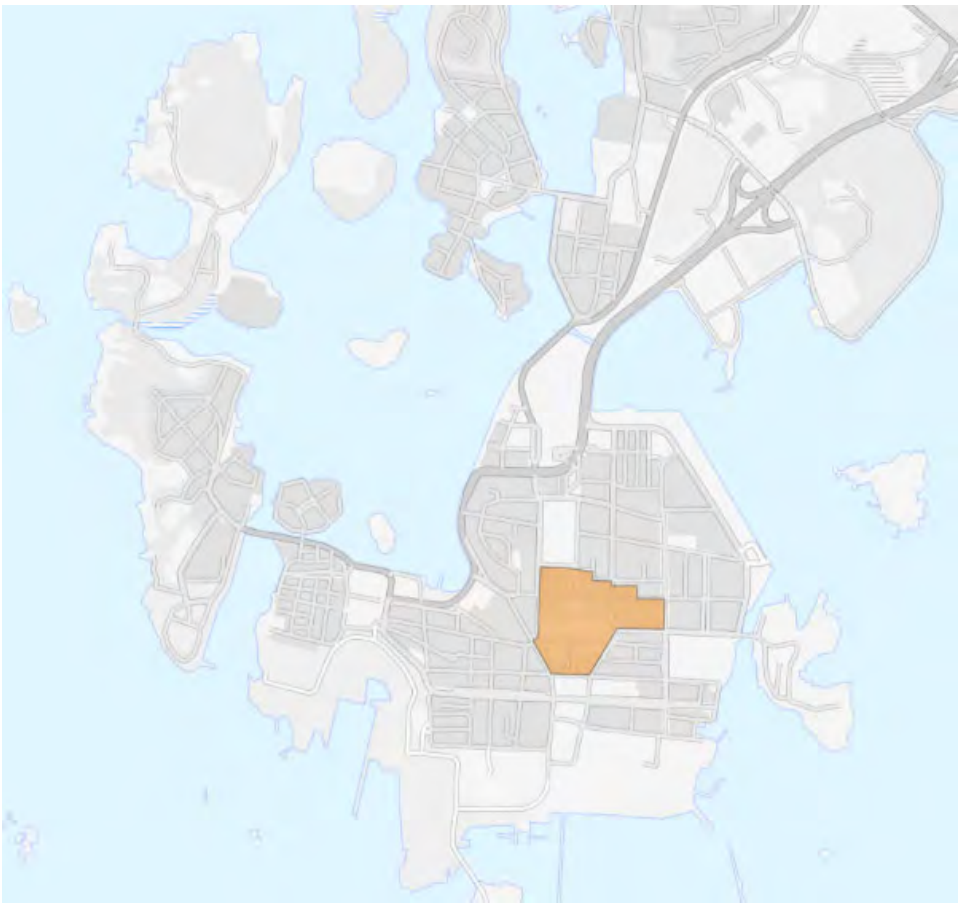
Området har trots dess centrala läge inte en större mängd attribut som kan härledas till världsarvet. Utöver de bevarade stadsgårdarna samt gatustrukturen så upptas området till stor del av före detta industribebyggelse eller flerfamiljshus från mitten av 1900-talet som har en svagare koppling till örlogsstaden. Kyrkogatan och Drottninggatan är ett par av de viktigaste axlarna i stadsplanen, i öst-västlig respektive nord-sydlig riktning. Kyrkogatan har Fredrikskyrkan respektive Stumholmen som fondmotiv i respektive ände, och drygt halva gatan kantas av kasern Sparre som är en av örlogsstadens viktigaste militära byggnader utanför marinbasens område. Drottninggatan har Palanderska gården respektive Sjöstridskolan som fondmotiv i respektive ände, och dess för staden ovanliga bredd poängterar dess funktion som paradgata. Gatornas alléer och stenläggning förstärker gatornas karaktärer.

Runt Stortorget

Inledning

Stortorget är den civila stadens centrum, beläget mitt på Trossö. Vid torget ligger stadens två stora barockkyrkor, vilka är synliga från i princip hela staden, samt stadens rådhus, konserthus och stadshotell. Torget ligger på öns högsta punkt vilket förstärker den storslagna karaktären. I området ingår även delar av stadens kommersiella stråk, Ronnebygatan.

Runt Stortorget.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Stortorget

Karlskrona grundades år 1680, då stormakten Sverige hade ett behov av en örlogsbas närmare ärkefienden Danmark för att kunna kontrollera Östersjön. Personer viktiga för valet av de i princip obebyggda öarna Wämö och Trossö var generalkvartermästare Erik Dahlbergh, ansvarig för rikets befästninar, dennes medhjälpare fortifikationskapten Karl Magnus Stuart samt generalamiral Hans Wachtmeister, ansvarig för den militära såväl som den civila administrationen av sydöstra Sverige. Utöver Dahlbergh var även Nicodemus Tessin den äldre anlitad för att rita stadens offentliga byggnader.

En av de första skisserna på en stadsplan upprättades av Stuart år 1680, och bestod av ett utkast som visade befästningar och några kvarter i den civila staden utlagda i en rutnätsplan, enligt

rådande stilideal. Planen var anpassad efter Trossös svåra terräng, och det centrala höjdpartiet mitt på ön bedömdes vara lämpligt att anlägga Stortorget på. Skissen reviderades av Tessin år 1681, strax före sin död samma år. Tessin behöll Stuarts utritade huvudaxel från amiralitetets corps de garde i söder till Trossös norra brohuvud samt skiljelinjen mellan hamnen och den civila staden, men la även in två snedställda strålgator vilka sammanstrålade mot en öppen plats i huvudaxelns södra avslut där en monumental byggnad för amiralitet planerades. Tessin hade studerat i Rom och sett den italienska barockens stadsplaner på nära håll, där strålgator var ett viktigt motiv. Inspiration kan även ha kommit från Versailles (källa: Hillbom, Rune: Karlskrona 300 år. Karlskrona: 1979. s. 19).

Stads- och befästningsplan år 1683. Erik Dahlbergh och Karl Magnus Stuart. Bildkälla: Krigsarkivet.

Efter Tessins frånfälle fortsatte Stuart med stadsplanen och upprättade tillsammans med Erik Dahlbergh år 1683 den första av kungen stadfästa stads- och befästningsplanen för Karlskrona. På den monumentala plats som utpekades av huvudaxeln och strålgatorna planerades ett amiralitetspalats. Något sådant kom dock aldrig att uppföras; bygget försenades av ekonomiska skäl och efter Karl XII:s förlust vid Poltava år 1709 samt pesten år 1710 bordlades planen helt. Den ursprungliga stadsplanens intention för platsen förblev ouppfylld.

Den stadfästa stadsplanen avsåg att omsluta hela staden med ett stort befästningsverk med 16 bastioner. Planen fick dock revideras då den skulle bli för dyr och lämna flottan oskyddad under för lång tid. En ny stads- och befästningsplan stadfästes år 1694, och här hade enbart marinens område på öns södra del befästs medan den civila staden lämnats obefäst. Platsen som tidigare varit avsedd för amiralitetspalatset bebyggdes med bastionen Wachtmeister. Detta fick till följd att stadens centrum förflyttades till Stortorget, där rådhus och kyrkor kom att förläggas.

Efter Tessin den äldres bortgång efterträddes han av sin son som övertog faderns ansvarsområden. Tessin den yngre ritade den första monumentalbyggnaden vid torget, Trefaldighetskyrkan vid torgets sydvästra del. Kyrkan påbörjades år 1697 och invigdes år 1709, trots att den då var långt ifrån färdig. Området kring kyrkan hade skänkts till församlingen av Hans Wachtmeister år 1690, och på ytan bakom kyrkan anlades den kyrkogård som finns här än idag.

Fredrikskyrkan, vid torgets östra del ritades också av Tessin den yngre men påbörjades först år 1720, invigdes år 1744 och var inte helt klar förrän år 1758.

Stortorget före branden år 1790. I mitten Trefaldighetskyrkan som den såg ut innan branden samt dess kampanil (klocktorn) som revs år 1862. Kopparstick efter en målning av Elias Martin. Bildkälla: Blekinge Museum.

Stadsbranden år 1790

Den 17 juni 1790 drabbas Karlskrona av en brand som skulle komma att förstöra 70 procent av staden; 17 officiella byggnader och 396 gårdar ödelades och upp mot 7000 personer, 70 procent av stadens invånare förlorade sina hem. Även bebyggelsen kring Stortorget drabbades, särskilt Trefaldighetskyrkan där enbart dess yttermurar stod kvar. Kyrkan återuppbyggdes efter ritningar av Olof Tempelman som utgick från Tessins originalritningar men med nyklassicistiska ändringar så som en lägre, Pantheoninspirerad kupol istället för att återuppbygga den ursprungligen högresta barockkupolen. Den ikoniska pelarportiken på kyrkans nordfasad var också ritad av Tempelman men tillkom först år 1862.

Trefaldighetskyrkan efter branden år 1790. Tuschlavering av Jonas Lidströmer.

Rådhuset låg ursprungligen inte på torget utan i hörnet av Kungsgatan och Ronnebygatan. Först efter stadsbranden år 1790 kom det att förläggas vid Stortorgets västra del. Trots brandens konsekvenser bibehölls stadsplanen, gatunätet och tomtstrukturen. Den nedbrunna trähusbebyggelsen kring torget återuppbyggdes i princip som den sett ut innan branden. På norra delen av torget, i kv. Magistraten, hade Bagaremästare Christoffer Butth kring mitten av 1700-talet uppfört ett stenhus i två våningar, ett av stadens tre första stenhus (källa: Swahn, S. Adel Präster Borgare. Lund & Karlskrona: Cygnus förlag 1965, s. 212) vilket senare kom att bli allmänt känt som Rektorsbostaden. Byggnaden ska inte förväxlas med Butthska gården som låg vid Kyrkogatan. Även Rektorsbostaden brann ner men återuppbyggdes och stod färdig år 1791.

Vedleverans på Stortorget år 1896. Rektorsbostaden uppförd av bagarmästare Christoffer Butth i bakgrunden. Längst till vänster syns Rådhuset som vid fototillfället ännu inte fått sin pelarfasad.

Torget på 1800-talet

Förutom kyrkorna, rådhuset och Rektorsbostaden så bestod övrig bebyggelse kring torget långt in på 1800-talet i princip endast av bostadshus av trä i en till två våningar. Åren 1861-63 byggdes den så kallade Vattenborgen på torgets södra sida. Det var en reservoar för färskvatten, utformad i romantisk stil som en medeltida borg. Vattnet leddes till reservoaren i ledningar från ett reningsverk vid Lyckebyån. Staden hade sedan den grundades haft problem med färskvattenförsörjningen, och Vattenborgen anlades av örlogsvarvet som en lösning på detta.

Även om branden år 1790 inte kom att upprepas i samma omfattning så drabbades staden fortfarande av stora bränder, vilket var fallet med kv. Öresund i torgets nordöstra del. År 1887 brann en stor del av kvarteret ner och trähusbebyggelsen där kom istället att ersättas med stenhus i nyrenässans, däribland stadshotellet. Även bredvid stadshotellet i det angränsande kv. Sheldon uppfördes en nyrenässansbyggnad, från år 1939 kallat Thornanderska huset, på hörnet som vetter mot torget.

Kv. Sheldon och den nyrenässansbyggnaden Thornanderska huset, korsningen Stortorget/ Kyrkogatan, innan den revs år 1972.

Torgets yta var från början så pass ojämn att det inte gick att bedriva handel på det. Med stöd från staten i form av krut och så småningom dynamit kom torget att vid ett flertal tillfällen pö om pö utjämnas och stensättas. Först mot slutet av 1800-talet var hela torget stensatt eller planterat.

År 1887 slutfördes arbetet med att anlägga en järnvägstunnel under torget, för att koppla ihop varvet i söder med järnvägen i norr. Tunneln förenklade transporter betydligt men innebar att Kungsgatan, huvudaxeln i stadsplanen skars av norr och söder om torget. Tunneln är 220 meter lång från Norra Kungsgatan fram till Vattenborgen på Stortorget och 60 meter lång under Klockstapeln i Amiralitetsparken. Under 1930-talet byggdes det ett 5 000 kvadratmeter stort bergrum i anslutning till tunneln, under Stortorget. År 1897 avtäcktes Karl XI-statyn med tillhörande gasljuskandelabrar, skapad av skulptören John Börjesson.

Torghandeln på Stortorget år 1888. Trefaldighetskyrkan till vänster och rådhuset i mitten. Sitt nuvarande utseende med en tempelportik på framsidan fick rådhuset vid en ombyggnad år 1904. Bakom rådhuset skymtar byggnaden som uppfördes som saluhall år 1831.

Järnvägstunneln år 1904. Bildkälla: Tekniska Museet.

Torget på 1900- och 2000- talet

I sydöstra hörnet av kv. Magistraten uppfördes en byggnad av Karlskrona utskänkningsbolag år 1901 efter ritningar av Löfqvist och Paulsson. Byggnaden hade ursprungligen en fasad i jugendbarock men fick sin nuvarande klassicerande utformning vid en omgestaltning år 1928 (källa: Swahn, Bo & Bergström, Sven-Olof, Stortorget i Karlskrona, 1995). Byggnaden på hörnet mitt emot i kv Öresund uppfördes på 1790-talet och var en

panelad timmerbyggnad med tio fönsteraxlar i en våning på en bottenvåning av sten. Byggnaden om- och tillbyggdes år 1913 efter ritningar av Frans Ewers då den fick sitt nuvarande utseende. En brand drabbade kvarteren Magistraten och Hogland år 1909, i övrigt var storskaliga bränder inte ett större problem under 1900-talet. Dock fortsatte byggnader kring torget att ersättas. I början av 1900-talet bestod kvarteren söder och öster om torget till stor del av stadsgårdar byggda efter stadsbranden år 1790. Posthuset, ritat av postens chefsarkitekt Lars Erik Lallerstedt, uppfördes år 1942 och ersatte då två stadsgårdar uppförda år 1790. En tredje intilliggande stadsgård revs år 1973 för att göra plats åt postens parkering. Konserthuset, ritat av stadsarkitekten Wolter Gahn, uppfördes år 1939 på en vid tillfället obebyggd tomt i torgets nordvästra del. I kv. Lagerkrantz revs tre trähus från år 1790 för att ersättas med Militärhemmet, ritat av Arthur von Schmalensee och uppfört år 1951. Stadsbiblioteket, ritat av Jan Wallinder uppfördes år 1959 i torgets sydvästra del, och ersatte då en stadsgård från år 1790. Storskaliga rivningar förändrade stora delar av Trossö under 1950-, 60-, och 70-talen. I torgets sydöstra del ligger kv. Hjulhammar, vilket fram tills år 1959 bestod av cirka 20 byggnader uppförda mellan år 1790 och slutet av 1800-talet. Samtliga revs för att ge plats åt det nuvarande byggnadskomplexet, vilket stod färdigt år 1961. Byggnaden innehåller främst bostäder men har även butikslokaler i bottenvåningen och inrymde tidigare en polisstation. År 1972 revs Thornanderska huset från 1880-talet i torgets nordöstra hörn och istället uppfördes det nuvarande kontorshuset i kv. Sheldon. Efter denna byggnad har i princip enbart mindre tillbyggnader tillkommit, exempelvis Vattenborgens glaspaviljonger.

Kv. Magistraten, sannolikt 1940-tal.

Kv. Hjulhammar på 1950-talet, innan merparten av det revs för att ge plats åt den nuvarande byggnaden.

Under år 2011 färdigställdes en trappa med vattenspegel vid Ristorgsbacken för att framhäva det storslagna torget och ge mer utrymme för möten och stadsliv.

År 2017 invigdes den nya utformningen av platsen runt kung Karl XI. Prydnadsplantering runt statyn ersattes med ett fundament av granit med trappor. Den nya platsen utgör en ny mötesplats och ger en överblick över torget.

Under åren 2018 och 2019 utvecklades platsen kring Fredrikskyrkan med mer vegetation och en samlad parkering. Bilparkeringen som länge varit omfattande på torget minskades i omfattning och lokaliserades till Fredrikskyrkans norra och södra sida. Vegetationen, som består av trädalleér, skapar en tydligare inramning av Stortorget.

År 2023 färdigställdes en ram av en tre meter bred, slät sten runt Stortorget. Inramningen bidrar till att stärka barocktorgets form men också till att underlätta för tillgängligheten. Ramen separerar biltrafik från torgytan som därför blir tryggare och säkrare för de som vistas där. Även området utmed Solgatan i norra delen av torget omgestaltades med fler sittplatser och mer grönska.

Stadens kommersiella centrum

På grund av den ojämna markbeläggning som Stortorget hade fram till mitten av 1800-talet så bedrevs stadens torghandel till en början norr om torget, vid nuvarande Klaipedaplatsen. Även bakom Fredrikskyrkan och på Ristorgsbacken (söder om Rådhuset) har det förekommit torghandel. På den plats där rådhuset uppfördes i slutet av 1700-talet fanns det tidigare mindre korsvirkeshus, bland annat slakthusbodar, och år 1831 uppfördes en saluhall på baksidan av rådhuset (källa: Karlskrona 300 år, del 2 sidan 19). Den användes senare av polisen, fram till dess att delar av den flyttades till Lyckeby. Rådhuset byggdes till på 1910-talet.

Ronnebygatan med sitt centrala läge var tidigt ett huvudstråk i staden. År 1887 drabbades gatan av en brand som startade i kv. Öresund. Efter branden uppfördes storstadsmässig stenhusbebyggelse av en typ som var signifikant för den moderna stadens framväxt vid den här tiden. Det var bankpalats, biograf, stadshotell och butikshus, och många byggnader hade stora skyltfönster i bottenvåningarna. Riksbankshuset på hörnan Norra Kungsgatan - Ronnebygatan fungerade även som telegrafstation (källa: Föreningen Gamla Carlscrona). Byggnaden kom till vid sekelskiftet 1900 som en följd av Riksbankens beslut att starta filialer ute i de svenska residensstäderna, med syfte att

underlätta hanteringen av kontanter (källa: Riksbankens hemsida).

Ronnebygatan före branden år 1887 och Ronnebygatan vid sekelskiftet 1900.

En annan fas av tidstypiskt svenskt stadsbyggande som präglat Ronnebygatan är 1960-talet, då äldre, mer småskalig bebyggelse revs till förmån för två stora varuhus i senmodernistisk stil. Varuhuset EPA byggdes i kv. Riksbanken och Domus i kv. Hogland, båda med fasader i mörkbrunt tegel.

År 1988 blev de mest centrala delarna av Ronnebygatan gågata med ny gatstensbeläggning och konstnärlig utsmyckning. Sträckan mellan Norra Smedjegatan och Drottninggatan blev gågata 2005 (källa: Sydöstran).

Ronnebygatan med EPA till höger, runt år 1970. Vykort.

Plats- och gatunamn

Stortorget fick sitt namn år 1696. I de äldsta handlingarna förekommer stavningen Stora Tårget.

Kungsgatan, Ronnebygatan, Borgmästaregatan och Smedjegatan är alla gatunamn som tillkom redan år 1696. Ronnebygatan fick sitt namn till minne av staden som många av de första borgarna i Karlskrona med tvång förflyttats från. Smedjegatan och Kungsgatan fick epiteten Norra/Södra på 1870-talet.

Gatunamnet Fortifikationsgatan är känt sedan år 1718. Det kommer av att gatan ledde från Stortorget till den så kallade Fortifikationsgården i kv. Sparre.

Klaipedaplatsen fick sitt namn år 1991 för att hedra stadens vänort i Litauen. Det var tidigare en del av Norra Kungsgatan.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Stortorget är placerat mitt i staden, på Trossös högsta punkt, vilket tillsammans med barockplanens gatustruktur innebär att det upplevs som stadens mittpunkt.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Stortorgets kyrkor utgör grunden i stadens historiska siluett. Kyrkorna har utgjort accenter i topografin i alla historiska avbildningar av staden och dominerar siluetten än idag. Utöver kyrkorna är även bebyggelsen längs Ronnebygatan, uppförd efter stadsbranden år 1887, markanta i siluetten genom byggnadernas höga våningsantal och/eller accentuerade takformer i form av spiror.

Karlskrona år 1815. Trossös sluttande topografi var tydligt avläsbar fram till början av 1900-talet. Gouache av Johan August Anckarsvärd (1783-1874). Bildkälla Uppsala Universitetsbibliotek.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Vid Stortorget dominerar de två barockkyrkorna och Rådhuset - tre storslagna byggnader med samstämmig färgskala och klassisk arkitektur. Övrig bebyggelse runt torget är varierande vad gäller såväl tillkomsttid som utformning, där publika byggnader generellt har givits högkvalitativa och representativa karaktärer i olika grad anpassade till sammanhanget medan bostadshus tillkomna på 1940 - 60- och -70-talen har fått en mer generell utformning utan någon egentlig koppling till Stortorgets representativa karaktär. Den södra delen av kv. Sjöstierna bildar

en kulturhistoriskt intressant skolmiljö med skolhus och lärarbostad från första halvan av 1800-talet och med en tidigare stadsgård som senare byggts om till skolhus.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Barockkyrkorna och Rådhuset är solitärer i stadsbilden. Fredrikskyrkan och Rådhuset ligger placerade på torget och flankerar den centrala torgytan i öster och väster. Trefaldighetskyrkan ingår i kv. Bonde, men är friliggande och ligger framskjuten mot torget. Kyrkorna är resliga volymer med sina torn respektive kupol, medan Rådhuset har en mer horisontell prägel. Byggnaderna runt torget är i två till tre våningar. Den låga bebyggelsen bortanför torget i söder och väster ligger lägre rent topografiskt och är knappt synligt från torget. Bakom Fredrikskyrkan bildar funktionalistisk och senmodernistisk fyrvåningsbebyggelse en fond.

Kvarteren söder om Stortorget (kv Bonde och Sjöstjerna) har en uppbruten bebyggelsestruktur, med till övervägande del äldre trähus i en till två våningar. Husen ligger i gatulinjen, men de är i de flesta fall fristående från varandra. Mellan husen förekommer plank eller staket, och mellanrum som ger inblickar till kvarterens inre där det finns grönska och viss gårdsbebyggelse.

Norr om Stortorget har bebyggelsen tät stenstadskaraktär. Det är sluten kvartersbebyggelse i tre till fyra våningar, med många hus som har inredda vindsvåningar med kupor, frontespiser eller torn som sticker upp. I norra änden av kv. Hogland finns funkishus i fem våningar, som vetter mot Hoglands park.

Material, färgsättning och bearbetning

Området kring Stortorget har en rik variation av uttryck. Trähusbebyggelsen söder om torget är övervägande avfärgad i ljusa pastellfärger eller falurött. Byggnadernas detaljering återspeglar deras tillkomstår, med mer sober detaljering på de äldre trähusen till mer ornamenterade fasader på byggnader från mitten av 1800-talet.

Fredrikskyrkan med en gasljuskandelaber i förgrunden.

Kyrkorna och Rådhuset uppvisar en rik sten- och putsarkitektur med putsade fält i jordtoner som kontrasterar mot kolonner, pilastrar och fönsteromfattningar i huvudsakligen sandsten.

Den högklassiga funkisarkitekturen som präglar konserthuset och stadsbiblioteket präglas av tegel- och putsfasader med omfattande inslag av natursten.

Konserthuset.

Stenstadsbebyggelsen norr om torget har antingen rikt ornamenterade putsfasader eller stenklädda fasader.

Arkitekturen från sent 1800-tal och tiden kring sekelskiftet 1900 har en rik ornamentik i form av till exempel rusticerade bottenvåningar, pelare, valvbågar, frontoner över fönstren, kraftfulla gesimser vid takfoten med mera. Se exempelvis Stadshotellet, Magistraten 16 och gamla Riksbanken. Färgskalan varierar från vit puts till varma gula och röda toner. De stora varuhusen från 1960-talet märker ut sig med sina mörka tegelfasader och stora byggnadsvolymer.

Bottenvåningarna upptas till stor del av butikslokaler och liknande med stora skyltfönster, och endast vid de stora 1960-talsvaruhusen förekommer längre fasadsträckor som är slutna mot gatan.

Hubendickska huset.

Mark- och växtlighet

Torget har en öppen karaktär med en stenbelagd yta där de stora solitära byggnaderna dominerar. Marken är belagd med natursten i olika format, färg och mönster. Här finns smågatsten, storgatsten och hällar i olika toner av grått och rött. Granithällar ligger infällda i gatstensbeläggningen för att skapa plana gångytor. Gatstenen ligger ofta i löpband på gångytor och i romersk båge på trafikytor. Tidigare låg det kullersten på torget men den har i början av 2020-talet bytts mot slätare stenbeläggning.

Centralt på torget står Karl XI staty på en upphöjd granitsockel. Kring statyn står bänkar, blomsterurnor och äldre belysningsarmaturer.

På vardera sida om Fredrikskyrkan finns parkeringsytor. Dessa avgränsas av upphöjda planteringsytor med granitkanter planterade med träd och perenner. Granitmurar med parkbänkar avgränsar mellan parkeringen och torgytan.

Vid kv. Magistraten finns upphöjda perennplanteringar med granitkanter.

Vid konserthuset finns upphöjda planteringar av äldre modell med gatsten satta i bruk och sjöstensplattor på gångbanan.

Ronnebygatan är belagd med smågatsten i romersk båge, samt betongmarksten på gångstråk. Gatan är en gågata utformad med en markbeläggning som går från fasad till fasad utan nivåskillnader. Längs gatans ena sida står enstaka smalkroniga bokträd.

I Norra respektive södra Kungsgatan återfinns schakten för tågtunneln, vars väggar är klädda med huggen granit. Schakten avgränsas med räcken av gjutjärn.

Platsbildningar

Stortorget

Stortorget är stadens främsta platsbildning. Torget är Sveriges främsta barocktorg, tydligt präglat av Tessin den äldre respektive Tessin den yngre. Torget utgör en central punkt i stadsplanen genom dess monumentala axialitet med strålgator och huvudaxlar vilka omsluter respektive utgår från Stortorget. Torgets monumentala karaktär kommer av dess storlek och inramning med två barockkyrkor och ett monumentalt rådhus, samt dess placering på Trossös högsta punkt vilket ger goda utblickar mot den lägre liggande omgivande staden. Genom sin storlek har torget många funktioner och platsen är en given

målpunkt för besökare till staden. Torget är platsen för den årliga Lövmarknaden, som i någon form har hållits på torget i över 200 år.

Klaipedaplatsen

Norr om torget ligger Klaipedaplatsen, som fick sitt namn år 1991 för att hedra stadens vänort i Litauen. Platsbildningen ligger i skärningspunkten mellan Stortorget i söder, Kungsgatans backe i norr och Ronnebygatan i öster och väster. Vid platsen finns upphöjda planteringar med kanter av breda granitblock. Här växer stora plataner och vintergröna buskar. Längs planteringarna står parkbänkar. På marken finns en smågatstensbeläggning i form av ett ankare och krona i vit, röd och svart sten. Platsen har ett flertal skulpturer, däribland fontänen Stora fisken av Karl Milles och diabasskulpturerna "Passage" av Lars Widenfalk. Här finns även en mässingsplatta med information om Karlskronas världsarvsstatus.

Ristorgstrappan

Platsbildningen mellan Stortorget och Borgmästaregatan, kallad Ristorgstrappan, har nyligen omgestaltats i samband med att torget fick sin nuvarande gestaltning. Gestaltningsgreppet är tydligt kopplat till de nya tilläggen på torget med kraftiga granitmurar i sågade och flammade block och hällar i granit. Platsens norra del består av en ramp som omges av planteringar. Här finns möjlighet att sitta ner på bänkar bland perenner. Även i den södra delen finns ramper och i mitten av platsen sammankopplar trappor de olika nivåerna. Trappans mitt pryds av ett vattenspel. Handledare består av svartmålat plattstål.

Trefaldighetskyrkans kyrkogård

Kyrkogården utgör en grön del i stadsmiljön. Den avgränsas mot torget av ett smidesstaket och bildar på så sätt ett avgränsat rum med historiska övertoner genom dess äldre trädbestånd och många kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar. Från kyrkogården erbjuds en god utblick mot Nordenskjöldska gårdens gårdsmiljö, samt mot Stadsbibliotekets arkitektoniskt högintressanta östra fasad, vilken inte är synlig från torget. Kyrkogården har ett varierat trädbestånd med bland annat kastanj, hängask och lind. I

övrigt utgörs kyrkogården av grusgångar och klippta gräsytor samt gravvårdar i varierande utformning.

Stadsbibliotekets östra fasad, sett från Trefaldighetskyrkans kyrkogård.

Stadsbibliotekets norra fasad, sett från Stortorget.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur går tillbaka till den ursprungliga stadsplanen från 1690-talet. Kring torget utgår de för stadsplanen viktiga strålgatorna och huvudaxlarna. Givet områdets centrala läge och viktiga plats i staden så har gator generellt fått representativa karaktärer avseende beläggning och möblering tidigt, med stenlagda gator och breda trottoarer,

avdelade mot gata med breda granithällar. Även i senare utföranden så har områdets historiska karaktär fått råda, och gator som Ronnebygatan, Rådhusgatan, Kyrkogatan och Stortorget har belagts med mönsterlagd smågatsten, alternerad med storgatsten, granithällar och på en del platser fältsten som minner om hur markbeläggningen såg ut på 1800-talet. Torget och dess närliggande gator fick tidigt belysning i form av gasljuskandelabrar, och de mer monumentala byggnaderna har i nuläget fasadbelysning.

Värdebärande karaktärsdrag

- Stortorgets form som Sveriges främsta barocktorg och som en del i stadens barockplan.
- Torgets monumentala karaktär som kommer av dess storlek och inramning med två barockkyrkor och ett monumentalt rådhus.
- Stortorgets ensemble av offentliga byggnader med hög nivå av arkitektur från olika tider.
- Ronnebygatans välbevarade karaktär av handelsgata från slutet av 1800-talet.
- Stadsgårdar, skolhus och andra byggnader söder om torget från tiden före 1800-talets mitt.

Världsarvets attribut

- Stortorget, strålgatorna och centralaxeln som essentiella delar i stadens barockplan.
- Stortorgets monumentala barockkyrkor och rådhus.
- Stadsgårdar, prästboställe och skolhus söder om torget.
- Tågtunneln som en exponent för varvets utveckling under senare delen av 1800-talet.

Stortorget är centralt i världsarvet, både bokstavligen och sett till de attribut som finns representerade. Utöver de givna exponenterna för den civila staden som kyrkorna och Rådhuset återfinns här en mängd attribut som kopplar till den marina staden, som tågtunneln och militärhemmet. Här finns även den för staden typiska trähusbebyggelsen som uppförts efter stadsbranden år 1790. Stortorget, centralaxeln och de strålgator som ramar in området är de tydligaste exponenterna för barockplanen.

Skeppsbron och Handelshamnen

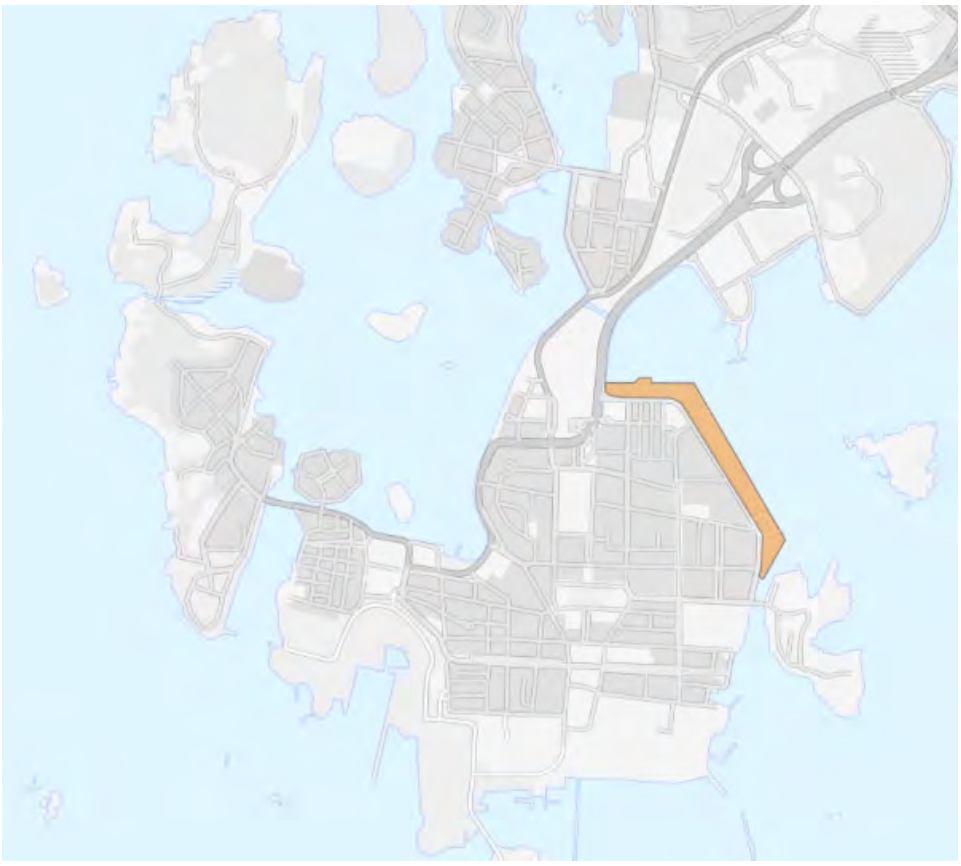

Inledning

Området omfattar Skeppsbrokajen och Handelshamnen på Trossös norra sida och Handelshamnen i öster. Hela området ligger på mark som fyllts ut under sent 1800-tal och 1900-tal.

Sjöfarten i området består idag framför allt av småbåtshamnen för fritidsbåtar i norr, färjeläget till Aspö i söder samt Kustbevakningens kajplats för sitt stora bevakningsfartyg.

På Skeppsbrokajen har under senare år en rad mer storskaliga byggnader uppförts. I övrigt används kajerna till stor del för bilparkering och det finns ställplatser för husbilar i Handelshamnen. Längs småbåtshamnen vid Skeppsbrokajen går ett promenadstråk.

Skeppsbron och Handelshamnen.

Området på 1855 års karta med dagens kajlinje markerad.
Bildkälla: Ljunggrens atlas, litografi. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

När Karlskrona anlades i slutet av 1600-talet blev nordöstra delen av Trossö centrum för handelssjöfarten. Det var en omfattande och betydelsefull verksamhet, i och med att större delen av alla varor till staden länge kom sjövägen. Namnet Skeppsbron avsåg från början en brygga anlagd i början av 1680-talet vid nuvarande kvarteret Lindblad. Mindre fartyg kunde lägga till vid bryggan, medan de större fick lastas och lossas ute på redden. Utöver denna brygga fanns flera mindre bryggor längs norra och östra strandlinjen som tillhörde olika köpmän och handelshus. Det fanns även civila varv i området under 17- och 1800-talen, till exempel Kofferdivarvet som låg sydost om Skeppsbron (källor: Historiska kartor. Karlskrona stads historia, del 1 s. 106 f.

Karlskrona stads historia, del 3 s. 346. Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

På 1870-talet, i samband med att järnvägen kom till stan, moderniserades Handelshamnen. Det gjordes utfyllnader där den gamla skeppsbryggan legat, och på platsen anlades Skeppsbrotorget som genomkorsades av två stickspår som förband Handelshamnen med järnvägen. Öster om torget anlades den så kallade Skeppsbrohamnen, med två stora bryggor i vinkel. Den södra som var störst kallades Stockholmsbron eller Stora ångbåtsbron, och den norra kallades Lyckebybron eller Lilla ångbåtsbron. Skeppsbrohamnen försvann genom nya utfyllnader på 1930-talet (källor: Historiska kartor. Karlskrona stads historia, del 3 s. 322f).

Skeppsbrokajen norr om Kalvhagen byggdes åren 1885-1892 som en längsgående kaj i trä med plats för kranar och järnvägsspår. Den ersatte då ett flertal bryggor uppförda av enskilda köpmän. Åren 1901-1904 byggdes Östra kajen söder om Skeppsbrotorget, och 1949 var den utbyggd till dagens utsträckning (källa: Historiska uppgifter kring gatu- vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Sjöfarten från nordöstra Trossö har omfattat både handelssjöfart och passagerartrafik till såväl det närbelägna fastlandet som mer avlägsna destinationer. Exempelvis gick det på 1800-talet ångfartyg med passagerare till bland annat Stockholm, Bornholm och Lübeck. Längst västerut på Skeppsbrokajen, i förlängningen av Kungsgatan, låg från sent 1800-tal Tallebryggan. Därifrån gick det passagerartrafik till bland annat Tallet på Vämö. När Österleden byggdes på 1960-talet försvann Tallebryggan. Efter järnridåns fall startade på 1990-talet färjetrafik mellan Karlskrona och Gdynia i Polen. Färjorna gick till en början från Skeppsbrokajen men efter några år startade en ny färjeterminal på Verkö.

På 1980- eller 90-talet anlades en småbåtshamn vid Skeppsbrokajen med flera bryggor. Den utvecklades med fler båtplatser på 2000-talet under namnet Karlskrona Stadsmarina.

Under andra halvan av 1900-talet fanns hamnkontor, kiosk, skeppshandel och restaurang i några träbyggnader på Skeppsbrokajen. De revs på 2010-talet och på östra delen av kajen byggdes ett par mer storskaliga kontorsbyggnader.

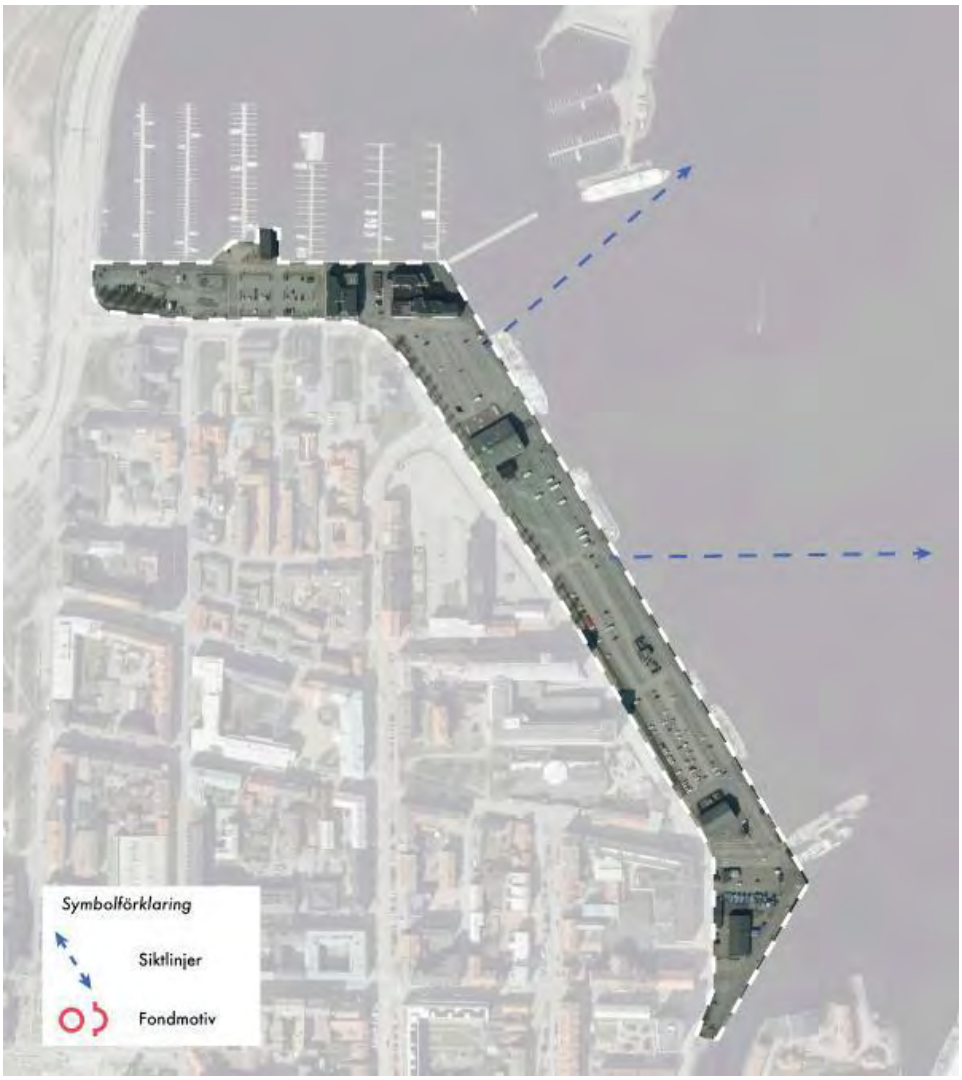
Plats- och gatunamn

Namnet Skeppsbron finns belagt sedan 1690-talet och avsåg då bryggan för handelssjöfart vid nuvarande kv Psilander. Kajen norr om Kalvhagen fick namnet Skeppsbrokajen när den byggdes i slutet av 1800-talet, och kajen i öster som byggdes under 1900-talets första år fick namnet Östra kajen. Östra hamngatan som går längs Östra kajen fick sitt namn på 1940-talet. Benämningen Handelshamnen avser idag den östra kajen, men har historiskt sett betecknat all den civila hamnverksamheten på nordöstra Trossö. Handelshamnen kallades förr även Köpmanshamnen eller Kofferdihamnen. Kofferdi är ett ord med holländskt ursprung som avser handelsflottan, det vill säga den civila sjöfarten till skillnad från den militära.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området sträcker sig längs Trossös norra och östra sida, från infarten i norr till bron över till Stumholmen i öster.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Området är lågt beläget och avtecknar sig inte i stadens siluett, men då det har ett exponerat läge närmast vattnet är det påtagligt sett från Bryggareberget från vattnet i norr och öster samt från infartsleden.

Skeppsbrokajen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Området utgörs av kajer med intilliggande ytor som till stor del används för bilparkering. Längs Skeppsbrokajen har modern bebyggelse uppförts på senare tid. Det finns ingen äldre bebyggelse i området. Skeppsbron med småbåtshamn och promenadstråk har en viss trivselkaraktär, medan Handelshamnen är mer av en brukshamn med färja och kustbevakning.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Området består till stor del av obebyggda ytor. I Handelshamnen finns vissa enklare skjulliknande byggnader med slutna fasader i korrugerad plåt eller träpanel, kopplade till hamnens olika verksamheter. En liten väntkur för skärgårdstrafiken är byggd i tegel. Skeppsbron i norr har under de senaste åren börjat bebyggas med kontorsbyggnader i två till tre våningar, vilket pågår i skrivande stund (2023). Byggnaderna på Skeppsbron ligger som solitärer och är uppförda på ett sätt så att de inte bryter siktlinjerna mot vattnet från gatorna i söder.

En av de senare årens tillskott mot vattnet i norr.

Material, färgsättning och bearbetning

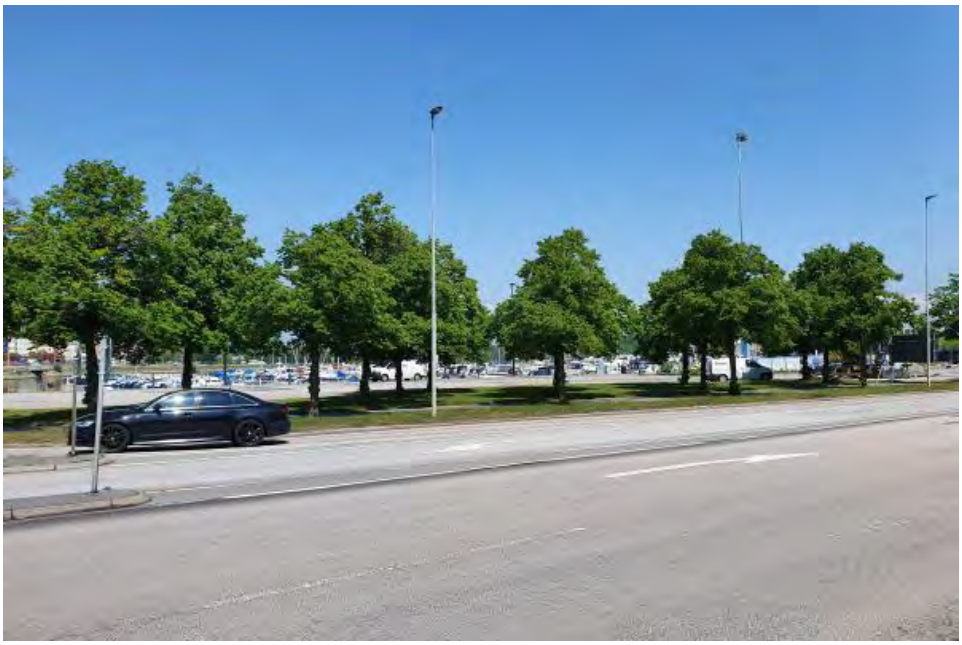
Byggnaderna är huvudsakligen i vitmålad betong med fasadgestaltning typisk för 2010-talet, där fasaderna ofta har inslag av färgat glas i exempelvis bröstningar. En annan förhållandevis nybyggd byggnad som skjuter ut över vattnet har fasader i cortenstål och stora glasade partier mot vattnet.

Mark och växtlighet

Längs småbåtshamnen vid Skeppsbron finns ett enkelt promenadstråk anordnat, med belysningspollare, papperskorgar och bänkar i ett stråk av betongplattor. I övrigt är hela området i princip asfalterat.

Handelshamnen är storskalig och domineras av parkeringsytor och uppställningsplatser för husbilar. Marken är asfalterad med uppmålade ytor för parkering. Enstaka järnvägsspår från tiden innan Österledens tillkomst i början av 1970-talet finns bevarade i asfaltsytan. Större pollare i betong finns utplacerade på kajen, möjligtvis bevarade från tidigare användning. Kajkanten är i betong med gula pollare ut mot vattnet samt påkörningsräcke i galvaniserat stål. Invid Aspöfärjans hållplats finns linjemålning med hänvisning till olika körfält för biltrafik till färjan.

Östra Hamngatan är planterad med lindar, träden står i en längsgående yta av kullersten. Även längs Skeppsbrokajen är lindar planterade. De står i en grusyta omgiven av smågatstenbeläggning. Parkeringsytan på Skeppsbron är planterad med plataner och låga buskar.

Lindar längs Östra Hamngatan.

En bevarad räls från stickspåret.

Platsbildningar

I områdets södra del, mitt emot Stumholmen finns en mindre platsbildning i anslutning till småbåtsbryggan. Platsen är relativt nyligen iordningställd med kombinerade trappor och sittytor i riktning mot vattnet och med utsikt mot Stumholmen.

I närheten av korsningen Östra Hamngatan - Drottninggatan finns en liten skatepark med ramper i ljus betong och några stolar och bord.

Gator och gränder

Även om i princip hela hamnen är körbar och till övervägande del upptas av parkering så saknar den gator i ordets egentliga bemärkelse, med undantag för Skeppsbrokajen/ Östra Hamngatan som avgränsar området mot söder och väster. Den nuvarande strukturen är relativt sent tillkommen; fram tills 1950-talet låg det spår över stora delar av de nuvarande asfalterade ytorna och placering av byggnader och därmed körbara ytor har skiftat under årtiondena därefter.

Värdebärande karaktärsdrag

- Kajen med bibehållen funktion.
- Förankringspollare i järn längs Handelshamnens kaj som bidrar till hamnkaraktären.

Världsarvets attribut

Då hela området består av utfylld mark från sent 1800-tal och 1900-talet saknar området attribut kopplade till världsarvet.

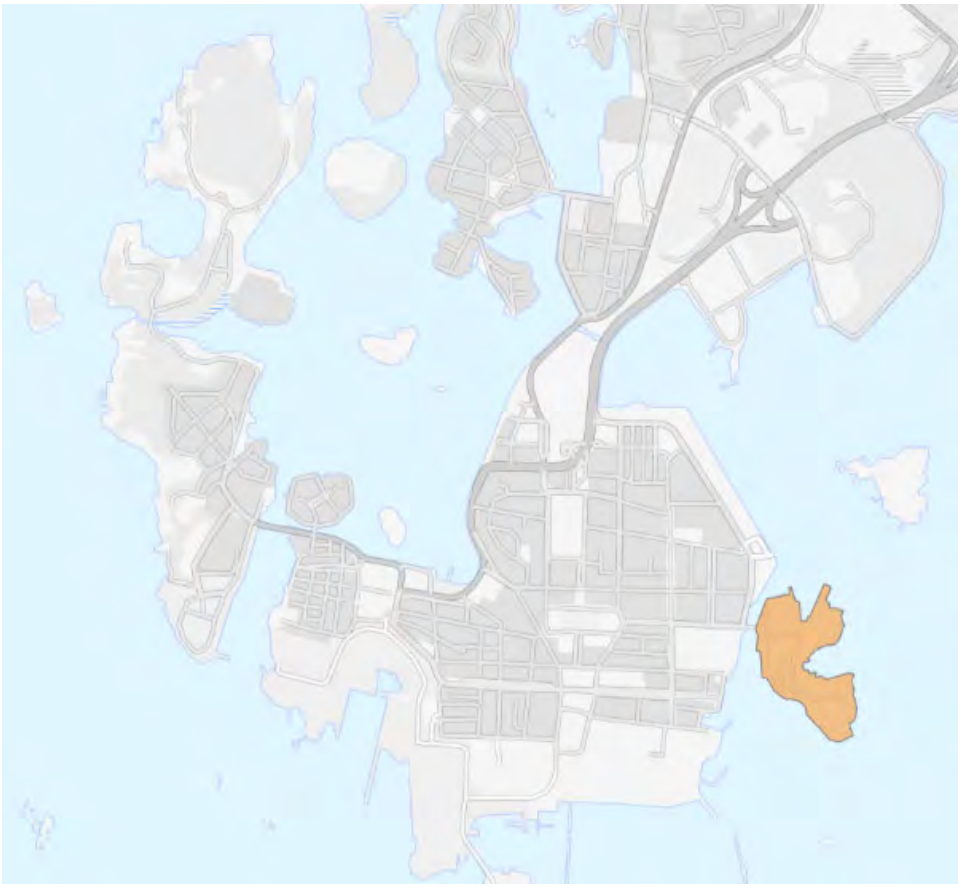
Stumholmen

Inledning

Stumholmen ligger öster om Trossö och förbinds med staden genom en bro över Stumholmskanalen. Ön, som ursprungligen var tre öar präglas av unika byggnader med funktioner kopplade till marinbasens behov/verksamhet under drygt 300 år, från stadens grundande år 1680 till när ön öppnades för allmänheten i början av 1990-talet. Ön uppvisar en bred palett av högkvalitativ arkitektur från slutet av 1600-talet till 2010-talet, däribland några av världsarvets mest kända byggnader. Utöver att Stumholmen inte drabbades av stadsbranden år 1790 så har byggnaderna konsekvent fått nya funktioner vid behov, vilket har inneburit att få byggnader har rivits.

Hela öns utemiljö är konsekvent gestaltad utifrån detaljerade områdesbestämmelser, och ön är promenadvänlig med mycket grönska och gångstråk längs vattnet.

Stumholmen.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Det som idag är Stumholmen var från början tre olika holmar. På Carl Magnus Stuarts karta över Trossö 1681 syns de tre holmarna tydligt och här framgår även att den största holmen kallades Stumholmen redan innan staden anlades. Holmen där skansen Kungshall kom att uppföras omnämns på kartan som Kungsholmen och den minsta av holmarna, som senare kom att kallas Laboratorieholmen, saknar benämning.

Geometrisk grundtritning av Tråsöön, upprättad av C M Stuart år 1681. Stumholmen, Kungsholmen (Kungshall) och den blivande Laboratorieholmen ligger nere till höger i kartbilden. Källa: Krigsarkivet.

Enligt den första befästningsplanen för Karlskrona från 1683 skulle holmarna bebyggas med bastioner och utanverk och bli en del av befästningskransen runt Trossö. Innanför bastionerna avsattes marken på holmarna till vapentillverkning och proviantering. Av de planerade försvarsverken hann man bygga Bastion Kungshall på Kungsholmen innan planerna för stadens försvar ändrades år 1694 och man beslutade att endast befästa den södra delen av Trossö. Stumholmen behöll dock sin roll som flottans plats för produktions- och provianteringsområde, och på Stumholmen uppfördes verkstäder, smedjor med mera. Den namnlösa holmen i öster kom att kallas Laboratorieholmen, sedan laboratorier som användes i samband med kruttillverkning

byggts där. Under en stor del av 1800-talet användes Laboratorieholmen som epidemisjukhus.

Salut skjuts från Kungshall på Stumholmen, för Sveriges nya kung år 1973. Det stora magasinet uppe på Kungshall tillkom åren 1787-92 efter att Gustav III:s tillträde gett nytt liv till örlogsbasen med många nya byggnader på Stumholmen. Bildkälla: Blekinge Museum

Stumholmen, Laboratorieholmen och Kungshall var förbundna med varandra genom träbroar, och det var först i mitten av 1900-talet som Stumholmen, genom utfyllnader, antog den form den har idag. Utfyllnaderna skedde successivt. På 1920-talet fylldes mark ut mellan Stumholmen och Kungshall, och två flyghangarer för marinens sjöflygplan uppfördes. På 1950-talet gjordes en stor utfyllnad väster om Laboratorieholmen och en idrottsplats anlades.

Stumholmen, Kungshall och Laboratorieholmen på Hjalmar Thedenius stadsplan från 1877. Dagens kustlinje i blått. Bildkälla: Blekinge Museum.

Kungshall, Laboratorieholmen och Stumholmen före 1908.

Stumholmen på 1700-talet

På 1720-talet flyttade en stor del av vapentillverkningen från Stumholmen till varvsområdet på södra Trossö, och verksamheten på Stumholmen fokuserades på bland annat hantering och förvaring av livsmedel och andra förnödenheter samt förvaring av småbåtar, krut och projektiler. En tidigare artillerismedja uppförd på Stumholmen vid 1600-talets slut kom då att användas som logement för bageribåtsmännen. Byggnaden, som är en av stadens äldsta, kom år 1866 att byggas om till bageriboställe vilket är vad byggnaden är känd som idag. Rester av 1600-talets byggnad finns som gråstensmurar i den nuvarande byggnadens källarvåning.

Bageribostället.

Tunnan som förvaringskärl är en romersk uppfinning som började användas i Norden i skiftet mellan järnålder och medeltid. Då i princip all form av mat och dryck men även pengar, böcker och krut förvarades i tunnor på 1600-talet så var behovet av ett tunnmagasin stort i den nygrundade staden Karlskrona. Redan vid 1600-talets slut fanns ett tunnmagasin i trä på Stumholmen vilket någon gång kring 1718-1720 ersattes med ett nytt magasin uppfört i sten. Om det är det som står på platsen idag är omtvistat, men det nuvarande är åtminstone äldre än år 1781, då det omnämns i generalinventeringen och besiktningen från detta år. Under krigen i början av 1800-talet inreddes Tunnebodsmagasinet till sjukhus. Från år 1824 fungerade det åter som lager, denna gång för spannmål till bageriet på Stumholmen. Byggnaden renoverades på 1970-talet och genomgick en total ombyggnad åren 1989-1990 då kustbevakningen, som fortfarande sitter här, flyttade in. De triangulära fönstren är från denna tid.

Tunnebodsmagasinet.

På 1730-talet uppfördes det så kallade Corps de garde, en liten byggnad vars funktion var att fungera som vakthus och husera en vaktstyrka. Byggnaden som förmodligen ritats av J G Steuer är med all sannolikhet den äldsta vaktbyggnaden i Sverige som bevarat både arkitektur och planlösning från tidigt 1700-tal (källa: byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen Blekinge). Idag är byggnaden ombyggd interiört men exteriören är i princip intakt från 1700-talet.

Corps de garde, förmodligen uppförd på 1730-talet.

På 1730-talet byggdes Kronobageriet, en av Stumholmens tidigast projekterade byggnader och ett tidigt exempel på en byggnad för industriell produktion. Byggnaden representerade en lösning på en av holmens mest centrala funktioner – brödbakning. Det gick åt mycket bröd till Kungliga flottans manskap. I Kronobageriet bakades hårda "knaks" för de långa sjöresorna och mjuk "ankarstock" för folket i land (källa: byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen Blekinge). Efter att ett nytt bageri färdigställts år 1863 blev byggnaden bostad åt bagare och dess lärlingar, och efter en ombyggnad år 1908 användes byggnaden som beklädnadsförråd. På 1990-talet blev byggnaden återigen bostäder.

Kronobageriet.

Efter att Gustav III tillträtt år 1771 inleddes en ny period av intensiv verksamhet vid Örlogsbasen. Bland annat uppfördes Kungshallsmagasinet i bastionens mitt under åren 1787-92, troligtvis ritat av Jacob Magnus Nordencreutz. Byggnaden användes som magasin för spannmål och lakegods (förvaring av kött som konserverades i saltlake). Dess nuvarande utseende tillkom i huvudsak vid en om- och påbyggnad år 1896 samt vid en restaurering år 1986 då byggnaden blev magasin för Blekinge Museum.

Vykort föreställande Bastion Kungshall med dess magasin, sannolikt 1920-tal. Magasinet har vid senare renoveringar fått en mer avskalad karaktär, där bland annat takkuporna avlägsnats.

Kungshallsmagasinet idag.

En annan framträdande byggnad som uppfördes vid denna tid var Slup- och barkasskjulet, färdigställt år 1786 efter ritningar av CP Nyman. Byggnadens funktion var vinterförvaring av flottans mindre båtar, en funktion den har än idag. Byggnaden är unik och saknar motstycke både beträffande funktion som konstruktion. Dess särpräglade tak består av tio sadeltak som korsar varandra och på så sätt bildar 16 brunnar för regnvattnet, som samlades upp i tunnor.

Slup- och barkasskjulets tak.

Stumholmen på 1800-talet

På Laboratorieholmen, även kallad ”Fyrvärks och laboratorieholmen” fanns under första hälften av 1700-talet fyra byggnader som användes i samband med kruttillverkning och -hantering. Även om stadsbranden år 1790 inte nådde Stumholmen eller Laboratorieholmen så beslutades det ändå att denna farliga verksamhet skulle flyttas ännu lägre från staden, och den förlades på Basareholmen istället.

Laboratorieholmen kring slutet av 1800-talet, efter 1892. På bildens syns epidemisjukhuset.

Omkring år 1830 beslutades det att göra om de kvarvarande byggnaderna på Laboratorieholmen till ett kolerasjukhus, en sjukdom som drabbat staden hårt både år 1790 och år 1808, och som vid tiden härjade nere i Europa. År 1831 gjordes ombyggnaden och ”Epidemisjukhusholmen”, som Laboratorieholmen hädanefter kom att kallas, hade nu antagit formen av en liten välordnad sjukhusanläggning. Här fanns bland annat kokhus, badhus och "desinfektionshus" med likrum och förbränningsugn. De tre kvarvarande byggnaderna vittnar om holmens historia som ett av Sveriges två tidigaste kolera- och epidemisjukhus (källa: byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen Blekinge).

Kokhuset, en av de tre bevarade byggnaderna från epidemisjukhuset.

Båtsmanskasernen uppfördes år 1847 för att inrymma 500 båtsmän. Byggnaden utformades invändigt för att vänja de blivande båtsmännen innan de mönstrade på flottans fartyg. Golven var välvda som skeppsdäck, väggpanelen i ek liknade skrovens insidor och båtsmännen fick sova i hängkojer. Något i stil med Båtsmanskasernen på Stumholmen finns inte och lär aldrig ha funnits i Sverige. Byggnadens ändamål och pedagogiska program avspeglas på ett unikt vis i interiören. Kasernen uppfördes i en teknologisk brytningstid för marinen och redan efter drygt 20 år ansågs den vara omodern. Istället fick byggnaden funktion som bland annat spannmålsmagasin. Senare har den haft andra användningar och är numera

utbildningslokaler. Dess nuvarande färgsättning tillkom vid en renovering på 1970-talet.

Båtsmanskasernen/Nya magasinet.

Mellan Bastion Kungshall och flyghangarerna finns två byggnader med fasader i schweizerstil, en lotsstuga och ett saltkoknings- och saltmagasin. Det äldsta av dem är saltkoknings- och saltmagasinet som lär vara byggt mellan år 1820 och 1847. Efter att lotsstugan uppförts på 1860-talet så gavs saltmagasinet en ny fasadgestaltning år 1878 för att harmoniera med lotsstugan.

Byggnaderna ligger idag något undanskymda, omgivna av senare tillkomna byggnader men de var före utfyllnaden av marken runt omkring dem väl exponerade från vattnet.

Stumholmen sedd från Kungsbron på 1890-talet. I bildens mitt framför båtarna syns lotsstugan och saltkokningshuset som innan markutfyllnaderna hade ett betydligt mer exponerat läge.

Stumholmen år 1897 respektive idag. 1900-talets markutfyllnader är påtagliga i jämförelsen. Bildkällor: Lantmäteriet.

Stumholmen på 1900-talet

Under första halvan av 1900-talet gjordes en del utfyllnader mellan Kungshall och Stumholmen där bland annat skjutbanor och flyghangarer placerades. År 1950 gjordes stora utfyllnader mellan Laboratorieholmen och Stumholmen där bland annat en stor idrottsplats placerades. Det var vid denna tid som ön i huvudsak fick den form den har idag.

Militärhäktet byggdes åren 1910-11 och är ett cellfängelse av så kallad philadelphiamodell. Från början inrymde byggnaden 34 celler, och utöver detta fanns vakt- och tjänsterum, logement och en speciell avdelning för ”gentlemen”, det vill säga officerare. Den hierarkiska uppdelningen är avläsbar i fasaden, där de menigas celler har små, gallerförsedda fönster och "gentlemännens" flygel hade vanliga fönster. Kronohäktet fungerade som häkte ända in på 1960-talet.

Häktet ritades av F Bothen år 1894 och ritningarna reviderades något av Kungliga Marinförvaltningen innan det stod färdigt år 1911. Då var mycket i konstruktionen redan förlegad, både gällande fängelsets planlösning men även dess uppvärmningssystem genom varmluftskanaler i innerväggarna (källa: byggnadsminnesförklaring, Länsstyrelsen Blekinge).

Militärhäktet, eller Kronohäktet. Bakom de små gallerförsedda fönstren låg de menigas celler, medan officerarnas flygel, till höger i bild, hade vanliga fönster.

Det svenska militärflygets historia börjar år 1911, då de första flygplanen inordnades under armén respektive marinen. År 1914 förlades marinflyget till Stumholmen, en verksamhet som pågick till år 1949. Den första hangaren byggdes åren 1915-16 för sjöflygplan. De bevarade flyghangarerna 757 och 758 byggdes år 1926 respektive år 1929 som de sista i landet av trä. Efter att marinkåren avvecklades år 1949 så har hangarerna fungerat som lager.

Under första världskriget centraliserades flottans tillverkning av uniformer och förlades helt och hållet till Karlskrona. En ny textilfabrik byggdes år 1921 längs Stumholmskanalen för

Marinens centrala beklädnadverkstad. Från 1948 tillverkades även alla arméns uniformer här, och fabriken bytte namn till Centrala beklädnadsverkstaden (CBV). Verksamheten pågick till år 1977 då CBV lades ner. Trivab konfektions AB som tillverkade uniformer för landstinget fortsatte i byggnaden fram till 1984.

Centrala beklädnadsverkstaden 1954. Foto: Lennart Bergqvist. Bildkälla: Marinmuseum/DigitaltMuseum.

En av de få senare tillkomna byggnaderna som uppfördes innan området öppnades för allmänheten är ångcentralen, vilken uppfördes runt år 1970. Byggnaden har senare byggts om till skola och här grundades skolan Hyper Island år 1996 som var kvar i byggnaden fram tills år 2024.

Ångcentralen.

Bomässan och det civila Stumholmen

I början av 1990-talet lämnade militären Stumholmen, och ön blev en del av den civila staden. En bomässa arrangerades år 1993 till vilken flera bostadshus uppfördes och den gamla textilfabriken vid Stumholmskanalen byggdes om till bostäder.

Inför Bomässan upprättade Karlskrona kommun områdesbestämmelser vars syfte var ”att säkerställa ett bevarande av en kulturhistorisk värdefull bebyggelsemiljö och att ny bebyggelse utformas så att den ansluter till befintlig bebyggelsekaraktär.” Man anordnade en arkitekttävling där det vinnande förslaget kallades ”Sjögång”, ritat av Landskapslaget och Hederus Malmström arkitektkontor. Förslaget bedömdes ha ett realistiskt ombyggnadsförslag med en genomtänkt och återhållsam bevarandekaraktär, en bra lösning på Marinmuseets läge och utformning och en vacker och väl fungerande parkmiljö. En stor del av de befintliga byggnaderna byggnadsminnesförklarades, och andra fick skyddsbestämmelser i områdesbestämmelserna.

De nya byggnader som uppfördes fogades in i den känsliga kulturmiljön på ett varsamt sätt. Arkitektoniskt utformades de på

ett sakligt och enkelt men samtidigt klassiskt vis med fint bearbetade detaljer, vilket gjorde att de smälte in väl med de äldre byggnaderna. Utemiljön på Stumholmen omgestaltades och holmen gjordes grön och promenadvänlig. En badplats anlades och platsen för ett nytt marinmuseum utsågs. Såväl nybyggen, ombyggnadsprojekt som landskapsarkitekturen från mässan blev prisad. År 1997 flyttade Marinmuseum in i sina nybyggda lokaler. Museet byggdes till år 2016 med Ubåtshallen.

Flygfoto över Stumholmen år 1996, tre år efter Bomässan som anordnades på ön. Foto Jan Norrman, bildkälla: Blekinge Museum.

Fyrtornen

På Stumholmen finns två fyrtorn, ett mindre på Laboratorieholmen i norr och ett större på Stumholmens södra sida. Det mindre anlades år 1892 och kallas Laboratorieholmen efter dess plats. År 1911 byggdes det nuvarande fyrtornet. Fyren är 11,8 m hög och hade ursprungligen en veklampa, en lampa med samma princip som en fotogenlampa. Fyren fick elektriskt ljus år 1933.

Den större fyren är 24 m hög och kallas Karlskrona nedre (Karlskrona övre finns på Bryggareberget). Fyren uppfördes år 1918 och är en så kallad ensfyr, en form av ledfyr som tillsammans med fyren Karlskrona övre bildar en enslinje; ens är en sjöterm som innebär en tänkt linje bildad mellan två, tydligt

iakttagbara, föremål (källa: Svenska Fyrsällskapets lexikon). Även denna fyr elektrifierades år 1933.

Fyrarna Laboratorieholmen respektive Karlskrona nedre.

Plats- och gatunamn

Namnet Stumholmen är känt sedan år 1680 då platsen för den nya örlogsbasen kartlades. I vissa 1700-talskällor är benämningen Stubbholmen, och möjligen kan det vara namnets ursprung (Källa: Ortnamnsregistret).

På CM Stuarts karta över Trossö från år 1681 omnämns Kungshall som Kungsholmen.

Gatunamnen Barkassgatan och Bastionsgatan kom till år 1992. Barkass är en typ av båt, och gatunamnet är taget efter Slup- och barkasskjulet på Stumholmen. Bastionsgatan har fått namn efter Bastion Kungshall på den södra delen av holmen.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Stumholmen ligger direkt öster om Trossö, och är förbunden med staden via en bro över Stumholmskanalen. Bron ligger i förlängningen av Kyrkogatan, med Fredrikskyrkan som fondmotiv i andra änden.

Stumholmen sett från Trossö.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Stumholmen har, genom dess placering öster om Trossö, en framträdande del i stadens siluett sett från utsiktspunkten på Bryggareberget och från havet i öster, trots de relativt sett låga byggnaderna. Ön har en egen siluett sett inifrån Trossö, där bebyggelsens dramatiska möte med vattnet ger ön en mycket speciell karaktär sett från exempelvis Kungsbron nedanför Hans Wachtmeisters staty.

Stumholmen sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Stumholmens bebyggelse har en varierad karaktär som kan delas in i några distinkta epoker. Bebyggelse från 1600-, 1700- och första halvan av 1800-talet karaktäriseras av dess sakliga utformning, gestaltad av flottans ingenjörer med i flera fall unika lösningar, där särskilt Slup- och barkassskjulet och båtsmanskasernen utmärker sig. Byggnaderna har den typ av tidlös karaktär som uppskattades av 1900-talets modernister där funktion varit överordnad form; Slup- och barkasskjulet har exempelvis en mycket sparsmakad dekor där det, med undantag för dess klassicistiska lanternin, i princip helt saknar arkitektonisk utsmyckning. Under andra halvan av 1800-talet och början av 1900-talet tillkom några byggnader som har en mer konventionell tidstypisk gestaltning, däribland Lotsstugan från omkring år 1861 med dess mycket tidstypiska schweizerstil vilken även applicerades på det intilliggande saltkokningshuset när det fick en ny fasad år 1878. På Stumholmens norra del finns en villa från början av 1900-talet med samtida villautformning.

På 1920-talet tillkom några av de byggnader som har en framträdande del på Stumholmen, trots att de är få till antalet. Dessa är Beklädnadsverkstaden från år 1921, flyghangarerna från år 1926 respektive år 1929 samt Torpedverkstaden uppförd år 1931 i en kvardröjande 1920-talsklassicism. Dessa byggnader har en saklig och avskalad men ändå påtaglig 1920-talskaraktär med få ornament.

Den sista större byggnadskategorin består av de bostadshus som uppfördes inför Bomässan år 1993. Flera av dessa byggnader är mycket tidstypiska representanter för 1990-talspostmodernismen, där en avskalad klassicism och omsorg om detaljer var bärande arkitektoniska element. Bomässan kom att innebära starten för flera andra stadsdelar i andra städer med denna typ av arkitektur, exempelvis S:t Eriksområdet i Stockholm. Marinmuseum, uppfört år 1997, ingår arkitektoniskt i denna byggnadskategori. Utöver dessa kategorier finns enstaka byggnader med egna karaktärer, exempelvis ångcentralen och militärhäktet.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen på ön ligger utspridda och är till stor del solitärer. I vissa fall förekommer grupper av hus med gemensam historia eller funktion, men byggnadssättet är alltid öppet. Det är en luftig bebyggelsestruktur med öppna ytor och viss grönska mellan husen. Vissa av byggnaderna ligger direkt vid vattnet, eller står till och med devis i vattnet såsom Kronobageriet och Marinmuseum.

Bebyggelsen på Stumholmen är generellt låg. De flesta husen är i en till två våningar och ett fåtal i tre våningar. Kronobageriet precis invid Stumholmsbron sticker upp med sina fyra våningar, kompakta byggnadskropp och toppiga tak. Ett bostadshus från tidigt 1990-tal i liknande volym ligger norr om Slup- och barkasskjulet. De övriga husen från 1990-talet är långsmala byggnadskroppar.

Stumholmen innehåller ett flertal byggnader som är mycket breda och/eller långa. Den främsta av dessa är Slup- och barkasskjulet, vars tio sadeltak möjliggör en ur ett 1700-talsperspektiv mycket bred byggnad. Byggnaden mäter 60 x 60 meter, vilket är lika stort som ett mindre stadskvarter. Andra breda byggnader är den stora dubbelhangaren från år 1929 samt Marinmuseum med dess tillbyggda ubåtshall.

Slup- och barkasskjulet, Kronobageriet och Beklädnadsverkstaden sett från Trossö.

Material, färgsättning och bearbetning

Generellt utmärker sig arkitekturen på Stumholmen, från alla tider, av en enkelhet och robusthet. De historiska byggnaderna är bruksbyggnader som fått en funktionell och saklig utformning som utmärker militär bruksbebyggelse. Arkitektoniska ornament är sparsmakade, eller saknas nästan helt i många fall som på Slup- och barkasskjulet och Tunnebodsmagasinet, eller är subtila som på Beklädnadsverkstaden, Bageribostället, Militärhäktet, flyghangarerna och Torpedverkstaden. Gula och vita kulörer dominerar på fasader och taken är med några få undantag belagda antingen med tegelpannor, svart plåt eller papp.

Till vänster: Lotsstugan med tillhörande förråd samt Saltkokningshuset med fasader i schweizerstil. Till höger: Östra villan på norra Stumholmen, uppförd år 1909.

Ett undantag från den sparsmakade karaktären är trähusbebyggelsen från andra halvan av 1800-talet och början av 1900-talet vilken sticker ut på Stumholmen genom deras mycket ornamenterade och kulörta fasader. Lotsstugan med förråd och det närliggande saltkokningshuset har en hög grad av detaljering och särpräglad färgsättning i en karaktär som var populär vid denna tid. Den ”östra villan” på norra Stumholmen är uppförd i en tidstypisk panelarkitektur från tidigt 1900-tal som återfinns i samtida villaområden norr om Trossö som exempelvis Bergåsa.

Nybyggda hus på Stumholmen, fotograferade år 1990.
Foto Svante Warfvinge, bildkälla Blekinge Museum.

Bostadshusen från 1990-talet har i regel putsade fasader, i en ljus och varm färgskala som är typisk för den tidens arkitektur. Även de historiska byggnaderna är i de flesta fall putsade. Torpedverkstaden och desinfektionshuset är de enda byggnaderna med oputsade tegelfasader på Stumholmen.

1990-talsarkitekturen är avskalad, i vissa fall med en klassicerande fasadbearbetning. På bostadshusen kan det vara subtila inslag som en rusticerad bottenvåning eller en enkel takfotsgesims, medan Marinmuseums kortsidor är storslaget utformade som stiliserade tempelportiker.

Marinmuseum.

Mark och växtlighet

Utformningen av Stumholmens utemiljöer är tydligt specificerad i de områdesbestämmelser som togs fram inför Bomässan år 1993.

Stumholmens grönytor är enkelt utformade och består av klippt gräs med lövträd och enstaka buskage. De äldre träden är av arterna lind och ek. Stenblock är ofta utlagda på gräset invid körbanan som trafikhinder.

Längs holmens västra kant, i riktning mot staden, ligger flera av byggnaderna ända ner till vattnet. Mellan byggnaderna är kajkanten murad med natursten.

Mitt på ön finns en förskola vars gård bidrar med grönska då den innehåller ett flertal äldre fruktträd. Kronohäktet har en uteplats mot Bastionsgatan bestående av en grusad yta med trädgårdsmöbler där den tidigare inhägnade rastgården med utrymmen likt tårtbitar fanns. 1990-talsbebyggelsen slängs Bastionsgatan har mindre uteplatser intill fasad i riktning mot vattnet.

På Stumholmens södra delar finns den gamla bastionen Kungshall med en hög försvarsmur i natursten. Marken mot

vattnet består av klippta gräsytor och grusade promenadvägar. Strandkanten består av stenskärv och låg strandvegetation och enstaka lövträd. Vattenkontakten är påtaglig och utblicken mot havet storslagen.

Området kring det gamla epidemisjukhuset har en parkliknande miljö med gräsytor, ett gammalt bredkronigt bokträd, buskage av syrén samt lindar på rad i planteringsytor.

En grupp med ekar i klippta gräsytor mellan Tunnebodsmagasinet och hangarerna.

Parkmiljön kring det gamla epidemisjukhuset.

Platsbildningar

Precis vid entrén till Stumholmen, norr om Kronobageriet finns en öppen plats med informationsskyltar, bänkar och parkeringar.

På Stumholmens östra del finns en badstrand med sandstrand och stora, öppna gräsmattor. Här finns en mindre lekplats och ett hopptorn. Strandområdet avgränsas mot Bastionsgatan med flerskiktiga buskar och trädrader.

Framför Marinmuseum har en stor öppen plats anlagts. Mittytan består av asfalt med en kompassros i svart och vit smågatsten. Här står även ett gammalt ankare. Ytans kanter har en ram av smågatsten.

I anslutning till det gamla epidemisjukhuset finns en parkliknande miljö med bland annat en brygga med bänkar skjuter ut över vattnet intill kokhuset.

Längs strandpromenaden söder om Kungshall intill fyren Karlskrona nedre finns en gräsyta med bänkar utplacerade.

Gator och gränder

Stumholmens nuvarande gatustruktur är med Karlskronas mått relativt sent tillkommen. Innan utfyllnaderna var Laboratorieholmen och Kungshall förbundna med Stumholmen via broar, vilka successivt har ersatts med gator på utfylld mark. Den nuvarande strukturen är i princip tillkommen i samband med Bomässan år 1993. Gatunätet på Stumholmen är inte utformat med biltrafik i fokus, utan hela ön är gångfartsområde. Det finns promenadstråk längs vattnet runt hela ön och framför Marinmuseum finns en stor öppen plats. Gatorna är asfalterade, ofta med en röd ton i ballasten och utan kantsten eller linjemarkeringar. Band av storgatsten utgör farthinder längs gatorna. Parkeringsytorna är ofta grusade eller belagda med storgatsten.

Bastionsgatan öster om Båtsmanskasernen i riktning mot Bageribostället som syns i fonden. Gatan saknar i enlighet med områdesbestämmelserna kantsten eller linjemarkeringar och är belagd med den rödtonade asfalt som är ett signum för Stumholmen.

Värdebärande karaktärsdrag

- Bastion Kungshall med Kungshallsmagasinet.
- Slup- och barkasskjulet.
- Flyghangarerna.
- Beklädnadsverkstaden.
- Bageribostället.
- Båtsmanskasernen.
- Corps de Garde.
- Epidemisjukhuset med desinfektionshus och kokhus.
- Militärhäktet.
- Kronobageriet.
- Tunnebodsmagasinet.

- Torpedverkstaden.
- Lotsstugan med förråd.
- Saltkokningshuset.
- Stumholmens två fyrar.
- Östra och västra villan.
- Postmodern bebyggelse från Bomässan 1993.
- Marinmuseum.
- Byggnader som har direktkontakt med vattnet.
- Enkelt utformade grönytor med klippt gräs och fristående träd.
- Detaljerad markbeläggning med natursten.
- Asfalterade gator med röd ballast.

Världsarvets attribut

- Bastion Kungshall med Kungshallsmagasinet.
- Slup- och barkasskjulet.
- Flyghangarerna.
- Beklädnadsverkstaden.
- Båtsmanskasernen.
- Corps de Garde.
- Epidemisjukhuset med desinfektionshus och kokhus.
- Militärhäktet.
- Kronobageriet.

- Bageribostället.
- Tunnebodsmagasinet.
- Lotsstugan med förråd.
- Saltkokningshuset.
- Stumholmens två fyrar.

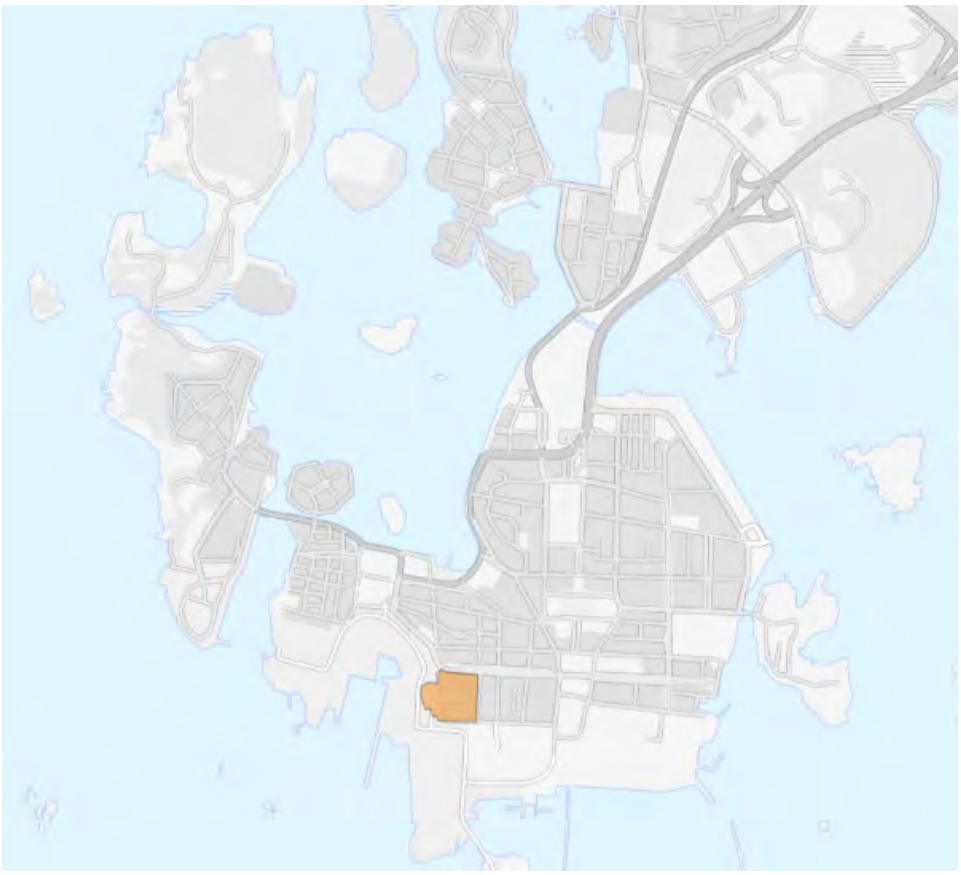
Stumholmen är en central del i världsarvet. På dess koncentrerade yta som är helt tillgänglig för allmänheten går det att på nära håll uppleva en stor del av örlogsstadens bebyggelse kopplad både till stadens försvar, flottans försörjning och navigation. Genom Stumholmens konsekventa återanvändning av byggnader vars funktioner fallit ur tiden parat med den stora ansamlingen byggnadsminnen och bevarandeinriktade områdesbestämmelser ges här möjligheten att uppleva bebyggelse med en mycket hög grad av autenticitet. Världsarvets attribut utgörs av den stora mängden byggnader som är kopplad till öns maritima historia.

Västerudd

Inledning

Västerudd ligger på västra Trossö intill Karlskronavarvet. Området består i nuläget av tre bebyggda kvarter och två obebyggda som sedan 1960-talet har fungerat som parkering. Fram tills 1960-talet bestod området av flera kvarter med småskalig bostadsbebyggelse, vilken med ett par undantag revs i sin helhet i samband med Karlskronavarvets expansion.

Västerudd.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Innan Karlskrona grundades år 1680 ingick den här delen av Trossö i bonden Vittus Anderssons utmark. Västerut, inom det som idag är varvsområdet, fanns en udde som kallades Bäckanabben.

När planerna för den nya örlogsstaden ritades delades Trossö upp i en militär del i söder och en civil del i norr. Gränsen mellan de olika delarna drogs i den första stadsplanen från år 1683 i Amiralitetsgatan, stadens huvudaxel i öst-västlig riktning. De första åren efter att Karlskrona grundlagts låg örlogsvarvet på Vämö. År 1684 flyttades det till södra Trossö.

Till en början sträckte sig dock inte örlogsvarvet så långt norrut som det var planerat för, utan i den här delen av sydvästra Trossö växte en småskalig trähusbebyggelse fram, bebodd av båtsmän och varvsarbetare. Området kallades Västerudd, och sträckte sig

västerut till Sundsmaren, det vill säga sundet mellan Trossö och Björkholmen. Centralt i området gick Sjömansgatan i öst-västlig riktning. Vid uddens västliga spets strålade den samman med Varvsgatan. Bostadshusen på Västerudd uppfördes på samma vis som allmogens byggnader, som små, timrade ryggåsstugor. Vissa stugor stod till en början vid varvet på Vämö och flyttades till Västerudd i samband med att varvet omlokaliserades (källa: Karlskrona 300 år, del 1 s. 15).

Västerudd 1718, med dagens strandlinje i blått. I kartbildens nedre högra hörn går en streckad linje som markerar den planerade befästningsmuren runt varvsområdet. Bildkälla: Riksarkivet, Sverige, stads- och fästningsplaner.

Stadsdelen Västerudd var från början mer utbredd åt söder och väster. I söder revs eller flyttades många bostadshus redan på 1700-talet, då man planerade att bygga färdigt befästningen runt varvsområdet som dock aldrig förverkligades. Fastigheterna längst i väster, ute på udden, inlöstes av Kronan i början av 1800-talet när varvet skulle expandera. Den kvarvarande småskaliga trähusbebyggelsen i området bevarades fram till 1960-talet. Då kom en ny stor expansionsfas för varvet, som efter ett riksdagsbeslut år 1960 skiljts från marinen och blivit ett civilt aktiebolag (källa Varvshistoriska föreningen i Karlskrona).

Bebyggelsen i kv. Havfrun, kv. Hector och kv. Pollux samt i kv. Sjömannen och kv. Ruuth väster om Styrmansgatan revs. I norra delen av kv Pollux uppfördes Karlskronavarvets nya huvudkontor, medan kvarteren i övrigt gjordes om till parkeringsplatser för personalen på varvet. Även i kv. Drottninghall söder om Varvsgatan revs bebyggelse, och området blev en del av varvsområdet.

Till vänster: Västerudd 1948. Kartan visar den småskaliga bebyggelsen som fanns i kvarteren vid den här tiden, samt Norra och Södra Skepparegränds tidigare sträckning. Bildkälla: Karlskrona kommun och Lantmäteriet.

År 2003 antogs en ny detaljplan för kv. Havfrun och Hector. Kvarteren bebyggdes därefter med radhus längs Norra och Södra Skepparegränd och flerbostadshus vid Skepparegatan. Stora ytor längs med Varvsgatan och Styrmansgatan fortsatte fungera som markparkering för varvets räkning. Den nya detaljplanen innebar även att gatustrukturen förändrades så att Norra och Södra Skepparegränd rätades ut och Sjömansgatans kvarvarande östliga del försvann.

Timrade ryggåsstugor i kv. Hector och kv. Havfrun i början av 1900-talet. Fotot är taget från Sjömansgatans östra ände mot sydost. De högre husen i bakgrunden ligger längs med Södra Skepparegränd.

Vänster: Kv. Pollux, sett från appareljen på Skepparegatan på 1950- eller början av 60-talet. Fotograf: Olle Olsson, bildkälla: Blekinge Museum. Höger: Kv. Pollux från samma vinkel 2023, med Karlskronavarvets kontorsbyggnad från 1966.

Vänster: Södra sidan av Norra Skepparegränd fotograferad från Skepparegatan, troligen på 1950- eller 60-talet. Fotograf: Olle Olsson, bildkälla: Blekinge Museum. Höger: Norra Skepparegränd från samma vinkel 2023.

Plats- och gatunamn

Amiralitetsgatan, Styrmansgatan och Skepparegatan namngavs år 1696. Varvsgatan fick sitt namn år 1718 och stavades då Wärfsgatan. Norra och Södra Skepparegränd blev officiella gatunamn på 1870-talet.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger på sydvästra Trossö och är avgränsat av Amiralitetsgatan i norr och Skepparegatan i öster. I söder och väster ligger det slutna Varvsområdet. Området är högt beläget och i Styrmansgatan är det en backe ner till Amiralitetsgatan. Skepparegatan är delad i två delar av en hög stödmur, och där finns en trappa ner till den lägre nivån i norr. Eftersom området är omgivet dels av det slutna varvsområdet, dels av högre bebyggelse, finns det inga långa siktlinjer. I vyerna mot varvsområdet ser man på vissa håll varvets storskaliga strukturer sticka upp, som till exempel mastkranen eller den blå portalkranen.

Siluett

Områdets förhållandevis låga bebyggelse samt dess placering intill mer höglänta områden med högre bebyggelse innebär att området inte avtecknar sig i stadens siluett sett från Bryggareberget eller andra vypunkter runt om Trossö.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Stora ytor inom området som tidigare varit bebyggda är idag parkeringsplatser, men på de bebyggda ytorna är bebyggelsen låg och tät. Till övervägande del är den uppförd på 2000-talet i form av radhus i nyfunkisstil längs med Norra och Södra Skepparegränd och flerfamiljshus vid Skepparegatan. Ett par mindre flerfamiljshus från 1930-40-talen finns bevarade i kv. Pollux. Längs med Amiralitetsgatan ligger Karlskronavarvets modernistiska kontorshus från 1966.

Radhusen längs Södra Skepparegränd.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Radhusen är i två till tre våningar, och flerfamiljshusen är tre till fyra våningar. Många av husen har en indragen översta våning med terrass, och vissa av radhusen har takterrass. Karlskronavarvets före detta kontorshus i kv. Pollux är en långsträckt, rektangulär byggnad i fem våningar. Samtliga

byggnader utom de två äldre bevarade flerfamiljshusen har platta tak.

Radhus och flerfamiljshus i kv. Hector och kv. Havfrun är i princip uppförda som sluten kvartersbebyggelse, men kvarteren är inte helt utbyggda. Husen ligger i tomtgräns mot gatan med gårdar eller radhusträdgårdar på baksidan. Karlskronavarvets före detta kontorshus i kv. Pollux ligger som en solitär, något indragen på fastigheten.

Karlskronavarvets före detta kontorsbyggnad.

Material, färgsättning och bearbetning

Radhusen och de äldre flerfamiljshusen har ljusa putsfasader. Radhusens fasader är omväxlande vita, ljusgrå, ljusblå och rosa. Arkitekturen i nyfunkisstil är maritimt inspirerad med inslag som små runda fönster och räcken utformade som relingar. Radhusen har karaktäristiska, indragna entrépartier. Flerfamiljshusen längs med Skepparegatan är likartat utformade med fasader klädda med gult eller tegelrött skivmaterial och balkongräcken i frostat glas.

Karlskronavarvets före detta kontorshus i kv. Pollux har fasader i rött tegel med inslag av ärgad koppar. Arkitekturen är tidstypiskt modernistisk, med ett sammanhållet och enhetligt utseende.

Längs de långsträckta fasaderna löper fönsterband som betonar byggnadens horisontalitet.

Mark och växtlighet

Området är påtagligt hårdgjort, och saknar nästan helt grönska med undantag för ytorna i anslutning till bergspartiet mellan kv. Pollux och kv. Havfrun, bakom Karlskronavarvets före detta kontor.

Kvarteret Havfrun har parkeringsytor ut mot Styrmansgatan och Varvsgatan, parkeringsytorna möter gata med trädrad i gräsyta.

Kvarteret Pollux har grön förgårdsmark mot Amiralitetsgatan, kvarterets södra del består av trädbevuxet berg/naturmark. I kvarterets nordvästra hörn, ut mot Amiralitetsgatan finns en gräsbeklädd slänt med träd som ger grönska till området.

Platsbildningar

Området saknar egentliga platsbildningar.

Gator och gränder

Områdets gatustruktur kommer i grunden från den ursprungliga stadsplanen, dock har den förändrats markant under 1960-talet när gatusträckningar ändrades och Sjömansgatan försvann. Gatorna är asfalterade och har kantsten i granit. På gångbanorna ligger grå betongsten.

Ortofoto över området idag med den kvarters- och gatustruktur som området hade fram tills 1960-talet. Den gamla kvartersstrukturen är markerad med vita linjer och den gamla gatustrukturen är markerad med röda linjer. Ortofoto från Lantmäteriet.

Värdebärande karaktärsdrag

- Karlskronavarvets före detta kontorsbyggnad.

- Bergsparti som tar upp höjdskillnaden mellan kv. Pollux och Norra Skepparegränd.

Världsarvets attribut

- Karlskronavarvets före detta kontorsbyggnad.

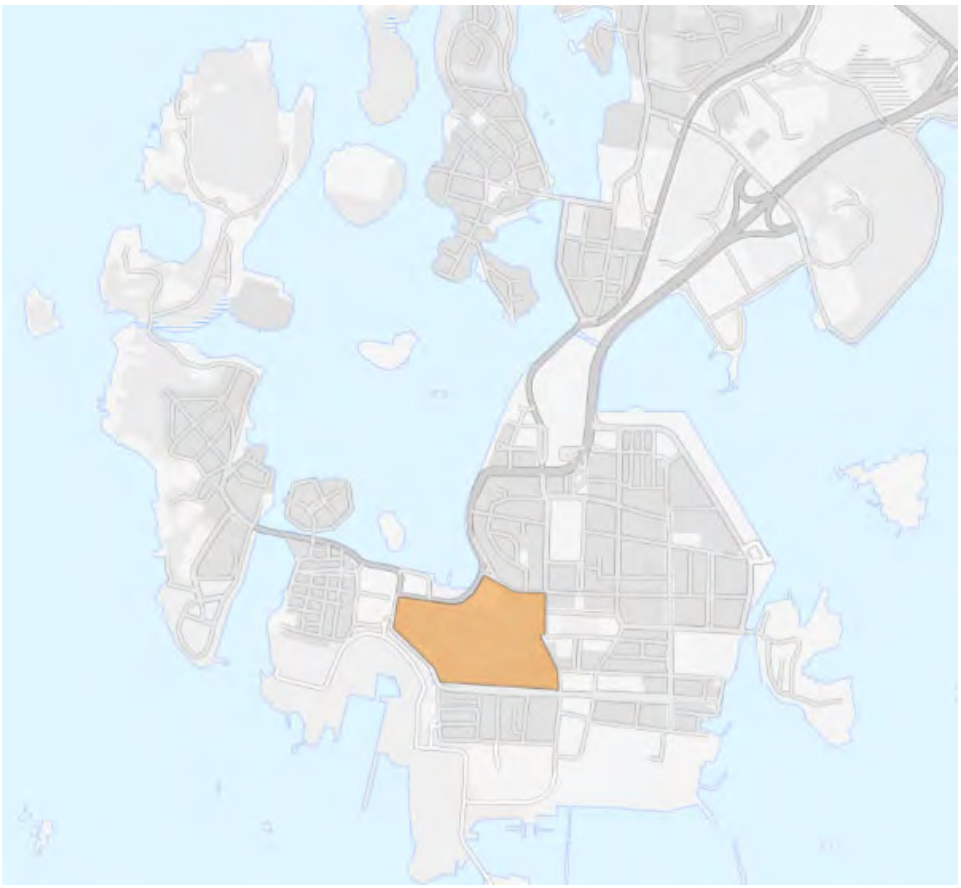
Området är troligen det som drabbats hårdast av saneringarna i mitten av 1900-talet, med konsekvenser för den ursprungliga gatu- och kvartersstrukturen. Kvarteren Ruuth, Sjömannen, Mörner och ytterligare några mindre kvarter inne på varvets område är helt utraderade och består i nuläget av parkering eller sentida byggnader tillhörande varvet. Sjömansgatan, som visserligen avkortats redan i början av 1800-talet, försvann helt på 1960-talet. Norra och södra Skepparegränd finns kvar men har i den nuvarande strukturen ändrats genom att de nuvarande kvartersstrukturerna sträcker sig längre västerut.
Karlskronavarvets före detta huvudkontor uppfört år 1966 har en koppling till staden som marinbas, även om det kom till som en direkt följd av riksdagsbeslutet år 1960 som skiljde varvet från marinen.

Västra Prinsgatan/ Hantverkaregatan

Inledning

Området ligger på västra Trossö och sträcker sig från Stortorget och Amiralitetsparken i öster till Chapmansplan i väster. I norr angränsar Fisktorget och i söder Amiralitetsgatan. De mest centrala gatorna är en del av Karlskronas handelsstråk, framför allt Borgmästaregatan som är gågata. Vid Borgmästaregatan ligger också Grevagården, nuvarande Blekinge Museum. I övrigt består bebyggelsen till största delen av bostadsbebyggelse av varierande ålder och karaktär.

Västra Prinsgatan / Hantverkaregatan.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

På Vittus Anderssons tid

Innan Karlskrona anlades år 1680 brukades Trossö av bonden Vittus Andersson. På västra sidan av ön fanns en stor udde som hade Breavik i norr och Sundsmaren i söder. Breavik, eller Brea wÿk som det skrevs på kartan från år 1681, heter idag Borgmästarefjärden. Sundsmaren fylldes igen när den stora solfjädersdockan började byggas på varvsområdet på 1700-talet. Udden var bergig och en del av Vittus Anderssons utmark.

Geometrisk grundritning av Trossö m.m. 1681, signerad C M Stuart.

Barockstadsplanen

För den nya staden Karlskrona ritades en stadsplan i barockstil. Amiralitetsgatan lades ut som huvudaxel i öst-västlig riktning och Kungsgatan som nord-sydlig mittaxel. I linje med mittaxeln förlades Amiralitetstorget, och från det utgick de diagonala så kallade strålgatorna, Borgmästaregatan och Smedjegatan. Från Borgmästaregatan drogs Hantverkaregatan västerut till bron över till Lilla Björkholmen, vid dagens Chapmansplan. I den stadsplan som stadfästes år 1683 planerades att Tyska kyrkan skulle ligga på en öppen plats i korsningen Prinsgatan – Skepparegatan (källa: stadsplan 1683 samt Karlskrona stads historia del 1 sidan 96). Amiralitetsgatan utgjorde gräns mellan den civila staden och flottans område. År 1694 reviderades stadsplanen, och Tyska

kyrkan förlades istället till Stortorget där den sedan kom att byggas. En öppen plats vid Skepparegatan fanns dock kvar på plankartan men den kom inte att realiseras. Med 1694 års stadsplan flyttades också gränsen mellan den civila och den militära delen av staden söderut.

1683 års barockplan med dagens kvarter i vitt. Mitt i bild syns den öppna platsen med den planerade kyrkan, i korsningen Skepparegatan – Prinsgatan och nordost om det ligger Hötorget. Bildkälla: Karlskrona 300 år, del 1, föreningen Gamla Carlscrona.

Den tidigaste bebyggelsen

När Karlskrona skulle byggas upp på 1680-talet delades tomter ut gratis. Det fanns dock krav på att de skulle bebyggas med hus av en viss standard och en årlig skatt skulle erläggas. Tomterna fördelades efter principen att de mer välbärgade som exempelvis köpmän och amiralitetsofficerare fick bosätta sig vid de stora gatorna och platserna. Hantverkare, underofficerare, varvsarbetare och andra mindre bemedlade tilldelades mindre tomter på mindre attraktiva lägen (källa: Karlskrona stads historia del 1 s. 99). Borgmästaregatan och Amiralitetstorget hörde till de fina adresserna, och här uppfördes stora stadsgårdar. Närmast Borgmästarefjärden stod generalamiral Hans Wachtmeisters privatpalats, den så kallade Grevagården, färdig år 1705. Gården inrymmer sedan tidigt 1970-tal Blekinge Museum. En annan bevarad stadsgård från karolinsk tid är rådmannen och

handelsmannen Christian Lunds gård längst västerut på Hantverkaregatan, byggd åren 1712-1715. Vid både Grevagården och Rådman Lunds gård gick tomterna från början ända ner till strandkanten. Sjötomter av det slaget var betydelsefulla i en tid då de flesta transporter gick på sjön.

Grevagården med båthus vid strandkanten, vy mot söder. Målning från år 1814 av Johan Törnström. Bildkälla: Blekinge Museum.

Brokig, småskalig trähusbebyggelse på norra sidan av Västra Prinsgatan i början av 1900-talet. Gatan som går upp till vänster finns inte kvar idag, den försvann när kv. Väbeln och kv. Skomakaren slogs ihop på 1950-talet. Gatuadressen idag är Västra Prinsgatan 34.

Stadsbranden år 1790

Stadsbranden år 1790 som ödelade stora delar av Karlskrona startade den 17 juni i nordöstra hörnet av Amiralitetsgatan och Arklimästaregatan (källa: karta från 1790 som finns återgiven i Karlskrona stads historia del 1 sidan 554, i texten på sidan 551 anges dock en annan adress). Det hade varit en torr och blåsig försommar, och när branden startade blåste sydvästlig vind. Elden spred sig snabbt, och när det var över var 400 gårdar nedbrunna och 70 procent av stadens invånare, cirka 7000 personer, var hemlösa. Inom det aktuella området klarade sig bebyggelsen i västra delen av Hantverkaregatan och Skomakaregatan samt Grevagården.

Efter stadsbranden blev det en omfattande byggnadsaktivitet när staden skulle byggas upp på nytt. Flera stadsgårdar från den tiden finns bevarade utmed Borgmästaregatan och Hantverkaregatan, exempelvis Södööska gården i hörnet Borgmästaregatan - Västra Prinsgatan.

Södööska gården.

En mer brandsäker bebyggelse

För att staden skulle vara bättre rustad i framtiden uppmanades invånarna efter stadsbranden att bygga sina hus i sten istället för trä. Det var dock först på 1870-talet som stenhusbyggandet kom att få genomslag. Då började man i Karlskrona tillämpa en byggnadsstadga för rikets städer och en byggnadsnämnd

instiftades för att se till att stadgan följdes. Nya hus med putsade fasader uppfördes, ofta i nyrenässansstil i två till tre våningar. Det förekom även att äldre trähus reveterades och fick nya putsfasader enligt tidens mode. Vid slutet av 1800-talet började en mer storskalig stenstadsbebyggelse uppföras i Karlskrona, devis till följd av den förödande stadsbranden vid Ronnebygatan år 1887. Byggnader i jugendstil, ofta i fyra våningar med en inredd mansardvåning, uppfördes vid de finare gatorna exempelvis Amiralitetsgatan och Hantverkaregatan. Förutom vid Ronnebygatan så kom inte några sammanhängande bebyggelsemiljöer med hus av den här typen att förverkligas, utan jugendhusen ligger spridda i stadsdelen.

Östra delen av Hantverkaregatan i början av 1940-talet, vy mot väster. Gatsträckan präglas vid den här tiden av en blandning av låga gamla trähus, putsade hus i nyrenässansstil och höga jugendbyggnader.

Handelsstråket Borgmästaregatan

Borgmästaregatan blev redan på 1600-talet en av stadens viktigaste handelsgator. Gatan ledde ner till Borgmästarebron dit nästan all fiskhandel och skärgårdstrafik var koncentrerad (källa: Karlskrona stads historia del 1 sidan 105). När det nuvarande Fisktorget hade anlagts på 1870-talet lät familjen Wachtmeister, som ägde Grevagården fram till 1970-talet, bygga en basar med butikslokaler på hörnan mot Arklimästaregatan. I gårdens övriga byggnader ut mot Fisktorget inrättades butiker på 1930-talet. Dessa försvann när Grevagården byggdes om till museum och

den historiska bebyggelsen rekonstruerades delvis till ett tidigare utseende.

Längre söderut vid Borgmästaregatan, vid korsningen med Hantverkaregatan låg en öppen plats kallad Hötorget. Det var ett marknadstorg som fanns på 1690-talet men som försvann och bebyggdes i början av 1700-talet (källor kartor, Föreningen Gamla Carlskrona samt Karlskrona stads historia del 1 s. 111).

Bergqvistska gården på Borgmästaregatan 19 är ett exempel på en handelsgård som uppfördes efter stadsbranden år 1790. Där fanns redan från början en handelsbod ut mot Borgmästaregatan och stora magasinsbyggnader, vagnskjul, stall med mera runt den långsträckta gårdsplanen (källa: byggnadsminnesbeslutet). I slutet av 1800-talet byggdes butikslokaler i ett plan vid huvudbyggnadens gavlar. Lokalerna hade stora skyltfönster mot gatan, något som började bli vanligt vid den här tiden. I fortsättningen försågs nya byggnader som uppfördes längs stadens handelsstråk med skyltfönster, och i de äldre husen byggdes bottenvåningarna om efter samma modell.

Gatuliv på Borgmästaregatan vid sekelskiftet 1900. Vy mot sydost. Grevagården till höger.

Bergqvistska gården.

Vid mitten av 1900-talet slog en ny typ av detaljhandel med amerikansk förebild igenom i Sverige, nämligen varuhus som saluförde både livsmedel och andra typer av varor under samma tak. Kooperativa förbundet lanserade en varuhuskedja under namnet Domus. På Borgmästaregatan 18 öppnade år 1956 ett av Sveriges första Domusvaruhus.

År 1967 flyttade Domus till ett nybyggt, större varuhus vid Ronnebygatan. Samma år hölls en omröstning i Karlskronas fullmäktige om huruvida man skulle flytta stadens centrum norrut, från Trossö. Förslaget gick inte igenom, men det belyser de utmaningar stadens styrande såg vid den här tiden. Utflyttningen från Trossö hade varit stor sedan 1940-talets mitt, och kommunen hade växt ytmässigt norrut genom olika kommunreformer (källa: Karlskrona 300 år del 3 s. 20). Efter en lång period av nedgång var det på 1980-talet kris för detaljhandeln på Trossö, och som ett sätt att råda bot på detta, byggdes en galleria i kv. Wachtmeister. ”För att behålla Trossö som kommersiellt centrum är det viktigt att Trossö får ett attraktivt kommersiellt stråk. /…/ Ett kommersiellt centrum fordrar närbelägna parkeringsplatser” skrev länsarkitekten om detaljplanen, och till gallerian byggdes ett underjordiskt garage med 200 platser (källa: planbeskrivning S 434/87). Gallerian byggdes kring ett sedan tidigare befintligt gångstråk genom kvarteret. De gamla byggnaderna mot Borgmästaregatan behölls endast delvis och kvarteret

kompletterades med nya, höga bostadshus mot Arklimästaregatan och Hantverkaregatan.

År 2010 blev Borgmästaregatan gågata och bildade på så sätt ett sammanhängande handelsstråk med Ronnebygatan vars centrala delar hade blivit gågata år 1988.

Domusvaruhuset vid Borgmästaregatan 1957. Foto: Sune Sundahl, bildkälla: ArkDes/DigitaltMuseum.

Savoy hotell, före detta Storkällaren, före och under ombyggnaden på 1980-talet. Gatufasad och trapphus sparades vid ombyggnaden och bilden till höger visar gatufasaden från insidan.

Wachtmeister Galleria år 1988.

Frikyrka och skola i kv. Dockan

Emanuelskyrkan på hörnan Styrmansgatan–Skomakaregatan byggdes åren 1869-1871 som en av de första metodistkyrkorna i Sverige. Församlingen hade startats av hemvändande svensk-amerikanska sjömän.

Emanuelskyrkan.

I västligaste delen av kv. Dockan uppfördes år 1881 en folkskola för klass 1 och 2. Skolan hette Chapmansskolan men kallades Möljen. Det var en gammal beteckning för strandslänt där man drog upp båtar och innan marken vid Chapmansplan började fyllas ut kallades området vid Trossös västra strandlinje så. År 1970 lades skolan ner och fungerade en tid som lokal för föreningsverksamheter. År 1998 byggdes den om till lägenheter, och på skolgården byggdes radhus längs med Skomakaregatan (källa: Föreningen Gamla Carlskrona).

Gamla Chapmanskolan vid Dockegatan 1976.
Fotograf: Folke Svensson, bildkälla: Blekinge Museum.

Sanering och nybyggnation

Den äldre trähusbebyggelsen på Trossö sågs i början av 1900-talet alltmer som undermålig, samtidigt som befolkning och trångboddhet ökade. När modernismen och den funktionalistiska arkitekturen slog igenom på 1930-talet med ideal som hygien, ljus och luft påbörjades en omfattande förnyelse av bebyggelsen i staden. I det aktuella området finns flera exempel på funktionalistiskt byggande från 1930-1940-talen i form av flerbostadshus med ljusa, putsade fasader och för den tiden stora fönster och balkonger.

Mot slutet av 1940-talet började det bli vanligare med tegel som fasadmaterial. Stilen som blev rådande var en sorts måttfull modernism där husen hade sadeltak och fasader i gult eller rött tegel. I det aktuella området togs en rad nya detaljplaner fram under 1950- och 1960-talen. I de flesta fall lät man den nya bebyggelsen följa den befintliga, slutna kvartersstrukturen, men för att uppnå tidens ideal vad gäller ljus och luft förbjöds gårdsbebyggelse. En mer modernistisk stadsplan med halvöppna kvarter och lamellhus togs fram för kv. Borgmästaren och kv. Arklimästaren år 1960 (Plan 252/60). I den planen förbjöds bostäder i bottenvåningarna vilket ledde till slutna fasader mot gatan.

Under andra halvan av 1970-talet kom en motreaktion i Sverige mot saneringarna och det storskaliga, utpräglat modernistiska byggandet. Efter detta gick trenden dels mot en nybyggnation mer anpassad till den historiska bebyggelsen vad gäller material och skala, dels mot postmodern arkitektur som ofta blandade in klassicistiska stilelement i utformningen. Exempel på detta finns i den storskaliga bostadsbebyggelsen från 1980-talet i kv. Wachtmeister samt i kv. Dockan där radhus och flerbostadshus byggdes på 1990-talet.

Så kallad saneringsmogen bebyggelse vid Sotaregränd på 1950-talet eller början av 1960-talet.

Nuvarande bebyggelse från 1960-talet vid Sotaregränd, ner mot Fisktorget. Foto från Skeppsgossegatan, vy mot söder. Odaterat foto.

”Sveas hörna” vid Amiralitetstorget – Amiralitetsgatan på 1950-talet. Fotograf: Gunnar Strindhagen, bildkälla: Blekinge Museum.

”Sveas hörna” vid Amiralitetstorget – Amiralitetsgatan på 1960-talet. Byggnaden uppförd år 1959. Fotograf: Erik Jovenius, bildkälla: Blekinge Museum.

Plats- och gatunamn

Gatorna i området är uppkallade efter olika titlar och yrkesbeteckningar. Arklimästaregatan, Amiralitetsgatan, Amiralitetstorget, Borgmästaregatan, Hantverkaregatan, Konstapelsgatan, Prinsgatan, Styrmansgatan och Skepparegatan hör till stadens tidigast namngivna gator vilka fick sina namn år 1696. Namnet Skomakaregatan är känt sedan år 1718. På 1870-talet delades Amiralitetsgatan och Prinsgatan upp i Östra och

Västra. När Alamedan år 1941 blev det officiella namnet på Östra Amiralitetsgatan fick Västra Amiralitetsgatan tillbaka sitt ursprungliga namn.

Arklimästare kallades föreståndaren för förråd av eldvapen och ammunition, främst på krigsfartyg. Arklimästaregatan norr om Hantverkaregatan, backen ner mot Fisktorget, kallades förr Wisens gränd efter Jonas Wiséen (1788-1836) som ägde en tomt där.

Dockegatan har fått sitt namn efter dockorna inne på varvsområdet som byggdes runt år 1800. Gatunamnet är känt sedan år 1877, men den del av gatan som ligger mellan slutningsmuren och Björkholmskajen kom till först år 1985.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området ligger på den västra delen av Trossö och sträcker sig från Stortorget och Amiralitetsparken i öster till Chapmansplan i väster. I norr angränsar Fisktorget och i söder Amiralitetsgatan. Områdets inre är högt beläget och sluttar ner mot de omgivande gatorna. Framför allt mot norr och väster där det är utfylld mark, men även Amiralitetsgatan ligger förhållandevis lågt. Området öster om Borgmästaregatan sluttar uppåt mot det högt belägna Stortorget.

Trots att området ligger högt är utblickarna mot omgivningen relativt få. I kombination med den bitvis ganska storskaliga bebyggelsen som ibland har höga sockelvåningar utan entréer eller fönster ger området en sluten karaktär på vissa ställen. Långa siktlinjer finns längs Hantverkaregatan, med Chapmansplan och Björkholmen i öster och Tyska kyrkans kupol vid Stortorget i väster. Vid Skepparegatan och Sotaregränd ser man ut mot Borgmästarefjärden i norr. Söderut på Skepparegatan ser man grönskan i Teaterparken. På Västra Prinsgatan finns en siktlinje mot Amiralitetsparkens grönska i öster och hörntornet på jugendhuset i kv. Ehnemark.

Skomakaregatan är en för Karlskrona ovanligt oregelbunden gata som speglar den äldre kvartersstrukturen, där det också finns en liten platsbildning vid kv. Väbeln.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siluett

Området ligger väster om Stortorget som är Trossös högsta punkt, och även om området ligger lägre så är en del av dess bebyggelse avläsbar i siluetten sett från Bryggareberget och från vattnet nordost om Trossö. Detta gäller dels storskaliga byggnader från tidigt 1900-tal med karaktäristiska tak vilka kröns av torn (Arklimästaren 22) eller andra uppskjutande partier (Loke 24) och dels det mer anonyma taklandskapet på den högt belägna samt höga bostadsbebyggelsen från 1980-talet i kv. Wachtmeister.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Denna del av Trossö domineras av bostadsbebyggelse. De västra delarna ingår i stadens kommersiella centrum och Borgmästaregatan som är gågata kantas av byggnader med butiker och restauranger i bottenplan. Även Hantverkaregatans östra del har många butikslokaler, liksom kv. af Klint och kv. Odin ut mot Amiralitetstorget respektive Skeppsgossegatan. I området i övrigt finns spridda, enstaka butikslokaler.

Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Följande uttryck förekommer inom stadsdelen:

- Trähus i en till två våningar med träpanel eller puts på fasaderna, uppförda på 1700-1800-talen. Sammanhängande miljöer med den här typen av hus finns framför allt i kv. Loke, Wachtmeister, Rådmannen och Clerk men bebyggelsetypen förekommer även på andra ställen. Grevagården från år 1705 som idag är Blekinge Museum är i en klass för sig, med sin palatslika huvudbyggnad, omfattande gårdsbyggnader och barockträdgård.

- Stenhus i två till tre våningar, ofta med nyrenässansfasader, uppförda i slutet av 1800-talet och finns på spridda ställen i området. Ett exempel är skolan i kv. Dockan.

- Resliga stenbyggnader, ofta i jugendstil, från tiden kring sekelskiftet 1900. På Hantverkaregatans östligaste del finns flera exempel. Välbevarade och utpräglade jugendhus är hörnhusen på Amiralitetsgatan 10 (von Löwen 22), Hantverkaregatan 11 (Borgmästaren 8) och Hantverkaregatan 13 (Arklimästaren 22).

- Putsade funkishus från 1930-1940-tal. Ett exempel är Hantverkaregatan 10 (Wachtmeister 57) i utpräglad stil, och fler funkishus finns i västra delen av kv Rosen.

- Stramt modernistiska tegelhus från 1950-1970-tal. Denna typ av hus är utbredd i området och dominerar helt kv. Tor och stora delar av till exempel kv. Arklimästaren och kv. af Klint.

- Byggnader från sent 1900-tal med postmodernistiskt influerad arkitektur finns representerad i kv. Wachtmeister och kv. Dockan.

Grevagården.

Stadsgård i två våningar i kv. Loke med locklistpanel.

Jugendbarock i kv. Borgmästaren.

Modernistiskt tegelhus i kv. Arklimästaren, uppfört 1964 och ritat av Stig Forsberg. Denna typ av byggnader dominerar stora delar av områdets centrala delar.

Postmodern bostadsbebyggelse i kv. Wachtmeister, sett inifrån Bergkvistska gårdens gårdsmiljö.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsestrukturen i området är i grunden kvartersbebyggelse med hus sida vid sida i gatulinjen. Kvarteren Loke, Rosen, Lavetten och von Löwen har helt sluten bebyggelse, men i övrigt är de flesta kvarteren mer eller mindre öppna åt något håll. 1700-1800-talshusen ligger ofta med lite mellanrum, som sluts mot gatan med portar eller plank. Efterkrigstidens

bebyggelse kan vara uppförd på ett öppet sätt för att få till lägenheter med mer ljus och bättre utsikt. Exempel på detta finns i kv. Arklimästaren, kv. Tor och i kv. Hantverkaren där öppna gårdar vänder sig mot Skomakaregatan i söder.

Det är en stor variation i byggnadshöjder i området. Även där våningsantalet är relativt homogent varierar takfotshöjderna, dels beroende på hur sockelvåningar har hanterats, dels beroende på backiga gator. Den äldsta bebyggelsen är i regel i en till två våningar medan husen från 1900-talet är i fyra till fem våningar. Den kuperade terrängen gör att sockelvåningarna i vissa fall är ovanligt höga, och det förekommer också vindsvåningar. Flerfamiljshusen från 1980-talet i kv. Wachtmeister är till exempel mot nordväst i fem våningar plus en takvåning, och placerade på en hög sockel, vilket ger en byggnadshöjd motsvarande ett åttavåningshus. Dessa byggnader är också väl synliga i stadens siluett.

Kv. Wachtmeister sett från Skeppsgossegatan.

Material, färgsättning och bearbetning

Trähusbebyggelsen från 1700-tal och tidigt 1800-tal har i regel panelklädda fasader, om de inte blivit reveterade. Gult i olika nyanser är vanligt förekommande som fasadkulör på dessa byggnader, liksom på de hus från samma period som är murade. De gula fasaderna kombineras i regel med vitmålade knutar, hörnkedjor, fönsteromfattningar och liknande. Fönstren på de mer välbevarade byggnaderna är målade i någon traditionell röd eller grön kulör. Bergqvistska gården och Grevagården är två byggnadsminnen vars huvudbyggnader har denna färgsättning. På dessa gårdar finns också bevarade ekonomibyggnader med typiskt rödfärgade fasader. Det förekommer även

huvudbyggnader som är rödmålade med vita knutar, exempelvis Rådman Lunds gård i kv. Clerk.

Byggnaderna i nyrenässansstil från sent 1800-tal och jugendhusen från sekelskiftet 1900 karaktäriseras av mer eller mindre riklig ornamentik på fasaderna som i de flesta fall är putsade. Färgsättningen på dessa byggnader varierar kraftigt. Jugendbyggnaderna har ofta frontespiser som bryter takfoten, mansardtak med kupor och torn vid hörn.

Funkishusen karaktäriseras av sina släta, i regel ljusa putsfasader, stora odelade fönster och balkonger. Den modernistiska tegelbebyggelsen från 1950-1960-tal har liknande drag, men de röda eller gula tegelfasaderna är en uttrycksfull del av husens karaktär. Byggnaderna från denna epok är ofta stilmässigt besläktade, men de är alla individuellt utformade. Även om de dominerar vissa gatusträckor så upplevs miljön inte som enhetlig utan mer brokig.

Det sena 1900-talets byggnader med postmodernistiskt influerad arkitektur karaktäriseras av putsade fasader i ljusa pastelltoner. Frontespiser och burspråk är förekommande arkitektoniska element, i kombination med stora balkonger.

Mark och växtlighet

Stadsdelen tillhör en av stadens minst gröna områden, där de flesta gatorna helt saknar gröna inslag. Enskilda äldre träd finns bevarade i gatumiljön, exempelvis en stor ek på Skomakaregatan som sannolikt tidigare stod på en innergård tillhörande kv. Rosen, innan kvartersformen gjordes om kring mitten av 1900-talet. Utöver Grevagården så saknas helt parkmiljöer.

Skomakaregatan, med den stora eken i fonden.

Amiralitetsgatan har två delar som skiljs åt av en trädplanterad grönyta som tar upp nivåskillnaden mellan de två gatorna. I gatans västra del upphör den övre sträckan av gatan och en mindre grön plats bildas. Platsen har klippta gräsytor och träd på rad. Ut mot Styrmansgatan bidrar kv. Kanonens trädplanterade gård med grönska till gaturummet. Gården är inhägnad av ett plank.

Kv. Kanonen, vars plankomgärdade trädgårdar bidrar till gaturummets grönska.

Gårdsbebyggelsen i kv. Kanonen har plank ut mot gatan, trädkronor och klätterrosor sticker fram ovan planket och ger

grönska till gaturummet. I Dockegatans nordvästra del är en grupp plataner planterade i den större refugen som har ett cykelstråk genom sig. Där Hantverkaregatan möter Dockegatan samt där Skeppsgossegatan möter Dockegatan står grupper med flikbladiga silverlönnar i kullerstenyta.

Hörnet Hantverkaregatan - Dockegatan, med flikbladiga silverlönnar vid övergångsstället.

Skeppsgossegatan har refuger med kullersten och är trädplanterad. Gatan är uppdelad i två delar med en parkeringsyta mellan. Parkeringsytan är omgärdad av en häck vid kv. Clerk och vid kv. Odin är den kantad av formklippta lindar i en gräsyta. Där Skeppsgossegatan möter Arkilimästaregatan står en stor lind i en kullerstenyta.

Ronnebygatan har fått nya planteringar med träd, perenner och buskar under senaste åren. Planteringarna är upphöjda med kanter av granit. Möbleringszonen med skyltar, uteserveringar, sittplatser, cykelparkering och belysning inordnar sig på vardera sida om den gatstensbelagda mittytan. I Ronnebygatans förlängning västerut syns Klaipedaplatsens trädkronor. Gatan har en linspänd belysning samt belysningsarmaturer på stolpar.

Ronnebygatan med planteringar och möblering.

Borgmästaregatan är trädplanterad på sträckan närmast Stortorget. Träden står i planteringar med prydnadsgräs och ett lågt planteringsskydd i svartmålat stål. Belysningen är linjespänd.

Trädplantering längs Borgmästaregatan.

I riktning mot Ronnebygatan har Borgmästaregatan upphöjda planteringar med buskar och perenner i en planteringsyta med kant i granit. Planteringarna ingår i gatans möbleringszon där även skyltar, cykelparkering, belysningsstolpar och bänkar ryms.

Stadsgården på Borgmästaren 23 med dess kastanj.

I kv. Borgmästaren finns en liten stadsgård från 1800-talets första hälft. Intill bostadshuset växer en kastanj på gården och dess krona sträcker sig ut i gaturummet ovan planket och tillför gatugrönska på denna i annars mycket hårdgjorda gata. I Arklimästaregatans möte med Skeppsgossegatan står en stor platan. Marken kring trädet är belagd med storgatsten.

Sotargränd består i sin norra del av en trappkoppling inplacerad i berget. Trappan har steg i granit och handledare i svart rundstål av äldre modell med dekorativt avslut på handledaren samt knoppar på ståndarna. Trappans sida mot kv. Tor är murad med kullersten.

Grevagårdens trädgård

Grevagården ligger i kv. Wachtmeister och huserar Blekinge Museum sedan 1970-talet. Gårdsplanen är belagd med fältsten med stråk av storgatsten. På gårdsplanen står två stora idegranar. Inom gårdsmiljön finns även en lekplats med historiskt gårdstema.

Grevagården byggdes år 1703 och då anlades även en trädgård. Den trädgård vi ser på platsen idag är gestaltad av trädgårdsarkitekt Sven A. Hermelin på 1970-talet (källa: Blekinge Museum). Trädgården har barockträdgårdens formspråk med

symmetri, raka gångar, en huvudaxel och formklippta träd och buskar.

Murarna mellan trädgårdens delar är putsade i lejongult och vitt och pryds med rustika hörnkedjor och gråa pilastrar. I den övre delen av trädgården växer bland annat en plantan, en tebuske och två fridlysta idegranar vilka sannolikt planterats när trädgården anlades på 1700-talet. Grevagården förklarades som byggnadsminne år 1967 (källa: Länsstyrelsen Blekinge).

Trädgården är byggd i två olika nivåer. Gårdsplanen och trädgården avskiljs med vita putsade stolpar med smidestaket på den lägre nivån och med en mur i den delen där trädgården reser sig till en högre nivå. Trädgården har formklippta häckar av liguster och buxbom samt en broderiparterr med formklippt buxbom. På marken ligger tegelkross och gångytorna är grusade. Här finns även en fontän.

Trädgårdens övre del består av de två mycket stora idegranarna, buxbomsplanteringar i kanten mot öster, klippta gräsytor, raka grusgångar och formklippta idegranar på båda sidorna om mittaxeln. Trädgården avslutas med en kalkstenmur och en gulputsad portik som leder ut från trädgården.

Grevagårdens barockträdgård.

Platsbildningar

I korsningen Ronnebygatan/Borgmästaregatan finns en platsbildning intill kv. Lokes vinklade fasad. Platsen har fått en plan yta med trappor som tar upp gatans lutning. Trapporna är i råkilad granit med flammade plansteg. Ytan är belagd med smågatsten och har ett mönster av naturstenshällar. På platsen står ett träd av arten korstörne.

Längs Styrmansgatan framför kv. Kanonen finns en mindre platsbildning med två bänkar som står placerade under det stora valnötsträdet som sticker fram över kvarterets plank. Längs kv. Kanonens plank är prydnadsbuskar, syrener, rosor och fruktträd planterade i en mjuk matta av marktäckande buskar.

Vid kv. Wachtmeister ut mot Borgmästarekajen finns en mindre platsbildning. Här står fyra formklippta lindar och gångbanan har utökats så att det ryms några bänkar. Marken är belagd med kullersten och gångbanan är asfalterad och med en fris av storgatsten.

I korsningen Arklimästaregatan/Hantverkaregatan finns en platsbildning. Platsen ligger i nivå med omgivande körbana och har rödfärgad betongsten på marken. Platsen utgörs av en planteringsyta byggd av storgatsten satta i bruk, cykelparkeringar, ett stenröse av fältsten och ett valnötsträd.

Gator och gränder

Gatustrukturen kommer huvudsakligen från den ursprungliga stadsplanen, efter att den justerats några gånger under 1860-talet. Gatorna uppvisar en stor variation i karaktär; generellt är merparten av gatorna asfalterade medan gator närmast centrum har fått en mer påkostad utformning avseende markbeläggningar.

Rådhusgatan har en smågatstensbelagd körbana, bred kantsten i granit och sjöstensplattor i röd ton på gångbanorna. I mötet med Stortorget har gångbana utökats för att göra plats för uteserveringar. Här har gångbanan belagts med naturstenshällar och uteserveringens markyta har smågatsten. Efter Stortorget

fortsätter samma karaktär som tidigare med smågatsten på körbanan, bred kantsten i granit och sjöstensplattor i röd ton på gångbanan. I kv. Lokes södra del har två av de äldre fastigheterna fritrappor som skjuter ut i gångbanan.

Amiralitetsgatan med dess två nivåer.

Amiralitetsgatan har två delar som skiljs åt av en trädplanterad grönyta som tar upp nivåskillnaden mellan de två gatorna. Körbanan och gångbanan är asfalterade, gatans nedre delar har en bred kantsten av granit medan den övre delen har en smalare variant. Den övre delen av gatan har dagvattenrännor i storgatsten, dels på gångbanan som tar hand om stuprörens dagvatten och dels i körbanan, en invid gångbanan och en mot parkeringsplatserna. Vissa sträckor har endast dagvattenränna mot gångbanan. Längs kv. Kanonen har även den övre delen av gatan kantsten av bred sort.

Dockegatan har asfalterad körbana och gångbana som avskiljs med en bred kantsten i granit. I Dockegatans nordvästra del har gatan delats upp med refuger belagda med kullersten.

Skeppsgossegatan har refuger med kullersten och är trädplanterad. Gatan är uppdelad i två delar med en parkeringsyta mellan.

Borgmästarekajen har refuger med kullersten fram till mötet med Borgmästaregatan. Borgmästaregatan har olika beläggning längs sträckan. Närmast Borgmästarekajen, längs kv. Wachtmeister, är gångbanan belagd med storgatsten i halvförband och körbanan är asfalterad. Gångbanan delas av från körbanan med en bred kantsten i granit. Längre upp mot Ronnebygatan byts körbanas beläggning till smågatsten i romersk båge med svarta vertikala band av svart smågatsten. Vid gångpassager är ytan upphöjd med storgatsten och betongplattor. Gångbanan mot kv. Nordstjerna är belagd med sjöstensplattor i röd ton.

Ronnebygatan har karaktären av gågata även om vissa delar tillåter fordonstrafik under särskilda tider på dagen. Gatan har en och samma nivå från fasad till fasad, mittdelen är belagd med smågatsten i romersk båge och gångbanorna är belagda med betongplattor. Längs fasaderna ligger en fris av storgatsten i två rader.

Borgmästaregatans mittyta är belagd med smågatsten och gångbanorna är belagda med betongplattor. Intill fasad finns en fris av smågatsten och mellan gångbanan och planteringarna ligger en dagvattenränna i smågatsten. Borgmästaregatans södra delar har inte karaktären av gågata utan här är det separat körbana med upphöjd gångbana separerad av bred kantsten. Körbanan är fortsatt belagd med smågatsten men gångbanan är belagd med betongplattor vid kvarteren Rådmannen/Bonde och asfalterad vid kv. Af Klint.

Smågatsten och fältsten som gatubeläggning längs Västra Prinsgatan intill byggnadsminnet på fastigheterna Rådmannen 10 och 17.

Västra Prinsgatan har varierande material på körbanan och gångbanan mellan kvarteren Af Klint och Rådmannen. Körbanan är belagd med betongplattor i vågmönster medan gångbanan längs kv Rådmannen har storgatsten i halvförband. Mot berget som sticker fram och bildar de äldre trähusens grund ligger smågatsten och fältsten. Längs kv. Af Klint ligger det sjöstensplattor. Resterande del av Västra Prinsgatan är asfalterad både på körbana och gångbana.

Skomakaregatan, Hantverkaregatan, Skepparegatan, Styrmansgatan och större delen av Arklimästaregatan har alla asfalterade körbanor och gångbanor.

Värdebärande karaktärsdrag

- ·Sammanhållna miljöer med äldre trähusbebyggelse vid Skeppsgossegatan, Rådhusgatan och Hantverkaregatans västra del.

- Välbevarade jugendhus i hörnlägen längs Hantverkaregatan, Arklimästaregatan och Konstapelgatan.

- Sammanhållen miljö med välbevarade storskaliga bostadshus i tegel från 1950-1970-talen.

- Grevagården med trädgård.

Världsarvets attribut

- Kvarters- och gatustruktur som en del i den ursprungliga stadsplanen
- Kvarterens skarpa hörn som tydliggör stadsplanens strålgator och huvudaxlar
- Grevagården, en miljö med stor historisk betydelse för staden
- Stads- och köpmansgårdar från tiden före och precis efter stadsbranden år 1790;
- Bergqvistska gården med gårdsmiljö
- Cedergrenska gården
- Ringheimagården
- Stadsgården på Odin 23 med gårdsmiljö
- Köpmansgården på Clerk 24
- Bergströmska gården
- Rådman Lunds gård
- Stadsgården på Rosen 10
- Ryggåsstugan på Dockan 22
- Bostadshuset på Väbeln 4
- Stadsgården på Borgmästaren 21
- Stadsgården på Borgmästaren 23
- Det äldre bostadshuset på Borgmästaren 26

- Stadsgården på Borgmästaren 31
- Södööska gården
- Bostads- och affärshus på Rådmannen 21
- Stadsgård på Von Löwen 19
- Stadsgård på Von Löwen 20
- Före detta byggmästarbostället på Kanonen 1
- Stadsgården på Kanonen 13
- Bostadshuset på Kanonen 14, 15

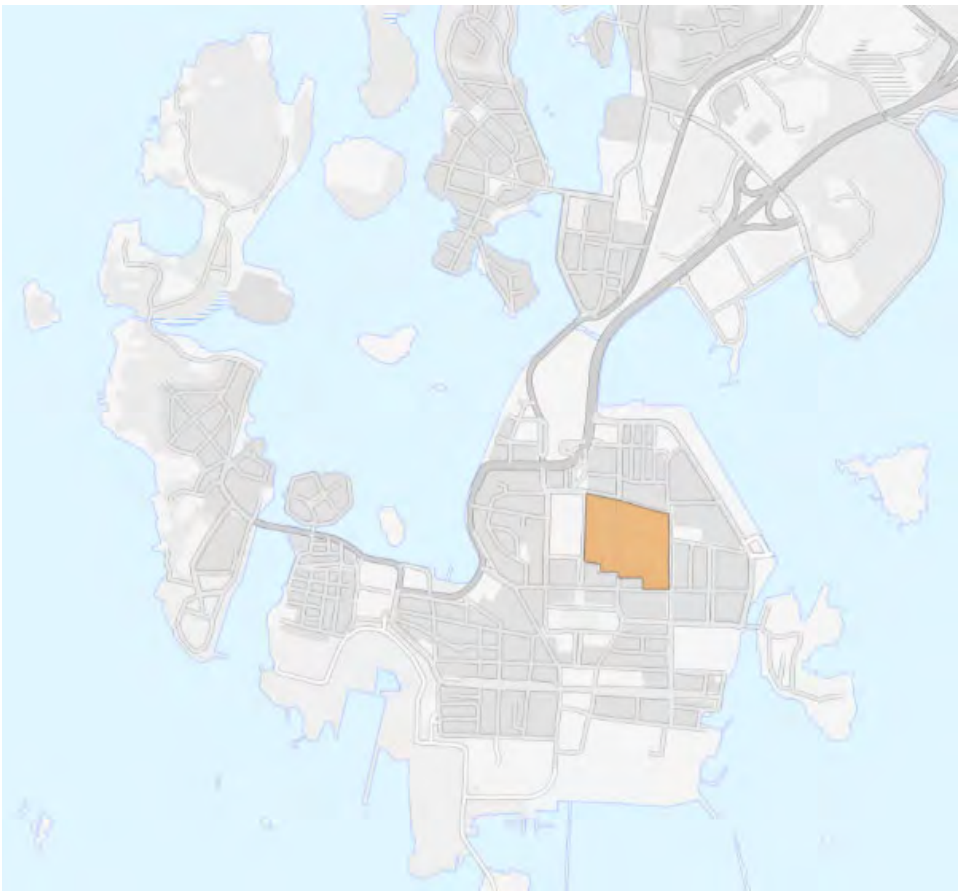
Området har en central del i världsarvet, dels genom dess centrala läge som tidigt bebyggts, dels genom den historiskt viktiga gårdsmiljön vid Grevagården, vilken har en särställning som attribut för den civila staden. Området har en stor del stads- och köpmansgårdar som ofta har koppling till historiskt viktiga personer vars miljöer är viktiga för stadens karaktär. En särställning inom området är de stadsgårdar uppförda i hörnlägen kort efter stadsbranden år 1790 vars spetsiga hörn särskilt tydliggör stadsplanens struktur. Inom stadsdelen är dessa i nuläget vid Odin 3 och Rådmannen 17 (vars spetsiga hörn kom till år 1808). Tidigare har även de smala hörnen på kvarteren Tor, Rosen och Skomakaren (numera en del av Väbeln) haft byggnader i samma typ av lägen.

Öster om Hoglands park

Inledning

Området omfattar fyra stora kvarter öster om Hoglands Park, samt ytterligare ett halvt angränsande kvarter i söder som typologiskt hör hemma i stadsdelen. Området har en varierad bebyggelse med mycket flerbostadshus kombinerat med en hög andel storskaliga skol- och myndighetsbyggnader. Mot Hoglands park finns en viss centrumkaraktär med butiks- och kafélokaler.

Öster om Hoglands park.

Historik

Områdets utveckling och funktion i staden

Innan staden Karlskrona anlades brukades Trossö av bonden Vittus Andersson. Hans gård, Trossögården, låg där Chapmansskolan ligger idag. Nordvästra delen av området var en del av Engamaren, en grund vik som fylldes igen i slutet av 1700-talet. I övrigt bestod denna del av Trossö av bergknallar varvat med uppodlad mark. Den kuperade terrängen är fortfarande märkbar, även om den jämnats ut något genom åren. I samband med att Tekniska läroverket (idag Ehrensvärdska gymnasiet) uppfördes 1947 sprängdes till exempel en puckel kallad Smedjebacken bort på Norra Smedjegatan (källa: Föreningen Gamla Carlscrona).

Kvartersstrukturen i området är i princip densamma idag som på kartor från 1690-talet, förutom att kv. Viborg i nordväst fick sin nuvarande form först efter 1790 då Engamaren fylldes ut. Utöver stadsplanens övergripande rutnätsmönster har det sedan 1600-

talet även funnits mindre gränder inne i kv. Adlersten och Urmakaren. Idag finns Urmakaregränd och Östra Petterssons gränd kvar som gatumark, medan Västra Petterssons gränd och en öst-västlig gränd inne i kv. Adlersten ligger på kvartersmark. De är dock fortfarande öppna för passage till fots.

Vid stadsbranden 1790 drabbades framför allt södra delen av området. En byggnad som klarade sig finns bevarad idag i kv. Läroverket, det så kallade Strübingska huset. Bebyggelsen som uppfördes efter branden 1790 bestod av stadsgårdar vid de större gatorna, och vid gränderna i södra delen av området en mer småskalig och gyttrig bebyggelse som delvis fanns kvar in på 1980-talet. Thörnska gården i kv. Adlersten är ett välbevarat exempel på en stadsgård byggd efter branden.

Den Strübingska gården användes som rådhus från stadsbranden fram till 1825, då byggnaden började att användas som skola (källa: Föreningen Gamla Carlscrona). Kvarteret kom senare att bli ett renodlat skolkvarter. På 1880-talet byggdes Högre allmänna läroverket, idag af Chapmangymnasiet, i kvarterets östra ände och i den västra byggdes Tekniska läroverket på 1940-talet.

På 1800-talet etablerade sig en del industrier i dessa kvarter. Det var typiskt för städerna under den tidiga industrialismen, att bostadsbebyggelse och småindustrier blandades inne i stadskärnorna. I kv. Läroverket låg till exempel ett bränneri som i slutet av 1800-talet fick ge plats åt den nya skolan (källa: Historiska foton, Blekinge museum). I kv. Adlersten, där Landstingshuset senare skulle byggas, låg en tobaksfabrik längs Östra Köpmansgatan på 1800-talet och inne på gården byggdes strax före sekelskiftet 1900 en trikåfabrik som finns bevarad idag och är ombyggd till bostäder.

Det centrala läget har påverkat området i dess västra delar, mot Norra Kungsgatan och Hoglands park. Där har det funnits butikslokaler och caféer i husens bottenvåningar åtminstone från sent 1800-tal. Mot Östra Köpmansgatan i kv. Viborg låg ett så kallat schweizeri, det vill säga ett kafé- och nöjesställe med trädgård (källa: Karlskrona 300 år, del 2 s. 143). Fastigheten

köptes 1906 av Karlskrona Folkets husförening. På 1950-talet expanderade Folkets hus och byggde nytt på hörnan mot Norra Kungsgatan.

Korsningen Östra Petterssons gränd och Stenbergsgränd år 1962 respektive 2023.

Under efterkrigstiden och 1900-talets senare del skedde stora förändringar i området då omfattande rivningar av äldre bebyggelse genomfördes. I perioder fanns det stora tomma rivningstomter med markparkering, exempelvis i kvarteret Urmakaren innan det nuvarande parkeringshuset byggdes 1981 (källa: ortofoton, Lantmäteriet). Under dessa år ersattes den småskaliga trähusbebyggelsen på många ställen av flerfamiljshus i fyra våningar, ofta med fasader i rött eller gult tegel. Särskilt påtaglig var denna utveckling längs Norra Smedjegatan och Drottninggatan. Det byggdes också ett flertal stora myndighetsbyggnader i dessa kvarter från 1950-talet och framåt. Landstingshuset i kv. Adlersten uppfördes 1954 och året därpå Länsstyrelsens byggnad i kv. Wattrang (som ersatte ett äldre landstatshus). Länsstyrelsen byggdes till mot väster i början av 1980-talet och vid samma tid uppfördes Skatteförvaltningen längs Stenbergsgränd i kv Adlersten. För Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan uppfördes tidstypiskt brutalistiska byggnader längs Norra Kungsgatan på 1960-70-talen. Längre söderut på gatan, i kv Urmakaren, låg socialkontor och Systembolag i byggnader uppförda på 1950-talet.

Den senaste stora förändringen i området var när Karlskronahem 2005 byggde bostäder och serviceboende i kv. Adlersten, i

korsningen Norra Smedjegatan - Stenbergsgränd.

Smedjegatan 12 år 1969 respektive 2023. En stor del av kvarteret revs på 1970-talet. Nuvarande bostäder byggdes 2005. Fotografen år 1969 står på platsen där parkeringshuset Urmakaren senare kom att uppföras.

Plats- och gatunamn

Kungsgatan, Smedjegatan, Köpmansgatan och Drottninggatan fick sina namn redan på 1690-talet. På 1870-talet fick de tre förstnämnda tilläggen Södra/Norra respektive Östra/Västra. Kungsgatan och Drottninggatan är vanligt förekommande gatunamn i svenska städer, och de verkar ha varit i det närmaste obligatoriska benämningar på de viktigaste gatorna i städer grundade under stormaktstiden.

Vittusgatan är uppkallad efter Vittus Andersson (1631–1688), den siste bonden på Trossö. Gatans namn är känt sedan år 1718. Samma år blev namnet Stenbergsgränd fastställt. Namnet tros komma från den bergiga och steniga topografin. På 1870-talet blev Vittusgatan benämnd Östra respektive Västra Vittusgatan.

Västra och Östra Pettersons gränd är förmodligen uppkallade efter Cort Pettersson, en av de köpmän som förflyttades från Ronneby till Trossö vid Karlskronas grundläggning. Gränderna fanns redan under stadens första årtionden. Västra Petterssons gränd försvann på 1980-talet när Skatteförvaltningen byggdes. Även Urmakaregränd har funnits sedan staden anlades, men namnet blev officiellt på 1870-talet. Det tros komma från urmakaren Johan Adam som slog sig ner i Karlskrona 1698. Han bosatte sig på Stenbergsgränd, i den branta backen ner mot

Kungsgatan. Backen kallades från tidigt 1700-tal Urmakarebacken i folkmun (källa: Historiska uppgifter kring gatu-vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona, Blekinge Museum 2006).

Området på 1902 års karta med dagens bebyggelsestruktur överlagrad i vitt. Bildkälla: Karlskrona kommun.

Nulägesbeskrivning

Placering i staden

Området är beläget öster om Hoglands park och avgränsas av Norra Kungsgatan, Östra Vittusgatan, Drottninggatan och Stenbergsgränd/Ronnebygatan. Hoglands park är lågt belägen medan Stenbergsgränd ligger högt, så området sluttar neråt mot norr och väster. Särskilt markant märks nivåskillnaderna i Stenbergsgränd, Norra Smedjegatan och i Östra Vittusgatans östra del.

Gatustrukturen är en rutnätsplan som inte är helt regelbunden. Norra Kungsgatan i väster har karaktären av en centrumgata medan Drottninggatan i öster är mer av en bred genomfartsgata. Stenbergsgränd har namnet till trots inte karaktären av en gränd, mer än möjligen den lilla biten väster om Norra Smedjegatan. Urmakaregränd och Östra Petterssons gränd är två gamla gränder inne i kvarteren, men i och med de omfattande rivningar som gjorts under 1900-talet har de inte kvar någon ålderdomlig karaktär utan är idag två korta återvändsgator. I kv. Adlersten fanns historiskt sett fler gränder, och det är fortfarande möjligt att röra sig genom kvarteret på samma sätt. Passagerna ligger dock på kvartersmark och är inte uppskyltade, så endast de som känner till dem hittar dessa smitvägar.

Områdets siktlinjer och fondmotiv.

Siktlinjer

De raka gatorna ger långa siktlinjer, särskilt mot norr där det sluttar neråt. Norra Smedjegatan leder ända ner till Skeppsbron i norr, och man kan se masterna i småbåtshamnen och bebyggelsen på Pantarholmen i gatans förlängning. Tittar man mot söder kan man skymta Fredrikskyrkans absid och i fonden finns tegelbyggnaderna på Södra Smedjegatan. I Drottninggatan ligger Bataljon af Trolles gula huvudbyggnad vid Vallgatan som pampig fondbyggnad i söder, men topografin gör att den inte riktigt syns förrän man är i höjd med Ronnebygatan. Stenbergsgränd har en elegant fondbyggnad i öster, i och med att Frimurarehusets frontespis ligger rakt i linje med gatan. I de öst-västliga gatorna ser man Hoglands parks grönska i väster.

Siktlinje mot norr längs Norra Smedjegatan.

Siluett

Stadsdelen är urskiljbar i stadens siluett genom att den har en nästan dubbelt så hög skala som det framförliggande Kalvhagen, samt dess jämna takfotshöjd med få uppskjutande delar. Området ligger direkt framför kyrkorna i siluetten sett från Bryggareberget vilket innebär att området är känsligt för höga tillägg.

Området sett från Bryggareberget. Klicka på fotot för en större skala.

Bebyggelse

Övergripande karaktär

Med några undantag så är stadsdelens bebyggelse uppförd från mitten av 1900-talet och framåt. Karaktären återspeglar områdets centrala läge, där småskalig, äldre bebyggelse tidigt började ersättas av institutionsbyggnader och mer storskaliga bostadshus samt parkeringar. De sistnämnda har därefter ersatts av bebyggelse från 1980-talet och framåt, däribland ett stort postmodernt parkeringshus i kvarteret Urmakaren. Insprängt mellan de mer sentida husen finns enstaka byggnader från sent 1700-tal och 1800-tal kvar.

Skala, volym och bebyggelsestruktur

Bebyggelsen utgörs av sluten kvartersbebyggelse i fyra relativt stora kvarter, där byggnaderna är uppförda i liv med gatan. Kv. Läroverket som helt upptas av skolbyggnader avviker från den övriga bebyggelsen. Mot Norra Smedjegatan finns här förgårdsmark, och den stora skolgården inne i kvarteret öppnar på vissa ställen upp sig mot gatan.

Skalan i området är generellt sett hög och förhållandevis enhetlig, med fyra våningar och takvåning som standard både för bostadsbebyggelse och institutionsbyggnader. Särskilt påtaglig är denna skala utmed Norra Smedjegatan som är en relativt smal gata med enhetligt hög bebyggelse. De enstaka bevarade äldre husen är i en till två våningar och har kortare fasadlängder mot gata.

Material, färgsättning och bearbetning

Utöver de två stadsgårdarna i kv. Adlersten med äldre träbyggnader med oljefärgsmålade panelerade fasader, så dominerar stenhusbebyggelse med tegel- eller putsfasader området. I kv. Urmakaren finns en stadsgård vilken totalt omgestaltades på 1800-talet till den putsade stenstadskaraktär den har nu, även om huvudbyggnaden sannolikt är uppförd i trä. En vanligt förekommande hustyp är stramt och enkelt utformade flerfamiljshus i rött eller gult tegel, ibland med balkonger mot gatan. Husen har ofta plåtbelagda tak som är relativt flacka och därmed inte särskilt synliga i stadsbilden, men det förekommer även brantare tak med tegelpannor som då är en del av det arkitektoniska uttrycket.

Landstingets före detta kontor.

De storskaliga kontorshusen från 1950- och 1960-talen åt Landstinget, Länsstyrelsen och HSB har likheter i sin strama, repetitiva modernism. De skiljer sig åt vad gäller huvudsakligt fasadmaterial, men har gemensamma drag avseende stenklädda socklar, ädelträ i portar samt kopparinslag. De två förstnämnda 1950-talsbyggnaderna har en tidstypisk elegans med lite lekfulla, dekorativa inslag i fasadgestaltningen. Myndighetsbyggnaderna från 1980-talet, det vill säga länsstyrelsens tillbyggnad och Skatteverket, har arkitektoniska likheter med sina horisontellt präglade fasader med vita fönsterband.

Myndighetsbyggnaderna på båda sidor om Stenbergsgränd är förbundna med varandra genom en glasad gångbro. Även i kv. Urmakaren finns en liknande passage över Stenbergsgränd.

Ut mot Hoglands park präglas gatubilden av Försäkringskassans och Arbetsförmedlingens brutalistiska byggnader i mörk plåt respektive tegel. Arkitekturen är på typiskt senmodernistiskt vis repetitiv och stram.

1980- och 1990-talet representeras i området av två byggnader med en lekfull arkitektur som bryter av något mot den annars flitigt förekommande, strama senmodernismen; Parkeringshuset från 1981 i kv. Urmakaren och bostadshuset i nordöstra hörnet av samma kvarter, uppfört 1990.

Parkeringshuset Urmakaren.

De storskaliga kontors- och myndighetshusen i området har ofta långsträckta, slutna bottenvåningar mot gatan. Det är exempelvis påtagligt mot Stenbergsgränd, där gatans slutna karaktär ytterligare förstärks av bostadsbebyggelsen från tidigt 2000-tal som har en hög sockel och byggnader på andra sidan gatan med tydlig baksideskaraktär.

Mark och växtlighet

De stora kvarteren erbjuder möjlighet till gröna innegårdar. Särskilt i kv. Urmakarens norra del är grönskan påtaglig, medan i kv. Adlersten och Viborg finns istället mycket markparkering. I kv. Adlersten är trädgården med växtlighet och uthus tillhörande Thörnska gården en bevarad utemiljö med höga kulturhistoriska värden.

Gatorna är hårdgjorda med få inslag av träd eller annan gatugrönska. I Norra Smedjegatan är frånvaron av grönska påtaglig. Med undantag av låga buskplanteringar på Ehrensvärdska gymnasiets förgårdsmark är gatan en helt hårdgjord miljö. Detsamma gäller Stenbergsgränd, bortsett från några träd längs med parkeringshuset Urmakaren. Östra Köpmansgatan har en något grönare karaktär i och med trädplantering vid skolgården, samt att Hoglands park respektive Kapellparken skymtar i gatans förlängning åt öster och väster.

Den mindre av fastigheten Wattrang 21 två innergårdar, med tidstypisk gestaltning från samma år som byggnaderna runt den.

Platsbildningar

Kvarteren öster om Hoglands park saknar huvudsakligen platsbildningar med undantag för ytan framför Ehrensvärdska gymnasiet mot Norra Smedjegatan (tidigare Tekniska Läroverket). På platsen är byggnadsvolymens mittenparti indraget vilket ger utrymme för en mindre platsbildning. När

platsen anlades delades den av med en mur. På insidan av muren planterades träd och på utsidan anlades en gräsyta med lägre växter mot muren. Muren och gräsytan togs efterhand bort medan träden växte sig stora, tills de togs ned på 2010-talet. I nuläget huserar platsen en elcentral samt cykel- och mopedparkeringar. På trädens tidigare lägen finns gräsbevuxna kvadrater kvar.

Platsen när skolan var nybyggd. Foto mellan 1947-1953, Olle Olsson/Föreningen Gamla Carlscrona via Blekinge Museum.

Platsen idag.

Gator och gränder

Gångbanorna i området är belagda med asfalt eller rödfärgade betongplattor, kantsten i huvudsak av granit.

Drottninggatan är pampigt anlagd med stor gatubredd och dubbla trädrader. Körbanan är belagd med smågatsten, på parkeringsytorna ligger kullersten. Gångbana har varierat markmaterial med natursten eller betongplattor. På östra sidan har gångbanorna beläggning av sjöstensplattor medan den västra sidan till stor del är belagd med rödfärgade betongplattor. Framför vissa hus och vissa infarter ligger asfalt eller smågatsten.

Kring äldre uthus finns ofta markbeläggning av kullersten bevarad samt naturstensmurar.

Värdebärande karaktärsdrag

- Kvartersform och gatustruktur, inklusive bevarade gränder, gröna innergårdar samt öppna passager genom kvarteren.
- Topografin med markanta höjdskillnader.
- Siktlinjer i gatorna med byggnader, grönska eller Skeppsbrons båtliv i fonden.
- Byggnader från sent 1700-tal och 1800-tal med panelerade eller reveterade fasader och bevarad äldre karaktär.
- Strama flerbostadshus från framför allt 1950-talet med fasader i tegel eller puts och med jämnhög skala. Tegeltak i förekommande fall.
- Publika lokaler (ex butiker, caféer) i bottenvåningen i förekommande fall, framför allt mot Norra Kungsgatan.
- Myndighetsbyggnader utförda med arkitektonisk omsorg.
- Kv. Läroverket med påkostade skolbyggnader från olika tider.

Världsarvets attribut

Attribut kopplade till världsarvet:

- Gatu- och kvartersstruktur med bevarade gränder.

- Kvartersstruktur med bevarade gränder.
- Thörnska gården med gårdsmiljö.
- Drottninggatan.
- Kungsgatan som stadens mittaxel.

Områdets centrala läge har inneburit ett starkt förändringstryck vilket resulterat i att nästan all bebyggelse äldre än mitten av 1900-talet har rivits. Endast ett fåtal byggnader och miljöer kvarstår, däribland Thörnska gården som helhetsmiljö med trädgård och uthus. Trots de omfattande rivningarna är kvartersstrukturen intakt. Drottninggatan har en särställning som lindplanterad paradgata med Sjöstridsskolan som fondmotiv, vilken är viktig för upplevelsen av världsarvet. Området avgränsas i väster av Kungsgatan, stadsplanens nord-sydliga huvudaxel som är central i barockplanen, bildligt och bokstavligt.

Läsanvisning Kvarter och byggnader

Avsnittet Kvarter och byggnader omfattar det område som inventerats mer utförligt, d.v.s. Trossö och Björkholmen.

I bebyggelseinventeringen finns en översiktlig beskrivning av kvarter. Därutöver presenteras byggnader med kulturhistoriska värden att ta tillvara vid ändring (PBL 8:17), och det anges vilka byggnader som är kulturhistoriskt särskilt värdefulla (PBL 8:13).

För varje byggnad framgår dess värdering och de byggnadsdelar och karaktärsdrag som är särskilt viktiga att beakta för att bibehålla det kulturhistoriska värdet. Specifika riktlinjer för byggnadens fönster är framtagna. Dessa riktlinjer ska läsas i kombination med de övergripande riktlinjerna för bebyggelse som finns under fliken Bevara och utveckla.

Om fastigheten omfattas av skydds- och/eller varsamhetsbestämmelser, rivningsförbud eller utökad lovplikt i detaljplan så listas dessa under rubriken ”Bestämmelser i detaljplan”. Detaljplanens övriga bestämmelser framgår inte av

inventeringen men detaljplanen i sin helhet går att få fram i kartan under lagret ”Detaljplaner”.

Bevarande- och utvecklingsplanen innebär inga nya restriktioner för byggnader. Bebyggelseinventeringen ska underlätta för kommunen och fastighetsägare att efterleva de befintliga lagkrav som finns i Plan- och bygglagen. Med underlaget som vägledning kan åtgärder planeras och utföras på ett varsamt sätt, och så att särskilt värdefull bebyggelse inte förvanskas.

Bebyggelseinventeringen utfördes 2017–2018 och har uppdaterats under 2024. All bebyggelse, äldre än 25 år, inom världsarvets gräns med undantag från Örlogsbasen och varvsområdet har inventerats. Som underlag har använts tidigare utförda inventeringar som Karlskrona: en bebyggelseinventering. Utgiven av Kommittén för bebyggelseinventering 1970, Bebyggelseinventering Trossö 1982 (opublicerad), Karlskrona: Björkholmen, bebyggelseinventering 1983 och Bebyggelseinventering Björkholmen 1994.

Kvarter och byggnader A-D

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på A till och med D.

Adlersten

Kvarteret Adlersten revs till största delen från mitten av 1900-talet. De senaste rivningarna av den äldre låga träbebyggelsen skedde under 1980-talet. Inom kvarteret finns två tidstypiska gårdar bevarade från tiden efter stadsbranden år 1790, varav den ena är köpmansgården Thörnska gården som skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML. Övriga kvarteret rymmer kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av landstingets hus från år 1954 och Carlskrona Tricotfabrik, idag flerbostadshus, mitt i kvarteret. Flerbostadshusen från 1950-talet i kvarterets östra och nordöstra del är intressanta på grund av sin tidstypiska och relativt påkostade utformning samt som flerbostadshus ursprungligen byggda för sjöofficerare. Genomgående för dessa byggnader är de ovarsamma fönster- och portbyten som till viss del förändrat karaktären.

Adlersten 51 Thörnska gården

Mycket välbevarad köpmansgård, byggd efter stadsbranden år 1790 och skyddad som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan 1982. Gården består av huvudbyggnad längs gatan, gårdshus, två uthus och stor terrasserad trädgård med lusthus. Thörnska gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en typisk köpmansgård med välbevarad gårdsmiljö. Köpmansgården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1 - Huvudbyggnad

Thörnska gårdens huvudbyggnad uppfördes år 1793. Den timrade, panelklädda och gulmålade byggnaden i två våningar hade ursprungligen en tidstypisk rödslammad gårdsfasad. De nuvarande portarna mot gatan och gården, tillbyggnaden i en våning åt väster samt de fyra takkuporna tillkom vid renoveringar år 1890 och 1903. Två mindre lägenheter inreddes i vindsgavlarna vid sekelskiftet 1900 och vid en stor ombyggnad år 1934 delades husets övriga två våningar i fyra lägenheter

samtidigt som balkonger tillkom mot gården. Sedan år 1934 har byggnaden få äldre detaljer bevarade interiört. Ytterligare balkong tillkom år 2013. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en representant för Karlskronas stadsgårdar uppförda efter stadsbranden 1790, särskilt dess gårdsmiljö och sambandet med huvudbyggnaden har ett högt värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Fasad med äldre locklistpanel, klädda hörnknutar samt knutlådor på gaveln samt kraftig takfot.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Befintliga äldre träfönster med två till fyra lufter, spröjs och hörnbeslag.
- Entrépartier från sent 1800-tal med dekorativa omfattningar samt pardörrar av trä med glas och gjutjärnsdekor.
- Trappa av granit.
- Äldre armatur vid entréparti.

Hus 2 - Gårdshus

Det timrade, panelklädda och gulmålade gårdshuset byggdes år 1791 och hade ursprungligen rödfärgad fasad. Ett tidstypiskt trapphus tillkom år 1907 vid en ombyggnad. Ytterligare en ombyggnad genomfördes under 1930-talet. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en komponent i en välbevarad stadsgård med tidstypisk utformning.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Äldre locklistpanel.

- Sadeltak med tegelpannor.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.

Hus 2 - Gårdshus

Hus 3 - Uthus

Välbevarat uthus med locklistpanel på regelstomme, uppfört år 1903. Byggnaden inrymde bland annat vedbod, stall, höskulle och selkammare. Ett par dörrar och fönster från äldre uthus ska ha återanvänts i byggnaden. Byggnadens volym med brutet pulpettak täckt av tegel samt den karaktäristiska vindsluckan är väsentligt för byggnadens värde och för gårdsmiljön.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med det brutna pulpettaket.
- Äldre locklistpanel.
- Loftluckan.
- Äldre träfönster.
- Äldre bräddörrar.
- Tegeltak.

Hus 3 - Uthus

Hus 4 - Uthus

Exteriört välbevarat uthus av gult tegel med pulpettak, uppfört år 1903. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en komponent i en välbevarad stadsgård med tidstypisk utformning.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med pulpettaket.
- Fasader av gult tegel.
- Profilerad takfot.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.
- Tegeltak.

Hus 4 - Uthus

Hus 5 - Lusthus

Lusthuset som byggdes mellan år 1791 och 1795 är uppfört i timmer med tälttak täckt av enkupigt tegel. De lövsågade omfattningarna och listverket längs takfoten tillkom vid en ombyggnad vid mitten av 1800-talet då också fönstren fick färgat och diagonalspröjsat glas. Interiört har lusthuset en ovanlig fransk panoramatapet från 1830-talet. Lusthuset har ett högt kulturhistoriskt värde som en tidstypisk komponent i en stadsgårdsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasadens utformning med alla befintliga dekorativa delar.
- Enkupigt tegeltak.
- Fönster från 1800-talet.
- Panoramatapet från 1830-talet.

Hus 5 - Lusthus

Adlersten 53

Karaktäristiskt och relativt välbevarat butiks- och flerbostadshus från år 1950, ritat av Wolter Gahn. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden

inrymde en av stadens Konsumbutiker. Den har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte men helhetskaraktären är bevarad. Det utskjutande trapphuset med mönstermurat tegel visar på en extra omsorg om detaljer. Byggnaden har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö och är en god representant för tidens byggande i staden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel som är delvis putsad, delvis kaklad.
- Fasader av räfflat rött tegel.
- Trapphus markerat genom utkragad risalit med sadeltak, dekorativ fönsterform och dekorativ tegelrelief.
- Fönsterindelning med vädringsfönster.
- Ursprungliga träfönster i bottenvåning.
- Delar av entréparti är ursprungligt av trä.
- Ursprungliga källarfönster av trä.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda, asymmetriska tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Adlersten 54

Välbevarad stadsgård från runt år 1800, med huvudbyggnad, välbevarat uthus samt liten trädgård med lusthus och äldre valnötsträd. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en kvarvarande representant för den låga träbebyggelse som präglade Trossö fram till 1900-talets andra hälft. Stadsgården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1 - Bostadshus

Gavelställt bostadshus från runt år 1800, med bevarad form och volym men sentida ytskikt, troligen tillkomna vid en ombyggnad år 1981 då byggnaden även fick nya mindre fönster med kraftigare omfattningar. I sockeln fanns tidigare två stora fönster och en dörr vilka sattes igen vid samma tid. Sockeln var sannolikt ursprungligen sluten och det är osäkert när de nu igensatta öppningarna kom till. Vid inventeringen 1981 fanns det ett flertal fyllningsdörrar med bevarade gångjärn och foder från sent 1700-tal samt spegeldörrar från 1850-talet invändigt. Byggnaden har

ett högt kulturhistoriskt värde som en representant för stadsgårdarna uppförda efter stadsbranden 1790. Byggnadens värde manifesteras i dess tidstypiska volym med brutet takfall, dess höga sockel samt dess samband med det bevarade uthuset och lusthuset.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens form med brutet tak.
- Locklistpanel.
- Enkupigt tegel.
- Träfönster, fönstersättning.
- Äldre stuprör med skarpa vinklar.
- Port till gård mellan husen med dekorativt överstycke, varav troligen endast tandsnittsfrisen är äldre.
- Lusthus med äldre locklistpanel (troligen figursågad dekor på gavel samt glasade dörrar, ej inventerat).
- Äldre valnötsträd på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster är sannolikt från 1981 med relativt grova omfattningar. Bågarnas material och utformning är i viss mån anpassade till byggnadens karaktär. Vid byte bör bågar och karm anpassas till byggnadens 1700-talskaraktär.

Hus 1 - Bostadshus

Hus 2 - Uthus

Mycket välbevarat gavelställt uthus, möjligen uppfört runt år 1800. Takkupor är sannolikt senare tillkomna. Enligt tidigare ägare har västra delen fungerat som stall åt ridande polisen. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en del av stadsgårdsmiljön och dess många välbevarade detaljer.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens form med sadeltak.
- Äldre locklistpanel, rödslammad.
- Äldre småspröjsat träfönster, ockragult.
- Hög murad granitsockel med skolsten.
- Loftlucka med ursprungliga smidda bandgångjärn på gavel.
- Krok på bjälkände på gaveln.
- Ursprungliga dörrar, portar och fönster på fasad mot öster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 2 - Uthus

Hus 2 - Uthus

Adlersten 58

Kontors- och flerbostadshus i två delar, uppfört av HSB år 1964. Byggnaden upptar stor del av kvarterets sydöstra del med en högre byggnadskropp längs Drottninggatan, en smal förbindelsegång och en låg byggnad längs Stenbergsgränd. Byggnadernas volym och symmetriska fasader är väsentliga för dess karaktär. Byggnaden utmed gatan är i någon mån gestaltad volymmässigt som en pendang till Länsstyrelsens hus i intilliggande kvarter. På gården har den tidstypiskt karga lekplatsen med sandlåda tagits bort och ersatts med planteringar men ursprungliga mönstergjutna murar är bevarade i sydväst. Byggnaden har genom dess tidstypiska utformning och stora skala ett samhällshistoriskt och miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög naturstenssockel.
- Gula tegelfasader.

- Symmetrisk fönstersättning.
- Byggnadernas volym med karaktäristisk takform.
- Skivtäckt svart plåttak.
- Murad skorsten.
- Lägre byggnadsdel åt väster.
- Ursprungligt entréparti av trä med skärmtak och armatur på västra byggnaden.
- Mönstergjutna murar i betong mot sydväst.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden.

Adlersten 58

Adlersten 84 F.d. Landstingshuset

Byggnad uppförd 1954 för Blekinge läns landstings verksamhet och ritad av den i Karlskrona mycket produktive arkitekten Anders Edblad. Byggnaden har omsorgsfull utformning med äkta material som kalksten, granit, koppar och ädelträ samt med ett för tiden karaktäristiskt formspråk som även knyter an till platsen och verksamheten med de blekingska häradernas sköldar. Landstingshuset är en nyckelbyggnad i regionen och en god representant för 1950-talets arkitektur. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Naturstenssockel.

- Röda tegelfasader med dörr- och fönsteromfattningar av tegel i relief.

- Upphöjt hörnparti med kalkstensfasad, relief av Blekinges landskapsvapen samt
- Dekorativa vita smidesfronter till franska balkonger på hörnparti.
- Ursprungliga träfönster - pivåhängda med spanjoletthandtag med vit kula, sidohängda tvåluftsfönster, fönster av ädelträ.
- Tegelfris längs takfot.
- Koppartak.
- Fönsterbleck, hängrännor och stuprör av koppar.
- Indraget entréparti av polerad granit med medaljonger i relief som visar de blekingska häradernas vapen samt glasat parti och portar av trä.
- Två ursprungliga balkongfronter mot gård.
- Träportar med glas mot gård.
- Ursprunglig gårdsgrind av järn.
- Mosaiklisener och granitrappsteg vid igenmurad entré i portgång.
- Upphöjd gård med kalkstenssockel och trappor med smidesräcken.
- Damm med fontän på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

TANDVÅRDEN
Adiersien

Adlersten 84 - Tricotfabriken

Byggnaden ritades för Carlskrona Tricotfabrik år 1898 av August Strehlenert. Under 1920- och 1930-talet inreddes bostäder i byggnaden. Den f.d. textilfabriken har trots fönsterbyte och tillbyggnader i huvudsak bevarat sin industriella karaktär genom sin form, volym och fasaduttryck. Byggnaden är en viktig representant för Karlskronas industriella arv.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Tegelfasader med pärlfog.
- Fönsterindelning.
- Träfönster i sockelvåning.
- Plåttak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

af Klint

Kvarteret af Klint domineras av två stora flerbostadshus från 1950- och 1980-talet. Byggnaden från 1950-talet har butiks- och verksamhetslokaler i hela bottenvåningen samt en välbevarad karaktär med mycket välbevarade entrépartier mot Amiralitetsgatan och Amiralitetstorget. Byggnaden från 1980-talet som planerades som servicehus väckte stora protester på grund av att det inte anpassades till den känsliga kulturmiljön vid Amiralitetstorgets norra del.

af Klint 19

Femvåningshus med lokaler i bottenvåningen, uppfört år 1959 efter ritningar av den i Karlskrona mycket produktive arkitekten

Wolter Gahn. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden uppvisar dock en detaljrikedom utöver det vanliga, med fasadpartier i mosaik och klinker samt dekorativt utformade balkonger. Nätta balkonger, asymmetriskt placerade i förhållande till fönsteraxlarna och utformade och färgsatta som arkitektoniska accenter är kännetecknande för 1950-talsarkitekturen. Byggnaden är välbevarad med många originaldetaljer kvar, även om fönstren har bytts ut på ett ovarsamt sätt. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som ovanligt välbevarad representant för efterkrigstidens byggande i Karlskrona och Wolter Gahns produktion. Den har ett exponerat läge i stadsrummet och har därmed ett stort miljöskapande värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader med skiftande kulör på teglet.
- Fönsterbröstningar i ljus klinker.
- Balkonger med ursprunglig smidesstomme (eventuellt ursprungligt skivmaterial).
- Mosaikpartier i bottenvåning.
- Ursprungliga entrépartier och skyltfönster av ädelträ alternativt fernissat trä.
- Kopparbleck vid fönster på bottenvåningen.
- Takkupornas karaktäristiska form.
- Välbevarade trapphus med förrådsdörrar i ädelträ, kalkstensgolv, hissdörrar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

af Trolle

Kvarteret af Trolle består av ett flertal stadsgårdar från sent 1600-tal, som klarade sig vid stadsbranden år 1790, varav två är byggnadsminnen. Utöver dessa finns flera bostadshus från innan stadsbranden, ett välbevarat flerbostadshus i jugendstil samt ett flertal flerbostadshus från 1930–1960-talet. I kvarterets sydöstra

hörn finns åtta radhus från 1970-talet. Kvarteret har som helhet ett högt kulturhistoriskt värde och ett stort miljöskapande värde mot Alamedan.

af Trolle 3

Stadsgård med huvudbyggnad uppförd runt år 1700. Huvudbyggnaden är ett timrat och panelat tvåvåningshus med sadeltak klätt med enkupigt tegel. Övervåning och vind tillkom mellan år 1836 och 1860. Trapphuset i tre våningar på baksidan tillkom år 1896. År 1970 genomfördes en ombyggnad då nuvarande fönster sannolikt tillkom. Gården har ett mycket stort kulturhistoriskt värde för Karlskrona och kan anses vara en del av de byggnader som konstituerar världsarvet. Huvudbyggnaden har enligt tidigare inventering en stor del bevarade interiöra delar. Byggnaden har ett exponerat läge vid Alamedan och ingår i en välbevarad miljö med träbyggnader från tiden före stadsbranden. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en av Karlskronas första generation byggnader med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Träluckor i sockel.
- Locklistpanel med knutlådor.
- Fönsterindelning.
- Lunettfönster.
- Takavvattning.
- Befintliga stuprörs utformning.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga fönster underhålls och renoveras. Fönstren är relativt sentida men material och utformning är i hög grad anpassade till den karaktär byggnaden fick vid påbyggnaden vid mitten av 1800-talet. Vid byte bör bågar och karm anpassas till byggnadens 1800-talskaraktär.

af Trolle 4 Lindströmska gården

Mycket välbevarad stadsgård vid den ståndsmässiga gatan Alamedan där de högre officerarna och ämbetsmännen fick bosätta sig då staden grundades. Gården uppfördes vid 1600-talets slut men huvudbyggnadens nuvarande karaktär med figursågade snickerier på gatufasaden är från en ombyggnad under 1880-talet. Flygelbyggnaden i vinkel tillkom vid 1700-talets slut. Gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1992. Beskrivning hämtad ur byggnadsminnesförklaring:

”Huvudbyggnaden står på låg källarvåning av sten, och är timrad och panelad under brutet, tegeltäckt tak. Huset, som är en våning högt med vindsvåning bakom dubbelsidig frontespis, är sannolikt uppfört vid 1600-talets slut. År 1828 var byggnaden klädd med rödfärgad lockpanel. Den nuvarande exteriören, med liggande panel och baldakinartade, utskjutande fönsteröverstycken, härstammar från en renovering 1880. Bottenvåningen inrymmer förstuga, sal, fem kammare, kök och handkammare. Planen är troligen i det närmaste oförändrad. I

salen finns en takmålning med marina motiv, utförd omkring 1700 av Johan Columbus. Frånsett en fyrfyllningsdörr av 1600-talstyp, två gustavianska kakelugnar och döbattanger från 1800-talets förra del, har inredningen tillkommit vid moderniseringar 1880 och 1947. Två dörrar av 1600-tals-typ och en från 1700-talets senare del, med smidda beslag, samt en kakelugn av senempiretyp, finns kvar av den äldre inredningen. Gårdsflygeln är troligen tillbyggd vid 1700-talets slut. Byggnaden är tvåvånig, timrad och panelad. Vid ombyggnad under 1800-talets senare del inreddes vinden till en lägenhet, varför även exteriören förändrades. Samtidigt tillbyggdes ett tvåvånigt trapphus. Byggnadens inredning är huvudsakligen från ombyggnaden under 1800-talets senare del. Fastigheten, som uppfördes under Karlskronas grundläggningstid, ligger i det område där de högre officerarna och ämbetsmän lät bygga sina gårdar."

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaderna må ej flyttas, rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Bostadshuset må ej till sitt inre byggas om eller mera genomgripande restaureras.
3. Till anläggningen hörande trädgård må ej ytterligare bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig förändring.
4. Ägaren skall sörja för att de byggnader som ingår i byggnadsminnet får för deras bestånd löpande underhåll.

I princip samtliga delar av gården är beaktansvärda och vid åtgärder ska alltid samråd med länsstyrelsen ske. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Markbeläggning

Baksida

af Trolle 6, 17

Stadsgård bestående av tre bostadshus, ett lusthus och en uthuslänga med salubod. Huvudbyggnaden är från 1600-talets slut, sannolikt påbyggd under 1700-talets senare hälft och under 1800-talets senare del tillbyggd med trapphus som förbinder byggnaden med det östra gårdshuset. Under 1900-talet har flera ombyggnader skett. Nuvarande färgsättning är tillkommen efter år 1980. Byggnaden har försetts med takkupor som inte överensstämmer med byggnadens ursprungliga karaktär. Det sammanbyggda gårdshuset är från 1700-talet, sannolikt påbyggt kring 1800-talets mitt. Det västra gårdshuset är sannolikt uppfört kring mitten av 1800-talet, i dagsläget kraftigt förändrat med i princip enbart sentida ytskikt. Uthuslängan uppfördes troligen under 1800-talet och moderniserades kring sekelskiftet 1900 då butik inreddes i norra delen som försågs med skärmfasad. På den stora gården finns ett lusthus från sent 1700-tal med i huvudsak bevarade gustavianska snickerier. Huvudbyggnaden hade vid tidigare inventeringar en del bevarade interiöra delar. Med sin placering vid den ståndsmässiga gatan Alamedan har gården ett mycket stort kulturhistoriskt värde för Karlskrona och

kan anses vara en del av de byggnader som konstituerar världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel med träluckor.
- Befintlig panel med knutlådor.
- Mansardtak med enkupigt tegel.
- Salubod med träpanel och dekorativ front mot gatan.
- Spröjsade träfönster med mittpost.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Stadsgård baksida

Lusthus

af Trolle 7 - Hallströmska gården

Mycket välbevarad stadsgård som skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1992. Huvudbyggnaden är typisk för de byggnader som uppfördes av officerare och högre ämbetsmän vid den ståndsmässiga gatan Alamedan (dåvarande

Östra Amiralitetsgatan) då staden grundades i slutet av 1600-talet. Gården har stora kulturhistoriska och miljömässiga värden. Beskrivning hämtad från byggnadsminnesförklaringen:

”Gård, av vilken återstår två bostadshus. Huvudbyggnaden, som står på en låg källarvåning av sten, är två våningar hög, timrad och panelad under tegeltäckt sadeltak med tre lucaner. Fasaderna, som indelas i lisener är målade med röd oljefärg, och klädda med lockpanel. En dubbeltrappa av kalksten med dekorativt utformat smidesräcke för upp till ingången, som är förlagd mot gården. Byggnaden är uppförd vid 1600-talets slut. Enligt traditionen skall Carl XII ha bott här vid ett besök i staden 1698. Källaren är indelad i fem mycket låga rum med bjälklagstak. Botten- och övervåningen har samma plan och var båda ursprungligen indelade i förstuga, kök, sal och fem kamrar. Efter modernisering och ombyggnad omkring 1940 är nu våningarna delade i två lägenheter vardera, varvid rumsindelningen delvis ändrats, och det mesta av den äldre inredningen borttagits. I bottenvåningens södra lägenhet finns en takmålning från 1600-talets slut utförd av Johan Columbus samt några helfranska 1700-talsdörrar och döbattanger från 1800-talets förra del. I grannlägenheten är den samtida takmålningen i salen överbyggd. År 1818 inreddes fyra kamrar på vinden. Dessa renoverades 1883 och utgör efter moderniseringen en bostadslägenhet.”

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaden får ej flyttas, rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaden får ej till sitt inre byggas om eller mera genomgripande restaureras.
3. Ägaren skall sörja för att byggnaden får för sitt bestånd löpande underhåll.

I princip samtliga delar av gården är beaktansvärda och vid åtgärder ska samråd alltid ske med länsstyrelsen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

af Trolle 7 - hus 3

Flerbostadshus i senfunktionalistisk stil, uppfört år 1939 av Sjöunderofficerarnas fastighetsförening efter ritningar av Anders Edblad. Byggnaden har en tidstypisk byggnadsform med slätputsade fasader som accentuers av rätvinkliga burspråk. De ospröjsade fönstren delar rytmiskt in fasaden. På gården finns ett garage med ursprungliga portar. Trots fönsterbyte är byggnaden en viktig representant för stadens funktionalistiska bebyggelse med sin sakliga vardagsarkitektur. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Putsade fasader.
- Sadeltak med tegelpannor.

- Ursprungliga garageportar i garagebyggnad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Garage

af Trolle 11

Bostadshus, sannolikt uppfört under tidigt 1700-tal, moderniserat år 1893 då det brutna taket med takkupor samt trapphuset tillkom. År 1905 tillkom brygghus och källarfönster. Vid byggnadsinventeringen år 1981 fanns äldre interiöra detaljer som kakelugnar, äldre dörrfoder, en fyrfyllnadsdörr av 1700-talstyp, äldre fönsterbeslag och ytterdörr av 1700-talstyp. Uthuset är uppfört 1905 och renoverat år 1979–80. Bostadshuset med uthus har ett stort kulturhistoriskt värde som en av byggnaderna som överlevt stadsbranden 1790, med välbevarad karaktär och med koppling till örlogsvarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Befintlig äldre locklistpanel.
- Knutlådor.

- Takkupor i trä.
- Mansardtak med svart bandplåt.
- Bevarade interiöra äldre delar.
- Ursprungliga dörrar och fönster på uthus.

Rekommendation gällande fönster:

Fönstren som är utbytta men har en anpassad stil bör bevaras och underhållas. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

af Trolle 11 sett från norr med den tidigare blå fasadkulören

af Trolle 13, 14

Mycket välbevarat flerbostadshus i jugendstil, uppfört år 1909 efter ritningar av den lokalt välrepresenterade arkitekten Frans Evers. Ombyggnad skedde år 1975. Jugendstilen representeras av byggnadens volym med taksiluett och rundat burspråk, de ljusa slätputsade fasaderna med stiliserade dekorationer, de dekorativa smidesbalkongernas formspråk och de ursprungliga träfönstren med småspröjs. Byggnaden är karakteristisk för tidens byggnadsskick runt sekelskiftet 1900 och en god representant för Karlskronas jugendbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Kalkputsade fasader.
- Ursprungliga balkonger mot gatan.

- Blomsterornamenterad baldakin under burspråk.
- Frontespis.
- Svart, skivtäckt plåttak, oljemålat.
- Målade plåtbleck.
- Ursprunglig träport med överljusparti.
- Ursprungliga träfönster.
- Järnlock med färgat betongglas i golvet framför den indragna entrén.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

af Trolle 21

Flerbostadshus från 1945 ritat av arkitekt Tor Bunner. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande på Trossö, liksom att byggnadens placering följer den gamla kvartersstrukturen. De jämnstora, strikt placerade fönstren ger byggnaden ett för 1940-talet ovanligt rationellt modernistiskt uttryck. Smidesräckena med diagonalmönster vid de franska balkongerna och de trekantiga burspråken är kännetecknande för Tor Bunners byggnader. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som representant för efterkrigstidens bostadsbyggande.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Betongsockel med betongglaspartier.
- Röda tegelfasader.
- Kalkstensomfattning vid entré.

- Tidstypiska smidesräcken vid de franska balkongerna.
- Sadeltak med enkupigt rött tegel.
- Markerad takfot i tegel.
- Burspråk.
- Portgång med omfattning i tegel och smidesgrind.
- Trapphusbalkongernas glasade partier och smidesräcken.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

af Trolle 22

Flerbostadshus ritat av arkitekterna Månsson och Neil, uppfört år 1964 med tidstypiskt dekorerat entréparti. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande på Trossö, liksom att byggnadens placering följer den gamla kvartersstrukturen. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som representant för efterkrigstidens bostadsbyggande.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader.
- Spritputsad sockel.
- Synliga taksparrar.
- Ursprungliga balkongfronter med fint sinuskorrugerad plåt och stomme i svart smide.

- Entréparti med mönstersatt turkost kakel.
- Klinkeryta framför port.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Amiralitetsklockstapeln

Amiralitetsklockstapeln (inom Karlskrona 4:43)

Klockstapeln uppfördes runt år 1699 som Karlskronavarvets *vällingklocka*, en anläggning tänkt att effektivisera arbetet vid varvet genom att ange tiden för arbetets början och slut. Klockstapeln fick sin nuvarande utformning efter en renovering år 1856 då listverk, hörnkedjor och halvmåneformade fönster

tillkom. Först år 1909 blev klockstapeln Amiralitetskyrkans kyrkstapel. Byggnaden har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och är en av de centrala byggnaderna bland de som konstituerar riksintresset för kulturmiljövård och världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Amiralitetsklockstapeln skyddas som statligt byggnadsminne sedan år 1935 och ingår i anläggningen *Sydkustens örlogsbas*. Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaderna får inte rivas eller flyttas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadernas stomme eller ursprungliga rumsindelning.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart.

Arklimästaren

Kvarteret Arklimästaren är ett av de få kvarteren i staden som inte är helt slutet. Kvarteret innehåller bebyggelse uppförd under framför allt 1960-talet med inslag av bebyggelse från 1940- och 1970-talet, som tillsammans uppvisar en enhetlighet i formspråk och material. Ett välbevarat flerbostadshus från 1900-tales början i tidstypisk jugend finns i kvarterets nordöstra del.

Arklimästaren 16

Flerbostadshus uppfört år 1961, ritat av HSB:s arkitektkontor. Byggnaden är i vinkel och har sin gård på ett överbyggt garage som vetter mot Västra Prinsgatan och Skepparegatan. Lamellhusstrukturen med öppen gård är typisk modernismens byggande och bryter av mot den omgivande slutna kvartersstaden. Byggnaden har fasader av gult tegel och uppvisar omsorg i material och detaljutformning, bland annat med mönstermurade tegelpartier och dörromfattning i kalksten. Huset är tidstypiskt och överlag välbevarat med undantag för utbytta entrédörrar. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg gjuten sockel.
- Fasader i gult tegel med mönstermurad sockelvåning.

- Symmetrisk fönstersättning med enluftsfönster.
- Bröstningspartier av grönmålat skivmaterial.
- Entréomfattningar av kalksten.
- Indragna balkonger samt franska balkonger.
- Sadeltak med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande, dock utan vädringsluft.

Arklimästaren 17

Flerbostadshus med butiker i bottenvåningen, uppfört år 1964 och ritat av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader,

odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har fasader i rött tegel med inslag av puts, och uppvisar omsorg i material och detaljutformning med bland annat sockelvåning av kalksten. Huset är tidstypiskt och överlag välbevarat. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning klädd med kalksten.
- Fasader i rött tegel med putsade partier, målade i ljus kulör.
- Utanpåliggande balkonger med fronter av korrugerad, blå plåt.
- Valmat sadeltak belagt med röda betongpannor.
- Ursprungliga fönsterpartier i bottenvåningen med kopparbleck.
- Enluftsfönster, vita.
- Ekdörrar, brunmålade.
- Svagt utskjutande takutsprång med synliga taktassar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande alternativt dokumenterat ursprungligt utförande.

Arklimästaren 18

Flerbostadshus med butiker i bottenvåningen, uppfört år 1946 och ritat av Hans Schlyter. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden uppvisar omsorg i material och detaljutformning med bland annat butiksfönster och entrépartier av ek. Trots flera förändringar är byggnadens helhetskaraktär bevarad. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader i gult räfflat tegel med putsat fasadparti och dörromfattning i sockelvåning.
- Butiksfönster och entrépartier av fernissad ek.
- Utanpåliggande balkonger samt franska balkonger,

- Svagt utskjutande takutsprång med synliga taktassar.

- Sadeltak med röda tegelpannor.

Arklimästaren 20

Flerbostadshus med butiker i bottenvåningen, uppfört år 1966 och ritat av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har fasader av rött tegel och uppvisar stor omsorg i material och detaljutformning bland annat med sockelvåning av kalksten och entrépartier av ek. Fönstren är utbytta, bortsett från i markplan, men helhetskaraktären är välbevarad. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning klädd med kalksten.

- Fasader i rött tegel med putsade partier, målade i ljus kulör.
- Indragna och utanpåliggande balkonger med fronter av korrugerad plåt.
- Valmat sadeltak belagt med röda betongpannor.
- Ursprungliga fönsterpartier i bottenvåningen med kopparbleck.
- Ekdörrar, fernissade, varav flera med fönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande alternativt dokumenterat ursprungligt utförande.

Arklimästaren 22

Flerbostadshus med butiker i bottenvåningen, uppfört år 1913 och ritat av Frans Evers i tidstypisk jugend. Huset är välbevarat och har en fasadutformning med karakteristiska halvrunda burspråk, hörntorn och gavelpartier. Fönstren har dock bytts ut. Byggnaden är karakteristisk för tidens byggnadsskick runt sekelskiftet 1900 och en god representant för Karlskronas jugendbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Bandrusticerad bottenvåning och ljusa slätputsade fasader.
- Karakteristiska burspråk krönta av gavelpartier samt hörntorn krönt av kupoltak.
- Balkonger vilande på dekorativa konsoler och räcken av smide.
- Två- till sexluftsfönster, målade i ljusgrön kulör.
- Portar av ek (nyproducerade).
- Sadeltak med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Bonde

Kvarteret Bonde rymmer byggnader från flera betydelsefulla etapper i stadens utveckling och visar tydligt hur byggnader kontinuerligt anpassats till befintlig äldre bebyggelse. Heliga Trefaldighetskyrkan med dess lummiga gamla kyrkogård vid Stortorget har en särställning i kvarteret som en av de ursprungligt planerade monumentala byggnaderna i staden. Byggnadsminnet Nordenskiöldska gården visar upp en typisk stadsgård från tiden efter stadsbranden 1790 och gatuhuset på Bonde 13 (Borgmästaregatan 6) visar hur utvecklingen under sent 1800-tal förändrade stadsbilden. Församlingshemmet i jugendstil är väl anpassat till miljön kring kyrkan och det modernistiska stadsbiblioteket är ett gott exempel på hur tidstypisk och högkvalitativ arkitektur från efterkrigstiden kan samspela med äldre bebyggelse. Alla byggnader i kvarteret är kulturhistoriskt värdefulla, bevarandevärda och väsentliga för stadsbilden.

Bonde 8 - Nordenskiöldska gården

Mycket välbevarad stadsgård med storslagen huvudbyggnad av tegel med putsad fasad och gårdsmiljö med stenlagd gård, timrat uthus, gårdshus av tegel samt trädgård. Samtliga byggnader uppfördes under 1790-talet efter den stora stadsbranden. Nordenskiöldska gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1971. Samtliga äldre delar av alla byggnader ska bevaras. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. I anläggningen ingående byggnader må ej utan riksantikvariens samtycke, rivas, flyttas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Åtgärder i byggnadernas inre som medför förändring av rumsindelningen, ingrepp i byggnadsstommen eller förändring av äldre delar av fast inredning skall utföras i

enlighet med förslag som granskats och godkänts av riksantikvarien.

3. Till anläggningen hörande gårdsutrymmen må ej utan riksantikvariens samtycke ytterligare bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig förändring.
4. I anläggningen ingående byggnader skall ägnas för deras framtida bestånd erforderligt löpnade underhåll.

Hus 1 - Huvudbyggnad

Hus 1 - Huvudbyggnad

Nordenskiöldska gårdens huvudbyggnad är från år 1794. Byggnadens trapetsliknande plan är anpassad till den snett gående strålgatan Borgmästaregatan som ursprungligen planerades i Dahlbergs stadsplan från år 1683. Byggnaden är mycket välbevarad och både exteriört och interiört finns många ursprungliga detaljer.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Putsade fasader.
- Äldre träfönster med äldre smidesbeslag (troligen 1700-tal) mot gården.

- Kraftig profilerad takfot.
- Sadeltak med valmade gavelspetsar och enkupigt tegel, utan gavelsprång.
- Äldre takfönster av järn.
- Spröjsade träfönster av varierande ålder med en till fyra lufter och beslagning.
- Oxögefönster på gavlar.
- Segmentbågformat entréparti med ursprunglig träport mot Prinsgatan.
- Dekorativt smidesgaller i sockeln mot väster.
- Kalkstensgolv och kalkstenstrappa med dekorativt smidesräcke i förstuga.
- Äldre bräddörrar med smidda bandgångjärn.

Hus 2 - Uthus

Hus 2 - Uthus

Mycket välbevarat timrat uthus, troligen från 1790-talet. Uthuset innehöll tidigare stall, vedbod, vagnsbod och avträden och

präglas av sin ålderdomliga rödslammade timmerstomme på naturstenssockel. Den traditionella placeringen med långsida mot gatan visar det traditionella bebyggelsemönstret på Trossö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad naturstenssockel.
- Röd, slamfärgsmålad timmerstomme.
- Inslag av locklistpanel mot gården.
- Äldre småspröjsade träfönster med hörnbeslag.
- Enkla fönsterluckor av trä mot gatan.
- Vitmålade knutar.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Luckor med smidesbeslag av varierande ålder mot gården.

Hus 3 - Gårdshus

Hus 3 - Gårdshus

Mindre bostadshus troligen uppfört under 1790-talet, ursprungligen möjligen brygghus. Byggnaden har genomgått

förändringar genom åren, såsom tidstypisk tillbyggnad av trapphus under sent 1800-tal då byggnaden sannolikt även blev bostad. År 1970 fanns ursprungliga interiöra detaljer bevarade, som fönstersnickerier och dörrar av fyrfyllningstyp.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsade fasader med locklistpanel på gavelrösten.
- Trapphus från 1800-talet med locklistpanel.
- Kalkstenstrappa.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Möjligen bevarade 1700-talsdetaljer interiört.

Bonde 11 - Heliga Trefaldighetskyrkan

Ritningarna till rundkyrkan gjordes av Nicodemus Tessin d.y. efter italienska förebilder. Bygget påbörjades år 1697 och kyrkan invigdes år 1709, men var då ännu ofullbordad. Träkupolen var provisorisk och portiken mot torget saknades. Efter stadsbranden 1790 stod bara murarna kvar som ruiner. Det enda man hann få ut var de två ljuskronorna i mässing från 1722 och minnestavlan krönt med kyrkan i relief från 1789. Dessa hänger ännu idag i kyrkan. Kyrkorummet återuppbyggdes efter Tessins ritningar men kupolen gjordes lägre. Den nya kupolen ritades i nyklassicistisk stil. Kyrkan återinvigdes 1802.

Kyrkligt kulturminne enligt 4 kap KML. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bonde 12 - Stadsbiblioteket

Mycket välbevarad och tidstypisk biblioteksbyggnad uppförd år 1959, ritat av Jan Wallinder. Byggnaden är uppförd i den känsliga miljön vid Trefaldighetskyrkan och Stortorget och anpassar sig väl till den äldre bebyggelsen samtidigt som den

har sitt eget karaktäristiskt modernistiska formspråk. Edvin Öhrströms relief i betong, *Kunskapens träd*, vid huvudentrén i norr är karaktäristisk för 1950-talets offentliga byggnader. Även interiört finns flera ursprungliga konstverk. Byggnaden är särskilt kulturhistoriskt värdefull som en av efterkrigstidens offentliga byggnader med hög arkitektonisk kvalitet och karaktäristiskt uttryck. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Spritputsad fasad.
- Marmorskivor i fasad vid entré och mot Borgmästaregatan.
- Granitklädda pelare vid huvudentré.
- Konstverket fasaden vid huvudentré.
- Ursprungligt fönsterparti av koppar.
- Ursprungliga träfönster.
- Ursprungliga fönsterpartier mot gården.
- Koppartak.
- Koppardetaljer mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Bonde 13

Mycket välbevarat gatuhus från tiden kring år 1800, omgestaltat under sent 1800-tal till tidigt 1900-tal då nuvarande fasaduttryck och tidstypiskt lövsågade fönsteromfattningar tillkom. Invändigt finns äldre pardörrar m.m. bevarade. Byggnaden, med sin traditionella placering med långsida i gatuliv och portgång till den stenbelagda gården med bevarad äldre dassbyggnad, bidrar till förståelsen av staden och dess byggnadsutveckling och har därför ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Fasader med liggande träpanel och locklistpanel i bröstningsparti.
- Profilerad gördellist.

- Figursågade dörr- och fönsterfoder.
- Äldre träfönster, sannolikt från sent 1800-tal. Sexdelade tvåluftsfönster i bottenvåning och sexdelade fyrluftsfönster i ovanvåning.
- Figursågad takfris.
- Profilerad takfot.
- Sadeltak med röd skivplåt och jämna tvärfalsar.
- Äldre spröjsat takfönster av järn.
- Ståndränna.
- Portgång från gata till stenlagd gård.
- Spröjsat överljusparti med färgat glas i portgången.
- Karaktäristiskt trapphus mot gården från sent 1800-tal, med ursprungliga spröjsade träfönster.
- Äldre dassbyggnad på gården, med bevarat exteriört uttryck.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras.
Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Bonde 28 - Musikhuset

Mycket välbevarad byggnad i jugendstil uppförd som församlingshem år 1905, ritad av Carl Kempendahl. De slätputsade fasaderna med oregelbunden fönstersättning, mjukt formad takfot, dekor i form av infällt glaserat kakel och relief av smala linjer, inslag av kalksten och kakel i omfattningar samt naturinspirerat formspråk med växtornamentik i portalen är typiska för dåtidens nya ideal. Byggnaden är en god representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen kring sekelskiftet 1900 och har även ett stort värde för stadsmiljön med sin anpassning till den känsliga miljön vid Trefaldighetskyrkan och Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.

- Kalkputsad fasad med dekor i form av kakel och relief längs takfot.
- Koppartak.
- Kalksten och glaserat kakel i portens omfattning.
- Äldre träport med glas och överljusparti.
- Ursprungliga träfönster med småspröjs, ett dekorerat fönster.
- Fönsterbänkar i kalksten.
- Ängel gjuten i betong i fronton vid takfoten över entréparti.
- Välbevarad tillbyggnad från 1950-talet mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Bonde 29 - Gamla prästgården

Välbevarad äldre prästgård som uppfördes i Karlskrona efter stadsbranden år 1790 efter att ha flyttats från Figeholm i Småland. Den timrade och panelade byggnaden i två våningar med långsidan mot gatan och gårdsmiljö inne i kvarteret är representativ för hur området kring Västra och Östra Prinsgatan bebyggdes efter branden och byggnaden bidrar till berättelsen om, och bilden av staden som fram till 1900-talets mitt dominerades av träbebyggelse. I den känsliga miljön kring Stortorget med sina monumentala byggnader har gamla prästgården även stor betydelse för stadsmiljön. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Fasad med locklistpanel och knutlådor.

- Profilerad takfot.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Ståndrännor.
- Träfönster.
- Ovanvåningens fönster med hörnbeslag och munblåst glas sannolikt från sent 1800-tal.
- Bottenvåningens fönster med äldre indelning men sannolikt från 1900-talets första hälft.
- Pardörrar av trä med gjutjärnsornamentik.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Borgmästaren

Kvarteret Borgmästaren består av flerbostadshus från tiden kring sekelskiftet, fyra stadsgårdar från tiden kring år 1800, ett par flerbostadshus i funkisstil och ett förhållandevis nybyggt hus. Kvarteret har ett högt kulturhistoriskt värde med sin stora del byggnader med jugendkaraktär samt välbevarade stadsgårdar.

Borgmästaren 8, 9, 10, 11

Välbevarat flerbostadshus i jugendbarock, ritat av Malmöarkitekten Måhlin och uppfört år 1902. Takkupor tillkom år 1910, under 1940-talet ändrades sannolikt butikslokalerna i bottenvåningen. En modernisering genomfördes år 1961. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde med dess välbevarade karaktär, ursprungliga delar som fönster, samt dess stadsbildsmässiga kvalitéer. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Granitsockel.
- Rusticerad sockelvåning.
- Slätputsade ovanvåningar med lisener.

- Befintliga spröjsade träfönster med omfattning av puts.
- Taktäckning.
- Fronton mot Hantverkaregatan med tandsnittsfris och oxögefönster.
- Pelare vid grind.
- Butiksentréer i funkisstil.
- Dekorativa ventilgaller.
- Ursprungliga skyltfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Borgmästaren 18, 19, 32

Välbevarat flerbostadshus i stram jugendstil, uppfört år 1903. Karakteristiskt för byggnaden är sockeln i natursten, de slätputsade fasaderna med mjukt avrundat hörn, de profilerade fönsteromfattningarna, ursprungliga fönster och den markerade takfoten. Byggnaden är viktig för stadsbilden och en mycket välbevarad representant för stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet och jugendbebyggelsen i synnerhet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade ljusa fasader.
- Kvaderrusticerad granitsockel med pärlfog.
- Profilerade listverk.
- Ursprungliga dörrar i sockel.

- Befintliga ursprungliga fönster (ej i kupor).
- Portens omfattning.
- Putsade fönsteromfattningar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Borgmästaren 20

Flerbostadshus i klassicistisk stil med bevarad karaktär, uppfört år 1905 av byggmästare Lindberg. Fasaden har en stram uppbyggnad med sockel av granit, slätputsade fasader och parvis ställda fönster mot gatan. Mot gårdssidan har det utanpåliggande trapphuset en mjuk utformning och fönstren en mer fri placering. Takkupor tillkom år 1910 och byggnaden moderniserades år 1937. Fönstren är relativt sentida. Byggnaden

är viktig för stadsbilden och en tidstypisk representant för stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Krysshamrad granitsockel.
- Slätputsad fasad med markerad sockelvåning.
- Putsade omfattningar vid fönster.
- Tandsnittsfris i portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Borgmästaren 21

Stadsgård troligen uppförd runt år 1800. Takkupor och vindsinredning tillkom 1929, och om- och tillbyggnad skedde under 1970- och 1980-talet. Ingen inredning är bevarad. Huset har ett kulturhistoriskt värde utifrån dess ålder, att det är en för Karlskrona karaktäristisk stadsgård, och dess mot gatan och gränden välbevarade karaktär med stor del äldre panel samt ett flertal bevarade fönster från år 1929. Byggnaden har även ett stadsbildsvärde utifrån dess volym som berättar om den äldre trästadens betydligt lägre hushöjder, i kontrast till de intilliggande stenhusen från sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens proportioner.
- Befintlig locklistpanel.

- Knutlådor.
- Befintliga träfönster från år 1929 i takkupor.
- Befintliga fönster på gavel.
- Källardörr med bandgångjärn.
- Tvåkupigt tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Träfönstren i takkuporna och på gaveln är från 1929 eller äldre och bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Gatufasadens fönster är sentida tillkomna. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Borgmästaren 22

Två flerbostadshus uppförda år 1906, ritade av arkitekt Hansson i stram klassicism. Gatuhuset har en mer gestaltad fasad än gårdshuset, med granitsockel, spritputsad sockelvåning, slätputsade ovanvåningar, gördellist och fönsterbröstningar. Byggnaderna är relativt välbevarade trots fönsterbyte. Byggnadernas kulturhistoriska värde ligger främst i dess tidstypiska gestaltning och representant för stenstadens bebyggelse runt sekelskiftet 1800/1900.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Kalkavfärgade väggar.
- Putsdekor.
- Plåttak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Borgmästaren 23

Stadsgård med bostadshus från 1800-talets första hälft, med nedre del i liggtimmer. Ovanvåningen är av restimmer och påbyggd runt år 1870 då även uthuset uppfördes. Trapphus tillkom på bostadshuset år 1893. År 1923 moderniserades byggnaden. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde med en välbevarad karaktär, både hos bostadshus och uthus. Dess klassicerande symmetriskt uppbyggda fasad har ett stort stadsbildsvärde liksom dess gårdsmiljö med karaktär bevarad från tiden kring sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel.
- Murad och putsad sockel.
- Profilerad takfot.

- Ursprungliga dörrar.
- Samtliga befintliga fönster.
- Skivtäckt plåttak på bostadshus.
- Stuprör med knäckta böjar.
- Takkupor.
- Papptak på uthus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Borgmästaren 26

Fastighet bestående av två bostads/affärshus, en utställningslokal och cykelförråd. De sistnämnda är uppförda 1978 och ej inventerade.

Hus 1

Hus 1

Butiks- och bostadshus uppfört år 1889 i nyrenässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, de slätputsade fasaderna indelade av pilastrar och hörnkedjor, den markerade takfoten med tandsnittsfris och det branta taket. Byggnaden har en välbevarad karaktär trots fönsterbyte. Byggnadernas kulturhistoriska värde ligger främst i dess tidstypiska gestaltning och representant för stensstadens bebyggelse runt sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden har en ursprunglig entréport och mycket välbevarad portgång. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Koppartak med takkupor.
- Ursprungliga entrépartier.
- Bröstpanel, stuckatur och ursprungliga fyllnadsdörrar i portgång.

- Granitsockel med pärlfog.

- Putsad fasad med alternerade rusticerade och slätputsade partier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Hus 2

Bostadshus i två våningar med vindsvåning, sannolikt uppfört år 1790. Sannolikt reveterades huset och takkupor och fönsteromfattningar i puts tillkom när hus 1 uppfördes år 1889. Möjligen tillkom nuvarande fönsteröppningar för skyltfönster i samband med en grundförstärkning år 1911. Bottenvåningens fasad förändrades år 1936 då nuvarande butiksentréer och skyltfönster tillkom. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde genom dess välbevarad karaktär som sent 1700-talshus volymmässigt, med karaktärsdrag från det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet. Byggnaden har ett intressant dokumentvärde i stadsbilden, där det berättar om skalförhållandena innan skalförskjutningen vid uppförandet av stenstadshusen ca 100 år

senare, i detta fall representerat av grannhusen från 1889 och 1902. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad fasad.
- Profilerad takfot.
- Fönsteromfattningar.
- Befintliga butiksentréer.
- Koppartak med takkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster är relativt sentida. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning eller, om detta inte går att finna, utifrån förlagor från sent 1800-tal.

Borgmästaren 28

Butiks- och bostadshus från år 1900 ritat av August Strehlenert, i nyrenässans med inslag av jugend. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen och den putsad fasaden med rik ornamentering. En ombyggnad av fastigheten genomfördes år 1972. Byggnaden har välbevarad karaktär trots ovarsamma port- och fönsterbyten. Byggnadernas kulturhistoriska värde ligger främst i dess tidstypiska gestaltning och representant för stenstadens bebyggelse runt sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Putsad fasad med omfattande dekor.
- Koppartak med takkupor.

- Ursprungliga entrépartier.
- Bröstpanel av pärlspont i portik.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Borgmästaren 31

Stadsgård uppförd kring år 1800, bestående av ett bostadshus och ett uthus, båda ombyggda år 1942 och 1946. Bostadshuset har ett högt kulturhistoriskt värde som en av de mer representativa stadsgårdarna, med välbevarad karaktär och en tidstypisk symmetriskt uppbyggd klassicerande fasad. Byggnaden har ett intressant dokumentvärde i stadsbilden, där det vid dess uppförande tillhörde en av de högre byggnaderna i den av trähus dominerade staden innan skalförskjutningen vid

uppförandet av stenstadshusen ca 100 år senare, i detta fall representerat av grannhuset från 1902. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockelvåning.
- Locklistpanel.
- Profilerad takfot.
- Tvåkupigt tegeltak.
- Takkupornas utformning.

Rekommendationer gällande fönster:

Fönstren mot gatan är sannolikt bytta på 1970-talet men har rätt proportioner. Sockelvåningens fönster och fönstret i gavelröstet är sentida och har numera en indelning som inte är anpassad till byggnadens karaktär. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Cederström

Kvarteret Cederström upptas av sammanbyggda flerbostadshus ritade av Wolter Gahn på 1950-talet. Tidigare var kvarteret bebyggt av för staden typiskt låg äldre träbebyggelse som trappades upp utmed bergssidan och bildade ett intressant motiv i stadsmiljön. Nuvarande storskaliga flerbostadshus upprepar denna form och bidrar på ett elegant sätt till stadsvyn från stadens nordvästra delar.

Cederström 21

Välbevarade och tidstypiska flerbostadshus som upptar ett helt kvarter med en inre terrasserad gårdsmiljö. Byggnaderna ritades av Wolter Gahn år 1951 med stor omsorg i gestaltning, materialval och detaljer. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Arkitekten Gahn ritade många hus i staden och flera av hans kännetecknande drag återkommer i dessa hus. Byggnaderna har betydande arkitektoniska värden och stort värde från ett stadsbildsperspektiv, då de har ett exponerat läge. Dörrar och fönster har bytts ut på ett ovarsamt sätt, men helhetskaraktären är välbevarad. År 2020 byttes balkongerna till större inglasade balkonger som avviker från byggnadens ursprungliga arkitektur. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Cementputsad låg sockel, grå.

- Marmorklädd sockelvåning i hörnan Bryggaregatan/Västra Köpmansgatan, typiskt för Wolter Gahn.
- Fasad i rött tegel. Dekorativa mönstermurningar kring takfot och entréer.
- Trappsteg av granit med dekorativt utformade skrapgaller.
- Bevarat skyltfönster med karm och båge av trä.
- Burspråk med klinkerklädda bröstningspartier i vit kulör.
- Välbevarade trapphus med uppglasade innerdörrar.
- Den terrasserade innergården med bevarad karaktär och grönska.
- Räcken, staket och grindar av smide.
- Äldre belysningsarmaturer.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Clerk

Kvarteret Clerk innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av tre äldre köpmansgårdar som är karakteristiska för Karlskronas stadsbild. En av gårdarna, Rådman Lunds gård, skyddas som byggnadsminne. Övriga kvarteret består av bebyggelse från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Vid en vägdragning på 1980-talet revs kvarterets norra del.

Clerk 15

Flerbostadshus med butikslokaler i bottenvåningen, uppfört år 1897 i tidstypisk nyrenässans. Byggnaden har en karakteristisk fasadkomposition med markerad sockelvåning, slätputsade fasader med horisontell indelning, kraftigt profilerade fönsteromfattningar och takfot. Hörnhuset har bevarat sin ursprungliga karaktär med undantag för fönster- och portbyte. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid sekelskiftet 1800/1900 med stadsbildsmässiga kvaliteter.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, gråmålad.
- Kvaderrusticerad sockelvåning i puts.
- Slätputsade fasader med tydlig horisontell indelning.
- Kraftig profilerad gördelgesims.
- Dekorativt utformade fönsteromfattningar med profilerade ovanstycken.
- Tandsnittsfris längs takfoten.
- Smidesgrind ritad av Frans Evers med kraftiga granitstolpar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Clerk 24

Köpmansgård från tidigt 1700-tal bestående av huvudbyggnad mot gatan, två bostadshus mot gården samt uthus uppförda under perioden 1700–1912. Den äldsta delen av huvudbyggnaden är den västra, uppförd under början av 1700-talet. Huset förlängdes mot öster år 1880 samt tillbyggdes med den västra flygeln mot norr. Byggnaden användes som dövstumskola mellan år 1880–1912. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en av relativt få som överlevde stadsbranden 1790. Gatufasaden har en tidstypisk karaktär med en symmetriskt uppbyggd fasad indelad med lisener där gatans lutning tas upp i sockelvåningen, vilken i sig delas in av kalkstenspilastrar (som dock sannolikt är senare tillkomna). Att de i vissa fall mycket gamla uthusen är bevarade är ovanligt och bidrar till gårdens stora kulturhistoriska värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Gråmålad spritputsad sockel indelad med breda pilastrar av kalksten.

- Fasader med locklistpanel, gulmålad, indelade med vitmålade lisener.

- Kraftigt profilerad takfot.

- Sadeltak belagt med tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Clerk 25 - Bergströmska gården

Bergströmska gården med bostadshus, uthus och trädgård från 1800-talets början. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde där

bostadshuset har en välbevarad och tidstypisk karaktär med brutet tak, välvda takkupor, resvirkesstomme, portgång med mera. Uthuset är välbevarat och sannolikt samtida med vindsinredningen 1896. Gården har en äldre karaktär med kalkstensbeläggning på marken. gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1 - Bostadshus

Byggnaden är uppförd i början av 1800-talet. År 1896 inreddes vind i bostadshuset och takkuporna tillkom.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel.
- Fasader klädda med profilerad locklistpanel med vitmålade lisener.
- Kraftig profilerad takfot.
- Äldre träfönster, några med hörnbeslag, gråmålade med vitmålade omfattningar.
- Mansardtak med skivtäckt plåt, grönmålad. Svart skivtäckt plåttak mot gården.
- Takkupor.
- Träportal till portgång, med dekorativ omfattning och tandsnittsfris.
- Äldre spegeldörrar.
- Portgång med beläggning av storgatsten.
- Paneltäckt tak och väggar i portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 2 - Uthus

Enklare uthus i trä och papptak med välbevarad karaktär. Sannolikt samtida med vindsinredningen 1896. Byggnaden är en välbevarad representant för den låga och enkla gårdsbebyggelse som förr karakteriserade stadens innergårdar men som idag blir allt mer sällsynt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel.
- Fasader med slamfärgad locklistpanel.
- Pulpettak täckt med papp.
- Äldre spröjsade träfönster, vitmålade.
- Gulmålade plankdörrar med smidda beslag.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Hus 2 - Uthus

Clerk 26 - Rådman Lunds gård

Mycket välbevarad köpmansgård från tidigt 1700-tal, av vilken återstår huvudbyggnaden med gårdsflygel samt uthus. Gården har skyddats som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år

1964. Huvudbyggnaden i karolinsk stil med L-formad plan uppfördes mellan 1712–15. Huset renoverades år 1949 då sekundärt tillkomna tillbyggnader på gårdssidan revs. Invändigt finns vägg- och takmålningar från byggnadstiden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaden må ej utan riksantikvariens samtycke rivas eller eljest till sitt yttre ombyggas eller förändras.
2. Den del av byggnaden, som å de såsom bilaga till denna resolution fogade ritningarna utmärks med blå kantlinjer, må ej utan riksantikvariens samtycke till sitt inre ombyggas, förändras eller repareras.
3. Ägaren skall ägna den ovannämnda byggnaden erforderligt löpande underhåll.

Hus 1 - Bostadshus

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg källarvåning av sten, putsad.
- Kraftig fotbräda ovan sockel.
- Fasader med profilerad locklistpanel, rödslammade.
- Vitmålade hörnlisener och knutlådor mot gatan, rödslammade knutlådor mot gården.
- Äldre spröjsade fönster i trä med omfattningar, vitmålade.
- Dörrar klädda med liggande pärlspontpanel målad i ockragult med vitmålade omfattningar, vissa dörrar med spröjsat ovanljusparti.
- Kraftigt profilerad takfot.
- Valmat sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

- Mindre takkupor med spröjsade träfönster (sentida).
- Entréparti med kalkstenstrappa (dubbel) och smidesräcken.
- Pardörr med fiskbensmönstrad panel, ockragul.
- Kraftig dörromfattning med volutkonsoler som lyfter ett entablement.

Hus 2 - Uthus

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader klädda med rödslammad locklistpanel.
- Äldre spröjsade fönster i trä med omfattningar, vitmålade.
- Svartmålad träport
- Tälttak belagt med enkupigt tegel.

Hus 2 - Uthus

Clerk 28

Flerbostadshus uppfört år 1917, ritat av Frans Evers i nationalromantisk utformning med fasader i tegel, dekorativt smidda ankarslutar, spröjsade fönster, stensockel och dekorativa element i sandsten. År 1941 byggdes huset på med en våning. Gårdsfasaden har efter år 1983 tilläggsisolerats mot gården och försetts med nya fönster. Mot gatan är byggnaden välbevarad och visar upp en nationalromantisk fasad med omsorg i såväl material som detaljutformning. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fogad naturstenssockel som tar upp gatans höjdskillnad, med omfattningar av granit ovanför källarfönster.

- Tegelfasader med dekorativa mönstermurade omfattningar.

- Listverk, takfot, fönsteromfattningar och inslag i fönsteromfattningar är av sand- eller kalksten.

- Dekorativt smidda ankarslut.

- Ursprungliga träfönster, spröjsade, två- till treluftsfönster (mot gatan) samt äldre spröjsat rundbågigt fönster på mellanvåningens balkong (mot gården).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dahlberg

Kvarteret innehåller ett flertal köpmansgårdar av kulturhistoriskt värde från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet med representativa bostadshus ut mot Landbrogatan, bl.a. byggnadsminnet Kungshuset. Övrig bebyggelse består av butiks- och flerbostadshus från sent 1800-tal och kontors- och bostadshus från 1950- till 1970-tal.

Dahlberg 3, 4 - Kungshuset

Mycket välbevarad köpmansgård, uppförd omkring år 1787 på grunderna av två äldre hus. Byggnaden inköptes år 1801 av Kronan att användas som residens för den kungliga familjen under dess vistelser i Karlskrona. Byggnaden med tillhörande uthus och trädgård skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1991. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. De båda byggnaderna får inte rivas.
2. I Kungshuset får ingrepp inte göras i stomme och äldre rumsindelning samt i äldre fast inredning, såsom dörrblad, dörr- och fönstersnickerier, paneler, kakelugnar och parkettgolv.
3. Inredningen i det s.k. Kungsrummet omfattas i sin helhet av skyddsföreskrifterna.

4. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. I byggnadsminnet ingår också tomt med trädgård och de båda portalerna mot landbrogatan samt västmur.

Hus 1 - Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden användes ursprungligen som köpmansgård. Huset genomgick större renoveringar under 1840- och 1880-talet. Vid den senare fick byggnaden sitt nuvarande utseende efter ritningar av F. Bothén. Vid detta tillfälle igenmurades de båda entréerna från Landbrogatan och istället uppfördes ett trapphus mot gården.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Delvis putsad stensockel.
- Riven putsfasad avfärgad i gul kulör.
- Karakteristiskt trapphus med svart skivtäckt plåttak på gården (1880).
- Kraftig profilerad takfot.
- Horisontellt slätputsat band i fasad.
- Markerade slätputsade hörnpartier.
- Mansardtak belagt med enkupigt taktegel.
- Takkupor med oxögefönster och täckning av svart plåt.
- Stuprör i koppar med raka böjar.
- Två- till sexluftsfönster i trä, spröjsade. Raka och segmentbågformade överstycken.
- Kalkstenstrappa med smidesräcken.

- Spegelindelade pardörrar med och utan fönster och ovanljus, rödmålade.

- Portal i gråmålat trä med putsade hörnstolpar krönta av plåtinklädda klot.

Hus 2 - Uthus

Uthuset uppfördes troligtvis vid mitten av 1800-talet med stomme av timmer. Byggnaden är mycket välbevarad och speglar väl den gårdsbebyggelse som tidigare var vanligt förekommande på Karlskronas innergårdar, men som idag mestadels är riven.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel, delvis.

- Slamfärgsmålad röd timmerstomme mot norr samt samfärgsmålad röd locklistpanel med inklädda knutar åt söder.

- Mansardtak täckt av svart papp.

- Spröjsade tvåluftsfönster i trä, rödmålade.

- Delvis ursprungliga portar och spegeldörrar med bandgångjärn.

- Lastlucka till vinden.

- Kalkstenstrappa.

- Markbeläggning av storgatsten.

- Kalkstensbelagd gång på gården.

- Hög mur i väster.

Hus 2 - Uthus

Dahlberg 5

Köpmansgård bestående av bostadshus och trädgård. Bostadshuset med långsidan i gatuliv längs Landbrogatan uppfördes troligen på 1790-talet. Trapphuset mot gården uppfördes år 1896. Vid en ombyggnad år 1936 sattes för tiden

moderna skyltfönster in i bottenvåningens fasad. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde genom att det i huvudsak bibehållit sin ursprungliga karaktär med undantag för fönsterbyten. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde genom sin placering mot Hoglands park och den är en komponent i den representativa bostadsbebyggelse som tidigare dominerade gatorna kring parken och som i viss mån är bevarad. Bottenvåningens uttryck härstammar från en omgestaltning med butikslokaler som merparten av gatans äldre hus genomgick kring mitten av 1900-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad sockel.
- Fasader klädda med locklistpanel, gulmålade.
- Kraftig profilerad takfot.
- Profilerade omfattningar.
- Ursprungliga fönster på norra gaveln.
- Mansardtak med taktegel.
- Murade skorstenar med dekorativ tandsnittslist.
- Takkupor med oxögefönster.
- Baldakin av koppar vid entréparti mot gatan.
- Äldre lykta på gårdsfasad.
- Dekorativ port i trä till gården.
- Trapphus på gården med liggande panel och äldre spröjsade träfönster.
- Terrasserad trädgård med murar mot väster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Dahlberg 38

Kontorsbyggnad uppförd år 1946 av Sydöstra Sveriges Dagblad, ritad av arkitekten Kempe. Ombyggnad och tillbyggnad skedde år 1958 och år 1973. Fasaden mot Hoglands park är från 1940-talet och rationell och repetitivt uppbyggd, samtidigt som det finns en omsorg i detaljbearbetningen, med reliefmönster i tegel och en särpräglad, utskjutande takfot. Byggnaden har arkitektoniska kvaliteter och är lokalhistoriskt intressant som tidningshus.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel och bottenvåning klädd i granit.

- Gult räfflat tegel i fasaden.
- Bröstningsparti, kassetter under fönster.
- Rektangulära stuprör av koppar.
- Enkupigt tegeltak.
- Röda ursprungliga enluftsfönster av trä.
- Kraftigt markerad takfot med synliga sparrar.
- Kopparklädda takfönster.
- Indraget, asymmetriskt entréparti.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Dahlberg 44

Köpmansgård, av vilken återstår två bostadshus. Huvudbyggnaden (1) uppfördes på 1790-talet och det nordöstra bostadshuset (2) vid mitten av 1800-talet. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1

Bostadshuset uppfördes på 1790-talet men byggdes på med en våning samt med ett trapphus mot gården år 1898. Gatufasaden försågs då också med putsornamentik i nyrenässans. Vid renoveringar under 1900-talet har bottenvåningen försetts med moderna skyltfönster och putsornamentiken delvis tagits bort. Byggnaden har bevarat sin representativa karaktär även om förvanskning skett på detaljnivå, bl.a. genom fönsterbyte. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde genom sin placering längs Landbrogatan och den är en komponent i den representativa bostadsbebyggelse som tidigare dominerade gatorna kring parken och som i viss mån är bevarad. Byggnaden

bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Kvaderrusticerad bottenvåning i puts.
- Dekorativt utformad gördelgesims.
- Slätputsade fasader i grön kulör.
- Markerade hörnkedjor och kraftigt profilerad takfot med tandsnittsfris.
- Förkroppade fönsteromfattningar.
- Tak belagt med plåt.
- Äldre brunmålad spegeldörr mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hus 2

Nordöstra bostadshuset uppfördes vid mitten av 1800-talet. Byggnaden är sammanbyggd med hus 1 mot söder, genom en portgång till gården. År 1893 reveterades huset och försågs med vindskupor och trapphus mot gården. Under 1930-talet moderniserades huset och vid tiden moderna skyltfönster sattes in i bottenvåningen som kläddes med klinker. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde genom sin placering längs Landbrogatan och den är en komponent i den representativa bostadsbebyggelse som tidigare dominerade gatorna kring parken och som i viss mån är bevarad. Byggnaden bedöms vara

särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad fasad, gulmålad.
- Profilerad gördelgesims och takfot i puts, gråmålade.
- Profilerade fönsteromfattningar och bröstningspartier i puts, gråmålade.
- Spröjsade tvåluftsfönster i trä, grönmålade.
- Mansardtak belagt med rött tegel.
- Tegelfasader tillbyggnad mot gården med profilerad takfot.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Dahlberg 45

Fastighet bestående av två sammanbyggda hotellbyggnader uppförda år 1888 (1) och 1966 (2).

Hus 1

Butiks- och bostadshus med tre våningar och inredd vind, uppfört år 1888 i holländsk renässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, de kvaderindelade putsfasaderna med dess tydliga horisontella indelning, fasadens putsornamentik och det branta taket.
Byggnaden genomgick en genomgripande ombyggnad år 1954 då huset byggdes om till hotell. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde genom sin placering i hörnan Landbrogatan/Ronnebygatan och den är en komponent i den representativa bostadsbebyggelse som dominerar stadens centrala delar. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Putsad sockelvåning, gråmålad.
- Horisontellt indelad fasad med profilerade gesimser och takfot. Fasader med rusticerad puts med slätputsade partier, rosa med vitmålade detaljer.
- Fönstrens indelning.
- Rikt ornamenterade omfattningar med bl.a. putsat konsolburet entablement.
- Mansardtak med svartmålad plåt krönt med smidesräcke.

Rekommendationer gällande fönster:

Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hus 2

Välbevarad och tidstypisk hotellbyggnad i fem våningar med lägre flygelbyggnad, ritad av Olle Hansson och uppförd år 1966. Byggnaden är modernistisk i sin utformning och lekfull med en variation av material och kulörer. Materialkombinationen tegel, klinker och kopparplåt är karaktäristisk för tiden, och den representativa gestaltningen signalerar att huset har en speciell funktion såsom handelshus och hotell. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som i huvudsak välbevarad representant för 60-talsarkitektur och ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader i rött tegel med ljusputsade bröstningspartier och sockelvåning.
- Fasad klädd med gul klinker.
- Äldre träfönster, brunmålade/betsade.

- Takform, brant takfall täckt med skivtäckt kopparplåt.

- Trappa av kalksten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Hus 2

Dahlberg 51

Köpmansgård med bostadshus uppfört under början av 1800-talet. Vid en genomgripande ombyggnad år 1882 flyttades portgången från bottenvåningens norra del till dess mitt, trapphuset tillbyggdes och vinden inreddes. Fasaderna reveterades och gatufasaden fick en rik putsdekor. År 1936 tillkom skyltfönstren och butiksentréerna. År 1951 byttes samtliga fönster och stora delar av putsdekoren avlägsnades. Gården har ett kulturhistoriskt värde som en för Karlskrona typisk stadsgård med en intressant ombyggnadshistorik som går att läsa: byggnaden har i dagsläget en volym från det tidiga 1800-talet, fasaddekor som berättar om 1880-talets nyrenässansideal, och fönsterkaraktär där spröjs ersatts med perspektivfönster vilket berättar om funktionalismens ideal. Bottenvåningens uttryck härstammar från en omgestaltning med butikslokaler som merparten av gatans äldre hus genomgick kring mitten av 1900-talet.

Tillhörande verkstadsbyggnad på gården har vid ombyggnad till bostäder tappat dess kulturhistoriska komponenter.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Byggnadsvolymen med horisontell indelning av fasaden (nyrenässans 1882).
- Putsad fasad med dekorativa fönsteromfattningar.
- Port i trä, spegeldörrar.
- Markerad profilerad takfot och gesims.
- Avvisarstenar vid portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning eller, om detta inte går att finna, likt fönster från 1880-talet.

Dahlberg 62

Fastighet som består av två gårdar; en köpmansgård från omkring år 1800 (1) varav endast bostadshuset återstår samt Lindblomska gården från år 1797 (2).

Hus 1

Köpmansgård från ca år 1800 med endast huvudbyggnad bevarad, traditionellt placerad med huvudfasad mot Landbrogatan med tillhörande gård på baksidan. År 1910 reveterades övervåningen och år 1941 revs portgångens överbyggnad och för tiden moderna skyltfönster sattes in i bottenvåningen. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde genom att det är en för Karlskrona bevarad stadsgård, med tidstypisk volym och takform. Dess fasaduttryck har ett väl genomfört jugenduttryck från omgestaltningen 1910. Bottenvåningens uttryck härstammar från en omgestaltning med butikslokaler som merparten av gatans äldre hus genomgick kring mitten av 1930 - och -40-talen. Byggnaden bedöms vara

särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad fasad, grovt påslagen puts.
- Fasaden indelas av slätputsade lisener med jugendornamentik.
- Slätputsade omfattningar och bröstningspartier.
- Profilerad takfot.
- Gesims mellan våningsplan.
- Äldre fyrluftsfönster av trä med hörnbeslag.
- Mansardtak med svart plåt, nu bandplåt men ursprungligen troligen skivplåt.
- Stuprör av koppar.
- Entréparti med dörr av trä med glas (1940-tal).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster i ovanvåningen bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Mansardvåningens fönster är relativt sentida. Bottenvåningens skyltfönster tillkom 1941 vars karaktär av skyltfönster bör bibehållas.

Hus 1 - Baksidan av köpmansgården

Hus 2 - Lindblomska gården

Köpmansgården *Lindblomska gården* uppfördes år 1797. Av gårdens byggnader är det endast gatuhuset återstår. Under 1800-talets senare del uppfördes ett trevånings trapphus på gårdssidan och skyltfönstren mot gatan tillkom 1931. Vindsinredning med tillhörande indragna fönster är relativt sentida. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde genom att det är en för Karlskrona bevarad stadsgård med tidstypisk volym, takform och huvudsaklig karaktär. Bottenvåningens uttryck härstammar från en omgestaltning med butikslokaler som merparten av gatans äldre hus genomgick kring 1930 - och -40-talen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader med oregelbunden äldre locklistpanel.
- Profilerad takfot och gördelgesims.
- Profilerade fönsteromfattningar i trä.
- Spröjsade fyrluftsfönster av trä.

- Träport med fiskbensmönster.
- Mansardtak.
- Tillbyggt trapphus mot gården, tidstypiskt för perioden kring sent 1800-tal och sekelskiftet.

Rekommendationer gällande fönster:

Byggnadens fönster är relativt sentida men med en karaktär anpassad till byggnadens gestaltning. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning. Mansardvåningens fönster är relativt sentida. Bottenvåningens skyltfönster tillkom 1931 vars karaktär av skyltfönster bör bibehållas.

Hus 2 - Lindblomska gården

Hus 2 - Baksidan av Lindblomska gården

Dockan

Kvarteret Dockan består av två byggnader i nyrenässans och landets första metodistkyrka, en låg garagebyggnad mot Dockegatan, ett postmodernt flerbostadshus uppfört på 1990-talet samt radhus med sadeltak och träpanel uppförd på 1990-talet. Av kulturhistoriskt intresse är de tre förstnämnda byggnaderna.

Dockan 1 - Gamla skolan

Gamla skolan, uppförd i nyrenässansstil år 1881 med rusticerad sockelvåning och slätputsad ovanvåning med fönsteromfattningar i puts. Fasaden mot gatan delas in av pilastrar och kröns av en fronton. Arkitekturen är tidstypisk, välbalanserad och välbevarad. Byggnaden är en god representant för skolväsendets byggnader under 1800-talets andra hälft med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av murad gråsten.
- Hög putsad sockelvåning med kvaderimitation.
- Putsade kalkavfärgade fasader indelade med pilastrar och hörnkedjor.

- Valmat tak med gult tegel.
- Befintliga fönster med korspost och hörnbeslag.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Dockan 15

Tidstypiskt flerbostadshus med sparsmakad renässansornamentik, uppfört år 1885 i tegel. Karaktäristiskt för byggnaden är den horisontellt indelade fasaden med profilerade gesimser, den kraftigt markerade takfoten, den symmetriska fönsterindelningen och de profilerade fönsteromfattningarna, i olika utförande för respektive våningsplan. Ett fönsterbyte har

förändrat byggnadens arkitektoniska karaktär. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i dess konsekvent utförda renässansgestaltning och som representant för stenstadens bebyggelse runt sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

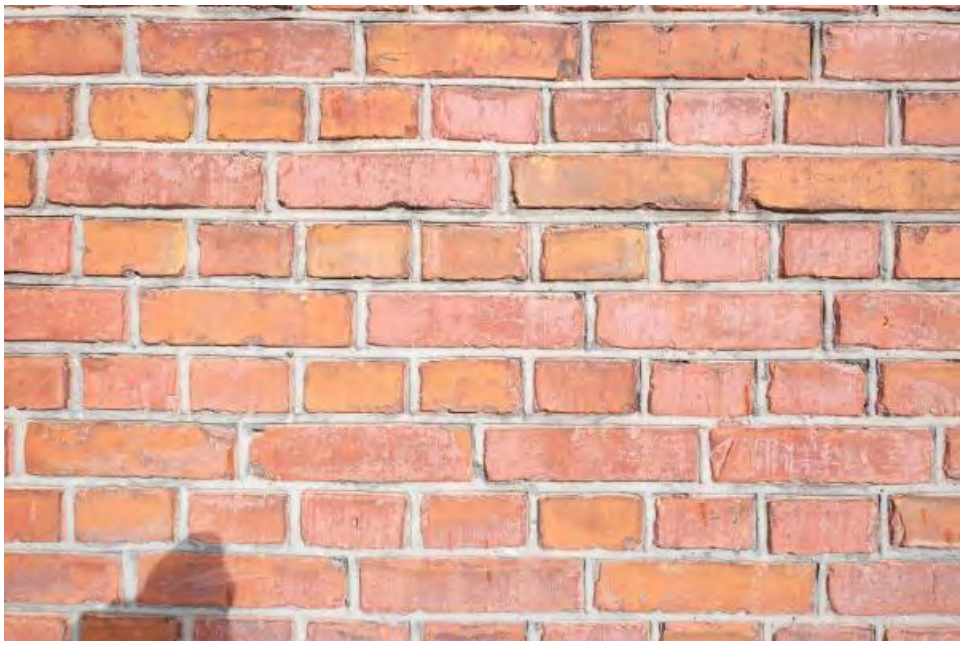
- Murad gråstenssockel.
- Röda tegelfasader med pärlfog.
- Fönsterbröstningar, lister och profilerad takfot i puts.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Dockan 22

Mindre bostadshus av trä med fasad av stående panel, troligen uppfört runt år 1800. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Ryggåsstuga i en våning med vind. Byggnaden har en undanskymd plats i stadsbilden men har ett kulturhistoriskt värde som en representant för en för Karlskrona typisk byggnadstyp som förekommer i stort antal på Björkholmen och förr även på Trossö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Träpanel.
- Breda vindskivor.
- Spröjsade träfönster.
- Tegeltak.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_2 Staket skall bevaras eller ersättas med likvärdig utformning.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dockan 25 - Emanuelskyrkan

Hus 1

Sveriges första metodistkyrka, uppförd år 1872. Kyrkan har en profan prägel som inte liknar övriga metodistkyrkor, troligen ett försök att inte provocera eftersom kyrkan uppfördes innan det enligt lag var tillåtet att bedriva verksamhet som fristående kyrka. Den anglosaxiskt inspirerade panelarkitekturen är i stort sett oförändrad sedan byggnadstiden. Dock förändrades entrépartiet på 1930-talet, och det ursprungligt pappklädda taket har fått platta, tvåkupiga betongpannor. Emmanuelskyrkan skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

- Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras

- I byggnadens inre får inte göras ingrepp i stomme eller ändring av rumsindelning. I de utrymmen som kryssmarkerats på bilagda planritningar, bil 3, får inte göras ändring av eller ingrepp i fast inredning.

- Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella material och metoder, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Ytterligare bebyggande av fastigheten får endast ske efter länsstyrelsens medgivande och i enlighet med gällande plan. Avgränsningen har markerats med blå färg på bilaga 2.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

- q Länsstyrelsens skyddsföreskrifter enligt beslut 1992-10-02 avseende byggnadsminnesförklaring av metodistkyrkan skall gälla jämte här intill uppgjord plan.

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Hus 1 - Emanuelskyrkan

Hus 2

Bostadshus uppfört ca 1850, ombyggt till samlingslokal för Emmanuelskyrkan år 1977. Sannolikt tillkom nuvarande pivåhängda fönster och taktäckning vid detta tillfälle. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde genom dess i huvudsak bevarade karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym.
- Fasadutformning med alternerat liggande och stående panel.
- Befintligt triangulärt fönster i fronton.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat
- q Länsstyrelsens skyddsföreskrifter enligt beslut 1992-10-02 avseende byggnadsminnesförklaring av metodistkyrkan skall gälla jämte här intill uppgjord plan.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga fönster är sannolikt tillkomna kring 1977. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning. Triangulärt fönster i fronton är sannolikt ursprungligt och har betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Det bör underhållas och bevaras.

Hus 2

Hus 3

Uthus uppfört år 1896 (ej inventerat).

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

- q Länsstyrelsens skyddsföreskrifter enligt beslut 1992-10-02 avseende byggnadsminnesförklaring av metodistkyrkan skall gälla jämte här intill uppgjord plan.

Nästa - Kvarter och byggnader E-H

Kvarter och byggnader E-H

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på E till och med H

Ehnemark

Kvarteret Ehnemark brann liksom andra centrala kvarter ner till grunden vid stadsbranden 1790. I det avlånga kvarteret finns tre stadsgårdar uppförda kort efter branden. Utöver dessa finns ett flertal byggnader från sekelskiftet 1900 med välbevarad karaktär, ett par flerbostadshus från 1930- till 1950-tal samt ett flertal radhus uppförda på 1970-talet.

Ehnemark 1 Zackrissonska huset

Mycket välbevarat flerbostadshus i utpräglad jugendstil, ritat av August Strehlenert och uppfört år 1906 av A. Zackrisson. Karakteristiskt för byggnaden är de slätputsade och mjukt formade fasaderna, den varierade taksiluetten och de småspröjsade fönstren. *Jugend* eller *Art Noveau,* frigjorde sig från klassicistiska förebilder och hämtade inspiration bland annat från växtriket. Byggnaden är viktig för stadsbilden genom sin anpassning till hörntomten och en mycket välbevarad representant för stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet och jugendbebyggelsen i synnerhet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Slät granitsockel.

- Slätputsad sockelvåning, beige, med linjerelief och dekorativa fönsteromfattningar i relief.

- Slätputsad ljust gul fasad, med dekor av slätputsade band samt linjerelief vid takfot.

- Ursprungliga fyrluftsfönster av trä, med korspost, hörnbeslag och småspröjsad överdel. Mot gården saknar fönster spröjs.

- Ursprungligt entréparti i med dekorativ omfattning av kalksten samt sittbänk.

- Ursprungliga balkonger med växtornamentik i räcken och ursprungliga trädörrar med glas och spröjsat överljusparti.

- Balkonger med enkla smidesräcken mot gården.

- Taksiluett med hörntorn, mansardtak klätt med koppar, ståndrännor.

- Ursprungliga målningar i trapphus.

- Ursprunglig ornamenterad smidesgrind till hiss.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Ehnemark 2

Välbevarat och tidstypiskt bostadshus med dekorativa tegelfasader, uppfört år 1903 i tidstypisk nyrenässans. Karaktäristiskt för byggnaden är fasaderna i rött och gult tegel med dekorativa mönstermurningar med en påtagliga horisontell strävan vilket understryks av fasadens gesimser och listverk.

Tillsammans med Ehnemark 1 är byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit, delvis krysshamrad och delvis kvaderrusticerad.
- Dekorativa tegelfasader i rött och gult förbländertegel.
- Putsad fasad mot gård.
- Koppartak.
- Troligen ursprungliga träfönster med spröjs i trapphuset.
- Ledstång vid entré i nordöstra hörnet.
- Smidesgrind i portgång till gården.
- Gård belagd med gatsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 3

Välbevarat flerbostadshus uppfört år 1903, ritat av August Strehlenert i klassicerande stil. Den tydligt markerade sockelvåningen, slätputsade fasaderna, profilerade fönsteromfattningarna och takfoten är karakteristiska särdrag för byggnaden. Tillsammans med Ehnemark 1 och 2 är byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Rusticerad sockelvåning.
- Slätputsad fasad.
- Dekorativa fönsteromfattningar.
- Profilerad gördellist.

- Kraftig profilerad takfot.
- Mansardtak med svart falsad slätplåt.
- Plåtklädda takkupor med segmentbågformad överdel.
- Dekorativa ventilgaller.
- Brandförsäkringsmärke ovanför port.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 4

Välbevarat och tidstypiskt mindre flerbostadshus uppfört år 1938, med ursprungliga träfönster bevarade. Karakteristiskt för

byggnaden är de strama putsade fasaderna, tvåluftsfönstren i trä, markerad takfot och porten något förskjuten i sidled. Byggnadens ursprungliga karaktär har delvis förändrats negativt genom ett portbyte. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i dess övergripande välbevarade karaktär och som representant för stadens funktionalistiska bebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasad.
- Putsad slät fasad.
- Markerad takfot.
- Ursprungliga träfönster.
- Ursprungligt överljusparti av trä ovanför entré.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Ehnemark 8

Flerbostadshus från 1901 uppfört i klassicerande stil med putsade fasader, markerad sockelvåning, tydlig horisontell uppdelning av fasaden och symmetrisk fönstersättning. Viss förändring har skett genom ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnaden har trots detta en välbevarad karaktär och volym som representant för det förra sekelskiftets stenstadsbebyggelse, framförallt viktig för stadsmiljön.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kvaderrusticerad granitsockel med pärlfog.
- Putsad och bandrusticerad sockelvåning.
- Putsad fasad indelad av profilerade gördellister.
- Profilerad takfot.
- Plåttäckt mansardtak.

- Smidesport.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 11

Stadsgård från tiden kring år 1800, med relativt välbevarad karaktär. Datering från inventeringen 1981 baserades på enstaka beslag, en spegeldörr, limfärgsmålning och den äldre planlösningen med genomgående portgång. Gården ska ha byggts av adjutant och kammarskrivare Sven-Erik Hellerström år 1790 (Svahn, Hantverksgårdar och köpmanshus, 1944, s. 159). Trapphuset som tillkom under sent 1800-tal är ett tidstypiskt tillskott då den växande befolkningen i städerna krävde bostäder och fler lägenheter inreddes i större bostadshus och vindar. Vid en ombyggnad 1981 byttes bland annat fönstren. Stadsgården

har ett stort kulturhistoriskt värde på grund av sin ålder och som representant för den typiska träbebyggelse som tillkom efter stadsbranden 1790. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Grovputsad stensockel.
- Äldre locklistpanel.
- Profilerad takfot.
- Mansardtak med svart bandtäckt plåt.
- En takkupa med profilerad fronton.
- Portgång.
- Fyllningsdörrar av trä till portgång.
- Uthus med panelad trästomme på stengrund, mansardtak och bräddörrar med bandgångjärn, möjligen från sekelskiftet 1900 (ej inventerat).

Rekommendation gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 13

Relativt välbevarat flerbostadshus från år 1896 i nyrenässans med karakteristisk horisontell indelning av fasaden. Tidstypiskt är även den markerade sockelvåningen och de profilerade fönsteromfattningarna, i olika utförande för respektive våning. Viss negativ förändring har skett genom fönster- och portbyte. Byggnadens kulturhistoriska värden ligger framförallt i dess tidstypiska utformning som representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet samt dess miljöskapande värde för stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad fasad.
- Dekorativa omfattningar.
- Kraftig profilerad takfot.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 14

Hus 1 Bostadshus, f.d. stadsgård

Stadsgård uppförd efter stadsbranden år 1790 på äldre grund. Byggnaden tilläggsisolerades och fick nya ytskikt som anpassades till det gamla utseendet år 1979, vilket gör att karaktären endast delvis är bevarad. Butiksfönstren i bottenvåningen tillkom under 1930-talet. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde utifrån att det är en för staden typisk stadsgård från 1790 med bevarad volym och i viss mån karaktär. Dess exponerade läge innebär att det har ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad stensockel.
- Locklistpanel med lisener i avvikande färg.
- Hörnlisener i avvikande färg.
- Träfönster.
- Mansardtak med röd plåt.

Rekommendation gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2 Flerbostadshus

Välbevarat flerbostadshus från 1906 i jugendstil med karaktärsdrag som en slätputsad fasad med rundat burspråk, frontespisens utformning samt delvis småspröjsade fönster. Byggnaden har i huvudsak en välbevarad karaktär. Några av fönstren är äldre men flertalet är sannolikt bytta på 1970-talet men har bevarat rätt utformning, material och indelning. Överljusfönstret ovan porten är ursprungligt. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Krysshamrad granitsockel.
- Kvaderrusticerad granit i portgång.

- Rusticerad sockelvåning.
- Slätputsad fasad med profilerade listverk, dekorativa omfattningar.
- Delvis ursprungliga träfönster med småspröjs i övre bågarna.
- Smidesgrind till gård.
- Ursprungligt spröjsat överljusparti av trä.
- Äldre glasade trädörrar med överljusparti.
- Mansardtak med svart plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Äldre fönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 15, 16 Betelkapellet

Välbevarat frikyrkokapell, uppfört år 1887 i klassicistisk utformning under väckelserörelsens storhetstid. Karakteristiskt för byggnaden är den kvaderindelade sockeln, grovt slammade tegelfasaden, dekorativt utformade bröstningarna, stora spröjsade fönstren och den profilerade takfoten med tandsnitt. När Jehovas vittnen tog över kapellet under 1970-talet togs en ursprunglig frontonliknande utsmyckning med ordet *BETEL* bort. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för väckelserörelsernas samlingslokaler från andra halvan av 1800-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel.
- Putsad fasad.

- Profilerade lister.
- Ursprungliga träfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Ehnemark 22

Mycket välbevarad stadsgård från 1790-talet, med bostadshus, uthus och trädgård. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Huvudbyggnad

Bostadshuset mot gatan uppfördes år 1791, på en källarvåning som kan vara från 1600-talets slut. År 1796 tillkom en övervåning. Nuvarande dekorativa fasadutformning och trapphus mot gården tillkom år 1897. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en representant för Karlskronas stadsgårdar med en mycket välbevarad karaktär från omgestaltningen 1897 och med bevarade uthus. Byggnaden ingår i en ensemble med välbevarade stadsgårdar längs östra Prinsgatan.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Liggande träpanel på gatufasad med figursågade ornament såsom fönsteromfattningar, bröstningar, pilastrar, listverk med mera.
- Locklistpanel på gavlar med knutlådor.
- Takkupornas utformning.
- Hög putsad sockel.
- Befintliga tvåluftsfönster i trä ed mittpost, spröjs och hörnbeslag.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Östra gårdshuset

Det lilla gårdshuset från år 1791 inrymde ursprungligen vagnbod, häst- och kostall, vedbod och avträden. Bostadshus blev det först år 1864 och den ståndsmässiga skärmfasaden mot gatan tillkom år 1891 i ett tidstypiskt försök att efterlikna stenstadsarkitektur. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en del av stadsgårdens gårdsmiljö. Dess skärmfasad tillkommen 1891 har ett högt dokumenthistoriskt värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Liggande träpanel mot gata med fasadornament i trä.
- Locklistpanel mot gård.
- Karaktär med spröjsade tvåluftsfönster i trä.
- Sadeltak med skivtäckt röd plåt.

Rekommendation gällande fönster:

Byggnadens träfönster är förhållandevis sentida men har anpassad utformning. Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Gårdshus (ej inventerat)

Trähus i två våningar och vind stående på en putsad stensockel. Plåtklätt mansardtak.

F.d. utedass (ej inventerat)

Dassbyggnad från 1880-talet.

Ehnemark 23 Jägerskiöldska gården

Mycket välbevarad stadsgård uppförd på 1790-talet kort efter stadsbranden, på äldre grund. Gården är uppkallad efter amiral Krister Ludvig Jägersköld som år 1787 flyttade till byggnaden som föregick nuvarande. Gården med sin stora trädgård omfattade tidigare hela västra och norra delen om nuvarande fastighet, dagens Ehnemark 1, 2 och 3, och delades upp först runt år 1900. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bostadshus

Bostadshuset med traditionell placering med långsidan mot gatan byggdes efter stadsbranden på 1790-talet, sannolikt på lämningar efter en 1600-talsbyggnad. Under sent 1800-tal byggdes en tidstypiskt utformad och dekorativ glasad veranda i två våningar med lövsågade räcken och spröjsade fönster med färgat glas. Under 1920- och 1960-talet skedde moderniseringar. Den lilla tillbyggnaden åt väster tillkom på 1930-talet och blev

garage under 1950-talet. Vid byggnadsinventeringen 1970 fanns det interiört två bräddörrar med beslag och lås av gustaviansk typ i källaren, helfranska dörrar av gustaviansk typ, dörr- och fönsterfoder, helmönstrad sengustaviansk kakelugn samt döbattanger från tidigt 1800-tal. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en bevarad stadsgård uppförd efter stadsbranden 1790 och med väl genomförd och välbevarad karaktär från omgestaltningen under slutet av 1800-talet. Byggnaden ingår i en ensemble med välbevarade stadsgårdar längs östra Prinsgatan.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel.
- Kopplade äldre träfönster med hörnbeslag.
- Äldre träfönster i sockel.
- Träport med kalkstenssteg i sockelvåning åt öster.
- Glasad veranda med lövsågerier och spröjs med färgat glas.
- Trappa i granit.
- Äldre lykta över entré.
- Ursprunglig port med handskuret överstycke.
- Äldre garageport av trä i tillbyggnad åt väster.
- Mansardtak täckt med röd plåt.
- Karaktär med hög sockel.

Uthus

Välbevarat uthus sannolikt uppfört under 1900-talets början med tidstypisk liggande panel, pulpettak samt enkla ramverksdörrar av trä. Byggnaden är en välbevarad representant för den låga och enkla gårdsbebyggelse som förr karakteriserade stadens innergårdar men som idag blir allt mer sällsynt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Liggande träpanel.
- Pulpettak med bandtäckt plåt.
- Dörrar.

Ehnemark 25

Bostadshus byggt år 1905 i klassicistisk stil som till sin volym och typ har viss karaktär bevarad trots nya ytskikt och ett ovarsamt fönsterbyte. Karaktären manifesteras i nuläget av den horisontellt uppdelade fasaden, takkupornas utformning samt granitsockeln. 1910 genomfördes en fasadändring. 1929 ändrades ett fönster

till en dörr. 1939 byggdes vinden om och 1949 genomgick byggnaden en modernisering. Byggnadens huvudsakliga kulturhistoriska värde ligger i dess volym, fasadindelning och som del av en enhetlig gatumiljö tillsammans med Ehnemark 8.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel med pärlfog.
- Bandrusticerad sockelvåning.
- Horisontell indelning av fasad i puts.
- Profilerad takfot.
- Mansardtak täckt med plåt.
- Äldre plåttäckta takkupor.
- Putsad fasad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ehnemark 26-33 Radhus

Radhus uppförda år 1973 i en tidstypisk stil. Karaktäristiskt är det slutna uttrycket med långt nerdraget takfall med svarta betongpannor, det indragna entrépartiet, fasaden med blandningen av betongelement och liggande träpanel samt fönsterbanden. Radhusen består av fyra byggnadskroppar med två bostäder vardera. De fyra husen hade ursprungligen varsin färg (från väst till öst): blå, ockra, och två gula hus, med träpanel och fönster i accentuerande färg. Idag är de gula fasaderna i olika nyans med olika färg på panelinslagen. Radhusens karaktär är välbevarad med undantag av färgsättning och att vissa ursprungliga fönster bytts mot aluminiumfönster. Byggnaderna har ett arkitektur- och kulturhistoriskt värde som ett exempel på nybyggnation från 1970-talet på Trossö som i skala är anpassad till den historiska miljön samtidigt som uttrycket bär en tydlig tidsprägel.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Betongelement i fasader.

- Liggande träpanel i fasaden.
- Accentfärg på träinslag och fönster.
- Långt takfall med betongpannor.
- Fönsterband.
- Indragna entrépartier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och med samma färgsättning som övriga trädetaljer i fasaden. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Fredrikskyrkan

Fredrikskyrkan började byggas den 9 september 1720 och invigdes 1744. Kyrkan brann vid stadsbranden 1790 men klarade sig betydligt bättre än Trefaldighetskyrkan. 1805-1806 restaurerades kyrkan och försågs med koppartak efter ritningar av Olof Tempelman, därefter har större restaureringar och renoveringar genomförts 1913-15, 1967-68, 1997-98 samt 2015-18. Kyrkan räknas som en av de främsta monumentalbyggnaderna i romersk barock i Sverige tillsammans med bland annat Trefaldighetskyrkan och kungliga slottet i Stockholm. Kyrkan skyddas som Kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. Kulturmiljölagen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Frimuraren

Kvarteret Frimuraren innehåller flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader som är betydelsefulla för berättelsen om stadens utveckling kring sekelskiftet 1900. Arbetareföreningens hus, frimurarelogen och frimurarehotellet samt flerbostadshuset vid hörnet Guldsmedsgränd är alla tidstypiska, välbevarade byggnader. Den öppna gården som tidigare var frimurarehotellets uteservering med scen för underhållning är värdefull för stadsmiljön och bidrar till förståelsen av det kulturhistoriska sammanhanget. En stadsgård från tiden efter branden visar äldre byggnadsskick och binder samman kvarteret med den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön i det närliggande kvarteret Sjöbladh och vid Bredgatan där flertalet 1700-talsgårdar finns bevarade.

Frimuraren 2

Bevarad huvudbyggnad tillhörande äldre stadsgård sannolikt uppförd på 1790-talet efter stadsbranden. Bottenvåningen kan vara återstoden av en äldre nedbrunnen byggnad. Gården fungerade som örlogshem från år 1903. Under sent 1800- och tidigt 1900-tal tillkom takkupor och det tidstypiska trapphuset mot gården. Efter en eldsvåda på 1940-talet byggdes huset om och moderniserades. Idag återstår endast bostadshuset sedan äldre uthus på gården rivits. Gårdsmiljön är helt omgjord och den tidigare enkla gårdskaraktären är svår att utläsa. Vid inventeringen 1982 fanns det värdefulla interiörer bevarade, bland annat en järndörr och två halvfranska dörrar av gustaviansk typ samt en pardörr med handskuret foder från 1800-talets mitt. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i att byggnaden är en representant för Karlskronas stadsgårdar uppförda kort efter stadsbranden 1790 och att gatufasaden har en för tiden typisk klassicistisk utformning och välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Fasadens formspråk med putsad, bandrusticerad sockelvåning, slätputsad fasad med slätputsade lister, släta putsade fönsteromfattningar och dekorativa bröstningar, profilerade listverk och takfot och en frontespis med gavelfält som omges av kraftiga listverk.
- Portgång i bottenvåningen.
- Äldre träport i portgång med spröjsat överljus.
- Tak med falsad slätplåt, svart.
- Äldre träfönster.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras. Ursprunglig inredning skall i huvudsak bevaras.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- a1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, även portgång avses, -utbyte av takmaterial, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt, -ommålning av tak och utvändiga snickerier, även portgång avses.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör bevaras och underhållas. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende

material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Frimuraren 5

Flerbostadshus uppfört år 1906, ritat av August Strehlenert i en stil med inslag av både jugend och holländsk renässans. Karakteristiskt för byggnaden är den höga markerade sockeln, de putsade fasaden, volutgavlarna och de rikt utsmyckade fönsteröverstycken. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i att den är en representant för sekelskiftets stadsmässiga stenstadsbebyggelse. Trots fönsterbyte under 1980-talet och 2013/14 har byggnaden en välbevarad helhetskaraktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

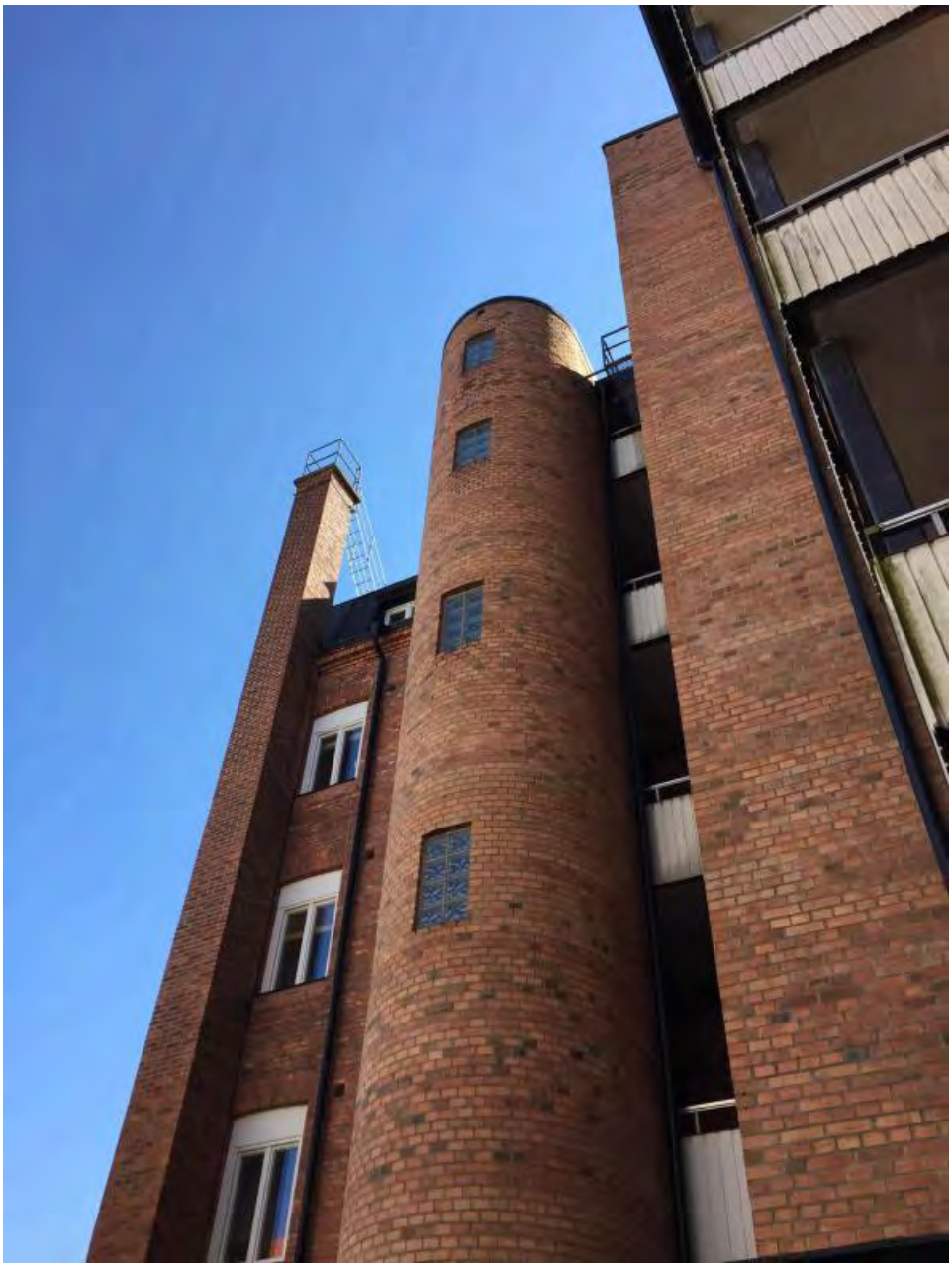
Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slät sockel av granit.
- Markerad sockelvåning med avvikande kulör.
- Putsade fasader med dekorativa omfattningar.
- Tegelfasader mot gården.
- Runt trapphus mot gården.
- Portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster har en indelning som passar byggnadens karaktär, även om dimensionerna på karmar och bågar är något för grova. Vid eventuellt byte bör nya fönster utföras som träfönster i sekelskifteskaraktär med smäckra dimensioner.

Frimuraren 6 Arbetareföreningens hus

Mycket välbevarad byggnad uppförd för Carlskrona Arbetareföreningen, invigd år 1907 och ritad av August Strehlenert. Byggnaden ersatte föreningens tidigare lokaler som brann ner år 1905 på samma tomt. Under 1900-talet har ombyggnader och modernisering skett, bland annat ändrades entrén under 1960-talet enligt ritningar av tidigare stadsarkitekt Sigge Ullén. Den norra medaljongen som nu är tom innehöll möjligen symboler som tagits bort på grund av att de var kontroversiella – möjligen hammare och skära. Äldre bilder bör studeras vid fasadrenovering. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i dess välbevarade och säregna arkitektur samt dess koppling till folkrörelserna kring sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym och taksiluett med dekorativa takkupor, fronton och konsolburet hörnburspråk med kupoltak.

- Slät sockel av granit.
- Den putsade fasadens formspråk med profilerade listverk, fönsteromfattningar, medaljonger m.m.
- Ursprungliga träfönster med hörnbeslag och småspröjs.
- Koppartak.

Rekommendationer gällande fönster

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt byte bör nya fönster vara lika befintliga gällande material, indelning, hängning, glastyp samt dimensioner och profiler på karm, båge och spröjs.

Frimuraren 7 - Frimurarehuset

Välbevarad gård från 1790-talet, som fungerat som frimurareloge sedan år 1826. Byggnaden har en tidstypiskt stramt klassicistisk utformning med markerat mittparti. År 1822 fick huset en tillbyggnad på norra gaveln, vilken reveterades vid en stor renovering år 1836. Byggnaden har från 1800-talets slut genomgått flera ombyggnader, varav en genomgripande år 1928. Även under 1940- till 1960-talet har ändringar skett, bland annat har huvudentrén förändrats.

Byggnadens kulturhistoriska värde ligger främst i dess tidstypiska och välbevarade karaktär och långa koppling till ordensväsendet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög utkragad spritputsad sockel mot gatan.

- Slätputsad fasad med rusticerade lisener och hörnkedjor i avvikande kulör, slät sockellist, gördellist och taklist, slätputsade fönsteromfattningar med dekorativa överstycken.

- Äldre blyspröjsade färgade rundbågiga fönster med frimurarkors.

- Portgång med äldre träport och ovanljus.

- Befintliga äldre träfönster, vissa med hörnbeslag; tvåluftsfönster med två spröjs, fyrluftsfönster med korsande mitt- och tvärpost och spröjs, lunettfönster med spröjs.

- Ursprungliga dörrar av diagonallagd spont med dekorativa smidesbeslag och handtag.

- Sadeltak med svart skivtäckt plåt med jämna tvärfalsar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga äldre träfönster har ett stort bevarandevärde. Vid byte bör nya fönster vara lika befintliga gällande material, indelning, hängning, glastyp samt dimensioner och profiler på karm, båge och spröjs.

Frimuraren 8 Frimurarehotellet

Välbevarad hotell- och restaurangbyggnad uppförd av frimurarelogen runt år 1928. Byggnaden är uppförd i en stram 1920-talsklassicism med en ovanligt påkostad gårdsfasad med kollosalpilastrar. Restaurangen *Frimurarekällaren* hade uteservering på gården med uppträdanden på den lilla scenen. Gården är nu delvis bebyggd med en skolbyggnad från 1960-talet samt en låg tillbyggnad. Helhetsmiljön med den öppna gården och den bevarade scenen är värdefull för stadsbilden och för byggnadernas kulturhistoriska sammanhang. Byggnaden och den tillhörande scenens kulturhistoriska värde ligger främst i dess tidstypiska och välbevarade karaktärer och koppling till ordensväsendet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slät granitsockel.

- Gatufasadens formspråk med slätputsad fasad med profilerade listverk och släta fönsteromfattningar.

- Det centralt placerade och indragna entrépartiets utformning med omfattning av rusticerade lisener och entablement med frimurarkorset.

- Östra fasadens pampiga utformning med joniska kolossalpilastrar som bär upp en fronton.

- Dekorativa smidesräcken på franska balkonger.

- Scenbyggnadens volym, konstruktion och formspråk.

Bestämmelser i detaljplan:

- k Huvudbyggnadens fasader samt scenen ska bevaras med dess karaktärsskapande detaljer.

- r Rivningsförbud

- a Utökad lovplikt för byte av portar, dörrar och fönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga äldre träfönster har ett stort bevarandevärde och bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt byte bör nya fönster vara lika befintliga gällande material, indelning, hängning, glastyp samt dimensioner och profiler på karm, båge och spröjs.

Fängelset

Kvarteret Fängelset rymmer endast det stora länscellfängelset som uppfördes år 1851. Fängelsets placering vid nordöstra strandkanten i stadsdelen där sjöfart och enklare funktioner länge satt sin prägel visar på den speciella karaktär som ännu dominerar området. Byggnaden berättar även om utvecklingen

under sent 1800-tal och sekelskiftet då staden började förändras i skala på grund av den nya tidens behov, teknik och funktioner. Fängelset är ett av den moderna tidens svar på barockstadsplanens monumentala fondbyggnader. Kvarteret har stor betydelse för stadsbilden där det ligger fritt med sina slutna murar och gräsytor, synligt från vattnet och fastlandet i norr.

Fängelset 4 F.d. Karlskrona länscellfängelse, *Hvita Briggen*

Tidstypiskt och relativt välbevarat länscellfängelse från år 1851. Fängelset var ett av runt fyrtio cellfängelser som byggdes i Sverige från 1840-talet till 1880-talet efter ett riksdagsbeslut som fastställde cellfängelset som gällande fängelsetyp. Beslutet var ett resultat av den förändrade syn på straff och fångvård som växte fram som en följd av den mer humanistiska människosynen som de liberala strömningarna i samhället under 1800-talets första hälft förde med sig. I cellfängelserna, som i Sverige drevs enligt *Philadelphiamodellen*, isolerades fångarna i egna celler där de också arbetade under dagtid. Tanken var att de skulle ha

tid för eftertanke och ånger för att sona sina brott. Cellerna låg placerade i rader längs ytterväggarna kring en korridor eller ett öppet schakt mitt i byggnaden för att lätt kunna övervakas. De vanligtvis halvcirkulära rastgårdarna var indelade i sektioner som tårtbitar och tillät att alla fångar övervakades från ovan även utomhus.

Karlskrona länscellfängelse förmedlar berättelsen om det moderna samhällets utveckling och de stora förändringar som följde med industrialismens framfart. Fängelser är en av de nya institutioner som bildades under 1800-talet i ett samhälle som allt mer kom att präglas av ordning och uppdelning av människor. Fängelset berättar också den viktiga historien om den civila staden Karlskrona som var en förutsättning för örlogsstadens fortlevnad och hade en fortsatt viktig roll i länet som residensstad och i landet som militär stad under 1800-talet.

Liksom de flesta andra institutioner från denna tid hade även fängelserna en likartad utformning och byggdes enligt standardiserade typritningar från Fångvårdsstyrelsen. Fängelset i Karlskrona karaktäriseras av de respektingivande, slutna fasaderna med kraftiga vitputsade murar och enkelt klassicerande formspråk. Den ursprungliga byggnadsvolymen med den typiska T-formen där den tvärgående byggnadsdelen rymde celler och den halvcirkulära rastgården mot väster är väsentliga för förståelsen av byggnadens kulturhistoriska sammanhang. Det är även av vikt att de enkla ursprungliga murarna tillåts fortsätta prägel på kvarteret. Den idag rivna träpalissaden var unik i sitt slag (Mailkontakt med Sveriges fängelsemuseum 2016-11-19). Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens ursprungliga volym med fönstersättning. Tillbyggnader från sent 1900-tal är mindre viktiga för läsbarheten av byggnadens kulturhistoriska sammanhang.

- Ursprungliga murar och fasader som är väl synliga och tillåts dominera stadsmiljön.

- Putsade fasader med dekorativa inslag.

- Rastgårdens form avgränsad av befintlig stenmur åt väster.

- Äldre byggnadsdelar.

Bestämmelser i detaljplan:

- k Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Byggnadens yttre karaktärsdrag ska bevaras vid tillbyggnad, ändring och underhåll. Bullerskyddsåtgärder får vidtas på fasaden.

- a_2 Bygglov krävs även för utbyte av takmaterial.

- a_3 Bygglov krävs även för ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt.

- Mur ska finnas kvar mot Spårgatan och Norra Smedjegatan.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Gasverket

Gasverket 19

Välbevarad liten källarebyggnad murad av gråsten, med sadeltak klätt med enkupigt tegel och med kraftiga vindskivor. En trädörr

med äldre smidda bandgångjärn finns i östra gaveln. Byggnaden är troligen uppförd som källare till ett sedan länge rivet bostadshus eller stadsgård, och låg inom gasverkets område fram till 1960-talet då verket revs. Byggnaden och dess historiska sammanhang bör undersökas närmare vid åtgärder. Vid omfogning och murarbeten ska säkerställas att lämpligt bruk, ej cementbruk, används. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Den murade stommen av sten.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Vindskivor.
- Trädörr med smidda bandgångjärn.

Gulin

Kvarteret Gulin var fram till 1800-talets slut en del av det långa kvarteret Modée, innan hamnspåret anlades via dagens

Spårgatan. Kvarteret har liksom de flesta kvarter i Kalvhagen präglats av packhus och magasin med de karaktäristiska gavlarna mot norr och söder. Det gamla magasinet i kvarterets södra del är den enda kvarvarande resten från 1700-talets magasinsbebyggelse i anslutning till köpmanshamnen och på grund av detta en unik och omistlig byggnad.

Gulin 1 - Södra magasinet

Magasinet, som sannolikt byggdes under tidigt 1700-tal, är idag den enda välbevarade magasinsbyggnaden i trä i nära anslutning till havet i den nordöstra delen av staden. Området präglades av handelssjöfart redan under 1680-talet och magasinet har därför en oersättlig betydelse för berättelsen om Karlskronas framväxt. På grund av bränder och rivningar är magasinet och dess enkla karaktär ett sällsynt inslag i stadsmiljön och en viktig årsring som underlättar möjligheten att förstå stadens historiska utveckling.

Karaktäristiskt för magasinet är placeringen med gavlarna i nordsydlig riktning och långsidan i gatuliv. Det är även av betydelse att byggnaden idag delvis ligger utanför fastigheten,

vilket beror på stadsplaneregleringar under sent 1800-tal. Väsentligt är också den ursprungliga timrade konstruktionens volym med rumsindelning, och byggnadens enkla karaktär med äldre locklistpanel och knutlådor målade i röd slamfärg, låg kallmurad sockel i kalksten, äldre svarttjärade luckor och dörrar med troligen ursprungliga beslag och det enkla sadeltaket med äldre rött enkupigt lertegel. På grund av att byggnaden är mycket välbevarad och central för förståelsen av Karlskronas olika historiska funktioner är det viktigt att byggnadens alla ursprungliga delar bevaras i så stor utsträckning som möjligt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Befintlig konstruktion, fasad, tak, dörrar, luckor, smidda beslag och dylikt.
- Rumsindelning och inredning.
- Den befintliga sockelns enkla karaktär.
- Ursprunglig placering delvis utanför fastighetsgräns.

Bestämmelser i detaljplan:

- r_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_1 Kulturhistoriskt värdefull byggnad vars ursprungliga volym, fasader och taksiluett ska bevaras.
- q_2 Byggnadens interiör i form av stomme och synligt timmer ska bevaras.
- k_1 Karaktärsdrag vad gäller fasadens utformning (locklistpanel i falurödfärg, knutlådor, enkupigt rött lertegel) ska bibehållas. Fönster, fönsterluckor och portar ska till form, omfattningar, material, kulör, indelning och proportioner vara lika ursprungliga.

- a_1 Bygglov krävs även för förändringar i interiören.

- a_2 Bygglov krävs även för omfärgning, byte av fasad och takmaterial, byte av dörrar och fönster såväl som andra fasadändringar.

Gyllengranat

Kvarteret Gyllengranat innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av två välbevarade byggnader från slutet av 1700-talet respektive början av 1800-talet, varav den sistnämnda en mycket välbevarad stadsgård. Övriga byggnader utgörs av flerbostadshus från perioden 1875–1949.

Gyllengranat 1

Välbevarat bostadshus med gårdsmiljö och uthus, uppfört efter stadsbranden år 1790. Den internationellt kände kvinnoimitatören John Lind levde här med sin fru Stephanie från 1920-talet till sin död år 1940. Varsam ombyggnad skedde under 1970- och 1980-talet. När Blekinge museum inventerade byggnaderna år 1981 fanns många ursprungliga och äldre interiöra detaljer kvar, exempelvis kakelugnar från 1790-tal, 1800-tal och tidigt 1900-tal, breda golvlister, fyrfyllningsdörrar, smidda beslag och ursprungligt innertak samt tapeter. Ägarförteckning samt lagfart från år 1792-1793 finns på Blekinge museum. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en av Karlskronas mer välbevarade 1700-talsbyggnader, med karaktären till stor del intakt och med många interiöra detaljer. Byggnaden har också ett personhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Hög spritputsad sockel av sten.
- Äldre oregelbunden locklistpanel.
- Kraftig profilerad takfot.
- Äldre träluckor med smidda beslag i sockeln.
- Mansardtak med enkupigt tegel.
- Skorstenar av tegel.

Rekommendationer gällande
fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Gyllengranat 4

Mycket välbevarad stadsgård med bostadshus från 1800-talets första hälft och uthus troligen från 1800-talets mitt. Den typiska portgången mot gatan leder in till en delvis stenlagd gård med uthuset i vinkel. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en av Karlskronas mer välbevarade stadsgårdar med i princip intakt karaktär från mitten av 1800-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad sockel av gråsten.
- Äldre locklistpanel, rödfärgad.
- Vitmålade lisener.
- Portgång till gård.

- Portomfattningens utformning med profileringar.
- Äldre fyllningsdörrar av trä med glas och dekorativt gjutjärnsgaller.
- Äldre träfönster med smidda hörnbeslag och gångjärn, sannolikt 1800-tal.
- Mansardtak med enkupigt rött tegel.
- Äldre takfönster i gjutjärn.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Befintliga detaljer skall bevaras. Ursprunglig arbetsteknik skall användas vid underhåll. Ursprunglig inredning skall i huvudsak bevaras.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga trä- och gjutjärnsfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Gyllengranat 5

Välbevarat bostads- och affärshus uppfört runt år 1875, sannolikt i timmerkonstruktion. År 1887 byggdes källaren om och fönstren ändrades. År 1945 skedde en mindre förändring av fasaden. En förändring har skett genom ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnaden har trots det ett högt kulturhistoriskt värde med intakt karaktär från andra halvan av 1800-talet. Byggnaden har genom dess exponerade läge ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av målad granit och målad puts.
- Reveterade och kalkavfärgade fasader.
- Bottenvåning i mörkare rusticerad puts.

- Kraftigt profilerade gördelgesimser och takfot i puts, vitmålade.

- Profilerade fönsteromfattningar och fönsterbröstningar i vit puts.

- Mansardtak belagt med svart plåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningens egenart.

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Gyllengranat 16

Flerbostadshus från år 1949, ritat av Hans Schlyter. Arkitekturen med tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Fasadernas murade rutnätsmönster i relief och det utskjutande taksprånget med synliga sparrar gör dock att byggnaden har en detaljeringsgrad utöver det vanliga. Trots ett ovarsamt fönsterbyte, byte av port mot norr och en omgestaltning av taket har byggnaden bibehållit sin helhetskaraktär. De ursprungliga balkongerna har en tidstypisk utformning med dekorativt smidesräcke. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en representant för 1940-talets byggande och arkitektur med omsorg om detaljer. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader med gult räfflat tegel och geometrisk reliefverkan.

- Spritputsad sockel.
- Ursprungliga balkongfronter i smide mot gatan.
- Ursprungliga balkongfronter i korrugerad plåt mot gården.
- Utskjutande taksprång med synliga taksparrar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Gyllengranat 17

Välbevarat bostadshus i nyrenässans uppfört runt år 1902, både ritat och byggt av byggmästare August Persson. Karakteristiskt för byggnaden är den höga bandrusticerade sockelvåningen, de slätputsade fasaderna med en tydlig horisontell indelning av de

olika våningsplanen, de rikt dekorerade fönsteromfattningarna och takfoten. Fönster- och dörrbyte har medfört att byggnadens ursprungliga uttryck delvis gått förlorat. Bygganden är ett välbevarat exempel på det förra sekelskiftets stenstadsbebyggelse med rikt dekorerad fasad. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Putsad och bandrusticerad sockelvåning.
- Putsade fasader avfärgade i grön kulör med listverk, fönsteromfattningar och takfot i vitmålad puts.
- Mansardtak belagt med svart plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hantverkaren

Kvarteret Hantverkaren karaktäriseras av sin samlade volym av flerbostadshus från 1940-tal till 1960-tal längs Hantverkargatan, där tidens stilutveckling går att utläsa i byggnadernas detaljer. Kvarteret skiljer sig från den traditionellt slutna formen genom de öppna gårdarna mot Skomakaregatan, vilket berättar om dåtidens stadsplaneringsideal. Ovarsamma fönsterbyten är genomgående för hela kvarteret.

Hantverkaren 30

Flerbostadshus med ursprungligen genomtänkt gårdsmiljö, ritat av Sven Bergdahl och uppfört år 1953. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Med murade fönsteromfattningar och sockelvåning i röd kalksten uppvisar byggnaden en omsorg om materialval och detaljer. Den har genomgått ett fönsterbyte men är i huvudsak välbevarad. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som representant för 1940-talets bostadsbyggande och stadsplaneideal, och den har ett stort miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym mot Hantverkargatan.
- Sockel av röd kalksten.
- Fasader av gult räfflat tegel med fönsteromfattningar i relief.

- Utskjutande takutsprång och synliga taktassar.
- Sadeltak med tegel.
- Bevarade butiksfönster och entrédörrar i sockelvåning.
- Entrédörrar av fernissad ek.
- Fönsterbleck av koppar.
- Takkupa med karaktäristisk form.
- Gatunummermarkörer.
- Franska balkonger med ursprungliga smidesfronter.
- Troligen ursprungliga balkonger.
- Gårdsmiljö.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hantverkaren 31

Flerbostadshus från år 1955, ritat av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Med murade fönsteromfattningar och sockelvåning i röd kalksten uppvisar byggnaden en omsorg om materialval och detaljer. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönster- och portbyte men har i övrigt en välbevarad karaktär. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som representant för 1940-talets bostadsbyggande och stadsplaneideal, och den har ett stort miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym mot Hantverkargatan.
- Sockelvåning klädd med röd kalksten.
- Tegelfasad med rött räfflat tegel.

- Utskjutande takutsprång med synliga tassar.
- Sadeltak med tegel.
- Vinklat burspråk mot gården.
- Ursprungliga balkonger med korrugerade fronter och smidesräcken.
- Smidesstaket till gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hantverkaren 32

Flerbostadshus uppfört år 1968, ritat av Stig Forsberg.
Byggnaden hade från början pivåhängda enluftsfönster men har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnaden harmonierar volymmässigt och vad gäller fasadkomposition med intilliggande hus i öster. Den har därmed ett miljöskapande värde i gatubilden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym mot Hantverkargatan.
- Slätputsade fasader.
- Stående brun klinker i sockel.
- Entréparti med pardörr av trä, fernissad och uppglasad.
- Indragna balkonger.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara odelade enluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Hjulhammar

I kvarteret Hjulhammar genomfördes år 1959 stadens dittills största bostadssaneringsprojekt där runt tjugo hus från sent 1700-tal revs för att göra plats åt ett stort flerbostadshus. Kvarteret planades och grävdes ut för att göra plats åt två våningar garage under bostäderna, men kvarterets form som är anpassad till Södra Smedjegatan, den vinklade strålgata som ursprungligen planlades på Dahlbergs stadsplan från år 1683, är bevarad.

Hjulhammar 20

Storskaligt flerbostadshus med inbyggt garage och verksamheter i bottenvåningen, ritat av Wolter Gahn år 1960. Byggnaden har tillkommit i en tid som var en övergångsperiod från det hantverksmässiga byggandet till det mer produktionsanpassade storskaliga byggandet som blev standard under det sena 1960- och 1970-talets miljonprogram. Enligt dåtidens rationella stadsplaneideal föregicks nybyggnaden av en totalsanering av äldre lågskalig bebyggelse samt utplaning av kvarteret. Detta orsakade debatt om stadens framtida utformning. Byggnaden har trots sin storlek anpassats till omgivningen genom tegelfasader och valmat tegeltak mot gatan medan takform och takmaterial mot gården är friare. Plåtpartier i fasad är troligen sentida tillägg. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en årsring i stadsmiljön och en representant för tidens alltmer storskaliga och rationella byggande.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader.

- Marmorskivor i sockelvåning.
- Mörkbetsade träpartier i sockelvåning åt väster.
- Delvis indragna balkonger med ursprunglig smidesstomme.
- Dekorativa smidesgrindar till gården mot norr och söder.
- Glasbetong i sockel åt öster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hogland

Kvarteret Hogland består av bebyggelse från år 1908–1914 längs Ronnebygatan, och funktionalistisk arkitektur längs Norra Kungsgatan och Parkgatan. Över halva kvarteret upptas av KF:s varuhusbyggnad, f.d. Domus från år 1966.

Hogland 8

Butiks- och flerbostadshus uppfört 1957 efter ritningar av arkitekt Olin. Byggnaden har en bibehållen 1950-talskaraktär och ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprungliga entré och fönsterpartier till lokaler.
- Putsad fasad.
- Befintliga balkongfronter med säreget mönster.
- Fönsterindelning.
- Triangulärt burspråk.
- Trappad takfot.
- Rött tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hogland 15

Välbevarat bostads- och affärshus, uppfört av Möbelbolaget Julius Nilsson & co år 1937 efter ritningar av Anders Edblad. Byggnaden har en tidstypisk karaktär med slätputsade fasader, symmetrisk indelning och ursprungliga fönster. Eftersom byggnaden uppfördes av ett möbelföretag med affärslokaler med skyltfönster i etage finns ett kontinuitetsvärde i att affärslokalerna fortfarande har den typen av verksamhet. Ytan ovanför de övre skyltfönstren har tidigare haft "MÖBELBOLAGET" skrivet med utanpåliggande bokstäver, troligen ljusskylt. Byggnaden är en tidstypisk representant för stadens funktionalistiska arkitektur och den har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Klinkerklädd sockel.
- Putsad fasad med olikfärgade fält (ursprunglig färgsättning bör undersökas närmare vid ev. ommålning).
- Ursprungliga skyltfönster av teak med kopparbleck.
- Befintliga ursprungliga fyrluftsfönster till bostäderna.
- Tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hogland 19

Bostads- och affärshus ritat av Olin år 1953 och uppfört av Moberg & Ekdahl. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Fönster och balkongfronter är utbytta, men byggnaden har en bevarad helhetskaraktär. Den har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Gjuten betongsockel med symmetriskt markerat entréparti.
- Röda tegelfasader.
- Ursprungliga skyltfönster av trä.
- Trappad takfot.
- Tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hogland 22 - Siriuspalatset

Siriuspalatset, uppfört som biograf, bostads- och affärshus år 1908 åt AB Svenska Biografteatern, har en mycket genomarbetad jugendbarockarkitektur. Byggnaden består av fyra hela våningar, källar- och vindsvåning, där den senare ligger bakom breda frontespiser och flankerade takkupor. Den tidigare entrén till biografen ligger innanför en arkad längs Norra Kungsgatan med dubbelkolonner i granit. Byggnadens trapphus har en del karaktärsbärande detaljer bevarade. Utöver utbytta portar har byggnaden en i hög grad välbevarad karaktär vilket tillsammans med den särpräglade arkitekturen ger byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.

- Putsade fasader med dekorationer.

- Befintliga spröjsade träfönster.
- Burspråk.
- Befintliga balkonger.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Hogland 23

Välbevarad bank- och kontorsbyggnad från år 1914, uppförd i tung nationalromantiskt inspirerad klassicerande stil. Byggnaden uppfördes åt AB Blekinge bank och ritades av Malmöbaserade arkitekterna Ewe & Melin, vilka ritat ett flertal bankbyggnader i södra Sverige. Byggnaden har en mycket påkostad utformning som berättar om bankväsendets starka ekonomiska ställning under decennierna kring sekelskiftet 1900. Karaktären är välbevarad med merparten av fasaden klädd i natursten, ursprunglig port till bostadsdel, ursprungliga fönster och bankens namn i relief i fasadens övre del. Trapphusen har marmorklädda väggar och väggmålningar, marmortrappor och golv, ursprungliga räcken och ursprunglig hiss. Ombyggnad skedde under 1960- och 1970-talet. Fönsterpartierna i den före detta banklokalen (nuvarande gym) är sannolikt från 1970-talet. Det har även skett ett ovarsamt byte av entréport till samma lokal. Byggnaden är en välbevarad representant för de påkostade och representativa affärs- och bankbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slät granitsockel.
- Rusticerad sockelvåning i granit med motiv i relief.
- Fasader med Helsingborgstegel.
- Kolossalpilastrar av granit.
- Kopparklätt tak med kupor med ursprungliga spröjsade fönster.
- Befintlig glasad ursprunglig port av ek med sparkplåt av koppar.
- Trapphus med marmorklädda väggar och väggmålningar, marmortrappor och golv, dörrar, ursprungliga räcken och ursprunglig hiss.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Holmdahl

Kvarteret Holmdahl är ett av få kvarter på Trossö som inte är ursprungligt. Kvarteret ingick tidigare i *Neptuni torg* som under 1700-talet var den plats där stadsporten och vågboden fanns och där landbron, de rangliga träbroarna, ledde över till Pantarholmen och fastlandet. Kvarteret Holmdahl planlades under 1800-talet och under sent 1800-tal ingick kvarteret i det område kring den medvetet utformade parken Kungsplan där sekelskiftets nya byggnader samlades – järnvägsstation, badhus, elverk och stadspalats med butiker och basar. Idag har kvarteret få byggnader och den kulturhistoriskt värdefulla köpmansgården Ehrnbergska gården från 1800-talets början dominerar med sin huvudbyggnad mot Hoglands park i söder. Övrig bebyggelse består av ett sentida kontorshus och ett mindre gatukök.

Holmdahl 1 - Ehrnbergska gården

Välbevarad köpmansgård med huvudbyggnad och gårdsflygel med portgång uppförda runt år 1800 på platsen för det gamla Neptuni torg. Nuvarande utformning med dekorativa fönsteromfattningar, entréparti och balkong mot gatan samt

trapphus mot gården är tillkom vid sekelskiftet 1900 då gården byggdes om och äldre uthuslängor i norr och öster fick skärmfasader och ny funktion som basarlängor enligt tidens ideal. Basarlängorna revs under 2014 och ersattes med en modern byggnad på samma plats kring den stenbelagda gården. Ehrnbergska gården har ett kulturhistoriskt värde som en som välbevarad representant för äldre tiders byggnadsskick och för den trästad som dominerade stadsmiljön fram till 1900-talets andra hälft. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden på köpmansgården med mycket välbevarad karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad naturstenssockel.
- Stentrappor.
- Äldre locklistpanel med spetsbågfris i överkant.
- Inklädda knutar.
- Kraftig profilerad takfot.
- Delvis tegel i fasad åt nordväst.
- Äldre träfönster med två till fyra lufter och spröjs.
- Vindsfönster med omsorgsfull utformning.
- Blåmålade fönsteromfattningar med dekor.
- Entréparti med dubbla pardörrar av trä med glasparti och dekorativt smide.
- Sadeltak med enkupigt tegel.

- Ståndrännor.
- Åttakantigt trapphus mot gården.
- Ursprungliga spröjsade mindre fönster med figursågade omfattningar i trapphuset.
- Äldre fyllningsdörrar av trä.
- Gravhäll av kalksten i gårdsentréns vindfång.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Huvudbyggnad

Gårdsflygel

Gårdflygeln till köpmansgården med i huvudsak välbevarad karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Portgång.
- Locklistpanel med knutlådor.
- Profilerad takfot.
- Ett flertal blindfönster i västra fasaden.
- Träfönster med tidsenlig indelning och hängning.
- Valmat sadeltak med enkupigt tegel.
- Äldre bevarat takfönster av järn.
- Hög murad skorsten.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Gårdsflygel

Hubendick

Kvarteret Hubendick består av den kulturhistoriskt värdefulla Palanderska gården som skyddas som byggnadsminne samt ett lågt kontorshus av tegel från 1960-talet, ursprungligen uppfört som tullhus. Kvarteret ligger beläget intill Skeppsbron i direkt kontakt med hav och hamn, som varit avgörande för byggnadernas ursprungliga funktioner.

Hubendick 3 - Palanderska gården

Mycket välbevarad stor gård uppförd runt år 1700 av överinspektör för sjötullen i Blekinge, Johan Fistulator Lagerbjelke. Byggnaden fungerade både som bostad och som tullens lokaler. Gården är kopplad till stadens civila sjöfart som från början fanns koncentrerad kring Skeppsbron och Kalvhagen. År 1719 blev den röda flygelbyggnaden länsresidens (Kanslihuset) och fungerade som sådant fram till år 1783. Till gården hör den s.k. delfinporten, en träport som kröns av två delfiner av gjutjärn. Konsul Carl Wilhelm Palander som gårdens namn syftar på dök upp i byggnadens historia först år 1855. Han var köpman och ägde även sädesmagasinet på Humble 2 under tidigt 1900-tal. Palanderska gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1969. Skyddsföreskrifterna uppdaterades 2025. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Området inom det avgränsade området får inte ytterligare bebyggas eller bli föremål för väsentlig ändring som påverkar dess karaktär. Området skall hållas i sådant skick att miljöns karaktär och utseende inte förvanskas.
2. Byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att det inte förfaller och så att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.
3. Byggnaderna får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. Ingrepp får inte göras i byggnadernas stomme och planlösning äldre än 1950.
5. Byggnadernas äldre fasta inredning så som trappor med räcken, eldstäder, dörrar, bokhyllor, bänkar, kolonner, listverk, elementskydd, och golvbeläggning får inte tas bort, ändras eller göras ingrepp i.
6. Takmålningen i kanslihusets sal får inte tas bort, övermålas, övertäckas eller på annat sätt ändras.

Huvudbyggnad

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Bottenvåning i sten, putsad och avfärgad i grått.
- Fasader klädda med profilerad lockpanel, gulmålade och indelade av vitmålade knutlådor.
- Mittrisalit mot öster och frontespis mot väster.
- Balkongen på mittrisaliten, som antagligen tillkom under sent 1800-tal, bärs upp av kraftiga vita doriska kolonner.
- Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

- Fönstrens indelning och material (trä).
- Entrédörr med spegelindelad pardörr med rundbågigt överstycke.
- Det skifferklädda säteritaket bidrar till byggnadens storslagna uttryck.

Kanslihuset

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg sockel av natursten.
- Fasader klädda med profilerad lockpanel indelade med knutlådor, slamfärgade i röd kulör.
- Hörnlisener i trä, vitmålade.
- Profilerad takfot i trä, guldockra.
- Valmat sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.
- Tvåluftfönster i trä, blyspröjsade, med profilerade omfattningar i guldockra.
- Entrédörr klädd med snedställd panel och spröjsat ovanljus, kromoxidgrön. Profilerad omfattning, guldockra.
- Delfinporten.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Kanslihuset

Humble

Kvarteret Humble, idag sammanslaget av gamla kvarteret Humble i väster och kvarteret Thörn i öster, har liksom de flesta kvarter i Kalvhagen präglats av packhus och magasin med de karaktäristiska gavlarna mot norr och söder. Idag ansluter hotellet till de gamla packhusens form, och ett sädesmagasin i sten från sent 1800-tal finns kvar längs Thore Christoffersgatan, även om kvarteret i övrigt har förlorat sin ursprungliga hamnkaraktär. Sädesmagasinet som nu är del av hotellet, ligger placerat enligt traditionellt bebyggelsemönster på Trossö med långsidan längst Thore Christoffersgatan och med gavlarna mot norr och söder som är typiskt i Kalvhagens centrala kvarter. Det ståtliga magasinet på sin höga sockel bidrar starkt till områdets karaktär och stadsbilden genom den synliga gaveln mot söder. Även byggnaderna söder om hotellet i kvarterets västra del följer det traditionella bebyggelsemönstret med gavlar åt norr och söder och långsidan i linje med gatan. Söder om magasinet, mot Spårgatan, gör parkeringsplatsen att kvarteret har förlorat sin form och siktlinjen mot havet är inte längre lika tydlig.

Humble 2

Sädesmagasinet

Sädesmagasin uppfört år 1877, med bevarad karaktär. Magasinet användes för torkning och förvaring av säd. Magasinet är en av få bevarade byggnader som direkt kan kopplas till den omfattande hamn- och handelsverksamheten som präglade området under lång tid sedan staden anlades på 1680-talet, och berättar om denna viktiga period i stadens historia. Byggnaden är unik inom området då den är uppförd i tegel med en omsorgsfull fasadutformning som skiljer sig från de få kvarvarande äldre ekonomibyggnaderna uppförda i trä.

Trots tillbyggnader och förändringar har magasinet behållit stor del av sin ursprungliga volym, vilken är väsentlig för dess karaktär. Den höga och kraftiga oregelbundna stensockeln, de ursprungliga små öppningarna i murverket, det plåttäckta sadeltaket med ursprungliga takkupor och de enkla men ståtliga gavelröstena är detaljer att ta fasta på. Magasinets tunga och återhållna klassicistiska karaktär byggs upp av de vitputsade

kolossalpilastrarna som sträcker sig över byggnadens hela höjd och tillsammans med den profilerade takgesimsen bär den kraftiga takfoten som viker in på gavlarna och ger ett enkelt och stramt klassicerande uttryck. Väsentligt för karaktären är dessutom den grova svagt utskjutna putsade basen i fasadens nederkant och de enkla fönsteromfattningarna med vitputsade detaljer som stora tandsnitt och segmentbågformade överstycken. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprunglig volym.
- Ursprunglig murad oregelbunden stensockel.
- Klassicistiska detaljer – släta och rusticerade pilastrar, fönsteromfattningar, takgesims, takfot, gavelrösten.
- Synliga gavelrösten som bidrar till områdets karaktäristiska taksiluett.
- De små fönstergluggarna i murverket.

Bestämmelser i detaljplan:

- r_1 Byggnaden får inte rivas.
- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Flerbostadshus 1920-tal

Välbevarat mindre flerbostadshus från 1920-talet med tydligt klassicistiskt formspråk som berättar om tidens arkitektoniska strömningar. Byggnaden var fram till sent 1980-tal del av en äldre gårdsmiljö kringbyggd med magasin mot vattnet i norr och mot Ostermansgatan i öster, där enbostadshuset på Ostermansgatan 15 utgjorde en del. Byggnaden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön och bidrar till områdets karaktär med sin låga skala, sin enkla men omsorgsfulla utformning och placering.

Byggnaden präglas av en småskalighet och ett återhållsamt men omsorgsfullt klassicistiskt formspråk. Detta utgörs av takgesimsen med grovt tandsnitt längs byggnadens långsida, den omvikta takfoten som går en bit in på de släta gavlarna och det asymmetriskt belägna tydligt tempelinspirerade entrépartiet med granitpilastrar och dekorerat entablement samt tre trappsteg i granit. Den dekorerade mörka träporten är sannolikt original med ett överliggande fönster med flera bågformade spröjs.

Väsentligt är omsorgen om detaljer i fasaden, exempelvis den fina pärlfogen på stensockeln, som motsvarar nybyggnadsritningarna, och de fint formade balkongkonsolerna. Betydelsefullt för byggnadens uttryck är även de ursprungligt utformade tvåluftsfönstren i trä, med tunna, smäckra karmar, mittpost och sex rutor. Sadeltaket utan gavelsprång, med rött lertegel (enkupigt mot väster) bidrar till byggnadens karaktär.

Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprunglig byggnadsvolym.
- Sockeln i sten med pärlfog.
- Putsad fasad.
- Klassicistiska detaljer – takgesims med tandsnitt, omvikt takfot, balkongkonsoler.
- Ursprungligt entréparti, omsorgsfullt utformat enligt tidens klassicistiska ideal med omfattning av granit och ett entablement med kraftig tandsnittslist, samt spröjsat ovanljus och kraftig port av trä.
- Ursprungliga träfönster med spröjs och hörnbeslag, placerade i fasadliv.
- Sadeltak med tegelpannor, enkupigt mot väster.

Bestämmelser i detaljplan:

- r_1 Byggnaden får inte rivas.
- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Flerbostadshus 1920-tal

Flerbostadshus 1920-tal

Humble 3

Bostadshus uppfört kring 1800-talets mitt, med bevarad karaktär. Byggnaden är ett av få bostadshus så långt norrut i området och var fram till sent 1980-tal del av en gårdsmiljö med magasin längs med Ostermansgatan och Skeppsbrokajen. Den lägre delen med pulpettak är sannolikt en senare tillbyggnad. Byggnaden är ett av få bevarade mindre panelklädda bostadshus i området och bidrar till den enkla och småskaliga karaktär som historiskt präglat området. Placeringen i gatuliv med gavlarna i nordsydlig riktning och den i kvartersgräns avgränsade trädgården förstärker områdets kulturhistoriska karaktär.

Väsentligt för byggnadens karaktär är den ursprungligt låga volymen som ligger i gatuliv längs Ostermansgatan. Fasaden präglas av en enkel panelarkitektur där den liggande spontade träpanelen, som avslutas med en fotbräda i nederkant, får sällskap med enkla och tidstypiska nyklassicistiska detaljer som vitmålade knutlådor som efterliknar pilastrar och bär den kraftiga vitmålade takgesimsen och takfoten en bit in på gavlarna. Det plåttäckta sadeltaket med raka fotrännor och de två murade och

putsade skorstenarna bidrar till småskaligheten och det bevarade ursprungliga uttrycket. De regelbundet placerade tidstypiska fönstren och de vita profilerade fönsteromfattningarna bidrar till helhetsintrycket.

Den tidstypiskt utformade grinden i trä är troligen från 1800-talets slut och bidrar tillsammans med den i kvartersgräns avgränsade trädgården på ett positivt sätt både till byggnadens karaktär och till stadsmiljön. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens befintliga volym.
- Fasaden med liggande spontad panel och detaljer som fotbräda, pilasterliknande knutlådor, kraftig takgesims och takfot som bildar pilasterkapitäl på gavlarna.
- Enkelt sadeltak täckt i svart slätplåt.
- Fönstertyp och placering.
- Bevarad trädgård avgränsad mot gata i kvartersgräns och grind i trä med tidstypiskt formspråk från sent 1800-tal.

Bestämmelser i detaljplan:

- r_1 Byggnaden får inte rivas.
- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hästkvarnen

Kvarteret innehåller bebyggelse från år 1786–1980. Byggnaderna är uppförda i sten i två till fyra våningar. Bebyggelsen i kvarterets södra del är av högt kulturhistoriskt värde – ett flerbostadshus med tidstypisk jugendbarockfasad samt det byggnadsminnesförklarade Hollströmska magasinet, som tidigare fungerat som rustkammare för Sjömanskåren. Bebyggelse saknas i kvarterets nordöstra hörn. Kvarterets dominanta läge vid Kungsbron understryks av de i norr och söder anslutande apparelerna.

Hästkvarnen 1, 2, 12

Bostadshus i tre våningar, källare och vind. Byggnaden uppfördes år 1901 i tidstypisk stil, s.k. jugenbarock, efter ritningar av arkitekt Wåhlin. Under 1900-talet har byggnaden genomgått vissa förändringar, bland annat har lägenheter inretts på vinden och balkonger och fönster har tillkommit, troligen i brandväggen mot öster. Målningar finns i trapphuset. Byggnaden har en välbevarad karaktär och utgör en värdefull representant för stadens jugendbebyggelse med omsorg i såväl material som detaljutformning. Huset har genom sitt synliga läge även ett viktigt stadsbildsmässigt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel med pärlfog.
- Kalkputsade fasader.

- Putsad och bandrusticerad sockelvåning.
- Putsade fönsteromfattningar i avvikande färg.
- Ursprungliga smidesbalkonger.
- Dekorativa ventilgaller av järn.
- Fönsterindelning med småspröjs.
- Fönsterbleck av koppar.
- Koppartak, takform med dekorativa knoppformade spiror.
- Stuprör av koppar.
- Smidesstaket.
- Murad portik med gjutjärnsgrind.
- Dekorativ ringklocka av järn.
- Mur av krysshamrad granit åt söder.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hästkvarnen 7 - Hollströmska magasinet

Mycket välbevarat magasin, uppfört i början av 1780-talet av proviantmästare C. Hollström för förvaring av proviant och spannmål. Byggnaden inköptes av Kronan år 1786 och byggdes om till persedelförråd till flottan år 1789. Nuvarande utseende fick magasinet år 1889 då det ursprungliga mansardtaket ersattes av ett sadeltak och större fönster tillkom. Under 1980-talet blev byggnaden kontor och i samband med detta förändrades byggnaden interiört samtidigt som en tillbyggnad tillkom åt norr. Hollströmska magasinet skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1982. Med sitt läge vid vattnet och i nära anslutning till örlogsbasens övriga byggnader representerar magasinet en viktig funktion från den svenska flottans storhetstid på 1780-talet. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en av de centrala byggnaderna för riksintresset för kulturmiljövård samt för världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaden må ej flytta, rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Ägaren skall sörja för att nämnda byggnad får för sitt bestånd löpande underhåll.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kalkputsade fasader med lisener, fönsterbänkar, dekor m.m. i puts.
- Fönstersättning och fönsterindelning.
- Äldre träport med överljus.
- Pärlfog i murade partier.
- Klocka på sydöstra hörnet.
- Stuprörens utformning.

Hästkvarnen 13

Flerbostadshus ritat av arkitekten Wolter Gahn år 1943, uppfört åt Bostads- och industribyggnadsaktiebolaget. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona, och materialvalen – tegel och kalksten är typiska för den i staden produktive arkitekten Gahn. Byggnaden har genomgått ovarsamt fönsterbyte, byte av balkongfronter samt påbyggnad av stor takkupa, men den har ett miljöskapande värde med sina ursprungliga, gedigna material som en viktig del av uttrycket. Befintlig modern träport mot Hästkvarnsgatan har ersatt en tidigare, för byggnaden, avvikande aluminiumport.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader.
- Sockel i gotländsk kalksten.

- Entréparti med omfattning av gotländsk kalksten och nytt dörrparti av trä.

- Kalkstensgolv i trapphus.

- Tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Kvarter och byggnader K-L

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på K till och med L.

Kanonen

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av tre äldre stadsgårdar, karaktäristiska för Karlskronas stadsbild, samt yngre bebyggelse från 1940- till 1960-tal i tidstypisk utformning.

Kanonen 1

Välbevarat bostadshus med tillhörande trädgård, uppfört under 1700-talet. Byggnaden har använts som örlogsvarvets byggmästarboställe. Huset har genomgått flera förändringar under 1900-talet, bland annat reveterades fasaderna år 1910 och fick dekor i jugendstil, vilket är utseendet det har idag. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en av stadens 1700-talshus med i huvudsak intakt volym och med en högkvalitativ jugendkaraktär från omgestaltningen 1910. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av huggen natursten, fogad med pärlfog.
- Slätputsade fasader indelade med dekorativt jugendornamenterade lisener.
- Profilerad takfot med dekorativa konsoler.
- Profilerade fönsteromfattningar med jugenddekor.
- Spröjsade fyrluftsfönster av trä.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Tillhörande trädgård med lövsågat trästaket.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är från 1910 och bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Kanonen 2

Flerbostadshus uppfört år 1957, ritat av Edvin Fransson. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har fasader av rött tegel där gatufasaden har en karakteristisk fönstersättning. Den är relativt välbevarad med undantag för ovarsamt fönsterbyte och stora takkupor. Byggnaden har främst ett miljöskapande värde med sina tegelfasader och dekorativt utformade originalportar.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockelvåning som tar upp gatans nivåskillnad.
- Fasader i rött tegel med markerade trapphus och profilerade dörromfattningar.
- Karakteristisk fönstersättning.
- Ursprungliga entrépartier av fernissad ek med fönster.

- Trappsteg av granit.
- Ursprunglig garageport med skylt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Kanonen 13

Välbevarad stadsgård, möjligen i grunden en byggnad från sent 1600-tal, sannolikt ombyggt till sin nuvarande form på 1800-talet. Uthus på gården är uppförda under 1800- och 1900-talet. Bostadshuset påbyggdes med en övre våning på 1840-talet. På 1920-talet tillkom trapphuset mot gården. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde utifrån att den i grunden tillhör stadens första generation byggnader. Den har även ett stadsbildsvärde som en äldre träbyggnad i ett exponerat läge.

Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad sockel.
- Fasader med locklistpanel, indelade av lisener och gördelgesims.
- Spröjsade tvåluftsfönster av trä, med profilerade omfattningar.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Port klädd med liggande fasspontpanel och tillhörande plank.
- Uthus (ej inventerade).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Kanonen 14, 15

Bostadshus från 1700-talet. Exakt byggnadsår är okänt, men huset inköptes av Kronan år 1799 och hörde till flottan. Från år 1805 användes byggnaden som konstruktions- och informationskontor och efter år 1868 som bostad för den äldste mariningenjören. En genomgripande ombyggnad genomfördes år 1875. Nya vindskupor tillkom år 1890. Bostadshuset är välbevarat med bibehållen fasad från slutet av 1800-talet. Kopplingen till örlogsbasen och varvet gör att byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde och är en av de byggnader som kan anses konstituera världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel med kvaderimiterande rusticering.

- Putsade fasader med dekorativ ornamentering i puts; fönsterbröstningar, omfattningar och takfot.

- Mansardtak belagt med rött tegel.
- Vindskupor från 1890-talet.
- Fyrluftsfönster i trä, gråmålade. Mindre spröjsat gavelfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde

Kanonen 16

Flerbostadshus uppfört år 1947 och ritat av Tor Bunner. Byggnaden har tidstypiska fasader av gult räfflat tegel och bevarade dekorativa balkonger av smide. Det plåtklädda burspråket var troligen från början putsat. Huset har gemensamma drag med intilliggande hus på andra sidan Skepparegatan, även det ritat av Bunner. Det är relativt välbevarat med undantag för fönsterbyte och plåtbeklädnad av

burspråk och har ett stort miljöskapande värde i en gatumiljö med flera byggnader i tegel från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Fasader murade i gult räfflat tegel med markerade omfattningar och takfot.
- Balkonger och franska balkonger med räcke i smide.
- Entréparti och skyltfönster av fernissad ek.
- Valmat sadeltak belagt med rött tegel.
- Höga murade skorstenar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Karlskrona 4:43

Brunnsbyggnad Alamedan

Brunnsbyggnaden på Alamedan uppfördes av kronan år 1859 efter ritningar av J. T. Byström. Själva brunnsöverbyggnaden har en oktagonal plan och är uppförd i kalksten och gult tegel med röda inslag på en granitsockel. Byggnaden har ett plåttak och kröntes tidigare av en gjutjärnsspira. I samtliga rundbågiga fält i fasaden sitter lunettformade ventilgaller i gjutjärn, i två av fälten sitter vattenutkastare i form av lejonmaskaroner av gjutjärn. I ett av fälten sitter en trädörr, vilken vid inventeringstillfället hade en temporär karaktär. Dörren bör ersättas med en kopia av den ursprungliga, vilken finns dokumenterad på bilder, bland annat i Blekinge museums digitala bildarkiv. År 1904 flyttades överbyggnaden till Vämöparken. År 1955 flyttades den tillbaka till sin ursprungliga plats. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde och intar en central plats på den kulturhistoriskt viktiga gatan Alamedan. Brunnen bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Samtliga kalkstensdelar.
- Tegelpartier.
- Samtliga gjutjärnsdelar.

Karlskrona 4:54

Lokstallarna och bussgarage

Lokstallar från andra halvan av 1800-talet i tidstypisk, karaktäristiskt ornamenterad och funktionell tegelarkitektur. Lokstallarna uppfördes vid samma tidpunkt som stationshuset runt år 1874 då *Carlskrona-Wexiö jernvägs* dragning anslöt till staden. Den halvsfäriskt formade byggnaden är tillbyggd med ett modernare bussgarage i söder. Trots att lokstallarna är ombyggda och vissa delar har rivits, är byggnaden en viktig del av berättelsen om den moderna staden och den nya teknik och

transportsätt som det industriella samhället förde med sig. Lokstallarna skyddas som särskilt kulturhistoriskt byggnad i detaljplan genom rivningsförbud och skyddsbestämmelse (q) som anger att utvändiga underhållsarbeten ska ske i ett utförande som beträffande utseende och kvalitet överensstämmer med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Det senare tillkomna bussgaraget i söder omfattas av bestämmelser som reglerar byggnadernas fasader som ska vara av tegel och anknyta till lokstallarnas karaktär samt ha tak av svart, falsad slätplåt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Tegelfasader med befintliga dekorativa inslag som hörnpilastrar, synliga segmentbågformer, dekorativa krön och profilerad takfot.
- Ursprungliga muröppningar med sentida glaspartier mot vändplattan.
- Äldre spröjsade träfönster med hörnbeslag.
- Fönstersättning samt fönsterindelning.
- Invändiga konstruktiva detaljer av trä.
- Äldre överljuspartier i tak.
- Murad fristående skorsten åt väster.
- Äldre portar i gamla bussgaraget.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och

kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Karlskrona 4:76

Stationshuset med de två tillhörande mindre flygelbyggnaderna uppfördes år 1874, samma år som järnvägen mellan Karlskrona och Växjö invigdes. Stationshuset fick en representativ utformning i två våningar med putsade fasader och en påtaglig horisontalitet med kraftigt profilerad gördelgesims och takfot. Trots sentida förändringar med fönster- och dörrbyten har byggnaden ett stort kulturhistoriskt värde som en representant för den nya teknik och transportform som etablerades under andra halvan av 1800-talet. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg sockel av granit.
- Dörromfattningar av granit vid huvudentré.
- Slätputsade och vitmålade fasader.
- Kraftigt profilerad gördelgesims och takfot.
- Symmetriskt uppbyggda fasader med rundbågiga dörr- och fönsteröppningar i bottenvåningen och med rakt avslutat överstycke i den andra våningen.
- Äldre fyrluftsfönster av trä, grålålade.
- Gavelfält med klocka.
- Valmat sadeltak belagt med svartmålad plåt.

Bestämmelser i detaljplan för södra flygelbyggnaden:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster i bottenvåning bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Ovanvåningens fönster är sentida. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Lagerberg

Kvarteret Lagerberg har en storstadsmässig karaktär med en större skala och höjd än övriga kvarter i Kalvhagen. Kvarteret utgörs av sex flerbostadshus som samlas kring en sluten innergård, likt övriga Trossö. Det monumentala Fribergska huset med sina jugendfasader från 1900-talets början dominerar västra delen mot Kungsplan medan östra delen upptas av Wolter Gahns repetitivt uppbyggda flerbostadshus från 1959 som utgör en stängd fasad mot Norra Smedjegatan. På så sätt domineras kvarteret av två årsringar från två viktiga perioder i stadens historia, båda lika betydelsefulla för stadsmiljön.

Lagerberg 1, 2 - Fribergska huset

Välbevarat, påkostat flerbostads- och butikshus i jugendstil, uppfört år 1904–1905 av byggmästare A. Friberg efter ritningar av arkitekt August Strehlenert. Byggnaden inrymde även Karlskronas första biograf. Fribergska huset är en viktig del av berättelsen om perioden kring sekelskiftet då den pågående industrialismen och de stora samhällsförändringarna gjorde att stadsbilden förändrades på ett sätt som inte skett sedan stadens grundande på 1680-talet. Byggnaden ingår i den monumentala utformning området kring fick under perioden, tillsammans med bland annat järnvägsstationen, varmbadhuset, elektricitetsverket och utformningen av Kungsplan. De slätputsade ljusa fasaderna med rundade hörnpartier, dekor i form av friser med böljande växtornamentik och den fantasifulla taksiluetten är typiska för dåtidens nya stilideal. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde och är väsentlig för stadsbilden. Det mindre gårdshuset som ursprungligen inrymde drängkammare, kök, stall, vagnbod, klosetter och sopbod samt en foderskulle, är viktigt för gårdsmiljön och byggnadens volym samt äldre utformning bör beaktas. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med takform och den symmetriska uppbyggnaden vad gäller entréer, fönstersättning, listverk, takkupor, balkonger m.m.
- Sockel av sten.
- Putsad och bandrusticerad sockelvåning.
- Slätputsad fasad med samtliga ursprungliga dekorativa element som omfattningar, reliefdekor, konsoler, listverk, trepassformer, målad dekor, profileringar m.m.
- Takets utformning med skivtäckt plåt, ståndrännor, kupoltak med befintliga spiror, befintliga vattenutkastare, trepassformade gavelrösten och överstycken på takkupor, knoppformationer m.m.
- Ursprunglig träport i bottenvåningens nordvästra hörn.
- Träportar till gården.
- Fönsterindelning med mindre spröjs i övre lufterna.
- Äldre belysningsarmatur vid portgång.
- Äldre golvbeläggning och dekor samt inredning i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Större delen av Fribergska husets originaldetaljer försvann vid ägarbyte under 1980-talet. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Fribergska huset

Lagerberg 33 - Jernvägshotellet

Välbevarad och tidstypisk hotellbyggnad uppförd år 1891-1892 efter ritningar av Gustaf Paulson och Paul A. Löfgren. Byggnaden berättar om det sena 1800-talets industrialiserade samhälle där ny teknik som järnvägen satte spår i både de växande städerna

och på landsbygden. Hotellet ligger i det område i staden som tydligast präglats av det nya samhället där nya byggnader med en monumental utformning rymde nya funktioner som järnvägsstation, elverk, varmbadhus och butiker i anslutning till Hoglands park. Det gamla hotellet är ett viktigt inslag som karaktäriserar området och bidrar till en ökad förståelse av stadens utveckling.

Jernvägshotellet präglas av en omsorgsfull slät tegelarkitektur sparsamt dekorerad med detaljer i tegel, sten, klinker och puts. Formspråket är typisk för 1890-talet och visar den tidstypiska strävan efter äkta material som tegel och natursten som en reaktion mot den rikt dekorerade stenimiterande byggnadsstilen under tidigare årtionde. Alla ursprungliga delar av fasaden är väsentliga för byggnadens värde.

Östra och västra delen av hotellet har ursprungligen skiljt sig åt i våningshöjd, fönsterindelning och dekor. Sedan påbyggnaden med en våning under 1920-talet har hela byggnaden samma höjd mot gatan. Mot gården har byggnaden flera tillbyggnader och takkupor av olika typ med olika fönstertyper. Större omsorg bör ägnas åt utformning av de nya delarna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Mycket låg sockel av grå sten.
- Vitputsad kvaderimiterande bröstning.
- Slät röd tegelfasad med kryssförband och pärlfog.
- Befintliga dekorativa detaljer i fasaden, omfattningar med inslag av natursten, profileringar, inslag av klinkers.
- Profilerad takfot.
- Släta friser, en med texten Jernvägshotellet.

- Befintliga äldre träfönster.
- Segmentbågformade fönster.
- Fönsterindelning.
- Äldre dekorativ trädörr i portgången.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Lagerberg 34

Flerbostadshus ritat av Wolter Gahn år 1959. Arkitekturen är ovanligt modernistisk för att vara Karlskrona, med de synliga råa betongelementen som dels delar in fasaden i ett rutnät. Bottenvåningens utformning ger intrycket av att byggnaden står på pelare. Omsorgsfullt utformade entrépartier med ursprunglig mosaik samt dörrar av ädelträ och glaspartier har stor betydelse för byggnadens karaktär och värde. Byggnaden hade ursprungligen vertikalt pivåhängda träfönster men har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Även balkongfronterna är utbytta. Byggnaden har tillkommit i en tid som var en övergångsperiod från det hantverksmässiga byggandet till det mer produktionsanpassade storskaliga byggandet som blev standard under det sena 1960- och 1970-talets miljonprogram. Enligt dåtidens rationella stadsplaneideal föregicks nybyggnaden av flerbostadshuset av en sanering av ett mindre kvarter där flera tomter med äldre träbebyggelse och en gränd, *Kanongränd*, revs och inkorporerades i det större kvarteret. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull som en viktig årsring i stadsmiljön och en representant för tidens alltmer storskaliga och

rationella byggande. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Släta fasader med kontrasterande gult tegel och råa betongelement som geometriskt artikulerar fasaden.
- Rå betong på gavlar och gavelrösten.
- Omsorgsfullt utformade indragna entrépartier med ursprunglig ljusblå mosaikdekor, befintliga glaspartier av ädelträ, ursprungliga dörrar av ädelträ och befintliga gatunummermarkörer.
- Fönsterindelning, enluftsfönster och tvåluftsfönster indelade med liten och stor båge mot söder.
- Vissa ursprungliga träfönster i bottenvåningen.
- Bottenvåningens fönsterindelning (förutom de mindre öppningsbara fönstren som lagts in i de större).
- Bröstning av ädelträ.
- Ursprungliga fronter av smide på franska balkonger mot gården.
- Ursprunglig hundhållare utanför entré i södra fasaden.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Lagerbjelke, Lillie, Wittus

De tre mindre och oregelbundna kvarteren i Kalvhagens södra del har troligen planerats utifrån topografiska förutsättningar. Trots att dessa kvarter revs nästan fullständigt under saneringsperioden och ersattes med flerbostadshus under 1990-talet så har den oregelbundna kvartersformen bevarats och bebyggelsens höjd är mestadels fortsatt låg. Totalt har fem byggnader bevarats från äldre tider, varav tre skalmässigt hör till den låga trästadens bebyggelse och på grund av detta har ett högt kulturhistoriskt värde. Bevarade byggnader är Humbleska gården vid Norra Smedjegatan, stadsgården i kvarteret Lillie vid Ölandsgatan–Arvid Nilssonsgatan, gamla Johanneskapellet på Ölandsgatan, Frälsningsarméns samlingslokal på Östra Wittusgatan 4 och bostadshuset intill på Östra Wittusgatan.

Lagerbjelke 12 - Johanneskapellet, f.d. baptistkapell

Välbevarad samlingslokal uppförd som kapell år 1876 av baptistförsamlingen som varit verksam i staden sedan år 1860. Kapellet kallades Johanneskapellet och församlingen var verksam här till år 1924 då man flyttade till ordenshuset på Ronnebygatan 17. Från 1890-talet arbetade församlingen med hjälp för socialt utsatta kvinnor och fick då stöd av prinsparet Bernadotte som bodde i staden. Senare flyttade Karlskrona godtemplarorden in och bedriver verksamhet i byggnaden än idag (IOGT-NTO).

Byggnaden är en bra representant för det sena 1800-talets väckelserörelses byggnader som hade stor betydelse för det svenska samhällets utveckling samtidigt som de satte spår i både stadsbebyggelsen och på landsbygden. Byggnaden är en av fem äldre byggnader som finns kvar i södra Kalvhagen efter de tidsenliga saneringarna under 1900-talets andra hälft. I området med dominerande 1990-talsbebyggelse är det gamla kapellet ett kulturhistoriskt viktigt inslag och en årsring som är viktig för

områdets helhetskaraktär och upplevelsen av staden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Låg grovputsad sockel.
- Slätputsad och bandrusticerad bottenvåning.
- Profilerad gördellist.
- Slätputsad fasad med vita profilerade fönsteromfattningar och bröstningar.
- Äldre träfönster med befintlig form, indelning och hängning.
- Spröjsat överljusparti vid port.
- Äldre enkla portar av trä, varav en glasad.
- Sadeltak med tegel.
- Samlingslokalen på andra våningen, med scen och målning.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Lillie 1

Mycket välbevarad liten stadsgård med uthus och trädgård, uppförd under senare delen av 1700-talet. Byggnaden har en tidstypisk form och karaktär där en viss oregelbundenhet i fönsterplacering och knutlådor bidrar till dess ålderdomliga karaktär. Byggnaden har högt kulturhistoriskt värde utifrån sin

ålder och välbevarade 1700-talskaraktär och är mycket viktig för stadsmiljön som en av få bevarade äldre träbyggnader i Kalvhagen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volymer.
- Äldre locklistpanel med knutlådor, fönsteromfattningar, vattbrädor m.m.
- Äldre träfönster, med hörnbeslag, vissa smidda beslag.
- Sadeltak belagt med svart papp.
- Äldre takfönster av gjutjärn.

Bestämmelser i detaljplan:

• q Värdefull Miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Byggnaden får ej rivas.

Wittus - Humbleska gården

Mycket välbevarad köpmansgård med huvudbyggnad i vinkel och ekonomibyggnader kring en kullerstensbelagd gårdsmiljö. Gården byggdes eller flyttades till sin nuvarande plats under 1790-talet eller tidigt 1800-tal och ända sedan dess fram till sent 1900-tal innehades gården av köp- och handelsmän samt företagare. Familjen Humble var ägare under år 1826-1883. I ekonomibyggnaderna kring gården fanns lager för bland annat spannmål och på gården kunde folk åka in med vagnar och lasta på och av. Byggnaderna har förändrats under 1900-talet, bland annat har butiksfönster tagits upp i bottenvåningen och moderniseringar har genomförts. Humbleska gården omfattas av rivningsförbud och skyddsbestämmelse i detaljplan. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde utifrån ålder och påtagliga 1700-talskaraktär och tydligt avläsbara förändringshistorik där de förändringar som genomfördes i början av 1900-talet präglar bottenvåningen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kringbyggd stensatt gård där både huvudbyggnad och uthus är byggda i vinkel.
- Byggnadernas volymer.
- Ursprunglig konstruktion.
- Brutet tak med skivtäckt röd plåt med jämna tvärfalsar.
- Uthusets tak med äldre betongpannor.
- Takkupor av plåt.
- Äldre locklistpanel med knutlådor.
- Äldre ramverksdörrar av trä med glas.
- Äldre träfönster med hörnbeslag, fyrluftsfönster med korsande tvär- och mittpost; vissa med spröjs, tvåluftsfönster med spröjs.
- Äldre bräddörrar med bandgångjärn.
- Äldre kvartersskylt av emalj.
- Uthusets asymmetriskt brutna tak.
- Uthusets äldre takfönster av gjutjärn.
- Stuprör med skarpa vinklar och konformade trattar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull Miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Byggnaden får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Wittus 12 - Frälsningsarméns samlingslokal

Välbevarad samlingslokal uppförd för Frälsningsarmén år 1892. Frälsningsarmén har varit verksam i Karlskrona sedan år 1892 och kåren hade från början sina lokaler på Östra Vittusgatan 4 i Kalvhagen. Under 1800-talets slut gjorde folkrörelserna i stort avtryck i det svenska samhället, både i bebyggelsemiljön genom sina samlingslokaler, och socialt genom sin verksamhet. På så sätt är folkrörelsens byggnader oerhört viktiga för förståelsen av det moderna samhälle vi lever i idag. Frälsningsarméns samlingslokal på Östra Vittusgatan 4 är en betydelsefull årsring i stadsmiljön eftersom den också berättar om områdets enkla folkliga karaktär där även nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen funnits representerade. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volymen längs Östra Vittusgatan.
- Hög oregelbundet murad sockel av huggen granit mot Ölandsgatan.
- Låg slät granitsockel mot Östra Vittusgatan.
- Slätputsad fasad med ritsade band/bandrusticering och profilerade listverk.
- Kraftig profilerad takgesims och utskjutande takfot.
- Befintliga stora äldre träfönster med fyra lufter, korsande tvär- och mittpost, hörnbeslag och smal spröjs.
- Entrépartiets omfattning med rusticerade pilastrar och uppdragen rundbågig takfot.
- Sadeltak med tegel och entréparti med röd plåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull Miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Byggnaden får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wittus 13

Välbevarat bostadshus som enligt uppgift uppfördes år 1788 av stadsingenjör P. Göransson. Den timrade och panelklädda byggnaden skonades av stadsbranden år 1790 och är ett tydligt exempel på ett vanligt inslag i stadsmiljön fram till sent 1800-tal då industrialismen började omforma städerna i både stil och skala. Byggnadens höga sockel i sten visar en vanlig lösning för husen på Trossö där den bergiga terrängen gjorde att många hus uppfördes med hög sockel för att rymma källare som inte gick att gräva ner. Byggnaden har förändrats genom åren men har behållit sitt ålderdomliga uttryck.

På grund av de få kvarvarande äldre trähusen i staden är bostadshuset på Östra Vittusgatan 2 värdefullt för stadsmiljön och bidrar på ett pedagogiskt sätt till berättelsen om staden i ett område där stor del av äldre träbebyggelse klarade sig undan stadsbranden år 1790 men revs under den saneringsvåg som präglade 1900-talets andra hälft.

Byggnadens enkla volym på den höga stensockeln och placeringen utmed gatan med gårdsmiljö inåt kvarteret är ett karaktäristiskt men idag ovanligt inslag i bebyggelsemiljön som är väsentlig för byggnadens kulturhistoriska värde. Den äldre locklistpanelen med knutlådor, profilerade lister och vattbrädor mellan bottenvåning och gavelröste, lister vid takfoten och den mycket djupa fotbrädan är väsentliga för byggnadens karaktär. Det ursprungligt brutna taket med enkupigt rött lertegel bidrar också till det ålderdomliga uttrycket. Mot gården finns takfönster och mot Drottninggatan finns takkupor. Byggnaden har en trädgård omgärdad av ett rödmålat plank med bågdekor i ovankant, detta är inte ursprungligt. Byggnaden omfattas av rivningsförbud och skyddsbestämmelse i detaljplan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med den höga stensockeln och brutet tak.
- Befintlig timmerstomme.
- Den panelade fasadens detaljer – panel, knutlådor, den djupa sockelbrädan.
- Äldre träfönster.
- Små oxögefönster på gavlarna.
- Gårdsmiljö, trädgård.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull Miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Byggnaden får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är sannolikt från 1900-talets början, vilka bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Lagercrantz

Kvarteret Lagercrantz innehåller en varierad bebyggelse såväl i ålder som uttryck, uppförd från år 1790 fram till 1960-talet. Ett flertal kulturhistoriskt intressanta byggnader finns representerade inom kvarteret, bland annat militärhemmet från år 1951 ritat av den välrenommerade arkitekten Arthur von Schmalensee.

Lagercrantz 8 - Hus 1

Bostadshus troligtvis uppfört i början av 1800-talet, med garage från år 1929. Huset byggdes om år 1981. Byggnadsvolymen och fasaduttrycket är intakt och viktig för gatubilden även om negativ förändring har skett genom fönsterbyte. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde för staden som en representant för den äldre trästadsbebyggelsen i volym, skala och uttryck.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens form och volym.
- Spritputsad sockel.
- Stående lockpanel, gulmålad med vitmålade knutlådor.
- Mansardtak belagt med grönmålad plåt.
- Garagets profilerade takfot.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Lagercrantz 13

Flerbostadshus, ritat år 1953 av Wolter Gahn. Byggnaden har fasader av gult tegel med inslag av mörkare tegel. Wolter Gahn har ritat många byggnader i Karlskrona, och här förekommer flera av hans karaktärssignum som den kalkstensklädda sockelvåningen, de karakteristiska balkongfronterna och de trekantiga takkuporna. Utformningen med tegelfasader med inslag av andra material, balkonger som arkitektoniska accenter, balkongfronter med dekorativt smidesräcke och lekfulla former som i de trekantiga kuporna är typiska för 1950-talets arkitektur. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte och skrivorna på balkongfronterna är inte ursprungliga. I övrigt har byggnaden en välbevarad helhetskaraktär med många fina

detaljer. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull som en representant för 1950-talets bostadsbyggande och specifikt för Karlskrona och Wolter Gahn. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel med indelning, grå.
- Skivor av gotländsk kalksten på sockelvåning vid butikslokaler.
- Gula tegelfasader med inslag av mörkare tegel.
- Spetsiga takkupor.
- Ädelträpartier i sockelvåning vars karaktär är bevarad trots en del förvanskande förändringar.
- Ett ursprungligt glasat entréparti med ursprunglig träport mot Drottninggatan.
- Ursprungliga balkonger mot öster och mot innergården med tidstypisk utformning.
- Ursprungligt glasat entréparti i trä mot gården.
- Kopparklätt skärmtak mot öster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Lagercrantz 8 - Hus 2

Flerbostadshus uppfört år 1904 i tidstypisk jugendstil, med fasader i puts och tegel och volutformade gavelpartier. Huset är relativt välbevarat trots fönsterbyte, då dessa anpassats genom fönsterindelning med korspost. Byggnaden är en värdefull representant för stadens jugendbebyggelse med omsorg i såväl material som detaljutformning. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens symmetriska karaktär.
- Granitsockel.
- Fönsterindelning med korspost.
- Ursprunglig träport med överljus.

- Fasaduttrycket med putsade fasader kombinerat med fasadtegel.

- Ursprungliga fönster mot gård.

- Mansardtak belagt med grönmålad plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Lagercrantz 14 - Militärhemmet

Militärhem ritat av Arthur von Schmalensee år 1951. Byggnaden har en påkostad utformning i en för tiden ovanligt traditionell stil. Arkitekturen har drag av 1920-talsklassicism, framför allt mot Stortorget och Fortifikationsgatan. Det valmade taket bidrar till denna karaktär, liksom den centralt placerade ovala takkupan

(oxöga) och fasadernas indelning i lisener. Byggnaden är påkostad och uppvisar stor omsorg i material och detaljutformning. Det har delvis genomförts ett ovarsamt fönsterbyte, men helhetskaraktären är bevarad. Byggnaden är intressant från arkitekturhistoriskt perspektiv då den är ritad av en av landets främsta arkitekter för sin tid. Den har ett stort kulturhistoriskt värde med sin särpräglade och relativt välbevarade utformning samt i och med den ursprungliga funktionen med koppling till Örlogsstaden Karlskrona. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen och dess karakteristiska planform.
- Granitsockel.
- Röda tegelfasader med lisener i relief.
- Kopparklätt tak med lanternin och oxögefönster.
- Skärmtak av koppar mot väster.
- Ursprungliga fönster- och entrépartier, kopparklädda i butikslokaler mot väster och norr.
- Uppglasad entréport av fernissad ek med omfattning av sten försedd med militärsymboler.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga, ursprungliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga ursprungliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Lagerstråle

Kvarteret Lagerstråle är ett av de kvarter i Kalvhagen som tydligast visar den saneringsiver som präglat svenska städer sedan 1930-talet. Kvarteret upplevs uppdelat i två delar där den södra största delen präglas av efterkrigstidens flerbostadshus och den norra mindre delen präglas av den äldre tidens låga bebyggelse. I nordvästra delen av kvarteret har den ursprungliga formen försvunnit genom att rivna byggnader aldrig ersatts. Södra delens flerbostadshus har placerats längs långsidorna, liksom tidigare låga träbebyggelse på platsen. Bebyggelsens placering förstärker kvarterens ursprungliga unika form såväl som de ursprungliga, raka stråken genom stadsdelen mot hamnen i norr.

Lagerstråle 11

Ostermanska gården är uppförd innan år 1835. Byggnaden består av en timmerkonstruktion med reveterad fasad. Huvudbyggnaden är uppförd i två våningar med källare och har en senare tillbyggnad i en vinkel i sydväst med skjutdörrar till trädgård. Gården är omsluten av staket och har en portal och grind i trä mot Ostermansgatan. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde då den vittnar om den småskaliga bebyggelsen som tidigare präglade kvarteret. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volymen mot gatan där den ligger placerad som brukligt i Kalvhagen med fasad i gatuliv och med gård in mot kvarterets mitt.

- Reveterad fasad (puts på trästomme), tidstypiskt under sent 1800-tal både som stildrag och som brandskydd.

- Äldre fönster.

- Portal och grind i trä mot Ostermansgatan.

Lavetten

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av två flerbostadshus från år 1946 med påtaglig omsorg i gestaltning och materialval. Övrig bebyggelse är uppförd under 1960-talet.

Lavetten 3

Flerbostadshus uppfört år 1946 och ritat av Tor Bunner. Byggnaden uppvisar stor omsorg i utformning och materialval med dess karakteristiska tegelfasad med ”prickar”, putsade burspråk, trekantiga takkupor och franska balkonger. Ovarsamt dörr-, fönster- och balkongfrontsbyte har genomförts. Byggnaden är särpräglad med sin ovanliga detaljrikedom. Den har gemensamma drag med intilliggande hus på andra sidan Skepparegatan, även det ritat av Bunner. Den har ett stort miljöskapande värde i en gatumiljö med flera byggnader i tegel från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå betong.
- Fasader i rött tegel med inslag av hårt sintrade tegelstenar.
- Trekantiga burspråk, putsade och vitmålade.

- Utkragande takfot i tegel.
- Franska balkonger med vitmålade smidesräcken.
- Trekantiga takkupor i röd plåt.
- Bevarat smidesräcke till takbalkong.
- Marmorgolv, klinkersocklar och terrazzotrappa i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Lavetten 12

Flerbostadshus uppfört år 1946 och ritat av Tor Bunner. Byggnaden uppvisar stor omsorg i utformning och materialval med dess karakteristiska tegelfasad, detaljer i natursten och balkongräcken i smäckert smide (bevarade mot gården). Trapphuset är påkostat och dekorativt utformat med bl.a. marmorgolv och väggmålningar med sjömansmotiv. Arkitekturen med gedigna tegelfasader och är karaktäristisk för tillkomsttiden. Byggnaden har genomgått ovarsamt fönster-, dörr- och balkongbyten men helhetskaraktären är bevarad. Byggnaden har ett stort miljöskapande värde som del i en gatumiljö med flera byggnader i tegel från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå betong.
- Fasader i rött tegel.
- Bevarade träfönster i sockelvåning, ockragula.

- Smidesbalkonger med geometriska former mot gården samt franska balkonger mot gatufasaden.

- Entréomfattning i röd kalksten.

- Mycket välbevarat trapphus med marmorgolv, marmortrappor, dekorationsmålade väggar, smidesräcken och väggmålning Svenska sjömän i Mexico av Ivar Gustafsson (1948).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Liewen

Kvarteret innehåller bebyggelse i en till fem våningar, uppförd från sent 1700-tal till 1970-tal, delar av den gamla slutningsmuren samt *Gömda parken*, en liten park som tills för några år sedan var gömd innanför plank vid muren i väster. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns främst i kvarterets södra del (Liewen 5-9). *Maskinistbostället* och *oxestallet* har en mycket välbevarad småskalig och ålderdomlig karaktär. Det statliga byggnadsminnet *Sjöofficersmässen* och *underekipagemästarebostället* är förändrade vid sentida ombyggnader men har bibehållit en äldre skala och volym. I norr domineras kvarteret av tre flerbostadshus 1970-talet medan

mellersta delen består av omsorgsfullt utformade flerbostadshus med gårdsmiljöer, uppförda under 1940- och 1950-talet.

Liewen 5

Fastigheten består av en gårdsmiljö med tre bostadshus och ett uthus, där två av bostadshusen och uthuset har visst kulturhistoriskt värde. Flerbostadshuset längst åt väster är uppfört år 1927 efter ritningar av Thure Glimsjö. Vid inventeringstillfället (2017) fanns inte tillgång till gården, men på håll bedömdes inga exteriöra delar av huset från 1927 vara beaktansvärda. Uthuset är välbevarat och bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1

Bostadshus i gårdsmiljö, med viss karaktär bevarad. Byggnaden är uppförd under tidigt 1800-tal och moderniserades under 1920- och 1970-talet. Dess volym och karaktär kan härledas till den första moderniseringen medan ytskikten huvudsakligen är från den senare. Fönstren är sentida. Byggnaden har ett stadsbildsvärde utifrån volym och skala samt samband med gårdsmiljön.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med takform.
- Småskalighet.
- Locklistpanel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2 - Uthus

Välbevarad uthuslänga uppförd längs slutningsmuren strax efter år 1902. Byggnaden har ursprungliga fönster och vissa ursprungliga dörrar. Pulpettaket är täckt med korrugerad plåt. Byggnaden är en välbevarad representant för den låga och enkla gårdsbebyggelse som förr karakteriserade stadens innergårdar men som idag blir allt mer sällsynt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Ursprungliga träfönster med hörnbeslag.
- Ursprungliga dörrar.
- Locklistpanel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 3

Odaterat bostadshus från 1800-talet, med bevarad karaktär. Byggnaden står på en hög stensockel och är sannolikt timrad, men den norra väggen är delvis eller helt murad. Fasaden mot gården är panelad medan den norra fasaden är putsad. En tillbyggnad skedde år 1925 då byggnaden även fick förändrad taklutning. Byggnaden moderniserades år 1977.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Hög putsad sockel.
- Äldre locklistpanel.
- Äldre gjutjärnsfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden.

Liewen 6 - Sjöofficersmässen

Sjöofficersmässen skyddas som statligt byggnadsminne som del av Marinbasen Karlskrona. Den ursprungliga byggnaden är ett tvåvånings trähus som flyttades från varvet för att uppföras på befintlig plats år 1821 för Kungliga Örlogsmannasällskapet. Före år 1875 användes byggnaden för örlogsmannasällskapets

sammanträden, som bibliotek och som Sjöofficersmäss. Till- och ombyggnader har skett i omgångar genom åren men dessa är av hög arkitektonisk kvalitet och byggnaden har behållit sin karaktär. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde genom sin direkta koppling till örlogsstaden. Fortifikationsverket förvaltar byggnaden och vid ändringar ska byggnadsminnets skyddsbestämmelser följas. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och vegetation inom de avgränsade områdena Auroraparken, Gröna gången och markområdet på Lindholmen ska vårdas och underhållas så att områdenas utseende och karaktär inte förvanskas. Dessa områden får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaderna och anläggningarna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.
3. Byggnaderna och anläggningarna får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. I byggnader av kategori A och B får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att detta inte sker på kulturhistoriskt värdefulla ytskikt.
5. I byggnader av kategori A får ingrepp inte heller göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar. I SMönstersalsbyggnaden (210) gäller detta mönstersal, modellsal och trapphus. Den västligaste av de fyra sektionerna i Inventariekammare I (304) ska bevaras i ursprungligt skick och får inte inredas till annat ändamål.

6. Teknisk utrustning i Gamla pumphuset (384), Spirkranen vid Västra kölhalningsbron (269), urverk i 6 (17) Amiralitetsklockstapeln (551) och tidkulan på Inventariekammare I (304) ska bevaras.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fönster 1890-tal.
- Kalkstenstrappa.
- Port troligen 1939, lackad ek med glasade partier.
- Uthus (troligen dass) på gård.
- Trädörr med äldre beslag.
- Slätputsade fasader, ockrafärgade.
- Trapphus med tandsnittsfris.
- Liten tillbyggnad åt väster, liggande träpanel, synliga dekorativa sparrar.
- Valmat sadeltak, skivtäckt plåt med jämna tvärfalsar, svart.

Liewen 8 - Maskinistbostället

Mycket välbevarat bostadshus, sannolikt uppfört vid mitten av 1700-talet och helt ombyggt år 1844 efter ritningar av C. E. Wallenstrand. Före år 1875 användes byggnaden som bostad för uppbördsmannen och manskapet i Sjöreserven. År 1882 upplåts byggnaden som boställe åt rörläggaren vid vattenledningen och maskinisten vid ångsprutan, därav namnet *maskinistbostället*. Byggnaden har tidigare varit statligt byggnadsminne men på grund av ägarbyte från stat till privat ägande har byggnaden inget lagligt skydd idag. Maskinistbostället med tillhörande gårdsmiljö och lusthus (ej inventerat 2017, bild från 1981) har ett högt kulturhistoriskt värde genom sin ålder, historiska koppling till örlogsstaden samt den välbevarade karaktären. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad gråstenssockel.

- Äldre locklistpanel.
- Kopplade träfönster, troligtvis 1930-tal med äldre gångjärn bevarade.
- Vita fönsteromfattningar.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Murad skorsten.
- Portar av spontad panel till gården, västra porten äldre än den östra.
- Gårdsmiljö.
- Lusthus (ej inventerat 2017).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Liewen 9 - Underekipagemästarebostället

Välbevarat bostadshus, uppfört omkring år 1780 men med nuvarande karaktär från en ombyggnad år 1904 då byggnaden höjdes, reveterades och fick nya fönster och takkupor. Byggnaden uppfördes ursprungligen för inspektoren för kronostallet, men upplåts år 1799 som bostad åt ekipagemästaren. När denne år 1821 flyttade till Varvschefsbostället flyttade underekipagemästaren in, vilket förklarar namnet. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde genom dess ålder, konsekvent genomförda arkitektoniska karaktär från 1904 samt genom dess koppling till marinen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg, slät granitsockel.
- Putsad och bandrusticerad sockelvåning.

- Kalkputsade fasader i ockragult.
- Profilerad gördellist och takfot.
- Fönsteromfattning av puts.
- Träfönster, sannolikt från 1904.
- Mansardtak med enkupigt tegel.
- Ståndrännor.
- Äldre takfönster av järn.
- Tillbyggd farstu, täckt med liggande panel, mot gården.
- Synliga dekorativa taksparrar mot gård.
- Takkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är från 1904 och bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Liewen 9 - Oxestallet

Mycket välbevarat uthus, troligen uppfört under 1770-talet som oxestall. Byggnaden kortades 7,5 m åt väster i samband med ombyggnaden av underekipagemästarebostället år 1904. Byggnaden har en starkt karaktärsskapande äldre karaktär och ett stort kulturhistoriskt värde genom sin ålder, bevarade funktion (uthus) och stora del äldre byggnadsdelar med patina. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg gråstenssockel.
- Ursprunglig/äldre locklistpanel, ockrafärgad.
- Ursprunglig/äldre port mot gata.
- Smidda bandgångjärn.

- Ursprungliga/äldre träfönster med släta omfattningar.
- Smidda beslag.
- Mansardtak med äldre enkupigt tegel.
- Takfönster av järn.
- Murad skorsten.
- Ovalt fönster i östra gavelröstet.
- Fönster med hörnbeslag mot väster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga trä- och gjutjärnsfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Liewen 20 och 23

Bostadsmiljö med fyra flerbostadshus uppförd på 1940-talet. Bebyggelsen är delvis uppförd enligt ett funktionalistiskt lamellhusideal, men är samtidigt anpassad efter kvartersstrukturen med byggnader i gatulinjen. Arkitekturen är en form av måttfull funktionalism som kombinerar ljusa, slätputsade fasader med traditionell fönstersättning och sadeltak. Byggnaderna bildar en sammanhållen enhet och binds samman av den välplanerade gårdsmiljön. Bebyggelsen är kulturhistoriskt värdefull som ett exempel på en småskalig bostadsmiljö med 1940-talskaraktär. Husen har genomgått ovarsamma ändringar, men helhetskaraktären är bibehållen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volymer och placeringen på gården.
- Gårdsmiljön.
- Putsade fasader.

- Sadeltak med synliga taksparrar.
- Ursprungliga balkonger med smidesräcken och fronter av korrugerad plåt (möjligen sentida) som inte täcker balkongplattan.
- Dekorativa smidesgrindar i portgång mot gård.
- Naturstensplattor i portgång, på sockel och runt entréer.
- Målningar i portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Liewen 26

Fastighet med ett hus mot gatan, två gårdshus samt garage. Byggnaderna uppfördes år 1958 av Ragnar Stridgård efter ritningar av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Burspråken med ädelputs och de röda tegelfasaderna är en materialkombination karaktäristisk för 1950-talets arkitektur. Plåten på balkongfronterna är eventuellt inte ursprunglig. Fönstren är utbytta.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasad av rött räfflat tegel.
- Sockel av stående tegel.
- Burspråk med ädelputs.
- Ursprungliga balkonger och franska balkonger med korrugerad plåt och smidesräcken.

- Portar av lackad ek.
- Kalkstensgolv i trapphus.
- Gårdshusens fasader med ädelputs.
- Äldre balkonger på gårdshusen.
- Ursprunglig grind i järn.
- Gårdsmiljö på det underliggande garaget.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Liewen 31 m.fl. Slutningsmuren

Slutningsmuren uppfördes år 1710 för att skilja varvet och örlogshamnen från de civila delarna av staden. Enligt 1683 års stadsplan skulle ett stort befästningssystem anläggas kring hela Trossö men på grund av tids- och resursbrist reviderades planerna och enligt 1694 års stadsplan uppfördes endast en slutningsmur med bastioner på ett fåtal platser. Under 1800-talet började muren och bastionerna rivas och idag återstår endast Bastion Aurora i öster och delar av slutningsmuren i kvarteret Liewen och von Gerdten. Slutningsmuren skyddas som statligt byggnadsminne och förvaltas av Fortifikationsverket. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Lindblad

Kvarteret Lindblad har ändrat form genom de utfyllnader av skeppsbrokajen som gjorts sedan slutet av 1800-talet. Närheten till havet, Skeppsbron och det civila kofferdivarvet innebar att kvarteret tidigare präglades av magasin och byggnader kopplade till sjöfarten och av industrier. Under 1930-talet fick en del av den äldre bebyggelsen fick ge vika för den stora verkstadsskola som byggdes i industriell funkisstil och kvarteret omformades enligt funktionalismens luftiga stadsplaneideal och denna karaktär präglar kvarteret än idag. Utmed Ölandsgatan mot kvarteret Psilander ligger fyra äldre byggnader, varav en sannolikt är en av stadens äldsta. Utmed Drottninggatan ligger

sammanbyggda flerbostadshus och kontorshus samlade i rad med gårdar inåt kvarteret men i övrigt är kvarteret öppet med parkeringar där det tidigare funnits fler byggnader tillhörande skolan. Gemensamt för byggnaderna längs Ölandsgatan är fasaderna i puts som avfärgats i sobra och harmonierande färger, vilket binder samman den äldsta byggnaden med nyare. Den del av kvarteret som känns mest sammanhållen och stadsmässig är mot kvarteret Psilander, längs Ölandsgatan, där det bildats en sammanhållen industri- och kontorsmiljö med tydlig historisk karaktär.

Lindblad 24 - Gamla hamnkontoret

Välbevarad äldre byggnad som tidigare inrymt varvsverksamhet, hamnkontor och sjömanshus. Byggnaden är sannolikt en av Karlskronas äldsta byggnader och har således ett stort kulturhistoriskt värde som en av den civila stadens nyckelbyggnader. Byggnaden består av två sammansatta delar. Den västra delen är uppförd i tegel med en putsad fasad och härstammar troligen från tidigt 1700-tal men kan vara byggd

redan under 1600-talets slut. Den östra delen är uppförd i timmer och klädd i locklistpanel och är sannolikt också byggd under tidigt 1700-tal. Möjligen uppfördes byggnaden för det nystartade kofferdivarvet, eller så inköptes byggnaden först år 1787 då varvet utvidgades. Under 1870-talet inköptes byggnaden av Karlskrona stad för hamnkontorets räkning då staden övertog det gamla kofferdivarvets område. Hamnkontoret hade sin verksamhet här under lång tid och under 1900-talet fungerade den västra delen av byggnaden även som sjömanshus, en institution med uppgift att samla och hjälpa sjömän.

I byggnadens östra del finns en takmålning som troligen är utförd av Johan Columbus under tidigt 1700-tal (Columbus verk finns även i Lindströmska gården på Alamedan 13 och i Rådman Lunds gård på Hantverksgatan 38). I västra delen ska det enligt obekräftade äldre uppgifter ha funnits ett dekorativt stucktak från sent 1600-tal.

Det gamla hamnkontoret utgör ett mycket värdefullt inslag i stadsmiljön då det är det enda fysiska spåret från kofferdivarvet, vilket utgjorde en viktig del av den civila staden från 1700-talet till sent 1800-tal. Byggnaden utgör en kulturhistoriskt värdefull del av stadsmiljön då den är en av de äldsta byggnaderna som finns bevarade i staden som helhet samtidigt som den är ett unikt inslag i den del av staden som en gång präglades av hamnverksamhet men som nu har en industrikaraktär med inslag från sent 1800-tal till sent 1900-tal. Byggnaden möjliggör läsbarheten av stadens utveckling och upplevelsen av den äldre stadsmiljöns karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Bevarad ursprunglig byggnadsvolym.
- Byggnadens stomme; ursprungligt murverk och stomme av timmer.
- Putsad sockel av sten.

- Slätputsad fasad åt väster, locklistpanel åt öster. Östra gavelröstet är täckt med liggande panel, västra gavelröstet är klätt med locklistpanel.
- Detaljer i fasaden – lisener, fotbräda, takgesims, ankarjärn.
- Entréparti med dubbeldörr av trä med glasparti,
- Fönstersättning och fönsterindelning.
- Stentrappan.
- Skivtäckt plåttak.
- Takkupor.
- Ståndrännor.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Lindblad 24 - Gamla tobaksfabriken

Äldre tobaksfabrik som byggts om i funkisstil i samband med Karlskrona verkstadsskolas tillkomst under 1930-talet. Centrala delen av den gamla fabriken uppfördes före år 1877 och resterande delar år 1881-1897. Ansvarig arkitekt för omgestaltningen under 1930-talet var Anders Edblad som ritat många byggnader i staden. Karaktäristiskt för byggnaden är de strama slätputsade fasaderna och de stora fönsteröppningarna som symmetriskt delar in fasaden. Byggnadens värde ligger främst i dess funktionalistiska utformning som fortfarande är relativt välbevarad samt att den ingår i en industrihistorisk miljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsade fasader indelade av släta lisener.
- Keramiska plattor på sockel och i entréomfattning.

- Flackt plåttak
- Fönsterindelning.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Befintlig målning i entré skall bevaras.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid framtida fönsterbyte ska nya fönster anpassas till byggnadens industriella och tidsmässiga karaktär. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Lindblad 24 - f.d. yrkes- och verkstadsskola

Industribyggnad i funktionalistisk stil, ritad av Anders Edblad år 1939 och uppförd för Karlskrona stads verkstadsskolor. Byggnaden är uppförd i en utpräglat funktionalistisk stil, vilket kommer till uttryck i de sparsmakade, släta putsade fasaderna, de stora fönstren med karaktär av fönsterband, platt tak och rundat trapphus med vertikalt fönsterband. De stora fönsterytorna är karaktäristiskt för fabriksbyggnader då man behövde mycket ljus i produktionslokalerna. Byggnaden har genomgått ett fönsterbyte, men indelningen är lik den ursprungliga. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volymen med den asymmetriska norra gaveln och det flacka taket.

- Putsad sockel i liv med fasaden.

- Släta putsade fasader.
- Fönster i fasadliv, fönstersättning och fönsterindelning.
- Vissa ursprungliga träfönster.
- Det runda glasade trapphuset.
- Stora glaspartier i trapphus.
- Dekorativa smidesräcken i trapphus.
- Kopparbleck.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat
- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Befintlig målning i entré skall bevaras.

Rekommendationer gällande fönster:

Samtliga kvarvarande ursprungliga fönster ska bevara och underhållas. Vid framtida fönsterbyte ska nya fönster anpassas till byggnadens industriella och tidsmässiga karaktär. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Lindblad 24 - Hus 4 och hus 5

Välbevarad byggnad i klassicerande stil, uppförd 1924 av Karlskrona stuveri AB då den utökade handelshamnen var i full gång. Uthusbyggnaden på gården kan härstamma från den tidigare panelade träbyggnadens tid. Tillsammans utgör

huvudbyggnaden och uthuset ett värdefullt inslag i området då de berättar om dess fortsatta roll för sjöfarten och hamnens betydelse för staden samtidigt som de i egenskap av samlad bebyggelsemiljö med uthusbebyggelse på gården är ett ovanligt och värdefullt inslag i dagens stadsmiljö. Byggnaden och dess uthus bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden karaktäriseras av 1920-talsklassicismens rena formspråk och omsorg om material med den låga granitsockeln och den återhållna, symmetriska slätputsade fasaden. De klassicerande inslagen som består av en profilerad takgesims som bärs upp av enkla konsoler och bildar antydan till pilasterkapitäl på gaveln är väsentliga för byggnadens kulturhistoriska värde. Det delvis valmade sadeltaket med det enkupiga teglet bidrar till det enkla och sobra uttrycket och den symmetriskt placerade breda frontespisen tar upp nästan hela byggnadens bredd. Takkuporna mot gården i norr bidrar också till byggnadens symmetri. Byggnadens bevarade fönster har stor inverkan på uttrycket.

Uthusbyggnaden karaktäriseras av sin traditionellt enkla rödslammade locklistpanel med dassdörrar av äldre modell och övriga dörrar i trä anpassade till byggnadens karaktär. Enkupigt tegel på pulpettaket gör att byggnaden behållit sitt ålderdomliga uttryck.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Fasadens uttryck med slätputsad yta, putsade fönsteromfattningar och klassicistiska detaljer.
- Mycket låg slät granitsockel.
- Ursprungliga träfönster med hörnbeslag.
- Delvis valmat sadeltak med enkupigt tegel.

Uthus

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Locklistpanel med röd slamfärg.
- Pulpettak med enkupigt tegel.
- Ursprungliga dörrar med spröjsade överljuspartier.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningen.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Loke

Kvarteret Loke består till stor del av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppförd efter stadsbranden år 1790. Längs Rådhusgatan finns fyra äldre träbyggnader, vissa med gårdsmiljö, som har ett betydande värde för berättelsen om staden och för stadsmiljön i anslutning till Stortorget. Även det sena 1800-talet och sekelskiftets växande städer och blomstrande ekonomi visar sig genom butiksbyggnader som Loke 8, Loke 24 samt den mycket välbevarade och särskilt kulturhistoriskt värdefulla Sparbanksbyggnaden från tidigt 1900-tal.

Loke 5

Välbevarad ståndsmässig stadsgård med tydlig 1700-talskaraktär och gårdsmiljö med uthus. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en typisk stadsgård uppförd efter stadsbranden och har ett betydande värde för stadsmiljön i anslutning till Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bostadshus

Det välbevarade bostadshuset uppfördes under 1790-talet efter stadsbranden. Det femkantiga trapphuset mot gården tillkom troligen i slutet av 1800-talet då bostadsbristen i de växande städerna var stor, vilket gjorde att fler lägenheter inreddes på exempelvis vindar. Sockelvåningen fick förstorade skyltfönster och butiksentréer under tidigt 1900-tal, dessa är välbevarade. Byggnadens träfönster är sannolikt från samma tid. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad exponent för Karlskronas trähusbebyggelse som uppfördes efter stadsbranden 1790 och med karaktäristiska förändringar som trapphuset mot gården och butikslokalerna mot gatan. Byggnadens placering vid Stortorget ger den ett stort stadsbildsvärde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad stensockel.
- Locklistpanel med knutlådor.
- Kraftig profilerad takfot.
- Ovalt spröjsat träfönster i gavelröste.
- Äldre träfönster med två till fyra lufter.
- Butiksentréer och skyltfönster från tidigt 1900-tal.
- Äldre butiksskylt VIC Själv KEM.
- Mansardtak täckt med röd plåt.
- Takkupor med segmentbågformad överdel samt tvåluftsfönster av trä i samma form.
- Ståndrännor.
- Stuprör med konformade trattar.

- Femkantigt trapphus med utskjutande taksprång, profilerade taktassar och småspröjsade dekorativa träfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är sannolikt från 1904. Dessa bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde

Gårdshus och uthus

De enkla men välbevarade gårds- och uthusen kring den lilla stenlagda gården är byggda under 1800-talet och möjligen

under det tidiga 1900-talet. Byggnadernas volym med det relativt brant brutna taket med äldre flacka betongpannor och takkupor med luckor, samt de enkla fasaderna av både liggande panel och locklistpanel är mycket karaktäristisk. Gårdsmiljön har ett stort kulturhistoriskt värde då den visar på en typisk gårdsmiljö från tiden kring sekelskiftet 1900.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Brutet tak med äldre flacka betongpannor.
- Liggande träpanel och locklistpanel.
- Kraftig takfot.
- Spröjsade äldre träfönster, vissa med hörnbeslag.
- Glasade ramverksdörrar med spröjsat glas.
- Ståndrännor.
- Utskjutande takkupor med äldre träfönster respektive luckor och profilerade taktassar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Loke 7

Stadsgård från runt år 1800 med bevarad karaktär trots att stor del av fasadelementen är sent tillkomna i gammal stil. Byggnaden har karaktäristisk portgång till den kringbyggda gårdsmiljön. Byggnadens volym, den höga putsade stensockeln och den panelklädda fasaden bidrar till den känsliga stadsmiljön i anslutning till Stortorget. Befintliga fönster är sentida och främmande för byggnadens karaktär. Dessa till trots har byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad exponent för trähusbebyggelsen som uppfördes kort efter stadsbranden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel med knutlådor i avvikande färg.
- Skivtäckt plåttak.

- Ståndränna och stuprör med konformade trattar.
- Träfönster.
- Tidstypiskt äldre dekorativt snidat överstycke till portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 8 - Hus 1 F.d Charkuteributik

Välbevarad och tidstypisk byggnad uppförd år 1887 i nyrenässansstil med rikt dekorerad tegelfasad. Byggnaden fungerade tidigare som charkuteributik. Byggnaden är en värdefull representant för tidens byggnadsskick och med omsorgsfullt utformade fasaddetaljer. På södra gaveln finns ursprungliga träfönster bevarade. Byggnaden bedöms vara

särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slät granitsockel.
- Ornamenterad tegelfasad med gult, rött och svart förbländertegel, pärlfog, formtegel och terrakottablommor.
- Äggstavsfris som gördellist.
- Kraftig profilerad takfot med tandsnittsfris.
- Gjutna ornament i betong på sidorisaliternas tak.
- Halvt mansardtak klätt med svart plåt.
- Plåtinklädd skorsten.
- Ursprungliga träfönster på södra gaveln, ett spetsbågigt ursprungligt träfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintligt utseende avseende material, indelning, hängning, dimensioner och profiler på karm och båge. Igensatta fönster- och dörrpartier mot gatan bör tas upp.

Loke 8 - Hus 2 Borgmästaregatan 12

Bostadshus uppfört av stadens skomakareämbete runt 1790-1800. Byggnadens volym och uttryck med brutet tak, träpanel, lisener och profilerad takfot är relativt välbevarat men sockelvåningen har ovarsamt klätts i ett modernt skivmaterial och de skyltfönster och nya portar som togs upp vid en ombyggnad år 1936 har förändrat byggnadens uttryck. Byggnadens övriga fönster är sannolikt från 1970-talet. Byggnaden har sannolikt haft en annan kulör vid uppförandet. Byggnaden har trots detta ett kulturhistoriskt värde genom sin ålder och som representant för de byggnader som uppfördes efter stadsbranden samt ett stadsmiljövärde som del av den samlade äldre bebyggelsen kring Borgmästaregatan och i kvarteret Loke med anslutning till Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.

- Uttryck med locklistpanel med inklädda knutar i avvikande färg och kraftig profilerad takfot.
- Fönsterindelning.
- Brutet plåttak.
- Takkupor med segmentbågformad överdel.
- Ståndrännor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 8 - Hus 3 Rådhusgatan 1

Relativt välbevarat bostadshus från tidigt 1800-tal. Byggnaden har den för det kuperade Karlskrona typiska höga sockeln och den idag sällsynta höga fritrappan upp till entrén. Vid en ombyggnad år 1888 ersattes sockelns tjocka gråstensmur av tegel och en ytterligare våning inreddes i sockeln. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en representant för den bebyggelse som uppfördes efter den stora stadsbranden, liksom ett stadsmiljövärde som del av den sammanhållna träbebyggelsen längs Rådhusgatan i anslutning till Stortorget och vid Borgmästaregatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Mycket hög sockel.
- Hög fritrappa med granitsteg (apparelj).
- Locklistpanel, rödmålad, med vitmålade knutlådor.
- Fönster med hörnjärn, troligen från sent 1800-tal.
- Ursprungligt entréparti med överljusfönster.
- Profilerad takfot.
- Valmat mansardtak, skivplåt.
- Ståndränna.
- Mindre takkupor.
- Tre plåttäckta skorstenar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är sannolikt från sent 1800-tal och bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Fönster i kupor är sentida. Vid byte av dessa bör nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Loke 22 - Hus 1 Rådhusgatan 5

Mycket välbevarat bostadshus uppfört ca år 1800, med hög andel äldre fasadelement. Den höga sockeln, fritrappan av sten samt portgången till den kringbyggda gården med gårdshus är mycket karaktäristiska för stadens äldre träbebyggelse och väsentliga för stadsmiljön. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för den bebyggelse som uppfördes efter den stora stadsbranden, liksom ett stadsmiljövärde som del av den sammanhållna träbebyggelsen längs Rådhusgatan i anslutning till Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Trappa i natursten med steg av granit.
- Äldre locklistpanel med inklädda knutlådor.
- Släta fönsterfoder.
- Träfönster sannolikt från tidigt 1900-tal.
- Ursprunglig dörromfattning med överljus.
- Träport sannolikt 1920-tal.
- Sadeltak med röd bandtäckt plåt.

Loke 22 - Hus 2 Borgmästaregatan 14

Butiks- och bostadshus från 1880-talet med tidstypisk fasad i nyrenässans mot Borgmästaregatan med rikt dekorerade putsfasad prydd med klassicistiska motiv. Byggnadens butiksentré är troligen från tidigt 1900-tal. Byggnadens övergripande karaktär är bevarad trots fönsterbyte och utgör en god representant för stadens stenbebyggelse runt sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden utgör en väsentlig del av den kulturhistoriskt värdefulla stadsmiljön längs Borgmästaregatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad stensockel.
- Reveterad fasad.
- Ornamenterade putspartier i form av fönsterbröstningar och omfattningar.

- Doriska pilastrar.
- Fönsteröverstycken.
- Träport med spröjsat överljusparti.
- Mansardtak med plåt.
- Utskjutande takkupor av trä.
- Ovanvåningens fönster sannolikt relativt sentida men är av trä med rätt proportioner.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 3 Södra gårdshuset (ej inventerat)

Byggår 1880-tal.

Ombyggnad 1978-1980.

Hus 4 Norra gårdshuset (ej inventerat)

Byggår varierar.

Loke 24 - Hus 1 Borgmästaregatan 16

Bostadshus- och butikshus med reveterad klassicerande fasad från år 1904, men ursprungligen uppfört under 1790-talet. Byggnaden utgör trots ombyggnad och ovarsamt fönsterbyte en väsentlig del av den kulturhistoriskt värdefulla stadsmiljön längs Borgmästaregatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Reveterad fasad med spritputsad sockel, bandrusticerad sockelvåning och slätputsad övervåning.
- Dekorativa profilerade och putsade fönsteromfattningar och bröstningar.
- Mansardtak med slät falsad plåt.
- Plåtklädda takkupor.

- Ståndrännor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 24 - Hus 2 Borgmästaregatan

Mindre butiks- och bostadshus från 1880-talet i nyrenässans mot Borgmästaregatan med rikt dekorerade putsfasad prydd med klassicistiska motiv. Byggnaden utgör trots ovarsamt dörr- och fönsterbyte en väsentlig del av den kulturhistoriskt värdefulla stadsmiljön längs Borgmästaregatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Bandrusticerad sockelvåning.
- Profilerad gördellist.
- Fönsteromfattningar med tympanonfält, voluter och bröstningar.
- Kraftig profilerad takfot.
- Mansardtak med skivtäckt plåt och fönsterkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 24 - Hus 4 F.d. Sparbanken

Mycket välbevarat och storslaget bankpalats uppfört år 1911-1914 efter arkitekt Fredrik Olaus Lindströms ritningar daterade år 1907. Lindström har även ritat Riksbanken på Ronnebygatan 40. Byggnaden har stildrag från både nybarock och jugend, rikt utsmyckad med omfattningar, bröstningspartier, listverk, hörnkedjor mm. Byggnaden är en välbevarad representant för de påkostade och representativa affärs- och bankbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Samtliga äldre byggnadsdelar är bevarandevärda. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Förhöjd sockel i kalksten.
- Fasadens utformning med puts, omfattningar, bröstningar, listverk, hörnkedjor m.m.
- Svagt utskjutande mittparti åt norr. Dekor med tandsnittsfris i kalksten.
- Befintliga ursprungliga tidstypiska träfönster med småspröjsad överdel.
- Omfattning i nybarock stil med brutet pediment vid huvudentré, huggen i kalksten och med vapensköld i betong.
- Ursprunglig port av trä med överljusfönster och smidesdetaljer.
- Takets form och täckning av skiffer och plåt.
- All befintlig dekor på taket.
- Stort välvt överljusfönster med småspröjs åt norr.
- Uppskjutande kalkstensfält med texten Uppfördt af Sparbanken Karlskrona 1911-1914.

- Trappor och bröstningar av kalksten i entréns trapphus.
- Trappa med dekorativa räcken i järn och snidad överliggare i lackat trä (ett nyproducerat).
- Trappa med jugendornamentik i trapphuset.
- Fönsterbänkar av terrazzo.
- Ursprungliga trädörrar till lägenheter.
- Stuckatur i trapphus.
- Blyspröjs i fönster mot trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Ursprungliga träfönster bör underhållas och bevaras då dessa har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Övriga fönster bör vid fönsterbyte utföras lika äldre dokumenterat utseende avseende material, indelning, hängning, dimensioner och profiler på karm och båge.

49

Loke 24 - Hus 5 Rådhusgatan 11

Välbevarad 1700-talsbyggnad omgestaltad år 1909 av arkitekt Frans Evers i nyrenässansstil. Den ursprungliga byggnaden i en våning byggdes då på med en våning och fick sin nuvarande utformning. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte men har bortsett från det ett högt kulturhistoriskt värde som en av byggnaderna som uppfördes efter stadsbranden 1790 och som sedan höjts och getts en för tiden modern karaktär i anpassning till de intilliggande banbyggnaderna som uppfördes kring sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kvaderimiterande rusticering på sockelvåning.

- Ovanvåning med putselement i form av fönsteromfattningar, pilastrar, tandsnittsfris och profilerad takfot.

- Fronton med festonger och pilastrar.
- Trapphus mot gården tillkommet år 1909 med bevarade blyspröjsade mosaikfönster.
- Entréparti med granitpilastrar.
- Krenelering på gårdsflygelns tak och ursprungliga småspröjsade träfönster på övre våningen.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 24 - Hus 6 F.d. Basar- och butiksbyggnad

Välbevarad liten basar- och butiksbyggnad uppförd under 1800-talets senare hälft. Byggnaden är timrad och reveterad med

klassicerande inslag och förlängdes mot väster på 1930-talet. Byggnaden med sitt synliga läge och karakteristiska utformning är en välbevarad representant för tidens basar- och butiksbyggnader, trots ovarsamt dörrbyte. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Putsad fasad.
- Pilastrar och profilerade lister i puts.
- Kraftig profilerad takfot.
- Fönsterpartier sannolikt 1930-tal.
- Valmat sadeltak med röd plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönster- och dörrbyte bör dessa utföras lika äldre dokumenterat utseende avseende material, indelning, hängning, dimensioner och profiler på karm och båge.

Loke 24 - Hus 7 F.d. Magasin och tryckeri

Relativt välbevarad och tidstypisk magasins- och tryckeribyggnad ritad av August Strehlenert år 1895. Under 1930-talet byggdes huset samman med den låga basar- och butiksbyggnaden åt öster. Byggnadens värde ligger främst i byggnadens gårdsexteriör med sin industriella karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Vitmålat tegel med pärlfog.
- Förbländertegel i kraftig geometriskt ornamenterad takfot.
- Takkupor med ursprungliga träfönster.

Rekommendationer gällande
fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha

smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 25 - Hus 1 Borgmästaregatan 20

Välbevarat bostads- och butikshus som fick sin nuvarande utformning år 1874-1884, troligen i grunden en äldre byggnad som byggts på. Byggnadens bottenvåning gjordes om år 1904 och under 1930-talet förändrades bottenvåningens skyltfönster. Byggnaden utgör en väsentlig del av den kulturhistoriskt värdefulla stadsmiljön längs Borgmästaregatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Putsad fasad med profilerade listverk och takfot.
- Fönsterindelning på övervåning.

- Tak i fransk renässansstil, plåttäckt, takkupor av trä.

- Tornens utformning med smidesräcken och runda fönster.

Rekommendationer gällande
fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Loke 25 - Hus 2 Ronnebygatan 53

Bostads- och butikshus från sent 1800-tal som fått sin nuvarande klassicerande utformning under 1919-1921, vilken är kraftigt förändrad genom ovarsamma fönster- och dörrbyten. Med sin småskaliga volym och delvis bevarade äldre karaktär har byggnaden främst ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym och dess småskaliga karaktär
- Putsad fasad som indelas av lisener.
- Klassicerande fasadornament i form av tympanonfält, profilerad takfot och profilerad list.

Rekommendationer gällande
fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 3 Gårdshus (ej inventerat)

Gårdshuset på en våning och vind uppfördes som tillbyggnad till hus 1 år 1905. Byggnaden är uppförd i tegel, med putsad fasad och plåttäckt pulpettak.

Läroverket

Kvarteret Läroverket omfattas av ett flertal kulturhistoriskt värdefulla skolbyggnader runt en skolgård. Den äldsta byggnaden är från 1700-talet men inte ursprungligen uppförd som skola. Resterande skolbyggnader är uppförda för ändamålet med en uppförandetid från år 1882 till 1990-tal. Bebyggelsen vittnar på en kontinuitet på platsen för skoländamål under knappt 200 år.

Läroverket 21 - Hus 1

Det f.d. Högre allmänna läroverket med huvudfasad ut mot Drottninggatan uppfördes år 1882 efter ritningar av professor J.A. Haverman. Läroverket i tidstypisk nyrenässans har en tydlig horisontell indelning av fasaderna med klassiska dekorativa element. Under 1930-talet påbyggdes skolan med en våning efter ritningar av arkitekt Allan Rosén. Byggnaden är välbevarad med undantag för fönsterbyte. Byggnaden är en tidstypisk representant för skolväsendets bebyggelse under 1800-talets andra hälft och ingår i en kulturhistoriskt värdefull skolmiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel och trappor av granit.

- Putsade fasader med rik ornamentering så som förkroppade omfattningar, gesimser, lisener, bröstningar m.m. målade i enhetlig kulör.

- Fasadens horisontella indelning och skolans uppbyggnad med mittrisalit, flyglar och halvrund aula.

- Den södra fasadens mittrisalit med huvudentré och ursprungliga rikt utsmyckade portar, grönmålade.

- Valmat sadeltak belagt med grönmålad plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Läroverket 21 - Hus 2 Gamla skolan, Strübingska huset

Byggnaden som ibland kallas Gamla skolan och ibland *Strübingska huset* efter den möjlige byggherren advokatfiskal Strübing, uppfördes före 1790 och klarade sig i stadsbranden detta år. Byggnaden fungerade som rådhus tills rådhuset vid Stortorget var färdigt och sedan år 1825 har byggnaden använts som skola. Byggnaden är sammanbyggd med hus 1, är två våningar hög med frontespis mot gatan och karakteristiskt runt trapphus mot gården. Exteriören är relativt välbevarad men ett mycket ovarsamt dörr- och fönsterbyte har genomförts. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en av relativt få byggnader äldre än 1790, med välbevarad karaktär och stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade fasader.

- Frontespis mot gatan och runt trapphus mot gården.
- Släta putsade fönsteromfattningar i avvikande kulör.
- Mansardtak belagt med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Läroverket 21 - Hus 3 Gymnastiksal

Tidstypisk gymnastiksal, ritad av Helgo Zettervall år 1883. Byggnaden har, med sitt karakteristiska tunnvalv och rundbågiga fönster, en påtaglig klassicistisk prägel som för tankarna till Florentisk ungrenässans. På- och tillbyggnad utfördes år 1943 efter ett förslag upprättat av tidigare stadsarkitekt Sigge Ullén. Byggnaden är överlag välbevarad men ett ovarsamt fönsterbyte

har genomförts. Byggnaden är en tidstypisk representant för skolväsendets bebyggelse under 1800-talets andra hälft och ingår i en kulturhistoriskt värdefull skolmiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Putsade fasader i slätputs med kvader- och bandrusticering.
- Kraftigt profilerad takfot.
- Kraftigt profilerad gördelgesims som delar in fasaden.
- Stora spröjsade rundbågiga gjutjärnsfönster, svartmålade, samt mindre rundfönster.
- Tunnvälvt tak belagt med svartmålad bandplåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Läroverket 21 - Hus 5

Skola uppförd som tekniskt läroverk år 1949 efter Curt Laudons ritningar. År 1957 genomfördes en påbyggnad med en våning och på 1990-talet gjordes en stor tillbyggnad utmed Östra Köpmansgatan. Utmed Norra Smedjegatan har en tillbyggnad i ett plan gjorts på bottenplan. Skolan har en modernistisk arkitektur med strama, repetitivt uppbyggda fasader och strikt geometriska byggnadskroppar. Uppdelningen av verksamheten i olika byggnadsvolymer med varierande fasadbearbetning beroende på funktion är också ett modernistiskt drag och typiskt för hur skolbyggnader började uppföras under efterkrigstiden. Det finns även drag av nyrealism i arkitekturen, som tex i det gedigna handslagna teglet och putsdekoren i fasad på södra byggnaden. Skolan har genomgått många ändringar, men det ursprungliga arkitektoniska uttrycket är i stora drag bibehållet och den ursprungliga funktionen är tydligt avläsbar. Skolan har ett stort kulturhistoriskt värde då den har haft en viktig samhällsfunktion på orten och har en utformning som belyser sin tids arkitektoniska ideal. Skolan bedöms vara särskilt värdefull

från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Fasader murade i gult handslaget tegel.
- Fasadernas symmetriska fönstersättning och de obrutna murpartierna.
- Klocka åt söder.
- Trappa med steg i dansk sjösten och smidesräcken.
- Dekorativa putspartier i fasad.
- Plantak.
- Arkad mot Östra Köpmansgatan.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning, hängning och färgsättning bör vara likt ursprungligt utförande.

Kvarter och byggnader M-P

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på M till och med P.

Magistraten

Kvarteret omfattar ett flertal kulturhistoriskt värdefulla byggnader så som bankbyggnader uppförda runt sekelskiftet 1900, Wolter Gahns funktionalistiska konserthus från år 1939 och rektorsbostaden, ursprungligen ett av stadens äldsta stenhus vilket återuppbyggdes efter branden 1790.

Magistraten 2

Bank-, butiks- och bostadshus i klassicistisk utformning med inslag av jugend uppförd år 1910 efter ritningar av arkitektfirman Ewe & Melin från Malmö. Huset har fått en påkostad och tidstypisk utformning med fasader i sandsten med hörntorn, indragen takvåning och branta takfall. Viss negativ förändring ur arkitektonisk synpunkt har skett genom utbytta entrépartier och butiksfönster. Byggnaden är en välbevarad representant för de påkostade och representativa affärs- och bankbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Bandrusticerad sockelvåning i sandsten. Puts mot gårdssida.
- Entréparti med rikt dekorerad portal med bl.a. kolonner och brutet gavelparti med voluter.
- Fasader i sandsten indelade av lisener med bas och kapitäl, burspråk med balkonger och rusticerade hörnkedjor.
- Indragen takvåning med smidesräcken.
- Branta takfall klädda med koppar försedda med bl.a. oxögefönster.
- Äldre träfönster med småspröjsad ovandel.
- Dekorationer av sandsten med bl.a. text Bankaktiebolaget Södra Sverige.

Rekommendationer för fönster:

Befintliga äldre träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra

dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Magistraten 5

Hörnhuset vid Klapeidaplatsen på Ronnebygatan uppfördes ursprungligen under 1800-talets andra hälft men är ombyggt under så gott som varje decennium under 1900-talet. Huset har idag främst ett miljöskapande värde för gatubilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Naturstenssockel.
- Slätputsade fasader, gulmålade, med lisener i rutmönster, vitmålade.
- Profilerad takfot i puts.
- Fönster vad gäller indelning och putsad omfattning, vitmålad.
- Sadeltak belagt med rött taktegel.

- Små smäckra takkupor med äldre träfönster, rödmålade.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Magistraten 13 - Konserthuset

Konserthuset uppfördes år 1939 efter Wolter Gahns ritningar i renodlad funktionalism med stram geometrisk uppbyggnad, fasader i tegel och markerad sockelvåning, högdel och entréportik klädda med gotländsk kalksten. Byggnadens övergripande gestaltning är välbevarad även då viss negativ förändring har skett genom dörr- och fönsterbyten. Konserthuset är ett utmärkt exempel på en modernistisk byggnad som samspelar väl med övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kring Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.

- Sockelvåning och högdel med entréparti klädd med gotländsk kalksten.

- Fasader i gult tegel med mönstermurade romber.
- Plantak med takräcke av smide.
- Fönstersättning.
- Ursprungliga entrépartier av fernissad ek.
- Fransk balkong med smidesräcke, svartmålat.
- Utsmyckning Orpheus-reliefen ovanför entréportiken, av skulptör Stig Blomberg.

Rekommendationer för fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Magistraten 15

Mycket välbevarad bankbyggnad, ritad av Gustaf Wickman och uppförd år 1900. Byggnaden har bibehållit sitt ursprungliga utseende med bland annat ursprungliga fönster, putsad fasad indelad med pilastrar samt dekorativa fönsteromfattningar. Undantag är portbytet som påverkar karaktären negativt. Byggnaden är en välbevarad representant för de påkostade och representativa affärs- och bankbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1800/1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Bandrusticerad sockelvåning i puts, beige.
- Slätputsade fasader indelande med pilastrar mellan fönstren, beige.

- Ursprungliga fönsterpartier av trä med småspröjsade rutor, bruna.
- Dekorativa fönsteromfattningar i puts med bl.a. festonger, vita.
- Kraftigt profilerad takfot i puts.
- Indragen vindsvåning med balustradkrön, vitmålat.
- Brant sadeltak täckt med rödmålad plåt.

Rekommendationer för fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Magistraten 16

Flerbostadshus och kontor från år 1901 (1) samt huvudbyggnaden på Butthska gården (2).

Hus 1

Byggnad uppförd år 1901 av Utskänkningsbolaget som restaurang efter ritningar av Löfgren & Paulsson och ombyggd vid flera tillfällen under 1900-talet. Idag har byggnaden en stram klassicistisk utformning med hög sockelvåning, putsfasad indelad av pilastrar och brutet tak. Byggnaden har främst stadsbildsmässiga kvaliteter genom sin volym och fasadutformning. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad sockelvåning med ristad kvaderindelning.
- Slätputsad fasad indelad av pilastrar och hörnkedjor med joniska kapitäl.
- Profilerad takfot.

- Fönsteromfattningar med gavelfält.
- Brutet tak belagt med svart plåt.
- Fönsterpartier med spröjsade träfönster, grönmålade.
- Äldre entréport mot torget.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistorisk värdefull byggnad. Ändring av byggnad får inte förvanska dess karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer för fönster:

Befintliga äldre träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Hus 1

Hus 2 - Rektorsbostaden

Ursprungligen uppförd kring mitten av 1700-talet av bagarmästare Christoffer Butth som en av stadens tre första stenhus. Nedbrunnen vid stadsbranden 1790 men återuppbyggd 1791. Byggnaden är välbevarad och har ett högt värde som ett av stadens äldsta stenhus. De idag rödfärgade fasaderna var ursprungligen vita. Byggnaden har fungerat som landshövdingeresidens. Vid inventeringen på 1960-talet fanns äldre delar bevarade interiört, bland annat bröstpaneler, vägglister och pardörrar med foder i empirestil. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Putsade fasader. Kvaderrusticering i bottenvåning och slätputs i övrigt.
- Fasadens indelning med profilerade gesimser, gråmålade.
- Frontespis mot gatan.

- Äldre spröjsade tvåluftsfönster i trä med hörnbeslag, vitmålade.
- Putsade profilerade fönsteromfattningar, gråmålade.
- Äldre dörrparti, blåmålat.
- Profilerad takfot.
- Brutet sadeltak, belagt med rött taktegel.
- Takkupor (tillkomna under tidigt 1900-tal).
- Möjligen äldre interiöra delar som bröstpaneler, fältindelande vägglister, pardörrar med foder av empiretyp, dörrar, stengolv och taklister.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är sannolikt tillkomna kring början av 1900-talet. Dessa bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 2 - Butthska gården

Modée

Kvarteret Modée är ett av de bebyggelsemässigt brokigaste kvarteren i Kalvhagen och avslutas i söder med stadens minsta gränd, *Nejlikegränd*. Gränden var ursprungligen den enda planerade passagen genom det långsmala hamnkvarteret som gick från strandkanten ner till Gamla Skeppsbrogatan. Liksom huvuddelen av bebyggelsen i de långa kvarteren i Kalvhagen är byggnaderna i kvarteret Modée placerade utmed kvarterets sidor med långsidan mot gatan, gavlar mot norr och söder och gård mot kvarterets inre. Detta förstärker kvarterens långsmala form och de gamla raka grändernas riktning mot havet och det som ursprungligen planerades som köpmanshamn. Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från tidigt 1800-tal till 1960-tal. De två mindre bostadshusen på Modée 2 är sannolikt byggda under tidigt 1800-tal men så förändrade att deras karaktär inte längre går att avläsa. Deras enkla låga volym samt gårdsmiljön bör dock beaktas vid förändringar, och åtgärder som återställer byggnadernas äldre karaktär bör uppmuntras.

Modée 3

Välbevarat flerbostadshus uppfört år 1908–1910 i klassicistisk utformning med frontespis och symmetriskt indelad fasad. Byggnaden är det enda höga stenhuset i kvarteret och stadsdelen, och har förutom det kulturhistoriska värdet som representant för stenstadens bebyggelse ett värde för stadsmiljön som del av den brokiga bebyggelsen i Kalvhagen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med mansardtak, frontespis och runt trapphus mot gården.
- Svagt utkragad sockel av krysshamrad granit med infärgad pärlfog som följs av ett svagt utkragat putsat sockelparti.
- Spritputsad sockel mot gården.
- Sockelvåning med kvaderimiterande rusticering.
- Slätputsad fasad med klassicerande formspråk som lisener, profilerad takgesims och takfot samt tandsnittslist.
- Frontespis med oxögefönster av trä med spröjs.
- Plåttak med ståndrännor.
- Dekorativa ventilgaller.
- Dekorativ grind av trä med äldre fastighetsskylt av emalj.
- Viktoriaplattor och terrazzotrappa i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Modée 4

Välbevarat litet timrat och reveterat bostadshus, uppfört under tidigt 1800-tal, med liten gård och uthus. Byggnaden har inrymt bageri med bakugn och butik. År 1897 reveterades byggnaden och det befintliga lilla uthuset med locklistpanel tillkom. År 1908 byggdes sadeltaket om till mansardtak och takkuporna tillkom. Dagens fasad är mycket enkel, nästan helt utan dekorativa inslag. Byggnaden är representativ för den låga och enkla äldre bebyggelse med gårdsmiljö inne i kvarteret som fram till efter mitten av 1900-talet präglade stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med mansardtak och äldre takkupor.
- Låg utkragad putsad sockel.
- Slätputsad fasad med profilerad gördellist.
- Kraftig profilerad takfot.
- Kraftig takfot mot gården.
- Bandtäckt plåttak med ståndrännor.
- Träfönster i äldre karm.
- Vissa äldre träfönster åt gården.
- Äldre trädörr till portgång.
- Äldre trädörr med glasparti.
- Uthus med locklistpanel och brant brutet pulpettak med långt takfall.
- Två äldre trädörrar i uthuset.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster relativt sentida. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Modée 16

Flerbostadshus i tidstypisk stil från år 1960 ritad av arkitekt Erik Månsson. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Balkongfronterna med mosaik är dock ovanliga, liksom den uppglasade och dekorativt utformade porten, vilket visar på en extra omsorg om material och detaljer. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte mot Norra Smedjegatan men helhetskaraktären är bevarad.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader av gult räfflat tegel.
- Sockel klädd med brun klinker.
- Indragna balkonger med fronter av röd mosaik och smidesräcken.
- Ursprungliga balkonger med smidesräcken åt öster.
- Ursprungligt entréparti med portar av lackad ek med glas och sparplåt av koppar, överljusparti med tandsnittslist samt kalkstenssteg.
- Ursprungliga träfönster åt öster och i balkongpartier åt väster.
- Inga taksprång på gavlar.
- Tegeltak med murade skorstenar.
- Paneldörr till källare.
- Kalkstensgolv i trapphus.
- Mosaik på väggar i trapphus.
- Garage med fasader av gult, räfflat tegel och pulpettak

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

50

Modée 15 - Gamla Andelsmejeriet

Välbevarad byggnad uppförd i jugendstil år 1907 av den nystartade Karlskronatraktens mejeriförening. Den ursprungliga byggnaden innehöll mejeri, mjölkbutik, kontor samt lägenheter. År 1924 gjordes en tillbyggnad med klassicerande formspråk söder om den ursprungliga byggnaden utmed Norra Smedjegatan. Under 1930-talet utökades verksamheten med en kontorsbyggnad norr om Spårgatan i kvarteret Gulin, vilken revs under vintern år 2016. Andelsmejeriet var i drift fram till 1950-talet. Mejeriet berättar om det sena 1800-talets samhällsutveckling där tekniska framsteg och nya idéer möjliggjorde ökade produktionsmängder inom jordbruket samtidigt som efterfrågan på mjölkprodukter ökade på grund av den stora inflyttningen till städerna. På så sätt är byggnaden en viktig del av berättelsen om stadens utveckling och med sin oregelbundna taksiluett och dekorativa gavlar har byggnaden stort värde för stadsmiljön. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Jugendbyggnadens volym med mjuka hörn, utkragade delar och unik taksiluett.
- Svagt utkragad putsad sockel.
- Putsade fasader med dekorativa tegelinslag.
- Formtegel i den kraftiga profilerade takfoten.
- Bandtäckt plåttak med ståndrännor.
- Ursprungliga träfönster med hörnbeslag och spröjs.
- Fönsterbänkar av kalksten.
- Senare tillkommet trappsteg med klinker och trappa med smidesräcken i trapphuset åt öster.
- 1920-talsbyggnadens volym.
- Granitsockel.
- Putsad fasad med omfattningar, bröstningar, profilerad takfot och tandsnittslist.
- Tegeltak.
- Ursprungliga träportar med dekorativa överljuspartier.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning, dimensioner och profiler på karm och båge.

Möllebacken

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av den gamla småskolan i tidstypisk nyrenässans från år 1879 och ett stadsmässigt flerbostadshus från 1930-talet. Kvarteret domineras annars av den kulturhistoriskt intressanta och stadsbildsmässigt karaktäristiska gamla hattfabriken, vars äldsta delar härrör från slutet av 1800-talet men vars exteriör kraftigt förändrats under 1900-talet.

Möllebacken 4:67

Ett litet flerbostadshus med stadsmässig karaktär i hörnet Högabergsgatan/Stora Möllebacksgränd, uppfört år 1934 och ritat av Thure Glimsjö. Huset med oregelbundet utformad hörnfasad, slätputsade fasader och påkostade entréparti är välbevarat och kulturhistoriskt värdefullt med sin gedigna och sakliga arkitektur med omsorgsfullt utformade detaljer. De ursprungliga träfönstren som hade stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde har efter inventeringen bytts ut. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym med bruten gavel och rundat trapphus.
- Hög sockel av granit. Putsad och målad sockel mot gården.
- Grovt riven fasadputs, beige.

- Profilerad takfot.
- Utanpåliggande balkonger med smidesräcken.
- Mansardtak täckt med tegel.
- Pampigt entréparti med ovanljus och omfattning i granit.
- Burspråk i nordväst.

Rekommendationer för fönster:

Vid framtida fönsterbyte bör nya sidohängda fönster utföras i trä med smäckra dimensioner.

Möllebacken 15 - F.d. Småskola

Småskola i tidstypisk nyrenässans uppförd år 1879 med kvaderrusticerade putsfasader och symmetrisk fasaduppbyggnad. Byggnaden är välbevarad med undantag för takmaterial i form av betongpannor. Fönster och entrédörr är utbytta men någorlunda anpassade vad gäller material och utformning. Byggnaden är en god representant för skolväsendets byggnader under 1800-talets andra hälft med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög naturstenssockel med inslag av skolsten i fogen, krönt av en profilerad vitmålad sockellist.

- Kvaderrusticerad putsfasad, gulmålad, med markerade hörnkedjor och pilastrar (mot gatan).

- Markerad, utkragande takfot i vitmålad puts.
- Fronton mot väster.
- Fönster vad gäller material och indelning.
- Valmat sadeltak.
- Markerat entréparti med omfattning och tympanonfält/fronton i puts, vitmålat.

Rekommendationer för fönster:

Fönster- och dörrkulör kan med fördel ersättas med en mer tidstypisk färgsättning: brunt, brungrå eller gröngrå. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Möllebacken 15 - Hattfabriken

Stort fabrikskomplex utbyggt i flera omgångar från 1870-tal till 1980-tal, med kraftigt förändrad exteriör. Byggnaderna har inrymt Karlskrona Hattfabrik som startade på 1870-talet, och de äldsta delarna av fabriken är från denna tid. Det karakteristiska hörnhuset vid Stora Möllebacksgränd/Högabergsgatan är ursprungligen ritad av August Strehlenert och uppförd under 1890-talet som en tvåvånings byggnad med kraftig gördelgesims och profilerad takfot. Fasaderna var spritputsade och indelade med slätputsade listverk och stora småspröjsade fönsterpartier. Under 1940-talet byggdes fabriken om och fick ytterligare en till två våningar samt en funktionalistisk utformning, skapad av arkitekt Anders Edblad. Hattfabriken var verksam fram till 1970-talet och därefter har byggnaderna förändrats ytterligare, bland annat genom fönsterbyten och liknande. De kontinuerliga förändringarna gör att de olika byggnadsdelarnas ålder och ursprungliga karaktär inte går att utläsa, men byggnaden är bebyggelsehistoriskt intressant då den visar på verksamhetens utveckling.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Uttrycket med putsade fasader.
- Den karakteristiskt välvda takformen.
- Volymen med den uppskjutande hörndelen.
- Fönstersättning.
- Bevarad dörr i rostfritt stål från 1940-talet mot öster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Nauckhoff

Kvarteret Nauckhoff är det största kvarteret i Kalvhagen och det kvarter som fått sin nuvarande form senast. Bebyggelsen präglas av samhällsomvandlingen vid sekelskiftet 1900 med en större skala och moderna funktioner som badhus och elektricitetsverk. I övrigt har kvarteret tidigare bestått av mindre industribyggnader och präglats av industri- och hantverksverksamheter. Kvarteret utgör en viktig del av stadens utveckling kring sekelskiftet 1900 och en del av den helhetsmiljö som visar sekelskiftets stadsförändringar tillsammans med Fribergska huset och Jernvägshotellet i kvarteret Lagerberg, Centralstationen, den nu rivna basarlängan i kvarteret Holmdahl, Fängelset och Kungsplan samt Hoglands park.

Nauckhoff 15 - Hus 1

Välbevarat mindre bostadshus i tidstypisk nyrenässansstil, sannolikt en äldre byggnad som reveterats och fått dess nuvarande exteriöra karaktär under andra halvan av 1800-talet. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad byggnad med konsekvent genomförd arkitektur. Byggnaden har även stor betydelse för stadsmiljön i kvarteret som i övrigt domineras av industribyggnader och offentliga byggnader. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Grovputsad sockel.
- Putsad rusticerad bottenvåning.
- Kraftig profilerad gördellist.

- Slätputsad övervåning
- Putsade fönsteromfattningar.
- Befintliga äldre träfönster med hörnbeslag.
- Sadeltak med tegel.
- Dekorativa ventilgaller.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Nauckhoff 15,16 - Elektricitetsverket

Det gamla elektricitetsverket ritades av Gustav Wickman år 1907. Elektricitetsverk är en typisk byggnad som uppfördes runt sekelskiftet i svenska städer när elektriciteten tog över efter

ångkraften. Verket bestod av både kontor och industribyggnader, och alla är utformade med tydlig jugendkaraktär. Den nordöstra kontorsbyggnaden är mycket välbevarad men av de två västra byggnaderna återstår endast ytterväggarna efter ombyggnad år 1994, bland annat till simhall. Mycket tidstypiskt är den dekorativa reliefen med glödlampor och kablar ovanför entrén. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kontorshusets volym och taksiluett.
- Murad sockel av kvaderrusticerad granit med pärlfog.
- Slätputsade fasader med släta vita fönsteromfattningar.
- Entréparti med dekorativa reliefer, spröjsat överljus och ursprunglig port av trä.
- Träfönster med befintlig indelning.
- Dekorativa takkupor.
- Plåttak.
- Äldre belysningsarmaturer.
- Övriga byggnaders volym och taksiluett.
- Slätputsade fasader.
- Spröjsade träfönster.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningens egenart.

- q_1 Byggnaden får inte rivas. Byggnaden volym får inte förändras.
- a Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, -utbyte av takmaterial, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga äldre träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga/äldre fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning, dimensioner och profiler på karm och båge.

Nauckhoff 15 - Ställverk

Ställverk uppfört år 1951 och ritat av Skånska cementgjuteriet. Ursprungligen fanns endast fönster i övre delen av fasaden. Den östra delen är omgestaltad i samband med tillkomstens av Affärsverkens moderna kontorsbyggnad. Byggnaderna har en viss industriell karaktär bevarad och de är av samhällshistoriskt intresse med sin koppling till stadens tekniska försörjning.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader med rutnät i relief.
- Gul tegelfasad.
- Fönsterband i fasadens övre del.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Utformningen med

fönsterband med repetitiv indelning har betydelse karaktären.

Nauckhoff 16 - Varmbadhuset

Mycket välbevarat varmbadhus i utpräglad jugendstil, ritat av Wilhelm Klemming och uppfört år 1903 av Karlskrona Varmbadhus AB. Badhuset är ett av landets äldsta och har varit i drift sedan det startade. Wilhelm Klemming ritade flera badhus men förutom Karlskrona varmbadhus återstår endast Centralbadet i Stockholm. Varmbadhuset skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Förändring får inte göras i stomme eller befintlig rumsindelning.
3. I de utrymmen som kryssmarkerats, bil. 5, får ej heller göras ingrepp i äldre fast inredning.

4. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella material och metoder på ett sådant sätt att dess kulturhistoriska värde inte minskar.
5. Det område runt byggnaden som markerats på karta, streckad med blå färg i bil. 2, får ej utan länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

Varmbadhuset har en utpräglad jugendstil där huvudentréns rundade putsade fasad med stendetaljer och böljande formspråk, uppglasning och tornform visar upp tidens stilideal. I badhuset finns första och andra klassens bassänghallar bevarade, liksom trapphallar och tvättstuga med manuell hiss. Ursprungliga tidstypiska detaljer som mässingstänger, järnsmide, trappräcken och målade glasdörrar finns också bevarade. De två bassängerna som är placerade på varsitt våningsplan över varandra möjliggjordes genom användandet av armerad betong som var en nyhet kring sekelskiftet. Bassängrummen är liksom resten av badhuset omsorgsfullt utformade för att erbjuda lugn och avkoppling såväl som tvätt- och badmöjligheter, allt enligt tidens ideal.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Nordstjärnan

Kvarteret Nordstjärnan innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av ett flertal köpmansgårdar uppförda under 1700-talet i dess södra del med inslag av affärs- och flerbostadshus från 1800-talet. I kvarterets norra del förekommer en enhetlig gatusekvens med tegelbebyggelse från 1960-talet med bl.a. en missionskyrka.

Nordstjärnan 22

Byggnaden, ursprungligen i en våning uppförd år 1828, påbyggdes år 1880 med ytterligare en våning och fasaderna reveterades. År 1936 skedde nästa stora förändring av fasaden då den mot gatan fick ett mer funktionalistiskt utseende och merparten av omfattningar, gesimser och övriga dekorationer togs bort. År 1957 togs större fönster upp i bottenvåningen. På tomten finns även ett välbevarat lusthus med gulmålad locklistpanel och vitmålade snickerier, bl.a. hörnpilastrar med kannelyr. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i dess ålder och tydligt avläsbara förändringshistorik.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Bevarade detaljer från äldre utformning i form av konsoler under fönster, profilerad takfot, horisontala lister ovan sockelvåning, brutet pediment på gavel, lunettfönster, utbyggnad med ornamenterad post (ornament i puts), baldakin med kolonner, dörr mot gård.

- 1936 års funktionalistiska karaktär med slätputsade fasader, ospröjsade tvåluftsfönster och rundade skyltfönster i sockelvåning

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Nordstjärnan 23

Reveterat bostads- och butikshus troligen uppfört på 1700-talet men kraftig ombyggt år 1907, då nuvarande fasad tillkom med bl.a. jugendornament med pilastrar, omfattningar, takfot och gördelgesims i puts. Negativ förändring har skett genom fönster- och dörrbyte. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde utifrån dess ålder, volym och bevarade jugendornament.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre stomme och byggnadsdelar dolda under nuvarande fasad.
- Fasadernas jugenduttryck från år 1907 enligt beskrivning ovan.
- Sadeltak belagt med skivlagd plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Nordstjärnan 24

Köpmansgård från omkring 1700 med tillhörande uthus. Bostadshuset mot gatan fick nya fönster och enkeldörrar till butikslokaler år 1925. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i

att det är en av stadens äldsta byggnader, att det fortfarande har en påtaglig 1700-tals karaktär och att det tillsammans med de något senare uppförda uthusen har ett stort byggnadshistoriskt värde, samt att det ingår i en enhetlig gatumiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög sockel i sten, putsad och gråmålad.
- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel, indelade med knutlådor.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster i trä, rödmålade.
- Portgång med äldre port i trä, spegelindelad och rödmålad.
- Dörrar- och skyltfönster från 1920-talet i sockelvåning.
- Kraftigt profilerad takfot i trä.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är från 1925 och bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Nordstjärnan 25

Köpmansgård från ca 1700 med tillhörande uthus. Bostadshuset i två våningar fick en omgestaltad fasad år 1890 då bottenvåningens fönster förstorades och sockelvåningens rusticering tillkom. Negativ förändring har skett genom sentida fönsterbyte och takkupor. Bostadshuset har ett kulturhistoriskt värde som en av stadens äldsta byggnader som till stor del bevarat sin karaktär och ingår i en värdefull gatumiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel
- Rusticerad sockelvåning i gråmålad puts.
- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel, indelade med knutlådor.

- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Nordstjärnan 27

Köpmansgård uppförd runt år 1700 med tillhörande uthus. Bostadshuset mot gatan var ursprungligen av timmer i en våning. I början av 1800-talet tillkom två fönsteraxlar vid vardera gaveln. År 1914 reveterades fasaderna vilket motsvarar dagens utseende. En negativ förändring har skett genom fönster – och dörrbyten. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en av

stadens äldsta byggnader som devis bevarat en äldre karaktär och ingår i en värdefull gatumiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre stomme och byggnadsdelar dolda under nuvarande fasad.
- Putsade fasader indelade av lisener.
- Kraftigt profilerad gördellist och takfot i puts.
- Putsade dörr- och fönsteromfattningar.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Bottenvåningens rundbågiga butiksfönster.
- Portgången och dess placering.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Nordstjärnan 28

Fastigheten utgörs av två byggnader från 1897 respektive 1700-talet.

Hus 1

Byggnaden uppfördes år 1897 på pålad grund och ersatte en äldre timmerbyggnad. Huset är uppfört i tidstypisk

jugendarkitektur med volutgavlar, utsmyckad portal och markerade våningsplan och är relativt välbevarat med undantag för fönsterbyte. Arkitekt är ej känd. Byggnaden är karaktäristisk för tidens byggnadsskick runt sekelskiftet 1900 och en god representant för Karlskronas jugendbebyggelse. Byggnaden har genom dess exponerade läge ett stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Bandrusticerad sockel i puts.
- Slätputsade fasader försedda med dekorativ utsmyckning i grå puts.
- Fasadens horisontala indelning med gesimser.
- Volutgavlar.
- Sadeltak belagt med rödmålad plåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Byggnaden uppfördes troligtvis runt år 1700 i timmer på låg stengrund. Huset är välbevarat exteriört med undantag av fönsterbyte och takmaterial. Byggnaden har genom sin ålder ett byggnadshistoriskt värde och genom dess volym ett stadsbildsvärde som en representant för den låga trähusbebyggelsen som präglade staden under 1700- och 1800-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre stomme och byggnadsdelar dolda under nuvarande fasad.
- Fasader klädda med rödmålad fasspontpanel.
- Svartmålade knutlådor och profilerad takfot.
- Sadeltak.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Nordstjärnan 29

Bostadshus troligtvis uppfört under 1700-talets andra hälft med tillhörande uthus från 1904. Bostadshuset tillbyggdes med trapphus och takkupor år 1820. Fastigheten följer en för Karlskrona karaktäristisk byggnadsutveckling och byggnaderna har till stor del bevarat sin karaktär samt ingår i en värdefull gatumiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fogad stensockel.
- Fasader klädda med locklistpanel, vitmålade, med grönmålade lisener.
- Takkupor från 1800-talet.
- Spröjsade tvåluftsfönster i trä.
- Mansardtak belagt med rött tegel.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Nordstjärnan 32

Stadsgård uppförd år 1791 efter den stora stadsbranden. Gården är ombyggd under flera tidsperioder och har många stilhistoriska uttryck med stadsbildsmässiga värden.

Hus 1

Bostadshuset mot gatan uppfördes år 1791 som en timmerbyggnad i en våning på en sockelvåning av sten. Den breda frontespisen tillkom mellan 1828 och 1856. Gårdsflygeln i tegel tillbyggdes 1899 samtidigt som trapphus och burspråk. År 1929 reveterades fasaden mot gatan, burspråket kläddes med koppar och de stora skyltfönstren sattes in. Kuporna har tillkommit efter 2011 då även ett ovarsamt fönsterbyte genomfördes. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde utifrån dess ålder, volym och tydligt läsbara karaktäristiska tillägg som frontespisen, vars syfte var att ge byggnaden en mer stadskaraktär, och burspråket i tidstypisk 1920-talskaraktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av marmor.
- Reveterad fasad med tidstypisk 1920-talskaraktär. Gult slätputs med vitmålade lisener och omfattningar.
- Burspråk av koppar med dekor i form av festong från 1920-tal.
- Mansardtak av plåt med frontespis 1800-tal.
- Tidstypiskt skyltfönster från 1920-talet.
- Liggande fasspontpanel.
- Tidstypiskt trapphus från sent 1800-tal.
- Granitsockel och trappa.
- Brädinklädd markerad takfot.
- Burspråk åt öster med äldre träfönster.
- Fasader murade i rött tegel, delvis med pärlfog.
- Mönstermurade fönsteromfattningar.
- Markerad profilerad takfot.
- Plåttak med svart bandplåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer gällande fönster:

Äldre befintliga träfönster, exempelvis på litet burspråk på gaveln mot gränden, bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Byggnaden uppfördes troligtvis mellan 1856–1889. Huset har byggts om- och till i omgångar men den huvudsakliga karaktären av en småskalig affärsbyggnad i trä är bevarad. Negativ förändring har skett genom igensatta öppningar mot gården samt utbytta dörrar – och fönster. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en representant för en tidstypisk och karaktäristisk långsmal affärsbyggnad från 1800-talet. Byggnaden har genom dess placering vid en av de äldsta affärsgatorna ett viktig stadsbilsmässigt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel, delvis putsad.
- Fasader klädda med liggande panel som indelas av knutlådor. Putsad fasad åt öster och norr.
- Ursprungliga fönster åt öster.
- Kraftig profilerad takfot med bladformig fris i trä.
- Valmat sadeltak belagt med enkupigt tegel.
- Segmentbågformade takkupor.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer gällande fönster:

Enstaka äldre träfönster finns bevarade. Dessa bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte av mer sentida fönster ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Nordstjärnan 33

Bostads- och butikshus från 1860-talet uppförd i timmer och panel på murad stensockel. År 1891 uppfördes ett trapphus på gårdssidan och gatufasadens fönster förändrades och fick tvärpost. Året efter reveterades fasaderna och försågs med putsdekor mot gatan. Två takkupor uppfördes mot söder. 1910 tillkom skyltfönster i bottenvåningen och 1929 uppfördes ytterligare två takkupor. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en äldre byggnad som getts en mer modern utformning i slutet av 1800-talet, varifrån karaktären är välbevarad. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde och kontinuitetsvärde som butikshus. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Reveterad slätputsad fasad, rusticerad i bottenvåningen.

- Bottenvåningens skyltfönster med kopparklädda fönsterbågar och entrédörr från 1920-talet.

- Rik putsornamentering i fönsteromfattning, takfot samt bröstningspartier.

- Äldre utåtgående fyrluftsfönster av trä med hörnbeslag.

- Portgång till gården.

- Takkupor med spiror.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är huvudsakligen från 1891 och bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Nordstjärnan 34 & 39

Flerbostadshus och kyrka uppförda år 1960 efter Stig Forsbergs ritningar åt Lutherska missionsförsamlingen. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaderna är välbevarade frånsett fönsterbyte och förstorade och inglasade balkonger mot söder. Bostadshuset och kyrkobyggnaderna är kulturhistoriskt värdefulla med sin gedigna tegelarkitektur som är typisk för tiden. Kyrkobyggnaden är även av kulturhistoriskt intresse som exempel på modernistiskt, småskaligt kyrkobyggande i stadsmiljö. Byggnaderna har ett stort miljöskapande värde som del i gatubilden med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Flerbostadshus

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Fasader av skurat rött tegel med inslag av dekorativ mönstermurning.
- Blyinfattade dekorativa fönster med färgat glas.
- Kopparbleck.
- Större järnfönster med färgat glas.
- Granitomfattning vid entréparti.
- Ursprungliga portar av lackad ek med sparkplåt av koppar.
- Rundbågiga kopplade träfönster med blyspröjs.
- Byggnadsvolymer och takform.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha

smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Kyrka

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Fasader med räfflat rött tegel i storformat och fog med grov ballast.
- Äldre träfönster i sockel åt norr.
- Ursprungliga entrépartier av trä med glaspartier och glasade träportar.
- Indragna trapphus.
- Kopparbleck ovanför entréer.
- Marmortrappor i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Kyrka

Nordstrjärnan 35

Flerbostadshus med garage, uppfört år 1961 efter Stig Forsbergs ritningar. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden uppvisar omsorg

både i detaljutformning och materialval, och är välbevarad bortsett från fönsterbyte. Byggnaden har ett stort miljöskapande värde som del i gatubilden med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel med grovt riven puts.
- Tegelfasad med rött räfflat tegel i storformat. Fog med grov ballast.
- Fasaden i liv med sockel.
- Ursprungliga balkonger med smidesräcken och fronter av fint korrugerad plåt.
- Ursprunglig dörr mot gården.
- Hög kalkstenssockel mot gatan.
- Portomfattning av kalksten.
- Marmortrappa i trapphus.
- Gatunummermarkörer.
- Armaturer garage.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Nordstjärnan 36

Flerbostadshus uppför år 1968 efter Peter Celsings ritningar. Huset är utformat som en pendang till grannfastigheten (Nordstjärnan 35). Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden uppvisar omsorg både i detaljutformning och materialval. Den är välbevarad frånsett byte av balkongfronter. Byggnaden har ett stort miljöskapande värde som del i gatubilden med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög sockel av kalkstensskivor.
- Putsad sockel mot norr och gården.
- Tegelfasad i rött tegel i liv med sockeln.
- Avsaknad av takfot.

- Fönster i fasadliv.
- Regelbunden fönstersättning med viss förskjutning i trapphus.
- Asymmetriskt placerad risalit på norra gaveln.
- Ursprunglig trädörr mot gården.
- Delvis indragna balkonger.
- Marmortrappor i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Odin

Kvarteret Odin består av värdefull bebyggelse uppförd under perioden 1790-talet till 1960-talet. Mot Fisktorget i norra delen av kvarteret finns en välbevarad sekvens av framförallt 1700- och 1800-talsbebyggelse som har stort miljöskapande värde.

Odin 3 - Ringheimagården

Stadsgård som ursprungligen är uppförd under sent 1700-tal, och omgestaltad under 1870-talet till nuvarande utseende. Huvudfasaden mot Fisktorget är bäst bevarad och har ett viktigt miljöskapande värde. Mot gården har flera balkonger och terrasser tillkommit under senare tid. Entrépartier i sockelvåningen har försetts med kraftigt avvikande aluminiumdörrar. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en 1700-talsbyggand med välbevarad representativ 1870-talskaraktär. Byggnadens exponerade läge i stadsbilden ger den ett högt stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Utkragande sockel, mörk.

- Putsad och bandrusticerad sockelvåning, grå.

- Stänkputsade fasader i en rosa kulör, indelade med en kraftig gördelgesims och profilerad takfot.

- Frontespis.

- Förkroppade fönsteromfattningar och bröstningspartier, beige.

- Äldre spröjsade fyrluftsfönster samt rundfönster i frontespis, vitmålade.

- Mansardtak belagt med skivlagd plåt, svartmålat.

- Äldre takkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster mot fisktorget har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde och bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte av fönster i kupor, mot Stymansgatan och mot gården bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge alternativt likt utförande som fönstren mot Fisktorget.

Odin 4

Bostadshuset från år 1893 i nyrenässans med bevarad karaktär. Karakteristiskt för byggnaden är de putsade fasaderna med rik putsdekor, markerad gördelgesims och takfot. Byggnaden är en tillbyggnad till det östra grannhuset, Odin 5. Butiksentrén togs upp år 1951. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad stensockel, grå.
- Stänkputsade fasader, gulfärgade, indelade med kraftiga gesimser och en utkragande takfot uppburen av konsoler.
- Spröjsade tvåluftsfönster av trä, med putsade, dekorativa omfattningar.

- Pardörr med speglar och fönster, vitmålad.
- Mansardtak belagt med svartmålad skivplåt.
- Ursprungliga lukarner med segmentbågiga ovanstycken.
- Avvattning med ståndränna och konformade trattar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Odin 5

Bostadshus uppfört före år 1854, med välbevarad karaktär. Fasaderna är i princip identiska med en uppmätningsritning från år 1893 då tillbyggnaden på Odin 4 uppfördes, med undantag för bottenvåningens fasad som genomgått en ovarsam förändring under 1900-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad stensockel, grå.
- Putsade fasader, gula, indelade med en smal gördelgesims och markerade hörnkedjor, vitmålade.
- Spröjsade tvåluftsfönster av trä, vitmålade med profilerad omfattning.
- Under fönstren vån 2 sitter dekorativa medaljonger i puts.

- Kraftig, profilerad takfot.
- Mansardtak belagt med skivlagd plåt, svart.
- Avvattning med ståndränna, stuprör med skarpa vinklar och konformade trattar.
- Takkupor vad gäller storlek och utformning (ej fönster).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster i ovanvåning har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde och bör underhållas och bevaras. Fönster i kupor och skyltfönster bör vid byte utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning i uppmätningsritning från 1893.

Odin 7

Bostadshus uppfört före år 1854, kraftigt ombyggt år 1976 då bl.a. fasaden tilläggisolerades. Dessförinnan var bottenvåningen putsad och den övre våningen klädd med gul locklistpanel. Byggnaden har främst ett miljöskapande värde som en del av en äldre ensemble byggnader längs Fisktorget.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med markerade våningsplan och mansardtak.
- Fönster vad gäller indelning och material.
- Mansardtak belagt med koppar.
- Takkupor vad gäller storlek och utformning (ej fönster).
- Avvattning med ståndränna, stuprör med skarpa vinklar och konformade trattar.
- Dörr med äldre beslagning in till gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Odin 23

Välbevarad stadsgård från tidigt 1800-tal med samtida gårdsbebyggelse och äldre passage till Fisktorget.

Huvudbyggnad

Bostadshuset mot Hantverkaregatan är uppfört under tidigt 1800-tal och har en reveterad fasad med rusticerad bottenvåning från sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Huset karaktäriseras av den symmetriskt placerade entrén med pardörr och kraftigt markerat överstycke. Byggnaden har högt kulturhistoriskt och stadsbildsmässigt värde utifrån dess välbevarade karaktär från sekelskiftet 1900 med en volym som avslöjar ett uppförandeår från ca 100 år tidigare. Dess samband med de bevarade gårdsbyggnaderna förstärker byggnadens kulturhistoriska värde. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.

- Putsad och rusticerad bottenvåning.
- Kraftigt profilerad gesims och takfot i puts, vit.
- Äldre spröjsade två- och fyrluftsfönster av trä.
- Fönsteromfattningar och bröstningar i puts, vita.
- Träportal och pardörr (spegeldörr) i trä.
- Portgång till gården.
- Granitsteg i trappa.
- Mansardtak täckt med svart falsad plåt.
- Avvattning med ståndränna och konformade trattar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Gårdshus

Bostadshus i vinkel, den norra delen möjligen uppförd före år 1790 medan södra vinkelbyggnaden är uppförd under 1800-talets början, före år 1828 enligt brandförsäkringsdokument från denna tid. Gårdshuset har bl.a. inrymt bostad, kök och brygghus, bakarestuga med bakugn, spannmålsvind och packbod. Byggnadens karaktär är i huvudsak bevarad trots ovarsamma fönsterbyten.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Fasader av liggande gulmålad panel.

- Fönsteromfattningar, rödmålade.
- Fönstren indelning (spröjsade tvåluftsfönster).
- Sadeltak belagt med röd plåt.
- Avvattning med ståndränna.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Östra uthuset

Uthus med stomme av brädor, uppfört före år 1828, möjligen redan under 1790-talet. Byggnaden har använts som häststall, mangelbod, vedbod m.m. Byggnaden är välbevarad med äldre trädörrar med spröjsat ovanljus och viktig för helhetsmiljön på gården.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader med locklistpanel, gula.

- Tre äldre spegeldörrar i rad, röda, med ovanljus.
- Pulpettak belagt med röd bandplåt.

Östra uthuset

Västra uthuset

Mindre uthus i tegel med putsade fasader och välbevarad karaktär, uppfört år 1928.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, grå.
- Slätputsad fasad, vit.
- Tvåluftsfönster av trä (1940-tal).
- Enkeldörr av trä.
- Valmat tak belagt med svart plåt.

Östra uthuset

Odin 26

Flerbostadshus uppfört år 1965 efter ritningar av Stig Forsberg. Byggnaden har karakteristiska tegelfasader indelade med lisener, och den är välbevarad med undantag för utbytta fönster och dörrar. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen med plant tak.
- Sockel klädd med kalkstensplattor.
- Fasad i gult tegel indelad med lisener.
- Garageport av fernissad ek.
- Port av ek med glasparti, mot gården.
- Skärmtak av koppar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Odin 27

Flerbostadshus uppfört år 1965, ritat av Stig Forsberg. Stilen är typisk för tiden, och karakteristiskt är sockeln som går i liv med fasaden, det räfflade fasadteglet, dörrpartierna i ek och de indragna balkongerna. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en gatumiljö med många tegelbyggnader från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden, gråmålad.

- Fasader i gult räfflat tegel.
- Indragna balkonger med smala smidesräcken (osäkert om fronterna är bytta eller ursprungliga).
- Ursprungliga fönsterpartier i sockelvåning och på balkonger.
- Omfattning av kalksten vid entré.
- Kalkstengolv invändigt i trapphus.
- Ursprungliga entrépartier i fernissad ek.
- Valmat sadeltak.
- Utskjutande takutsprång med synliga tassar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Odin 28

Flerbostadshus i tidstypisk jugend, ritat av August Strehlenert år 1903. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, de slätputsade fasaderna med de för varje våningsplan individuellt utformade fönsteromfattningarna, samt ovanvåningens dekorativa kolonner. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit (idag målad).
- Bottenvåning med spritputsad kvaderimiterande rusticering, grå.
- Slätputsad ljus fasad med ovanvåning indelad med halvkolonner med korintiska kapitäl.

- Profilerade listverk.
- Förkroppade fönsteromfattningar i puts, vita.
- Frontespisens form och putsade dekor.
- Takkupornas form.
- Bevarat spröjsat ovanljus i portgång.
- Kraftig profilerad takfot.
- Mansardtak täckt med svart plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Palander

Kvarteret Palander är ett av hamnkvarteren i Kalvhagen som sedan staden grundades år 1680 präglades av den civila handelssjöfarten. Kvarteret karaktäriseras av sin långsmala form där byggnader placerats i gatuliv kring kvarterets sidor, vanligen med gavlarna i nord-sydlig riktning. Stadens äldsta bevarade hantverksgård, *Tunnbindaregården*, ligger som en ö av ålderdomlighet i kvarterets södra del medan de karaktäristiska smalhusen uppförda år 1939–1958 visar de bostadssociala åtgärderna som startade under 1930-talet som svar på dålig bostadsstandard och bostadsbrist, och som innebar en genomgripande förändring av stadsbilden. Även nyare bebyggelse i kvarteret har byggt vidare på den äldre bebyggelsestrukturen i området – med en förhållandevis låg skala, fasader i gatuliv och gårdar inne i kvarteret. Byggnaden i kvarterets nordöstra hörn är uppförd i slutet av 1900-talet i gammal stil.

Palander 8 F.d. Snickeriverkstad

Verkstadsbyggnad från efterkrigstiden, med relativt välbevarad funkiskaraktär. Byggnaden ritades som snickeriverkstad av den produktive arkitekten Anders Edblad år 1947 och tillhörde Centrala verkstadsskolorna, som var skolor för yrkesutbildning. Verkstaden bidrar till Kalvhagens stadsbild genom sin enkla volym, sina putsade fasader och relativt låga höjd. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt byte till fönster och dörrar i aluminium. Den har ett miljöskapande värde på platsen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Grovputsad sockel i liv med fasad.
- Slätputsad fasad.
- Utskjutande takfot med synliga sparrar.

- Utskjutande taksprång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt befintligt utförande.

Palander 18 - Tunnbindaregården

Mycket välbevarad hantverksgård bestående av bostadshus, gesällhus, uthus och verkstadslänga samt en trädgård. Bostadshusets bottenvåning byggdes omkring år 1700 och byggdes på med ett halvplan under sent 1700-tal. Verkstadslängan längs Thore Christoffersgatan är troligen uppförd under sent 1700-tal och gesällstugan på gården byggdes troligen under 1800-talets början. På fastigheten finns också ett garage från 1930-1940-talet. Tunnbindaregården beboddes av tunnbindare år 1837-1931, och är stadens äldsta bevarade hantverksgård. Gården är av stort kulturhistoriskt värde med intakt ålderdomlig karaktär. Som en av de sista resterna av det gamla Kalvhagen är gården av mycket stor betydelse för stadsmiljön. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1 - Bostadshus

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volym och den kringbyggda gården.
- Murad sockel av gråsten.
- Äldre lucka i sockeln, av liggande spont med smidda bandgångjärn.
- Äldre locklistpanel med knutlådor.
- Kraftiga inklädda hörnknutar, vitmålade.
- Kraftiga vindskivor.
- Stuprör med skarpa vinklar.
- Äldre träfönster med smidda hörnbeslag, troligen 1800-tal.
- Kraftig takfot.
- Granittrappa.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Rödslammad gårdsfasad.

- Äldre fönster med hörnbeslag åt gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Bostadshus

Hus 2 och 3 - Västra gårdshusen (gårdsfasader ej inventerade)

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Pulpettak med papp.
- Västra fasaden av grov lockpanel med bilade kanter, rödslammad.
- Synliga taksparrar åt väster.

Hus 4 - Östra längan (gårdsfasad ej inventerad)

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Mycket låg murad sockel av gråsten.

- Synlig liggtimmerkonstruktion, slätbilad och rödslammad.
- Delvis oregelbunden lockpanel.
- Äldre träfönster med spröjs och träluckor.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Murade och putsade skorstenar.
- Dubbel port av brädor till gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Östra längan

Palmqvist

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av Klintastugan vars äldsta delar går tillbaka till 1700-talet, ett omgestaltat jugendhus samt en relativt enhetlig

flerbostadsbebyggelse från 1930- till 1950-tal i rött tegel, med byggnader ritade av Anders Edblad och Wolter Gahn.

Palmqvist 5 - Klintastugan

Gård med bostadshus av ålderdomlig karaktär, beläget vid appareljen vid Hästkvarnsbergets norra del. Gården omnämns redan under tidigt 1700-tal, men dess exakta byggnadsår är inte känt. Namnet *Klintastugan* kommer troligen från Erik Klint, ägare år 1786–1818. Under stadsbranden år 1790 klarade sig endast en mindre del av bostadshuset samt grunden och runt år 1820 uppfördes nuvarande byggnad på den gamla grunden. Under 1960-talet byggdes stugan till mot väster och tilläggsisolerades, efter ritningar av Bo Swahn. Den mindre byggnaden åt söder tillkom troligen runt år 1900. Den äldsta delen av gården är välbevarad med intakt karaktär och vittnar om den trähusbebyggelse som dominerade stadsbilden under 1700- och 1800-tal. Gården har ett stort miljöskapande värde och bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Delvis putsad naturstensgrund.
- Rödmålad profilerad locklistpanel (slamfärg) med vitmålade knutlådor.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade.
- Äldre entrédörr, gråmålad spegeldörr med festonger med ovanljus.
- Koppardetaljer.
- Sadeltak och valmat tak, belagt med enkupigt lertegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Palmqvist 14

Flerbostadshus ritat av Wolter Gahn och uppfört år 1955. Byggnaden har en ovanligt omsorgsfull utformning vad gäller såväl övergripande gestaltning som detaljer. Det finns en för 1950-talet typisk lekfullhet i mångfalden av material, former och bearbetning. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte, men dess huvudsakliga karaktär är bevarad. Balkongfronterna har troligen haft en annan färgsättning från början. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som ett ovanligt genomarbetat exempel på 1950-talsarkitektur i staden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel med kvaderindelning, grå.
- Tegelfasad i rött tegel med reliefmönster.
- Garageportar av ädelträ med koppardetaljer.
- Ursprungliga balkongfronter.

- Kalksten vid entréparti.
- Kopparstuprör och hängrännor.
- Indragen översta våning med burspråk, smidesräcken samt putsfasader i grönt och beige, samt inslag av mosaik.
- Valmat sadeltak belagt med rött tegel.
- Burspråk mot gård med klinkerbeklädnad, vit.
- Fönstersättning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Palmqvist 15

Tidstypiskt flerbostadshus med karaktäristiska runda hörnbalkonger, ritat av Wolter Gahn år 1936. Ursprungligen låg en konsumbutik i bottenvåningen, en ursprunglig aluminiumdörr finns bevarad i västra fasaden. Byggnaden är relativt välbevarad med undantag för fönsterbyte. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Rött fasadtegel i kryssförband.
- Sockel och entréomfattning klädd i skivor av natursten, troligen gotländsk kalksten.
- Ursprungliga fönsterpartier av trä med kopparbleck i sockelvåning.

- Ursprunglig aluminiumdörr mot väster.
- Stuprör av koppar.
- Rundade hörnbalkonger och övriga balkonger med fronter av finkorrugerad plåt, gröna.
- Kalkstensgolv och kalkstenstrappor i trapphus.
- Gammal hiss i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Palmqvist 16

Flerbostadshus från år 1939 ritat av Anders Edblad med tegelfasader och symmetriskt uppbyggd fasad. Byggnaden är tidstypisk och relativt väl bevarad med undantag för fönsterbyte och takkupor. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, grå.
- Rött fasadtegel i kryssförband.
- Profilerad takfot i tegel.
- Uppglasade trapphus mot gård.
- Balkonger med smidesräcken och fronter av korrugerad plåt.
- Ursprungliga fönsterpartier i trä i bottenvåning och sockel.
- Ekdörrar, ej ursprungliga men anpassade till husets karaktär.
- Huvudentré med putsad omfattning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Palmqvist 17

Flerbostadshus från 1939 ritat av A. Edblad i hörnan Drottninggatan/Östra Prinsgatan. Byggnaden har genomgått en negativ förändring exteriört genom fönsterbyte med bland annat annan indelning, igensättning av uppglasade trapphus (plåt) och utbyte av balkongfronter. Byggnaden har främst ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Rött fasadtegel i munkförband.
- Profilerad takfot i tegel.
- Rundade balkonger.
- Betongkolonetter mellan fönster (mot norr).

- Entréparti med trädörr, glasad.
- Profilerad entréomfattning.
- Bemålat trapphus med klinkergolv.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Palmqvist 19

Flerbostadshus från 1901 som ursprungligen hade en tidstypisk jugendfasad med runt burspråk, rikt utsmyckad fronton, centralt placerad entré och dekorationsmålad takvåning. Idag återstår endast den kvaderhuggna granitsockeln, den putsade fasaden, takfoten och några av de småspröjsade fönstren efter en

omfattande omgestaltning av fasaden år 1979. Byggnaden har idag främst ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kvaderhuggen granitsockel med infärgad pärlfog.
- Övedssandsten i profilerad sockellist.
- Kalkputsade fasader.
- Ursprungliga träfönster med spröjsad övre del, röda.
- Takfot och fasadgesims i Övedssandsten.
- Balkonger i smide.
- Småspröjsade takkupor (oxöga).
- Ursprungliga fönster och balkongdörrar åt gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Pollux

Kvarteret Pollux, som tillsammans med kvarteren söderut på Västerudd sanerades totalt runt 1900-talets mitt. Karlskronavarvets kulturhistoriskt intressanta kontorsbyggnad från år 1965 upptar en stor del av kvarterets yta, resterande bebyggelse i kvarteret består av sentida radhus samt två mindre flerbostadshus från 1930- till 1940-talet vars funktionalistiska uttryck genomgått en negativ förändring genom tilläggsisolering, ny fasadbehandling samt fönster- och dörrbyten.

Pollux 32 F.d. Karlskronavarvets kontorsbyggnad

Byggnad uppförd 1965 som kontorshus av Karlskronavarvet. Byggnaden har en strikt senmodernistisk utformning med sina rationellt och repetitivt utformade fasader med sammanhållna tegelytor och längsgående fönsterband. Byggnadsvolymen är klosslik och har en markant horisontell prägel. Den består av två något förskjutna byggnadskroppar och har skulpturala kvaliteter. Materialen, tegel och koppar, är typiska för tillkomsttiden. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en viktig del av berättelsen om örlogsstaden Karlskrona i modern tid och om Karlskrona som industristad. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Grovputsad sockel.
- Röda tegelfasader.

- Fönsterband med symmetrisk fönstersättning och ursprungliga träfönster samt inslag av kopparplåt.

- Representativ entrébyggnad med fasad av gjuten betong och glaspartier samt plant och på fasaden nerdraget koppartak.

- Klocka på östra fasaden.

- Plan taksiluett med kopparplåt på uppskjutande delar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstrens utformning har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Bestämmelser i detaljplan:

q_1 Befintligt entréparti och trapphus ska bevaras.

Pottholmen

Pottholmen 1 - Strandgården, 34:an

Strandgården, som sannolikt uppfördes runt år 1891, är den enda bevarade byggnaden från Karlskronas fattigvårdsinrättning som etablerades på ön Pottmakareholmen från år 1821. Byggnaden fungerade som logement och arbetshus. Byggnaden är ett tidstypiskt exempel på det sena 1800-talets institutions- och sjukhusarkitektur och den har en tidstypisk arkitektonisk utformning i ungrenässans med för tiden modern fasadutformning helt i rött fasadtegel som delas in av horisontala gråsvarta tegelband. Trots att fattiggårdens kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljö är förlorad genom rivningar av det övriga byggnadsbeståndet, förmedlar byggnaden berättelsen om den del av staden som ursprungligen var ett ytterområde och inhyste mindre önskvärda funktioner som brännvinsbränneri och fattigvård, men som nu förvandlas till en modern ny stadsdel. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Fasader av rött förbländertegel med inslag av svart förbländertegel.
- Formtegel ovanför sockel, i fönsteromfattningar och i fönsterbänkar.
- Kraftig profilerad gördellist.
- Takfot med dekorativt tandsnitt.
- Valmat sadeltak med tegel.
- Betong i dörromfattning.
- Stilen hos de sekundärt tillkomna fyllningsdörrarna.
- Dekorativa gjutjärnsgaller i sockeln.
- Trapphus med profilerade sockellister och terrazzogolv.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- a_1 Bygglov krävs för byte av fasadmaterial, fönster, ytterdörrar samt byte av takmaterial.

Rekommendationer gällande fönster:

Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte där nya fönster avviker i material och kulör men med i huvudsak korrekt indelning. Ett fåtal ursprungliga mindre fönster finns bevarade där den ursprungliga och för byggnaden korrekta kulören finns bevarad. Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och

båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Psilander

Kvarteret Psilander domineras av storskaliga äldre industribyggnader och den gamla stadskyrkogården med kapell. I området låg några av stadens första tillverkningsindustrier och denna karaktär har fortsatt prägla kvarteret fram till idag, även om funktionen har bytts från tillverkning till kontor. Gamla Tobaksfabriken som byggdes samman med LM Ericssons nya fabriker år 1947 har välbevarad karaktär medan Ericssons fabrik har omgestaltats under 1990-talet och fått en tidstypisk postmodern utformning.

Psilander 1 - Gamla stadskyrkogården med kapell, Kapellparken

Den gamla stadskyrkogården hörde till stadsförsamlingens första kyrka, Hedvig Eleonora, som var belägen i södra delen av nuvarande parken. Kyrkan var en korsformad träkyrka som byggdes under 1680-talet och troligen revs i mitten av 1700-talet. Kyrkogården domineras idag av en allé med pyramidalmar som leder fram till det lilla kapellet som uppfördes som gravkapell år kring år 1846. Kapellet är byggt i resvirke på en murad gravkällare. Fasaden har slät panel. Inuti finns ett rum med välvt tak och väggar med fältindelade målningar med marmorerade pilastrar. Den pelar- och kolonnburna tempelgaveln med förgyllt träkors är ett intressant inslag i stadsmiljön. Kyrkogården upplevs idag som en mindre park med grusade gångar och hamlade träd sedan gjutjärnsstaket och gravvårdar tagits bort. Kyrkogården skyddas som kulturreservat Q i detaljplan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Parkens yta, allén, övrig äldre växtlighet och kapellet i alléns slut.
- Byggnadens volym och alla byggnadsdelar.
- Familjen Thörns gravvård med sten och befintligt staket.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Psilander 6

Byggnaden uppfördes år 1889 i tidstypisk nyrenässans efter ritningar av August Strehlenert. Fasaden har en tydlig horisontell indelning genom profilerade dekorativa listverk, olika grov rusticering och ornamentering som blir rikare i övre våningarna. Byggnaden är välbevarad med undantag för fönster- och portbyte och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Slät sockel av granit.
- Horisontellt tredelad fasad genom listverk och olika fasadbehandling.

- Grov kvaderrusticerad bottenvåning med profilerade fönsteromfattningar.

- Finare rusticering på mellanvåningen, dekorativa fönsteromfattningar.

- Slät kvaderindelning i putsytan på övre våningen, rikt ornamenterade fönsteromfattningar och bröstningar, joniska pilastrar,

- Kraftiga takgesims och takfot med tandsnittslist.

- Ursprunglig dekorativ balkong.

- Taksiluett med gavelmotiv med kraftiga listverk och tandsnittsfriser, akroterier med palmetter samt urnor och skulpturer.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen.

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

- q_2 Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras. Ursprunglig inredning skall i huvudsak bevaras.

- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, -utbyte av takmaterial, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Psilander 59

F.d. grosshandel från 1920-talet med kontor och lager uppfört under 1930-talet åt öster och väster. Byggnaderna ansluter till den äldre småskaliga hamnbebyggelsen.

Hus 1

Kontorsbyggnad, uppförd under 1930-talet som kontor för den intilliggande grosshandeln från 1920-talet. Byggnaden har ett tidstypiskt formspråk med omsorg i material och gestaltning, men har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnadens karaktär är välbevarad och byggnaden ansluter till den äldre småskaliga hamnbebyggelsen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Indraget hörn.
- Ädelputsad sockel i liv med fasaden.
- Röda tegelfasader med färgvariationer.
- Kopparklätt burspråk.
- Flackt valmat sadeltak med skivtäckt kopparplåt och klädd takfot.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga

byggnadsdetaljer skall bevaras. Ursprunglig inredning skall i huvudsak bevaras.

- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, -utbyte av takmaterial, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

F.d. grosshandel från 1920-talet med lätt klassicerande inslag som putsade lisener vilka delar in fasaden. Byggnadens låga höjd och utformning minner om äldre byggnadsskick och äldre hamnbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens låga långsträckta volym med brutet tak.
- Hög putsad sockel.
- Kraftig gördel- och takgesims.
- Putsad fasad indelad med släta lisener.
- Tak med tegelpannor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Hus 3

Byggnad uppförd under 1930-talet samtidigt som tegelbyggnaden i östra delen av byggnadslängan, som kontor och lager åt grosshandeln i längans mitt. Tillsammans med övriga byggnader bidrar byggnaden till stadsmiljön genom sin låga höjd och funktionella karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Putsad sockel i liv med fasaden.

- Tegelfasader.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 3

Psilander 60

F.d. Tobaksmonopolet

Gamla Tobaksmonopolet byggdes år 1918 och byggdes samman med LM Erikssons fabrik år 1947. Denna har under 1990-talet förändrats medan tobaksfabriken behållit mer av sin ursprungliga industriella karaktär i fasaden. Den mycket höga gjutna sockeln och de släta kolossalpilastrar som sträcker sig i hela byggnadens höjd mellan de stora fönsterytorna är väsentliga för byggnadens karaktär. I översta våningen har fönster bytts ut och de övre delarna satts igen. Den äldre industribyggnaden är en välbevarad representant för industrialismens utveckling i Karlskrona och ingår i en industrihistorisk miljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Mycket hög utkragad betongsockel med synlig ballast.

- Putsad fasad.
- Kolossalpilastrar i hela byggnadens höjd.
- Bred profilerad taklist.
- Befintliga ursprungliga träfönster.
- Stuprör av koppar.
- Hög fristående murad skorsten i anslutning till byggnaden, synlig i stadsmiljön.

Bestämmelser i detaljplan:

- q1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Ericsson

Fabriksbyggnad uppförd för LM Ericsson 1947. Den norra längan omgestaltades helt under 1990-talet i en postmodernistisk stil. Bevarade ursprungliga karaktärsdrag är den storskaliga volymen, de gula tegelfasaderna, fasadernas indelning med lisener och den repetitiva fönstersättningen med stora fönster. Fönstren är utbytta, men förutom i norra längan är indelningen lik originalfönstren. Den norra längan har en tydligt gestaltad 1990-talskaraktär. Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull då den markerar Ericssons etablering i Karlskrona efter andra världskriget och företagets långa och storskaliga verksamhet på orten. Den omgestaltade norra längan berättar om företagets framgångar på 1990-talet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens storskaliga volym.
- Repetitiv fasaduppbyggnad och stora fönster.
- Stora fönsterpartier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden.

Kvarter och byggnader R-S

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på R till och med S.

Residenset

Kvarteret Residenset består av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från 1900-talets början i dess södra del, med länsresidens från år 1909 och ett bostadshus från år 1910. Övrig bebyggelse är i huvudsak tillkommen under 1960- och 1970-talen och utgörs av flerbostadshus med fasader av rött och gult tegel.

Residenset 7 - Länsresidenset

Sveriges yngsta länsresidens, uppfört år 1909–11 efter ritningar upprättade av Gustaf Lindegren. Fastigheten utgörs av tre byggnader; huvudbyggnad, bostadshus och garage med tillhörande terrasserad trädgård. Residenset förklarades som statligt byggnadsminne år 1993. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsföreskrifter lyder:

1. De på bifogade situationsplan med nr 1–3 numrerade byggnaderna får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Inne i huvudbyggnaden får ingrepp inte göras i stomme, ursprunglig planlösning eller äldre fast inredning, såsom dörrar, fönster, snickerier, trappor, golv och innertak.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella

byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt det kulturhistoriska värdet inte minskar.

4. Residensets tomt får inte ytterligare bebyggas. Inom tomten får inte heller sådana åtgärder vidtas med mark och vegetation att dess karaktär förvanskas.
5. Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid med skyddsföreskrifterna skall ansökan om tillstånd enligt 6-7 §§ förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m. lämnas in till Riksantikvarieämbetet.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden i tre våningar och vind i en 1700-tals inspirerad arkitektur. Inga större förändringar har skett och exteriören är överlag välbevarad.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå granit.
- Bandrusticerad bottenvåning i beigemålad puts.
- Fasader i rivputs avfärgade i rosa kulör indelade med bandrusticerade partier samt slätputsade bröstningspartier och omfattningar, vitmålade.
- Portaler med omfattningar och krön i sandsten. Spegeldörrar i ek med dekorativt utformade ovanljus.
- Småspröjsade fönsterbågar i trä, gråmålade.
- Valmat tak belagt med svart glaserat tegel försett med smäckra takkupor.
- Kolonnad med doriska kolonner mellan balkonger.

Huvudbyggnad

Bostadshus

Bostadshus i två våningar uppfört samtidigt som huvudbyggnaden i samma 1700-talsinspirerade arkitektur med putsade fasader i rosa kulör med accentuerande partier i vit puts. Byggnaden är sammanbyggd med ett garage genom en putsad mur med smidesgrind.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå granit.
- Fasader i rivputs avfärgade i rosa kulör indelade med bandrusticerade partier samt slätputsade bröstningspartier och omfattningar, vitmålade.
- Småspröjsade fönsterbågar i trä, gråmålade.
- Gråmålad spegeldörr med spröjsat fönster.
- Valmat sadeltak täckt med mörkgrå plåt.

Bostadshus

Garage

Garage i en våning uppfört samtidigt som huvudbyggnaden i samma 1700-talsinspirerade arkitektur med rosa putsade fasader och vita accentuerande partier. Byggnaden är sammanbyggd med hus 2 genom en putsad mur med smidesgrind.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå granit.
- Fasad i rivputs avfärgad i rosa kulör indelad med bandrusticerade partier samt slätputsade bröstningspartier och omfattningar, vita.
- Småspröjsade fönsterbågar i trä, grå.
- Garageport av trä.
- Valmat mansardtak täckt med mörkgrå plåt och krönt av en spira.

Garage

Residenset 8

Bostadshus uppfört runt år 1910, troligen med äldre delar, samt tillhörande lusthus med skiffertak och lövsågerier. Bostadshuset i klassicistisk utformning med putsade fasader och putsdekorationer är välbevarad med undantag för utbytta

fönsterpartier. Byggnaden är i sin nuvarande utformning ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsade fasader med dekor i form av rusticerad sockelvåning och spritputsade partier mellan fönstren.
- Profilerad gördelgesims och takfot.
- Mansardtak med svart plåt.
- Takkupor i trä.
- Fönsterindelning i sockelvåning och ovanvåning.
- Pardörr med dekorativt smidesgaller.
- Smidesgrind.
- Lusthus på gården, med skiffertak och lövsågade listverk (ej inventerat).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Reval

Kvarteret Reval innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av ett flertal stads- och köpmansgårdar från 1700- och 1800-talen, som vittnar om stadens tidigare karakteristiska gårdsbebyggelse. Övrig bebyggelse utgörs av stenstadshus uppförda kring sekelskiftet 1900 samt flerbostadshus uppförda kring mitten av 1900-talet.

Reval 2

Flerbostadshus från år 1906 i jugend. Karakteristiskt för byggnaden är den putsade fasaden indelad med lisener, den markerade sockeln och takfoten som bryts upp av en mjukt välvd fronton. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt dörr- och fönsterbyte men den övergripande karaktären är bevarad. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel och omfattning runt källardörr av krysshamrad granit.
- Slätputsad sockelvåning indelad med bandrusticering.
- Spritputsad fasad med bandrusticerade lisener.
- Profilerad takfot och gesims i puts.
- Profilerade fönsteromfattningar i fasadens mittparti.

- Mansardtak täckt med skivlagd plåt, röd.
- Takkupor (ej fönster).
- Avvattning med ståndrännor och stuprör med konformade trattar.
- Bevarade träfönster i källare.
- Bevarat lunettformat ovanljus ovan entrédörr.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

18

Reval 12

Stadsgård från omkring år 1800. Välbevarad helhetsmiljö med bostadshus, uthus och trädgård som vittnar om stadens trähusbebyggelse från 1800-talet. Bostadshuset har ett tidstypiskt formspråk från sent 1800-tal då fasaderna reveterades med dekorativa lisener, gesimser och omfattningar i puts. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde vid dess exponerade hörntomt och ingår i en ensemble med bevarade stadsgårdar längs Landbrogatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade gula fasader indelade med lisener i samma kulör. Enklare och grövre putsad fasad mot gården.
- Profilerad takfot och gesimser i puts, gula.
- Brant sadeltak med skivtäckt svartmålad plåt.

- Äldre smäckra takkupor.
- Fönster och dörr vad gäller material och utformning.
- Spegeldörr med spröjsat ovanljus, brunmålad.
- Uthus med pulpettak, grovt putsad fasad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Reval 23

Köpmansgård från omkring 1800 med tidstypisk ombyggnad under sent 1800-tal med bland annat reveterade fasader, men med bevarad genomkörsport från det ursprungliga utförandet. Fönster- och dörrbyte (ej dörr mot gatan) har förändrat exteriören negativt men fasaduttrycket är i huvudsak bevarat. Två vackert snidade portöverstycken finns bevarade mot gatan. Den dekorativa järngrinden i portgången är formgiven av arkitekt Anders Edblad år 1942. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde och ingår i en ensemble med bevarade stadsgårdar längs Landbrogatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad fasad med markerade fönsteromfattningar.
- Kraftig, profilerad takfot i puts, vitmålad.

- Mansardtak med skivlagd plåt.
- Takkupor med dekorativa trädetaljer.
- Avvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och konformad tratt.
- Spår av äldre träkonstruktion (stomme) i portgång.
- Omfattning och portöverstycken med snidad dekor till entrédörr och portgång mot gatan.
- Dekorativ järngrind från 1940-talet i portgången.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Reval 27

Flerbostadshus från år 1939, ritat av Anders Edblad. Arkitekturen är funktionalistisk vilket kommer till uttryck i de ljusputsade fasaderna och stora fönstren med karaktär av fönsterband. Balkongerna har en tidstypisk utformning med sinuskorrugerad plåt som slutar ovanför betongplattan. Byggnaden uppvisar stor omsorg i materialval och detaljer. Butikslokalerna med bevarade träfönster i bottenvåningen planerades ursprungligen inrymma två butiker. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade fasader som går i liv med den gjutna sockeln.
- Uppglasat trapphus mot gården, med ursprungliga träfönster.
- Ursprungliga fönster, fyrluftsfönster av trä med hörnbeslag, vitmålade.

- Ursprungliga balkonger med plåtfronter (sinuskorrugerade) och smidesräcken.
- Profilerad takfot med svagt utskjutande takutsprång.
- Dörromfattning i gotländsk kalksten.
- Bevarat skyltfönster med klinkergolv vid entré.
- Butikslokaler i bottenplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

14
Hotell
Conrad
Företagslägenheter

Reval 30

Hus 1

Flerbostadshus från år 1895 i nyrenässans med tidstypisk tredelning av den putsade fasaden och markerade fönsteromfattningar i puts. Byggnaden har genomgått ovarsamma dörr- och fönsterbyte men den övergripande karaktären är bevarad. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning med spritputs och slätputs, gråmålad.
- Kvaderindelad puts i bottenvåning. Slätputsad fasad, röd.
- Tredelad fasad indelad av gesimser.
- Profilerad takfot i puts, vitmålad.

- Rikt utsmyckade fönsteromfattningar, slätputsade och vitmålade.

- Sadeltak belagt med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Fasaden har påverkats negativt genom ovarsamt fönsterbyte och ombyggnad av entré. Indelningen av fönstren har ursprungligen ej varit horisontell. Vid fönsterbyte bör dessa anpassas till husets ålder och karaktär, gärna utformade efter ursprungliga fönster som kan ses på äldre ritningar.

Hus 2

Flerbostadshus från år 1941 ritat av Sven Bergdahl. Arkitekturen är med sina släta, ljusa putsfasader och stora fönster funktionalistisk. Byggnaden har en välbevarad karaktär trots ett ovarsamt fönsterbyte.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad dörromfattning och sockel med grov ballast.
- Slätputsade fasader, gröna, indelade med en horisontell list.
- Profilerad takfot i puts.
- Fönsterindelning, två och fyra lufter.
- Ny entrédörr i lackad ek, väl anpassad.
- Trappsteg av granit.
- Rött tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda två- och fyrluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Reval 31

Köpmansgård med representativ huvudbyggnad ut mot Landbrogatan och tillhörande byggnader in mot gården. De äldsta delarna av gården är från 1700-talet men omfattande renoveringar har genomförts, senast på 1950-talet. Gården har ett stort stadsbildsvärde och ingår i en ensemble med bevarade gårdar längs Landbrogatan. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden genomgick en omfattande renovering på 1950-talet som än präglar huset, bl.a. med nuvarande panelklädda bottenvåning. Fasadpanelen i den övre våningen är välbevarad liksom ett flertal fönster. Byggnaden ingår i en kulturhistoriskt värdefull köpmansgårdsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad sockel, målad i grå kulör.

- Äldre locklistpanel i fasadens övre del, målad i gul kulör.
- Fyrluftsfönster med spröjs och äldre hörnbeslag, rödmålade. Omfattningar i trä.
- Profilerad takfot i trä.
- Tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Vy från Landbrogatan

Vy från Landbrogatan

Gathus

Ett litet gathus i en våning, från slutet av 1800-talet med karakteristiskt tälttak. Fasaden mot gatan har genomgått omfattande förändringar, bland annat har stora sentida skyltfönster tillkommit. Endast byggnadsvolymen, tälttaket med det dekorativa oxögefönstret och vissa detaljer i fasaden är bevarade. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Slätputsad sockel, gråmålad.
- Tälttak täckt med rött enkupigt tegel mot gatan.
- Kraftigt profilerad takfot i trä.
- Ursprungligt takfönster, oxöga.
- Vattenavrinning med ståndränna. Stuprör med konformad tratt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda två- och fyrluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Gathus

Flerbostadshus

Flerbostadshus med putsade fasader, troligtvis från slutet av 1800-talet, med artikulerad fasad mot gatan och enklare putsfasad mot gården. Välbevarad karaktär med viss förändring på detaljnivå. Gatlyktan mot gården tillhör ej huset utan är en äldre lykta inköpt från Tyskland. Byggnaden ingår i en kulturhistoriskt värdefull köpmansgårdsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av natursten.
- Kvaderindelad puts i bottenvåning mot gatan med markerade bröstningar.
- Stänkputsad fasad, beigemålad.
- Profilerad takfot och gesims.
- Äldre fönster med hörnbeslag. Enkel båge med lös innerbåge. Blyinfattat glas i innerbåge i trapphus. Putsad omfattning mot gatan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda två- och fyrluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Flerbostadshus längs med Västra Köpmansgatan

Gårdshus

Lågt gårdshus från 1947 med fasad ut mot Västra Köpmansgatan. Huset tillhör den kategori av enklare gårdshus som till stor del försvunnit, men som är viktig för en differentierad stadsbild.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg, långsträckt byggnadsvolym.
- Fasader av locklistpanel, gulmålade.
- Flackt sadeltak.
- Träfönster med spröjs, vitmålade.

Reval 37 - Rettigska gården

Rettigska gården med tillhörande uthus är en välbevarad köpmansgård från början av 1800-talet, sannolikt omgestaltad vid slutet av 1800-talet. Gården är tidstypisk och vittnar om stadens karaktäristiska 1800-talsgårdar, och dess välbevarade karaktär ger den ett stort kulturhistoriskt värde. Gården med

huvudbyggnad och uthus bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden har fått en representativ utformning ut mot gatan med vitmålade pilastrar och omsorgsfullt utformad entrédörr och port.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad stensockel.
- Rödmålad locklistpanel indelad med vitmålade pilastrar.
- Profilerad fotbräda och takgesims, vitmålat trä.
- Äldre fyrluftsfönster med hörnbeslag, vitmålade.
- Spegeldörr mot gatan. Blåmålad pardörr med fönster, försedd med rikt dekorerad gjuten dekor.
- Sadeltak med enkupigt tegel.
- Vitmålade dörr- och fönsteromfattningar i trä.
- Äldre/ursprunglig port med liggande panel till portgång.
- Tak och väggar klädda med pärlspontpanel i portgång.
- Enklare fasad mot gården.

Bestämmelser i detaljplan:

- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara vid ändring.
- r_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Östra uthuset

Litet uthus rikt dekorerat med lövsågade dekorationer vid takfot och runt dörr- och fönsteromfattningar. Byggnaden är i huvudsak välbevarad med stort byggnadshistoriskt och miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fogad stensockel.
- Fasad med liggande pärlspont, rödmålad.
- Lövsågade omfattningar och takdekorationer, vitmålade.
- Äldre spröjsade enluftsfönster med småspröjsad övre del, vitmålade.
- Äldre spegeldörrar, varav en uppglasad pardörr med spröjsat glas, blåmålade.
- Pulpettak med fronton.

Bestämmelser i detaljplan:

- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara vid ändring.
- r_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Östra uthuset

Västra uthuset

Litet uthus uppfört under början av 1800-talet, med fönster från sent 1800-tal/1900-talets början. Användes ursprungligen som kuskbostad. Byggnaden är i huvudsak välbevarad med betydande miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fogad stensockel med kraftig fotbräda.
- Fasad med locklistpanel, rödslammad.
- Sadeltak belagt med papptak med trekantslist.
- Äldre utanpåliggande takfönster i gjutjärn.
- Äldre spröjsade tvåluftfönster med rundbågigt ovanstycke, vitmålade.
- Trappsteg av sten.

Bestämmelser i detaljplan:

- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara vid ändring.

- r_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Västra uthuset

Reval 37 - Östra stadsgården

Stadsgård från sent 1700-tal med tillhörande uthus och trädgård. Bostadshuset genomgick en omfattande renovering på 1970-talet men har i huvudsak bevarat sin ursprungliga karaktär. Byggnaderna och trädgården utgör en av de bevarade stadsgårdarna i Karlskrona med stora kulturhistoriska och miljöskapande värden där gården och sambandet med uthuset är en viktig del. Byggnaden har ett stort stadsbildsvärde och ingår i en ensemble med bevarade stadsgårdar längs Landbrogatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen i två våningar täckt av ett flackt sadeltak.

- Hög sockelvåning, putsad sten, som tar upp nivåskillnaden i gatan.

- Fasadens locklistpanel, delvis indelade med vitmålade knutlådor.
- Fönster vad gäller material och utformning.
- Profilerad takfot i trä, vitmålad.
- Taktegel.
- Uthus med gråmålad locklistpanel, pulpettak täckt med papp och äldre trädörrar.
- Trädgård med bl.a. äldre fruktträd.

Bestämmelser i detaljplan:

- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara vid ändring.
- r_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Riksbanken

Kvarteret Riksbanken utgörs av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från slutet av 1800-talet och 1900-talets början uppförd efter den stora branden som brände ner bebyggelsen kring Ronnebygatan år 1887. Kvarterets östra del upptas av den modernistiska varuhusbyggnaden, f.d. EPA, uppförd år 1965 efter rivning av äldre bebyggelse.

Riksbanken 2

Butiks- och bostadshus uppfört år 1898 i putsat tegel. I byggnadens södra finns ett äldre inbyggt envåningshus uppfört år 1776. Denna del är reveterad och i tre våningar. Under 1900-talet har ombyggnader, moderniseringar och renoveringar genomförts men byggnadens sena 1800-talskaraktär i jugend är i huvudsak bevarad. Byggnaden är ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden ingår i ett sammanhängande område med kulturhistoriskt värdefull stenstadsbebyggelse från sent 1800-tidigt 1900-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av kvaderrusticerad granit.
- Putsade fasader i gul kulör indelade av gesimser.

- Hörntorn med kupoltak krönt av en järnspira.
- Karnap och dekorativa detaljer av brunmålat trä.
- Dekorativa frontespiser.
- Takfall med grönmålad plåt.
- Koppartak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Riksbanken 6

Flerbostadshus med f.d. biograf, ritat av Löfgren & Paulson år 1888. Byggnaden är i tre våningar med indragen vindsvåning

bakom frontespis och takkupor. Husets tegelfasader är rikt utsmyckade med putsdekorationer. År 1917 byggdes en biograflokal mot gården. År 1953 förändrades huvudbyggnadens bottenvånings exteriör och den ursprungligen kvaderrusticerade fasaden kläddes in med blått kakel. Bottenvåningens nuvarande utformning är sentida. Förutom i bottenvåningen och delvis utbytta fönster har fasaderna bibehållit sin ursprungliga karaktär. Byggnaden är ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden ingår i ett sammanhängande område med kulturhistoriskt värdefull stenstadsbebyggelse från sent 1800-tidigt 1900-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slät granitsockel.
- Bevarad kvaderrustik i bottenvåning.
- Fasader av rött tegel, rikt smyckat med putsdekorationer.
- Fasadens centralt placerade burspråk som binds samman av balkonger och kröns av plåttäckta tak och frontespis.
- Mansardtak belagt med svartmålad plåt med takkupor.
- Gårdshusets putsade fasad med dekorativ gavel och ursprungliga träfönster med små diagonalspröjs.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Riksbanken 12

Bankbyggnad uppförd år 1903–04 efter ritningar av arkitekten F.O. Lindström. Byggnaden har fått en representativ utformning i stram klassicism. År 1918 påbyggdes flygelbyggnaden och 1958 tillbyggdes den lägre byggnaden mot norr. Byggnaden är välbevarad exteriört med undantag av utbytt entréparti och byte av fönster. Trapphusinteriören är mycket välbevarad. Byggnaden är en välbevarad representant för de påkostade och representativa affärs- och bankbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Byggnaden ingår i ett sammanhängande område med kulturhistoriskt värdefull stenstadsbebyggelse från sent 1800- tidigt 1900-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i slät och kvaderhuggen granit.
- Bottenvåning i bandrusticerad kalksten.

- Hörnkedjor, risalit, fönsteromfattningar och huvudentréns portal i slät kalksten.

- Slätputsade fasader avfärgade i ljusbrun kulör.

- Dörrar av ek, indelade med listverk (tillbyggnad norr).

- Huvudfasadens artikulering med framspringande risalit och burspråk samt balustradkrönt lågt torn med koppartäckt kupol.

- Flackt valmat tak belagt med svartmålad plåt.

- Välbevarad trapphall med trappor i kalksten med smidesräcken, pelare och pilastrar av kolmårdsmarmor, mönstrade terrazzogolv, ekdörrspartier m.m.

Bestämmelser i detaljplan:

- k Vid ändring såväl exteriört som interiört, ska de särdrag hos byggnaden särskilt beaktas, som har angivits i planbeskrivningen och i den kulturhistoriska beskrivningen. Reklamskyltar ska ägnas särskild omsorg vad avser placering och utformning.

- r Byggnaden får inte rivas.

- q Befintliga, ursprungliga detaljer och material i exteriören ska bevaras. Invändigt trapphus med entréhall och tillhörande ursprungliga byggnadsdetaljer ska bevaras.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Riksbanken 16

Varuhusbyggnad uppförd för EPA 1965, ritad av Narve Bonna. Stilen är en tidstypisk modernism med omsorg i material och detaljutformning. Byggnaden är uppförd i Helsingborgstegel med viss dekormurning, och inslag av betongdetaljer med frilagd ballast och finkorrugerad koppar i fasaden. Byggnaden är

karaktäristisk för den typ av storskaliga varuhus med parkeringsgarage som blev vanliga i svenska stadskärnor under 1960-talet, och ett uttryck för den tidens rationalistiska tidsanda. Byggnaden är kulturhistoriskt intressant från ett arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens skulpturala kvalitéer.
- Fasader murade i mörkt tegel.
- Slutna murpartier.
- Sockel mot norr och öster klädd i röd granit.
- Tegelfriser och dekorationer.
- Kopparband och skärmtak.
- Träpanel på skärmtakets undersida.
- Dekorativa betongelement med frilagd ballast mot öster och söder.
- Fasaddekoration av glaserad keramik i bottenvåningen, bokstaven E för EPA.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden.

Rosen

Kvarteret Rosen består till största delen av flerbostadshus från 1930- till 1960-tal, ritade av stadens mest produktiva arkitekter under 1900-talet; Anders Edblad, Hans Schlyter, Stig Forsberg och Wolter Gahn. Den äldre bebyggelsen består av ett jugendhus, en äldre stadsgård med välbevarad karaktär från sent 1800-tal med ett flertal uthus, ett 1800-talshus med osäker datering samt ett äldre bostadshus som försetts med fasad i mexitegel.

Rosen 10

Stadsgård sannolikt uppförd kring år 1800. Vinden inreddes under sent 1800-tal och moderniseringar har skett under 1900-talet. Byggnaden har i nuläget en sen 1800-talskaraktär med figursågade snickerier, korspostfönster med hörnbeslag och liggande panel samtidigt som volymen berättar om ett äldre byggår. Till gården finns fyra uthus och ett uthus, varav det sistnämnda är uppfört 1888 medan uthusen är äldre. Gården var inte tillgänglig vid inventeringen 2017 men uthusen har ett stort kulturhistoriskt värde som en essentiell del av Stadsgårdens byggnadsstrukturer. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Naturstenssockel
- Liggande fasspåntpanel

- Korspostfönster
- Figursågade snickerier
- Entréport i trä med gjutjärnsgaller
- Spröjsat överljusfönster
- Profilerad takfot

Rekommendationer gällande fönster:

Äldre fönster bör bevaras och underhållas. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rosen 32

Välbevarat flerbostadshus från år 1906 i tidstypisk jugendstil med slätputsade ljusa fasader, rundat hörn, fönster med småspröjs i överbågarna och målad stiliserad växtornamentik på den uppskjutande hörndelen. Byggnaden har en välbevarad karaktär trots ovarsamt portbyte under 1980-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med mansardtak och kupol på hörndelen.
- Granitsockel.
- Fasadens utformning med rusticerad sockelvåning, ljusa slätputsade ovanvåningar, fönsteromfattningar, listverk och dekorationer.
- Naturinspirerad fasadmålning på den uppskjutande hörndelen.
- Mansardtak och kupol med svart plåt, dekorativa takkupor, oxögefönster och ornament av järn.
- Ursprungligt överljusfönster vid port, ursprungliga fönster i trapphus.
- Socklar i trapphus, terrazzotrappor och golv, dörrar och räcken.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning. Överljusfönstret vid porten samt trapphusfönstren är ursprungliga och kan fungera som referens vid eventuellt fönsterbyte.

Rosen 46

Äldre bostadshus uppfört under 1800-talets förra del med ny fasad av kalksandsten (mexitegel) i kraftigt avvikande karaktär. Övre våningen mot gatan har fönsterbågar av trä från sekelskiftet. Byggnaden har en del bevarade detaljer från sekelskiftet 1900 som fönster medan dess nuvarande karaktär är något svårläst.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Befintliga träfönster med korspost och hörnbeslag i ovanvåning.
- Fronton med ornament i puts och oxögefönster.
- Träfönstrens utformning med korspost respektive mittpost och äkta spröjs.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Rosen 48

Fastighet med tre byggnader uppförda vid samma tillfälle, ritade av Hans Schlyter 1949. De två husen i hörnet Hantverkaregatan-Skepparegatan består av två sammanbyggda byggnadskroppar med liknande karaktär. Hus 3 åt söder har en lite annorlunda karaktär men alla tre byggnader är, förutom att fönstren bytts, välbevarade med tidstypiskt släta, putsade fasader med fönster i fasadliv och bevarade balkonger med smäcker smidesstomme och fronter av finkorrugerad sinusplåt. Byggnaderna har stort kulturhistoriskt värde som välbevarade representanter för 1940-talets bostadsbyggande. Fastigheten bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta hus 1 och 2:

- Byggnadernas volym.
- Putsad sockel i liv med fasad.

- Kalkputsad fasad med fönster i fasadliv.
- Fönstrens indelning.
- Balkongernas karaktär med sinuskorrugerad front och smala räcken.
- Ursprunglig garageport.
- Synliga taksparrar.
- Inget gavelsprång.
- Takpannor av tegel.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta hus 3:

- Byggnadens volym.
- Spritputsad sockel med indelning.
- Alternerad grov- och slätputsad fasad.
- Slätputsade fönsteromfattningar.
- Fönstrens indelning.
- Balkongernas karaktär med sinuskorrugerad front och smala räcken.
- Ursprunglig port i trä med hög sparplåt.
- Synliga taksparrar.
- Takpannor av tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Rosen 52

Flerbostadshus ritat av Stig Forsberg år 1952. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Trots sentida fönsterbyte har den en bevarad tidstypisk karaktär. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Tegelfasader med räfflat gult tegel och mönstermurade fönsteromfattningar.
- Kalkstenssockel och fasad vid butikslokal.
- Utskjutande taksprång med synliga taksparrar.
- Ursprunglig butiksentré och skyltfönster med kopparbleck.

- Ursprungligt entréparti i portgång, med smal ribbpanel av lackat trä, glasad träport, överljus och sidoljus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Rosen 54

Flerbostadshus ritad av Stig Forsberg och uppförd 1958. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Trots sentida fönsterbyte och utbytta entrépartier och garageportar har den en bevarad helhetskaraktär. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader.
- Kalkstenssockel och fasad vid butikslokaler och garage.
- Utskjutande takutsprång med synliga taksparrar.
- Järngrind med dekor i form av Rosenboms siluett.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Rosenfeldt

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppförd från 1790-talet till 1940-talet, bl.a. två skolkomplex med gamla läroverket från 1895 med tillhörande yngre byggnader och den gamla folkskolan från år 1905, som tillsammans utgör en värdefull miljö.

Rosenfeldt 11

Stadsgård med bostadshus i vinkel, uthus och lummig trädgård som tillsammans utgör en välbevarad enhet med ålderdomlig karaktär. I portgången och i bostadshuset finns delar av tak, väggar och målningar hämtade från den rivna köpmansgården Södergrenagården på Drottninggatan 50. Gården har en välbevarad äldre karaktär och ett stort stadsbildsvärde. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bostadshus

Bostadshusets ålder är osäkert men årtalet 1734 är inhugget i en av väggarna, vilket kan betyda att grunden är från före stadsbranden år 1790. År 1794 byggdes det ursprungliga stenhuset till med en tvärsöver liggande träbyggnad, vilket gav gården dess nuvarande form. År 1913 påbyggdes huset och under 1930-talet moderniserades byggnaden. Interiört ska enligt äldre inventeringar finnas kakelugnar och spegeldörrar från

1700-talet. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde med bevarad gårdsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad sockelvåning av sten, grå.
- Markerade putsade hörnkedjor vid entréparti, grå.
- Portgång med träport klädd med liggande panel, grönmålad.
- Fasad med locklistpanel, gulmålad.
- Putsade gula fasader på byggnadens södra del.
- Portgångens takmålning (från Södergrenagården, Drottninggatan 50).
- Profilerad takfot och hörnlisener i trä, vitmålade.
- Äldre träfönster, fyrluftsfönster med spröjs och äldre hörnbeslag.
- Sadeltak med lertegel, en- och flerkupigt.
- Äldre dörrpartier.
- Äldre interiöra detaljer bevarade.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Bostadshus

Bostadshus

Bostadshus

Uthus

Uthuset på gården uppfördes år 1794 och utgörs av ett L-format envåningshus med fasader av rödmålad locklistpanel. Huset är mycket välbevarat och viktigt för helhetsmiljön.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Rödslammad locklistpanel med vita listverk.
- Äldre spegeldörrar av olika format, grönmålade.
- Äldre spröjsade träfönster med kraftiga foder, vitmålade.

- Lövsågad ornamentik vid takfot.

- Sadeltak belagt med enkupigt lertegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Uthus

Rosenfeldt 12

Bostadshus från 1800-talets första hälft, med hög sockel av korsvirke och sedan timrad. Ombyggnad skedde år 1904 och modernisering år 1936. Byggnaden är trots ovarsamt fönsterbyte relativt välbevarad, och har ett byggnadshistoriskt värde utifrån dess konstruktion. Framförallt har den ett viktigt miljöskapande värde för gatubilden och som en del av en enhetlig miljö tillsammans med grannfastigheten Rosenfeldt 11. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad stensockel som tar upp höjdskillnaden i gatan.
- Fasadens locklistpanel, gulmålad, med knutlådor i trä, vitmålade.
- Markerad profilerad takfot och hörnlisener, vitmålade.

- Sadeltak med rödmålad plåt.
- Smala stuprör av äldre modell.
- Fönsterindelning.
- Synlig korsvirkesfasad och röd slamfärgsmålad locklistpanel på västra fasaden, synlig i portgången till Rosenfeldt 11.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rosenfeldt 20

Ett fint exempel på ett renodlat funktionalistiskt flerbostadshus från år 1936, ritat av Wolter Gahn. Byggnaden uppvisar stor omsorg i gestaltning, material och detaljutformning men har

genomgått ett ovarsamt dörr- och fönsterbyte, förutom i trapphuset mot gården. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Hög sockelvåning mot gatan, klädd med gotländsk kalksten.
- Slätputsad ljus fasad i liv med sockeln.
- Uppglasat trapphus mot gården, originalfönster av trä med smala metallräcken i nedre delen.
- Ursprungliga balkongfronter.
- Indragen vindsvåning med pulpettak och takterrass med smidesräcken åt söder.
- Pampigt entréparti med omfattning av gotländsk kalksten och ursprungligt kopparbleck.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning

Rosenfeldt 25

Mycket välbevarat flerbostadshus från 1890-talet, ritat av arkitekt August Strehlenert. Huset har fått en tidstypisk utformning med sockelvåning i grovt huggen sten, fasad av tegel, dekorativa omfattningar och ornamentik av sten, bruten taksiluett och oregelbunden fönstersättning. Byggnaden är ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Krysshamrad granitsockel.
- Hög kvaderrusticerad sockelvåning i granit med infärgad grå pärlfog.
- Tegelfasad med gult förbländertegel och band i rött förbländertegel.

- Omfattningar och ornamentik i granit.
- Äldre fyrluftsfönster i trä med kopplade utåtgående bågar.
- Äldre träfönster i sockeln.
- Ursprungligt entréparti med träport och lunettfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Rosenfeldt 28

Flerbostadshus ritat av Hans Schlyter år 1946. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Samtidigt har byggnaden en särpräglad gestaltning med de putsade fasadpartierna och det putsade rutnätet på fasaden. Den visar på en omsorg om detaljer och materialval. Byggnaden har en välbevarad helhetskaraktär, trots ovarsamt fönster- och portbyte.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader i rött tegel med putsade horisontella och vertikala band i fasaden.
- Utkragade markerade trapphus, putsade.
- Fönsteromfattningar i gråbeige puts i bottenvåningen.
- Entréomfattning av sten.
- Utskjutande takutsprång med synliga taksparrar.
- Fönstersättning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Rosenfeldt 30 - Rosenfeldtskolan

Skolbyggnader uppförda mellan år 1895 och 1957 runt en gemensam skolgård.

F.d. Högre läroverk för flickor

Mycket välbevarad skolbyggnad, uppförd som *Högre läroverk för flickor* år 1895 efter ritningar av August Strehlenert. Byggnaden har fått en tidstypisk utformning i nyrenässans, en stil som ansågs särskilt lämplig för skolor. Karakteristiskt för byggnaden är materialvalen, den horisontella indelningen av fasaderna och det kraftigt utskjutande takutsprånget. Byggnaden har bevarade ursprungliga fönster, vilket har stor betydelse för karaktären, men entrédörrarna är utbytta. Byggnaden är en god representant för skolväsendets byggnader under 1800-talets andra hälft med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av krysshamrad granit med profilerad sockellist i cement.
- Tegelfasader av rött maskinslaget rött tegel med infärgad grå cementbaserad pärlfog.
- Den horisontella indelningen av fasaden med gesimser.
- Den rika ornamenteringen med cementdekorationer och formtegel (terrakotta).
- Putsad fris med texten HÖGRE LÄROVERK FÖR FLICKOR.
- Fönstersättning med fönster i grupper om två och tre.
- Äldre fyrluftsfönster i trä med hörnbeslag. Kopplade utåtgående bågar. Rundbågiga överstycken.
- Kraftigt utskjutande takutsprång med profilerade taksparrar.
- Stuprör med skarpa vinklar och konformade trattar (sentida).
- Trappor av granit med smidesräcken.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Rosenfeldt 33

Äldre bostadshus, vars äldsta delar är från 1800-talet, men som har genomgått omfattande renoveringar och ombyggnader, bl.a. år 1914, 1928 och 1979. Huset är främst bevarat i karaktär och volym och har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö. En negativ förändring har skett genom ett ovarsamt fönsterbyte och påbyggnad av takkupor.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Typisk hög sockel.
- Proportioner och volym bevarade, takkupor undantaget
- Mansardtak.
- Slätputsad fasad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning, sannolikt sidohängda träfönster med två lufter och spröjs.

Rosenfeldt 39

Flerbostadshus uppfört år 1941–42 med en lägre tillbyggnad (samlingssal) från 1956, båda ritade av arkitekt Wolter Gahn. Byggnaden är relativt välbevarat med undantag för ett ovarsamt fönsterbyte. Arkitekturen bär en funktionalistisk prägel i och med de ljusa, putsade fasaderna.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Klinkerklädd sockel och sockelvåning mot söder.
- Lunettfönster på vindsvåningens gavel åt söder.
- Balkongfronter av sinuskorrugerad plåt.

- Putsad ljus fasad.
- Profilerad takfot.
- Granittrappor och flera trappsteg i granit samt smideräcken längs östra sidan.
- Granitskylt med husnummer och namn åt öster.
- Träfönster i sockel åt öster.
- Mosaik (idag övermålad) på tillbyggnad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Rosenfeldt 41 F.d. Folkskolan

Mycket välbevarad skolbyggnad i tidstypisk jugendstil, ritad av Yngve Rasmussen år 1905. Folkskolan är en av två skolbyggnader som uppfördes vid samma tidpunkt för att rymma de ökande barnskarorna i staden, vilket berättar om de omvälvande samhällsförändringarna kring sekelskiftet. Byggnaden karaktäriseras av ett tydligt jugendformspråk med mjuka former, kombination av olika puts och sten i fasaden, neddragna takpartier, friare fönstersättning och typisk fönsterindelning med småspröjs. Byggnaden är en god representant för skolväsendets byggnader under början av 1900-talet med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Sockel i granit med avfasad kant.
- Fasad med kombination av puts i olika textur och rött tegel, fogat med pärlfog.
- Befintliga ursprungliga träfönster.
- Formtegel kring fönster och i listverk.
- Dekor och ornament i sandsten på södra fasaden.
- Dörromfattningar och fris med texten FOLKSKOLA i sandsten.
- Klocka åt söder.
- Granittrappor.
- Takformen med neddraget tak på övre våning, grön plåt.
- Smidesgrinden till skolgården.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

- q_2 Byggnaden omfattas av 3 kap 12§ PBL. Byggnadens exteriör får ej förvanskas. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller ett utförande typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Ruthensparre

Kvarteret Ruthensparre ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Bredgatan där den samlade och enhetliga bebyggelse som uppfördes efter stadsbranden år 1790 fortfarande präglar stadsbilden. Men kvarteret präglas också starkt av industrierna som legat här under lång tid, både storskaliga industrier som Karlskrona Porslinsfabrik som dominerar kvarteret, och småskaliga som Makaronifabriken samt de låga byggnaderna på Ruthensparre 22 mot Bredgatan.

Ruthensparre 1 - Bergska gården

Välbevarad stadsgård med bostadshus, uthus och trädgård, uppförd år 1792 på en gammal grund efter den stora stadsbranden år 1790. Under 1800-talet tillkom frontespisen och det tidstypiska trapphuset mot gården. Under 1900-talet har byggnaden moderniserats ett flertal gånger. Nuvarande fasadmaterial är modernt men har ett formspråk som överensstämmer med byggnadens ursprungliga karaktär. Gården bidrar till den särskilt kulturhistoriskt värdefulla

helhetsmiljön kring Bredgatan där karaktären av låga stads- och köpmansgårdar som präglade Karlskrona fram till sent 1800-tal finns bevarad, och har ett stort stadsbildsvärde utifrån dess exponerade hörntomt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Den sammansatta gårdsmiljön.
- Byggnadens volym.
- Putsad sockel.
- Fasadens formspråk med locklistpanel, knutlådor/lisener, omfattningar och profilerad takfot som går in på gaveln.
- Brutet tak belagt med enkupigt tegel.
- Träfönster.
- Mindre, dekorativt spröjsade träfönster på gavelröstena.
- Uthusets volym.
- Uthusets befintliga äldre träfönster med smidda hörnbeslag.
- Uthusets plåttak.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Ruthensparre 2 - Hantverksföreningens gård

Välbevarad köpmansgård med huvudbyggnad uppförd under 1790-talets början efter stadsbranden. Gårdsbyggnaden i vinkel är byggd mellan år 1793–1834. Gården bidrar till den särskilt kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljön kring Bredgatan där karaktären av låga stads- och köpmansgårdar som präglade Karlskrona fram till sent 1800-tal finns bevarad. Gården har en terrasserad trädgård med kalkstensbeläggning. Trädgården har tidigare haft en staty (barn med snäcka) men denna saknas idag. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volymer.
- Oregelbundet murad stensockel med skolsten.
- Kalkputsad fasad med slätputsade band, dekorativa fält och fönsteromfattningar.

- Huvudbyggnadens brutna tak med enkupigt tegel.
- Befintliga äldre dekorativa pardörrar av trä med glasparti med dekorativt gjutjärnsgaller, speglar och festonger (mot gatan och mot gården i huvudbyggnaden).
- Befintliga äldre träfönster.
- Murade skorstenar.
- Dekorativ skylt av svart smide.
- Kalkstenstrappa.
- Gårdsbyggnadens fasadutformning med locklistpanel.
- Gårdsbyggnadens sadeltak med bandtäckt plåt.
- Befintliga äldre träfönster.
- Rusticerad dörromfattning.
- Kalkstenstrappor på gården
- Kraftiga rusticerade pelare med äldre träport i fiskbenspanel, till gården.
- Terrasserad trädgård med kalkstensplattor.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Ruthensparre 13

Välbevarat flerbostadshus från 1916 ritat av Frans Evers med inslag av både jugend och klassicism. Byggnaden genomgick en ombyggnad år 1981 då hiss tillkom mot gården. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden

bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Slätputsad och bandrusticerad bottenvåning.
- Putsad fasad med rusticerade lisener och hörnkedjor, kolossalpilastrar, dekorativa bröstningar och omfattningar och kraftig profilerad gördelgesims.
- Ursprungliga träfönster med två till sex lufter, hörnbeslag och småspröjs i övre delen.
- Burspråk.
- Brutet tak med svart bandtäckt plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Ruthensparre 21

Husdel 1

Industribyggnad byggd i etapper för Karlskrona Porslinsfabrik mellan år 1918 och 1952. Äldsta delen av byggnaden är den centralt belägna, ursprungligen en galvaniseringsfabrik, gjuteri och smedja. Den södra delen tillkom år 1942 då Karlskrona Porslinsfabrik köptes av Uppsala Ekeby. Den norra delen längs Östra Köpmansgatan tillkom år 1952 efter ritningar av Anders Edblad då fabriken blomstrade som mest. Hela byggnadskomplexet fungerade som porslinsfabrik fram till år 1968 då fabriken lade ner. Idag är det främst volymen och fasadernas industriella karaktär med putsade fasader, lisener och stora fönsterpartier som återstår. Byggnaderna har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Interiört finns mycket lite bevarat. En porslinsugn finns bevarad i byggnadens mitt, vilken är av värde för förståelsen av byggnaden. Byggnaden är en del i berättelsen om Karlskronas industrihistoria och av kulturhistoriskt värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas storskaliga volym mot hamnen.
- De putsade fasaderna som delas in av lisener.
- Stora fönsterytor med ursprunglig indelning.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Husdel 2

Industri- och kontorsbyggnad uppförd år 1952 efter ritningar av Anders Edblad för Karlskrona Porslinsfabrik. Byggnaden har även fungerat som kontor för LM Ericsson. Den tidigare höga skorstenen är nu nedtagen och endast en bit återstår. Skorstenen är av vikt för byggnadens industriella karaktär och förståelsen av det kulturhistoriska sammanhanget. Arkitekturen med det gula teglet och detaljer såsom det rundade hörnet och kalkstensomfattningar bär en tydlig tidsprägel. Byggnaden är en del i berättelsen om Karlskronas industrihistoria och av kulturhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med lägre del mot öster och högre hörndel.
- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Fasader i gult räfflat tegel.
- Rundat hörn.
- Del av skorsten bevarad vittnar om industrin.
- Dörr- och fönsteromfattning i kalksten.

- Fönstersättning och fönsterindelning.
- Kalkstensgolv i trapphus.
- Dekorativa räcken i trä och smide i trapphuset.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande, alternativt likt dokumenterat ursprungligt utseende.

Ruthensparre 22

Tidigare stadsgård uppförd 1791. Byggnader för småindustri tillkomna på gården under 1910-talet. Fastighetens alla byggnader bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Hus 1 - F.d. bostadshus på stadsgård

Mangårdsbyggnad till stadsgård uppförd år 1791 efter den stora stadsbranden år 1790. Bostadshuset ligger traditionellt placerat med långsidan längs gatan på en karaktäristiskt hög putsad sockel. En tidstypisk ombyggnad har genomförts kring slutet av 1800-talet då trapphuset mot gården tillkom. Även byggnadens fönster är sannolikt från denna tid. Byggnaden bidrar till den särskilt kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljön kring Bredgatan och är viktig för berättelsen om, och bilden av, staden. Inga ursprungliga uthus finns bevarade på gården. Denna är istället bebyggd av äldre industri- och verkstadsbyggnader från 1910-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Hög putsad sockel.
- Locklistpanel med knutlådor.
- Kraftiga profilerade gördel- och takgesimser.
- Befintliga äldre träfönster med hörnbeslag.
- Sadeltak med skivtäckt röd plåt med jämna tvärfalsar.
- Ståndränna.
- Takkupa med segmentbågformad överdel.
- Mångkantigt trapphus mot gården, med ursprungliga dekorativt spröjsade träfönster.
- Äldre ramverksdörr av trä med spröjsat glasparti.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Särskild miljöhänsyn.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 2 och 3 - Äldre verkstadsbyggnader

Mindre industri- och verkstadsbyggnader uppförda år 1916–1919. Östra byggnaden byggdes om år 1934 till ett snörmakeri och syateljé. Byggnaden är välbevarad med ursprungliga fönster- och dörrpartier och dess småskaliga äldre verkstadskaraktär är värdefull för stadsmiljön. Byggnaden bedöms vara särskilt

värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas låga volymer.
- Locklistpanel.
- Äldre spröjsade träfönster.
- Plåttak.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 4 F.d. Carlskronas Makaronifabrik

Industribyggnad från år 1919, med välbevarad industriell karaktär. Byggnaden uppfördes för Carlskronas Makaronifabrik som tillverkade pasta. De stora spröjsade fönsterpartierna är mycket karaktäristiska för industribyggnader som utformades så för att släppa in maximalt med dagsljus till tillverkningen. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för industrialismens framväxt i Karlskrona under andra halvan av 1800-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med indragen övre våning och sadeltak.
- Putsade fasader med lisener i två våningar och kraftig list som avdelar bottenvåningarna från övre våningen.
- Profilerade listverk och profilerad takfot.

- Ursprungliga fönsterpartier av trä.
- De olika våningarnas fönsterstorlek och fönsterindelning.
- Spröjsat oxögefönster på gaveln.
- Hög murad skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Rügen

Kvarteret Rügen innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av flerbostadshus från 1800-talet och ett flertal bevarade byggnader i funktionalism och nyrealism uppförda under 1940- och 1950-talet, bland annat av Wolter Gahn.

Rügen 19

Hus 1

Flerbostadshus från år 1898 i tidstypisk utförande med symmetriskt uppbyggd fasad, rikt ornamenterade omfattningar och bruten taksiluett. Huset är relativt välbevarat men förändring har skett genom ovarsamt fönsterbyte. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Sockel av granit (idag gråmålad men bör vara obehandlad).
- Putsad rusticerad bottenvåning.

- Slätputsad fasad med förkroppade detaljer: gesimser, omfattningar och takfot.

- Sadeltak med karakteristiska trappgavlar med järnspiror som bryter taksiluetten.

- Tak med svartmålad bandplåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Kulturhistoriskt intressanta byggnader. Får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rügen 19

Hus 2

Affärs- och bostadshus, troligen från tidigt 1800-tal. Husets karaktär är i huvudsak bevarad, men fasadens tilläggsisolering har gjort att byggnaden fått märkliga proportioner med djupt indragna fönster. Byggnaden har genom dess i huvudsak bevarade volym och exponerade läge främst ett stadsbildsvärde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Mansardtak med svart plåt och mindre takkupor.
- Locklistpanel, rödslammad.
- Fönster vad gäller material och indelning.
- Äldre dörr med fiskbensmönstrad panel, gråmålad, mot gården.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Kulturhistoriskt intressanta byggnader. Får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rügen 33

Äldre stadsgård som idag endast består av ett ombyggt bostadshus och bakomliggande trädgård. Bostadshuset var ursprungligen ett envåningshus med röd panel, som år 1898 byggdes på med en våning och reveterades. Byggnaden har sedan dess förändrats kraftigt genom sentida tilläggsisolering, fasadpanel (lockpanel) och fönsterbyte. Idag är det främst den småskaliga volymen med äldre trästadskaraktär som har ett värde för stadsbilden. Alla åtgärder som gör att byggnaden återfår sin karaktär av äldre stadsgård är positiva.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sadeltak med äldre skivlagt plåt, svartmålad.
- Skorstenar med profilerat krön, inklädda med svart plåt.
- Äldre takkupor vad gäller utformning och material.

- Avvattning med ståndränna, smala stuprör och konformad vattkupa.

- Bevarade äldre fönster mot trädgård.

- Äldre tillbyggt kantigt trapphus mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rügen 34

Ett litet bostadshus med stadsmässig karaktär uppfört i tidstypisk jugend år 1907. Huset har moderniserats och byggts om år 1936 och 1974, men har i huvudsak bevarat sin karaktär utvändigt. Nuvarande fönster tillkom troligtvis år 1974 och påverkar helhetsintrycket negativt. Vid framtida fönsterbyte bör dessa vara bättre anpassade till byggnadens karaktär och ålder.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Putsad sockel, gråmålad.

· Stänkputsad fasad med slätputsade detaljer.

· Ursprunglig entréport med fönster, försedda med smidegaller. Spröjsat ovanljus.

· Mansardtak med skivlagd svartmålad plåt.

· Ursprungliga takkupor.

· Avvattning med ståndränna, smala stuprör och konformad vattkupa.

Rügen 48

Småskaligt flerbostadshus med tidstypisk gestaltning och omsorg i material och detaljutformning, ritat av Tor Bunner år 1949. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är i huvudsak välbevarad men ovarsamma byten av dörrar och fönster har genomförts. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Gjuten sockel.
- Gult räfflat fasadtegel med omfattningar i relief runt fönster och huvudentré.
- Profilerad takfot.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

- Takkupor med tidstypiskt formspråk.
- Bevarat bröstningsparti av trä vid skyltfönster.
- Skorstenar i gult tegel, olika storlek och asymmetriskt placerade, viktiga för taksiluetten.
- Bevarade smidestrappräcken i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Rügen 50

Tidstypiskt utformat litet flerbostadshus i nyrenässans från år 1895. Den ursprungliga karaktären är i huvudsak bevarad men förvanskning har skett genom fönsterbyte. Karakteristiskt för byggnaden är fasaderna i rött tegel med dekorativa putsomfattningar och markerad takfot. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg i utformningen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i granit med pärlfog.
- Kvaderusticerad bottenvåning i puts, beige.
- Fasad i rött tegel med pärlfog, mörkgrå.

- Profilerad takfot, fönster- och dörromfattningar samt gesims i slätputs.

- Ursprunglig entrédörr med dekorativt smidesgaller.

- Sadeltak belagt med svartmålad plåt samt nätta takkupor, troligtvis ursprungliga.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Kulturhistoriskt intressanta byggnader. Får ej rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

NIKON
NIKON

Rügen 51

Butiks- och bostadshus från 1950, ritat av tidigare stadsarkitekt Sigge Ullén. Byggnaden har en tidstypisk gestaltning och uppvisar omsorg i material och detaljutformning. Det tidstypiska kommer till uttryck bland annat i kombinationen av material som tegel och puts i fasad, liksom balkongräckena i dekorativt smide. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är i huvudsak välbevarad men ovarsamma byten av dörrar och fönster har genomförts. Byggnaderna har ett exponerat läge i stadsbilden och har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Rött fasadtegel med betongelement.

- Burspråk med formgjutna fronter i betong.
- Indragna balkonger med smidesräcken.
- Flackt sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.
- Profilerad takfot.
- Takkupor med tidstypiskt formspråk.
- Skorstenar i rött tegel, olika storlek och asymmetriskt placerade. Viktiga för taksiluetten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

KARLSKRONA
GASSERVICE AB

Rügen 53

Flerbostadshus ritat av Wolter Gahn år 1953. Den storskaliga byggnaden består av två byggnadskroppar, den ena är ett av Karlskronas få höga punkthus. Den lägre byggnadsdelen har en särpräglad indragen bottenvåning i norra delen, där pelare bär byggnaden och entrén är asymmetriskt placerad i ett dekorativt murat utskjutande parti. Byggnaden visar på stor omsorg i material, gestaltning och detaljer. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är i huvudsak välbevarad men ovarsamma byten av dörrar och fönster samt inglasning av balkonger har genomförts. Byggnaden ligger på en höjd och är exponerad i stadsbilden. Den ingår som en viktig del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel, spritputsad i kvadrater med fog, mörkgrå.
- Rött fasadtegel.
- Bröstningar i vitt klinker.
- Uppbrutet hörn med pelargång. Åttkantiga pelare i betong.
- Entréparti i tegel med mönstermurningar. Omfattning med vit klinker.
- Ursprunglig nummerlampa vid entré.
- Sadeltak med tvåkupigt tegel samt svartmålad plåt.
- Profilerad takfot.
- Takkupor med tidstypiskt formspråk.
- Ursprungliga balkonger med karakteristiska fronter för Wolter Gahn.
- Ursprungligt skärmtak mot söder.
- Välbevarat trapphus med ursprunglig inredning av trä, bland annat dörrar och skåp.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara vitmålade, sidohängda två- och fyrluftsfönster i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Rügen 54

Bostadshus med bilvård, och ursprungligen även bensinmack, i bottenvåningen, ritat av Wolter Gahn år 1948. Den tidstypiska gestaltningen visar på omsorg i materialval och detaljer samtidigt

som den är funktionell. Byggnadens funktion är till stora delar samma som ursprungligen och exteriören är relativt välbevarad. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte, liksom byte av balkongfronter, men är i huvudsak välbevarad. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har ett exponerat läge i stadsbilden och har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med sadeltak med karaktäristiska takkupor och indragen suterrängvåning/sockelvåning med pelare.
- Indragen suterrängvåning/sockelvåning delvis klädd med stående klinker och delvis putsad. Formgjuten betong på sockelvåning mot norr. Gulmålade kantiga betongpelare.
- Fasader av gult räfflat tegel med profilerad takfot. Omfattningar i relief runt entrédörrar.
- Sadeltak med rött enkupigt taktegel.
- Två bevarade ursprungliga dörrar mot väster.
- Bevarat större fönsterparti mot söder och väster.
- Klinkerklädda väggar vid nedfart till garage. Räfflad körbana.
- Bevarad funktion med bilvård.
- Granittrappor med smidesräcken.

Bestämmelser i detaljplan:

- k_1 För byggnaden väsentliga karaktärsdrag och värden ska tas tillvara vid ändring.

- r_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara vitmålade, sidohängda tvåluftsfönster i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Rådhuset

Rådhuset är en av de monumentala byggnader som inramar Stortorget. Byggnadens äldsta del, nuvarande östra längan, uppfördes år 1795–1798 efter ritningar av Carl Fr. Fredenheim. I början av 1900-talet tillkom ytterligare tre byggnadskroppar som slöt kvarteret och idag består byggnaden av fyra längor kring en sluten gård. Även portiken mot torget tillkom då efter Gustaf Lindbergs ritningar. Rådhusets nuvarande karaktär är stram klassicism med stor omsorg i materialval och gestaltning. Byggnaden är mycket välbevarad såväl ut- som invändigt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granit- och kalkstensockel.
- Fritrappa av kalksten.

- Fasader i ljusbrun ädelputs med grå naturstensimiterande listverk.
- Fönsteromfattningar med bröstningar av kalksten.
- Entréportik med sex joniska kolonner som bär upp en tempelgavel.
- Portaler av kalksten och betong.
- Portar av ek med dekorativa smidesgångjärn.
- Spröjsade träfönster från tidigt 1900-tal, 4-luftsfönster, grönmålade.
- Kraftig profilerad takfot med spritputs.
- Flackt sadeltak belagt med koppar.
- Avvattning med ståndrännor och stuprör av koppar.

Interiör i entrén.

- Bröstning av marmor.
- Marmoreringsmålade väggar.
- Kalkstensgolv.
- Blyspröjsade fönster med färgat glas.
- Gjuten betongdekor.
- Dörrar av ek.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Utfart

Rådmannen

Kvarteret Rådmannen består av sammanhängande kulturhistoriskt värdefull trähus-bebyggelse längs Borgmästaregatan och Västra Prinsgatan, i huvudsak uppförd strax efter stadsbranden år 1790 (Rådmannen 10 och 17, 11, 21). Södööska gården (Rådmannen 17) är byggnadsminne. Även flerbostadshuset på Konstapelsgatan 26 (Rådmannen 19) är av kulturhistoriskt intresse. Byggnaden samverkar med den samtida bebyggelsen på Borgmästaren 18-20 och är av betydelse för gatubilden. Hörnhuset vid Västra Prinsgatan och Konstapelsgatan (Rådmannen 1) har en välbevarad tidstypisk karaktär som är viktig då byggnaden är väl exponerad i stadsbilden. Hörnhuset vid Borgmästaregatan och Hantverkargatan (Rådmannen 18) är arkitektoniskt väl anpassad till övrig bebyggelse kring Ristorget.

Rådmannen 1

Flerbostadshus från 1944 ritat av Anders Edblad. Med de ljusa, slätputsade fasaderna har byggnaden en funktionalistisk karaktär. Byggnaden har putsad sockel i liv med fasaden och ursprungliga smäckra träfönster. Balkongfronterna är utbytta liksom entréporten. Byggnaden har en välbevarad helhetskaraktär och ett exponerat läge i stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Slätputsade fasader.
- Ursprungliga utåtgående tvåluftsfönster av trä med mittpost och hörnbeslag (förutom bottenvåningens fönster som är inåtgående).

- Rött tegeltak.
- Klinkeromfattning vid entré.
- Överljus i entréparti.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Rådmannen 10, 17 - Södööska gården

Mycket välbevarad stadsgård med huvudbyggnad uppförd kort efter stadsbranden år 1790. Till gården hör ett båtsmanshus uppfört år 1793 samt två byggnader ritade av Frans Evers år 1910. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde och skyddas som

byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1996. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaderna 1-5 får ej flyttas eller rivas eller till sitt yttre byggas om eller eljest exteriört förändras.
2. I huvudbyggnaden (hus I) och lusthuset (hus 2) får ingrepp ej göras i byggnadernas stomme och i den äldre fasta inredningen som t ex dörrar, dörrfoder, socklar, kakelugnar mm. Planlösningen skall hållas intakt.
3. I huvudbyggnaden (hus 1) får ursprungliga ytskikt i golv, väggar och tak ej bytas ut eller förändras.
4. Byggnaderna skall underhållas så att de ej förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med härför lämpliga material och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det område kring byggnaderna som markerats med rött på den till detta beslut hörande kartan, bilaga 2, får ej utan länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att byggnadernas karaktär och utseende inte förvanskas.

Huvudbyggnad

Södööska gårdens huvudbyggnad vid hörnet Borgmästaregatan och Västra Prinsgatan uppfördes efter branden år 1790 på en äldre grund. Dess karaktäristiska smala vinkel i hörnet tillkom när byggnaden byggdes till år 1807–08 och kom att följa vinkeln på den strålgata som är ursprunglig sedan den ursprungliga stadsplanen från år 1683. Under tillbyggnaden höjdes också taket till nuvarande utformning men den stora frontespisen tillkom troligen något senare. Byggnaden är uppförd i en våning, timrad och klädd med gulmålad locklistpanel med vitmålade knutlådor, omfattningar och vindskivor. På mansardtaket ligger enkupigt tegel. Några av de gamla fönstren har bevarade blyspröjsar och näbb-beslag av 1700-talstyp. Vid huvudingången på gaveln mot Prinsgatan finns en fritrappa av kalksten med ett enkelt svartmålat smidesräcke. Dubbeldörren är troligen från tidigt 1800-tal och har smidda lås och beslag. Längs Prinsgatan har byggnaden byggts till, troligen kring 1800-talets mitt. Interiört finns snickerier bevarade sedan slutet av 1700-talet och början av 1800-talet, exempelvis dörrar, dörr- och fönsterfoder och kakelugnar.

Huvudbyggnad

Lusthus (ej inventerat)

Lusthus uppfört år 1910 efter ritningar av Frans Evers. Lusthuset har sin baksida mot Borgmästaregatan där det är sammanbyggt med huvudbyggnaden och stenhuset. Huvudfasaden mot

trädgården är utformad som en tempelgavel med kolonner och franska dörrar. På grund av en förbindelse mellan lusthuset och huvudbyggnaden upplevs lusthuset som en del av detta.

Stenhuset

Välbevarad byggnad uppförd år 1910, ritad av Frans Evers. Byggnaden har en tidstypisk utformning med brant brutet och valmat tegeltäckt tak. Fasaden är putsad i en ljus färgsättning. I bottenvåningen låg ursprungligen en tandläkarpraktik som drevs av Södööska gårdens dåvarande ägare.

Stenhuset

Timmermansstugan

Liten båtsmans- eller timmermansstuga, ibland kallad Pias stuga, uppförd år 1793 av en kronotimmerman. Byggnaden är timrad i två våningar, klädd med locklistpanel och rödmålad. Sadeltaket är täckt med enkupigt tegel. Mot norr är stugan tillbyggd med en äldre befintlig del som utgjort tjänstebostad för gårdens trädgårdsmästare. Byggnadens interiör moderniserades under 1970-talet.

Timmermansstugan

Uthus (ej inventerat)

Liten bod- och förrådslänga uppförd under 1900-talet och belägen längs planket mot Västra Prinsgatan, mellan huvudbyggnaden och timmermansstugan.

Rådmannen 11

Bostadshus uppfört under 1800-talets första del. Fastigheten finns brandförsäkrad år 1828. Nytt trapphus tillkom år 1912. Byggnadens takkupor och nuvarande fönstersättning tillkom sannolikt vid detta tillfälle, troligen även vindinredning och mansardtaket. Fönsterbågarna av trä är troligen från 1970-talet men med anpassad indelning och i huvudsak korrekt utformning även om ursprungliga bågar bör ha haft en något smäckrare utformning. Ett äldre uthus på gården ska ha panelklädd korsvirkesstomme, detta är ej inventerat men kan vara av betydelse för gårdsmiljön.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Porten i planket mot gatan
- Byggnadens volym
- Fönstrens indelning
- Spritputsad fasad med släta partier kring fönster
- Profilerad takfot
- Äldre uthus med korsvirkesstomme klädd med panel (ej inventerat).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Rådmannen 20

Flerbostadshus i klassicerande stil, uppfört år 1905. Byggnaden är exteriört välbevarad med ursprunglig port och fönsteromfattningar. Fönstren är sannolikt från år 1975 då byggnaden moderniserades. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel med pärlfog.
- Rusticerad sockelvåning.
- Fönsteromfattningar i puts.
- Befintlig ursprunglig port.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rådmannen 21

Hus 1

Bostads- och affärshus som utifrån dess volym daterats till det tidiga 1800-talet. Huset byggdes om år 1904 då trapphuset, takkuporna, ovanvåningens ospröjsade fönster, taktäckningen av plåt samt sockelvåningens större fönster och entréer tillkom. År 1934 byggdes en av affärslokalerna om och år 1946 byggdes vinden om. Byggnaden har en bevarad tidig 1800-talskaraktär med inslag från tidigt 1900-tal, och bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Rusticerad sockelvåning.
- Locklistpanel på ovanvåning.
- Ovanvåningens befintliga träfönster med hörnbeslag från 1904.
- Skyltfönster och dörrar i sockelvåning från år 1904.
- Ena butikslokalens entréparti från 1934.
- Takkuporna med dekorativ utformning och spröjsade fönsterbågar i trä med hörnjärn från 1904.
- Taktäckning av bandtäckt röd plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Rådmannen 21

Hus 2

Tidstypiskt butiks- och bostadshus med gjutjärnskolonner vid butiksentrén, uppfört år 1907. Byggnaden har en välbevarad karaktär trots ovarsamt portbyte. Byggnaden är en tidstypisk representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet med omsorg såväl i gestaltning som material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Rusticerad sockelvåning.
- Slätputsad ovanvåning med tandsnittsfris vid takfoten.
- Befintliga ursprungliga fönster av trä med spröjs och hörnbeslag på ovanvåning och i takkupa.

- Balustrad under fönster.

- Befintliga skyltfönster av trä med gjutjärnskolonner.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Sheldon

Kvarteret Sheldon består av bebyggelse uppförd mellan 1790 och 1970-talet med tyngdpunkt på flerbostadsbebyggelse från slutet av 1800-talet med rikt artikulerade fasader, varav ett byggnadsminne, det s.k. Hubendickska huset (1888).

Sheldon 4

Flerbostadshus uppfört år 1887 efter August Strehlenerts ritningar i nyrenässans med karakteristisk markerad bottenvåning och horisontellt indelade fasader. Viss modernisering utfördes av byggnaden år 1935–36 samt smärre ombyggnader 1949 och 1968. Byggnaden är välbevarad trots fönsterbyte. Byggnaden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Kvaderrusticerad sockelvåning, gulmålad.
- Fasader i rött tegel indelade av kraftigt profilerade gesimser, pilastrar och bröstningspartier i gulmålad puts. Fasader i rött tegel med pärlfog mot gården.

- Kraftigt profilerad takfot med tandsnittsfris och dekorativt utformade konsoler.

- Svagt framspringande sidorisaliter krönta av paviljongtak med järnspiror.

- Dubbelport till portgång, spegelindelad och gråmålad.

- Glasade entrépartier i lackad ek med travertinomfattning (i portgång).

- Entrépartier med glasad dörr med sparkplåt i koppar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 5 - Hubendickska huset

Byggnaden uppfördes åren 1888–89 efter arkitekterna Löfgren och Paulssons förslag. De mindre takkuporna tillkom vid ombyggnader 1916 och på 1930-talet. Smärre förändringar av bottenvåningen har skett under 1900-talet. Huset renoverades pietetsfullt år 1982. Exteriören är ett fint exempel på tidens byggnadsskick och mycket välbevarat. Huset förklarades som byggnadsminne år 1982. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. ”Byggnadens fasader mot Ronnebygatan och norra Smedjegatan må ej ombyggas, förändras eller mera genomgripande restaureras.
2. Ägaren skall sörja för att de i punkt 1 nämnda fasaderna får för deras bestånd erforderligt löpande underhåll. ”

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Rusticerad puts i bottenvåning, orangeröd.
- Fasader i slätputs, kalkavfärgade i roströd kulör med omfattande putsdekorationer i orangeröd kulör; gesimser, fönsteromfattningar, burspråk, takfot, takkupor mm.
- Burspråk med hörnkupol, täckt med plåt och krönt av en spira.
- Sgrafittomålning under takfoten utförd av Jacob Silvén.
- Tak täckt med grå skiffer.
- Takkupor, s.k. oxögon, kopparklädda.
- Uthus från samma tid i träkonstruktion på stensockel. Fasader klädda med brunmålad pärlspontpanel.

Sheldon 8

Byggnaden i tre våningar med vindsvåning uppfördes år 1887 i nyrenässans efter ritningar av August Strehlenert. Fasaderna i tegel är karakteristiskt artikulerade med dekorativa putsdetaljer.

Modernisering av byggnaden genomfördes på 1930-talet och takkupan tillkom 1948 vid en ombyggnad av vindsvåningen. Byggnaden är välbevarad med undantag för utbytta fönster. Byggnaden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av sten.

- Slätputsad bottenvåning med butiksfönster som inramas av diamantsnittsrustik och fältindelade putslister.

- Fasader murade i rött tegel horisontellt indelade av profilerade gesimser.

- Kraftigt profilerad takfot med diamantsnitt med konsoler.

- Fönsteromfattningar med bl.a. frontonöverstycken, kolonnetter med korintiska kapitäl mm.

- Uppglasade fernissade ekdörrar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 9

Byggnaden uppfördes år 1887 efter ritningar av arkitekterna Löfgren och Paulsson i tidstypisk nyrenässans. Karakteristiskt är den rikt ornamenterade fasaden md en tydlig horisontell indelning och den markerade takfoten. Fasadmaterialet var ursprungligen putsat tegel som idag är övermålat med oljefärg. Ändringar och moderniseringar har utförts under 1950- och 1960-talen. Byggnaden är i övrigt välbevarad. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Putsade fasader, rusticerade, med markerade hörnkedjor.
- Rikt dekorerade fönsteromfattningar som inramas av pilastrar och halvkolonner med kraftigt profilerade överstycken, bl.a. med gavelfronter uppburna av karyatider i översta våningen.
- Fris med växtornamentik i tunn relief som löper under takfoten samt tandsnittsfris.
- Balkong uppburen av dekorativa konsoler.
- Äldre entréport, tredelad, spegelindelad med ovanljus, grönmålad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 10

Byggnaden uppfördes år 1888 efter ritningar upprättade av Löfgren och Paulson. År 1938 byggdes vindsvåningen ut till en fjärde våning och putsdekoren togs bort i de övriga våningarna. Byggnaden har i mindre grad bibehållit sin ursprungliga karaktär och har främst ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Slätputsade fasader, gulmålade, med rusticerad puts i bottenvåningen, brunmålad.
- Fasadens horisontella indelning med gesimser.
- Kraftigt profilerade fönsteromfattningar bl.a. konsolburna överstycken utformade som segmentbågar.
- Bröstningspartier med balusterdockor

- Entrépartier i fernissad ek i bottenvåning.

- Sadeltak täckt med plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 16

Samlingslokal uppförd under perioden 1891–1912 år Odd Fellowbröderna i nyrenässans. Byggnaden utgörs av en huvudbyggnad med tillhörande flyglar. Karakteristiskt för byggnaden är tegelfasaderna med rikt ornamenterade fönsteromfattningar och takfot. Byggnaden är exteriört välbevarad med bl.a. ursprungliga träfönster. Byggnaden har ett

stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för orderväsendets samlingslokaler från slutet av 1800-talet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel i kvadrar, delvis putsad och gråmålad.
- Fritrappa i kalksten.
- Bandrusticerad sockelvåning i brunmålad puts.
- Fasader i tegel med fönsteromfattningar, bröstningspartier och takfot i vitmålad puts.
- Vitmålade treluftsfönster i trä med rundbågigt överstycke.
- Grönmålade pardörrar med ovanljus, grönmålade.
- Sadeltak belagt med svartmålad plåt med äldre takkupor.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sheldon 17

Bostadshus uppfört år 1899, möjligen ritat av August Strehlenert, som ritat ytterdörren. Huset i två våningar i klassicistisk utformning med fronton och centralt placerad portal mot gatan. Om- och tillbyggnader utfördes år 1909 samt 1939. Ett ovarsamt fönsterbyte har skett. Byggnaden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad och gråmålad sockel.
- Putsade fasader, målade i vit kulör med gråmålade fönsteromfattningar.
- Kraftigt profilerad takfot i puts.

- Putsportal med bandrusticering.
- Fronton med spröjsat lunettfönster.
- Brutet sadeltak belagt med rödmålad plåt.
- Gråmålade spegeldörrar med fönster.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, -utbyte av takmaterial, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt, -ommålning av tak och utvändiga snickerier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 20, 21

Bostadshus i två våningar uppfört i början av 1800-talet. År 1875 tillkom trapphuset mot gården. År 1905 rusticerades bottenvåningen, större fönster togs upp samt två nya dörröppningar tillkom. Även tre takkupor tillkom vid denna tid. Tillhörande äldre uthus med delar från 1700-talet. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en i huvudsak välbevarad stadsgård med karaktärsdrag intakta från ursprungligt uppförandeår samt ombyggnationerna 1875 respektive 1905. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av kvaderhuggen sten.
- Sockelvåning i kvaderrusticerad puts, gråmålad.
- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel, indelade med vitmålade lisener.

- Profilerad takfot i trä, vitmålad.
- Mansardtak belagt med plåt och tegel.
- Spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sheldon 33

Jugendhus uppfört är 1907 efter ett ritningsförslag av August Strehlenert och Fr. Fredriksson. Huset har en karakteristisk fasad med glaserat grönt förbländertegel mot gatan. Fasaden mot gården har fått en enklare utformning i kalksandsten med pärlfog. Ombyggnader har utförts år 1934 och 1965. Byggnaden i renodlad jugend är trots ovasamma fönsterbyten och förändrad bottenvåning är relativt välbevarad, även i trapphus, med intakt karaktär och med för staden ovanligt fasadmaterial (kalksandsten) vilket ger byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde och stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning i granit.
- Fasader klädda med glaserat grönt förbländertegel accentuerat med dekorativa detaljer i brunrosa cement.

- Kalksandstensfasader med pärlfog mot gården
- Två gavelkrönta burspråk och rusticerade kolossalpilastrar med dekorativa krön.
- Frontonerna med spröjsade rundfönster.
- Dekorativt utformade fönsteromfattningar.
- Mansardtak belagt med rödmålad plåt.
- Mönstermurad takfris mot gården
- Portgång med glaserat tegel och vitfärgad putsdekor i form av rosenrankor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 34

Bostadshus och f.d. biograf uppfört år 1936, ritar av Björn Hedvall i funktionalistisk stil. Karakteristiskt för byggnaden är det renodlade formspråket, de slätputsade fasaderna och fasadens fönsterkomposition. Ombyggnad av foajé utfördes år 1942. Fönsterbyte och nya balkongfronter har genomförts, men byggnadens huvudsakliga karaktär är bevarad.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprungligt entréparti med port i metall och glas.
- Slätputsade fasader.
- Symmetrisk fönstersättning och indelning.
- Kalkstensgolv i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 41

Hus 1

Flerbostadshus uppfört år 1905 med kvaderrusticerade bottenvåning och slätputsade fasader avfärgade i gul kulör. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, den symmetriskt indelade fasaden med återhållsam ornamentik. Bygganden i klassicerande stil är välbevarad och utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön samt är en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i sten.
- Kvaderrusticerad bottenvåning i gråmålad puts.
- Slätputsade fasader avfärgade i gul kulör.
- Markerade hörnkedjor och fönsteromfattningar i gråmålad puts.
- Centralt placerat burspråk med fältindelade bröstningar. Tak med tandsnittsfris och blomsterdekor.
- Mansardtak belagt med rödmålad plåt. Äldre takkupor.
- Vitmålade fyrluftsfönster i trä, med rundbågigt överstycke i bottenvåningen.
- Lykthållare i järn ovan port.
- Välbevarad tandsnittsfris i portgång.
- Gjutjärnsräcken med träöverliggare och terrazzogolv i trapphus.
- Glasad 1940-talsdörr i trä till källarlokal.
- Ursprunglig garageport på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sheldon 41

Hus 2

F.d. verkstad i två våningar med vind uppförd under 1800-talets senare del, idag använd som bostad. Fasader i gult tegel med stora spröjsade fönster. Byggnaden är mycket välbevarad. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader i gult tegel med mönstermurad gördelgesims och takfot.
- Stora spröjsade fyrluftsfönster, vitmålade.
- Brunmålad pardörr klädd med fiskbensmönstrad panel.
- Mansardtak belagt med svartmålad plåt.

Rekommendation gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sheldon 43

Välbevarat flerbostadshus med butiker uppfört år 1888 i nyrenässans, troligtvis ritat av Löfgren och Paulson. Karakteristiskt för byggnaden är tegelfasadernas rika ornamentering med målad cement och den markerade attikavåningen. År 1959 tillkom en ny ingång till butik. Bygganden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön samt är en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i sten.
- Fasadens horisontella indelning med gesimser som tydligt markerar de olika våningsplanen.
- Fasader i rött tegel med dekorativa detaljer i ljusmålad cement.
- Rundbågiga fönsteröppningar vilka i mellanvåningen är grupperade två och två kring kolonnetter.
- Omfattningar med dekorativa bårder och växtornamentik.
- Kraftigt utkragande takfot med tandsnittsfris mm.
- Avvattning med stuprör av koppar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Värdefull miljö. Befintlig fasad skall bevaras. Ursprunglig arbetsteknik skall användas vid underhåll av fasaden.
- q_1 Byggnadsdelen får inte rivas. Befintligt takfall mot gatan får förlängas mot söder.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sjöblad

Kvarteret Sjöbladh är del av den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Bredgatan där den samlade och enhetliga bebyggelse som uppfördes efter stadsbranden år 1790 fortfarande präglar stadsbilden. Förutom stadsgårdarna från 1700-talets slut finns ett

litet bostadshus från sent 1800-tal, gamla Sjöbladhskolan och skolkök från sekelskiftet i jugendstil samt två karaktäristiska och omsorgsfullt utformade flerbostadshus från 1930- och 1940-talet. Hela kvarteret Sjöbladh omfattas av 3 kap 12 § ÄPBL som en särskilt värdefull kulturhistorisk miljö enligt detaljplan**.**

Sjöbladh 14

F.d. stadsgård, länslasarett och flickskola

Välbevarat större bostadshus, ursprungligen uppfört efter stadsbranden år 1790 och redan år 1797 länslasarett och från år 1893 flickskola. Byggnaden bidrar idag till den särskilt kulturhistoriskt värdefulla helhetsmiljön kring Bredgatan. Miljön berättar om, och ger en bild av det gamla Karlskrona. Byggnadens placering med långsidan längs gatan visar det traditionella bebyggelsemönstret på Trossö. Inga uthusbyggnader finns bevarade på den öppna asfaltsbelagda gården. Byggnaden har genom åren genomgått förändringar som påverkat dess uttryck men har ändå behållit en ursprunglig karaktär. Ett ovarsamt fönsterbyte har nyligen genomförts till

aluminiumfönster. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym mot Bredgatan.
- Slätputsade fasader med kvaderimiterande bottenvåning, listverk och dekorativa konsoler.
- Fönstersättning och fönsterindelning.
- Brutet tak med falsad slätplåt, segmentbågformade takkupor och ståndrännor.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.
- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.
- a_2 Bygglov krävs även för följande åtgärder: ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Sjöbladhskolan, f.d. Läroverk för flickor

Välbevarad skolbyggnad i jugendstil. Läroverket för flickor ritades år 1905 av Yngve Rasmussen. Byggnaden var en av två skolor som byggdes vid samma tidpunkt för att rymma de ökande barnskarorna i staden, vilket berättar om de omvälvande samhällsförändringarna kring sekelskiftet. Byggnaden karaktäriseras av ett tydligt jugendformspråk med mjuka former, kombination av olika puts och sten i fasaden, friare fönstersättning och typisk fönsterindelning med småspröjs. Skolbyggnaden har förändrats under 2000-talet men dess tidstypiska formspråk har i stora drag bevarats. Ursprungliga fönster av trä byttes under år 2016 till aluminiumklädda fönster, vilket påverkar byggnadens karaktär negativt. Originalfönstren är bevarade i den tidigare gymnastiksalen. Byggnaden är en tidstypisk representant för skolväsendets bebyggelse vid sekelskiftet. Den bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med taksiluett.
- Fasader med kombination av spritputs, slätputs, tegel och sandsten.
- Detaljer som pärlfog och formtegel i tegelpartierna.
- Fris av sandsten - Läroverk för flickor och 1906 – samt den blekingska eken.
- Fönstersättning och fönsterindelning.
- Befintliga ursprungliga träfönster i gymnastiksal.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.
- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.
- a_2 Bygglov krävs även för följande åtgärder: ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

F.d. läroverk för flickor

F.d. skolkök och matsal

Välbevarad skolmatsalsbyggnad tillhörande läroverket i samma kvarter. Byggnaden ritades tillsammans med läroverket år 1905 av Yngve Rasmussen. Läroverket för flickor var en av två skolor som byggdes vid samma tidpunkt för att rymma de ökande barnskarorna i staden, och skolbyggnaderna berättar om de omvälvande samhällsförändringarna kring sekelskiftet. Liksom läroverket präglas skolköksbyggnaden av ett tydligt jugendformspråk med mjuka, böljande former, kombination av olika puts och sten i fasaden, fri fönstersättning och typisk fönsterindelning med småspröjs. Ursprungliga fönster av trä byttes under år 2016 till aluminiumklädda fönster, vilket påverkar byggnadens karaktär negativt. Byggnaden är en tidstypisk representant för skolväsendets bebyggelse vid sekelskiftet och bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.

- Fasader med kombination av sten, sandsten, tegel, spritputs och slätputs.

- Fönstersättning och fönsterindelning. Vid fönsterbyte ska träfönster lika ursprungliga fönster sättas in. Se även skyddsbestämmelser i detaljplan.

- Befintliga ursprungliga träfönster ska bevaras.

- Taksiluett och täckning av bandplåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.

- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.

- a_2 Bygglov krävs även för följande åtgärder: ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sjöbladh 36

Tidstypiskt och påkostat flerbostadshus från år 1934 ritat av Nils Lindbäck och E. Fransson. Byggnaden präglas av de levande tegelfasaderna med sintrat tegel och det strama entrépartiet med kraftig omfattning av granit. I portgången ska finnas två skulpterade medaljonger. Byggnaden har genomgått

fönsterbyte som förändrar dess uttryck negativt. Den övergripande karaktären är dock bevarad och byggnaden är en god representant för stadens bebyggelse i över gången mellan klassicerande stil och funktionalism från tiden strax efter 1930. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens klosslika volym mot Ronnebygatan.
- Tegelfasader med sintrat tegel som skiftar i färg.
- Raka symmetriskt placerade burspråk.
- Entréparti med stram granitomfattning.
- Klinkergolv i portgång.
- Befintligt glaserat brunt kakel på portgångens väggar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.
- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sjöbladh 38 Flensburgska gården

Mycket välbevarad stadsgård bestående av ett bostadshus i gatuliv längs gatan och två uthus kring en stenlagd gård. Gården uppfördes år 1791 efter stadsbranden som ödelade stora delar av staden år 1790. Gården är ett typiskt exempel på de stadsgårdar som uppfördes av de bättre bemedlade invånarna i Karlskrona under perioden. Arkitekturen är klassisk och enkel och tillsammans med intilliggande Monteliuska gården på Östra Köpmansgatan 7 utgör gården ett inslag i stadsbilden där karaktären av trästad som präglade Karlskrona fram till sent 1800-tal finns bevarad. Gården har ett betydande värde genom sin miljöskapande karaktär i staden. Flensburgska gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap. KML sedan år 1982. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaderna må ej flyttas, rivas eller till sitt yttre ombyggas eller förändras.
2. Gårdsbyggnadderna må ej till sitt inre ombyggas eller förändras.
3. Ägaren skall sörja för att byggnaderna får för deras bestånd erforderligt underhåll.

Bostadshuset är timrat i en våning och vind och står på en putsad stensockel. Fasaden är panelklädd med knutlådor och målad i en mild skogsgrön färg med vita detaljer som hörnknutar, takfot, fönster och fönsterfoder. Det brutna sadeltaket är klätt med enkupigt tegel. Frontespisen mot Bredgatan tillkom först under en ombyggnad år 1918. Bottenvåningen inrymde ursprungligen förstuga, sal, fem kamrar, kök, skafferi och handkammare, men även planen ändrades vid ombyggnaden år 1918. I övrigt är bostadshuset välbevarat med inredningsdetaljer från den äldsta tiden. Bland annat finns pottkakelugnar, köksspis och några halvfranska dörrar.

Den långa uthuslängan i väster byggdes samtidigt som bostadshuset år 1791 och består av ett envånings korsvirkeshus i tjärat timmer och rött tegel, med sadeltak täckt av enkupigt tegel. Byggnaden inrymde vagnsskjul, visthus, förstuga, hönshus, brygghus, mangelbod, vedbodar, stall för två kreatur samt avträde och vind. Hönshuset blev senare drängkammare och i denna finns idag en gustaviansk pottkakelugn med tillhörande järnkamin och i det gamla brygghuset finns ett tvättkar med en tappkran i koppar. Det södra uthuset i en våning med sadeltak täckt av enkupigt tegel, uppfördes i skiftesverk under sent 1800-tal. Byggnaden har inrymt avträde och soprum.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volymer.
- Ursprunglig konstruktion och äldre ytskikt.
- Alla befintliga äldre detaljer.
- Gårdsmiljön.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Användning anpassad till bebyggelsens kulturvärden.

Sjöbladh 39 Stadsgården

Välbevarad stadsgård uppförd efter den stora stadsbranden år 1790 och ombyggd under 1890-talet i tidstypisk stil. Enligt traditionellt bebyggelsemönster på Trossö ligger byggnaden placerad med långsidan längs gatan med ekonomibyggnader på gården inne i kvarteret. Här finns även ett lusthus uppfört i början av 1900-talet. Stadsgården utgör en väsentlig del av det särskilt kulturhistoriskt värdefulla området kring Bredgatan där en samlad äldre stadsbebyggelse finns bevarad. Dessutom gör fåtalet bevarade gårdsmiljöer att de få kvarvarande är särskilt värdefulla för både förståelsen av staden och för stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med det branta takfallet.
- Putsad och kvaderrusticerad sockelvåning.

- Fasader med äldre locklistpanel och knutlådor.
- Brant brutet tak med skivtäckt plåt, ståndrännor och takkupor med segmentbågformade överstycken.
- Fönstersättning.
- Äldre träfönster med befintlig indelning, vissa med hörnbeslag.
- Gårdsmiljö med uthus och lusthus (ej inventerad).

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.
- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.
- a_2 Bygglov krävs även för följande åtgärder: ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar och dylikt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sjöbladh 60

Välbevarat tidstypiskt bostadshus med uthus på gården, uppfört år 1881 i nyrenässans efter ritningar från Ritbyrån. Byggnaden karaktäriseras av den tidstypiska tydligt horisontellt uppdelade fasaden där sockelns släta puts följs av sockelvåningens kvaderimiterande rusticering som i sin tur följs av den putsade fasaden med omfattningar och avslutas med de fyra dekorativa takkuporna på det brutna plåttäckta taket. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Enklare putsad fasad med släta omfattningar mot gården.
- Putsad sockel.

- Kvaderimiterande rusticering på sockelvåning.
- Grovputsad fasad med slätputsade omfattningar.
- Profilerade listverk som avdelar fasaden.
- Kraftig profilerad takfot.
- Takkupor med dekorativ utformning.
- Äldre träfönster.
- Ursprunglig träport med överljusparti.
- Plåttak.
- Uthusets form (ej inventerat).

Bestämmelser i detaljplan:

- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.

- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sjöbladh 61

Flerbostadshus ritat av arkitekt Wolter Gahn år 1949. Byggnaden har ett exponerat läge i stadsrummet och ett särpräglat uttryck med sitt uppstickande hörnparti med kraftigt utskjutande takfot. Arkitekturen är omsorgsfullt genomarbetad med detaljer som

omfattningar av kalksten, franska balkonger med smidesräcken och putsat burspråk. Fasaderna i gult tegel med rutmönster i relief är karaktäristiska för tiden och för Wolter Gahns produktion. Arkitekturen är exempel på nyrealism, en stil som började spridas under perioden och som förespråkade en varmare och mänskligare arkitektur med äkta material och lekfulla detaljer. Byggnaden har genomgått ett fönsterbyte men nya fönster av trä samspelar bra med byggnaden som helhet. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som tydlig representant för sin tids byggande. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med uppstickande hörnparti, takform och utskjutande takfot.
- Fasader av gult räfflat tegel med reliefverkan.
- Utkragande putsat burspråk med
- Ursprungliga dekorativa fronter i vitt smide på franska balkonger.
- Träfönstrens indelning.
- Omfattning av röd kalksten vid entré.
- Kalkstensgolv i trapphus.
- Ursprunglig glasad träport i trapphus.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_2 Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för

byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras.

- a_1 Bygglov krävs även för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sjöbladh 68 Monteliuska gården

Mycket välbevarad stadsgård bestående av ett bostadshus och ett lusthus från åren efter stadsbranden år 1790, en uthuslänga uppförd under 1880-talet samt en trädgård omgiven av plank. Gården är ett typiskt exempel på en stadsgård från sent 1700-tal och tillsammans med intilliggande Flensburgska gården utgör gården ett viktigt inslag i stadsbilden där karaktären av trästad som präglade Karlskrona fram till sent 1800-tal finns bevarad. Monteliuska gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap Kulturmiljölagen, KML, sedan år 1991. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bostadshuset uppfördes i timmer på en murad sockel i sten år 1792. Fasaden är panelklädd i den ursprungligt röda färgen med vita detaljer som lisener, fönster, fönsterfoder och takfot. Sadeltaket är papptäckt. Under 1880-talet då gården renoverades byggdes en femsidig veranda fylld av snickarglädje vid entrén till bostadshuset. Vid 1800-talets mitt bestod bottenvåningen av sex boningsrum, kök och förstuga samt två

inredda rum på vinden. Sedan dess är planen nästan oförändrad och stor del av inredningen är välbevarad. Det lilla lusthuset är liksom bostadshuset sannolikt uppfört på 1790-talet. Den timrade byggnaden har en kvadratisk plan och papptäckt sadeltak. Fasaden är panelklädd och smyckad med kannelerade pilastrar och målad dekor på frontgaveln. Under 1880-talets renovering tillkom nya fönster med diagonalspröjs samt lövsågade omfattningar och taklist.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaderna må ej flyttas, rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.*
2. *Bostadshusets bottenvåning må ej till sitt inre ombyggas eller mera genomgripande restaureras.*
3. *Till anläggningen hörande trädgård må ej ytterligare bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig förändring.*
4. *Ägaren skall sörja för att nämnda byggnader får för deras bestånd löpande underhåll.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volym.
- Oregelbunden murad sockel.
- Fasader med äldre locklistpanel med knutlådor, omfattningar och profilerad takfot.
- Papptäckt sadeltak.
- Befintliga träfönster.
- Ståndrännor och stuprör med skarpa vinklar
- Äldre träportar till gården.
- Uthuslänga (ej inventerad).
- Lusthus (ej inventerat).

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Användning anpassad till bebyggelsens kulturvärden.

Sjöstjerna

Kvarteret Sjöstjerna består av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppförd mellan 1790-talet och år 1944. Karaktären är relativt homogen med tre stadsgårdar från 1700- och 1800-talet, vattenborgen från år 1860 som skyddas som byggnadsminne samt Erik Lallerstedts posthus från år 1944.

Sjöstjerna 1 - Skolbyggnad

Skolbyggnad uppförd år 1825 efter ritningar signerade A.P. Wallenstrand. Den västra flygeln tillbyggdes år 1853. Ombyggnader och modernisering har utförts bl.a. år 1918 och 1976. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög stensockel, putsad och gråmålad.
- Fasader klädda med locklistpanel målad i bruten vit kulör med vitmålade fotbrädor och knutlådor.
- Horisontella listverk med dekorativa bröstningar.
- Fyrluftsfönster i trä, grönmålade med vitmålade omfattningar och dekorativt sågade överstycken.
- Valmat sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Sjöstjerna 1 - Lärarbyggnad

F.d. lärarbostad uppförd år 1827. Ombyggd och moderniserad år 1965. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde utifrån dess välbevarade tidstypiska karaktär. Byggnadens läge innebär att det har ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Källarvåning av sten med fritrappa av tuktad kalksten. Dekorativt smitt räcke, svartmålat.
- Profilerad locklistpanel, rödmålad med vitmålade knutlådor.
- Kraftig, profilerad takfot i vitmålat trä.
- Spröjsade två- och fyrluftsfönster, gråmålade med vitmålade omfattningar.

- Rundfönster i frontespis och gavlar, grårnålade med vitmålade omfattningar.

- Entrédörr klädd med liggande grårnålad panel och spröjsat, fast ovanljus.

- Frontespis.

- Mansardtak belagt med rött tegel.

- Avvattning med ståndränna.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sjöstjerna 2

Stadsgård från år 1792, senare ombyggt till skolhus. 1936 tillkom vindsfönstren mot väster. Byggnadens fönster och fasadpanel byttes år 2020. I samband med detta så gjordes en tillbyggnad in mot gården. De nya fönstren har utformats likt de äldre avseende färg, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och bågar. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde genom dess välbevarade byggnader och gårdsmiljö och med ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög stensockel, putsad och gråmålad
- Rödmålade fasader klädda med locklistpanel och indelade med knutlådor
- Träfönster, varav huvuddelen fyrluftsfönster målade i ljusbrun kulör med omfattningar i samma kulör
- Gavelfönster med rosettformad spröjs och dekorativt sågad omfattning
- Mansardtak belagt med rött enkupigt tegel

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Nya fönster från 2020 med utformning likt byggnadens äldre fönster

Sjöstjerna 3 - Vattenborgen

Vattenborgen uppförd åren 1861 – 1863. Förklarat som byggnadsminne år 1969. Byggnaden utgör stadens första vattentorn och ritades av överstelöjtnanten F.W. Leijonanckar i nomandisk stil. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. ”Byggnaden må ej utan riksantikvariens samtycke rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Tomten nr 3 i kv Sjöstjerna må ej utan riksantikvariens samtycke ytteligare bebyggas eller bli föremål för annan västentlig förändring.
3. Byggnaden skall ägnas för dess bestånd erfoderligt löpande underhåll.”

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Utformningen med ringmur med envånings hörntorn runt det åttkantiga vattentornet krönt med en delfin.

- Krenelering på mur och torn.

- Fasadmaterial av gulrosa tuktad kalksten.

Sjöstjerna 9

Bostadshus från tidigt 1800-tal, som år 1935 genomgick ombyggnad och modernisering. Huset har nyligen renoverats med bl.a. nytt tegeltak. Bostadshuset har en välbevarad karaktär och ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Gråmålad putsad sockel som följer gatans nivåskillnad.

- Fasader med rödmålad locklistpanel och svartmålade knutlådor.
- Äldre fyrluftsfönster i trä, blåmålade med svartmålade omfattningar.
- Profilerad takfot, svartmålad i trä.
- Brant sadeltak belagt med enkupigt rött tegel.
- Avvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar.
- Entréport till portgång klädd med fiskbensmönstrad panel och fast ovanljus, blåmålade.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Sjöstjerna 10

Stadsgård från tidigt 1800-tal. Inne på gården ett flerbostadshus från 1911.

Hus 1 - Stadshus

Huset mot uppfördes troligen mellan 1800–1850, men har därefter byggts om och moderniserats i omgångar bl.a. 1911 och 1969. Tilläggsisolering, fönster- och dörrbyte har haft stor negativ påverkan på byggnadens karaktär som nu främst har ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Putsad sockelvåning. Träpanel indelad med knutlådor.
- Profilerad takfot i trä, vitmålad.
- Mansardtak belagt med skivlagd plåt, svartmålad.

- Takkupor vad gäller storlek och form.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2 - Flerbostadshus

Flerbostadshus från år 1911. Byggnaden har karaktären av ett enklare gårdshus med putsade fasader. Utbytta fönster har påverkat karaktären negativt. Byggnadens kulturhistoriska värde är främst miljöskapande.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade fasader, gula.
- Byggnadsvolymen med runt trapphus.
- Profilerad takfot.
- Mansardtak belagt med svartplåt.

Rekommendation gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2 - Flerbostadshus

Sjöstjerna 12 - Posthuset

Byggnad uppförd som posthus 1944 av Generalpoststyrelsen, efter ritningar av arkitekt Lars-Erik Lallerstedt. Byggnaden har ett exponerat läge invid Stortorget och en lågmält representativ utformning. Den friliggande byggnadsvolymen med karaktäristisk takform är väl anpassad till den historiska omgivningen. Stilen kan betecknas som nyrealism. Omsorgen om detaljerna kommer bland annat till uttryck i den dekormurade takfotsgesimsen, de åttkantiga fönstren och portalöverstycket av Stig Blomberg. Byggnaden har genomgått vissa förändringar genom åren bl.a. utbyte av entréportar. Vissa fönster är bevarade i original. Idag är den norra fasaden mot torget mest välbevarad. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som nyckelbyggnad i och med sin funktion som posthus, och den omsorgsfulla och karakteristiska utformningen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av natursten.
- Granittrappa.
- Fasader murade i gult handslaget tegel med tryckt fog.
- Karakteristiskt åttkantiga träfönster i bottenvåningen mot torget, vitmålade. I övrigt vitmålade enluftsfönster i trä.
- Fönsteromfattningar i kalksten, varav en i formen av ett frimärke.
- Huvudentré med omfattning i kalksten.
- Portalöverstycket ”Noaks ark” i Hällekiskalksten skapad av Stig Blomberg.
- Dekorativt murat tandsnitt under takfoten.
- Valmat sadeltak belagt med enkupigt rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Bevarade originalfönster bör underhållas och bevaras. Fönsterutformningen har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika originalfönstren avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Skantze

Kvarteret Skantzes äldre bebyggelse revs i omgångar under 1900-talet och består i nuläget av bebyggelse uppförd under en fyrtioårsperiod från 1930-talet till 1970-talet. Flerbostadshusen från efterkrigstiden i södra delen har anpassats till befintlig miljö medan den tidstypiska miljonprogramsarkitekturen i nordöstra delen har planerats utan ambitioner att passa in i den kulturhistoriskt känsliga miljön. Huvuddelen av flerbostadshusen från 1930-talet och 1940-talet plåtbeklädds under 1970-talet då energisparkraven växte på grund av oljekrisen.

Skantze 7

Flerbostadshus med underliggande garage och gård på betongdäck, ritat av Svenska Riksbyggen år 1973 i tidstypisk stil. Ursprungligen fanns planer att bygga två likadana punkthus norrut i kvarteret Ruthensparre. Byggnaderna är välbevarade och är representativa för tidens miljonprogramsarkitektur och det prefabricerade, storskaliga byggandet. Den tidstypiska gårdsmiljön karaktäriseras av den spartanska utformningen med asfaltsbelagda ytor, raka buskplanteringar som omgärdar sandlådor med sittplatser och lekredskap, piskställning samt enkla planteringslådor. Bebyggelsen är av kulturhistoriskt intresse som ett karaktäristiskt tidslager i den blandade bebyggelsemiljön på Trossö.

Punkthuset

Det tolv våningar höga punkthuset planerades ursprungligen i fjorton våningar och rörde upp debatt kring stadens framtida utformning. Den plåtklädda fasaden och de indragna balkongerna berättar om 1970-talets arkitekturtrender och om de begynnande energisparkrav som ökade med oljekrisen år 1973 och gav resultat i byggandet genom bland annat mindre fönsterytor och mer isolering. Byggnaden har delvis förändrats, bland annat genom inglasning av vissa balkonger, omfärgning av den brunbetsade panelen på balkongernas insida och byte till vita fönster.

Loftgångshuset

Relativt välbevarat flerbostadshus med loftgång. Byggnaden har förändrats genom inglasning av balkonger men har sin tidstypiska karaktär bevarad. Denna består av takets form och vinkel, loftgångarna och de indragna balkongernas utformning med synliga betongkonsoler och korrugerad plåt i fronter samt materialkombinationen av puts, smal brun träpanel och ljusa betongelement.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Samspel mellan punkthuset och loftgångshuset samt den tidstypiska gården.
- Punkthusets fasad av gul trapetskorrugerad plåt med vita bröstningar och burspråk.
- Indragna balkonger.
- Plan takform.
- Loftgångshusets utformning med kombination av putsade fasadpartier, brun träpanel och betongelement.
- Loftgångarnas och de indragna balkongernas utformning med synliga betongkonsoler, fronter av korrugerad plåt samt fasader av brun träpanel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönstrens indelning bör vara likt befintligt utförande.

Skantze 9

Flerbostadshus, ritat av Wolter Gahn år 1946, med byggnadsvolymer som trappar av utmed Kyrkogatans sluttning. Byggnaderna har en särpräglad och omsorgsfull utformning, med släta, putsade fasaderna avfärgade i dämpade varma färgtoner och tvåfärgade fönster (vita karmar och vita bågar). Bebyggelsen är finstämt anpassad till omgivande miljö nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i kvarteret Sparre. Väsentligt för byggnadens värde är att fönstren sitter i fasadliv i de släta putsade fasaderna och att de jämnt men sparsamt utplacerade nätta och mjukt rundade balkongerna har bevarats i originalutförande med fronter i sinuskorrugerad plåt. Byggnaden

bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Putsad sockel i liv med fasaden, i avvikande färg.
- Släta putsade fasader med ursprunglig fönstersättning i fasadliv och ursprunglig placering av balkonger.
- Ursprungliga nätta balkonger med fronter av fin korrugerad plåt och smidesräcken.
- Sadeltak med tegelpannor.
- Fönsterindelning med förskjuten mittpost.
- Färgsättning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och färgsättning bör vara likt befintligt utförande.

Sparre

Kvarteret Sparre tillhörde tidigare marinen och består av bebyggelse i 1–4 våningar, från 1790-tal till 1940-tal, ursprungligen uppförd för militära ändamål. Efter ombyggnader på 1980-talet har byggnaderna en civil användning, med undantag för den gamla skolan *Thor* som i nuläget används av Marinens musikkår. Den stora gamla kaserngården utnyttjas främst till bilparkering. Kvarteret som helhet utgör en kulturhistorisk miljö av stort intresse. Kasernen är byggnadsminne sedan år 1935.

Sparre 3 - Kasern Sparre

Den ursprungliga delen av den långsträckta kasernbyggnaden uppfördes år 1795 efter stadsbranden. Sedan byggdes den till i etapper under 1800-talet och in på tidiga 1900-talet. En genomgripande inre ombyggnad genomfördes år 1968–71 då kasernen ändrades från blocksystem till mittkorridorsystem. I samband med att Boverket med flera flyttade in genomfördes ett antal förändringar, främst interiört men även exteriört som exempelvis nya entréer. Kasernen byggnadsminnesförklarades år 1935 och övergick till byggnadsminne enligt 3 kap KML år 1993 i samband med att staten sålde byggnaden. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde genom koppling till marinen och kan utifrån detta anses vara en av de byggnader som konstituerar världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella material och metoder på ett sådant sätt att byggnadens kulturhistoriska värde inte minskar.*
3. *Det på bifogade situationsplan [i byggnadsminnesförklaringen] markerade skyddsområdet får inte ytterligare bebyggas. Området skall hållas i ett sådant skick att miljöns utseende och karaktär inte förvanskas.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Putsad fasad.
- Spritputsad sockelvåning åt norr.
- Småspröjsade äldre träfönster.
- Kopparbleck och stuprör i koppar.
- Profilerad takfot.
- Svart plåttak.
- Rundbågig arkad vid entréparti åt norr.
- Horisontella kalkstensband över spritputsad sockel väster om entréparti åt norr.
- Trappor av granit med smidesräcken.
- Äldre träfönster utan småspröjs mot gården.
- Tillbyggnader mot exercisgården har granitsockel, spritputsad fasad, slätputsade hörnkedjor och takfot samt skivtäckt svart plåttak.

Bestämmelser i detaljplan:

- r_1 Byggnad får inte rivas
- k_1 Byggnaden ska bevaras till sin volym och karaktär med slätputsade fasader, skivtäckt plåttak med förskjutna skarvar, horisontell fasadindelning och markerad takfot.
- k_2 Ändring och underhåll av byggnadens yttre skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde avseende både material och metoder.
- k_3 Entrépartiet mot Kyrkogatan ska bevaras till sin utformning och karaktär med de rundbågiga valven.
- k_4 Fönster ska vara sidohängda i trä med fast mitt- och tvärpost i smäckra dimensioner i fönsterkarmen, med fast spröjs och med en utformning som funnits på byggnaden historiskt.
- k_5 Tekniska installationer på taket ska i största mån undvikas eller alternativt anpassas till byggnadens utformning och kulturhistoriska värde.
- k_6 Gårdarna mot kaserngården ska hållas i ett sådant skick att miljöns utseende och karaktär inte förvanskas. Avskärmande vegetation får ej finnas.

Sparre 5

Stabsbyggnad uppförd i etapper mellan år 1795–1850. Byggnaden har en till stora del välbevarad karaktär, men entréer har försetts med avvikande skärmtak och nya aluminiumdörrar och en stor del av fönstren är utbytta. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde genom koppling till marinen och kan utifrån detta anses vara en av de byggnader som konstituerar världsarvet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Målad grå stensockel.
- Putsad dekor i fasad.
- Fönstersättning och fönsterindelning.

- Äldre träfönster mot gården och mot norr.
- Kopparbleck.
- Äldre träport med överljus.
- Sadeltak med svart falsad slätplåt och raka ståndrännor.
- Sentida stuprör av koppar.
- Takkupor med dekorativ utformning.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_2 Ändring och underhåll av byggnadens yttre skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde och får inte innebära att deras karaktär eller anpassning till omgivningen förvanskas. Byggnader betecknade med q_2 får inte rivas.
- q_5 Värdefull miljö. Kaserngårdenskall utformas så att dess ursprungliga öppna karaktär bibehålls. Max 225 parkeringsplatser får anordnas på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Sparre 7 - Kokhus

Före detta militärt kokhus, uppfört år 1902 med till stor del bevarad karaktär. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en del i miljön med koppling till marinen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Slätputsat parti.
- Bandrusticerad sockelvåning.
- Slätputsad ovanvåning med fönsteromfattningar i puts.
- Profilerad takfot.
- Svart bandtäckt plåttak.

- Tandsnittslist i tympanonfält
- Oxögefönster åt väster och öster.
- Horisontella kopparbleck.
- Spröjsade träfönster med korspost.
- Östra fasaden likadant utformad som västra fasaden.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_3 Ändring skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde och får inte innebära att deras karaktär eller anpassning till omgivningen förvanskas. Byggnader betecknade med q_3 får inte rivas.
- q_5 Värdefull miljö. Kaserngården skall utformas så att dess ursprungliga öppna karaktär bibehålls. Max 225 parkeringsplatser får anordnas på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Sparre 7 - Exercishall med tillbyggd skolbyggnad

Exercishall uppförd år 1887 med till stor del välbevarad karaktär, särskilt mot gården med karaktäristiska bågformade fönster och entréer. Hallen i en våning har i väster fått en högre tillbyggnad som fungerat som skola. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en del i miljön med koppling till marinen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Exercishall

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Granitsockel.
- Kalkputsad fasad.
- Sadeltak med svart falsad skivplåt.
- Fönstersättning.
- Dekorativa putselement som pilastrar med mera på norra fasaden.
- Spröjsade fönster med bågformade överstycken.
- Fyllningsdörrar av trä med bågformat överljus.
- Lanternin åt klocka mot norr.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_3 Ändring skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde och får inte innebära att deras karaktär eller anpassning till omgivningen förvanskas. Byggnader betecknade med q_3 får inte rivas.

- q_5 Värdefull miljö. Kaserngården skall utformas så att dess ursprungliga öppna karaktär bibehålls. Max 225 parkeringsplatser får anordnas på gården.

Västra delen, skolbyggnaden.

Skolbyggnaden, västra delen

- Granitsockel, putsad åt väster.

- Kalkputsad fasad.

- Kraftig profilerad takgesims och takfot.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_4 Ändring skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde och får inte innebära att deras karaktär eller anpassning till omgivningen förvanskas.

- q_5 Värdefull miljö. Kaserngården skall utformas så att dess ursprungliga öppna karaktär bibehålls. Max 225

parkeringsplatser får anordnas på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Mot söder har hallen relativt nyligen försetts med nya fönster, ej anpassade till byggnadens karaktär. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Sparre 7 - Skolbyggnad Thor

Skolbyggnaden mot öster

Skolbyggnad uppförd år 1944 i funkisstil. Byggnadens karaktär är välbevarad vilket främst manifesterar sig i de släta, putsade fasaderna avfärgade med kalkfärg samt fönstersättningen med stora – för skolbyggnader karaktäristiska - fönster mot norr och söder. Byggnaden har genomgått ett sentida fönsterbyte där nya fönster i huvudsak har en passande indelning och hängning, men materialet är främmande för byggnadens ålder och karaktär. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en del i miljön med koppling till marinen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Kalkputsad fasad.
- Sadeltak med synliga sparrar och enkupigt, rött lertegel.
- Symmetrisk fönstersättning.
- Skorsten av tegel.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_4 Ändring skall ske med hänsyn till byggnadernas kulturhistoriska värde och får inte innebära att deras karaktär eller anpassning till omgivningen förvanskas.
- q_5 Värdefull miljö. Kaserngården skall utformas så att dess ursprungliga öppna karaktär bibehålls. Max 225 parkeringsplatser får anordnas på gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Stuart

Kvarteret Stuart, med sina fasader längs Drottninggatan mot Skeppsbron, är det kvarter som tydligast visar områdets tidigare struktur och karaktär. Hela kvarteret var tidigare bebyggt med kringbyggda gårdar – stadsgårdar och köpmansgårdar och tullkammare. Trots saneringar under 1900-talet visar kvarteret upp två äldre sammanhållna bebyggelsemiljöer med huvudbyggnad mot Drottninggatan och en baksida mot Tore Christoffersgatan där uthusbyggnader finns på gården. Söderut i kvarteret låg tidigare Bobergska gården som ibland benämns

som en av landets bäst bevarade köpmansgårdar innan den revs under 1950-talet och ersattes av HSB:s flerbostadshus. De ekonomibyggnader som fortfarande finns synliga mot Thore Christoffersgatan är av stor betydelse för stadsbilden. Det är av vikt för stadsmiljön att befintliga gårdsmiljöer och den karaktäristiska uppdelningen mellan *framsida* och *baksida* bevaras.

Stuart 3 - Stadsgård

Välbevarad stadsgård med bostadshus från tidigt 1800-tal och loftbod från 1700-talets första hälft. Gården är ett tydligt exempel på äldre stadsbebyggelse med bostadshus med välarbetad huvudfasad mot gatan och gårdsmiljö med enklare ekonomibyggnad. Tillsammans med Palanderska gården och köpmansgården på Drottninggatan 61, har stadsgården stor betydelse för stadsmiljön och bidrar till förståelsen av stadens uppbyggnad i anslutning till köpmanshamnen. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bostadshus

Bostadshusets karaktär präglas av den reveterade fasaden som efterliknar en klassicerande stenarkitektur mot Drottninggatan. Väsentligt är detaljer som den kvaderrusticerade bottenvåningen med kassettliknande bröstning under fönstren, pilastrar, gördel- och takgesims, fönsteromfattningar med frontoner och en frontespis med fronton och ornament i vit puts. Fasaden hade tidigare en slätputs, vilken ännu är synlig på vissa delar av fasaden, men idag är den mot Drottninggatan täckt av en grov spritputs som har förflackat profilerna hos listverk och ornament. Fönstren, frontespisen och de två takkuporna gör att fasaden har ett mycket symmetriskt uttryck mot Drottninggatan. Fönstren i övervåningarna har en tidstypisk indelning, medan bottenvåningens tvåluftsfönster utan spröjs är främmande för byggnadens karaktär.

Mot norr och mot gården har byggnaden flera tillbyggnader, bland annat två sent tillkomna stora plåtklädda takkupor som påverkat byggnadens karaktär negativt. De slätputsade vita fönsteromfattningarna är viktiga för byggnadens uttryck. Mot gården är byggnadens karaktär enklare, vilket är av värde för helheten.

Loftbod

Den timrade och rödmålade loftboden har ett ålderdomligt uttryck, vilket förstärks av det valmade sadeltaket som skjuter ut över loftgången. De synliga taksparrarna under takfoten och det enkupiga lerteglet bidrar till byggnadens uttryck. Även fasadens olika ytor – lockpanel åt söder, delvis locklistpanel åt norr och framförallt den bara timmerstommen med synliga knutar – och de enkla bräddörrarna i bottenvåningen, är väsentliga för byggnadens karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Huvudbyggnadens volym och uttrycket hos den tidstypiska reveterade fasaden mot Drottninggatan.
- Fasadens detaljer – kvaderrusticering, bröstning, profilerade listverk, fönsteromfattningar, pilastrar och övriga gjutna och putsade ornament.
- Svarvade trappräcken av trä i trapphus.
- Enklare gårdsmiljö och *baksida* där äldre gårdsbebyggelse i trä är synlig för omgivningen.
- Loftbodens ursprungliga volym.
- Befintlig timmerstomme och befintligt äldre fasadmaterial.
- Befintligt äldre takmaterial, enkupigt tegel.
- Befintliga äldre träfönster med beslagning.

Bestämmelser i detaljplan för huvudbyggnad:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningen egenart.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Bestämmelser i detaljplan för loftbod:

- Q Kulturreservat.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Stuart 5 Köpmansgård med magasinsbyggnad

Köpmansgården består av en kringbyggd gård med ett bostadshus mot Drottninggatan i vinkel på fastighetens båda sidor och ett magasin mot Thore Christoffersgatan. Huvudbyggnaden uppfördes troligen i början av 1800-talet

medan magasinet troligen är byggt före år 1790. Uttrycket hos båda byggnaderna är rejält förändrat sedan en om- och tillbyggnad runt år 2000 då den tidigare reveterade fasaden mot Drottninggatan fick en modern locklistpanel i ljust gul kulör och magasinet byggdes om. Trots detta har köpmansgården, tillsammans med Palanderska gården och stadsgården på Drottninggatan 65, stor betydelse för stadsmiljön och bidrar till förståelsen av stadens uppbyggnad i anslutning till köpmanshamnen.

Det karaktäristiska för köpmansgården är den kringbyggda gården med den mer omsorgsfullt utformade huvudbyggnadens låga volym i gatuliv längs Drottninggatan och det enklare magasinet mot Thore Christoffersgatan på baksidan. Mot gården är huvudbyggnadens fasader enklare utformade med rödmålad locklistpanel, typiskt för äldre byggnadsskick. Den stenlagda gården är väsentlig för upplevelsen av gårdsmiljön.

Magasinet är kraftigt förändrat sedan ombyggnaden runt år 2000, men präglas trots detta av en enkel utformning där de bara timmerväggarna är rödmålade mot gatan. Väsentligt för värdet är att resterande ursprungligt byggnadsmaterial i stomme och fasad bevaras och att byggnadens volym inte förändras utan behåller sin ursprungliga småskaliga volym.

Thore Christoffersgatan har historiskt präglats av magasinsbebyggelse och tidigare gjordes entré till Thore Christoffersgatan genom en portgång genom magasinet. Det är av vikt för både köpmansgårdens kulturhistoriska värde och för stadsmiljön att gårdsmiljön och den traditionella uppdelningen mellan *framsida* och *baksida* bevaras. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Strukturen av kringbyggd gård med huvudbyggnad mot gata.

- Ursprunglig volym mot östra Skeppsbron.

- Enklare gårdsmiljö och *baksida*.
- Enkupigt taktegel, troligtvis likt ursprungligt.
- Magasinets volym, befintlig äldre stomme och samtligt äldre byggnadsmaterial.

Bestämmelser i detaljplan för huvudbyggnad:

- Q Kulturreservat.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Bestämmelser i detaljplan för magasin med gavel mot Thore Christoffersgatan:

- q Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningen egenart.

Bestämmelser i detaljplan för magasinet längs Thore Christoffersgatan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Stumholmen

Stumholmen 2:6 - Västra bostadshuset

Bostadshus av trä, flyttat till Stumholmen år 1920. Karakteristiskt för byggnaden är sockeln av natursten, fasadernas locklistpanel, det brutna mansardtaket och de tidstypiska fönstren och dörrarna. Byggnaden har en välbevarad karaktär, huvuddelen av exteriörens ytskikt är sannolikt tillkomna 1920. Det utanpåliggande trapphuset har placerats på ett udda vis mitt på den norra fasaden, troligen vid flytten. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Huggen granitsockel med pärlfog.
- Locklistpanel med hörnknutar i avvikande färg.
- Fönsteromfattningar i avvikande färg.
- Frontespis åt söder.
- Ett äldre spröjsat tvåluftsfönster åt söder.
- Brutet och svagt valmat tak men tvåkupigt tegel.
- Ståndrännor och stuprör med konformad tratt.
- Trapphus åt norr, med liggande panel.
- Tillbyggd entré/förråd mot väster. Överljusparti och plåttak.
- Äldre överljusparti ovanför trädörr av ribbpanel.
- Murad skorsten.
- Uthus/garage med liggande panel.
- Bräddörrar med bandgångjärn.
- Utskjutande taksprång med profilerade taksparrar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Stumholmen 2:7 - Östra bostadshuset

Bostadshus med välbevarad karaktär, uppfört år 1909. Karakteristiskt för byggnaden är sockeln av tegel, fasadernas liggande panel, det brutna mansardtaket och det femkantiga trapphuset. Ett ovarsamt fönsterbyte har skett. Byggnadens genomgripande karaktär är bevarad och byggnaden ingår i en kulturhistoriskt värdefull miljö. Byggnaden bedöms vara särskilt

värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av tegel ovanpå huggen granitkvader, ursprungligen pärlfog.
- Stående spontad panel i bröstningsparti.
- Fasadindelning med lisener.
- Altenerad stående och liggande träpanel.
- Brutet och valmat tak med tvåkupigt tegel.
- Takkupor med segmentbåge.
- Gavelsprång.
- Kraftig takfot.
- Schweizerstil på äldre konsoler till balkonger, men balkongens utformning modern.
- Ståndrännor.
- Konformade trattar på stuprör.
- Femkantigt trapphus.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Stumholmen 2:8 - Slup- och barkasskjulet

Slup- och barkasskjulet är unikt och mycket välbevarat och tillhör Karlskronas viktigaste byggnader. Byggnaden skyddas som statligt byggnadsminne (kategori A). Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsföreskrifter lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Bestämmelser i detaljplan:

- Q Kulturreservat

Stumholmen 2:9 - Corps de garde

Corps de garde, uppfört på 1730-talet. Vakthuset på Stumholmen är med all sannolikhet den äldsta vaktbyggnaden i Sverige som bevarat både arkitektur och planlösning från tidigt

1700-tal. Byggnaden skyddas som statligt byggnadsminne (kategori B).

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre takfönster.
- Profilerade taksparrar.

- Hög sockel.
- Äldre tillbyggnader åt öst och norr, klädda med liggande pärlspont.
- Fyllningsdörrar.
- Plåttak.
- Ståndrännor och stuprör med skarpa vinklar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.
- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.
- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.
- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:10 - Kronobageriet

Byggnad vars äldsta delar troligen uppfördes på 1730-talet. Skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:11 - Ångcentralen

Ångcentralen är uppförd runt år 1970. Byggnaden är en av få senare tillkomna byggnader på Stumholmen utöver bebyggelsen som uppfördes i samband med bomässan år 1993 samt Marinmuseum. Byggnaden har en modernistisk utformning och en bevarad industriell karaktär och har ett stort värde för stadsbilden på ön. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i gjuten betong.
- Uppglasad fasad med smäckra fönsterpartier.
- Färgsättning.
- Skorstenar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Stumholmen 2:10 - Bageribostället

Byggnad uppförd vid 1600-talets slut, skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1992. Information från bebyggelseregistret: ”Bageriboställets föregångare var en artillerismedja uppförd vid 1600-talets slut. Rester av denna finns som gråstensmurar i den nuvarande byggnadens källarvåning. När artilleriverkstäderna i början av 1700-talet flyttade till varvsområdet på södra Trossö kom byggnaden att användas som

logement för bageribåtsmännen. Byggnaden till- och påbyggdes mellan 1864-1866, efter ritningar av J. T. Byström, då bageriverksamheten utökats. Byggnaden har sedan dess fungerat som boställe. Det är uppfört i en enkel empirearkitektur och få förändringar har utförts efter 1866." Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad granitsockel.
- Kalkstenslist ovanför sockel.
- Slätputsad fasad.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.
- Gördelband.
- Kraftig profilerad takfot.
- Inga gavelsprång.
- Plåttak.
- Skarpa vinklar på stuprör.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:23 - Militärhäktet

Militärhäktet ritades av F. Bothén år 1894, och byggnadsminnesförklarades år 1992. Byggnaden bedöms vara

särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög sockel av huggen granit murad med pärlfog.
- Fönster åt väst i sockel har äldre hörnbeslag.
- Profilerad gördellist av betong.
- Murade skorstenar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.
- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:10 - Beklädnadsverkstaden

Marinens centrala beklädnadsverkstad uppfördes år 1921. Byggnaden har en tydlig industriell prägel med stora fönster och en ursprungligen öppen plan, samt klassicerande formdrag som en fasad indelad med doriska pilastrar. Byggnaden byggdes om inför bomässan år 1993, och inrymmer idag bostäder. Vid ombyggnationen byttes befintliga fönster ut till nytillverkade kopior. Enskilda ursprungliga fönster finns bevarade, exempelvis intill port nr 4. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Beaktansvärda delar:

- Granitsockel.
- Karaktär med stora spröjsade fönster.
- Enstaka ursprungliga fönster med hörnbeslag.

- Fasadindelning med pilastrar.

- Tegeltak.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Stumholmen 2:14 - Båtsmanskasernen

Båtsmanskasernen ritades 1841 av C. E. Wallenstrand vid Flottans Mekaniska kontor. Den uppfördes först år 1847 och kom att rymma 500 båtsmän. Kasernen byggnadsminnesförklarades år 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Information hämtad från byggnadsminnesförklaringen:

”För att kunna rymma alla dessa i två 340 m2 stora logement, användes på sjömansvis hängkojer som hängdes sida vid sida, vilka på dagtid lades på en ca två meter bred hylla, utmed rummens långsidor. Sina tillhörigheter hade båtsmannen i egna sjömanskistor. Logementet liknade därmed dåtidens manskapsskans och de nyinryckta matroserna fick en försmak av livet ombord på ett skepp. Det är en medvetet utformad interiör med det däcksformade, välvda golvet, spygatterna genom väggarna, de mastliknande kolonnerna och väggpanelen av ek som påminner om insidan av ett skrov. På båda sidor av

logementet och i anslutning till de båda trapphusen placerade Wallenstrand befäls-, uppbörds-, och förrådsrum samt förstugor. Denna uppdelning och planlösning är mycket ålderdomlig och liknar strängt taget 1600-talsbarackerna inom armén.”

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Åtgärder får inte vidtas i byggnadens inre som förändrar dess befintliga karaktär. Särskilt högt bevarandevärde har de båda trapphusen och de mellan dessa liggande salarna i bottenvåningen och första ovanvåningen.*
4. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar

för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:1 - Tunnebodsmagasinet

Byggnad sannolikt uppförd kring år 1740. Byggnaden blev statligt byggnadsminne 1993 men övergick till byggnadsminne enligt KML år 1995 då det övergick i privat ägo. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Information hämtad ur byggnadsminnesförklaringarna:

Tunnebodsmagasinet torde vara uppfört omkring 1740. År 1808 användes byggnaden som provisoriskt sjukhus. 1845 inreddes den för förvaring av 3730 tunnor spannmål, därav namnet. Samtidigt byggdes fyra våningar höga sädersbingar i södra delen av byggnaden. Brännvinsförråd inreddes 1879 i magasinet. Sitt nuvarande utseende har magasinet rätt genom om-och påbyggnader 1750 och 1895. 1989-90 genomfördes. framförallt interiöra, ombyggnadsarbeten i samband med au byggnaden blev administrationsbyggnad för Kustbevakningens centrala ledning.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:15 och 2:16 Stora och Lilla flyghangaren

Lilla flyghangaren uppfördes år 1926 och stora hangaren uppfördes år 1929. Båda tillhörde marinflygkåren fram till år

1949. I hangarerna förvarades bland annat marinflygkårens S5 Hansa. Det är den enda sjöflygstation i Sverige som fortfarande har kvar sin ursprungliga utformning och karaktär, och är därmed ett viktigt minnesmärke från den militära flygets barndom. Anläggningen byggnadsminnesförklarades år 1992 och skyddas nu som statligt byggnadsminne (kategori A). I byggnadsminnesbeslutet står att *Flyghangarerna på Stumholmen utgör ett viktigt minnesmärke från det militära flygets barndom. Helhetsmiljön med byggnaderna, deras placering och nära relation till vattnet ger tillsammans en god helhetsupplevelse av hur sjöflygstationen på Stumholmen såg ut då den var i bruk. Detta är den enda sjöflygstation i Sverige som fortfarande har kvar så mycket av sin ursprungliga utformning och karaktär.* Byggnaderna är särkilt värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:17 - Torpedverkstad

Torpedverkstaden uppfördes år 1931 i en kvardröjande 1920-talsklassicistisk stil. Viktiga klassicerande stilelement är bland annat pilastrarna och lunettfönstren på gavlarna. Byggnaden har en stor del bevarade delar, som ursprungliga fönster och armaturer. Några av dörrarna har ett särpräglat utseende och är

möjligen ursprungliga. Byggnadens är välbevarad och byggnaden ingår i en kulturhistoriskt värdefull miljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Belysningsarmaturer med varierande ålder.
- Äldre träfönster.
- Säregna äldre dörrar av trä.
- Garageport mot söder med bandgångjärn.
- Gjuten sockel.
- Kraftiga hörn.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Ett par mindre fönster i norra fasaden har ersatts med plastfönster vilket har en negativ påverkan på byggnadens karaktär. Fönsterbyten bör undvikas eller utföras som kopior alternativt ta sin utgångspunkt i de ursprungliga.

Stumholmen 2:18 - Lotsstuga

Mycket välbevarad liten lotsstuga från 1860-talet. Den enda i Sverige kvarvarande lotsstugan i schweizerstil. Lotsstugan skiljer sig kraftigt från övrig bebyggelse på Stumholmen genom sin påkostade utformning och starka färg, vilket beror på att den inte är en militär byggnad. Stugan skyddas som statligt

byggnadsminne (kategori C). Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Information hämtad från bebyggelseregistret: *Huset har stor likhet med många av de förslag som under denna tid publicerades i olika facktidskrifter. Schweizerstilen var bara en i raden av uttrycksfull panel och snickarglädje, där förlagor för detaljer och gestaltning kunde hämtas direkt från planschverk. Denna rika utsmyckning, som återfinns på allt från ladugårdar till kyrkor, hade sin grund i at sågverken kunde producera finare lister och snickeriprodukter. Propagandan gällde främst lantbyggnader och villor, men även andra typer av funktioner kunde ges en arkitektonisk prakt motsvarande idealen.*
Det estetiska programmet var väl definierat i sina detaljer, med flackt sadeltak, långt takutsprång och speciella typer av panel och utsmyckningar av takfot och fönsteromfattningar. Stor vikt lades även vid materialet, helst skulle grunden vara av grovt huggen natursten. Det var med andra ord närmast en byggsats som presenterades. Arkitekten kunde sedan själv välja och vraka bland former och själv sätta ihop sin byggsats. Därför lämpade sig dessa byggnader mycket bra som förlagor eller typritningar för hela serier av byggnader, där variationen kunde utföras med små medel. Det är således ingen slump att Lotsstugan, liksom flera järnvägsstationer, kunde inordnas i denna arkitektur. Hela detta program åskådliggörs tydligt i Lotsstugan, som har stora likheter med flera förslag till villor publicerade under 1850-talet i olika tidskrifter. Lotsstugan representerar en gången tids byggnadsskick, präglat av arkitekturideal hämtat från 1800-talets mönsterböckers uppfattning av det rationella, men stämningsskapande. Lotsstugan är också av stor betydelse som kontrast till Stumholmens övriga bebyggelse, präglad av ingenjörsmässig saklighet.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller

på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av

fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:18 - Förråd tillhörande lottstuga

Enklare förråd byggt under tidigt 1900-tal med en utformning som är anpassad till lotsstugan. Byggnaden skyddas som statligt byggnadsminne (kategori D) och är en välbevarad representant för den enklare förråds- och uthusbebyggelse som förr karaktäriserade staden men som idag blir allt mer sällsynt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre dörrar och fönster.
- Locklistpanel.
- Papptak

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Stumholmen 1:1 - Saltkokningshus

Saltkoknings- och saltmagasinet lär vara byggt mellan år 1820 och 1847. Byggnadens nuvarande utseende härstammar från 1878 då det byggdes om och fick ny panel för att ansluta bättre till den närliggande lotsstugan i schweizerstil. Byggnadsminnesförklaring 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Information ur bebyggelseregistret: "Byggnaden fick en snickarglädje i schweizerstil och en färgsättning, inspirerad av de förslag som presenterades i t.ex. Tidskrift för Byggnadskonst och Ingenjörsvetenskap. De ledande arkitekterna och propagandisterna för denna stil, som lanserades som materialskapande och ekonomisk, hette Scholander, Edelswärd, Chiewitz och Löwenskiöld. Saltkokningshuset har varit en viktig länk i förädling och konservering av livsmedel. Det är det enda kvarvarande på Stumholmen som illustrerar flottans enklare träbyggnader. Saltkokningshuset är till sin funktion unikt."

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Takets utformning.
- Alternerade stående och liggande panel.
- Befintliga fönster och dörrar.
- Blindfönster.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Stumholmen 2:2 - Bastion Kungshall

Bastionen uppfördes på 1680-talet enligt den ursprungliga av E. Dahlberg och C. M. Stuart upprättade befästningsplanen för Karlskrona. Bastionen skyddas som fornlämning. Anläggningen bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:2 Lakegodsmagasinet

I lakegodsmagasinet konserverades råvaror med saltet som utvanns i det intilliggande saltkokningshuset. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.

- Spröjsade fönster.

- Putsade fasader.

Stumholmen 2:2 - Kungshallsmagasinet

Kungshallsmagasinet uppfördes 1782-92 och har en mycket välbevarad karaktär och ett stort historiskt värde för Karlskrona. Magasinet skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1992. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Kungshallsmagasinet, som byggdes i bastionens mitt, är uppfört 1782-92, ursprungligen som en tvåvåningsbyggnad av tegel med skiffertak. Plan och detaljer är signerade av Nordencreutz. (Han är troligen den ansvarige arkitekten.) byggnaden har fått en mycket medveten stram arkitektur i överensstämmelse med tidens ideal och den påminner starkt om en enklare variant av Adelcrantz ritningar till kronomagasinet på Skeppsholmen 1777. Kungshallsmagasinet hade i bottenvåningen tolv portar klädda med järnbleck och fyra fönsteröppningar med luckor klädda antingen med järnplåt eller med kopparplåt. I övervåningen fanns fönsteröppningar på södra och norra fasaderna med kalkstensomfattningar och fönsterluckor. Byggnaden användes

som magasin för spannmål och lakegods (förvaring av kött liggande i saltlake). År 1822 utfördes ritningar till en påbyggnad av huset och ändring av taket på magasinet av A P Wallenstrand. De övre våningarna och vindsvåningen inreddes 1896 varvid tio fönster togs upp. De ursprungliga fönstren fråntogs sina luckor för att byggnaden skulle ges ett enhetligt utseende och kalkstensomfattningarna putsades. Samtidigt tillbyggdes två nya trapphus vid båda gavlarna och takkupor på båda takfallen. Ett signalhorn och en semaforeringsplatta utfördes 1929 på Kungshallsmagasinets östra trapphus. En signalmast restes samma år. År 1957 inrättades kyl- och frysrumsanläggning, vilken utökades 1961. Byggnaden restaurerades 1986 och innehåller nu magasin för Blekinge läns museum. Kungshallsmagasinet representerar den för Marinen och Stumholmen vitala förråds- och lagringsfunktionen.

Byggnadsminnets skyddsföreskrifter lyder:

1. *Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.*
2. *Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.*
3. *Ingrepp får inte göras i befintliga bärande konstruktioner.*
4. *Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.*

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Plåttak med jämna tvärfalsar (svartplåt?).
- Kalkstensinslag i fasaden.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen.

Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Stumholmen 2:22 - Kok- och tvätthus (Laboratorieholmen)

Byggnaden uppfördes år 1875 och skyddas som statligt byggnadsminne (kategori B). I byggnadsminnesbeslutet står att *De tre byggnaderna på Laboratorieholmen är en liten rest av tidigare verksamheter på holmen. De är därmed viktiga kvarvarande fysiska dokument över den mångfald av verksamheter som förekom på holmarna väster om örlogsbasen och som försörjde denna med allehanda tjänster och förnödenheter. Byggnaderna är intressanta ur medicinalhistorisk synvinkel genom den beredskap för epidemier som landet tidigt hade.* Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller

på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kalkstenssockel.
- Slätputsad fasad.
- Murade fönsteröverstycken.

- Kraftig murad tegelfris vid takfot, omvikt in på gavel.
- Träfönster med spröjs.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.
- q_3 Markens höjd får inte ändras. Staket eller plank får inte finnas.
- q_4 Skyddsräcken skall utföras av rundstål av samma typ som mellan sjukhuspaviljongen och desinfektionshuset.
- q_5 Vegetation skall bevaras.

Stumholmen 2:22 - Epidemisjukhus (Laboratorieholmen)

Byggnaden uppfördes under mitten av 1700-talet och skyddas som statligt byggnadsminne (kategori B). I byggnadsminnesbeslutet står att *De tre byggnaderna på Laboratorieholmen är en liten rest av tidigare verksamheter på holmen. De är därmed viktiga kvarvarande fysiska dokument över den mångfald av verksamheter som förekom på holmarna väster om örlogsbasen och som försörjde denna med allehanda tjänster och förnödenheter. Byggnaderna är intressanta ur medicinalhistorisk synvinkel genom den beredskap för epidemier som landet tidigt hade. Epidemisjukhuset inrättades 1831 strax före den stora koleraepidemin som härjade 1834. Byggnaderna äger symbolvärde genom att de levandegör det ständiga hot som epidemier utgjorde förr och den verklighet som de långa karantänsvistelserna innebar.* Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från

förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Naturstenssockel.
- Kalkputsad fasad.
- Kraftiga profilerade bjälkändar.
- Nockmurat enkupigt tegeltak.
- Tre murade skorstenar.
- Träfönster med spröjs.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.

- q_3 Markens höjd får inte ändras. Staket eller plank får inte finnas.

- q_4 Skyddsräcken skall utföras av rundstål av samma typ som mellan sjukhuspaviljongen och desinfektionshuset.

- q_5 Vegetation skall bevaras.

Stumholmen 2:22 - Desinfektionshus (Laboratorieholmen)

Byggnaden uppfördes år 1889 som desinfektionshus och likrum. Byggnaden är skyddad som statligt byggnadsminne (kategori B). I byggnadsminnesbeslutet står att *De tre byggnaderna på Laboratorieholmen är en liten rest av tidigare verksamheter på holmen. De är därmed viktiga kvarvarande fysiska dokument över den mångfald av verksamheter som förekom på holmarna väster om örlogsbasen och som försörjde denna med allehanda tjänster och förnödenheter. Byggnaderna är intressanta ur medicinalhistorisk synvinkel genom den beredskap för epidemier*

som landet tidigt hade. Epidemisjukhuset inrättades 1831 strax före den stora koleraepidemin som härjade 1834. Byggnaderna äger symbolvärde genom att de levandegör det ständiga hot som epidemier utgjorde förr och den verklighet som de långa karantänsvistelserna innebar. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsminnets skyddsbestämmelser lyder:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.

3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.

4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.

5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och

ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av murad gråsten och av krysshamrad slät granit åt norr.
- Fasad av tegel och tjärad träpanel.
- Sadeltak med papp.
- Hög murad skorsten.
- Profilerade taksparrar.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.
- q_3 Markens höjd får inte ändras. Staket eller plank får inte finnas.
- q_4 Skyddsräcken skall utföras av rundstål av samma typ som mellan sjukhuspaviljongen och desinfektionshuset.
- q_5 Vegetation skall bevaras.

Stumholmen 2:22 - Fyrtorn

Litet fyrtorn uppfört 1892. Tornet är i betong och vitmålat. Tornet har ett kulturhistoriskt värde om en del i Karlskronas maritima historia och utgör ett viktigt landmärke. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Bestämmelser i detaljplan:

- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- q_2 Vid underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.
- q_3 Markens höjd får inte ändras. Staket eller plank får inte finnas.
- q_4 Skyddsräcken skall utföras av rundstål av samma typ som mellan sjukhuspaviljongen och desinfektionshuset.
- q_5 Vegetation skall bevaras.

Stumholmen 2:21 - Smittreningsanstalt

Liten byggnad uppförd 1942 med putsade fasader och ett flackt sadeltak. I anslutning till byggnaden står en äldre murad skorsten

i gult tegel med kvadrad granitsockel och putsade partier. Byggnaden ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön på Stumholmen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad fasad.
- Ursprungliga treluftsfönster i trä med hörnbeslag.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Stumholmen 1:2 - Fyrtorn Karlskrona nedre

Fyrtornet Karlskrona nedre uppfördes år 1918. Det elektrifierades år 1933 och ändrade fyrkaraktär år 1955. Fyrtornet har en välbevarad karaktär med bland annat sockel och portomfattning i granit. Tornet har ett kulturhistoriskt värde om en del i Karlskronas maritima historia och bildar blickfång från ett stort antal platser i staden och dess omland. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Sockel av rusticerad granit.
- Putsad vit fasad.
- Portomfattning av granit.

- Träport.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Tillbyggnader eller ombyggnader får inte förvanska byggnads karaktär eller anpassning till omgivningen. Utvändiga underhållsarbeten skall ske i enlighet med fortifikationsförvaltningens vård- och färgsättningsplan.

- Q Kulturreservat. Byggnaden eller anläggningen får inte rivas. Åtgärder får inte vidtas i byggnadens eller anläggningens yttre som förvanskar dess ursprungliga karaktär. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

- Bygglov krävs även för följande åtgärder: -utbyte av fasadmaterial, utbyte av takmaterial, -utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar, -ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar eller övriga yttre anordningar för ventilation och dylikt, -ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier, -utbyte av fasaddetaljer, -omputsning av fasader, -ommurning av skorstenar, -uppsättning eller väsentlig ändring av skyltar och ljusanordningar.

- Rivningslov krävs för att riva byggnad, del av byggnad, skorsten, utvändiga trappor m.m.

- Marklov krävs för schaktning, fyllning eller trädfällning.

Sundin

Kvarteret Sundin består av en äldre välbevarad stadsgård från 1700-talet i kvarterets sydöstra del samt flerbostadshusbebyggelse från perioden 1947–1962 med kulturhistoriska kvaliteter.

Sundin 20

Flerbostadshus med putsade fasader, uppfört år 1950 efter Edvin Franssons ritningar. Byggnaden har ursprungliga balkongfronter och en välbevarad karaktär. Den har ett kulturhistoriskt värde som exempel på vardaglig 1950-talsarkitektur där balkongerna utformas med dekorativa räcken och används som arkitektoniska accenter. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Putsade fasader i ljust gul kulör.
- Ursprungliga balkongfronter.
- Öppen takfot med synliga taksparrar.

- Flackt sadeltak.

- Marmorimiterande terrazzogolv i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Sundin 30

Flerbostadshus uppfört år 1947 efter Hans Schlyters ritningar. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Negativ förändring som påverkat byggnadens karaktär har skett genom utbyte av fönster, dörrar och balkonger men byggnaden har ett miljöskapande värde som del i ett sammanhållet kvarter med framför allt efterkrigstida tegelbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel indelad i kvadrar.
- Röda tegelfasader med dekorativ takfot.
- Sadeltak belagt med enkupigt tegel.
- Entréns spetsbågiga form med överljusparti.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Sundin 31

Flerbostadshus från år 1948, ritat av Tor Bunner. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är

karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnadens huvudsakliga karaktär med gula tegelfasader och tegeltak är intakt trots ovarsamt fönster- och portbyte samt byte av balkongfronter. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i ett sammanhållet kvarter med framför allt efterkrigstida tegelbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Gult räfflat fasadtegel med markerade fönsteromfattningar och takfot.
- Sadeltak med enkupigt rött tegel.
- Hängrännor och stuprör av koppar.
- Ursprungliga smidesfronter till franska balkonger i trapphus mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Sundin 35

Flerbostadshus ritat av Wolter Gahn år 1962. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är storskalig och speglar med sin sakliga och repetitiva uppbyggnad hur rekordårens byggnadssätt kunde komma till uttryck även inne i den slutna kvartersstaden. Byggnaden tar upp stor del av kvarteret och den är mycket välbevarad med undantag för att fönstren har bytts ut. Byggnaden har en särpräglad sockelvåning i formgjuten betong. Den har ett miljöskapande värde som del i ett sammanhållet kvarter med framför allt efterkrigstida tegelbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning i betong.
- Fasader i rött trådskuret tegel.

- Korrugerad grön plåt i fasader och på balkongfronter.
- Ursprungliga entrépartier med omfattning av marmorskivor.
- Ursprungliga glasade portar i ädelträ med sparkplåt i koppar.
- Kalkstensgolv i trapphus.
- Marmoreringsmålningar i trapphus.
- Portgång med spritputsade kvadrater.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Sundin 36 - Melanderska gården

Mycket välbevarad stadsgård med bostadshus och uthus (sistnämnda ej inventerat 2017). Gårdens äldsta delar härrör från år 1700, men byggnaderna har byggts om och till i omgångar. Bostadshuset består av två sammanbyggda hus. Den västra delen med bottenvåning och källare från år 1700 påbyggdes med övervåning år 1787. Den östra delen uppfördes år 1804. De två husen byggdes ihop år 1843. Gårdens äldre karaktär är välbevarad med betydande byggnadshistoriskt värde samt miljöskapande värde i gatubilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad stensockel.
- Röd locklistpanel indelad med vitmålade knutlådor.
- Kraftigt profilerad takfot av trä, vitmålad.
- Portgång med vitmålad portik av trä med grönmålade fyllningsportar.
- Vitmålade, spröjsade tvåluftsfönster av trä med markerade omfattningar.
- Mansardtak (västra huset) och valmat sadeltak (östra huset) belagt med rött tegel.
- Avvisarstenar vid portgång.
- Uthus från tidigt 1700-tal, söder om östra bostadshuset (ej inventerat).
- Lusthus från år 1800, med tunneltak (ej inventerat).

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Kvarter och byggnader T-Ö

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Trossö som börjar på T till och med Ö.

Taube

Kvarteret Taube ligger nära varvsområdet åt väster och gränsar till marinbasen i söder. Idag består kvarteret uteslutande av flerbostadshus. De tre återstående sekelskiftesbyggnaderna är alla delvis förändrade genom ovarsamma fönsterbyten. Resterande byggnader representerar alla årtionden från 1930 till 1970. Huvuddelen av dessa har genomgått ovarsamma förändringar i form av tilläggsisolering och fönsterbyten.

Taube 10

Tidstypiskt flerbostadshus i jugendstil från år 1906. Karakteristiskt för byggnaden är de slätputsade fasaderna med diskret dekor, frontespisens tidstypiska mjuka form och de runda fönstren i frontespis och takkupor. Viss förändring har skett genom ovarsamt fönsterbyte under 1990-talet. Byggnaden är viktig för stadsbilden och representerar stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet och jugendbebyggelsen i synnerhet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granitkvadrar med pärlfog.
- Tidstypisk dekor i fasaden i form av reliefmönster av linjer i putsen.
- Profilerad takfot.

- Frontespisens tidstypiska mjuka form.
- Runda fönster i takkupor och i frontespis.
- Ursprunglig smidesgrind till gård.
- Äldre liggande panel i portgångens övre del.
- Gård med storgatsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Taube 17

Flerbostadshus från år 1904 i nyrenässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, den horisontella

indelningen av fasaden och de slätputsade fasaderna med dekorativa omfattningar. Byggnaden har genomgått ovarsamma fönsterbyten under 1990-talet. Byggnaden är viktig för stadsbilden och representerar stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel, ursprungligen med pärlfog.
- Putsad, bandrusticerad sockelvåning.
- Slätputsade fasader.
- Profilerade gördellister som tydligt delar in fasaden.
- Kraftig profilerad takfot.
- Bandtäckt plåttak.
- Profilerade fönsteromfattningar.
- Fönsterindelning.
- Röd tegelfasad mot gården.
- Äldre uthus på gården, med liggande panel och bandtäckt plåttak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Taube 22

Relativt välbevarat bostadshus uppfört år 1904, ritat av August Strehlenert i nyrenässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, den horisontella indelningen av fasaden och de slätputsade fasaderna med dekorativa omfattningar. Byggnaden har genomgått ovarsamma fönsterbyten och fått en ny färgsättning. Byggnaden är dock viktig för stadsbilden och representerar stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Putsad, bandrusticerad sockelvåning.
- Tegelfasad med pärlfog, osäkert om fasaden ursprungligen varit bemålad.

- Fönster med segmentbågformade överstycken i sockelvåningen.
- Fönsteromfattningar av puts med konsoler och bröstningar.
- Bred profilerad takfot.
- Plåttak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Tersmeden

Kvarteret Tersmeden är del av den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Bredgatan där en samlad och enhetlig bebyggelse uppfördes efter stadsbranden som brände ner de flesta tomterna i området år 1790. Stadsgårdarna från denna tid präglar fortfarande miljön men har längs Bredgatan fått tillskott av flerbostadshus från 1930-talet med karaktäristisk form som är väl anpassad till stadsbilden. Övriga kvarteret består av flerbostadshus från 1940-tal till 1970-tal, där byggnaden i hörnet av Drottninggatan och Kyrkogatan är en välbevarad representant för 1950-talets omsorgsfullt utformade bostadsarkitektur och en av de byggnader som ritats av Wolter Gahn i en för honom karaktäristisk stil.

Tersmeden 10, 11 Nordbeckska gården

Mycket välbevarad stadsgård uppförd under 1790-talet. Gården var en av de första som uppfördes efter den stora stadsbranden år 1790 som ödelade de flesta tomterna kring Bredgatan. Gården består av ett reveterat bostadshus uppfört av timmer, ett gavelställt magasin/bageri i tegel, en salubod ursprungligen använd för brödförsäljning samt en enkel trädgård. Nordbeckska gården är en unik och intressant sammansatt gårdsmiljö som visar dels byggnadssättet efter stadsbranden år 1790, dels den tidstypiska utvecklingen av stadsbebyggelsen kring det sena 1800-talet och sekelskiftet. Byggnaderna har stora värden för miljön kring Bredgatan och för stadsmiljön i stort.

Hus 1 Bostadshus

Bostadshuset uppfördes år 1798 och innehöll då två förstugor, brygghus, en ovälvd källare och ett bostadsrum i bottenvåningen. På övervåningen fanns sal, två förmak, två sängkammare, garderob, brödförsäljningsbod, två förstugor och kök. År 1879 byggdes huvudbyggnaden om, reveterades, breddades mot söder och förlängdes mot väster på gården. Idag karaktäriseras byggnaden av den reveterade fasaden med det tydliga formspråket från ombyggnaden år 1879. Detta utgörs av den kraftigt rusticerade bottenvåningen, kraftiga profilerade listverk, fönsterindelning och trapphuset som tillkom på gården då byggnaden tidsenligt delades upp i mindre lägenheter för att inhysa fler boende. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad stadsgård från 1700-talet med intakt exteriör karaktär från ombyggnaden 1869. Värdet förstärks genom dess bevarade gård och sambandet med magasinet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprunglig byggnadsvolym.
- Samtliga äldre byggnadsdetaljer.
- Reveterad fasad med befintliga arkitektoniska detaljer som profilerade listverk, rusticering, pilastrar m.m.
- Äldre träfönster.
- Äldre träportar med gjutjärnsdekor.
- Enkupigt tegeltak.
- Kalkstensgolv i hall.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2 Magasin

Magasinet byggdes av tegel år 1790 och är den enda byggnaden i staden som uppfördes i sten vid återuppbyggnaden efter branden, trots att detta rekommenderades för brandsäkerheten. Bottenvåningen inrymde bagarstuga, två förstugor, kammare och kök medan övervåningen inrymde två förstugor och två kammare. Även bageriet byggdes om under sekelskiftets bostadsbrist och fick en trerumslägenhet på övervåningen. På 1950-talet fanns en pommes frites-fabrik på bottenvåningen och magasinet byggdes om för att passa verksamheten. Vinschverket på vinden renoverades då och utgör idag ett spännande inslag i gårdsmiljön. Fasaden putsades med ett för hårt bruk under mitten av 1900-talet vilket haft en negativ påverkan på murverket.

Den lilla saluboden intill den östra gaveln norr om magasinet byggdes under 1790-talet och användes för brödförsäljning före år 1801. Vid inventeringen (2017) var byggnaden i dåligt skick och de gamla brädväggarna har delvis ersatts.

Magasinet och den tillhörande saluboden har mycket höga kulturhistoriska värden utifrån att de tillhör en välbevarad gårdsmiljö, deras ålder, välbevarade karaktär och dokumenterade förändringshistorik. Magasinet har ett högt dokumenthistoriskt värde som den enda stenbyggnaden uppförd direkt efter stadsbranden 1790. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprungliga byggnadsvolymer.
- Putsad fasad.
- Samtliga äldre byggnadsdetaljer.
- Äldre träfönster och dörrar med smidda beslag från 1700-talet.
- Rester av bakugn interiört.
- Kakelugnar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Tersmeden 12

Välbevarat bostadshus till en stadsgård uppförd år 1793 efter den stora stadsbranden som ödelade de flesta tomterna kring Bredgatan år 1790. Bostadshuset består av en timrad stomme som är reveterad. Ursprungligen var byggnaden panelklädd och rödfärgad med brutet, tegeltäckt tak och två mindre takkupor. Liksom många andra byggnader under sena 1800-talet byggdes bostadshuset om och försågs med en vinkelbyggnad på gården samtidigt som övervåningen höjdes, fasaden reveterades och nya dörrar till portgången sattes in. Gården har ett högt kulturhistoriskt värde som en värdefull del av den enhetliga äldre stadsmiljön kring Bredgatan och viktig för berättelsen om, och bilden av staden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volymen mot Bredgatan.

- Ursprunglig stomme.
- Tidstypisk reveterad fasad med omfattningar, bröstningar och profilerad takfot.
- Äldre dekorativ port av trä, troligen från sent 1800-tal.
- Äldre träfönster med hörnbeslag.
- Gårdsfasad ej inventerad.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Kulturhistoriskt värdefull byggnad. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljs om möjligt i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Tersmeden 13

Hus 1 Norra byggnaden

Flerbostadshus uppfört år 1935 med bevarad karaktär. Byggnaden har stilmässiga drag från 1920-talsklassicismen men även den begynnande funkisstilen. Den putsade fasaden med dekorativa ankarjärn, de kantiga burspråken och den indragna övervåningen är väsentliga för karaktären. Balkonger har ovarsamt byggts mot gården och ett ovarsamt fönsterbyte har genomförts. Trots förändringar bidrar byggnaden till den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Bredgatan.

Hus 2 Södra byggnaden

Flerbostadshus troligen uppfört år 1935 med viss karaktär bevarad. Byggnaden är påbyggd med två våningar upp till höjden av hus 1 under 1990-talet. Den putsade fasaden med putsade band och festonger är väsentliga för byggnadens karaktär. Ett ovarsamt fönsterbyte har genomförts. Trots förändringar bidrar byggnaden till den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Bredgatan.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Putsade fasader med olika typ av puts.
- Burspråk.
- Ornament som festonger och ankarjärn.
- Fönstersättning och fönsterindelning.

Rekommendationer gällande
fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Tersmeden 33

Flerbostadshus ritat av Wolter Gahn år 1952. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är typisk för Gahns stora produktion i Karlskrona, med kännetecknande detaljer som kalkstensklädd sockel och trekantiga kupor. Det finns omsorg i gestaltningen, vilket kommer till uttryck i fönsteromfattningar i tegelrelief och balkonger med dekorativa blomlådor i smide. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som i stora drag välbevarat exempel på 1950-talets byggande i Karlskrona. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Skivor av slät gotländsk kalksten på sockeln.
- Fasader av rött tegel med omfattningar i relief.
- Takform och trekantiga takkupor.
- Ursprungliga balkongfronter med blomlådor av vitt smide.
- Detaljer in mot gården – utskjutande fasadparti med vinkelfönster och relief i teglet.
- Stuprör av koppar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda, asymmetriska tvåluftsfönster i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Tor

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av en mycket enhetlig flerbostadsbebyggelse med tegelfasader i gult och rött, med omsorg i både utformning och material, ritad av arkitekten Stig Forsberg under en sexårsperiod år 1956–1962.

Tor 26

Flerbostadshus från år 1956, ritat av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är mycket välbevarat och uppvisar stor omsorg i både detaljutformning och materialval. Karakteristiskt är sockelvåningen i röd kalksten, fasader av räfflat tegel och ursprungliga fönster och entréer. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning klädd med röd kalksten.
- Fasader murade i gult räfflat tegel med markerade omfattningar runt fönster.
- Butiksfönster och entrédörrar i fernissad ek med bleck av koppar.

- Ursprungliga enluftsfönster av trä, vitmålade.
- Utskjutande takutsprång med synliga sparrar.
- Balkonger och franska balkonger med smidesräcken och vita fronter av korrugerad plåt.
- Valmat sadeltak täckt med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Tor 27

Tidstypiskt och välbevarat flerbostadshus ritat av Stig Forsberg 1959. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden uppvisar omsorg i både detaljutformning och materialval, med kalkstenssockel (idag övermålad), fasader av

räfflat tegel och butiksfönster och entrédörr av fernissad ek. Baksidan ligger exponerad ut mot Arklimästaregatan och har delvis putsad fasad. Ovarsamma ändringar har skett genom utbytta fönster och målning av sockel. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel klädd med kalksten.
- Fasader murade i rött räfflat tegel.
- Butiksfönster och entrédörrar av fernissad ek.
- Utskjutande takutsprång med synliga sparrar.
- Balkonger med svarta smidesräcken och sinuskorrugerade vita plåtfronter.
- Delvis putsad gårdsfasad.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Tor 29-30

Större flerbostadshuskomplex ritat av arkitekt Stig Forsberg år 1962. Byggnaderna är tidstypiska med omsorg i gestaltning och materialval men har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Karakteristiskt är sockeln som går i liv med fasaden, det räfflade fasadteglet, dörrpartierna av ek och de indragna balkongerna. Trots fönsterbyte och inglasning av balkonger har byggnaderna en bibehållen helhetskaraktär. De har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden. Mot Sotargränd där det är en nivåskillnad trappas byggnadsvolymerna av på ett karaktäristiskt sätt och är exponerade i stadsrummet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i grå puts i liv med fasaden.
- Fasader murade i rött räfflat tegel.
- Fönstersättning och fönsterindelning.

- Indragna balkonger med smidesräcken och front av vit korrugerad plåt.

- Ekportar i fernissad ek med fönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Törnström

Kvarteret utgörs av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppförd under 1940,- 1950, - och 1970-talen, företrädesvis flerbostadshus i rött eller gult tegel med omsorg i såväl övergripande gestaltning som detaljutförande.

Törnström 4

Flerbostadshus ritat av arkitekten Bergdahl år 1952. Byggnaden uppvisar stor omsorg i materialval och detaljutförande, med sina fasader i röd kalksten och gult räfflat tegel, samt karaktäristiska balkonger med smideräcken i tidstypiskt utförande. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte och tillbyggnad av takterrass men har en bevarad helhetskaraktär. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning klädd med röd sandsten. Spritputsad sockel mot väster.
- Gult räfflat fasadtegel med markerade fönsteromfattningar.
- Ursprungliga entrépartier av fernissad ek med fönster.

- Ursprungliga träfönsterpartier med kopparbleck i sockelvåning.

- Ursprungliga utanpåliggande balkonger med dekorativa smidesräcken.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Törnström 6

Flerbostadshus från 1950-talet, med fasader av gult räfflat tegel. Omsorgsfull gestaltning med symmetriskt uppbyggd fasad, tidstypiska franska balkonger och dekormurning utmed takfoten. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt byte av fönster- och port, men helhetskaraktären är bevarad. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel i liv med fasaden.
- Fasader med gult räfflat tegel med lisener som markerar huvudentrén mot gatan.
- Franska balkonger av smide, vitmålade.
- Ventilgaller av koppar.

- Dörromfattning av granit.
- Bevarad dörrkarm av trä.
- Balkonger med fronter av sinuskorrugerad plåt mot gården, grönmålade.
- Öppen takfot med dekorativ tandsnittsfris i tegel.
- Sadeltak belagt med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Törnström 10

Flerbostadshus ritat av Hans Schlyter år 1951, med fasader av gulrött tegel och karakteristiskt snedställda balkonger. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är i huvudsak välbevarad men har genomgått utbyte av fönster, balkongräcken och balkongfronter. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Gulrött fasadtegel, räfflat.
- Ursprunglig uppglasad entrédörr i fernissad ek med smal panel. Profilerad omfattning i tegel.
- Snedställda balkonger med fronter av korrugerad plåt.
- Öppen takfot med synliga taktassar.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Smidesräcken till entré mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Törnström 12

Flerbostadshus från år 1971 med tidstypiska loftgångar mot gården. I övrigt är byggnaden stil- och volymmässigt anpassad till intilliggande tegelbebyggelse från 1950- 60-talen. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad sockel, gråmålad, i liv med fasaden.
- Fasader av rött tegel med bröstningspartier av skrivmaterial, vita.
- Fönster med förskjuten mittpost.
- Nätta balkonger mot gatan.
- Öppen takfot.

- Sadeltak belagt med svartmålad bandplåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Urmakaren

Större delen av kvarteret Urmakaren sanerades under 1900-talet och den äldsta och enda bevarade bebyggelsen från innan saneringen är stadsgården vid Norra Smedjegatan från stadens andra byggnadsetapp, år 1790-1875. Gården med sin placering med huvudbyggnad längs gatan och gårdshus på gården visar det traditionella bebyggelsemönstret på Trossö och bidrar till berättelsen om staden. Övriga kvarteret visar upp en representativ bebyggelseutveckling i stadens centrala läge från 1950-talet och framåt. De omsorgsfullt utformade butiks-, kontors- och flerbostadshusen från efterkrigstiden, 1970-talets tidstypiska kontorshus och det postmodernistiskt influerade flerbostadshuset längs Östra Köpmansgatan är alla av kulturhistoriskt intresse som del av en typisk stadsutveckling och bidrar till stadsbilden.

Urmakaren 24

Stadsgård med huvudbyggnad traditionellt placerad med långsida i gatuliv och gårdsflygel från sent 1800-tal. På gården finns även ett totalt ombyggt äldre gårdshus.

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden längs gatan har en välbevarad karaktär från sent 1800-tal då den sannolikt omgestaltades i samband med uppförandet av gårdsflygeln. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en representant för Karlskronas stadsgårdar från tidigt 1800-tal. Byggnaden är viktig för stadsbilden kring Norra Smedjegatan där huvuddelen av äldre bebyggelse är riven. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög, utkragad gjuten sockel.

- Slätputsade gula fasader med vita, putsade hörnlisener och fönsteromfattningar.
- Tandsnittsfris längs takfoten.
- Mansardtak med tegel.
- Smäckra takkupor med frontoner.
- Ståndrännor.
- Äldre träfönster med hörnbeslag och befintlig indelning.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Ändring av byggnad får inte förvanska dess karaktär.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Gårdshus

Den låga gårdslängan med röda tegelfasader är till sin karaktär typisk för det sena 1800-talet och är välbevarad med äldre fönster och dörrar. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en är en representant för den låga och enkla gårdsbebyggelse som förr karakteriserade stadens innergårdar men som idag blir allt mer sällsynt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Murad stensockel.
- Fasader av rött tegel med pärlfog.
- Kraftig profilerad takfot.

- Bandtäckt plåttak.
- Ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och konformad tratt.
- Äldre tvåluftsfönster av trä med spröjs och hörnbeslag, troligen ursprungliga.
- Äldre fyllningsdörrar av trä med spröjsade glaspartier samt överljus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Urmakaren 56

Butiks- och bostadshus ritat av Curt Strehlenert år 1951. Byggnaden är uppförd i nyrealistisk stil, med omsorg om detaljer

och materialval. Fasaderna är i ädelputs och bottenvåning och fönstersmygar klädda i kalksten. Karaktäristiskt burspråk på gaveln samt detaljer som originaldörrar och butiksfönster i rostfritt. Byggnaden har ett exponerat läge i staden och är av stor betydelse för stadsbilden. Den har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad bebyggelsemiljö. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Kalksten i sockelvåning.
- Fasader med riven ädelputs.
- Ursprungliga träfönster (enlufts, pivåhängda).
- Kalkstensomfattning kring fönster.
- Burspråk av kalksten och betongglas åt söder.
- Ursprungliga butiksfönster av rostfritt och trä.
- Äldre entrédörrar av rostfritt.
- Trapphus med vit marmor på väggar och golv.
- Smidesräcken i trapphus med handledare av trä.
- Glasade dörrpartier av ek i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Urmakaren 68

Flerbostadshus ritat av Stig Forsberg år 1954. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden är utformad med omsorg om materialen (kalksten och räfflat tegel i fasaden, balkongfronter i fin sinuskorrugerad plåt, portar i ek), och frånsett ett ovarsamt fönsterbyte är den välbevarad. Byggnaden har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning klädd i röd kalksten.
- Röd kalksten i portgångens omfattning och kring butiksfönster och entré.
- Fasader av rött räfflat tegel.

- Ursprungliga balkonger och franska balkonger, alla med sinuskorrugerade fronter.

- Butiksfönster och entréparti av ek med inslag av koppar.

- Utskjutande takfot med synliga sparrar.

- Ursprunglig garageport med ribbpanel av ek.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande, men lufterna i de delade fönstren bör vara sidohängda.

Urmakaren 78

Flerbostadshus i postmodernistisk stil ritat av Erik Ståhl och uppfört i början av 1990-talet. Byggnadens asymmetriska form med oregelbunden takhöjd och fasad mot gården samt det rundade hörnpartiet som fungerar som en pendang till det skulpturala hörnpartiet på landstingshuset i kvarteret Adlersten, är mycket typiskt för tidens postmodernistiska stil. Byggnaden har genomgått ett fönsterbyte, och de nya fönstren avviker något från ursprunglig indelning. Byggnaden har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad bebyggelsemiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym och asymmetri.
- Slätputsade fasader.
- Loftgångsfronter.
- Balkongernas fronter av glas och metall.

- Inslag av betongglas i trapphus/hissbyggnader mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör utformas med ursprungliga fönster som förebild.

Viborg

Kvarteret Viborg var en del av det representativa stråk av moderna byggnader som bildades längs Hoglands park och vid Kungsplan vid slutet av 1800-talet, med badhus, elverk, hotell och butiker. Kvarteret inrymde bland annat tidigt en brandstation. Den enda idag kvarvarande äldre byggnaden är den gamla Folkets hus-byggnaden. Yngre kulturhistoriskt intressant bebyggelse i kvarteret består av tidigare stadsarkitekt Sigge Ulléns moderna Folkets hus-byggnad och de omsorgsfullt utformade flerbostadshusen från efterkrigstiden samt det mycket tidstypiska och välbevarade kontorshuset från 1970-talet.

Viborg 26

Välbevarat och tidstypiskt flerbostadshus uppfört år 1953 av Svenska Riksbyggen. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte, men balkongerna är välbevarade och karaktärsskapande. Byggnaden ingår i en sammanhållen räcka med liknande bebyggelse utmed Norra Smedjegatan. Den har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Röda tegelfasader med omfattningar i relief.
- Putsad sockel i liv med fasaden.
- Tegeltak och flertalet murade skorstenar.
- Ursprungliga balkonger med fin sinuskorrugerad plåt och vitmålat smide.
- Kalkstensomfattning, kopparbleck och svart järngrind vid portgång.
- Äldre gatunummermarkörer.
- Glasat trapphus med karaktäristisk form.
- Smidesräcken på trapphusbalkonger.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande, men fönstren bör vara sidohängda.

Viborg 27

Tidstypiskt flerbostadshus som mot gatan är mycket välbevarat med ursprungliga dörrar och fönster av trä. Byggnaden är ritad av Hans Schlyter och uppfördes troligen runt år 1949 eller under tidigt 1950-tal. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Mot gården har byggnaden fått inglasade balkonger som skjuter upp ovanför takfoten, vilket gör att byggnadens ursprungliga karaktär delvis gått förlorad. Byggnaden ingår i en sammanhållen räcka med liknande bebyggelse utmed Norra Smedjegatan. Den har ett miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning av kalksten.
- Tegelfasader med gult räfflat tegel.
- Svagt utkragat mittparti.

- Putsad fasad mot gården.
- Utskjutande taksprång med synliga taksparrar.
- Sadeltak med enkupigt tegel och murade skorstenar.
- Ursprungliga träfönster med indelning.
- Ursprungliga entrépartier med träportar.
- Kopparbleck.
- Garageport av trä, nyproducerad.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Viborg 30 Nya Folkets hus

Folkets hus-byggnad från år 1951, ritad av tidigare stadsarkitekt Sigge Ullén. Arkitekturen är typisk för tiden, med sina röda tegelfasader med ett dekorativt rutmönster i ädelputs och franska balkonger. Ursprungligt rött taktegel har på ett ovarsamt sätt ersatts med betongpannor. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en tydlig representant för 1950-talets arkitektur och som nyckelbyggnad i och med sin ursprungliga funktion. Den har ett exponerat läge i staden vilket gör att den är viktig ur stadsbildssynpunkt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med valmat sadeltak och utskjutande takfot.
- Putsad sockelvåning.
- Tegelfasader med putsindelning.
- Fönsterindelning.
- Ursprungliga smala smidesräcken i ovanvåning vid ombyggda franska balkonger.
- Äldre neonskylt, Konditori Gylles.
- Glasat trapphus mot gård.
- Smidesräcken i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Viborg 35 Folkets hus

Mycket välbevarad äldre Folkets hus-byggnad, ursprungligen från tidigt 1800-tal med klassicistisk fasad tillkommen under 1930-talet. Den ursprungligen timrade och panelade byggnaden inköptes av stadens växande arbetarförening under slutet av 1800-talet. Byggnaden är den enda kvarvarande äldre byggnaden i kvarteret och har stort värde för berättelsen om stadens och arbetarrörelsens utveckling från 1800-talets slut och stor betydelse för stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens låga volym med sadeltak och fasadens uppbyggnad med betonat mittparti med fronton.
- Fasadens med kombination av slätputs och grovputs.
- Profilerad takgesims och takfot som bildar kapitäl på gaveln.

- Slätputsade pilastrar vid entré.
- Träfönster från 1930-talet, med spröjs och hörnbeslag.
- Oxögefönster i frontonen.
- Glasade trädörrar mot gata.
- Trappsteg av granit.
- Dekorativt balkongräcke av smide, med texten Folkets hus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Viborg 34

Storskaligt kontorshus uppfört kring år 1975 av Svenska Riksbyggen, bland annat som kontor för Försäkringskassan. Arkitekturen är brutalistisk vilket framför allt kommer till uttryck i den formgjutna, omålade betongfasaden på bottenvåningen, men även i de svartbruna plåtkassetterna på fasaden i övrigt. Den repetitiva fasaduppbyggnaden med och fönsterband är typiska särdrag för senmodernismens arkitektur. Byggnaden är representativ för de stora kontorsbyggnader som uppfördes under 1970-talets energikris, med mörka, slutna fasader och relativt små fönster. Den har ett kulturhistoriskt värde som karaktäristisk representant för brutalismens arkitektur och 1970-talets storskaliga myndighetsbyggnader. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.

- Sockelvåning av formgjuten betong (omålad).
- Fasaden med horisontella utkragande delar av svartbrun och rödsvart plåt.
- Utskjutande vertikala partier med trapetskorrugerad rödsvart plåt.
- Gårdsfasad lik gatufasaden men med ljusbrun och röd plåt.
- Befintliga fönstersättning; fönsterband.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, kulör, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Von Gerdten

Kvarteret von Gerdten innehåller varierad bebyggelse uppförd mellan 1780-talet och 1970-talet. Närheten till örlogsområdet har gjort att slutningsmuren går igenom kvarterets södra del. Byggnader av kulturhistoriskt värde är framförallt Kronostallet från 1780-talet, vilket är statligt byggnadsminne. I kvarterets södra del finns bevarat en del av den unika sträckningsmuren som ingick i Karlskronas försvarssystem. Kvarteret inrymmer också en av stadens små gränder, Finnagränd, som tidigare var bebyggd med typiska småstugor likt resten av området Västerudd.

von Gerdten 10

Välbevarat flerbostadshus uppfört år 1903, ritat av arkitekt August Strehlenert i nyrenässans. Karakteristiskt för byggnaden är fasaderna i rött och gult tegel med dekorativa mönstermurningar samt takfoten som bryts upp av två frontoner. Byggnaden utgör ett viktigt inslag i stadsmiljön och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granitkvadrar med pärlfog.
- Fasader av gult och rött förbländertegel med mönstermurningar, terrakottaornamentik och formtegel.
- Fönsterindelning.
- Storgatsten i portgång.

- Bröstpanel med pärlspont i portgång.
- Frontoner.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

von Gerdten 39 Kronostallet

Kronostallet är statligt byggnadsminne sedan år 1935 och omfattar tre byggnader; boningshus, häststall och förrådsbyggnad uppförda under 1700- och 1800-talen. Byggnaderna är mycket välbevarade. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Boningshus

Boningshuset uppfördes troligtvis på 1780-talet men påbyggdes under 1800-talets första del, då även fönster togs upp i bottenvåningen. Byggnaden är timrad och panelad och ligger i direkt anslutning till sträckningsmuren.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Fasader av rödslammad locklistpanel med knutlådor.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Stall

Häststallet uppfördes troligtvis på 1780-talet och tillbyggdes mot norr under 1800-talets norra del, då de ursprungliga portarna på långsidorna sattes igen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.
- Fasader av rödslammad locklistpanel med knutlådor.
- Ursprungliga luckor med smidda bandgångjärn.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade.
- Dörr med liggande panel, målad i guldockra. Äldre smidda beslag.
- Mansardtak belagt med rött enkupigt tegel.

Förråd

Förrådsbyggnad med L-formad plan uppförd före år 1805. Yttre och inre reparationer har utförts under 1900-talet. Byggnaden har främst ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade.
- Fasader av rödslammad locklistpanel.
- Spröjsade och vitmålade tvåluftsfönster i trä.
- Röda slamfärgsmålade träportar med smidda äldre beslag/gångjärn.
- Sadeltak belagt med papp.

von Gerdten 56

Storskaligt flerbostadshus uppfört år 1961 av HSB. Arkitekturstilen med putsade fasader och platta tak är relativt ovanlig för den tidens byggande i Karlskrona. Byggnaden har anpassats till omkringliggande bebyggelsemiljö genom att den är lägre i söder och norr och högre i mitten. Den uppvisar omsorg i gestaltning och materialval och är mycket välbevarad till sin karaktär. Även då fönstren är utbytta har dessa anpassats till den ursprungliga indelningen. Byggnaden har ett kulturhistoriskt

värde som ett arkitektoniskt särpräglat och välbevarat exempel på 1960-talets bostadsbyggande. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Formgjuten betongsockel åt söder och öster.
- Putsade fasader i ljusa pastellkulörer; gult och rosa.
- Uppglasat trapphus med bröstning av rödfärgat skivmaterial.
- Ursprungliga smidesräcken till franska balkonger.
- Svartglaserad räfflad klinkers vid entréer mot gata.
- Ursprungliga portar av lackad ek med runda glasfönster och glaspartier.
- Gatunummermarkörer.
- Terrazzogolv i trapphus.
- Upphöjda uteplatser mot gård.
- Indragna balkonger med ursprungliga fronter.
- Insyns-/vindskydd av vinklade betongelement.
- Ursprungliga portar av ek med runda fönster och glasparti och handtag av trä.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge, samt indelning och hängning likt ursprungliga fönster.

Von Löwen

Kvarteret von Löwen uppvisar en tidsmässig variation med bebyggelse från 1790-tal till 1960-tal med ett flertal kulturhistoriskt intressanta byggnader, såväl äldre stadsgårdar som moderna flerbostadshus.

von Löwen 1

Flerbostadshus i tidstypisk utformning från år 1955, ritat av Stig Forsberg. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Huset är välbevarat med bl.a. ursprungliga fönster och balkonger, men har fått en förändrad karaktär genom utbytta entrépartier och ovarsamt tillbyggda skärmtak till de övre balkongerna. Byggnaden har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad bebyggelsemiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, grå ädelputs, i liv med tegelfasaden.
- Fasader av gult räfflat tegel med mönstermurade omfattningar.
- Ursprungliga, pivåhängda träfönster med en till två lufter.
- Utanpåliggande balkonger med räcke av smide och fronter av sinuskorrugerad plåt, gröna.
- Entréomfattning av röd kalksten.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

von Löwen 2

Flerbostadshus från 1937, ritat av Anders Edblad. Arkitekturen är tidstypisk i sin funkisstil och byggnaden har en välbevarad karaktär trots ett ovarsamt fönsterbyte.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i liv med fasaden, brungrå.
- Slätputsade fasader, ljusa.
- Fönsterindelning.
- Symmetriskt placerad entré med bevarad uppglasad entrédörr och ovanljus.
- Profilerad takfot.
- Ursprungliga balkonger med smidesräcken och korrugerade plåtfronter, gröna.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

von Löwen 19

Litet bostadshus, troligen uppfört under tidigt 1800-tal med uthus som troligen är lika gammalt, möjligen uppfört som brygghus (uthus och gårdsmiljö ej inventerad). Bostadshuset är kraftigt ombyggt under 1900-talet och samtliga ytskikt är moderna. Byggnaden har idag främst ett miljöskapande värde i staden genom sin volym, sin låga höjd och sin fasad med träpanel, puts och plåttak.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen i två våningar och mansardtak.
- Hög putsad sockel och träpanel på fasad.
- Tak av falsad slätplåt.
- Äldre uthus med brant brutet pulpettak (ej inventerat).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

von Löwen 20

Stadsgård från omkring år 1800 med imposant huvudbyggnad mot gatan. Huvudbyggnaden är välbevarad trots ett flertal förändringar och ombyggnader under 1800-och 1900-talen, nuvarande volym och exteriör karaktär är sannolikt från 1800-talet. Balkongerna tillkom år 1937 och 1949. Gårdsmiljö med uthus är ej inventerad. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad äldre stadsgård med ett stort stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad grå sockel med profilerad list.
- Fasader i gul slätputs med profilerad gesims.
- Frontespis.

- Plåtinklädda takkupor med dekorativa pilastrar.
- Fyrluftsfönster av trä, rödmålade.
- Putsade, profilerade fönsteromfattningar.
- Äldre spröjsat ovanljus ovan huvudentré.
- Entréport av ek.
- Mångkantigt trapphus mot gården (möjligen äldre träfönster med diagonalspröjs och färgat glas, ej inventerat)

Bestämmelser i detaljplan:

- q Kulturhistorisk värdefull byggnad. Ändring får inte förvanska byggnadens karaktär. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas, om möjligt i överensstämmelse med originalutförande, eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Befintliga byggnadsdetaljer skall bevaras, dock får balkonger mot gatan avlägsnas. Mot gården får byggnaden förses med takkupor. Ursprunglig inredning skall i huvudsak bevaras.
- q_1 Byggnaden får inte rivas.
- a_1 Bygglov krävs för följande åtgärder: utbyte av fasadmaterial, fönster och ytterdörrar, utbyte av takmaterial, ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar o dyl, ommålning av fasader, tak och utvändiga snickerier.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

von Löwen 22

Hus 1

Tidstypiskt jugendhus uppfört år 1906, med fasader av ljust tegel (möjligen kalksandsten), rundade burspråk, småspröjsade fönster, mönstermurade detaljer och voluminösa takfall. Fönster är bytta, troligen då balkonger tillkom år 1942. Huset har gemensam entré med grannhuset vid Amiralitetsgatan på samma fastighet. Byggnaden är en relativt välbevarad representant för Karlskronas jugendbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Naturstenssockel.

- Fasader i rosa tegel med omfattande mönstermurningar, dekorativa element i betong, gesimser m.m.

- Ursprungliga fönsterpartier med spröjsat ovanstycke i bottenvåningen.
- Fönsterindelning.
- Mansardtak belagt med grönmålad plåt.
- Burspråk, både runt och kantigt.
- Kalkstenstrappa, röd.
- Victoriaplattor vid indragen entré.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Ett mindre flerbostadshus från år 1942, uppfört som en förlängning av intilliggande hus på fastigheten. Byggnaden är ritad av Edvin Fransson i funktionalistisk stil. Byggnaden är välbevarad med undantag för utbytta fönster.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Putsad sockelvåning med profilerad gördelgesims.
- Slätputsad fasad.
- Profilerad takfot.
- Utanpåliggande balkonger med smidesräcken och fronter av fint korrugerad plåt.
- Fönsterindelning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

von Löwen 23

Storskaligt flerbostadshus från år 1963, ritat av Månsson & Neil i en för tiden ovanligt tillbakablickande funktionalism. Variation i takhöjd och fasader med bl.a. burspråk, bryter upp skalan. En negativ förändring av den ursprungliga karaktären har skett genom fönsterbyte samt byte av balkongfronter, men ursprungliga och omsorgsfullt utformade entrépartier är bevarade. Ursprungliga balkongfronter var i sinuskorrugerad plåt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, grå stänkputs.
- Putsad fasad, rosa stänkputs med inslag av grågrönt åt väster.
- Fönsterindelning med förskjuten mittpost.
- Utskjutande takutsprång med synliga sparrar.

- Entrépartier av ek, uppglasade.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande. Ursprungliga fönster var sidohängda, inåtgående med indelning likt befintliga.

von Löwen 24

Flerbostadshus uppfört år 1965 och ritat av Stig Forsberg. Byggnaden är tidstypisk med omsorg i gestaltning och materialval. Karakteristiskt är sockeln som går i liv med fasaden, det räfflade fasadteglet, dörrpartierna av ek och de indragna balkongerna. Fönsterbyte har utförts. Byggnaden har ett miljöskapande värde som ett relativt välbevarat tidslager i en blandad bebyggelsemiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel i liv med fasaden, grå stänkputs.
- Fasader av rött räfflat tegel.
- Ljusa putsade burspråk.
- Entrépartier och butiksfönster av fernissad ek.
- Fönstersättning och fönsterindelning.

- Indragna balkonger med fronter av korrugerad plåt, vit.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande. Ursprungliga fönster var pivåhängda med indelning likt befintliga.

Väbeln

Kvarteret Väbeln innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av flerbostadshus i tegel med i huvudsak bevarad karaktär från 1940- till 1960-tal, samt inslag av mindre bostadshus från 1800-talet med putsade fasader.

Väbeln 4

Bostadshus uppfört på 1800-talet och ombyggt år 1978. Karakteristiskt för byggnaden är den klassicistiska utformningen med symmetriskt indelade putsfasader, frontespis och det valmade taket. Huset har bibehållit sin 1800-talskaraktär men genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnaden är välbevarad och vittnar om den äldre bebyggelse som förr präglade stadsbilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög sockelvåning.
- Slätputsade fasader, kalkavfärgade, indelade med lisener.
- Profilerade gesimser och takfot.
- Frontespis.

- Putsade fönsteromfattningar.

- Mansardtak med svart skivlagd plåt med jämna tvärfalsar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Väbeln 17

Flerbostadshus med garage uppfört år 1949, ritat av Anders Edblad. Huset är byggt i vinkel och har en gård som öppnar upp sig mot söder, vilket är ett utslag av modernistisk stadsplanering som bryter av mot den omgivande kvartersstaden. Byggnaden har röda tegelfasader, visar på omsorg i material och detaljutformning och är relativt välbevarat. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Ovarsamma ändringar har skett genom fönster- och dörrbyte, nya balkongfronter samt nya takkupor, men helhetskaraktären är bibehållen. Byggnaden har ett stort miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel.
- Fasader i rött tegel.

- Entréomfattning i klinker.
- Ekdörr med fönster i portgång.
- Sadeltak belagt med rött tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge, samt indelning och hängning likt ursprungliga fönster.

35

Väbeln 22

Flerbostadshus uppfört år 1967, ritat av B. Gustavsson. Huset med snedställd planform visar på omsorg i material och detaljutformning och är relativt välbevarat. Det har ett exponerat läge i stadsbilden. Arkitekturen med strama tegelfasader och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Ovarsamma ändringar har skett genom fönsterbyte, byte av balkongfronter och byte av takmaterial. Ursprungligt takmaterial var sannolikt rött lertegel. Byggnaden har ett stort miljöskapande värde som del i en sammanhållen miljö med tegelbebyggelse från efterkrigstiden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad sockel.
- Fasader i gult tegel med putsade burspråk.
- Snedställda entréomfattningar klädda med glaserad klinker.

- Ursprungliga entréportar av ek.
- Sadeltak med utskjutande takutsprång.
- Trappa i kalksten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge, samt indelning och hängning likt ursprungliga fönster.

Väbeln 24

Två bostadshus med uthus och tillhörande gård, uppförda under 1800-talet med enhetlig utformning. Byggnadernas övergripande 1800-talskaraktär är bevarad trots förändrad putsfasad och ett ovarsamt fönsterbyte. Byggnaderna har ett kulturhistoriskt värde som exponenter för 1800-talts stenstadsbebyggelse med i huvudsak bevarad karaktär. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad sockel, grå.
- Spritputsade fasader indelade med slätputsade lisener och fönsteromfattningar.
- Mansardtak och valmat sadeltak belagt med rött tegel.

- Stuprör med konformade trattar, vissa även med tidstypiskt skarpa vinklar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wachtmeister

Kvarteret Wachtmeister är ett stort kvarter med bebyggelse från 1790-tal fram till 1980-tal. Kvarterets östra del har byggts om till köpcentrum där endast fasaderna ut mot Köpmansgatan och Hantverkaregatan bevarats, med främst miljöskapande värden. De kulturhistoriskt mest intressanta byggnaderna ligger i kvarterets västra del med de båda byggnadsminnena Grevagården och Bergqvistska gården.

Wachtmeister 4

Hus 1

Butiks- och flerbostadshus från år 1944 ritat av L. Knape. Byggnaden uppvisar omsorg i detaljutformning och materialval. Dess placering i centrala staden och funktionen med butiker samt entré till en äldre, bakomliggande biograf, kommer tydligt till uttryck i fasadutformningen. Byggnaden har nya fönster som bortsett från material stämmer relativt väl med byggnadens karaktär. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som tidstypisk affärsbyggnad och ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av natursten.
- Sockelvåning klädd med marmor.
- Slätputsade fasader, beige kulör.
- Bevarat skärmtak till f.d. biografentrén (idag konsthall).
- Fönster- och dörrpartier med bevarade aluminiumprofiler i sockelvåning.
- Burspråk.
- Profilerad takfot.
- Runda balkonger med ursprungliga smidesräcken, vitmålade.
- Muralmålning i portgång och kalkstensgolv.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hus 2

Bostads- och biografbyggnad uppförd år 1919 efter ritningar av Frans Evers. Byggnaden har en bevarad helhetskaraktär trots senare ändringar med en stor del bevarade interiöra detaljer.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsade fasader, beige och gråvit kulör.
- Profilerad takfot.
- Mansardtak med bandtäckt plåt, svart.
- Femkantigt trapphus.
- Äldre dörrpartier bl.a. spegeldörr, grå.
- Äldre biosalong med bevarad rumsvolym, pelare, balkonger, äldre dörrar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm, båge och spröjs. Indelning bör vara likt ursprungligt utförande.

Wachtmeister 34 Bergqvistska gården

Mycket välbevarad köpmansgård bestående av bostadshus, magasin, tre uthuslängor, vagnslider, skjul, lusthus och trädgård. Bergqvistska gården skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaderna får ej flyttas, rivas eller till sitt yttre byggas om eller eljest exteriört förändras.
2. I de rum; som markerats med rött/grov punktstrecklinje på bifogade uppmätningsplan, bilaga 3, får ingrepp ej göras i väggar, golv och tak. Befintlig fast inredning får ej avlägsnas eller förändras. Dessa bestämmelser gäller även det s.k. lusthuset.
3. De ingrepp och förändringar som erfordras för ändrad verksamhet i de rum som markerats med blått/grovt streckad

linje på bifogad uppmätningsplan, bilagor 1:3 -7, skall planeras och utföras i nära samarbete med länsstyrelsen.

4. Byggnaderna skall underhållas så att de ej förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med härför lämpliga material och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det område som markeras med rött/grov punktstreckad linje på den till detta ärende hörande kartan, bilaga 2, får ej utan länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas och skall hållas i ett sådant skick att byggnadernas och gårdsplanens karaktär och utseende inte förvanskas.

Bestämmelser i detaljplan för gårdens samtliga byggnader:

- Q Kulturreservat

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden uppfördes år 1791. Fasaden genomgick vissa förändringar år 1887, bland annat ersattes det tegeltäckta taket med plåt och takkuporna gjordes om. Samtidigt tillkom den norra tillbyggnaden i en våning. År 1900 uppfördes tillbyggnaden vid husets södra gavel.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad sockel, gråmålad.
- Slätputsade gulmålade fasader indelade med vitmålade omfattningar, hörnkedjor, gördelgesims och profilerad takfot.
- Segmentsbågiga skyltfönster i brunmålat trä i bottenvåning.
- Äldre fyrluftsfönster med hörnbeslag, brunmålade.
- Äldre takkupor med träfönster, brunmålade.

- Mansardtak belagt med röd bandtäckt plåt.
- Målade blindfönster på gavel.
- Avvattning med ståndränna.
- Målad text ”BERGQVISTKA GÅRDEN ANNO 1790” på gavel.
- Envåningstillbyggnader med bandrusticerade hörnkedjor och kraftigt profilerad takfot.

Bostadshus

Bostadshus, sannolikt uppfört under 1800-talets andra hälft.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad sockel, målad i mörkgrå kulör.
- Slätputsade fasader, gulmålade med vitmålade dörr- och fönsteromfattningar.

- Utkragande takfot i puts, vitmålad.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.
- Äldre takfönster i gjutjärn, spröjsade.
- Takavvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och vattkupa.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster i trä, målade i grön kulör. Ett flertal med munblåst glas.
- Pardörr och enkeldörr klädda med grönmålad fasspontpanel, liggande.
- Två takkupor, varav en försedd med grönmålade panelklädda luckor.
- Järnringar i fasaden som förr användes för uppbindning av hästar.

Vagnslider

Vagnslider av trä, sannolikt uppfört under 1800-talets andra hälft, idag använt som garage.

Öppen första våning med en halvvånings överbyggnad, klädd med locklistpanel och rödmålad (slamfärg).

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Synliga bjälkar och träpelare.
- Papptäckt pulpettak med takkupa, försedd med svartmålad pardörr.
- Äldre takfönster i gjutjärn, spröjsade.
- Takavvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och vattkupa.
- Järnringar i fasaden som förr användes för uppbindning av hästar.

Uthus

Uthus sannolikt uppfört under 1800-talets andra hälft men före år 1872.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel i suterräng.
- Granittrappa.
- Fasader klädda med locklistpanel, rödmålade (slamfärg).
- Svartmålad enkeldörr, klädd med locklistpanel.
- Papptäckt pulpettak.
- Takavvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och vattkupa.

Lusthus

Lusthus uppfört omkring år 1800. Timrad och panelad byggnad med kvadratisk plan.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel.
- Fasader klädda med profilerad locklistpanel, grönmålade.
- Äldre, spröjsade tvåluftsfönster i trä, grönmålade. Vitmålade fönsterfoder.
- Papptäckt tälttak.

Pack- och vedbod

Pack- och vedbod uppfört under 1800-talets andra hälft. Dock före år 1872.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel i suterräng. Trappsteg av granit.
- Locklistpanel, rödmålad (slamfärg).
- Enkeldörrar klädda med locklistpanel, tjärade, varav flera med äldre smidda beslag.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.
- Takkupa med lastfunktion.
- Äldre takfönster i gjutjärn, spröjsade.

Magasin

Magasin uppfört före år 1872. Tillbyggdes 1897 med en packbod på den norra gaveln. Uppbyggt med väggar av slätbilat timmer, rödmålade med slamfärg.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre, spröjsade tvåluftsfönster med munblåst glas, grönmålade. Gråmålade omfattningar.

- Pardörrar klädda med fasspontpanel, grönmålade.

- Tre takkupor med lastluckor.

- Sadeltak belagt med skivlagd plåt, svartmålat.

- Takavvattning med ståndränna och stuprör med skarpa vinklar och vattkupa.

- Packbod med fasader klädda med rödmålad panel (slamfärg) under pappbelagt pulpettak. Svartmålad enkeldörr klädd med liggande panel.

Wachtmeister 54 Grevagården

Välbevarad gård från 1700-talet, uppförd av familjen Wachtmeister. Till gården hör en terrasserad trädgård i barockstil med plataner. Grevagården inrymmer idag Blekinge museum. Gården är mycket välbevarad och förklarades som byggnadsminne år 1967. År 1976 utökades byggnadsminnet att även omfatta packhus, stall och basarbyggnad. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna från år 1967 lyder:

1. De på den till dessa föreskrifter hörande kartan med bokstäverna A och B betecknade byggnaderna liksom den med bokstaven C betecknade inkörsporten må ej utan riksantikvariens samtycke rivas, flyttas eller till sitt yttre ombyggas eller repareras.
2. Inom den med bokstaven A betecknade byggnaden må ej utan riksantikvariens hörande sådana reparations- eller

ombyggnadsarbeten företagas som berör byggnadens stomme eller bevarade delar av äldre inredning.

3. Den till byggnaderna hörande tomten med sina terrasser och andra trädgårdsanläggningar må ej utan riksantikvariens samtycke ytterligare bebyggas eller bli föremål för andra väsentliga förändringar.
4. Byggnaderna skall ägnas för deras bestånd erforderligt löpande underhåll och trädgården hållas i vårdat skick.

Skyddsföreskrifterna från år 1976 lyder:

1. Packhuset, stallet och basarbyggnaden, på till denna föreskrift hörande kartan markerade med D, E och F, må ej utan riksantikvariens samtycke rivas, flyttas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Byggnaderna skall ägnas för deras bestånd erforderligt löpande underhåll.

Bestämmelser i detaljplan för gårdens samtliga byggnader:

- Q Cm Kulturreservat - Museum

Huvudbyggnad

Huvudbyggnaden ”Grevagården” uppförd av familjen Wachtmeister år 1705 i karolinsk stil. Byggnadens mittparti är uppförd i två våningar under säteritak med en framspringande mittrisalit mot gården. Gavelpartierna i tre våningar är utförda som paviljonger. Byggnaden genomgick en omfattande renovering och delvis rekonstruktion under 1970-talet då Blekinge museum flyttade in i huset.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spritputsad något utkragande sockel, målade i mörk grå kulör.
- Bandrusticerad sockelvåning i puts, gulmålade.
- Kraftigt profilerad gördelgesims, lisener, hörnkedjor och takfot i puts, vitmålade.
- Putsade fasader i slätputs, gulmålade.

- Framspringande mittrisalit med dubbelfritrappa och smideräcken, svartmålade.
- Säteritak belagt med glaserat svart taktegel.
- Takkupor.
- Äldre fyrluftsfönster, grönmålade med putsad omfattning, vitmålade.
- Spegeldörr med girlanger, pardörr, grönmålad. Omfattning i kalk- eller sandsten med bl.a konsoler.
- Övriga dörrar, grönmålade i trä.

Förvaltarbostaden

Förvaltarbostad uppförd år 1857, moderniserad på 1960-talet. Envåningsbyggnad under tegeltäckt sadeltak. Byggnaden är mycket välbevarad och förklarades som byggnadsminne år 1967.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel i liv med fasad, målad i grå kulör.
- Fasad med gulmålad stänkputs indelad med vitmålade pilastrar.
- Kraftigt profilerad takfot.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Träfönster, spröjsade 2-luftsfönster, grönmålade (sentida).
- Äldre takfönster mot gården.
- Trädörr med liggande panel, grönmålad.
- Rusticerade hörnkedjor, vitmålade.

Museibyggnad 1

Museibyggnad uppförd under tidigt 1700-tal med fasader i korsvirke. Huset har genomgått omfattande renoveringar exteriört med utbytta material och har främst ett miljöskapande värde. Byggnaden ingår i den samlande miljön kring Grevagården som förklarades som byggnadsminne år 1976.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Tegelfyllningar, rödmålade med svartmålad timran (maskinsågad).
- Mansardtak täckt med rött tegel.
- Inklädd takfot, rödmålat trä.
- Gavelrösten klädda med lockpanel.
- Svartmålade träluckor.
- Takkupor, plåt, med vitmålade träfönster.

Museibyggnad 2

Museibyggnad uppförd under tidigt 1700-tal men som genomgått omfattande renoveringar och därmed har ett främst miljöskapande värde. Byggnaden ingår i den samlande miljön kring Grevagården som förklarades som byggnadsminne år 1976. Sammanbyggd med hus 5 via en glasgång.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Rödslammad locklistpanel och svartmålade knutlådor.
- Sadeltak belagt rött tegel.
- Nätta takkupor, plåt, med vitmålade träfönster.

Museibyggnad 3

Museibyggnad uppförd år 1934 ritad av Arvid Ruben. Byggnaden har främst ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym.
- Rödslammad locklistpanel.
- Flackt sadeltak belagt med rött tegel.

Basarbyggnad

Byggnad uppförd i schweizerstil år 1875 efter Kumliens ritningar. Byggnaden har använts som basar och ölhall. Byggnaden är välbevarad med undantag för utbytta fönster och har ett viktigt miljöskapande värde i kvarteret. Byggnaden ingår i den samlande miljön kring Grevagården som förklarades som byggnadsminne år 1976.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Stensockel.

- Fasader av rödmålat tegel, kalkavfärgade, indelade av ockragula profilsågade trädekorationer.

- Kraftigt utskjutande takutsprång med dekorativt sågade taktassar.

- Fönster vad gäller fönstersättning och form.

- Valmat sadeltak belagt med svartmålad bandplåt.

Wachtmeister 55

Bostadshus med lummig trädgård och uthus. Bostadshuset är uppfört under 1800-talets andra hälft medan de två uthusen uppfördes år 1933. Det reveterade uthuset ska ha använts som korvrökeri. Byggnaderna är välbevarade och utgör tillsammans med trädgården en välbevarad helhetsmiljö med stora kulturhistoriska värden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög sockel, grå slätputs.
- Fasad med locklistpanel, gulmålad.
- Frontespis med profilerad takfot.
- Äldre avvattning med smala stuprör, skarpa vinklar, konformade trattar.
- Kraftigt profilerad takfot.
- Skivtäckt mansardtak, rödmålat.
- Äldre träfönster i bottenvåning.
- Äldre fönster mot gården. Övriga fönster vad gäller utformning.
- Äldre spegeldörr med fönster, brunmålad.
- Uppglasad veranda mot gården (från sekelskiftet).
- Äldre takkupor.
- Brunmålade plåtluckor i östra fasaden på envåningsbyggnaden.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Wachtmeister 57

Köpcentra ”Wachtmeister” med bevarade byggnader (främst fasader) ut mot Borgmästaregatan och Hantverkaregatan.

Hus 1, 2, 3 Cedergrenska gården

Köpmansgård bestående av två sammanbyggda affärs- och bostadshus mot Borgmästargatan. Huvudbyggnaden uppfördes år 1809 och den putsade byggnaden i norr byggdes år 1792, ursprungligen som handelsbod, bondstuga och dryckeskällare. Tidigare fanns ett bostadshus längs Hantverkaregatan, uppfört år 1794 men numera rivet. Byggnaderna är välbevarade och har ett viktigt miljöskapande värde för gatubilden. Byggnaderna bedöms vara särskilt värdefulla från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Äldre locklistpanel, gulmålad.
- Putsad sockelvåning, grå stänkputs i bandrusticering.
- Vitmålade 2-luftsfönster i trä med vitmålade foder.
- Vitmålade träfönster i bottenvåning (sentida).
- Kraftigt profilerad takfot.
- Sadeltak belagt med gult tegel.
- Putsade delen av huset:
- Slätputsad fasad, gul, indelad med lisener, grå.
- Kraftigt profilerad takfot.
- Äldre takkupor.
- Mansardtak med tegel.
- Avvattning med ståndränna.

Hus 4

Butiks- och flerbostadshus, troligtvis uppfört under 1800-talets andra hälft. Byggnaden genomgick en omfattande renovering år 1900 då den tidigare locklistpanelade fasaden reveterades och butikslokaler inreddes i bottenvåningen. På 1920-talet förstorades skyltfönstren. Dagens fasad överensstämmer med detta utseende. Fasaden mot Borgmästaregatan har ett viktigt

miljöskapande värde för gatubilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg putsad sockel, mörk grå.
- Träfönsterpartier i bottenvåning, grå.
- Profilerad gesims.
- Slätputsade fasader, gula.
- Putsade fönsteromfattningar och bröstningspartier, vitmålade.
- Äldre träfönster, brunmålade.
- Kraftigt profilerad takfot, vitmålad.
- Mansardtak belagt med enkupigt tegel.
- Ståndränna i röd plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Hus 5

F.d. köpmansgård uppförd år 1792, idag butiks- och kontorshus. Ursprungligen en timrad byggnad med rödmålade fasader som år 1882 fick sin nuvarande gestaltning med putsfasader. På 1920-talet tillkom sockelvåningen med skyltfönster och beklädnad med kalksten. Byggnadens fasad mot gatan har främst en miljöskapande värde i gatubilden. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockelvåning i röd kalksten.
- Träfönster i sockelvåning.
- Slätputsade fasader, gula, indelade med lisener, vita.
- Profilerad takfot.

- Sadeltak belagt med tegel.

- Träfönster, gröna (nya).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 6 Stadskällaren

Butikshus och hotell kraftigt ombyggt bl.a. 1913 och på 1940-talet. Byggnadens fasad i klassicerande stil mot gatan har främst ett miljöskapande värde i gatubilden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsfasader, gulmålade, indelade med pilastrar, vitmålade (1913).

- Fönster i trapphus med blyinfattat kulört glas (1913).
- Trapphus.
- Entréparti (1940-tal).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hus 7

Butiks- och flerbostadshus från år 1958 ritat av arkitekt Nils-Harald Henström. Arkitekturen med strama tegelfasader, odelade fönster och sadeltak är karaktäristisk för efterkrigstidens bostadsbyggande i Karlskrona. Fasaden har tidstypisk dekor i form av bröstningar i mosaik. Byggnaden är bevarad till sin

karaktär trots utbytta fönster- och dörrpartier. Byggnaden har ett miljöskapande värde som tidslager i en blandad stadsmiljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Tegelfasad i rött tegel.
- Bröstningar i mosaik i grått och lila (Ifömosaik).
- Granitomfattningar runt entré.
- Profilerad takfot i tegel.
- Hög putsad sockel, vit.
- Infällda stuprör, fyrkantiga i koppar.
- Fönstersättning.
- Smidesgrind i portgång.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Hus 8

Butiks- och bostadshus i jugendstil ritat av August Strehlenert och uppfört år 1905. Byggnaden är nyligen renoverad med ny fasadputs, nya fönster och plåttak. Husets karaktär är välbevarad förutom ett ovarsamt fönsterbyte. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, de slätputsade fasaderna med accentuerande omfattningar i puts och de mjukt välvda frontonerna. Byggnaden är en välbevarad representant för stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet och jugendbebyggelsen i synnerhet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel och trappor.
- Slätputsad fasad, beige, som delas in av profilerade gesimser.
- Ursprungliga träfönster i bottenvåningen.

- Entréparti i aluminium (troligtvis 1940-tal).
- Putsade omfattningar.
- Mjukt rundade omfattningar runt fönster i bottenvåningen.
- Rött plåttak, bantäckt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 9

Flerbostadshus uppfört år 1936 efter ritningar av Anders Edblad i funktionalistisk stil. Karakteristiska för byggnaden är det renodlade och geometriska formspråket, de slätputsade fasaderna och fönsterpartierna i trä, 2–3 luftsfönster. Byggnaden

är i huvudsak välbevarad med undantag för utbytta fönster och entréparti och utgör ett representativt exemplar av Karlskronas funkisbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel.
- Putsad sockelvåning, gråmålad.
- Slätputsade fasader, kalkavfärgade i grön kulör.
- Burspråk.
- Ursprungliga balkonger med vitmålade smidesräcken.
- Fönster vad gäller indelning.
- Bandtäckt plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wattrang

Kvarteret utgörs av relativt enhetlig 1800-talsbebyggelse med rikt artikulerade fasader längs Ronnebygatan samt av 1950-talsbebyggelse, där länsstyrelsens gamla kontorsbyggnad gestaltad i nyrealism är särskilt intressant. Även en kontorsbyggnad i postmodernistisk stil utgör ett intressant inslag i stadsmiljön.

Wattrang 1

Butiks- och flerbostadshus uppfört år 1888, ritat av August Strehlenert. Byggnaden har en klassicistisk utformning med symmetriskt uppbyggda fasader med omsorg i detaljer och materialval. Förändringar har skett i bottenvåningen under 1900-talet. Huset är tidstypiskt och välbevarat med undantag för fönster- och dörrbyte. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön längs Ronnebygatan och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av mörkgrå granit
- Kvaderrusticerad bottenvåning i ljust grå puts.
- Fasader av gult tegel med omfattande dekorativ utsmyckning av puts, bl.a. pilastrar, kolonnetter, gesimser,

fönsteromfattningar, ljust beige.

- Delvis ursprungliga träfönster.
- Burspråk, torn med kupol och spira på sydvästra hörnet.
- Mansardtak belagt med svart skivplåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wattrang 19

Tidstypisk byggnad i nyrenässans från år 1888, ritad av August Strehlenert. Byggnaden uppfördes ursprungligen som *Slöjd- och tekniska skolan*, vilket är synligt i fasadens reliefdekor som visar verktyg m.m. Kontinuerliga ombyggnader har skett under 1900-

talet men byggnaden är överlag välbevarad med undantag för bottenvåningens fönsteröppningar samt utbytta fönster och dörrar. Byggnaden ett viktigt inslag i stadsmiljön längs Ronnebygatan och en god representant för stenstadens bebyggelse vid förra sekelskiftet. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Sockelvåning klädd med marmor.
- Fasader i rött tegel med mönstermurningar i gult tegel. Putsade detaljer: gesimser, pilastrar, fönsteromfattningar och rikt utsmyckad takfot med bl.a. konsoler.
- Sadeltak belagt med plåt.

Bestämmelser i detaljplan:

- q Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Ursprungliga detaljer skall bevaras. Underhåll skall ske med ursprungliga material.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wattrang 20

Fastighet som består av två bostadshus uppförda 1952 (hus 1) och 1891 (hus 2). Det senare är kulturhistoriskt värdefullt.

Hus 2

Butiks- och bostadshus i tidstypisk jugend, ritat av Löfgren & Paulson och uppfört år 1891. Under 1970-talet moderniserades byggnaden och lägenheter inreddes på vinden. Byggnaden har en välbevarad karaktär trots förändringar i främst husets bottenvåning. Byggnaden är viktig för stadsbilden och en välbevarad representant för stadens byggnadsutveckling kring sekelskiftet och jugendbebyggelsen i synnerhet.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av grå granit.
- Fasader av rosa puts med dekorativ fasadutsmyckning i vit slätputs; gördelgesims, omfattningar och kraftigt profilerad takfot.

- Fönsteromfattningar med inslag av rött tegel.
- Brunmålade fyrluftsfönster av trä.
- Mansardtak täckt med svart plåt.
- Frontespis.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wattrang 21 F.d. Länsstyrelsen

Hus 1

Kontorsbyggnad uppförd för Länsstyrelsen 1955 i tidstypisk, elegant, nyrealistisk stil. Byggnaden är ritad av Curt Laudon och

Robert Lundholm. Den är omsorgsfullt utformad och mycket välbevarad. Den symmetriska fasaden mot Drottninggatan med ett stiliserat pelarmotiv ger byggnaden dignitet och signalerar dess ställning som nyckelbyggnad i residensstaden Karlskrona. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitklädd sockel.
- Putsade fasader, beige, med lisener i ljusare kulör.
- Centralt placerad fransk balkong med dekorativt smidesräcke.
- Granittrappa med smidesräcken mot öster.
- Entréparti i trä med ovanljus och kalkstensomfattning.
- Ursprungliga, vitmålade träfönster med smäckra profiler och fönsterbleck i koppar.
- Valmat sadeltak belagt med skivtäckt kopparplåt. Karakteristiska, smäckert utformade takkupor.
- Fotrännor av koppar.
- Putsade dekorativa partier mot söder

Bestämmelser i detaljplan:

- Byggnadens fasad och utvändiga entré mot Drottninggatan får inte förvanskas. Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas i överensstämmelse med originalutförande eller i ett utförande som är typiskt för byggnadens tillkomsttid. Vid ändring av fasader mot Ronnebygatan och Stenbergsgränd ska byggnadens karaktärsdrag tydligt beaktas.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Hus 2

Kontorsbyggnad uppförd i postmodernistisk stil år 1982 som en tillbyggnad till länsstyrelsens kontor. Byggnaden är ritad av Wiman Arkitekter AB. Byggnaden är både tidstypisk och välbevarad och har ett miljöskapande värde som pendang till den äldre länsstyrelsebyggnaden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel av granit.
- Sockelvåning med kakel.
- Fasader i röd och beige ädelputs.

- Karakteristisk fönstersättning i fönsterband.
- Grind med ekbladsmotiv
- Skruvad pelare i formgjuten betong
- Takfot av röd plåt.
- Mönsterlagda betongplattor med frilagd ballast på innergården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga fönster bör bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Wrangel

Kvarteret Wrangel innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av de två byggnadsminnena von Otterska gården och Callerholmska schweizervillan, båda från 1700-talet. Övrig bebyggelse utgörs av kompletterande flerbostadsbebyggelse från 1980-talet som uppfördes efter rivning av två äldre byggnader, varav en från 1700-talet, vilket vid tiden orsakade stora protester och debatt kring stadens kulturmiljö och framtida gestaltning kring den historiskt ståndsmässiga gatan Alamedan och vid Kungsbdron.

Wrangel 3 Von Otterska gården

Von Otterska gården är ett mycket välbevarat stort bostadshus i två våningar, med tillhörande uthus och trädgård. Gården uppfördes år 1777 och undkom stadsbranden år 1790. Den är ett representativt och fint exempel på dåtidens byggande i Karlskrona. Vid Kungsbron och den ståndsmässiga gatan Alamedans, som historiskt sett har varit hem för officerare och högre ämbetsmän, har gården ett stort miljöskapande värde. Von Otterska gården skyddas som byggnadsminne sedan år 1972. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Bostadshuset må ej utan riksantikvariens samtycke rivas, flyttas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Reparations- och ombyggnadsarbeten inom bostadshuset, som medför förändring av befintlig rumsindelning eller ingrepp i byggnadsstommen och bevarade äldre

inredningsdetaljer skall utföras i samråd med riksantikvarien särskilt förordnad kontrollant.

3. Fastigheten kv Wrangel nr 3 och 4 må ej utan riksantikvariens samtycke ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras.
4. Bostadshuset skall ägnas för dess bestånd erforderligt löpande underhåll.

Hus 1 Boningshus

Bostadshuset är timrat och klätt med gulmålad panel. Nuvarande gatuentré med gjutjärnsgaller i de glasade fyllningarna tillkom vid en ombyggnad på 1880-talet då även fönstren förstorades. Under 1900-talet har vissa förändringar skett, bland annat har lägenheter inretts på vinden och byggnaden har moderniserats. Den mycket välbevarade karaktären har dock inte påverkats nämnvärt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad sockelvåning, gråmålad.
- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel som indelas av vitmålade lisener.
- Kraftigt profilerad takfot av trä, vitmålad.
- Äldre spröjsade tvåluftsfönster, grönmålade. Omfattningar i vitmålat trä, varav bottenvåningens är försedda med profilerat ovanstycke.
- Mansardtak belagt med rött enkupigt taktegel.
- Äldre takfönster av gjutjärn, svartmålade.
- Entrédörr, spegelindelad pardörr med dekorativa gjutjärnsgaller, målad i grön kulör (1880-tal) med portal av trä.

Bestämmelser i detaljplan:

- Område för kulturhistoriskt värdefull byggnad.

Hus 2 Uthus

Den välbevarade lilla uthuslängan är samtida med boningshuset och inrymde ursprungligen vagnshus, stall, vedbodar och mangelbod. Vid en renovering av uthuset i slutet av 1800-talet tillkom de lövsågade dekorationerna. Ett garage inreddes år 1935 på den norra gaveln. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som ett bevarat äldre uthus med ovanligt ståndsmässig karaktär intakt.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel.
- Äldre trädörrar, grönmålade, vissa klädda med liggande fasspontpanel.
- Äldre träfönster av olika utformning och format, spröjsade och grönmålade.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

- Lövsågade dekoration på vid takfot, vitmålad.

Wrangel 5 Callerholmska schweizervillan

Mycket välbevarat bostadshus som troligen är uppfört under 1700-talets början eller möjligen under 1600-talets slut. Nuvarande utseende med fasader och snickerier i romantiserad stil tillkom vid en ombyggnad år 1857, det var också då byggnaden fick sitt namn. Det timrade huset står på en sockelvåning av sten i en våning med panelklädda fasader. Mot väster finns ett trapphus som är tidsenligt tillbyggt vid 1900-talets början. Callerholmska Schweizervillan förklarades som byggnadsminne enligt 3 kap KML år 1997. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt och miljömässigt värde på grund av sin ålder och välbevarade karaktär samt på grund av sitt läge vid Alamedans slut vid Kungsbron. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Skyddsföreskrifterna lyder:

1. Byggnaden får ej flyttas eller rivas eller till sitt yttre byggas om eller eljest exteriört förändras.
2. Byggnaden skall underhållas så att den ej förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med härför lämpliga material och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
3. Det område kring byggnaden som markeras med rött på den till detta beslut hörande kartan, bilaga 2, får ej utan länsstyrelsens tillstånd ytterligare bebyggas och skall hållas i sådant skick att byggnadens karaktär och utseende inte förvanskas.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög stensockel, putsad och gråmålad.
- Dubbeltrappa av kalksten med lövsågat räcke.
- Fasader klädda med gulmålad locklistpanel med vitmålade lisener och dekorativ rundbågefris.
- Frontespis med balkong med lövsågat räcke.
- Äldre fyrluftsfönster med hörnbeslag, grönmålade.
- Lövsågade dörr- och fönsteromfattningar, vitmålade.
- Utskjutande takutsprång med synliga, dekorativt sågade sparrar.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Öresund

Kvarteret Öresund består av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av relativt enhetlig bebyggelse från sent 1700-tal, sent 1800-tal och tidigt 1900-tal med rikt artikulerade fasader.

Öresund 1

Butiks- och bostadsfastighet vars äldsta delar uppfördes på 1790-talet. Nuvarande utseende fick byggnaderna år 1913 efter om- och tillbyggnad efter ritningar av Frans Evers. Denna karaktär är mycket välbevarad. De ursprungliga byggnaderna var en tvåvånings timrad byggnad med stensockel och brutet tak, som låg på utmed torget på fastighetens sydvästra del, samt troligen den lägre stenbyggnaden i fastighetens sydöstra del. Byggnaden har ett stort karaktärskapande värde vid Stortorget. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg utkragande putsad sockel, grå.
- Slätputsade fasader, rosabruna, indelade av en kraftig gördelgesims, lisener och hörnkedjor.
- Kraftigt profilerad putsad takfot, vit.

- Mansardtak, delvis valmat, belagt med enkupigt rött tegel.
- Takkupor med spröjsade fönster, vitmålade.
- Burspråk med kopparklätt tak och dekorativ urna av koppar.
- Huvudentréns omfattning med dekorativa konsoler, girlanger m.m. av puts, vita.
- Entréport, pardörr av oljad ek med rombiskt spröjsat fönster.
- Småspröjsade två- till sexluftsfönster av trä, vitmålade.
- Rundfönster med putsad dekorativ omfattning i gavelröste.
- Fasad med fronton mot öster, prydd med dekorativa urnor.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Öresund 15 Stadshotellet

Stadshotellet uppfördes år 1889 efter ritningar av arkitekterna Löfgren och Paulson. Byggnaden är uppförd i tre våningar med en H-formad plan och dominerar kvarteret. Den låga tillbyggnaden mot öster tillkom år 1965. Byggnaden är uppförd tidstypisk nyrenässans och välbevarad med undantag för fönsterbyte och tillbyggnaden åt öster. Karakteristiskt för byggnaden är fasadens påtagliga horisontella indelning med gesimser och den rikt dekorerade putsfasaden. Byggnaden är en välbevarad representant för den påkostade bebyggelse som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg utkragande stensockel.
- Putsade och bandrusticerade fasader, avfärgade i vitt.

- Fasadernas balusterkrönta mitt- och hörnrisaliter.
- Fasadernas symmetriska indelning och tydliga horisontalitet med kraftiga gesimser.
- Dekorativ fasadutsmyckning gjuten i cement, bl.a. skulpturer, mittposter, lejonmaskaroner, fönsterbröstningar takfot m.m.
- Valmade tak täckta med plåt.
- Huvudentré med entréparti av fernissad ek.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Öresund 18

Hus 1

Butiks- och bostadshus uppfört år 1888, ritat av arkitekterna Löfgren och Paulson i holländsk renässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, tegelfasaderna som accentueras av påkostad putsornamentik och den branta taksiluetten. Byggnaden är tidstypisk och i huvudsak välbevarad och representerar de påkostade bostads- och affärsbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg utkragande stensockel.
- Bottenvåning av bandrusticerad puts, vit.

- Kraftigt profilerade gesimser med bl.a. tandsnittsfris och diamantfris.
- Centralt placerat burspråk uppburet av konsoler.
- Fasader av rött tegel.
- Dekorativa fönsteromfattningar med konsolburna överstycken.
- Utkragande takfot med fris i form av växtornamentik i tunn relief.
- Mansardtak täckt med skiffer.
- Ursprunglig entréport, pardörr av brunmålat trä.
- Fyrluftsfönster av brunmålat trä, med korsande tvär- och mittpost (sentida).

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Butiks-och bostadshus uppfört år 1907. Byggnaden är tidstypisk och i huvudsak välbevarad med äldre träfönster i de övre våningarna. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockelvåningen, de slätputsade fasaderna som accentueras av putsornamentik. Den pampiga hörnentrén med två liggande lejon minner om när Apotek Göta Lejon låg här under många år. Byggnaden är tidstypisk och i huvudsak välbevarad och representerar de påkostade bostads- och affärsbyggnader som uppfördes vid sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym.
- Låg putsad sockel, gråmålad.
- Sockelvåning i bandrusticerad puts, beige.

- Slätputsade fasader, beige.
- Utkragande takfot och gördelgesims, vita.
- Mansardtak täckt med bandtäckt plåt.
- Befintliga äldre fyrluftsfönster av brunmålat trä, med putsade vita omfattningar.
- Dekorativ hörnentré med gjutna lejon som härstammar från när byggnaden inrymde Apotek Göta Lejon.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Kvarter och byggnader på Björkholmen

Nedan följer en inventering av byggnader inom kvarter på Björkholmen.

Balder

Kvarteret innehåller ett flertal kulturhistoriskt värdefulla byggnader i form av låga ryggåsstugor från Björkholmens första utbyggnadsperiod samt ett flertal välbevarade exempel på rikt artikulerad 1800-talsbebyggelse i puts. Inslag av enstaka byggnader från 1900-talet förekommer.

Balder 1

Ursprungligen ett äldre timrat och reveterat bostadshus vars nuvarande volym och uttryck i nyrenässans tillkom år 1895. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal då ett flertal äldre ryggåsstugor byggdes på, reveterades och gavs en mer stadsmässig karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Spritputsad sockel, gråmålad.

· Bandrusticerad putsfasad i röd kulör som indelas av horisontella listverk med dekorativa element i vitmålad puts.

· Kraftigt profilerad gördelgesims och takfot i puts, vitmålade.

· Inslag av äldre träfönster med fyra lufter, vitmålade.

· Mansardtak belagt med svartmålad skivplåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 4

Välbevarat bostadshus från sekelskiftet 1900 i klassicistisk stil med putsade fasader och dekorativa fönsteromfattningar i puts och profilerad takfot. Byggnaden med stadsmässig karaktär som vittnar om utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden förespråkade stenbyggnader istället för låg trähusbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Naturstenssockel med utanpåliggande fog.

· Kvaderindelad puts i sockelvåning med slätputsad ovanvåning, kalkavfärgade i ljusgul kulör.

· Kraftigt profilerad gördelgesims och takfot, vitmålade.

· Spröjsade tvåluftsfönster i trä, rödmålade (moderna).

· Dekorativt utformade fönsteromfattningar i vitmålad puts i våningsplan 2.

· Entréparti med spegeldörrar och spröjsat ovanljus, brunmålat.

· Vattenavrinning med ståndränna, smala stuprör med skarpa vinklar och tratt.

· Mansardtak belagt med zinkplåt. Nätta takkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Balder 8

Äldre stuga från perioden 1680–1880. Den lilla gavelställda stugan är byggd under första etappen av Björkholmens utbyggnad som en traditionell båtmansstuga, moderniserad senast på 1970-talet och tillbyggt på 1980-talet. Huset är tilläggsisolerat med moderna ytskikt och färgsättning men bevarad form och volym. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Låg stensockel.
- Fasader med locklistpanel och inklädda hörnknutar.
- Kraftigt profilerade vindskivor.
- Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 10

Ursprungligen ett äldre bostadshus med tillhörande uthus uppfört under perioden 1680–1880 (troligen under det tidigare spannet) men som byggts om och till under 1970-talet vilket präglar fasadens ytskikt och färgsättning. Det ursprungliga formspråket och volymen är i huvudsak bevarat. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Bostadshuset smala byggnadsvolym med brant sadeltak.

· Fasader klädda med locklistpanel och inklädda hörnknutar, vitmålade.

· Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

· Spröjsade träfönster, tvålufts med vitmålade omfattningar (moderna).

· Äldre pardörr mot Korvettgatan, indelad med speglar och försedd med äldre smidda beslag, brunmålad. Vitmålad omfattning.

· Trappsteg av granit.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 13

Äldre bostadshus, sannolikt en envånings ryggåsstuga fått nuvarande utseende vid om- och tillbyggnad år 1895. Byggnaden i nyrenässans har en för tiden karaktäristisk fasaduppbyggnad med markerad sockelvåning och en påtaglig horisontell indelning av fasaden. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte och en förändring av sockelvåningens

tidigare bandrusticering. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal då ett flertal äldre ryggåsstugor byggdes på, reveterades och gavs en mer stadsmässig karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg stensockel.

· Putsade fasader, ljusgrå.

· Kraftig gördelgesims med markerade bröstningspartier, beige kulör.

· Fönster vad gäller indelning, fyrluftsfönster. Omfattningar i beige puts.

· Kraftigt profilerad takfot i puts, beige.

· Sadeltak belagt med plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 14

Bostadshus med tillhörande uthus är uppförda under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680–1880. Huset renoverades hårt på 1970-talet. Helhetsmiljön med uthus är tidstypisk medan gatuhuset främst har ett miljöskapande värde. Bottenvåningens fönster är insatta under första halvan av 1900-talet medan fönster i takkupan är från efter 2011. Byggnaden har en bevarad 1700-talskaraktär även om ytskikt är senare tillkomna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Putsad stensockel, vitmålad.

· Fasader klädda med gulmålad locklistpanel med brädinklädda hörn, vitmålade.

· Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

· Mansardtak belagt med bandtäckt plåt.

· Avvattning med fotränna.

· Äldre spegelindelad pardörr in till gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 15

Mindre stuga med gavelfasad ut mot gatan, ursprungligen uppförd under perioden 1680–1880. Ombyggd år 1895. Byggnaden har ett byggnadshistoriskt och miljöskapande värde som representant för Björkholmens äldsta byggnadsperiod med karaktäristiskt placerad gavel mot gatan. Byggnaden bedöms

vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Hög spritputsad sockel, vitmålad, med ett mindre äldre träfönster, blåmålat.

· Fasader klädda med rödmålat locklistpanel med vitmålade knutar och omfattningar.

· Vitmålade, spröjsade tvåluftsfönster i trä.

· Skivtäckt plåttak.

· Helhetsmiljön med bostadshus, gård och uthus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/äldre fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Balder 16

Mindre stuga med gavelfasad ut mot gatan, ursprungligen uppförd under perioden 1680–1880. Byggnaden har invändigt synlig takkonstruktion (ryggåsstuga) enligt inv. 1983.

Tillhörande mindre gård med uthus. Byggnaden har ett byggnadshistoriskt och miljöskapande värde som representant för Björkholmens äldsta byggnadsperiod med karaktäristiskt placerad gavel mot gatan. Bebyggelse bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Putsad stensockel, vitmålad.

· Fasader klädda med blåmålad locklistpanel och vitmålade knutar, omfattningar och vindskivor.

· Äldre spröjsade tvåluftsfönster i trä med hörnbeslag, vitmålade.

· Äldre karakteristiska skorstenar i rödmålade plåthuvar.

· Helhetsmiljön med bostadshus, gård och uthus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Balder 17

Flerbostadshus som fick sitt nuvarande utseende med två våningar, brutet tak, liggande panel och lövsågade omfattningar år 1903. Huset är mycket välbevarat från denna tid. Tillhörande gård med trädgård och uthus samt högt plank längs gatan utgör en viktig helhetsmiljö. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal då ett flertal äldre ryggåsstugor byggdes på och gavs en mer stadsmässig karaktär. Bebyggelse bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Spritputsad sockel, grårnålad.

· Fasader med liggande panel och inklädda knutar, grårnålade.

· Vitmålade lövsågade omfattningar.

· Dörr i planket mot gatan med smal panel (1950-tal).

· Plank med bågfris.

· Helhetsmiljön med bostadshus, gård och uthus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 25

Äldre flerbostadshus tillbyggt till nuvarande utseende år 1905. Huset är mycket välbevarat från denna tid med undantag för byte av takmaterial. Tillhörande gård och uthus. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal då ett flertal äldre ryggåsstugor byggdes på och gavs en mer stadsmässig karaktär. Byggnaden

bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Hög spritputsad sockel, gråmålad med äldre träluckor och dörr, gulmålade.

· Fasader med liggande gulmålad panel med vitmålade knutlådor.

· Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

· Sadeltak.

· Spröjsade tvåluftsfönster i trä (moderna), vitmålade med omfattningar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Balder 26

Flerbostadshus uppfört 1944. Byggnaden har ett värde som välbevarad representant för 1940-talets arkitektur på Björkholmen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Slätputsad sockel, grålad, i liv med fasad. Kvadratiska källarfönster i trä, vitmålade.

· Spritputsad fasad, beigerosa kulör.

· Karakteristiskt vinklade burspråk.

· Ursprungliga balkonger med smidesräcken och fronter i sinuskorrugerad plåt, grålade.

· Inslag av ursprungliga träfönster i nätta dimensioner, vitmålade.

· Uppglasad entrédörr i fernissad ek med omfattning i grå ädelputs.

· Tidstypiskt terrazzogolv i trapphus.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Balder 27

Fastigheten består av tre byggnadskroppar; hörnbyggnaden uppförd år 1888, den västra byggnaden som är äldre men fick sitt nuvarande utseende år 1881 samt en tillbyggnad mot gården uppförd år 1934. Byggnaderna har bevarat sin karaktär och är välbevarade. Tillhörande gård och plank med stort miljöskapande värde. Byggnaderna med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden förespråkade stenbyggnader istället för låg trähusbebyggelse.

Hus 1 - Hörnbyggnaden

Stenhus uppfört 1881med enkel klassicerande utforming. Byggnaden är välbevarad och har ett stort miljöskapade värde vid dess exponerade hörntomt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Hög naturstenssockel med utanpåliggande fog krönt av en bred slätputsad gesims.

· Kvaderrusticerad bottenvåning i puts, beige.

· Slätputsad ovanvåning med markerade fönsteromfattningar med bl.a. dekorativ slutsten.

· Grönmålade fyrluftsfönster i trä, varav flera äldre med hörnbeslag.

- Profilerad gördelgesims och takfot i gråmålad puts.
- Brutet sadeltak belagt med rödmålad bandplåt.
- Segmentsbågiga takkupor med vitmålade träfönster.
- Skorstenar i gult tegel med profilerad krona.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Hus 2

Ursprungligen en äldre panelklädd envåningsstuga som fick sitt nuvarande utseende vid en ombyggnad år 1881, då byggnaden höjdes med en våning och fick sin nuvarande karaktär med

fönstersättning, takutformning med mera. Byggnaden har i huvudsak bevarat sin 1800-talskaraktär trots dörrbyte och tillbyggd förstukvist. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Locklistpanel målad i ljusgrå kulör med profilerad gördelgesims i trä.

· Kraftigt profilerad takfot.

· Grönmålade fyrluftsfönster i trä, med äldre hörnbeslag. Omfattningar i trä.

· Sadeltak belagt med rödmålad bandplåt.

· Segmentsbågiga takkupa med grönmålat träfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Balder 29

Välbevarat flerbostadshus från 1944, ritat av EG Andersson. Mindre förändringar med utbytt balkongfront och utbytt entrédörr. Byggnaden har ett miljöskapande värde och är intressant som exempel på ett tidstypiskt tillägg anpassat till den småskaliga bebyggelsen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad sockel, gråmålad, i liv med fasaden.
- Putsad fasad, bruten vit med vitmålade omfattningar.
- Ursprungliga två- och treluftsfönster i trä med hörnbeslag.
- Sadeltak belagt med tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Balder 30

Flerbostadshus uppfört år 1895 med tillhörande f.d. brygghus och uthus. Relativt välbevarat men har troligtvis fått en förenklad fasad. Byggnaden med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden förespråkade stenbyggnader istället för låg trähusbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockel, gråmålad.

· Spritputsade fasader, gulmålade med slätputsade omfattningar, vitmålade.

· Rödmålade spröjsade tvåluftsfönster i trä (moderna).

· Profilerad takfot, vitmålad.

· Mansardtak belagt med skivlagd plåt, rödmålad.

· Segmentbågiga takkupor med rödmålade träfönster.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Björkholmen

Kvarteret innehåller kulturhistorisk bebyggelse från Björkholmens äldsta utbyggnadsfas (Björkholmen 11) med inslag av flerbostadshus från 1800-talet och 1930-talet. Större delen av kvarteret har bebyggts på 1970-talet med anpassad arkitektur (Björkholmen 31).

Björkholmen 7

Tidstypiskt flerbostadshus från 1936 som bevarat sin ursprungliga karaktär med omsorg i gestaltning och materialval. Huset har ursprungliga fönster och balkong, vilka bör bevaras. Huset är ett fint exempel på småskalig flerbostadsbebyggelse med karakteristisk förträdgård. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Brunmålad putsad sockel i liv med fasaden.
- Slätputsade fasader i ljusgrå kulör.
- Profilerad takfot.
- Sadeltak belagt med rött tegel.
- Murade skorstenar.

· Ursprunglig balkong med svartmålat smidesräcke.

· Ursprungliga träfönster med hörnbeslag, grönmålade.

· Entrédörr klädd med mörkbetsad stående panel med ovan- och sidoljus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Björkholmen 9

Äldre flerbostadshus från 1800-talet som tilläggsisolerades år 1978 med nuvarande panelfasad. Trots förändring av fasad och utbytta fönster är helhetsmiljön med trädgård, plank och uthus viktig att bevara.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Sockel av natursten.

· Locklistpanel, gulmålad med gråmålade omfattningar, gördelgesims och profilerad takfot.

· Äldre entréparti med grönmålade spegeldörrar och ovanljus.

· Sadeltak belagt med rödmålad plåt.

· Dekorativt utformade takkupor.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Björkholmen 11

Mindre stuga uppförd under perioden 1680 – 1790. Mycket välbevarat mindre trähus karakteristiskt för Björkholmens äldsta bebyggelse. Huset har blivit tillbyggt mot öster i senare tid. Helhetsmiljön med trädgård omgiven av staket är viktig att bevara. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Hög sockel av natursten med en brunmålad trädörr ner till källare mot väster.

· Fasader klädda med locklistpanel med inklädda, vitmålade knutar. Rödslammad fasad mot söder och gråmålad mot Fregattgatan.

· Spröjsade tvåluftsfönster i trä, målade i ockragul kulör. Vitmålade omfattningar.

· Sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

· Äldre dörr klädd med liggande fasspontpanel och äldre smidda beslag, ockragul.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Björkholmen 31

Flerbostadshus mot Fregattgatan respektive Chapmans plan uppförda efter ritningar från 1969 av Månsson & Neil. Husen har en tydlig anpassning till helhetsmiljön genom sin låga skala och rödmålade panelfasader. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som ett för tillkomsttiden ovanligt väl anpassat projekt i en känslig miljö.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Gråputsad sockel med vitmålade källarfönster i trä.
- Fasader klädda med rödmålad locklistpanel.
- Utskjutande takutsprång med synliga sparrar.
- Sadeltak belagt med grå betongpannor.
- Vitmålade spröjsade tvåluftsfönster i trä.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/Ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten

Kvarter med samtlig bebyggelse bedöms vara kulturhistoriskt värdefull, med ett undantag, ett förändrat hus från 1940-talet i kvarterets sydöstra hörn. Hög andel Björkholmsstugor uppförda i det tidigare spannet av Björkholmens första utbyggnadsfas samt en byggnad som är en välbevarad representant för påbyggda och förädlade ryggåsstugor från tiden kring 1900.

Dristigheten 1

Timrat bostadshus i två våningar sannolikt uppfört under den tidigare delen av Björkholmens fösta utbyggnadsfas 1680-1880. Byggnaden har mansardtak belagt med betongpannor. Locklistpanel, plank mot gata. Huset genomgick om- och tillbyggnader 1977, då ett kök mot norr tillkom. Spröjsat tvåluftsfönster med mittpost i bottenvåning, ospröjsat tvåluftsfönster med mittpost i ovanvåning. Fönstren mot Galérgatan tillkom 1878. Nuvarande fönsterbågar är tillkomna efter 1981, varav nedervåningens fönster mot gatan fått spröjs efter 2011 vilket har bidragit till en äldre karaktär, trots oäkta spröjs. Byggnaden har genom dess volym och ålder samt som en representant för Björkholmens äldsta bebyggelse ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym
- Träfönster
- Profilerad takfot
- Karaktär med locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Dristigheten 2

Timrat bostadshus i en våning och vindsvåning på hög putsad stensockel, sannolikt uppfört under den tidigare delen av Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880. Locklistpanel som ersatt en liggande panel har tillkommit efter 1981. Enkupigt tegeltak. Spröjsade träfönster med mittpost och hörnbeslag av 1700-talstyp, sannolikt återanvända och kompletterade med kopior. Äldre uthus. Takkupor tillkomna efter 1981. Bostadshuset var tänkt att byggas på och ges en putsad stenhuskaraktär 1903, vilket inte utfördes. Trots relativt omfattande förändringar har byggnaden ett kulturhistoriskt värde med dess karaktär till stora delar intakt och i viss mån återskapad. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Enkupigt tegeltak
- Träfönster med mittpost

· Hög murad och putsad sockel

· Trappsteg av granitblock

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 3

Ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är av timmer på hög murad och putsad gråstenssockel med källardörr. Locklistpanel och knutlådor. Enkupigt tegeltak. Karaktäristiskt plank mot gata med äldre dörr. Murad och putsad skorsten. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för Björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel med knutlådor
- Enkupigt tegeltak
- Karaktäristiskt plank mot gata med äldre dörr
- Murad och putsad skorsten
- Sockel i gråsten med källardörr
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 4

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är av timmer på hög murad och putsad gråstenssockel. Locklistpanel och tjärat papptak. Karaktäristiskt plank mot gata med äldre fyllningsdörr, troligen återanvänd från annan plats. Murad och putsad skorsten. Byggnaden moderniserades 1932, då fönstersättningen sannolikt tillkom. Nuvarande fönster är sannolikt sentida men med korrekt anpassade proportioner och material. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel med knutlådor
- Karaktäristiskt plank mot gata med äldre dörr

· Murad och putsad skorsten

· Murad och putsad sockel

· Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 5-6

Gård bestående av ett ursprungligt bostadshus längst österut på tomten, ett gårdshus uppfört 1972 och en stuga uppfört efter 1981 som en pendang till det ursprungliga huset. Äldsta byggnaden är en gavelställd ryggåsstuga i tomtens östra del, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Byggnaden är av timmer på

en murad och putsad sockel och genomgick en ombyggnad 1942. Fönstret mot gatan är sentida men med rätt proportioner, utformning och material.

1972 tillkom tillbyggnaden på tomtens bakre del, uppförd i av träreglar och lättbetong med träpanel och tegeltak. Relativt sentida, efter 1981, har en stuga i tomtens västra del tillkommit. Eternitpannor på bostadshuset, tegel på uthuset och betongpannor på den senaste tillbyggnaden. Takkupor och takfönster är olämpliga på den ursprungliga byggnaden.

Den ursprungliga byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en av Björkholmsstugorna med till stor del bevarad karaktär. Den äldsta byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Karaktäristiskt plank mot gata
- Skorsten
- Murad och putsad sockel
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 7-8

Ursprungligen en timrad ryggåsstuga uppförd i det tidigare spannet av Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880. 1881 tillkom en vindsvåning och tillbyggnad i vinkel mot väster med trapphus samt större fönster med mer representativa fönsteromfattningar. Panelen ändrades från stående locklist till liggande. År 1900 förändrades takformen till den nuvarande mansardtaket med takkupor. Sockeln gavs också en tuktad granitsockel istället för den tidigare gråstenssockeln. Nuvarande byggnad har huvuddelen av karaktärsdragen den fick 1900 intakta. Fastigheten har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för en förädlad Björkholmsstuga kring 1900, en process som var vanlig i stadsdelen kring 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Ganitsockel

- Liggande panel
- Befintliga fönster med fönsteromfattningar
- Byggnadens volym med mansardtak
- Tvåkupigt lertegel
- Fönsterkupor med omfattningar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Dristigheten 10

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är av timmer på murad och putsad sockel.

Liggande pärlspåntpanel samt tvåkupigt tegeltak, båda sannolikt tillkomna kring sekelskiftet 1900. Murad och putsad skorsten. Byggnaden ändrades 1948 och byggdes om 1978.

Nuvarande fönster är sannolikt sentida men med till byggnaden korrekt anpassade proportioner och material.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna, med karaktärsdrag från sekelskiftet 1900.
Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Befintlig liggande pärlspåntpanel
- Tvåkupigt tegeltak
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar
- Breda vindskivor

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 11

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är av timmer på murad och putsad sockel, och något högre än omgivande stugor med ett litet vindsfönster. Äldre locklistpanel. Skorstenen i husets bakre del ändrades 1934. Huset moderniserades 1960 då det troligen byggdes till mot öster. Mot gatan har byggnaden ett inåtgående spröjsat tvåluftsfönster med kraftig mittpost vilket sannolikt tillkommit kring sekelskiftet 1900. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för Björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna, med karaktärsdrag från sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Befintlig locklistpanel

- Tvåkupigt tegeltak
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar
- Breda vindskivor
- Plank mot gata

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde.

Dristigheten 12

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är av timmer på murad och putsad sockel. Sentida bytt locklistpanel och utbytt fönster. Tjärat papptak. Tillbyggnad i tomtens bakre del 1973.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna, med karaktärsdrag från sekelskiftet 1900. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Vindskivor
- Plank mot gata

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Dristigheten 13

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet, enligt uppgift uppfört åt Jacob Zimpleman 1735. Bostadshuset är av timmer på låg murad och putsad sockel. Locklistpanel, breda vindskivor varav nedre delen förefaller vara relativt gammal. Fönster bytt 1973 men bed det äldre som förlaga, dvs träfönster med foder, med rätt proportioner och material. Byggnaden renoverades 1973. Byggnaden tillbyggdes 1982 med en högre del i tomtens bakre del. Planket som delas med fastigheten intill, Dristigheten 14, är uppfört efter 1983. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för Björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna samt med stort personhistoriskt värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Enkupigt tegeltak
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar
- Breda vindskivor
- Murad skorsten med profilerat krön

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Dristigheten 14

Gavelställd ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet, enligt uppgift 1718. Bostadshuset är av timmer på en murad och putsad sockel med äldre lucka. Locklistpanel, breda vindskivor. Träfönster med foder, troligen relativt sentida men med till byggnaden korrekt anpassade proportioner och material. Odaterad utbyggnad mot öster. Planket som delas med fastigheten intill, Dristigheten 13, är uppfört efter 1983.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de för Björkholmen karaktäristiska båtmansstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Befintlig Locklistpanel

- Utskjutande knutlådor
- Enkupigt tegeltak
- Spröjsade träfönster med mittpost och fönsteromfattningar
- Breda vindskivor

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja

Kvarteret innehåller en sekvens av sammanhängande låg stugbebyggelse längs med Galérgatan och Ehrensvärdsgatan uppförda under Björkholmens första utbyggnadsperiod med betydande kulturhistoriska värden. Övrig bebyggelse utgörs av 1800-talsbebyggelse med främst miljöskapande värden.

Freja 1

Bostadshuset utgörs av en timrad stuga med tillbyggd förstuga och tillhörande uthus uppförda under perioden 1680–1880. Byggnaderna representerar den äldsta bebyggelsen på Björkholmen och är därmed kulturhistoriskt viktiga och ingår tillsammans med Freja 2 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön längs med Galérgatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg stensockel, putsad och gråmålad.

· Fasader klädda med liggande pärlspontpanel, gulmålade med vitmålade knutlådor. Locklistpanel på tillbyggnad.

· Flackt sadeltak belagt med svart papp. Breda vitmålade vindskivor.

· Tvåluftsfönster, vitmålade, varav två med segmentbågigt överstycke infattade i takkupor.

· Helhetsmiljön med uthus och gård.

· Hög skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja 2

Bostadshuset utgörs av en timrad stuga med tillbyggd förstuga och tillhörande uthus uppförda under perioden 1680–1880. Byggnaderna representerar den äldsta bebyggelsen på

Björkholmen och är därmed kulturhistoriskt viktiga och ingår tillsammans med Freja 1 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön längs med Galérgatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg stensockel, putsad och gråmålad.

· Fasader klädda med rödmålad locklistpanel med vitmålade knutlådor.

· Flackt sadeltak belagt med svart papp. Breda vitmålade vindskivor.

· Spröjsade tvåluftsfönster, vitmålade, varav ett infattat i takkupa.

· Hög skorsten murad i rött tegel.

· Helhetsmiljön med uthus och gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja 3

Ursprungligen en låg timrad stuga uppförd under perioden 1680–1880 med tillhörande uthus. År 1927 höjdes taket och boningshuset fick sin nuvarande volym. Byggnaderna representerar, trots ombyggnad, den äldsta bebyggelsen inom Björkholmen och ingår tillsammans med Freja 1 och 2 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön längs med Galérgatan och Ehrensvärdsgatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg putsad sockel.

· Fasader klädda med gråmålad locklistpanel med vitmålade knutlådor.

· Flackt sadeltak belagt med rött tegel. Breda vitmålade vindskivor.

· Spröjsade tvåluftsfönster med foder, vitmålade.

· Helhetsmiljön med uthus och gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja 4

Ursprungligen en mindre ryggåsstuga uppförd under 1700-talet som byggdes till under 1800-talet och moderniserades under 1960-talet. Byggnaderna representerar, trots ombyggnad, den äldsta bebyggelsen inom Björkholmen och ingår tillsammans med Freja 1 - 3 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön längs med Galérgatan och Ehrensvärdsgatan. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg stensockel, putsad och gråmålad.

· Fasader klädda med liggande pärlspontpanel, rödmålade med vitmålade knutlådor.

· Flackt sadeltak belagt med papp. Breda vitmålade vindskivor.

· Spröjsade tvåluftsfönster med foder, vitmålade.

· Äldre pardörr med dekorativ utformning till gården.

· Helhetsmiljön med plank, uthus och gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja 5-6

Två sammanbyggda äldre hus uppförda under perioden 1680 – 1880. Kraftigt renoverat och ombyggt år 1971. Trots ombyggnad representerar byggnaderna den äldsta bebyggelsen inom Björkholmen och ingår i en kulturhistoriskt värdefull miljö inom kvarteret Freja.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Äldre stomme.

· Putsad stensockel, gråmålad.

· Fasader klädda med gråmålad locklistpanel med vitmålade knutlådor.

· Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

· Vitmålade omfattningar i trä.

· Valmat sadeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning, sannolikt utåtgående spröjsade tvåluftsfönster.

Freja 7

Bostadshus uppfört under perioden 1680–1880 och tillbyggt mot gården år 1964. Byggnaden representerar den äldsta bebyggelsen inom Björkholmen och ingår tillsammans med Freja 1 - 4 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön längs med Galérgatan och Ehrensvärdsgatan. Fönstren har ursprungligen indelats med spröjs. Byggnaden bedöms vara

särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Hög putsad sockel, gråmålad.

· Fasader klädda med gulmålad locklistpanel. Vitmålade knutlådor.

· Vitmålade tvåluftsfönster i trä med omfattningar.

· Flackt sadeltak belagt med rött enkupigt tegel. Breda vitmålade vindskivor.

· Profilerad takfot i trä med lövsågad rundbågefris mellan fönstren, vitmålad.

· Helhetsmiljön med plankomgärdad gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning, sannolikt utåtgående spröjsade tvåluftsfönster.

Freja 8

Bostadshus med tillhörande uthus och trädgård, ursprungligen sannolikt uppfört under början av 1800-talet och ombyggt 1892. Vid detta tillfälle reveterades huset och fick en tidstypisk utformning med bl.a. bandrusticerad bottenvåning och dekorativa bröstningar. Fasaden har därefter förenklats kraftigt, sannolikt under 1930- eller 1940-talet. Huset har trots detta ett viktigt miljöskapande värde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Putsad sockel, gråmålad.

· Slätputsad fasad mot gatan, gråmålad. Övriga fasader är klädda med gråmålad locklistpanel.

· Flackt sadeltak med utskjutande takutsprång.

· Spröjsade höga tvåluftsfönster, gråmålade med vitmålade omfattningar i puts.

· Helhetsmiljön med uthus och plankomgärdad trädgård.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Freja 10

Bostadshus med tillhörande gård och uthus uppfört under perioden 1680 – 1880. Tillbyggt mot gården efter år 1925. Byggnadens fasad mot gatan är mycket välbevarad och representerar den äldsta bebyggelsen inom Björkholmen och ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön i kvarteret Freja, även om nuvarande färgsättning är främmande för byggnaden.

Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Låg stensockel.
- Fasader klädda med locklistpanel med vitmålade knutlådor.
- Sadeltak täckt med bandtäckt rödmålad plåt.
- Profilerad takfot i trä.
- Äldre spröjsade tvåluftfönster, grönmålade med vitmålade omfattningar.
- Träportal med snidad dekor in till gården.
- Helhetsmiljön med uthus och plankomgärdad gård.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster är sannolikt från sekelskiftet 1900 och bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster mot gatan har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Freja 11

Flerbostadshus uppfört år 1896 som ersatte ett lägre trähus på platsen. Huset hade ursprungligen en påkostad putsfasad men kläddes in med panel år 1911 till nuvarande utseende. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Putsad sockel, gråmålad.

· Fasader klädda med liggande och stående panel, gulmålade, som indelas av fotbräda, gördellist och en kraftigt profilerad takfot, samtliga brunmålade. Putsad fasad mot öster, gulmålad.

· Äldre spröjsade tvåluftsfönster med omfattningar i trä, brunmålade.

· Mansardtak täckt med rödmålad plåt.

· Takkupor med segmentbågigt överstycke.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fylgia

Kvarter som till stor del domineras av två flerbostadshus uppförda 1944 och 1945 vilka genomgått omfattande karaktärsförändrande ändringar. Kvarterets östra del består av tre fastigheter i vilka delar är från Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas.

Fylgia 7

Liten gård med ett större och ett mindre bostadshus samt ett uthus från Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt i det tidigare spannet. Det större bostadshuset är i två våningar och står på en spritputsad sockel, har liggande pärlspontpanel, enkupiga takpannor och murad och putsad skorsten och spröjsade tvåluftsfönster. Huset byggdes till 1927 med ett trapphus och fick sannolikt dess nuvarande karaktär vid denna tid. Byggnadens nuvarande tegeltak tillkom efter 1981. Det mindre bostadshuset har ett sadeltak med enkupiga tegelpannor, stående locklistpanel, murad och vitputsad skorsten. Byggnaden är sannolikt äldre än tvåvåningshuset och hade vid Nordiska museets inventering 1950 ett flertal plattgångjärn av 16- 1700-talskaraktär samt en kakelugn av 1860-talstyp.

Uthuset är uppfört med en träregelstomme och med stående locklistpanel med sluttande plåtklätt tak. Byggnaden har en tydlig tidig 1900-talskaraktär med detaljer som krökta stuprör, panelklädda dörrar och träfönster med mittpost och hörnbeslag på bågarna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

Tvåvåningshuset

- Karaktären med liggande panel
- Spröjsade träfönster med mittpost
- Murad skorsten

Envåningshuset

- Tegeltak
- Murad skorsten
- Karaktären med locklistpanel panel

· Spröjsade träfönster med mittpost

Uthuset

· Karaktären med locklistpanel

· Krökta stuprör

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fylgia 11

Starkt kuperad fastighet med två sammanbyggda byggnadskroppar. Den lägre västra byggnaden är fastighetens äldsta och är från Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880.

Byggnaden är timrad och panelerad och står en murad stensockel. Nuvarande utseende med panel, fönster, tegeltak har tillkommit efter 1981. Den högre byggnaden mot öster består i bottenvåningen av en före detta verkstad i en våning, ritad av A Liljefors 1958 och uppförd i lättbetong och fasader i keramiska plattor. Byggnaden har i sen tid byggts på med en våning och fått det nuvarande uttrycket med träpanel och tegeltak. Den lägre äldre byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Den lägre byggnadens form
- Stensockel
- Karaktären med locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge.

Fylgia 14

Timrad och panelerad byggnad i en våning på hög putsad stensockel, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. 1900 fanns planer på att höja huset en våning och ge det ett brutet tak vilket var vanligt på Björkholmen vid tiden. Detta utfördes dock aldrig. Byggnaden har i sen tid genomgått ovarsamma fönsterbyten och byte av takmaterial till betongpannor. Byggnaden har mot gården förändrats till den grad att dess ursprungliga karaktär är svår att skönja.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Fäderneslandet

Kvarter där i princip samtliga byggnader bedöms ha ett kulturhistoriskt värde. Merparten är uppförd under den tidigare delen av Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas. Kvarteret har en brokighet med ett stort upplevelsevärde som är karaktärsbärande för stadsdelen.

Fäderneslandet 1

Fastighet med bostadshus, uthus och garage. Bostadshuset är sannolikt uppfört under den tidigare delen av Björkholmens fösta utbyggnadsfas 1680-1880. Garaget är uppfört 1981. Uthuset har byggts ut alternativt ersatts med nuvarande byggnad efter 1981. Altan ovanpå garage är relativt sent tillkommen, liksom skorstenen. Nuvarande fönster på bostadshuset är sentida men med korrekt anpassad utformning, proportioner och material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad sockelvåning

- Äldre entrédörr med överljus
- Enkupigt tegeltak
- Spröjsade fönster i trä med mittpost.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 2

Timrad stuga med locklistpanel stående på en hög murad sockel. Sannolikt uppförd under den tidigare delen av Björkholmens fösta utbyggnadsfas 1680-1880. Modernisering av den äldre delen och stor tillbyggnad på gården 1973 efter

ritningar av K-konsult. Uthuset är uppfört innan 1937, sannolikt kring sekelskiftet. På bostadshuset med gavel mot Wachmeistergatan ligger ett äldre tvåkupigt tegeltak, på uthuset ligger ett korrugerat plåttak. Byggnadens nuvarande ytskikt i form av panel med mera är relativt sent tillkomna. Fönstren är sentida med relativt korrekta dimensioner men saknar mittpost. Byggnaden har trots dess sentida utvändiga ytskikt ett högt kulturhistoriskt värde som en av stadsdelens äldre bebyggelse med intakt karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad gråstenssockel
- Tvåkupigt tegeltak
- Karaktären med locklistpanel
- Eventuella äldre uthusdörrar
- Karaktär med plank mot gata

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Fäderneslandet 3

Timrad stuga med locklistpanel ståendes på en hög murad och putsad sockel. Sannolikt uppförd under den tidigare delen av Björkholmens fösta utbyggnadsfas 1680-1880, enligt uppgift uppför 1718. Mindre tillbyggnad mot öster 1975. Enkupigt tegeltak tillkommit efter 1981, sannolikt är vindskivorna bytta vid samma tillfälle. Fönster i fasadens östra del har ersatts med ett spröjsat träfönster i sen tid. Byggnadens nuvarande ytskikt är relativt sent tillkomna, utöver tidigare nämnda förändringar har liggande panel ersatts med stående. Fönstren är sentida men i rätt material och dimensioner. Byggnaden har trots dess sentida utvändiga ytskikt ett högt kulturhistoriskt värde som en av stadsdelens äldre bebyggelse med intakt karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel indelad med lisener

- Putsade skurstenar
- Spröjsade träfönster
- Tegeltak
- Karaktär med plank mot gata

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 4

Timrad stuga med locklistpanel ståendes på en hög murad gråstenssockel. Sannolikt uppförd under den tidigare delen av Björkholmens fösta utbyggnadsfas 1680-1880. Fönstren ändrades och WC tillkom 1952. Köket byggdes om 1957.

Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en av Björkholmens äldsta gårdar med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög gråstenssockel
- Enkupigt tegeltak
- Locklistpanel
- Knutlådor
- Spröjsade träfönster
- Äldre dörrar mot gård

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 5

Gård uppförd under den tidigare delen av Björkholmens första utbyggnadsfas, enligt uppgift 1718. Gården fick en Tillbyggnad mot gård 1904 samt genomgick en ombyggnad 1955 och en Modernisering 1957. Gården består av två timrade bostadshus mot gatan, vilka båda står på en murad och putsad sockel samt har locklistpanel och spröjsade träfönster samt enkupigt tegeltak. Tegeltaket är förhållandevis sentida tillkommet då det ersatt betongpannor efter 1981, vilka i sin tur ersatte enkupiga tegelpannor. Mot gården sitter en del äldre dörrar på tillbyggnad och uthus, sannolikt tillkomna 1904. Fönstren är relativt sentida men med rätt indelning och material.

Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en av Björkholmens äldsta gårdar med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Enkupigt tegeltak
- Locklistpanel
- Knutlådor
- Spröjsade träfönster
- Äldre dörrar mot gård

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 6

Flerfamiljshus i två våningar och mansardvåning uppfört 1905. Byggnaden är i trä och reveterad. Mansardtak i koppar med

takkupor. 1975 ombyggt från sex lägenheter till två. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en representant för Björkholmens andra utbyggnadsfas, med putsade hus i två våningar. Byggnadens karaktär är i viss mån intakt trots ovarsamt fönsterbyte och tilläggsisolering.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym
- Koppartak

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Fäderneslandet 7

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata och liggande panel mot gård, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. träfönster med mittpost. Betongpannor på tak. Senare tillbyggd åt öster. Figursågad vindskiva, sannolikt ej ursprunglig. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en representant för de såkallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Träfönster med mittpost
- Murad och putsad skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning

Fäderneslandet 8

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata och liggande panel mot gård, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Träfönster med mittpost. Betongpannor på tak. Avträdeshus tidigt 1900-tal. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de så kallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Träfönster med mittpost
- Murad och putsad skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Fäderneslandet 9

I grunden en timrad ryggåsstuga uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Påbyggd och reveterad 1892, senare återgång till träpanel.

Nuvarande karaktär huvudsakligen från 1892 med utskjutande tak och välvda takkupor. Nuvarande taktäckning betongpannor, tillkomna efter 1981. Gården har ett kulturhistoriskt värde som en representant för en ryggåsstuga som byggts på kring sekelskiftet 1900, vilket var vanligt förekommande på Björkholmen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Träfönster med mittpost
- Takkupornas utformning
- Murad skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 10

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata och liggande panel mot gård, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Äldre spröjsade träfönster med hörnbeslag med mittpost. Avträdeshus tidigt 1900-tal. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en

välbevarad representant för de så kallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Spröjsade träfönster med mittpost
- Tegeltak
- Murad och putsad skorsten
- Äldre dörrar, överljusfönster och ventilationsskorsten på avträde
- Markbeläggning av storgatsten

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 11

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Spröjsade träfönster med mittpost.

Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de så kallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Spröjsade träfönster med mittpost
- Nockmurat enkupigt tegeltak
- Murad och putsad skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Fäderneslandet 13

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Spröjsade träfönster med mittpost.

Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de såkallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel
- Spröjsade träfönster med mittpost
- Nockmurat enkupigt tegeltak
- Murad och putsad skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika

Galathé

Kvarter som till största delen består av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppförd i den tidigare delen av Björkholmens första utbyggnadsfas. Två byggnader i kvarterets östra del är uppförda på 1970-talet i en anpassad arkitektur.

Galathé 1

Ursprungligen en timrad ryggåsstuga i en våning med hög sockel sannolikt uppförd under den tidigare delen av Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880. Stugan blev påbyggd med en våning och reveterad 1895 då byggnaden fick sitt nuvarande utseende. Port ombyggd 1906. Huset tillbyggt mot norr 1976. Byggnaden har framförallt en välbevarad sen 1800-talskaraktär med spritputsad sockel, bandrusticerad sockelvåning och första våning, slätputsad ovanvåning, ursprungliga fönster med fönsteromfattningar, koppartak med kupor. Huset har ett stort kulturhistoriskt värde utifrån att det i grunden är en för Björkholmen tidstypisk ryggåsstuga som sedan förädlats och getts en stenstadskaraktär, också signifikant för Björkholmen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Alternerade rusticerad och slät fasad

- Spritputsad sockel
- Befintliga fönster med omfattningar
- Koppartak
- Fönsterbleck och stuprör i koppar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Galathé 2

Gaelvänd ryggåsstuga i timmer med locklistpanel. En av Björkholmens äldsta stugor, det vill säga sannolikt sent 1600-tal. Locklistpanelen mot Henrik Trollesgatan består dels av äldre ramsågade brädor medan knutlådor är cirkelsågade och därmed senare bytta. Ovan den putsade sockeln är sentida tillkomna leca-block synliga, troligen har de ersatt syllstockar. Det tidigare skorstenen har tagits ner någon gång efter 1981. Vid inventeringen pågick någon form av arbete på fasaden mot Galérgatan med panelen borttagen och plast hjälpligt påspikad mot väggen. Byggnaden var tidigare sammanbyggd med en annan ryggåsstuga ställd i vinkel med gavel mot Galérgatan. Denna byggnad har rivits någon gång efter 1981.

Fönstret är av tidig 1900-talstyp men med äldre beslag, sannolikt återanvända. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Fönster mot Henrik Trollsgatan
- Karaktär med locklistpanel och breda vindskivor
- Enkupigt tegeltak

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Galathé 3

Timrat bostadshus i två våningar med frontespis, locklistpanel och profilerad takfot, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt kring mitten av det spannet. Interiör ombyggnad 1976 då en trappa togs bort. Säregen

takform med brutet takfall endast mot gatan. Spröjsade tvåluftsfönster i trä med mittpost och lunettfönster i frontespis. Nuvarande fönster är sekundära men med korrekt anpassad indelning och material.

Byggnaden har en representativ 1700-talskaraktär med tydlig symmetri mot gatan.

Takpannorna är av eternit och har ett visst kulturhistoriskt värde. När deras livslängd uppnåtts kan de ersättas med tvåkupigt lertegel, alternativt skivtäckt plåt. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym
- Spröjsade träfönster med mittpost
- Karaktären med locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Galathé 4

Timrat bostadshus i två våningar med locklistpanel stående på en murad och spritputsad sockel. Sannolikt uppfört under den tidigare delen av Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880. Byggnaden har en kraftig plåtklädd skorsten och taket är belagt med betongpannor, vilka med fördel kan bytas mot lertegel eller skivplåt när befintliga pannor uppnått sin livslängd. Nuvarande fönsterbågar är i trä med spröjs, sannolikt från 1970-tal med en proportionering som inte riktigt stämmer med byggnadens karaktär i övrigt. På 1950-talet var bågarna vitmålade och troligen tillkomna kring sekelskiftet. Vid fönsterbyte bör vitmålade träbågar med spröjs och en mer traditionell dimensionering användas. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger i dess ålder och bevarade äldre karaktär i form av volym, fönsterplacering, fasadindelning med lisener och knutlådor. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Locklistpanel med knutlådor

· Spritputsad sockel

· Skorsten

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Galathè 7

Trähus i två våningar med gavel mot gata. Liggande träpanel, plåttak. Fönster troligen 1970-tal. Äldre lunettfönster i gavelröste. Nuvarande taktäckning är sentida och skorstenen var tidigare dubbelt så bred. Byggnaden har ett viktigt miljöskapande värde och bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Lunettfönster
- Skorsten
- Karaktär med träpanel och plåttak

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Galathé 8

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Murad sockel, sentida lagt tak av tjärpapp.

Uthus sannolikt från början av 1900-talet. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de såkallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög murad sockel
- Locklistpanel
- Tjärpapptak
- Befintligt fönster mot gatan med hörnbeslag
- Äldre dörrar och fönster på gårdshus
- Putsad skorsten
- Fyllningsdörr i plank

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Galathé 9

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel mot gata och liggande panel mot gård, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Locklistpanel sannolikt äldre. Spröjsade träfönster med mittpost. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de så kallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög murad sockel med liten dörr
- Befintlig Locklistpanel
- Spröjsade träfönster med mittpost.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Galathé 10

Timrad ryggåsstuga med locklistpanel, uppförd under Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Locklistpanel sannolikt äldre.

Uthus från början av 1900-talet. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde som en välbevarad representant för de så kallade Björkholmsstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög murad sockel med liten dörr

- Befintlig Locklistpanel
- Befintligt fönster mot gatan med hörnbeslag
- Äldre dörrar och fönster på gårdshus

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Jaramas

Kvarter vars äldre bebyggelse till stora delar revs under 1900-talet. I dess södra del finns en gräsmatta där ett flerbostadshus i tre våningar tidigare stod. Två byggnader är från Björkholmens första utbyggnadsfas och fick sina nuvarande utseenden i början av 1900-talet. Övriga byggnader är uppförda på 1970-talet.

Jaramas 3

Panelerat timmerhus på hög putsad stensockel från Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt dess tidigare del. Ursprungligen hade byggnaden en lägre del mot gatan och en högre mot gården med en hög stensockel. 1904 höjdes den lägre delen och hela byggnaden omgestaltades med liggandeträpanel, brutet tak, plåttäckning, takkupor och nya fönster och dörrar. 1965 byggdes huset om och fick bland annat en ny entré med tegelomfattning och skärmtak, samt möjligen den nuvarande stående locklistpanelen. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en Björkholmens äldre trähus med till viss del bevarad karaktär från ombyggnaden 1904. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Byggnadens form med brutet tak och takkupor

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt utförande från 1904, sannolikt tvåluftsfönster med mittpost och spröjs i övre del.

Jaramas 9

Panelerat timmerhus på hög putsad stensockel från Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt dess senare del. Ursprunglig byggnad hade stående panel och sadeltak, 1909 byggdes den om och fick liggande panel och brutet tak. En ombyggnad skedde 1967 då bland annat ett ovarsamt fönsterbyte skedde. Nuvarande fönster är senare men i samma stil. Garageport och källarfönster samt nuvarande panel är sannolikt också tillkomna vid denna tid. Byggnaden var vid inventeringen ljuslila, en något främmande kulör för dess stil. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en Björkholmens äldre trähus med till viss del bevarad karaktär från ombyggnaden 1909. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från

kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens form med brutet tak och takkupor
- Karaktären av liggande panel med knutlådor

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Manligheten

Kvarter som till stor del består av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse med ett flertal gavelställda Björkholmsstugor på rad längs Henrik Trollesgatan, vilket är ett karaktäristiskt och ofta fotograferat motiv från stadsdelen. Längs Krister Hornsgatan ligger tre fastigheter med radhus uppförda på 1970-talet i anpassad arkitektur.

Manligheten 1

Ursprungligen en ryggåsstuga i en våning, påbyggd med en våning 1909 och reveterat av byggherre Langwagen. Byggnadens nedre våning är sannolikt timrad. Vid ett senare tillfälle har den reveterade fasaden ersatts med locklistpanel och taket har fått med eternitplattor, vilka senare bytts mot tegelpannor. Uthus med tidig 1900-talskaraktär. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde genom att den till delar är mycket gammal samt visar på det tidiga 1900-talets praktik att höja och revetera gamla trästugor och på så sätt ge dem en mer representativ stenhuskaraktär. Byggnaden visar även träpanelens omvärderande under 1970-talet i och med att den reveterade fasaden ersatts med träpanel och därmed fått en karaktär med intentionen att framstå som äldre men som i samtiden upplevs som tidstypiskt 1970-tal. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym med mansardtak och takkupor
- Spröjsade fönster i trä
- Murad och putsad sockel
- Tegeltak

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Manligheten 5

Äldre gård från Björkholmens tidigaste utbyggnadsfas med bostadshus i en våning och vindsvåning, kraftigt ombyggt vid flera tillfällen. Nuvarande utseende huvudsakligen efter en ombyggnad 1978. Snickarbod med tidig 1900-talskaraktär.

Utbyggnad mot väster efter 1981. Gårdsytan är belagd med storgatsten, kullersten och natursten (berg i dag). Portik med äldre karaktär. Dörrblad med beslag av 1600-talskaraktär. Gården har ett kulturhistoriskt värde genom sin ålder och gårdsmiljö med karaktär bevarad från sekelskiftet 1900, även om själva bostadshuset i dess nuvarande form har mer gemensamt med intilliggande 1970-talsvillor. Fastigheten har även ett miljöskapande värde. Gården bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad sockel
- Enkupigt tegeltak
- Spröjsade träfönster
- Markbeläggning
- Äldre dörrar på fd snickarbod
- Lockribbpanel
- Portik mot norr

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Manligheten 6

Ryggåsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas från 1680 – 1880, sannolikt det tidigare spannet. Byggnaden är timrad i en våning stående på en murad och putsad sockel och klädd med liggande panel. Fönster från kring sekelskiftet 1900 med hörnbeslag. Invändigt moderniserades byggnaden på 1940-talet varpå enbart ett fåtal delar bevarades såsom en fyrfyllningsdörr, ett par halvfranska dörrar och två kakelugnar. Byggnaden är utbyggd mot söder och har ett uthus som står dikt an intilliggande fastighets uthus. Uthuset har sekelskifteskaraktär med säreget takfall och är sannolikt uppfört 1896. Fastigheten avgränsas mot Korvettgatan med ett plank av sentida karaktär. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde som en av Björkholmens karaktäristiska båtmansstugor med välbevarad karaktär. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Karaktären av båtmansstuga
- Murad sockel
- Befintliga fönster med spröjs, hörnbeslag
- Liggande panel
- Breda vindskivor
- Skorstenar

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Manligheten 7

Byggnaden är enligt uppgift uppförd 1718. Nuvarande utseende är i huvudsak sentida och har en i viss mån återskapad 1700-talskaraktär även om samtliga ytskikt är sentida, takkupan tillkommit och den nuvarande karaktären är betydligt mer representativ än vad huset har varit tidigare. Uthuset är sannolikt tillkommit kring sekelskiftet 1900 och har ett säreget takfall. Balustraden är sentida. Byggnaden har ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Svagt brutet takfall
- Rödfärgad ramsågad locklistpanel
- Tvåkupigt taktegel
- Spröjsade träfönster
- Tillbyggnadens karaktärsskapande volym

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt ursprungligt utförande.

Manligheten 8

Timrad och panelerad byggnad i en våning med vindsvåning uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880. Spröjsade träfönster med mittpost, småspröjsat innerfönster i fönstret i gavelröstet. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en av de för Björkholmen karaktärsskapande gavelställda stugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym
- Vindskivor
- Taktegel
- Träfönster med mittpost

- Karaktären av locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Manligheten 9

Gavelvänd båtmansstuga i timmer på stensockel med locklistpanel, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Till- och ombyggt 1952 efter ritningar av B Strelert. Byggnaden var planerad att byggas på en våning och ges en stenhuskaraktär 1901, vilket inte genomfördes. Byggnaden har bevarad äldre panel mot gatan och sentida fönster men med anpassad indelning och material. Rabatten framför byggnaden har tillkommit efter 1981. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en av de för

Björkholmen karaktärsskapande båtmansstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym
- Vindskivor
- Enkupigt taktegel
- Fönsteromfattning
- Karaktären av locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Manligheten 10

Gavelvänd båtmansstuga i timmer på stensockel med locklistpanel, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Om- och tillbyggd mot gården 1964. Sentida panel- och fönsterbyte som ändrat byggnadens karaktär.

Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som en av de för Björkholmen karaktärsskapande båtmansstugorna. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens volym
- Vindskivor
- Murad skorsten

- Enkupigt taktegel
- Fönsteromfattning
- Karaktären av locklistpanel

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rättvisan

Brokigt kvarter som är en sorts provkarta över Björkholmens bebyggelse: inom kvarteret finns flera förekommande byggnadstyper representerade, från en Björkholmsstuga (timrad ryggåsstuga), stenhus från sekelskiftet, funkisarkitektur, villor från 1970/80-tal i anpassad arkitektur samt relativt nybyggda bostadshus i äldre stil. Kvarteret ligger i en backe och är starkt kuperat.

Rättvisan 1

Flerbostadshus uppfört 1906 av byggherre Johnsson och Holmqvist. Byggnaden är i jugendstil, vilket manifesteras i den mjukt rundade frontonen med ursprungligt oxögefönster mot norr samt den profilerade gördellisten och takfoten. Byggnaden genomgick ombyggnader 1959 och 1982. Byggnaden är en bra representant för den bebyggelsehistoriska utvecklingen på Björkholmen under sent 1800-tal då staden av brandsäkerhetsskäl förespråkade att bygga i sten istället för den traditionellt låga trähusbebyggelsen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym
- Putsade fasader
- Fönstrens karaktär med T-post
- Profilerad gördellist och takfot

· Fronton mot norr med ursprungligt oxögefönster

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rättvisan 4

Litet flerbostadshus uppfört 1883 av Kronosnickaregesällen Pettersson i nyrenässans. Karakteristiskt för tegelbyggnaden är den markerade sockelvåningen, fasadens putsdekor och den horisontella indelningen av fasaden. År 1925 inreddes vinden och ett nytt trapphus tillkom. Den välbevarade byggnaden med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden av brandsäkerhetsskäl förespråkade stenbyggnader istället för trähusbebyggelse. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Granitsockel
- Bandrusticerad putsad sockelvåning
- Putsornament

· Äldre runda ventiler

· Röda tegelfasader

· Profilerad gördellist och takfot

· Spröjsade tvåluftsfönster i trä med mittpost och fönsteromfattning i puts.

· Ursprunglig port i trä.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Fönstren har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Rättvisan 5

Fastigheten består av ett bostadshus i form av en Björkholmsstuga med tillhörande uthus och är uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Bostadshuset är en timrad ryggåsstuga med locklistpanel på en hög putsad stensockel. Fönster är relativt sentida med en karaktär som inte är fullt anpassad till byggnaden utifrån material och karaktär (utanpåliggande spröjs t. ex.) Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde utifrån dess ålder och välbevarade karaktär, samt ett stort stadsbildsvärde utifrån dess exponerade läge i kvartersstruktur och topografi. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög murad och putsad gråstenssockel.
- Locklistpanel med knutlådor.

- Karaktär med spröjsade tvåluftsfönster i trä med mittpost.
- Breda vindskivor.
- Källardörr med liggande spåntad panel.
- Enkupigt tegeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Rättvisan 7

Putsat bostadshus uppfört före 1860. Tillbyggnaden i funkisstil är uppförd 1949, ritad av T Sundahl. Vid samma tid genomfördes diverse ändringar på det ursprungliga huset och sannolikt är nuvarande fönster från denna tid. 1974 genomfördes en

modernisering då takkupan mot gatan tillkom. Takkupan kan med fördel ersättas med en eller två mindre, till byggnaden anpassade kupor. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde och stadsbildsvärde genom dess bevarade volym med äldre karaktär.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Volym (ej takkupa)
- Mansardtak med tegelpannor
- Slätputsad fasad med fönsteromfattningar
- Tillbyggnadens funkiskaraktär med ospröjsade fönster i trä

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster är sannolikt från 1949 har ett visst värde som en del av huset historia men kan vid slutet av deras livslängd ersättas med fönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge och indelning och hängning likt äldre dokumenterad utformning (aluminium- eller plastfönster är olämpligt).

Saga

Kvarteret Saga har en sammanhängande äldre trähusbebyggelse som ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Fregattgatans norra del, tillsammans med bebyggelse i kvarteret Wladislaw och till viss del i kvarteret Wasa. Även i kvarterets västra del finns kulturhistoriskt värdefull träbebyggelse på Saga 4 och Saga 5. Här finns även Björkholmens enda kvarvarande byggnad från 1920-talet, vilken är viktig för stadsbilden. Övrig kulturhistoriskt intressant bebyggelse består av flerbostadshus i enkel funktionalism som delvis ändrats genom ovarsam tillbyggnad av takkupor, ovarsamma fönster- och dörrbyten samt tilläggsisolering, men som är betydelsefull för berättelsen om Björkholmens tredje byggnadsetapp då de bostadssociala åtgärdena satte spår i stadsmiljön genom sammanbyggda flerbostadshus och öppna kvarter enligt 1920-talets stadsplan.

Saga 4, 33

Ursprungligen ett timrat bostadshus uppfört före 1877 (mellan 1680-1877) och ombyggt år 1910 då det fick sin nuvarande volym med brutet tak och trapphus mot gården samt reveterades. Idag är fasaden klädd med liggande panel och trapphuset på gårdssidan har försetts med balkong vilket gör byggnadens ursprungliga karaktär svår att avläsa på norra sidan. Tillsammans med den lilla björkholmsstugan på Saga 5 är byggnaden väsentlig för upplevelsen av Björkholmen och förståelsen för stadsdelens utveckling. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Smal gård och trädgård med mindre uthus, omgärdad av plank.

· Entréparti till gården med portal i trä dekorerad med bågfris och med äldre fyllnadsdörr av trä och äldre beslag (delas

med Saga 5).

- Putsad sockel.
- Liggande panel på förvandring.
- Brutet tak med röd falsad plåt.
- Ståndrännor och smala stuprör med tratt.
- Två skorstenar, plåtklädda.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Saga 5

Äldre Björkholmsstuga med bevarad karaktär. Den gavelställda lilla trästugan, ursprungligen på bara ett rum mot gatan, uppfördes år 1717 och är karaktäristisk för Björkholmens tidiga bebyggelse. Vid inventering år 1967 hade stugans köksfönster 1700-talsbeslag. Tillsammans med trähuset på Saga 4 är byggnaden väsentlig för upplevelsen av Björkholmen och förståelsen för stadsdelens utveckling. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Placering med gavel mot gatan.

· Volymen.

· Entréparti till gården med portal i trä dekorerad med bågfris och med äldre fyllnadsdörr av trä och äldre beslag (delas med Saga 4).

· Sockel av murad gråsten.

· Äldre locklistpanel med knutlådor på hörnen.

· Breda vindskivor.

· Tegeltak.

· Murad skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Saga 15

Det äldre bostadshus som uppfördes under första etappen av Björkholmens uppbyggnad år 1680-1880, och var en viktig del av den sammanhängande trähusbebyggelsen och i den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Fregattgatans norra del brann ner till grunder år 2020. Förändringar hade skett år 1910, husdelen på gården tillkommit efter år 1929 och efter 1920-talet hade takkupor tillkommit på båda byggnaderna längs gatan och den centralt placerade ytterdörren i den västra byggnadsdelen hade flyttats. Efter branden byggdes byggnaden upp igen och stod färdig 2021. Den nya byggnaden bedöms trots sin ringa ålder vara kulturhistoriskt värdefull och en del av Björholmens bebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Locklistpanel.
- Fönster med dess indelning.

· Takkupor.

· Enkupigt tegeltak.

· Ståndrännor.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras.

Saga 15 innan branden

Saga 16

Välbevarat äldre trähus uppfört under Björkholmens första utbyggnadsperiod 1680-1880. Byggnaden är en viktig del av den sammanhängande trähusbebyggelsen som ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Fregattgatans norra del. Trots moderniseringar genom åren har byggnaden behållit sin karaktär, med undantag för byte av takmaterial till nuvarande betongpannor. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadens bevarade volym.
- Putsad sockel.
- Äldre locklistpanel.
- Kraftig profilerad takfot som går in på gavlarna.

· Sadeltak.

· Äldre takfönster av järn.

· Äldre takkupa mot gården.

· Träfönster mot gatan, nyare men indelning och proportioner är anpassade till byggnadens karaktär.

· Äldre träfönster med hörnbeslag mot gården.

· Lunettfönster på gavlar.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Saga 21

Välbevarat flerbostadshus som uppfördes år 1925 och är den enda bevarade byggnaden från 1920-talet på Björkholmen. Byggnaden är ritad av arkitekt Gösta Ek. Modernisering har skett i etapper genom åren men byggnaden har ändå behållit sin enkla 1920-talskaraktär. Placeringen en bit in i kvarteret med förgård visar på tidens nya stadsbyggnadsideal där man frångick de traditionellt slutna kvarteren. Byggnaden med stadsmässig karaktär som vittnar om utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden förespråkade stenbyggnader istället för låg trähusbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Ursprunglig låg mur mot gata med förgård.
- Putsad fasad och sockel.
- Äldre träfönster i sockel.
- Tak med falsad bandtäckt röd plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Saga 22

Hus 1

Det enkla tidstypiska flerbostadshuset ritades av Anders Edblad och uppfördes år 1935 tillsammans med hus 2 norrut. Byggnaden representerar de bostadssociala åtgärder som staden vidtog under 1930-talet för att avhjälpa bostadsbristen och dåliga bostadsstandarden. Placeringen en bit in i kvarteret med förgård visar på tidens nya stadsbyggnadsideal där man frångick de traditionellt slutna kvarteren. Byggnadens värde ligger både i dess tidstypiska utformning som i dess koppling till bostadssociala åtgärder.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad fasad.
- Burspråk.
- Något svängd takvinkel.

· Fönsterindelning.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Hus 2

Tidstypiskt enkelt flerbostadshus ritat av Anders Edblad och uppfört år 1935 tillsammans med hus 1. Trots ovarsamt fönster- och portbyte är karaktären relativt välbevarad. Byggnaden representerar de bostadssociala åtgärder som staden vidtog under 1930-talet för att avhjälpa bostadsbristen och den dåliga bostadsstandarden. Placeringen en bit in i kvarteret med förgård visar på tidens nya stadsbyggnadsideal där man frångick de traditionellt slutna kvarteren. Byggnadens värde ligger både i dess tidstypiska utformning som i dess koppling till bostadssociala åtgärder.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Slätputsad fasad.
- Fönsterindelning.
- Något svängd takvinkel.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Saga 25-30

Radhus från år 1975. Radhusen är representativa för den fjärde etappen i Björkholmens bebyggelseutveckling då stadsdelen började omvandlas till ett attraktivt bostadsområde för barnfamiljer på 1970-talet. Byggnaderna är anpassade till

Björkholmens traditionella trähusbebyggelse, men har trots detta en egen tidstypisk stil. De är mycket välbevarade.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Betongelement i sockelvåning.
- Locklistpanel.
- Sidohängda träfönster med två lufter och spröjs.
- Mansardtak med svarta betongpannor.
- Långt nerdraget takfall med utskjutande takfot.
- Indragna entréer med glasparti och klinkerbeläggning.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i form av träbebyggelse från Björkholmens äldsta byggnadsperiod med inslag putsade flerbostadshus i två våningar från sekelskiftet 1900.

Svea 1

Gård med tillhörande uthus och trädgård. Bostadshuset står på en stensockel med timrad stomme i en våning och fasad klädd med panel, sannolikt uppfört tidigt 1800-tal. Huset genomgick modernisering och ändringar år 1953 men har trots det en mycket välbevarad karaktär och ett stort kulturhistoriskt och stadsbildsvärde. Taktäckningen byttes från röda betongpannor till falsad, bandtäckt och rödmålad plåt 2021. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad stensockel.
- Locklistpanel med vattbräda.
- Nyare träfönster.
- Nätta takkupor, röd plåt.

· Mansardtak.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea 2

Gård med tillhörande uthus och trädgård. Bostadshuset står på en stensockel med timrad stomme och fasad klädd med panel, sannolikt uppförd tidigt 1800-tal. Huset genomgick modernisering och ändringar år 1969 men har trots det en mycket välbevarad karaktär och ett stort kulturhistoriskt och stadsbildsvärde. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Murad stensockel på berg i dagen.

· Locklistpanel med vattbräda, knutlådor.

· Spegelindelad entrédörr (nyare).

· Rödmålad fasad mot gård.

· Skorsten i rött tegel mot gården.

· Länga på gården med liggande panel och murad putsad skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea 3

Bostadshus uppfört under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, ursprungligen i kvarteret Björkholmen men flyttat tillfälligt till Chapmansplan år 1969 för att år 1972 placeras permanent i Kv Svea. I samband med flyttningen ombyggdes huset till nuvarande utseende. Befintliga ytskikt är sannolikt till merparten från 1972. Byggnaden har ett miljöskapande värde.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Spröjsade träfönster med hörnbeslag.
- Locklistpanel, men modern.
- Knutfoder med kapitäl.
- Profilerad takfot.
- Vattbräda.

· Putsad gavel åt öster.

· Pulpettak på södra delen.

· Murad skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea 4

Låg stuga med gaveln ut mot gatan med uthus i vinkel inåt gården. Bostadshuset utgörs av en timrad stuga uppförd under perioden 1680–1880 och representerar den äldsta bebyggelsen på Björkholmen och är därmed kulturhistoriskt mycket värdefull. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög putsad stensockel.
- Locklistpanel.
- Äldre träfönster, spröjsade 2-luftsfönster.
- Plank och ingång längs vägen.
- Granittrappa.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea 9

Bostadshus uppfört år 1893 med reveterade fasader som år 1978 tilläggsisolerades och försågs med panelklädda fasader. Vindskuporna på taket tillkom 1897. Huset karaktär har förändrats genom tilläggsisoleringen men den övergripande sekelskifteskaraktären är bevarad.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolymen.
- Lågs putsad stensockel.
- Fönster vad gäller dimensioner och indelning.
- Mansardtak med takkupor, belagda med plåt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Svea 13

Ursprungligen en liten ryggåsstuga med gaveln ut mot gatan och uthus mot gården som troligtvis byggts om- och till under 1900-talet till nuvarande utseende. Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde utifrån des ålder som en representant för Björkholmens äldsta bebyggelse med den karaktäristiska placeringen med gavel mot gata. Byggnaden har en till stor del välbevarad karaktär från tidigt 1900-tal med bevarade fönster och liggande panel. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Liggande panel.
- Putsad sockel på berg i dagen.
- Sadeltak belagt med papp.

· Spröjsat tvåluftsfönster i trä.

· Uthus med liggande panel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster mot gatan har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Svea 23

Ursprungligen ett panelklätt bostadshus i 1 ½ våning som byggdes på och reveterades år 1898 i nyrenässans. Karakteristiskt för byggnaden är den markerade sockeln, de putsade fasaderna med putsdekor, gördelgesimsen och den markerade takfoten. Byggnaden med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmens andra byggandsfas under slutet av 1800-talet när en stor del äldre ryggåsstugor

höjdes och reveterades. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Fin sekelskifteskaraktär med putsad fasad, rusticering, omfattningar.

· Koppartak, bandtäckt.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Tapperheten

Litet kvarter med tre fastigheter, två äldre envånings trähus samt ett putsat flerbostadshus i tegel. Trähusen har tydlig sen 1800-talsprägel med panelarkitektur även om själva byggnaderna är äldre. Flerbostadshuset är en välbevarad exponent för 1930-talets bostadssociala strävanden.

Tapperheten 2, 7 och 8

Tre fastigheter som sitter ihop. Bostadshuset är ett trähus i en våning på murad och putsad sockel, locklistpanel, knutlådor och sadeltak med enkupigt tegel. Byggnaden är uppförd före 1881, dess panelarkitektoniska drag är sannolikt tillkomna mot slutet av 1800-talet. På fastigheterna finns även ett äldre hus med gavel mot Björkholmskajen mot norr som fick ny fasadbeklädnad 1975 då även mindre tillbyggnader och en terrass tillkom. Bostadshuset bedöms vara särskilt värdefullt från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Murad och putsad sockel
- Locklistpanel
- Träfönster
- Locklistpanel

- Figursågade fönsteromfattningar
- Enkupigt tegeltak
- Äldre dörr i plank med drakbandgångjärn

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga/ursprungliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Tapperheten 5

Flerbostadshus uppfört 1937 efter ritningar av Edblad. Byggnaden är murad i tegel och har en i huvudsak funktionalistisk karaktär med treluftsfönster och avsaknad av ornament men med vissa äldre arkitektoniska drag såsom brant

sadeltak, horisontell indelning med lister i fasad samt profilerad takfot. Fram tills nyligen fanns butikslokaler i bottenvåning, vilka murats igen och ersatts med bostäder. Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde som en exponent för Björkholmens tredje utbyggnadsfas och med en intressant arkitektonisk utformning där funktionalistisk arkitektur blandas med äldre arkitektoniska karaktärsdrag. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Putsad fasad indelad med horisontella lister
- Fönstersättning med treluftsfönster
- Sadeltak med tegel

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Tapperheten 6

Bostadshus uppfört före 1881 samt litet uthus med stor skorsten uppfört före 1904. Uthuset moderniserades 1959 och bostadshuset byggdes om 1978. Uthuset har relativt sentida inretts och försetts med fönster med mera. Bostadshuset har en äldre karaktär som främst manifesteras i volymen, vari dess kulturhistoriska värde tillsammans med byggnadens ålder sitter. Byggnaden har även ett stort stadsbildsvärde vid sin exponerade plats i kvartersstrukturen. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadernas volym
- Tegeltak
- Karaktären med liggande panel och fönsteromfattningar

Tre Kronor

Kvarteret utgörs av två byggnader; ett flerbostadshus och ett radhus, uppförda 1952 respektive 1964. Byggnaderna är karakteristiska för sin tid med välbevarad karaktär.

Tre Kronor 3

Flerbostadshus uppfört år 1952. Huset har anpassats till den sluttande terrängen och är uppdelat i byggnadskroppar som trappar av. Huset visar på stor omsorg i såväl gestaltning som materialval och detaljutformning. Teglet är murat med ett dekorativt rutnät på fasaden. Trapphusen är markerade i fasad med betonginramning och har stora fönsterpartier med dekorativa smidesräcken. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt byte av fönster och balkongfronter, men den är till sin helhetskaraktär välbevarad. Den är ett fint exempel på 1950-talets arkitektur som kännetecknas av en gedigen och saklig grundvolym med lekfulla tillägg i en variation av material. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Spritputsad sockel, brunmålad.

· Fasader i rött tegel indelade i kvadratiskt mönster med koppförband.

· Uppglasade trapphus markerade som vitmålade putspartier. Franska balkonger i svartmålat smide.

· Putsade burspråk.

· Utskjutande takutsprång med synliga sparrar.

· Sadeltak.

· Karakteristiska takkupor.

· Delvis indragna balkonger med kulörta balkongfronter.

· Tidstypiskt asymmetriska takfall.

· Uppglasade ekportar.

· Gatunummermarkörer.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Tre Kronor 4–8

Radhuslänga uppförd 1964 av HSB:s riksförbund. Byggnaden har putsade fasader och indragna balkonger mot gårdssidan. Radhusen är tidstypiska i sin utformning. Den enhetliga karaktären har i viss mån ändrats genom byte av takmaterial på del av längan, och vissa fönster har bytts ut. Helhetskaraktären är dock bibehållen.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Enhetlighet i material, färgsättning och fönsterutformning.
- Låg putsad sockel.
- Spritputsade fasader, vitmålade.
- Indragna entréer. Entrédörr med sidoglas.
- Tvåluftsfönster i trä, vitmålade.

- Indragna balkonger.
- Sadeltak.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga originalfönster bör bevaras och underhållas. Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara sidohängda tvåluftsfönster i trä med smäckra dimensioner på karm och båge.

Wasa

Kvarterets bebyggelse består av två äldre trähus i 1–2 våningar samt av tre flerbostadshus i 2-3 våningar, de senare tillkomna i slutet av 1800-talet resp. 1935. Bebyggelsen är koncentrerad till kvarterets södra och västra del. De två panelade trähusen (Wasa 2 och 5) samt de två reveterade bostadshusen (Wasa 1 och 3) är av kulturhistoriskt värde. De senare var ursprungligen envånings timmerbyggnader men påbyggdes 1888 resp. 1896 till nuvarande utseende. Byggnaderna speglar Björkholmens omvandling vid tiden kring sekelskiftet.

Wasa 1

Björkholmsstuga uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Stugan blev påbyggd och reveterad 1896 då byggnaden fick sitt nuvarande utseende med karaktär av klassicerande putsarkitektur och tidstypisk takform (mansardtak). Igensatt fönster på västra gaveln. Byggnaden med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmens andra byggandsfas under slutet av 1800-talet när en stor del äldre ryggåsstugor höjdes och reveterades. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym med mansardtak
- Slätputsad sockel

· Kalkputsade fasader med rusticerad sockelvåning, fönsterbröstningar och listverk

· Fönsterindelning

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wasa 3-4

Äldre björkholmsstuga som fick sin nuvarande tidstypiska utformning år 1888 då byggnaden byggdes till och reveterades. Byggnaden moderniserades och fick balkong 1963. Äldre gårdshus med träpanel. Byggnaden med stadsmässig karaktär vittnar om utvecklingen på Björkholmens andra byggandsfas under slutet av 1800-talet när en stor del äldre ryggåsstugor höjdes och reveterades. Byggnaden bedöms vara särskilt

värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Byggnadsvolym med mansardtak

· Putsad sockel

· Kalkputsade fasader med rusticerad sockelvåning, fönsterbröstningar och listverk

· Profilerad takfot

· Fönsterindelning

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wasa 5

Timrad och panelerad björkholmsstuga, gavelställd i en våning, uppförd under Björkholmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Byggnaden var föreslagen att byggas på och reveteras 1907 likt Wasa 1 och 3, vilket inte utfördes. Det fanns även planer på att bygga på och omgestalta det i en nationalromantisk stil 1915, vilket inte heller utfördes. Nuvarande fönster tillkomna efter 1983 med rätt indelning men illa anpassat material och utanpåliggande spröjs. En uppmätningsritning från 1914 visar fyrdelade tvåluftsfönster med spröjs och korspost. Byggnaden har byggts på mot norr relativt sentida. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Befintlig panel mot gatan.
- Kraftiga vindskivor.

- Knutlådor.
- Murad och putsad skorsten.
- Putsad sockel.
- Stuprör med skarpa vinklar.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning, exempelvis från uppmätningsritning från år 1914 i Byggnadsnämndens arkiv.

Wasa 6

Flerbostadshus uppfört 1935 efter ritningar av S. Ullén. Tidstypiskt funkishus med vissa klassicerande drag så som sadeltak och profilerad takfot. Säregen takkupa mot norr.

Ombyggnad 1981. Byggnaden är en av få funkisbyggnader på Björkholmen och ett viktigt tidslager i stadsbilden.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Byggnadsvolym
- Sadeltak med tegelpannor
- Säregen kopparinklädd takkupa mot norr

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Wasa 7

Timrat och panelerat bostadshus uppförd under holmens första utbyggnadsfas 1680-1880, sannolikt det tidigare spannet. Ovanvåningens fönster sannolikt från tidigt 1900-tal. Förändringar och moderniseringar under 1950- och 1960-tal, sannolikt främst invändigt. Byggnaden har genomgått ovarsamma förändringar efter 1983 med tilläggsisolering, ny dörr, borttagen äldre fyllnadsdörr i plank, en del fönsterbyten och betongpannor istället för tegel. Dess volym och övergripande karaktär är dock intakt. Takkupor och/eller takfönster är olämpliga på byggnaden. Tidigare fastighetsbeteckning var Wasa 2. Byggnadens kulturhistoriska värde ligger främst i dess ålder och bevarade volym. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Volym.

· Knutlådor.

· Befintliga fönster i ovanvåning, spröjsade i trä med mittpost och hörnbeslag.

· Murad och putsad skorsten.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning och hängning bör vara likt äldre dokumenterad utformning.

Wladislaw

Kvarteret innehåller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse från Björkholmens första utbyggnadsperiod 1680–1880, karaktäristisk trähusbebyggelse från 1800-talet samt inslag av flerbostadshus från 1900-talets första hälft.

Wladislaw 3-4

Flerbostadshus i tidstypisk jugend uppfört år 1910. Fasaden har ursprungligen troligtvis haft en mer dekorativt utsmyckad fasad än dagens. Byggnaden har genomgått ett ovarsamt fönsterbyte. Huset har främst ett miljöskapande värde samt som representant för utvecklingen på Björkholmen från sent 1800-tal då staden av brandsskyddsskäl uppmuntrade stenbyggnader istället för trähusbebyggelse.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Hög spritputsad sockel, gråmålad.
- Slätputsade fasader, målade i ljusgul kulör.
- Markerad och kraftigt profilerad takfot i puts.
- Takkupor, varav två med jugendornamentik.
- Mansardtak belagt med grönmålad plåt.

· Halvrunt trapphus mot gården.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Wladislaw 6

Ett flerbostadshus från år 1935 (Hus 1) och äldre trähus med tillhörande gårdshus (Hus 2).

Hus 1

Mycket välbevarat tidstypiskt flerbostadshus från 1935, ritat av Sigge Ullén, stadsarkitekt i Karlskrona 1935–1962. Karakteristiskt för byggnaden är de slätputsade fasaderna och det renodlade formspråket med omsorg i detaljutformningen. Byggnaden representerar de bostadssociala åtgärder som staden vidtog under 1930-talet för att avhjälpa bostadsbristen och dåliga

bostadsstandarden. Byggnaden bedöms utifrån dess höga bevarandegrad samt exponerade stadsbildsläge vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

- Sockel klädd med svart skiffer.
- Granitsteg vid entréer.
- Slätputsade fasader med gördellist, målade i ljusgul kulör.
- Ursprungliga träfönster, tvålufts, gråmålade.
- Balkonger (delvis förändrade).
- Profilerad takfot i puts.
- Brutet sadeltak belagt med rött enkupigt tegel.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Hus 2

Äldre träbyggnad uppförd under perioden 1680–1880 med tillhörande gårdshus. Förändring av byggnaderna och modernisering genomfördes under 1920–1930-talen. Byggnaderna representerar trots förändringar den äldsta bebyggelsen på Björkholmen är därmed kulturhistoriskt viktiga och ingår tillsammans med Wladislaw 9 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Fregattgatans norra del. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg putsad stensockel, gråmålad.

· Fasader med locklistpanel, gulmålade med vitmålade knutlådor.

· Kraftigt profilerad takfot i trä, vitmålad.

· Äldre träfönster med hörnbeslag, spröjsade vitmålade tvåluftsfönster. Vitmålade foder.

· Sadeltak belagt med rött tegel.

· Hög skorsten, murad i rött tegel.

· Lövsågad list längs takfot på gårdsflygel med pulpettak.

· Helhetsmiljön med trädgård och uthus.

Rekommendationer gällande fönster:

Befintliga träfönster bör underhållas och bevaras. Befintliga fönster har stor betydelse för byggnadens uttryck och kulturhistoriska värde. Vid eventuellt fönsterbyte bör nya fönster utföras lika befintliga avseende material, indelning, hängning samt dimensioner och profiler på karm och båge.

Wladislaw 9

Flerbostadshus uppfört under perioden 1880–1934 enligt inventering från år 1983. Möjligen kan huset vara äldre. Huset ingår tillsammans med Wladislaw 6 i den sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla miljön kring Fregattgatans norra del. Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull från kulturhistorisk synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta:

· Låg putsad stensockel, gråmålad.

· Fasader med liggande panel, gulmålade med vitmålade knutlådor.

· Kraftigt profilerad fotbräda och takfot i trä, vitmålad.

· Tidstypiskt trapphus mot gård tillbyggt under sent 1800-tal.

Rekommendationer gällande fönster:

Vid fönsterbyte ska nya fönster utformas med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Fönster bör vara i trä och ha smäckra dimensioner på karm och båge. Indelning bör vara likt befintligt utförande.

Arkitekturstilar

Inledning

Olika tiders arkitektur präglas av flera faktorer, som bland annat stilideal, hantverk- och materialkunnande, ekonomi, energikostnader med mera.

Byggnaderna i en stad utgör årsringar som tillsammans visar på en stads utveckling och framväxt. Det är viktigt att värna varje byggnads tidstypiska karaktärsdrag för att årsringarna fortsatt ska vara tydligt urskiljbara. Varje arkitekturstil har kvaliteter som är värdefulla att bevara.

Nedan listas ett urval av de karaktärsdrag som är utmärkande för de olika arkitekturstilarna. Finns det kunskap om byggnadens arkitekturstil underlättas möjligheten för att följa varsamhetskravet och förvanskningsförbudet i Plan- och bygglagen. För att ge exempel på byggnader inom respektive arkitekturstil så visas lokala exempel på byggnader inom det inventerade området.

De arkitekturstilar som är omnämnda i Bevarande- och utvecklingsplanen är;

- Traditionell
- Nyklassicism
- Sekelskifte
- Jugend
- Nationalromantik
- 20-talsklassicism
- Funkis
- 40-talsstil
- 50-talsstil
- Modernism
- Postmodernism
- Nyfunkis

Denna indelning har gjorts i likhet med ett flertal andra kulturmiljöprogram i landet för att få en likhet. Källor till avsnittet: "Tidstypiskt. Arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880-1980” av Cecilia Björk och Laila Reppen, Höganäs kulturmiljöweb och Västerviks kulturmiljöprogram.

Traditionell

Traditionell stil har byggnader som inte ger uttryck för någon arkitekturstil utan deras uttryck kommer av det traditionella byggnadssättets material och metoder. Tiden före 1800-talets mitt representeras stilen av enklare boningshus och magasinsbyggnader. De hade synligt timmer eller skiftesverk, de kunde också vara panelklädda, putsade eller i tegel men då utan särskilda dekorationer. I Karlskrona återfinns byggnadsstilen till stor del bland Björkholmens mindre stugor och bland magasins- och ekonomibyggnader. Björkholmsstugorna är timrade vinkelställda ryggåsstugor med panel i olika kulörer.

Karaktärsdrag:

- Enkel utformning och enkla material
- Magasins- och ekonomibyggnader målade i röd slamfärg
- Naturstenssockel
- Timrade byggnader

Björkholmsstuga, Dristigheten 10

Nyklassicism

Den nyklassicistiska stilen fanns från senare delen av 1700-talet ända fram till cirka 1880. Den förekom till en början i högreståndsmiljöer och kyrkor men blev efterhand allt vanligare.

Karaktärsdrag:

- Symmetriskt och regelbundet uppbyggd fasad
- Vanliga fönster; tvåluft med tre rutor i varje, korspost eller T-post
- Regelbunden fönstersättning
- Markerat mittparti
- Putsade fasader
- Flacka tak täckta med falsad plåt
- Symmetriska fasadutsmyckningar i form av kapitäl, pilastrar och listverk
- Ofta ljusa fasadkulörer
- Dubbelportar

Sekelskifte

Sekelskifte är ett samlingsbegrepp för de arkitekturstilar som var vanliga kring sekelskiftet 1900, mellan nyklassicism och jugend.

Här fanns flera så kallade nystilar som nyrenässans, nybarock och sekelskiftets egen blandade stil. Arkitekterna hämtade influenser från tidigare arkitekturstilar som gotik, renässans och barock. Byggnadernas fasader utformades vanligen asymmetriskt med en variation i fönstersättning. På Trossö finns ett flertal exempel på byggnader uppförda i de stilar som var rådande vid sekelskiftet 1900.

Karaktärsdrag:

- Fasader i puts, tegel och natursten (ofta i kombination)
- Stor formrikedom
- Kraftiga uttryck
- Asymmetriska fasader
- Omfattande listverk
- Mönstermurning
- Konstruktionsdetaljer framhävs, som till exempel fönstervalv
- Fönster med mittpost, tvärpost och hel övre luft
- Torn, frontoner
- Branta tak täckta med falsad plåt
- Kulörer som efterliknar stenmaterial
- Rektangulära eller bågformiga fönster
- Historiserande och rikt dekorerade portar med smidesgaller och glaspartier
- Rundade hushörn

Jugend

Jugendstilen var vanlig under tiden 1900-1910 och inspirerades av naturens mjukt svängda och oregelbundna former. Det var en ny arkitekturstil som inte utgick från tidigare ideal. I Skandinavien och Tyskland kallades den här nya stilen för jugend medan i de flesta andra länder fick den den franska benämningen art nouveau. I Sverige slog stilen igenom i och med Stockholmsutställningen år 1897.

Karaktärsdrag:

- Korspostfönster med småspröjsade överrutor
- Stiliserande ornament med inspiration från växtriket
- Slätputsade fasader, ibland med spritputsade partier
- Mjuka och välvda former
- Ljusa fasadkulörer
- Horisontella fasadindelningar
- Rundade hörn, ofta markerad genom kupoltak

- Burspråk
- Utsmyckade balkonger med svarta smidesräcken i stiliserade blomstermotiv
- Dekorativa kakelplattor
- Framträdande tak täckta med falsad plåt, kopparplåt eller glaserat tegel
- Portal med glasad pardörr och överljus

Skärmtak över entrén till Varmbadhuset,
Nauckhoff 16, i en mycket karakteristik jugendstil.

Entré i jugend, Ehnemark 1.

Nationalromantik

Nationalromantiken blev vanlig under 1910-talet. Stilen tog avstånd från det böljande och organiska formspråk som var kännetecknade för jugend. Inspiration för nationalromantiken var den äldre byggnadstraditionen i Sverige, allt från Vasatidens slott och borgar till böndernas knuttimrade hus.

Karaktärsdrag:

- Stramare arkitektur än den tidigare jugendstilen
- Hela ytor utan listverk
- Fasader av mörkt tegel
- Brutna och branta tak vanligtvis täckta av rött enkupigt lertegel
- Massiv och sluten arkitektur
- Burspråk
- Fönster grupperade efter rumsindelning
- Småspröjsade fönster

- Massiva dubbelportar i trä med stenomfattningar

Port, Hogland 23

20-tals klassicism

1920-talets arkitektur utformades under efterkrigstiden och trädgårdsstaden blev det nya idealet. Stilen kallas även för Swedish grace.

Karaktärsdrag:

- Slutna kvarter
- Symmetrisk arkitektur
- Markering av knutar, entréer, sockel och gavelspetsar
- Sparsmakad stil med få och återhållsamma utsmyckningar med klassiska förebilder
- Horisontell list ovanför bottenvåningen och under översta våningen
- Sadeltak täckta med tegel eller falsad plåt
- Regelbundet placerade fönster
- Tvåluftsfönster med tre rutor i varje båge
- Markerade fönsteromfattningar
- Små balkonger eller franska balkonger mot gatan
- Slätputsade fasader
- Fasadkulörer i gult, grönt, rött och grått

Funkis

Funktionalismen slog igenom i Sverige i samband med Stockholmsutställningen 1930. Byggnaderna skulle vara funktionella och det innebar att fasaderna blev avskalade och utan dekorationer. Stilen kännetecknas istället av en estetik som bygger på enkla geometriska former som kuber, cirklar och rektanglar.

Karaktärsdrag:

- Asymmetrisk fönstersättning
- Ljusa fasadkulörer, ofta vita, gröna eller gula
- Burspråk
- Vertikala balkongrader
- Flacka sadeltak
- Två- och treluftsfönster utan spröjs
- Slätputsade fasader
- Ljusa fasadkulörer

- Stora hörnfönster och hörnbalkonger

Lindblad 24

40-talsstil

Under 1940-talet skedde en övergång från den enkla funktionalismen till en arkitektur som mer betonade material och detaljer. Det blev vanligt med lamellhus i tre våningar med raka volymer och brantare sadeltak. Fasaderna utformades med en regelbundenhet i fönstersättning och entréplacering.

Karaktärsdrag:

- Fasader i slätputs eller tegel
- Fasader i spritputs med ljusare slätputs runt fönster under 40-talets senare del
- Sadeltak med tvåkupigt tegel
- Regelbunden placering av fönster
- Tvåluftsfönster
- Mindre fönster än funkisen, bland annat på grund av energiskäl
- Glasade balkongdörrar och sidohängda perspektivfönster i vardagsrum
- Balkonger till alla lägenheter, utanpåliggande och sidolagda
- Balkongfronter i sinuskorrugerad plåt
- Mörka fasadkulörer
- Portar i ädelträ och glas
- Grannskapsenheter

Port, Balder 26, Björkholmen

50-talsstil

Under 1950-talet infördes statliga bostadslån för att få igång bostadsbyggandet. Tanken om ABC-staden föddes, där arbete, bostad och centrum skulle planeras tillsammans. Arkitekturen blev återigen rikare på former där de olika fasaddelarna artikuleras genom olika material.

Karaktärsdrag:

- Dova kulörer med ljusare dekorationer som delar i fasaden i mönster
- Markeringar i fasaden av spritputs
- Rött och gult fasadtegel
- Mönstermurning runt fönster och entréer
- Sadeltak täckta med lertegel
- En- och tvåluftsfönster
- Dekorativt utformade fönster, till exempel i trapphus
- Balkonger eller franska balkonger till alla lägenheter

- Portar i ädelträ och glas

Balkong, af Klint 19

Välbevarad 50-talsport, Kanonen 2

Modernism

Modernism benämns de byggnader som inte har 1950-talets rika formspråk utan som är mer rationella i sin utformning.
Tidsmässigt finns dessa från slutet av 1950-talet och under hela 1960- och 1970-talet.

Karaktärdrag:

- Storskaligt formspråk
- Betong
- Upprepade fasadutformningar och få utsmyckningar
- Flacka tak
- Släta fasader med tegelbeklädnad eller spritputs
- Horisontella eller vertikala band i plåt
- Gråa fasadkulörer
- Fasadelement i betong

Postmodernism

Postmodernismen var en reaktion på modernismens enformighet, särskilt hos flerbostadshusen och kontorskomplexen. Arkitekterna var kritiska mot modernismens enkelriktade fasader och omväxling eftersträvades. Postmodernismen blev mer färg- och formrik, och det arkitektoniska uttrycket blev rikare.

Karaktärsdrag:

- Varierad arkitektur
- Avläsbara rumsbildningar
- Burspråk, utskjutande delar och takuppbyggnader
- Lekfulla dekorer
- Fasader indelade i fält med olika kulörer
- Flacka eller branta sadeltak täckta med betongpannor eller målad plåt
- Varierande fönstertyper

- Fasader i puts eller tegel
- Fasadkulörer i pastellfärger
- Glaspartier

Nyfunkis

Nyfunkis är en stil som blev populär i slutet av 1900-talet och under 2000-talets första decennier. Stilen lånar mycket från funktionalismen och 1960-talets modernism.

Karaktärsdrag:

- Kubiska former
- Pulpettak eller platta tak
- Släta putsade fasader
- Ljusa fasadkulörer
- Stora fönsterpartier

Bevara och utveckla

Varsamhet, förbud mot förvanskning och lovplikt

I Plan- och bygglagen (PBL) 8 kap 13 § gällande förbud mot förvanskning står att en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Detta gäller även en annan anläggning än en byggnad, om anläggningen omfattas av krav på bygglov, tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser, allmänna platser och bebyggelseområden.

Vid bedömningen av om en byggnad ska anses vara särskilt värdefull, ska en prövning göras mot följande kriterier:

1. Byggnaden tydliggör tidigare samhällsförhållanden genom att den

a) representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt,

b) belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor,

stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster, eller

c) har representerat en för lokalsamhället viktig funktion eller verksamhet.

2. Byggnaden tydliggör samhällsutvecklingen genom att den

a) genom sin funktion illustrerar ett väsentligt skeende eller en väsentlig samhällsföreteelse,

b) har tjänat som förebild eller på annat sätt varit uppmärksammad i sin samtid, eller

c) präglas av en stark arkitektonisk idé.

3. Byggnaden i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

4. Byggnaden värderas högt i ett lokalt sammanhang genom att den har haft stor betydelse

a) i ortens sociala liv,

b) för ortens identitet, eller

c) i lokala traditioner.

Byggnaden kan anses vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt genom att den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på

1. arkitektonisk gestaltning,

2. i utförande och materialval, eller

3. i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

Byggnaden kan anses vara särskilt värdefull från miljömässig synpunkt genom att den utgör en del av en miljö som uppfyller kriterierna i första stycket.

För att en byggnad ska anses vara särskilt värdefull ska byggnaden särskilt väl belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang ha få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, ska anses vara särskilt värdefulla om inte något talar däremot. (BFS 2024:11, 4 kap.5 §)

Vid prövning av om en åtgärd medför en förvanskning bör det klarläggas om åtgärden förändrar byggnadens karaktärsdrag eller skadar någon av de egenskaper som ligger till grund för byggnadens eller områdets kulturvärden. Utbyte av byggnadsdelar ska utföras med material och hantverksteknik som är anpassad till byggnadens ålder och karaktär. Vissa anpassningar får dock ske för att kunna tillgodose utformningskraven och de tekniska egenskapskraven samt för att upprätthålla funktionen hos de tekniska systemen på en acceptabel nivå. (Boverkets författningssamling (BFS) 2024:11, 4 kap 4 §)

Det bör poängteras att förvanskningsförbudet inte är ett förbud mot att förändra. Varsamma förändringar som respekterar en byggnads karaktär och kulturhistoriska värden kan många gånger genomföras.

I PBL 8 kap 17 § står att ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Varsamhetskraven gäller all bebyggelse och alla åtgärder, oavsett om de är lovpliktiga eller inte. Ansvaret ligger på fastighetsägaren.

För att en åtgärd ska anses vara varsam bör den respektera byggnadens karaktär avseende:

- proportioner, form och volym,

- materialval och utförande,
- färgsättning, och
- detaljomsorg och detaljeringsnivå.

Den bör också ta hänsyn till detaljer som är väsentliga för byggnadens karaktär och de egenskaper som har betydelse för boende- och brukarkvaliteter. (BFS 2024:11, 4 kap. 3 §)

De byggnadsverk, allmänna platser och bebyggelseområden som är särskilt värdefulla ska kommunen redovisa i översiktsplanen. Här ska även framgå kommunens syn på vilken hänsyn som krävs för att tillvarata de särskilda värdena. Inom dessa områden gäller en utökad lovplikt för vissa åtgärder som inte kräver bygglov enligt huvudregeln. Det gäller nybyggnad, tillbyggnad, inredning av ytterligare bostad i ett enbostadshus och fasadändring. Även för anläggningar som är särskilt värdefulla men inte omfattas av någon skyddsbestämmelse krävs utökad lovplikt. Detsamma gäller om en åtgärd på en anläggning vidtas inom en allmän plats eller ett bebyggelseområde som är särskilt värdefullt och åtgärden påverkar områdets karaktär eller byggnadsverkets yttre karaktärsdrag. En utökad lovplikt gäller även för att sätta upp, flytta eller väsentligt ändra en skylt eller en ljusanordning inom en allmän plats eller ett bebyggelseområde som är särskilt värdefullt och åtgärden påverkar områdets karaktär eller byggnadsverkets yttre karaktärsdrag.

Enligt 1 kap. 4 § definieras fasadändring enligt följande; ”En ändring av en byggnad som innebär att byggnaden byter kulör, fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial eller att byggnadens yttre karaktärsdrag påverkas på annat sätt” För särskilt värdefulla byggnader och anläggningar krävs bygglov för dessa fasadändringar.

Bygglovsplikten som gäller för särskilt värdefulla byggnader, bebyggelseområden, tomter, allmänna platser och anläggningar innebär att fastighetsägare och kommun får ett tillfälle att i dialog hitta lösningar på förändringar i världsarvets byggnader och miljöer. Bygglovsplikten innebär i sig inte ett hinder från

förändringar utan lämplighet, utformning, materialval med mer prövas i det enskilda fallet genom dialog.

Rivningslov krävs från 1 december 2025 även utanför detaljplanelagt område om byggnaden eller anläggningen är särskilt värdefull eller ligger inom ett särskilt värdefullt område.

Klassificering av byggnader

Bebyggelsen har delats in i fem värderingskriterier vilka framgår av kulturmiljökartan när man klickar på värdering. Då det endast är Trossö och Björkholmen som är inventerad på bebyggelsenivå så är det där som den kulturhistoriskt värdefulla och särskilt värdefulla bebyggelsen är utpekad. Dessa värderingskriterier förekommer självklart även i de övriga stadsdelarna men är där inte utpekade.

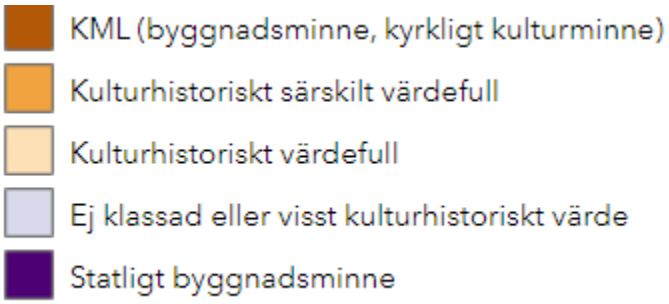
Den bebyggelse som benämns som kulturhistoriskt särskilt värdefull är den bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och omfattas av förvanskningsförbudet i PBL 8:13.

Den bebyggelse som benämns kulturhistoriskt värdefull har höga kulturhistoriska värden och miljöskapande värden som lyfts i bebyggelseinventeringen. Denna bebyggelse omfattas likt all annan bebyggelse av varsamhetskraven i PBL 8:17.

Bebyggelsen som benämns KML och Statligt byggnadsminne är de byggnader som omfattas av ett statligt skydd enligt Kulturmiljölagen eller Förordningen om statliga byggnadsminnen. Samtliga byggnadsminnesbeslut för de enskilda byggnadsminnena som skyddas enligt Kulturmiljölagen går att nå genom kulturmiljökartan.

Bebyggelsen som benämns som ej klassad eller visst kulturhistoriskt värde kan utanför det inventerade området Trossö och Björkholmen innehålla bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och kulturhistoriskt särskilt värdefull. En

värdering utanför inventerat område görs i samband med till exempel en bygglovsprövning.

Kommunens riktlinjer

Nedanstående riktlinjer är kommunens generella riktlinjer gällande staden som helhet samt för enskilda byggnader. Dessa grundar sig i stadens utpekade värden, riksintresset, världsarvet och lagkraven i Plan- och bygglagen. Mer specifika riktlinjer för staden går att utläsa i de 25 olika stadsdelsanalyserna samt i kartan under lagret ”Bevarande och utveckling". För enskilda byggnader finns specifika riktlinjer gällande de inventerade byggnaderna på Trossö och Björkholmen under rubriken ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta”.

Vid konkreta ärenden görs alltid en bedömning från fall till fall. I samband med övergripande planerings- och utvecklingsfrågor behöver många olika intressen vägas samman.

Generella riktlinjer för staden

De generella riktlinjerna för staden är överensstämmande med länsstyrelsens riktlinjer för riksintresset och återfinns i deras kunskapsunderlag.

- **Stadsplanen** är känslig för förändringar av gatustrukturen, kvartersindelningen, eller breddningar/inskränkningar av gaturummens bredd. Kungsgatans roll som stadens mittaxel, som binder ihop de norra delarna av Trossö med den militära staden, samt de för stadsplanen karaktäristiska strålgatorna bör upprätthållas och lyftas.

- **Stortorgets** yta och öppenhet med den omgivande bebyggelsens monumentala karaktär är känsligt för tillskott eller förändringar som minskar den storslagna öppenheten.

- Den till topografin anpassade **stadssiluetten** med den dominerande Fredrikskyrkan på Trossös högsta punkt är känslig för bebyggelse som bryter upp den jämna skalan, försvårar läsbarheten av öns särpräglade topografi eller som utmanar kyrkornas dominans.

- **Samlade stråk av äldre bebyggelse**, träbebyggelse och värdefulla gårdsmiljöer på Trossö, till exempel längs Hoglands parks västra sida eller vid Fisktorget/Borgmästarkajen, kan vara känsliga för ny bebyggelse som bryter av i skala och karaktär. Äldre gårdsmiljöer med en mångfald av gårdshus är generellt sett känsliga för rivningar eller ombyggnationer som innebär att mångfalden minskar. Enstaka inslag av äldre bebyggelse och träbebyggelse bör bevaras och underhållas.

- **Björkholmens småskaliga tomtindelning och bebyggelsestruktur** är känslig för ny bebyggelse som bryter av i skala, struktur och höjd. Området har successivt vuxit fram och präglas av småskalig bebyggelse från olika tider, det är därför relativt tåligt för nya kompletteringar så länge dessa följer områdets skala och struktur. Områdets särpräglade topografi och de öppna utblickarna mot omgivande vatten ska fortsatt vara läsbart.

- **Mötet mellan den civila staden och den militära staden** är särskilt tydlig längs med Vallgatan, Varvsgatan, längs med paradgatorna Amiralitetsgatan/Alamedan och kring Amiralitetsparken. Gatornas sträckning och bredd och de kvarvarande delarna av sträckningsmuren bör bevaras. Hänsyn bör tas till kontrasten mellan den civila stadens mindre volymer och heterogena karaktär och den militära stadens stora volymer längs med Vallgatan och runt Amiralitetsparken

Generella riktlinjer för byggnader

Kulturhistoriskt särskilt värdefull byggnad

- **Fasad och tak.** Fasad och tak får inte genomgå förändringar som ändrar byggnadens karaktärsdrag.

- **Fönster**. Utgångspunkten är att befintliga fönster som är ursprungliga eller överensstämmer med byggnadens arkitektur ska bevaras och underhållas. Vid ett eventuellt fönsterbyte ska de nya fönstren ha samma utförande avseende material, fönsterglas, dimensioner, utseende och hängning. Plastfönster eller aluminiumbeklädnad tillåts inte där det tidigare varit träfönster. Energi- och bulleråtgärder ska ske genom renovering och tätning av befintliga fönster samt eventuellt montering av energiglas i innerbågen. Undantag får inte göras mot gårdsfasad.

- **Portar och entréer.** Ursprungliga portar och entréer till byggnader eller gårdar ska bevaras och underhållas. Är det nödvändigt med ett byte ska den nya porten få samma utformning vad gäller utseende och material så att byggnadens och miljöns värden bibehålls.

- **Balkonger**. Balkongers placering, storlek och utformning är vanligtvis en betydande del av en byggnads arkitektur och karaktärsdrag. Ursprungliga balkonger ska därför värnas. Förstoringar och inglasningar ändrar byggnadens karaktär och ska därmed undvikas.

- **Färgsättning**. Vid ommålning ska så långt som möjligt en ursprunglig färgsättning användas. Det är av största vikt att en för byggnadens och bebyggelsemiljöns traditionsenlig färgsättning används.

- **Utökad lovplikt.** Det krävs bygglov, så kallad utökad lovplikt, för vissa åtgärder som inte kräver bygglov enligt huvudregeln om de avser en byggnad, bebyggelseområde, tomt eller en allmän plats som är särskilt värdefull. Det gäller nybyggnad, tillbyggnad, inredning av ytterligare bostad i ett enbostadshus och fasadändring.

- **Underhåll.** Byggnader ska underhållas med traditionella metoder och material eller metoder och material typiska för

byggnadens tillkomsttid. Äldre material ska i möjligaste mån bevaras.

- **Innergårdar**. Gårdsbebyggelse ska vårdas och bevaras.

- **Solceller.** Att montera solceller på en byggnad med särskilt höga kulturhistoriska värden kräver lov. Detta gäller även inom eller i anslutning till områden som är av riksintresse för totalförsvaret.

- **Inom Trossö och Björkholmen.** Uppmärksamma de byggnadsdelar och karaktärsdrag som utpekats i bebyggelseinventeringen.

Kulturhistoriskt värdefull byggnad

- **Fasad och tak.** Fasad och tak får inte genomgå ovarsamma förändringar.

- **Fönster**. Utgångspunkten är att befintliga fönster som är ursprungliga eller överensstämmer med byggnadens arkitektur ska bevaras och underhållas. Vid ett eventuellt fönsterbyte ska de nya fönstren ha samma utförande avseende material, fönsterglas, dimensioner, utseende och hängning. Plastfönster eller aluminiumbeklädnad tillåts inte där det tidigare varit träfönster. Energi- och bulleråtgärder ska ske genom renovering och tätning av befintliga fönster samt eventuellt montering av energiglas i innerbågen.

- **Portar och entréer.** Ursprungliga portar och entréer till byggnader eller gårdar ska bevaras och underhållas. Är det nödvändigt med ett byte ska den nya porten få samma utformning vad gäller utseende och material så att byggnadens och miljöns värden bibehålls.

- **Balkonger**. Balkongers placering, storlek och utformning är vanligtvis en betydande del av en byggnads arkitektur och karaktärsdrag. Ursprungliga balkonger ska därför värnas. Förstoringar och inglasningar ändrar byggnadens karaktär och ska därmed undvikas.

- **Färgsättning**. Vid ommålning ska man sträva efter att en för byggnadens och bebyggelsemiljöns traditionsenlig färgsättning används.

- **Underhåll.** Byggnader ska underhållas med traditionella metoder och material eller metoder och material typiska för byggnadens tillkomsttid. Äldre material ska i möjligaste mån bevaras.

- **Innergårdar**. Gårdsbebyggelse ska vårdas och bevaras.

- **Solceller.** Att montera solceller på en byggnad med höga kulturhistoriska värden kräver lov när byggnaden ligger inom ett bebyggelseområde med särskilt höga kulturhistoriska värden. Detta gäller även inom eller i anslutning till områden som är av riksintresse för totalförsvaret.

- **Inom Trossö och Björkholmen.** Uppmärksamma de byggnadsdelar och karaktärsdrag som utpekats i bebyggelseinventeringen.

KML (byggnadsminne, kyrkligt kulturminne) och Statligt byggnadsminne

Byggnadernas hanteras av Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet enligt byggnadsminnesbesluten. Från kommunens sida hanteras de likt Kulturhistoriskt särskilt värdefull byggnad, se ovan.

Ej klassad eller visst kulturhistoriskt värde

För all bebyggelse gäller varsamhetskraven enligt PBL 8 kap 17 § vilket innebär att man ska ta hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och ta till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden i samband med ändringar. Denna klassificering av byggnader kan utanför det inventerade området Trossö och Björkholmen innehålla bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och kulturhistoriskt särskilt värdefull. En värdering utanför inventerat område görs i samband med till exempel en bygglovsprövning.

Vad säger lagen?

I Plan- och bygglagen (PBL) finns ett antal paragrafer som skyddar miljöers och byggnaders kulturvärden. Nedan listas några av de mest väsentliga gällande prövning kopplat till kulturmiljövärden. Kulturmiljövärde är ett allmänt intresse som det ska tas hänsyn till i prövning av frågor enligt PBL.

PBL 1 kap 4 § Syfte, innehåll och definitioner

I denna lag avses med fasadändring: en ändring av en byggnad som innebär att byggnaden byter kulör, fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial eller att byggnadens yttre karaktärsdrag påverkas på annat sätt.

PBL 2 kap 6 § Allmänna och enskilda intressen

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

PBL 3 kap. 5 § Översiktsplanens innehåll

Av översiktsplanen ska även följande framgå:

4. sådana särskilt värdefulla byggnadsverk, allmänna platser och bebyggelseområden som avses i 8 kap. 13 § samt kommunens syn på vilka hänsyn som krävs för att tillvarata de särskilda värdena

PBL 4 kap 16 § Placering, utformning och utförande av byggnadsverk och tomter

I en detaljplan får kommunen

1. bestämma placering, utformning och utförande av byggnadsverk och tomter,
2. i fråga om byggnadsverk bestämma de preciserade krav som behövs för att följa kraven på varsamhet enligt 2 kap. 6 § tredje stycket och 8 kap. 17 och 18 §§,
3. bestämma om skydd för sådana särskilt värdefulla byggnadsverk, tomter, bebyggelseområden och allmänna platser som avses i 2 kap. 6 § tredje stycket och 8 kap. 13 §,
4. bestämma att byggnadsverk som omfattas av förbudet mot förvanskning enligt 8 kap. 13 § inte får rivas, och
5. i fråga om andra ändringar av byggnader än tillbyggnader bestämma sådana krav på byggnadsverk som avses i 16 kap. 2 och 5 §§ och bestämma undantag från sådana krav.

PBL 4 kap 42 § Områdesbestämmelser

Genom områdesbestämmelser får kommunen i samband med en reglering enligt första stycket 2 eller 4 även reglera skydd för sådana särskilt värdefulla byggnadsverk, tomter och bebyggelseområden som avses i 2 kap. 6 § tredje stycket och 8 kap. 13 § samt för sådan mark för gemensam användning som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

PBL 8 kap 13 § Förbud mot förvanskning

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. en annan anläggning än en byggnad, om anläggningen omfattas av krav på bygglov,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.

PBL 8 kap 14 § Underhåll och varsamhet

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i

huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

PBL 8 kap 17 § Underhåll och varsamhet

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

PBL 8 kap 18 § Underhåll och varsamhet

Det som gäller i fråga om ändring och flyttning av en byggnad enligt 17 § ska tillämpas också på ändring och flyttning av en annan anläggning än en byggnad, om anläggningen omfattas av krav på bygglov.

PBL 9 kap 37 § Bygglov för särskilt värdefulla byggnader eller i särskilt värdefulla områden

Det krävs bygglov för nybyggnad, tillbyggnad, inredning av ytterligare en bostad i ett enbostadshus eller fasadändring, om

1. åtgärden avser en byggnad som omfattas av bestämmelser om skydd för särskilda värden i en detaljplan enligt 4 kap. 16 § 3 eller i områdesbestämmelser enligt 4 kap. 42 § andra stycket,
2. åtgärden avser en särskilt värdefull byggnad enligt 8 kap. 13 § första stycket som inte omfattas av sådana bestämmelser som avses i 1,
3. åtgärden vidtas inom en tomt, en allmän plats eller ett bebyggelseområde som omfattas av bestämmelser om skydd för särskilda värden i en detaljplan enligt 4 kap. 16 § 3 eller i områdesbestämmelser enligt 4 kap. 42 § andra stycket, eller
4. åtgärden vidtas inom en allmän plats eller ett bebyggelseområde som är ett sådant särskilt värdefullt område som avses i 8 kap. 13 § andra stycket 3 eller 4 utan att omfattas av sådana bestämmelser som avses i 3.

PBL 9 kap 38 § Bygglov för särskilt värdefulla anläggningar eller i särskilt värdefulla områden

Det krävs bygglov för

1. att utomhus flytta eller väsentligt ändra en annan anläggning än en byggnad, om anläggningen omfattas av bestämmelser om skydd för särskilda värden i en detaljplan enligt 4 kap. 16 § 3 eller i områdesbestämmelser enligt 4 kap. 42 § andra stycket, eller

2. en åtgärd som avses i 19-31 §§ men som enligt de bestämmelserna inte kräver bygglov på grund av anläggningens storlek eller på grund av undantag i 20, 23, 26 eller 29 §, och för att sätta upp, flytta eller väsentligt ändra en skylt eller en ljusanordning, om

a) åtgärden avser en särskilt värdefull anläggning enligt 8 kap. 13 § andra stycket 1 som inte omfattas av sådana bestämmelser som avses i 1, eller

b) åtgärden vidtas inom en allmän plats eller ett bebyggelseområde som är ett sådant särskilt värdefullt område som avses i 8 kap. 13 § andra stycket 3 eller 4 och påverkar områdets karaktär eller byggnadsverkets yttre karaktärsdrag.

PBL 9 kap 43 § Rivningslov inom detaljplan

I ett område som omfattas av en detaljplan krävs det rivningslov för att riva

1. en byggnad eller en del av en byggnad, eller

2. hela eller del av en sådan annan anläggning än en byggnad som

a) i detaljplanen omfattas av ett förbud mot rivning, eller

b) är en sådan särskilt värdefull anläggning som avses i 8 kap. 13 §.

PBL 9 kap 44 § Rivningslov utanför detaljplan

I ett område som inte omfattas av en detaljplan krävs det rivningslov för att riva

1. hela eller del av ett byggnadsverk som i områdesbestämmelser omfattas av ett krav på rivningslov eller ett förbud mot rivning,

2. hela eller del av ett sådant byggnadsverk som avses i 8 kap. 13 §, eller

3. hela eller del av en byggnad inom ett sådant särskilt värdefullt bebyggelseområde som avses i 8 kap. 13 §.

PBL 9 kap 45 § Rivningslov

Trots 43 § 1 krävs det inte rivningslov om byggnaden eller byggnadsdelen

1. har uppförts med stöd av ett tidsbegränsat bygglov enligt 39 § eller ett bygglov för ändamål av säsongskaraktär enligt 40 §, eller
2. får uppföras utan bygglov och byggnaden inte är en sådan särskilt värdefull byggnad eller ligger inom ett sådant särskilt värdefullt bebyggelseområde som avses i 8 kap. 13 §.

PBL 9 kap 56 § Förutsättningar för bygglov inom detaljplan

Bygglov ska ges för en åtgärd i ett område som omfattas av en detaljplan, om

1. den fastighet och det byggnadsverk som åtgärden avser
   a) överensstämmer med detaljplanen,
   b) avviker från detaljplanen men detaljplanens genomförandetid har gått ut för minst femton år sedan, eller
   c) avviker från detaljplanen men avvikelsen har godtagits vid en tidigare bygglovsprövning eller fastighetsbildning enligt 3 kap. 2 § fastighetsbildningslagen (1970:988),
2. åtgärden inte strider mot detaljplanen,
3. åtgärden inte måste avvakta att genomförandetiden för detaljplanen börjar löpa, och
4. åtgärden uppfyller de krav som följer av 2 kap. 6 § första stycket 1 och 5 och tredje stycket, 8 och 9 §§ och 8 kap. 1 §, 2 § första stycket, 3, 6, 7 och 9-11 §§, 12 § första stycket och 13, 17 och 18 §§ och frågan inte redan är avgjord genom detaljplanen.

Vid bedömningen enligt första stycket 1 a och 2 ska hänsyn inte tas till åtgärder som enligt 10 kap. 2 a § får strida mot en detaljplan.

PBL 9 kap 57 § Förutsättningar för bygglov utanför detaljplan

Bygglov ska ges för en åtgärd i ett område som inte omfattas av en detaljplan, om åtgärden

1. inte strider mot områdesbestämmelser,
2. inte förutsätter planläggning enligt 4 kap. 2 eller 3 §, och
3. uppfyller de krav som följer av 2 kap. och 8 kap. 1 §, 2 § första stycket, 3, 6, 7 och 9-11 §§, 12 § första stycket och 13, 17 och 18 §§ och frågan inte redan är avgjord genom områdesbestämmelser eller förhandsbesked.

Vid bedömningen enligt första stycket 1 ska hänsyn inte tas till åtgärder som enligt 10 kap. 2 a § får strida mot områdesbestämmelser.

PBL 9 kap 75 § Förutsättningar för rivningslov

Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser ett byggnadsverk eller en del av ett byggnadsverk som inte omfattas av rivningsförbud i en detaljplan eller områdesbestämmelser.

PBL 9 kap 76 § Förutsättningar för rivningslov

Trots 75 § får rivningslov inte ges om byggnadsverket bör bevaras på grund av byggnadsverkets eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde.

Läs mer

Riksintresse för kulturmiljövården

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer får en hälsosam och god miljö. Miljöbalken 3 kap 6 § säger att:

Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Riksintressen för kulturmiljövården är utpekade då de genom sin fysiska miljö särskilt väl belyser ett kulturhistoriskt utvecklingsskede. Riksintressena syftar till en långsiktigt hållbar utveckling av landskapet där de kulturhistoriska värdena ska vara vägledande för utvecklingen.

I Karlskrona kommun finns sex områden som är av riksintresse för kulturmiljövården varav Karlskrona K15 är ett.

Riksintresset Karlskrona K15

Motivering för riksintresset

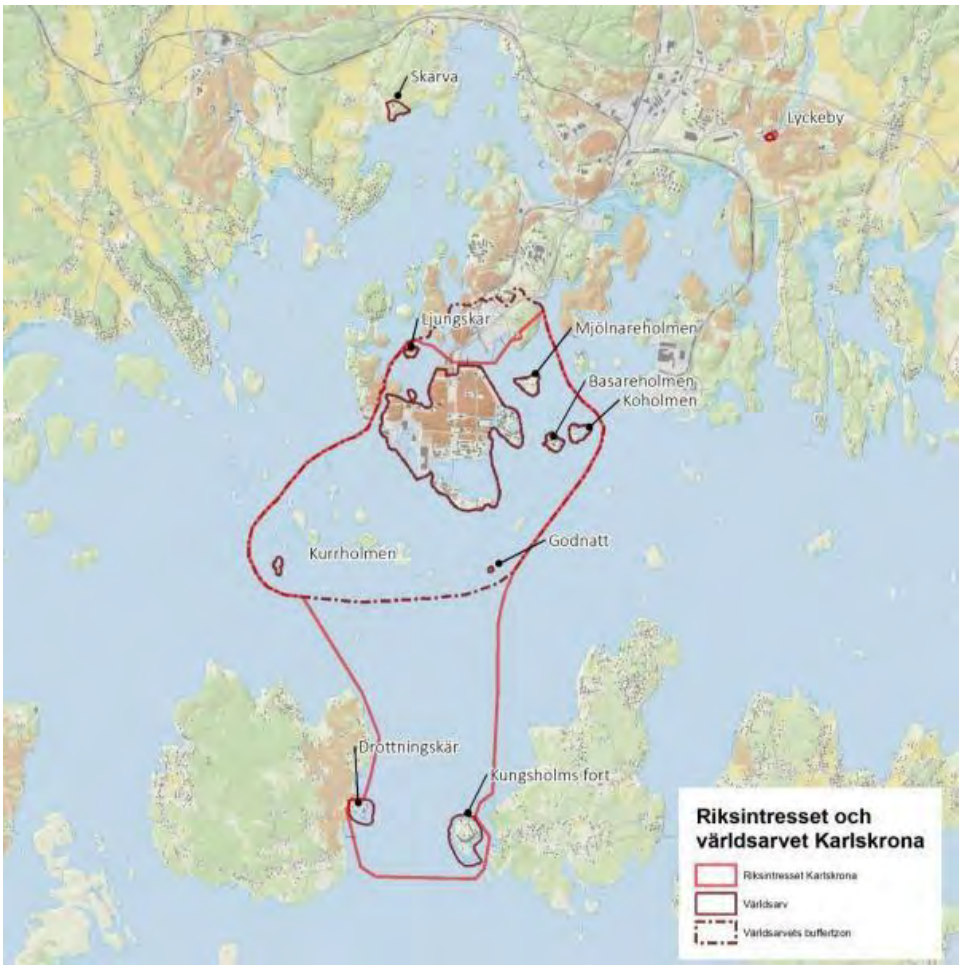
Residensstad, svenska flottans huvudstation sedan 1680-talet och en av Europas bäst bevarade exempel på örlogsstad som genom påkostad arkitektur, tekniskt innovativa anläggningar och den ståndsmässigt anlagda civila staden med omgivande befästningar och försörjningssystem visar på den svenska stormaktstidens ambitioner att utöka och upprätthålla en maktställning i Europa och runt Östersjön.

Uttryck för riksintresset

Den sedan 1680-talet bibehållna rutnätsplanen med kvartersindelningen, de breda paradgatorna, gatustrukturen med strålgator och Kungsgatan som mittaxel. Offentliga byggnader med koppling till stadens funktion som residensstad, såsom Rådhuset, residenset och andra, efter hand, uppförda offentliga byggnader. Stortorget som den civila stadens centrum med sin monumentala karaktär och bebyggelse, liksom de långa utblickarna över den omgivande, lägre belägna staden. 1700- och 1800-talsbebyggelse på Trossö, i stråk eller som enstaka inslag i kvarteren och med flera inslag av trähus. Trossös jämna och låga siluett som följer topografin och domineras av Stortorgets kyrkor. Björkholmen där den kuperade terrängen, småskaliga tomtindelningen och bebyggelsen samt en större andel äldre bebyggelse är karaktärsskapande. Örlogsvarvet och Nya varvet, som i skala och struktur skiljer sig från den civila staden, och där bebyggelse och anläggningar från sent 1600-tal och framåt visar på olika tiders arkitektoniska ideal och tekniska förutsättningar. Rester av den gamla sträckningsmuren, Vallgatans sträckning, varvsmuren och mötet mellan den civila och militära staden. Stumholmen med sin mångfald av bevarade funktionsbyggnader från olika tider och med koppling till flottan. Inre och yttre befästningar från olika tider och med fria utblickar mot inloppet till staden. Anläggningar för örlogsstadens

försörjning kring Lyckebyåns fall i form av dammanläggning, lämningar av kronosmedja, stenvalvsbro och Kronokvarnen.

Avgränsning

Avgränsningen för riksintresse för kulturmiljövård Karlskrona och världsarvet Örlogsstaden Karlskrona.

Arkeologi / Fornlämningar

Inom området som omfattas av bevarande-och utvecklingsplanen finns ett antal fornlämningar som skyddas enligt Kulturmiljölagen (1988:950).

Vad är en fornlämning?

Fornlämningar är en del av vårt kulturarv. Det är fysiska spår efter mänsklig aktivitet i historisk tid. Fornlämningar kan finnas både på land och i vatten och berättar om hur samhället som vi lever i har utvecklats. Vissa fornlämningar är synliga i landskapet medan

många är dolda under markytan. Alla fornlämningar är heller inte registrerade, men har ändå ett fullt skydd enligt kulturmiljölagen.

Enligt Kulturmiljölagens 2 kap är fornlämningar följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna:

- gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,
- resta stenar samt stenar och bergytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar,
- kors och minnesvårdar,
- samlingsplatser för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål,
- lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,
- ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra byggnader och byggnadsverk,
- färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter, och
- fartygslämningar.

Fornlämningar är också naturbildningar som ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna till liksom lämningar efter äldre folklig kult. Lämningen ska antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist 1850 eller senare.

Till en fornlämning hör ett så stort område på marken, sjö- eller havsbotten som behövs för att bevara fornlämningen och ge den

ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde. Fornlämningsområdet är olika stort för olika fornlämningar och bedöms från fall till fall av Länsstyrelsen. Fornlämningsområdet finns inte utmärkt i Fornlämningsregistret, men tillstånd för markingrepp krävs. Så även om man är utanför den registrerade ytan, men nära en fornlämning kan det krävas tillstånd. Kontakta länsstyrelsen om du är osäker.

Hur skyddas en fornlämning?

Enligt Kulturmiljölagen 2 kap 6 § är det förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

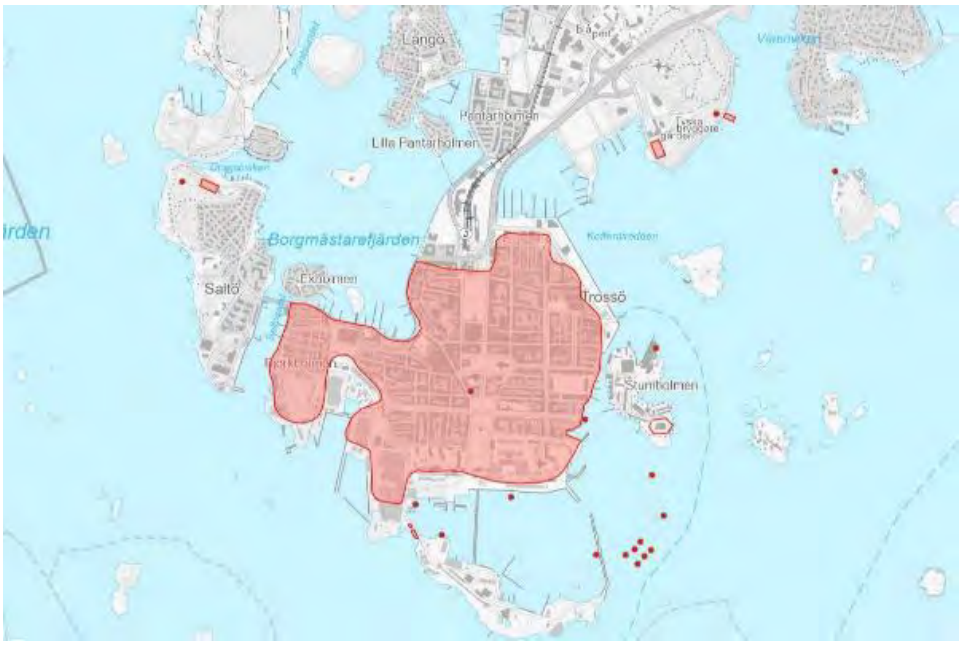
Enligt 10 § samma kapitel bör den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag i god tid genom att inhämta information från länsstyrelsen ta reda på om någon fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen. Ibland kan det krävas att det utförs en arkeologisk utredning för att bedöma om fornlämning berörs.

Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, ska arbetet omedelbart avbrytas till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet ska omedelbart anmäla förhållandet till länsstyrelsen.

Fornlämningar inom världsarvet och buffertzonen

Äldre stadslager

Stora delar av Trossö och Björkholmen är fornlämning i form av äldre stadslager. Det är ett område där det förväntas finnas kulturlager och lämningar från Karlskronas äldre historia från 1600-talet och framåt. Detta innebär bland annat att alla grävningar och nybyggnationer kräver tillstånd från länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen.

Gränsen för fornlämningen Karlskronas äldre stadslager.

Bastion Kungshall

Bastion Kungshall är en del av Dahlberghs och Stuarts ursprungliga befästningsplan från 1683. Bastionen fungerade som befästning under ett sekel.

Fornlämningen Bastion Kungshall.

Fattigvårdskyrkogården vid Wämö

Begravningsplatsen här kallades först Garnisonskyrkogården kring mitten av 1700-talet och senare Fattigvårdskyrkogården då de avlidna på stadens fattighus begravdes här fram till 1862. En del av gravstenarna står fortfarande kvar. Ibland kallas kyrkogården oriktigt för pestkyrkogården. Detta har att göra med pesten 1710-1711 som slog till hårt mot Karlskrona med tusentals döda som följd. Kanske var det några som begravdes här, men

framför allt var det på det forna varvsområdet åt öster som de flesta av de avlidna synes ha begravts.

Fornlämningen Fattigvårdskyrkogården vid Wämö.

Varv/slip på Wämös östra strand

1679 bestämde Karl XI att den svenska örlogsflottan skulle flyttas från Stockholm till Blekinge och vintern 1679–1680 förlades delar av den i vinterhamn i Lyckeby hamn. 1680 började staden Karlskrona att byggas. Kungen bestämde även att ett varv skulle byggas på ön Vämö med brobänkar, smedja, broar och dockor, samt 50 tarvhus och materialbodar. Varvet började byggas i december 1679 och i december 1680 sträcktes kölen på stapelbädden till det första skeppet på det nya varvet.

På varvet byggdes fram till 1684 tre större örlogsskepp på de två stapelbäddarna:
1682 skeppet Blekinge med 70 kanoner
1682 skeppet Halland med 56 kanoner
1684 skeppet Göta Rike med 80 kanoner.

1684 avslutades verksamheten på Vämö och varvet flyttades in i staden och förlades på ön Trossö.

I dag finns det ett stort antal pålar bevarade i vattnet från den bryggkonstruktion där skeppen förtöjdes och delvis utrustades efter sjösättning. Anläggningen ligger utanför en av de två stapelbäddar där skeppen byggdes. (källa Fornsök, Riksantikvarieämbetet). Brygglämningarna är ordentligt utmärkta

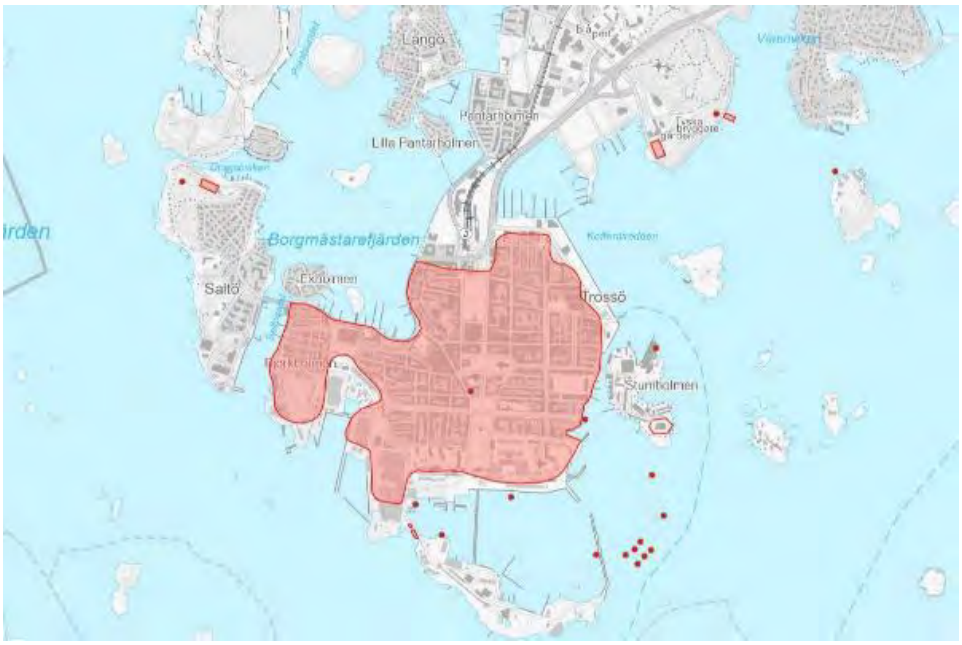
i Fornminnesregistret, men själva varvsområdet är inte inregistrerat. Enligt länsstyrelsen är i princip hela området mellan Fattigvårdskyrkogården och Kärleksstigen att betrakta som oregistrerad fornlämning.

Fornlämningen Varv / slip på Wämös östra strand.

Fartygslämningar

Runt Karlskrona finns ett stort antal fartygslämningar som är skyddade som fornlämningar. När flottans fartyg var uttjänta efter några decennier i tjänst tömdes de på utrustning och återanvändes på olika sätt. En del sänktes för att bli grundläggningar för nya kajer och pirer, en del sänktes på strategiska platser för att förhindra passage för fientliga fartyg (så kallade försänkningar) och ytterligare en del bestyckades med kanoner och sattes ut som fasta kanonbatterier. Dessa fartyg bröts ned av vågor och is efter några år, men var ett snabbt och billigt sätt att anlägga kanonbatterier när fientliga invasioner befarades. Många av vraken runt Karlskrona är från 1600- och 1700-talen och har spännande liv bakom sig där de tjänstgjort under flera slag och sjöresor till fjärran länder.

Fartygslämningar runt om Karlskrona.

Byggnadsminnen

Ett byggnadsminne bedöms ha ett nationellt värde och omfattas av det starkaste lagskydd en byggnad kan ha. Antingen är det ett enskilt byggnadsminne som ägs av en privatperson, kommun eller företag eller så är det ett statligt byggnadsminne som ägs av staten. Inom världsarvsområdet finns många byggnadsminnen. Alla bedöms inte vara attribut för världsarvets universella värde men är en del av världsarvet genom sin placering inom området och bidrar betydande till stadens kulturmiljö.

Enskilda byggnadsminnen

De enskilda byggnadsminnena skyddas enligt kapitel 3 i Kulturmiljölagen. Länsstyrelsen är tillstånds- och tillsynsmyndighet. En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar. Vem som helst kan väcka fråga om en byggnadsminnesförklaring men det är länsstyrelsen i dialog med berörd fastighetsägare som fattar beslut.

Varje byggnadsminne har specifika skyddsföreskrifter. Det kan handla om både exteriöra och interiöra skydd. Vill man göra ändringar som strider mot dessa föreskrifter så måste man söka tillstånd hos länsstyrelsen. Om åtgärden bedöms som motiverad kan länsstyrelsen ge tillstånd. Tillståndet är ofta förenat med villkor om hur åtgärden ska genomföras och dokumenteras.

Statliga byggnadsminnen

De statligt ägda byggnadsminnena regleras genom Förordningen om statliga byggnadsminnen. Riksantikvarieämbetet är tillstånds- och tillsynsmyndighet.

Inom området som omfattas av bevarande-och utvecklingsplanen finns ett stort antal byggnadsminnen, både enskilda och statliga.

Alla beslut gällande både de enskilda och de statliga byggnadsminnen som ligger inom det område som omfattas av bevarande- och utvecklingsplanen finns att nå genom kulturmiljökartan.

Det enskilda byggnadsminnet kruthuset på Ljungskär och det statliga byggnadsminnet residenset.

Kyrkliga kulturminnen

Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt 4 kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan länsstyrelsens tillstånd. Även begravningsplatser som är anlagda till och med 1939 är skyddade och får inte utan tillstånd väsentligt ändras eller utvidgas. För kyrkliga inventarier krävs tillstånd för bland annat reparera, ändra eller flytta föremålet.

Inom området som omfattas av bevarande-och utvecklingsplanen finns två kyrkor som skyddas enligt Kulturmiljölagen, Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan.

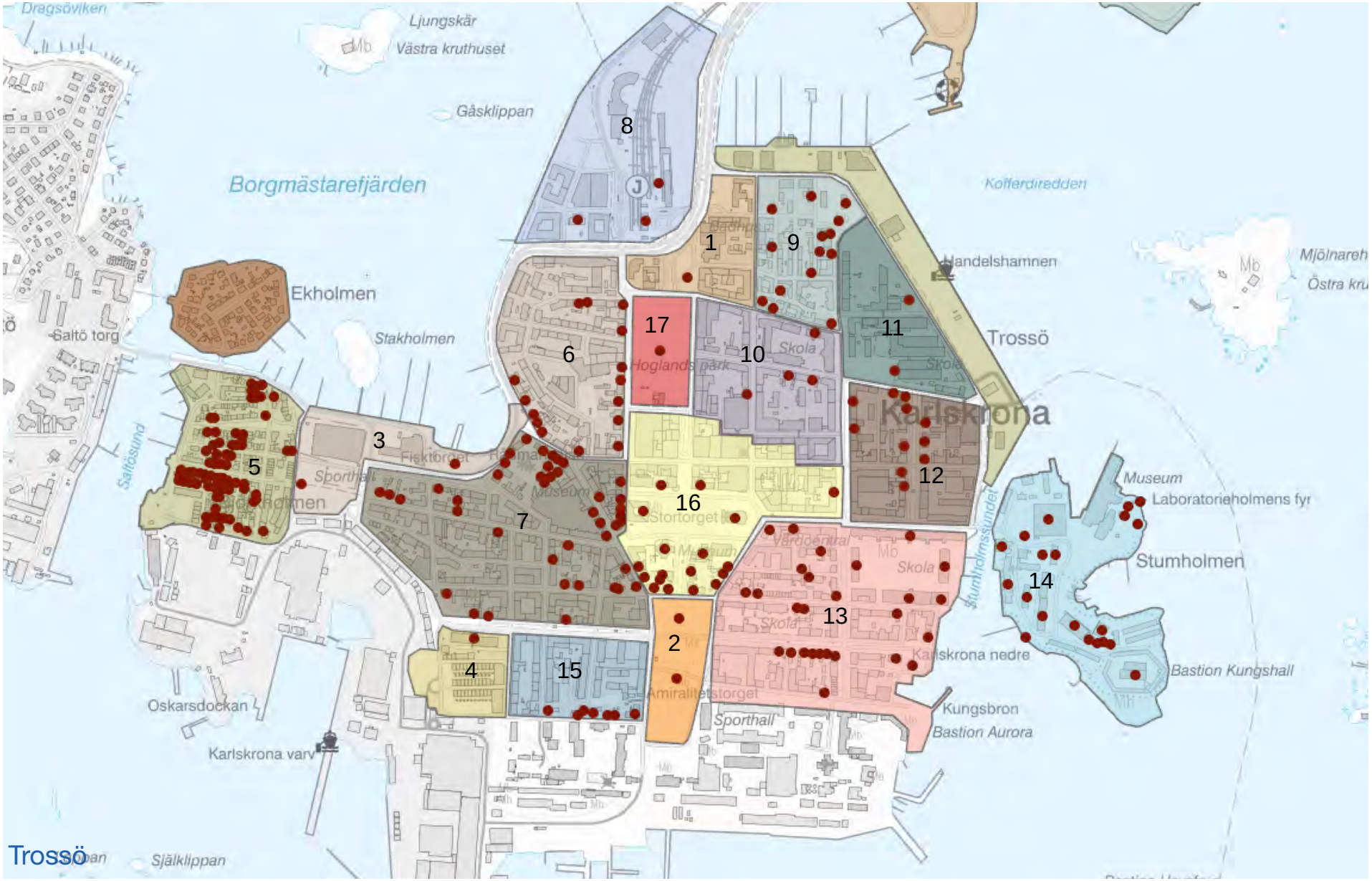

Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan.

Karta

I den digitala versionen av Bevarande- och utvecklingsplan för världsarvet Örlogsstaden Karlskrona finns information kopplad till varje yta, linje och punkt i kartan. Denna information presenteras i en ruta och aktiveras när användaren klickar på det aktuella lagret. Informationen finns att tillgå i denna del av den tryckta versionen av Bevarande- och utvecklingsplan för världsarvet Örlogsstaden Karlskrona. Här finns kartor och tabeller som presenterar samma information som den digitala versionen.

Världsarvets attribut

Trossö

Björkholmen

Världsarvets attribut inom området

Nummer	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1	•Järnvägens stickspår ner mot varvet	•Stickspåren i marken är en viktig historisk artefakt som går att koppla till världsarvets attribut och bör bevaras.	•Stickspåret i marken är en viktig historisk artefakt som går att koppla till världsarvets attribut. Spåret bör beaktas i framtida planering.
2	•Amiralitetsklockstapeln •Tunnelschaktet för järnvägsdragningen •Parken som centralpunkt för strålgatorna i stadsplanen	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
3	•Fisktorget som en viktig del av stadens försörjning från stadens grundande fram till mitten av 1900-talet. •Appareljen (stenbron) upp till Björkholmen från 1853.	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
4	•Karlskronavarvets före detta kontorsbyggnad	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
5	•Stadsplanen med kvarters- och gatustruktur •Björkholmens äldre bebyggelse •Varvsmuren som avgränsar den civila staden mot det militära området •Appareljen (stenbron) upp till Björkholmen från år 1853	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
6	•Kvarters- och gatustruktur som en del i den ursprungliga stadsplanen. •Kungshuset i kv. Dahlberg med tillhörande trädgård och uthus. •Köpmansgården på Dahlberg 5 med trädgård. •Köpmansgården på Dahlberg 44. •Köpmansgården på Dahlberg 51. •Köpmansgården och Lindblomska gården på Dahlberg 62. •Köpmansgården på Nordstjärnan 24 med uthus. •Köpmansgården på Nordstjärnan 25/26 med uthus. •Köpmansgården på Nordstjärnan 27 med uthus. •Bostadshusen från 1700-talet på Nordstjärnan 28 och 29. •Stadsgården på Nordstjärnan 32. •Stadsgården på Reval 9 med uthus och trädgård. •Stadsgården på Reval 12 med uthus och trädgård. •Köpmansgården på Reval 9. •Köpmansgården på Reval 31 med uthus och trädgård. •Rettigska gården på Reval 37 med uthus och gård.	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
7	•Kvarters- och gatustruktur som en del i den ursprungliga stadsplanen. •Kvarterens skarpa hörn som tydliggör stadsplanens strålgator och huvudaxlar. •Stads- och köpmansgårdar från tiden före och precis efter stadsbranden år 1790. •Grevagården. •Bergqvistska gården. •Cedergrenska gården. •Ringheimagården. •Stadsgården på Odin 23. •Köpmansgården på Clerk 24. •Bergströmska gården. •Rådman Lunds gård. •Stadsgården på Rosen 10. •Ryggåsstugan på Dockan 22. •Bostadshuset på Väbeln 4. •Stadsgården på Borgmästaren 21. •Stadsgården på Borgmästaren 23. •Det äldre bostadshuset på Borgmästaren 26. •Stadsgården på Borgmästaren 31. •Södööska gården. •Bostads- och affärshus på Rådmannen 21. •Stadsgård på Von Löwen 19. •Stadsgård på Von Löwen 20. •Före detta byggmästarbostället på Kanonen 1. •Stadsgården på Kanonen 13. •Bostadshuset på Kanonen 14, 15.	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
8	•Den ursprungliga landbrons historiska sträckning, idag dold •Järnvägsstationen •34:an – den sista bevarade byggnaden från fattigvårdsanstalten	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras. •Järnvägsstationen får inte rivas eller förvanskas. •Byggnaden 34:an får inte rivas, förvanskas och är	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar. •Landbrons historiska vägsträckning bör synliggöras i stadsplanen.

9	•Områdets långsmala kvartersstruktur och gatunät som är en del av den ursprungliga stadsplanen •Palanderska gården •Bevarade magasinsbyggnader •Stads- och köpmansgårdar i kv Stuart •Tunnbindaregården i kv Palander •Humbleska gården i kv Wittus •Stadsgården i kv Lillie	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
10	•Kvartersstruktur med bevarade gränder •Thörnska gården med gårdsmiljö, Adlersten 51 •Adlersten 54 •Urmakaren 24 •Läroverket 21, Gamla skolan •Kungsgatan och Drottninggatan	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras. •Paradgatornas öppenhet och kvartersstrukturen ska hållas intakt. •Thörnska gården ska bevaras i enlighet med byggnadsminnesbeslutet.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar. •Norra Kungsgatan som en del av stadens mittaxel ska hållas öppen med fria siktlinjer i nord-sydlig riktning. Gatan bör stärkas som paradgata med högre kvalitet i markbeläggning och spåret återskapas ända fram till tunneln.
11	•Stadsplanen •Hamnkontoret •Kapellparken med dess neoklassiska gravkapell •Drottninggatan	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.•Hamnkontoret bidrar till läsbarheten av hamnmiljön som representerar den civila stadens näring och platsen framför bör förbli öppen. •Kapellparken omger platsen för stadens första stadskyrka och har ett stort värde för läsbarheten av den civila staden. Det neoklassiska gravkapellet har ett stort stadsbildsvärde genom dess koppling till den arkitektur som i hög grad präglar världsarvets viktigare byggnader. Parken historia behöver stärkas. •Drottninggatan har en särställning som lindplanterad paradgata med Sjöstridsskolan som fondmotiv, vilken är viktig för upplevelsen av världsarvet.
12	•Områdets kvartersstruktur och gatunät som är en del av den ursprungliga stadsplanen •Nordbeckska gården med magasin •Bergska gården •Hantverksföreningens gård •Stadsgården i Ruthensparre 22 •Flensburgska gården •Stadsgården i Sjöbladh 39 •Monteliuska gården •Frimurarehuset •Stadsgården i Frimuraren 2 •Stadens första lasarett från år 1797 på Bredgatan	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
13	•Stadsplanen med kvarters- och gatustruktur •Vallgatan som gräns mellan den civila och marina staden •Kungsbron •Bastion Aurora •Kasern Sparre •Örlogsbasens kanslibyggnad på Sparre 5 •Det före detta kokhuset, excercishallen och skolbyggnaden på Sparre 7 •Kaserngården inom kv. Sparre •Appareljer •Stadsgårdarna på Lagercrantz 8 och Sheldon 20 •Stadsgårdarna på Gyllengranat 1 och 4 •Stadsgårdarna på Ehnemark 11, 14 och 22 •Jägerskiöldska gården, Ehnemark 23 •Stadsgårdarna på Rosenfeldt 11, 12 och 33 •Melanderska gården, Sundin 36 •Stadsgården på af Trolle 3, 6, 11 och 17 •Lindströmska gården, af Trolle 4 •Hallströmska gården, af Trolle 7 •Von Otterska gården, Wrangel 3 •Callerholmska schweizervillan, Wrangel 5 •Hollströmska magasinet, Hästkvarnen 7 •Klintastugan, Palmqvist 5	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.

14	•Bastion Kungshall med Kungshallsmagasinet •Slup- och barkasskjulet •Flyghangarerna •Beklädnadsverkstaden •Båtsmanskasernen •Corps de Garde •Epidemisjukhuset med desinfektionshus och kokhus •Militärhäktet •Kronobageriet •Bageribostället •Tunnebodsmagasinet •Lotsstugan med förråd •Saltkokningshuset •Stumholmens två fyrar	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
15	•Kvarters- och gatustruktur. •Varvsgatans bebyggelse med byggnader uppförda före stadsbranden år 1790 och tillhörande trädgårdar. •Slutningsmuren.	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
16	•Stortorget, strålgatorna och centralaxeln som essentiella delar i stadens barockplan •Stortorgets monumentala barockkyrkor och rådhus •Skolhusen i kv Sjöstjerna •Tågtunneln som en exponent för varvets utveckling under senare delen av 1800-talet • Vattenborgen och dess betydelse för stadens vattenförsörjning •Stadsgårdarna på Sjöstierna 2, 9, och 10 •Gamla prästgården i kv Bonde •Nordenskiöldska gården i kv Bonde •Gathuset på Bonde 13 •Rektorsbostaden i kv Magistraten	•Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	•Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.
17	Parkens gångsystem som inordnar sig i stadsplanen	• Världsarvsattributen ska vårdas och bevaras.	• Vid planläggning ska världsarvsattributens värden vara styrande för kommande exploateringar.

Den historiska stadsplanen

Den historiska stadsplanen

Nummer	Stadsdelar	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1		Norra Smedjegatan	Norra Smedjegatan är del av den ursprungliga stadsplanen och en viktig siktlinje i staden. Gatan leder ända ner till Skeppsbron i norr, och man kan se masterna i småbåtshamnen och bebyggelsen på Pantarholmen i gatans förlängning.	•Gatans öppenhet med fria siktlinjer ska bevaras.	
2	Öster om Hoglands park	Norra Smedjegatan	Norra Smedjegatan är del av den ursprungliga stadsplanen och en viktig siktlinje i staden. Gatan leder ända ner till Skeppsbron i norr, och man kan se masterna i småbåtshamnen och bebyggelsen på Pantarholmen i gatans förlängning. Tittar man mot söder kan man skymta Fredrikskyrkans absid och i fonden finns tegelbyggnaderna på Södra Smedjegatan.	•Gatans öppenhet med fria siktlinjer ska bevaras.	
3	Hoglands park och Öster om Hoglands park	Norra Kungsgatan	Kungsgatan som stadens mittaxel är central i stadens barockplan. Den centrala axeln går längs Norra och Södra Kungsgatan över Stortorget och Amiralitetstorget ner till Högvakten vid örlogsbasen och i förlängningen vidare ut i inloppet mellan Kungsholms fort och Drottningsskärs kastell.	•Norra Kungsgatan är del av stadens mittaxel vilket är världsarvets mest betydande stråk och ett av uttrycket för riksintresset. Gatans öppenhet och siktlinjerna ska bevaras intakt.	•Förstärk upplevelsen av Norra Kungsgatan som paradgata. I dagsläget finns en stor variation av markbeläggning på både kör- och gångbana. Denna behöver ses över och bli enhetlig med hög kvalitet. Spåret behöver återskapas i sin fulla längd från Kungsplan fram till tunneln.
4	Runt Stortorget	Stadens mittaxel	Kungsgatan som stadens mittaxel är central i stadens barockplan. Den centrala axeln går längs Norra och Södra Kungsgatan över Stortorget och Amiralitetstorget ner till Högvakten vid örlogsbasen och i förlängningen vidare ut i inloppet mellan Kungsholms fort och Drottningsskärs kastell.	•Norra och Södra Kungsgatan samt dess dragning över torget är del av stadens centrala mittaxel vilket är världsarvets mest betydande stråk och ett av uttrycket för riksintresset. Gatans och axelns öppenhet och siktlinjerna ska bevaras intakt.	
5	Stortorget, V.Prinsgatan /Hantverkaregatan	Ronnebygatan	För den nya staden Karlskrona ritades en stadsplan i barockstil. Ronnebygatan lades ut som en av axlarna i öst-västlig riktning och korsar mittaxeln.	•Stadens barockstadsplan är ett av världsarvets mest betydande attribut och riksintressets uttryck och ska bevaras intakt.	
6	Runt Stortorget och Östra Prinsgatan, Alamedan	Södra Smedjegatan	Karlskronas barockstadsplan korsas diagonalt av två strålgator, Borgmästaregatan och Södra Smedjegatan, som leder fram till Amiralitetsparken. De diagonala gatorna har skapat kvarter med skarpa vinklar.	•Stadens barockstadsplan är ett av världsarvets mest betydande attribut och riksintressets uttryck och ska bevaras intakt.	•Vid eventuell byggnation inom fastigheten Sjöstjerna 12 vore det positivt om fastigheten bebyggs fullt ut i nordost och det görs en fastighetsreglering så att det går att bygga ett byggnad med spetsig vinkel för att förstärka stadsplanen.
7	Runt Stortorget och Västra Prinsgatan / Hantverkaregatan	Borgmästargatan	Karlskronas barockstadsplan korsas diagonalt av två strålgator, Borgmästaregatan och Södra Smedjegatan, som leder fram till Amiralitetsparken. De diagonala gatorna har skapat kvarter med skarpa vinklar.	•Stadens barockstadsplan är ett av världsarvets mest betydande attribut och riksintressets uttryck och ska bevaras intakt.	

8	Alamedan/Östra Prinsgatan, Runt Bredgatan, Runt Stortorget, Ö. om Hoglandspark, Lindblad, Kalvhagen	Drottninggatan inklusive appareljer.	Paradgatan Drottninggatan som en del av den äldre stadsplanen samt den apparelj som löper parallellt med gatan i höjd med kvarteren Gyllengranat och Ehnemark.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna de attribut som är viktiga för gatans karaktär. Lindalléerna och stenbeläggningen längs Drottninggatan är viktiga komponenter som bidrar till upplevelsen av en paradgata från stormaktstiden. •Värna trädallén och komplettera vid behov. •Bevara och vårda appareljen med mur och smidesräcke.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Fortsätta manifestera Drottninggatan som en av stadens paradgator genom ett öppet gaturum, trädplanteringar och enhetlig markbeläggning med gatsten. •Fram tills mitten av 1900-talet sträckte sig en ensidig lindallé även längs Drottninggatans smala del vid kv Psilander, vilken skulle vara välgörande att återplantera.
9	Alamedan, Östra Prinsgatan - Runt Stortorget - Runt Bredgatan	Kyrkogatan	Paradgatan Kyrkogatan som en del av den äldre stadsplanen.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna de attribut som är viktiga för gatans karaktär. Lindalléerna och stenbeläggningen längs Kyrkogatan är viktiga komponenter som bidrar till upplevelsen av en paradgata från stormaktstiden.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Fortsätta manifestera Kyrkogatan som en av stadens paradgator genom ett öppet gaturum, trädplanteringar och enhetlig markbeläggning med gatsten.
10	Alamedan, Östra Prinsgatan	Alamedan inklusive appareljer.	En av stadens pampiga huvudaxlar i öst-västlig riktning samt den apparelj som löper parallellt.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Bevara och vårda appareljen med mur. Kraftigare ogräs bör tas bort då de riskerar att skada muren.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Fortsätta manifestera Alamedan som en av stadens paradgator genom ett öppet gaturum, trädplanteringar och enhetlig markbeläggning med gatsten även väster om Drottninggatan.
11	Alamedan, Östra Prinsgatan	Vallgatan	Vallgatan, tidigare benämnd Alarmgatan, utgör gränsen mellan den civila och marina staden.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Bevara öppenheten med fria siktlinjer mellan Amiralitetsklockstapeln i väster och Bastion Aurora och havet i öster.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Fortsätta manifestera Vallgatan som en av stadens paradgator genom ett öppet gaturum och trädplanteringar.
12	Runt Bredgatan	Bredgatan	Bredgatan var en av den ursprungliga barockplanens bredare paradgator som också var tänkta att fungera som brandgator.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna gatans öppenhet och grönska då det är stadsdelens enda grönyta.	
13	Möllebacken, Hoglandspark	Landbrogatan	Landbrogatan har fått sitt namn efter Landbron, den fasta förbindelsen mellan Trossö och Vämö. Landbron bestod till en början av träbroar, sedan av en stenbro och så småningom av en landsväg på utfylld mark. Landbrogatan ligger i förlängningen av landbron och var på så vis under lång tid en viktig infartsväg till staden. Här uppförde förmögna borgare och köpmän gårdar och handelsbodar. På så vis blev Landbrogatan redan under stadens första år en av de förnämsta handelsgatorna i staden.	•Bevara siktlinjerna längs med gatan, från Rådhusgatan och norrut. •Bevara stråket av äldre trähusbebyggelse längs med Landbrogatan.	
14	Västra Prinsgatan / Hantverkaregatan, Västerudd, Norr om Varvsgatan	Amiralitetsgatan	För den nya staden Karlskrona ritades en stadsplan i barockstil. Amiralitetsgatan lades ut som huvudaxel i öst-västlig riktning och Kungsgatan som nord-sydlig mittaxel. I linje med mittaxeln förlades Amiralitetstorget, och från det utgick de diagonala så kallade strålgatorna. Amiralitetsgatan har två delar som skiljs åt av en trädplanterad grönyta som tar upp nivåskillnaden mellan de två gatorna. I gatans västra del upphör den övre sträckan av gatan och en mindre grön plats bildas.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna gatstensbeläggning på gångbanor och körbanor samt dagvattenrännor i storgatsten.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Fortsätta manifestera Amiraitetsgatan som en av stadens paradgator genom ett öppet gaturum, trädplanteringar och enhetlig markbeläggning med gatsten

15	För den nya staden Karlskrona ritades en stadsplan i barockstil. Östra och Västra Prinsgatan lades ut som en av axlarna i öst-västlig riktning och korsar mittaxeln.	• Stadens barockstadsplan är ett av världsarvets mest betydande attribut och riksintressets uttryck och ska bevaras intakt.
16	För den nya staden Karlskrona ritades en stadsplan i barockstil. Västra och Östra Köpmansgatan lades ut som en av axlarna i öst-västlig riktning och korsar mittaxeln.	• Stadens barockstadsplan är ett av världsarvets mest betydande attribut och riksintressets uttryck och ska bevaras intakt.

Historiska stråk

Historiska stråk

Nummer	Stadsdelar	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1	Kalvhagen	Spårgatan och Nejlikegränd	Två äldre historiska gator i öst-västlig riktning. Spårgatan, vars sträckning kommer av ett stickspår från Järnvägsstationen till Skeppsbron. Nejlikegränd är en smal gammal tvärgränd med ålderdomlig karaktär.	Bevara det historiska gatunätet inklusive de två äldre gatorna i öst-västlig riktning. Den tidigare spårdragningen är ett intressant historiskt spår från områdets något yngre historia vilket bör värnas.	Synliggöra och gestalta den tidigare spårdragningen i kommande utvecklingsprojekt. Se över gestaltningen och skyltningen av Nejlikegränd.
2	Kalvhagen	Spårgatan och Nejlikegränd	Två äldre historiska gator i öst-västlig riktning. Spårgatan, vars sträckning kommer av ett stickspår från Järnvägsstationen till Skeppsbron. Nejlikegränd är en smal gammal tvärgränd med ålderdomlig karaktär.	•Bevara det historiska gatunätet inklusive de två äldre gatorna i öst-västlig riktning.•Den tidigare spårdragningen är ett intressant historiskt spår från områdets något yngre historia vilket bör värnas.	•Synliggöra och gestalta den tidigare spårdragningen i kommande utvecklingsprojekt.•Se över gestaltningen och skyltningen av Nejlikegränd.
3	Blå port	Serpentinvägen	Slingrande väg från Blåportsgatan upp till kaserngården från tidigt 1900-tal. Längs vägen finns pollare i granit och vägen delas av en mittavgränsning. Vid Serpentinvägens möte med Blåportsvägen finns en järngrind med grindstolpar i granit samt en överväxt och delvis raserad trappa.	•Serpentinvägen är kulturhistoriskt intressant med många historiska spår från tidigt 1900-tal. Dess sträckning med stödmurar ska bevaras intakt och grind och trappa bevaras och underhållas.	•Serpentinvägen som gångstråk kan stärkas genom att förtydliga dess entréer. Vid den tidigare grinden finns potential att skapa en mindre platsbildning.
4	Öster om Hoglands park	Historiska gränder	Passager genom kv Adlersten och Urmakaren är historiska gränder.	•Säkerställ att de historiska gränderna fortsatt hålls öppna och passage är möjlig.	
5	Öster om Hoglands park	Historiska gränder	Passager genom kv Adlersten och Urmakaren är historiska gränder.	•Säkerställ att de historiska gränderna fortsatt hålls öppna och passage är möjlig.	
6	Öster om Hoglands park	Historiska gränder	Passager genom kv Adlersten och Urmakaren är historiska gränder.	•Säkerställ att de historiska gränderna fortsatt hålls öppna och passage är möjlig.	
7	Alamedan, Östra Prinsgatan	Brunnsgränd	Gränd belagd med kullersten, kantad av äldre stadsgårdar och med Alamedans brunns som fondmotiv.	•Bevara gränden öppenhet, karaktär och markbeläggning då Brunnsgränd är en av få bevarade gränder i staden med bevarad karaktär.	
8	Norr om Varvsgatan	Finnagränd	Finnagränd är ett namn som troligen användes redan på 1600-talet men som blev officiellt år 1877. Namnet kommer av att många finländare bodde här på Västerudd när staden var nyanlagd. För att få arbetskraft till den nya örlogsstationen tvångsförflyttades 2300 indelta båtsmän till Karlskrona där 543 av dessa kom från Finland. Finnagränd drogs om på 1960-talet och ansluter idag till Konstapelsgatan på det ställe där Alarmgatan tidigare gick.	•Bevara gatans namn och sträckning då den minner om stadsdelens historia.	
9	Pantarholmen	Landsvägsgatan	När Karlskrona anlades på 1680-talet byggdes en fast landförbindelse till staden, den så kallade Landbron. Den bestod till en början av smala träbroar som gick mellan öarna via flera olika holmar, däribland Tullholmen och Pantarholmen. Infartsvägen gick rakt över Pantarholmen, längs det som idag är Landsvägsgatan. Detta var den enda landsvägen till Trossö fram till år 1929 då Sunnavägen på Pantarholmens östra sida invigdes. Landsvägsgatan, som länge var den enda riktiga gatan på Pantarholmen och den självklara pulsådern fick sitt namn på 1800-talet.	•Värna Landsvägsgatans sträckning - gatans sträckning är en av stadens äldsta.	

10	Pottholmen	Landbron	Landbrons historiska vägsträckning är samtida med stadens grundande och av kulturhistoriskt intresse. Det finns idag inga synliga spår i området av den gamla infartsvägen, men vägens sträckning motsvaras inom området av den östra fastighetsgränsen för fastigheten Karlskrona 3:5.	•Den gamla vägsträckningen kan potentiellt förstärkas visuellt genom att en ny bebyggelsestruktur vid utveckling av Pottholmen etapp 2 och/eller vägdragning följer den gamla vägens sträckning, vilken ligger i fastighetsgräns.

Siktlinjer

Kålö
Galgamarken
Långö
Dragsö
Högaholm
Brändaholm
Degelskär
Ljungskär
Borgmästarefjärden
Trossö
Kalsholmen
Mjölnareholmen
Saltö
Ekholmen
Karlskrona
Stumholmen
Koholmen
Basareholmen
Karlskrona varv
Tvillingskären
Smörasken
1
2
3
4
5
6
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66

Siktlinjer

Nummer	Stadsdelar	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje_utveckling
1	Östra Prinsgatan, Alamedan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan, Östra Prinsgatan, Alamedan och Vallgatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar mot Kungsbron och havet i öst. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde. Längs Alamedan och Vallgatan är siktlinjerna mellan Amiralitetsparken och Kungsbron värdefulla.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Kungsbron i öst samt längs med paradgatorna med utblickar mot deras fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
2	Runt Bredgatan - Öster om Hoglands park - Runt Stortorget - Östra Prinsgatan, Alamedan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan och Kyrkogatan.	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Stumholmen. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Stumholmen i öst samt längs med Drottninggatan och Kyrkogatan med dessa fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
3	Kalvhagen - Lindblad, Psilander - Öster om Hoglands park - Runt Bredgatan - Runt Stortorget - Östra	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Stumholmen. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Stumholmen i öst samt längs med Drottninggatan med dessa fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
4	Kungsplan	Siktlinje längs stadens mittaxel	Stadens mittaxel är central i barockplanen. Den centrala axeln går från Kungsplan, längs Norra och Södra Kungsgatan över Stortorget och Amiralitetstorget ner till Högvakten vid örlogsbasen och i förlängningen vidare ut i inloppet mellan Kungsholms fort och Drottningsskärs kastell.	•Bevara fria utblicka längs med mittaxeln.	•Förstärk och förtydliga mittaxeln .
5	Kungsbron	Siktlinje mot den historiska landbron	•Längs kv. Holmdahls östra sida finns ett gångstråk som är en rest av den historiska Landbrons sträckning vilket även lever kvar i dess namn. Detta gångstråk har siktlinjer längs stadens gamla entré vilken bör stärkas, gärna i samband med planering av intilliggande områden så att den historiska sträckningen åter kan bli en tydlig del i entrén till staden från norr.	•Bevara en fri siktlinje.	
6	Alamedan, Östra Prinsgatan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan, Östra Prinsgatan, Alamedan och Vallgatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar mot Kungsbron och havet i öst. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde. Längs Alamedan och Vallgatan är siktlinjerna mellan Amiralitetsparken och Kungsbron värdefulla.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Kungsbron i öst samt längs med paradgatorna med utblickar mot deras fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.

7	Alamedan, Östra Prinsgatan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan, Östra Prinsgatan, Alamedan och Vallgatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar mot Kungsbron och havet i öst. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde. Längs Alamedan och Vallgatan är siktlinjerna mellan Amiralitetsparken och Kungsbron värdefulla.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Kungsbron i öst samt längs med paradgatorna med utblickar mot deras fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
8	Alamedan, Östra Prinsgatan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan, Östra Prinsgatan, Alamedan och Vallgatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar mot Kungsbron och havet i öst. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde. Längs Alamedan och Vallgatan är siktlinjerna mellan Amiralitetsparken och Kungsbron värdefulla.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Kungsbron i öst samt längs med paradgatorna med utblickar mot deras fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
9	Alamedan, Östra Prinsgatan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan, Östra Prinsgatan, Alamedan och Vallgatan	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar mot Kungsbron och havet i öst. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde. Längs Alamedan och Vallgatan är siktlinjerna mellan Amiralitetsparken och Kungsbron värdefulla.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Kungsbron i öst samt längs med paradgatorna med utblickar mot deras fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
10	Kalvhagen	Siktlinjer mot norr	Siktlinjer längs gatorna i nordsydlig riktning med fria utblickar i havet mot norr och Skeppsbron.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. • Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i norr.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
11	Kalvhagen	Siktlinjer mot norr	Siktlinjer längs gatorna i nordsydlig riktning med fria utblickar i havet mot norr och Skeppsbron.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. • Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i norr.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
12	Kalvhagen	Siktlinjer mot norr	Siktlinjer längs gatorna i nordsydlig riktning med fria utblickar i havet mot norr och Skeppsbron.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. • Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i norr.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
13	Kalvhagen - Lindblad, Psilander	Siktlinjer mot öster	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Handelshamnen.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i öst.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
14	Kalvhagen - Lindblad, Psilander	Siktlinjer mot öster	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Handelshamnen.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i öst.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.

15	Kalvhagen - Lindblad, Psilander	Siktlinjer mot öster	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Handelshamnen.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i öst.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
16	Pottholmen	Siktlinjer mot kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär samt längs med den gamla Landbron	Kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär är viktiga att kunna uppleva visuellt. Kruthuset på Mjölnarholmen är i princip synligt från Österleden nästan hela vägen mellan Bryggareberget och Trossö. Kruthuset på Ljungskär är synligt först strax efter Pantarholmen, varpå det sedan döljs av en matvarubutik för att sedan synas igen innan det döljs av lokstallet. Vid dessa två tillfällen är det möjligt att se båda kruthusen vid samma tillfälle. Inifrån området är det möjligt att se båda kruthusen från motsvarande platser. Även siktlinjerna längs med den gamla Landbron är viktiga.	•Värna siktlinjerna mot kruthusen så att den visuella kontakten bibehålls. •Värna siktlinjer längs med den gamla Landbron.	
17	Stumholmen	Siktlinjer Stumholmen	Det finns flera viktiga siktlinjer med fondmotiv på Stumholmen samt från Stumholmen och mot Kungsbron samt längs med Kyrkogatan och upp mot Fredrikskyrkan.	•Värna de betydande siktlinjer med dess fondmotiv.	
18	Stumholmen	Siktlinjer Stumholmen	Det finns flera viktiga siktlinjer med fondmotiv på Stumholmen samt från Stumholmen och mot Kungsbron samt längs med Kyrkogatan och upp mot Fredrikskyrkan.	•Värna de betydande siktlinjer med dess fondmotiv.	
19	Stumholmen	Siktlinjer Stumholmen	Det finns flera viktiga siktlinjer med fondmotiv på Stumholmen samt från Stumholmen och mot Kungsbron samt längs med Kyrkogatan och upp mot Fredrikskyrkan.	•Värna de betydande siktlinjer med dess fondmotiv.	
20	Stumholmen	Siktlinjer Stumholmen	Det finns flera viktiga siktlinjer med fondmotiv på Stumholmen samt från Stumholmen och mot Kungsbron samt längs med Kyrkogatan och upp mot Fredrikskyrkan.	•Värna de betydande siktlinjer med dess fondmotiv.	
21	Stumholmen	Siktlinjer Stumholmen	Det finns flera viktiga siktlinjer med fondmotiv på Stumholmen samt från Stumholmen och mot Kungsbron samt längs med Kyrkogatan och upp mot Fredrikskyrkan.	•Värna de betydande siktlinjer med dess fondmotiv.	
22	Blå port	Siktlinjer mot Trossö och mot Kasernbyggnaden	Från området finns värdefulla siktlinjer söderut mot Trossös siluett. Kasernbyggnaden är ett fondmotiv söderifrån.	•Bevara siktlinjer från kasernområdet ut mot Trossös siluett. Avskärmande plank och komplementbebyggelse i släpp mellan bebyggelse bör undvikas.	
23	Blå port	Siktlinjer mot Trossö och mot Kasernbyggnaden	Från området finns värdefulla siktlinjer söderut mot Trossös siluett. Kasernbyggnaden är ett fondmotiv söderifrån.	•Bevara siktlinjer från kasernområdet ut mot Trossös siluett. Avskärmande plank och komplementbebyggelse i släpp mellan bebyggelse bör undvikas.	

24	Blå Port	Siktlinjer mot Trossö och mot Kasernbyggnaden	Från området finns värdefulla siktlinjer söderut mot Trossös siluett. Kasernbyggnaden är ett fondmotiv söderifrån.	•Bevara siktlinjer från kasernområdet ut mot Trossös siluett. Avskärmande plank och komplementbebyggelse i släpp mellan bebyggelse bör undvikas.	
25	Bryggarberget	Siktlinjer från Bryggarberget och mot Tyska Bryggaregården	Från Bryggareberget finns den bästa utblicken mot Trossös siluett. Stadens siluett är egentligen inte omnämnd i världsarvets nomineringstext, men den har kommit att bli intimt förknippad med upplevelsen av världsarvet och är ett av uttrycken för riksintresset för kulturmiljövården. Från Bryggarebergets utsiktspunkt är den särskilt påtaglig. Vyer mot staden från berget är ett motiv som återkommer i målningar och fotografier sedan stadens grundande tills nutid. Tyska Bryggaregården är ett betydande fondmotiv från staden.	•Bevara fria siktlinjer mot Tyska Bryggaregården genom att inte bygga för viktiga fondbyggnader.	•Från utsiktspunkten kan man med fördel skylta och tydliggöra vad som ses av världsarvet.
26	Bryggarberget	Siktlinjer från Bryggarberget och mot Tyska Bryggaregården	Från Bryggareberget finns den bästa utblicken mot Trossös siluett. Stadens siluett är egentligen inte omnämnd i världsarvets nomineringstext, men den har kommit att bli intimt förknippad med upplevelsen av världsarvet och är ett av uttrycken för riksintresset för kulturmiljövården. Från Bryggarebergets utsiktspunkt är den särskilt påtaglig. Vyer mot staden från berget är ett motiv som återkommer i målningar och fotografier sedan stadens grundande tills nutid. Tyska Bryggaregården är ett betydande fondmotiv från staden.	•Bevara fria siktlinjer mot Tyska Bryggaregården genom att inte bygga för viktiga fondbyggnader.	•Från utsiktspunkten kan man med fördel skylta och tydliggöra vad som ses av världsarvet.
27	Bryggarberget	Siktlinjer från Bryggarberget och mot Tyska Bryggaregården	Från Bryggareberget finns den bästa utblicken mot Trossös siluett. Stadens siluett är egentligen inte omnämnd i världsarvets nomineringstext, men den har kommit att bli intimt förknippad med upplevelsen av världsarvet och är ett av uttrycken för riksintresset för kulturmiljövården. Från Bryggarebergets utsiktspunkt är den särskilt påtaglig. Vyer mot staden från berget är ett motiv som återkommer i målningar och fotografier sedan stadens grundande tills nutid. Tyska Bryggaregården är ett betydande fondmotiv från staden.	•Bevara fria siktlinjer mot Tyska Bryggaregården genom att inte bygga för viktiga fondbyggnader.	•Från utsiktspunkten kan man med fördel skylta och tydliggöra vad som ses av världsarvet.
28	Hattholmen	Siktlinjer mot Trossö samt Mjölnarholmen och Ljungskär	När området utvecklas till en ny stadsdel kommer fler kunna uppleva värdefulla siktlinjer in mot världsarvet.		•Skapa platser där siktlinjer och vyer in mot världsarvet kan upplevas.
29	Hattholmen	Siktlinjer mot Trossö samt Mjölnarholmen och Ljungskär	När området utvecklas till en ny stadsdel kommer fler kunna uppleva värdefulla siktlinjer in mot världsarvet.		•Skapa platser där siktlinjer och vyer in mot världsarvet kan upplevas.
30	Hattholmen	Siktlinjer mot Trossö samt Mjölnarholmen och Ljungskär	När området utvecklas till en ny stadsdel kommer fler kunna uppleva värdefulla siktlinjer in mot världsarvet.		•Skapa platser där siktlinjer och vyer in mot världsarvet kan upplevas.

31	Pantarholmen	Siktlinje längs den historiska Landbron	När Karlskrona anlades på 1680-talet byggdes en fast landförbindelse till staden, den så kallade Landbron. Den bestod till en början av smala träbroar som gick mellan öarna via flera olika holmar, däribland Tullholmen och Pantarholmen. Vägen finns idag endast kvar som en siktlinje.	•Bevara en fri siktlinje.	
32	Lilla Pantarholmen	Siktlinjer mot och ifrån Lilla Pantarholmen	Från Lilla Pantarholmen finns betydande siktlinjer in mot världsarvet. Siktlinjerna mot ön förstärker upplevelsen av en stad på öar.	•Värna fria siktlinjer.	
33	Lilla Pantarholmen	Siktlinjer mot och ifrån Lilla Pantarholmen	Från Lilla Pantarholmen finns betydande siktlinjer in mot världsarvet. Siktlinjerna mot ön förstärker upplevelsen av en stad på öar.	•Värna fria siktlinjer.	
34	Pottholmen	Siktlinjer mot kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär samt läng med den gamla Landbron	Kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär är viktiga att kunna uppleva visuellt. Kruthuset på Mjölnarholmen är i princip synligt från Österleden nästan hela vägen mellan Bryggareberget och Trossö. Kruthuset på Ljungskär är synligt först strax efter Pantarholmen, varpå det sedan döljs av en matvarubutik för att sedan synas igen innan det döljs av lokstallet. Vid dessa två tillfällen är det möjligt att se båda kruthusen vid samma tillfälle. Inifrån området är det möjligt att se båda kruthusen från motsvarande platser. Även siktlinjerna längs med den gamla Landbron är viktiga.	•Värna siktlinjerna mot kruthusen så att den visuella kontakten bibehålls. •Värna siktlinjer längs med den gamla Landbron.	
35	Pottholmen	Siktlinjer mot kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär samt läng med den gamla Landbron	Kruthusen på Mjölnarholmen och Ljungskär är viktiga att kunna uppleva visuellt. Kruthuset på Mjölnarholmen är i princip synligt från Österleden nästan hela vägen mellan Bryggareberget och Trossö. Kruthuset på Ljungskär är synligt först strax efter Pantarholmen, varpå det sedan döljs av en matvarubutik för att sedan synas igen innan det döljs av lokstallet. Vid dessa två tillfällen är det möjligt att se båda kruthusen vid samma tillfälle. Inifrån området är det möjligt att se båda kruthusen från motsvarande platser. Även siktlinjerna längs med den gamla Landbron är viktiga.	•Värna siktlinjerna mot kruthusen så att den visuella kontakten bibehålls. •Värna siktlinjer längs med den gamla Landbron.	
36	Möllebacken	Siktlinjer genom stadsdelen och mot Borgmästarfjärden	Området har flera betydande siktlinjer ut mot Borgmästarfjärden.	•Värna fria siktlinjer.	•Utveckla utsiktsplatser med siktlinjer mot Borgmästarfjärden.
37	Möllebacken	Siktlinjer genom stadsdelen och mot Borgmästarfjärden	Området har flera betydande siktlinjer ut mot Borgmästarfjärden.	•Värna fria siktlinjer.	•Utveckla utsiktsplatser med siktlinjer mot Borgmästarfjärden.
38	Möllebacken	Siktlinjer genom stadsdelen och mot Borgmästarfjärden	Området har flera betydande siktlinjer ut mot Borgmästarfjärden.	•Värna fria siktlinjer.	•Utveckla utsiktsplatser med siktlinjer mot Borgmästarfjärden.
39	Hoglands park	Siktlinje genom Hoglands Park	Fri siktlinje genom parken från landbrons sträckning i norr mot restaurangen i söder som fungerar som ett fondmotiv.	•Bevara och värna den fria siktlinjen genom parken.	
40	Kungsplan	Siktlinje mot Varmbadhuset	Varmbadhuset är ett betydande fondmotiv.	•Bevara fri siktlinje.	•Förstärk upplevelsen av Varmbadhuset som fondmotiv.

41	Kalvhagen	Siktlinjer mot norr	Siktlinjer längs gatorna i nordsydlig riktning med fria utblickar i havet mot norr och Skeppsbron.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot kajen och havet i norr.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
42	Öster om Hoglands Park	Siktlinjer mot vattnet, Hoglandspark och Sjöstridsskolan.	De raka gatorna ger långa siktlinjer, särskilt mot norr där det sluttar neråt. Norra Smedjegatan leder ända ner till Skeppsbron i norr, och man kan se masterna i småbåtshamnen och bebyggelsen på Pantarholmen i gatans förlängning. I Drottninggatan ligger Bataljon af Trolles gula huvudbyggnad vid Vallgatan som pampig fondbyggnad i söder. I de öst-västliga gatorna ser man Hoglands parks grönska i väster.	•Bevara siktlinjer genom att bibehålla kvartersstrukturen.	
43	Öster om Hoglands Park	Siktlinjer mot vattnet, Hoglandspark, Fredrikskyrkan och Sjöstridsskolan.	De raka gatorna ger långa siktlinjer, särskilt mot norr där det sluttar neråt. Norra Smedjegatan leder ända ner till Skeppsbron i norr, och man kan se masterna i småbåtshamnen och bebyggelsen på Pantarholmen i gatans förlängning. Längs Norra Smedjegatan skymtar Fredrikskyrkan i söder. I Drottninggatan ligger Bataljon af Trolles gula huvudbyggnad vid Vallgatan som pampig fondbyggnad i söder. I de öst-västliga gatorna ser man Hoglands parks grönska i väster.	•Bevara siktlinjer genom att bibehålla kvartersstrukturen.	
44	Runt Bredgatan	Siktlinjer mot öster samt längs med Drottninggatan, Kyrkogatan och Bredgatan.	Siktlinjer längs gatorna i väst-östlig riktning med fria utblickar i havet mot öst och Stumholmen. Längs Drottninggatan är siktlinjen mot Palanderska gården i norr och Sjöstridsskolan i söder betydande. I södra delen av Bredgatan bildar kasern Sparre ett fondmotiv. Längs med Kyrkogatan är siktlinjen mellan Fredrikskyrkan och Stumholmen av högt värde.	•Bevara det historiska gatunätet och kvartersstrukturen. •Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Stumholmen i öst samt längs med Drottninggatan, Bredgatan och Kyrkogatan med dessa fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
45	Runt Stortorget	Siktlinje längs stadens huvudaxel	Stadens huvudaxel är central i barockplanen. Den centrala axeln går från Kungsplan, längs Norra och Södra Kungsgatan över Stortorget och Amiralitetstorget ner till Högvakten vid örlogsbasen och i förlängningen vidare ut i inloppet mellan Kungsholms fort och Drottningsskärs kastell.	•Bevara fria utblickar längs med mittaxeln.	•Förstärk och förtydliga huvudaxeln.
46	Ekholmen	Ekholmens siktlinjer	Siktlinjer längs den ursprungliga stadsplanen och ut mot havet	•Bevara fria siktlinjer.	
47	Ekholmen	Ekholmens siktlinjer	Siktlinjer längs den ursprungliga stadsplanen och ut mot havet	•Bevara fria siktlinjer.	
48	Ekholmen	Ekholmens siktlinjer	Siktlinjer längs den ursprungliga stadsplanen och ut mot havet.	•Bevara fria siktlinjer.	
49	Björkholmen	Björkholmens siktlinjer	Värdefulla siktlinjer mot Saltösund samt mot Ekholmen och längs med appareljen mot öster.	Bevara och värna de fria siktlinjerna.	
50	Björkholmen	Björkholmens siktlinjer	Värdefulla siktlinjer mot Saltösund samt mot Ekholmen och längs med appareljen mot öster.	Bevara och värna de fria siktlinjerna.	
51	Björkholmen	Björkholmens siktlinjer	Värdefulla siktlinjer mot Saltösund samt mot Ekholmen och längs med appareljen mot öster.	Bevara och värna de fria siktlinjerna.	
52	Björkholmen	Björkholmens siktlinjer	Värdefulla siktlinjer mot Saltösund samt mot Ekholmen och längs med appareljen mot öster.	Bevara och värna de fria siktlinjerna.	

53	Björkholmen	Björkholmens siktlinjer	Värdefulla siktlinjer mot Saltösund samt mot Ekholmen och längs med apparelјen mot öster.	Bevara och värna de fria siktlinjerna.	
54	V. Prinsgatan, Hantverkargatan	Siktlinjer inom stadsdelen Västra Prinsgatan / Hantverkargatan	Viktiga siktlinjer mot Borgmästarekajen, utmed Borgmästargatan, apparelјen upp till Björkholmen samt längs med Amiralitetsgatan med 17:s port som fondmotiv.	•Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Borgmästarkajen i väst samt längs med Amiralitetsgatan med dess fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
55	V. Prinsgatan, Hantverkargatan	Siktlinjer inom stadsdelen Västra Prinsgatan / Hantverkargatan	Viktiga siktlinjer mot Borgmästarekajen, utmed Borgmästargatan, apparelјen upp till Björkholmen samt längs med Amiralitetsgatan med 17:s port som fondmotiv.	•Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Borgmästarkajen i väst samt längs med Amiralitetsgatan med dess fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
56	V. Prinsgatan, Hantverkargatan	Siktlinjer inom stadsdelen Västra Prinsgatan / Hantverkargatan	Viktiga siktlinjer mot Borgmästarekajen, utmed Borgmästargatan, apparelјen upp till Björkholmen samt längs med Amiralitetsgatan med 17:s port som fondmotiv.	•Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Borgmästarkajen i väst samt längs med Amiralitetsgatan med dess fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
57	Fisktorget	Fisktorgets siktlinjer	Fria siktlinjer ut mot Borgmästarfjärden	•Värna och bevara de fria siktlinjerna mot havet.	
58	Fisktorget	Fisktorgets siktlinjer	Fria siktlinjer ut mot Borgmästarfjärden	•Värna och bevara de fria siktlinjerna mot havet.	
59	Norr om Varvsgatan	Siktlinjer norr om Varvsgatan	Siktlinjer mot både den civila och militära delen av staden samt längs med Varvsgatan och mot Amiralitetsparken.	•Värna och bevara de fria siktlinjerna	
60	Norr om Varvsgatan	Siktlinjer norr om Varvsgatan	Siktlinjer mot både den civila och militära delen av staden samt längs med Varvsgatan och mot Amiralitetsparken.	•Värna och bevara de fria siktlinjerna	
61	Norr om Varvsgatan	Siktlinjer norr om Varvsgatan	Siktlinjer mot både den civila och militära delen av staden samt längs med Varvsgatan och mot Amiralitetsparken.	•Värna och bevara de fria siktlinjerna	
62	Norr om Varvsgatan	Siktlinjer norr om Varvsgatan	Siktlinjer mot både den civila och militära delen av staden samt längs med Varvsgatan och mot Amiralitetsparken.	•Värna och bevara de fria siktlinjerna	
63	Amiralitetsparken	Siktlinje inom Amiralitetsparken	Siktlinje längs strålgatorna ner mot Amiralitetsparken och klockstapeln.	•Bevara fria siktlinjer som är betydande för den historiska stadsplanen.	
64	Amiralitetsparken	Siktlinje inom Amiralitetsparken	Siktlinje längs strålgatorna ner mot Amiralitetsparken och klockstapeln.	•Bevara fria siktlinjer som är betydande för den historiska stadsplanen.	
65	Västra Prinsgatan / Hantverkargatan	Siktlinjer inom stadsdelen Västra Prinsgatan / Hantverkargatan	Viktiga siktlinjer mot Borgmästarekajen, utmed Borgmästargatan, apparelјen upp till Björkholmen samt längs med Amiralitetsgatan med 17:s port som fondmotiv.	•Värna siktlinjer och utblickar mot havet och Borgmästarkajen i väst samt längs med Amiralitetsgatan med dess fondmotiv.	•Ny bebyggelse och tillbyggnader ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen.
66			Siktlinjerna i staden är viktiga för upplevelsen av barockstadsplanen.	Bevara fria siktlinjer utmed Rådhusgatan och Landbrogatan.	

Grönstråk

Gäsklippan
Borgmästarefjärden
Kofferdiredden
Ekholmen
Stakholmen
Hoglands park
Skola
Trossö
Karlskrona
1
Fisktorget
Rådmansplan
Sporthall
Museum
Stortorget
Vårdcentral
Stumholmen
Laboratorieholmens fyr
Stumholmssundet
Karlskrona nedre
Bastion Kungshall
Amiralitetstorget
Kungsbron
Bastion Aurora
Oskarsdockan
Karlskrona varv

Grönstråk

Nummer	Karaktär	Riktlinje bevarande
1	Dubbelsidig lindallé längs Drottninggatan som bidrar till paradgatans karaktär.	• Värna trädallén och komplettera vid behov.

Torg och platsbildningar

Torg och platsbildningar

Nummer	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1	Skeppsbrotorget	Där Drottninggatan viker av mot nordost finns en mindre platsbildning bestående av en gräsyta och en ensam lind. Här mötte tidigare stickspåret från järnvägen det före detta Skeppsbrotorget som var en betydande plats för handelshamnen och den civila sjöfarten.	•Platsen bör fortsatt benämnas Skeppsbrotorget.	•Skeppsbrotorget har idag inte karaktären av ett torg eller ens en plats. Utveckla platsen så att den får en egen identitet. Den ingår i ett kulturhistoriskt sammanhang med Palanderska gården i kv Hubendick och köpmansgårdarna i kv Stuart.
2	Södra kv Hubendick	Kv Hubendicks södra del och norra hörnet av kv Stuart består i nuläget av en parkering samt Spårgatan, vars namn kommer av att stickspåret till Skeppsbron drogs här vilket delade kv Stuart i två delar.	•Den tidigare spårdragningen är ett intressant historiskt spår från områdets något yngre historia vilket bör värnas, dock kan parkeringen i anslutning till den norra köpmansgården utvecklas med exempelvis en mindre plats/park som stärker kvarterets form som det fick vid spårdragningen.	•Synliggöra och gestalta den tidigare spårdragningen i kommande utvecklingsprojekt. •Stärk kopplingen och helhetsmiljön till Palanderska gården och mot det f.d. Skeppsbrotorget.
3	Gamla Skeppsbrogatan	Längs Gamla Skeppsbrogatan, söder om kv Kalvhagen, finns en mindre platsbildning. Platsen utgörs av en planteringsyta med buskar och två bänkar. Ett stort valnötsträd dominerar platsen och bidrar till gatugrönska. Platsen skiljs av mot fastigheten intill med en mur i betong och ett grönmålat plank. Framför bänkarna har marken belagts med betongplattor i mönster. Planteringsytan ramas in av en rad storgatsten.	•Då staden har få gröna inslag inom stadsdelen är det viktigt att dessa platser bevaras.	•Fortsätt förvalta miljön som en gestaltad plats.
4	Skolgård O.W.Anderssons gränd	Skolgården utgörs av två nivåer. Skolgården är gestaltad troligtvis kring år 2000. Marken är belagd med betongplattor och smågatsten i band. Intill skolans fasad ligger kullersten. Vid entrén står en japansk lönn och en gammal kvarnsten. Murar med beklädnad av natursten tar upp höjden till den övre nivån. Planteringarna består av vintergröna växter som lagerhägg och rosor. En trappa i natursten leder upp till den övre nivån. Här finns en specialbyggd slingrande bänk i betong med sits i trä.	•Då platsen har få gröna inslag inom stadsdelen är det viktigt att dessa platser bevaras.	•Fortsätta förvalta miljön som en gestaltad plats.
5	Östra Köpmansgatan/Östra Hamngatan	Vid korsningen Östra Köpmansgatan/Östra Hamngatan finns en liten platsbildning som består av en klippt gräsyta med ett ensamt kaukasiskt vingnötsträd.	•Då platsen har få gröna inslag inom stadsdelen är det viktigt att dessa platser bevaras.	•Fortsätta förvalta miljön som en gestaltad plats.
6	Platsbildning Ölandsgatan	Vid entrén till Ericssons kontor, framför gamla hamnkontoret, finns en sentida gestaltad platsbildning. Marken är hårdgjord och belagd med gatsten och rödfärgade betongplattor. Mittytan är lagd med smågatsten i bågmönster med en kompassros i natursten. Platsen har en egen armatur, en rak stolpe med en vit belysningsglob. Ut mot Östra Hamngatan avslutas platsen med en vågformad granitmur, ett kaukasiskt vingnötsträd och utsmyckning i form av en propeller deponerad av Marinmuseum.	•Hamnkontoret bidrar till läsbarheten av hamnmiljön som representerar den civila stadens näring. Därför är det viktigt att bevara öppenheten framför det före detta hamnkontoret.	
7	Den f.d. kaserngården	Området har en huvudsaklig platsbildning vilket utgörs av kaserngården, vilket är den stora öppna gårdsplanen kring vilken byggnaderna är uppförda och där förbanden tidigare hade uppställning.	•Bevara den f.d. kaserngården som en öppen yta för att vittna om dess historik.	•Kasernområdet domineras av markparkering. Platsen kan gestaltas och dess historik tydliggöras. Då området har bebyggts med bostadsbebyggelse behöver det få en tydlighet i hur man som gående ska röra sig, exempelvis med gångbanor.

8	Stortorget	Stortorget är Sveriges främsta barocktorg, tydligt präglat av Tessin den äldre respektive Tessin den yngre. Torget utgör en central punkt i stadsplanen genom dess monumentala axialitet med strålgator och huvudaxlar vilka omsluter respektive utgår från Stortorget. Torgets monumentala karaktär kommer av dess storlek, öppenhet och inramning med två barockkyrkor och ett monumentalt rådhus, samt dess placering på Trossös högsta punkt.	•Bevara torget som det öppna stensatta barocktorg som det planlades som. •Bevara varje byggnad runt torget utefter sina egna förutsättningar då dessa årsringar tillsammans visar på stadens kontinuerliga framväxt från tidigt 1700-tal.	•Stortorgets viktigaste byggnader kyrkorna och rådhuset bör inte utmanas höjd- och volymmässigt av eventuella nya tillskott. •Stärk Stortorgets funktion som offentligt rum; befintliga publika lokaler bör fortsatt ges förutsättningar att utvecklas och ett fortsatt gynnande av publika verksamheter kring torget bör uppmuntras. •Säkerställ att nya byggnader eller verksamheter som vänder sig mot torget har en offentlig och publik karaktär. •Återställ luckor i stadsplanen, exempelvis i hörnet av kv Sjöstierna. •Flera olika typer av bänkar samt olika typer av armaturer och planteringsurnor förekommer på torget vilket ger ett brokigt intryck. Ett möbleringsprogram för torgytan skulle vara positivt.
9	Klaipedaplatsen	Norr om torget ligger Klaipedaplatsen, som fick sitt namn år 1991 för att hedra stadens vänort i Litauen. På grund av den ojämna markbeläggning som Stortorget hade fram till mitten av 1800-talet så bedrevs stadens torghandel till en början här. Vid platsen finns upphöjda planteringar med kanter av breda granitblock. Här växer stora plataner och vintergröna buskar. Platsen har ett flertal skulpturer, däribland fontänen Stora fisken av Karl Milles och diabasskulpturerna ”Passage” av Lars Widenfalk.	•Bevara platsens öppenhet då den är en del av barockplanens mittaxel.	•Platsen är väl lämpad för mötesplatser och uteserveringar.
10	Kajen utanför Sparre	Utanför kv. Sparre finns en mindre upphöjd platsbildning med bänkar och murar av storgatsten satta i bruk. Längs fasaden finns gräsytor, en av dem är upphöjd med murar av storgatsten satta i bruk. Statyn Samtal står placerad i den upphöjda gräsytan.		•Platsen har potential att utvecklas som ett kulturstråk där Kungsbron kopplas samman med Stumholmen.
11	Skeppsbron / Bastion Aurora	Kungsbron, hamnen i slutet av Vallgatan och Alamedan, var platsen dit kungligheter anlände sjövägen vid besök i Karlskrona. De öppna ytorna framför Residenset, Bastion Aurora och i fonden av Alamedan utgör en betydande platsbildning i staden.	•Platsen har ett högt kulturhistoriskt värde och det är viktigt att bevara dess öppenhet med utblickar mot havet. •Det ska vara en hög ambitionsnivå i materialval för både markyta och kaj.	
12	Kungsplan	Södra Kungsplan har länge fungerat som ett busstorg, med planteringar mellan busskurerna. Platsen är tydligt gestaltad med smågatsten alternerat med betongsten samt det bevarade stickspåret till järnvägsdragningen ner mot de södra delarna av staden. I dess västra del ligger en större parkeringsyta framför Kv Holmdahs nyare tillskott.	•Stickspåret ska bevaras.	•Norra och Södra Kungsplan var en sammanhållen miljö innan Österleden drogs mellan områden år 1970. Kopplingen mellan norra och södra Kungsplan bör stärkas. •Varmbadhuset är byggnadsminne och dess välbevarade fasad har potential att agera blickfång och fondmotiv i högre grad än vad det gör i nuläget. Detta bör beaktas vid framtida förändringar av Kungsplan. •Stickspåret i marken är en viktig historisk artefakt som går att koppla till världsarvets attribut. Spåret bör beaktas i framtida planering. •Huvudaxeln kan stärkas genom en markbeläggning av natursten med smågatsten och granithällar. Markbeläggningen på huvudaxeln kan lyfta den kulturhistoriska platsen och tydligt särskilja sig mot omkringliggande områden. •Huvudaxelns riktningen kan förstärkas av en tvåradig allé. Allén kan följa samma linje som träden har i Hoglandspark utmed Norra Kungsgatan och på det viset bli ett bärande, strukturerande, element och en del av axelns förlängning.

13	Skansaberget	På Skansaberget, platsen där bastion Göta lejon låg på öns västra sida finns idag en gräsyta med ett dekorativt ankare utplacerat samt en del sittmöbler. Platsen erbjuder fina utblickar över sundet och Saltö.		•Skansaberget, där skansen Göta Lejon låg tills början av 1800-talet , har potential att bli ett besöksmål. Platsen erbjuder god utblick över sundet och har en nyanlagd parkering. Platsen kan iordningställas för att ge besökare en inblick i dess historia samt möjlighet att spendera tid på platsen genom exempelvis möblering eller liknande.
14	Victoriagatan	Viktoriagatan, som är den centrala, trädplanterade platsen mitt på holmen är Ekholmens enda egentliga platsbildning. Platsen är en del i den ursprungliga stadsplanen för ön från år 1906. Platsen saknar bänkar eller annan möblering men här finns en anslagstavla som markerar platsen som holmens mittpunkt.	•Bevara Victoriagatans öppenhet som vittnar om stadsplanen från tidigt 1900-tal.	
15	Fisktorget	Försäljningen av fisk och grönsaker var under början av 1800-talet lokaliserad till Borgmästarbron norr om Grevagården, vid Borgmästaregatan. Platsen kallades senare ”gamla Fisktorget”. Dagens Fisktorget tillkom kring år 1870, efter att utfyllnader genomförts och staden beslutat att all försäljning skulle ske där. Platsen har sedan dess haft flera skepnader. Här stod mellan åren 1904 och 1951en saluhall, här fanns en busscentral och på 1960- och 70-talen gick biltrafiken längs med kajen och torget. Dagens torg har en representativ karaktär och en framträdande plats i stadsbilden.	•Bevara Fisktorget och dess historiska kontext som handelsplats.	•Platsen där det gamla Fisktorget låg, i slutet av Borgmästaregatan, kan utvecklas som en platsbildning. Läget i väster nära Borgmästarefjärden är väl lämpad som mötesplats. •Bevara Fisktorget som en öppen platsbildning för att möjliggöra för tillfälliga aktiviteter, handel och evenemang. •Genom att omgestalta gatan Borgmästarekajen och ändra markbeläggningen. kan gatans och biltrafikens dominans i området minskas och kopplingen mellan staden och Fisktorget ökas.
16	Chapmansplan / Björkholmsplan	Chapmansplan avser idag den öppna ytan mellan Gasverksgatan och slutningsmuren. När platsen anlades på 1860-talet upptog den endast den del av ytan som ligger söder om stenbron upp till Björkholmen. Norr därom låg kv. Lyktan med småskalig trähusbebyggelse som revs under 1960–70-talen. Björkholmsplan är en i nuläget en något svårläst plats utan tydliga avgränsningar som till stor del upptas av parkeringsplatser och en del gräsytor med träd. Norra delen av Björkholmsplan var tidigare en hamn (Björkholmshamnen), vilken fylldes ut mellan åren 1909 – 1914.		•Den del av Chapmansplan som ligger norr om stenbron till Björkholmen och öster om lekplatsen är i nuläget parkering, men har tidigare varit bebyggd (kv Lyktan). Platsen är lämplig att åter bebygga. •Återskapa Chapmansplan söder om stenbron till Björkholmen till en grönare plats. Även Björkholmsplan kan med fördel få mer gestaltad karaktär.
17	Ristorgstrappan	Platsbildningen mellan Stortorget och Borgmästaregatan har nyligen omgestaltats i samband med att torget fick sin nuvarande gestaltning. Gestaltningsgreppet är tydligt kopplat till de nya tilläggen på torget med kraftiga granitmurar i sågade och flammade block och hällar i granit. Platsens norra del består av en ramp som omges av planteringar. Här finns möjlighet att sitta ner på bänkar bland perenner. Även i den södra delen finns ramper och i mitten av platsen sammankopplar trappor de olika nivåerna. Trappans mitt pryds av ett vattenspel. Handledare består av svartmålat plattstål.		•Fortsätt använda och utveckla platsen som en vistelse- och mötesplats.

18	Platsbildning utmed Borgmästarekajen	Mellan kv. Nordstjärnan och kv. Cederström finns en mindre platsbildning som består av en gräsyta med tre bänkar, berberisbuskar mot kvarteret Nordstjärnan och ett äldre fruktträd mot kvarteret Cederström. Platsen har den stora bergsklippan i ryggen, berget är till stora delar överväxt av klätterväxten bokharabinda. Från Borgmästarekajens gångbana ligger platsbildningen upphöjd med en låg kalkstenmur och en trappa.	•Bevara platsen då staden har få gröna inslag inom stadsdelen.	•Fortsätt förvalta miljön som en gestaltad plats. •Platsbildningen har potential att utvecklas som grönyta i staden med exempelvis fler träd och rumskapande element som häckar, och ett återställande av kalkstenskanten. Dess trappa bör repareras.
19	Korsningen Ronnebygatan/Borgmästaregatan	I korsningen Ronnebygatan/Borgmästaregatan finns en platsbildning intill kv. Lokes vinklade fasad. Platsen har fått en plan yta med trappor som tar upp gatans lutning. Trapporna är i råkilad granit med flammade plansteg. Ytan är belagd med smågatsten och har ett mönster av naturstenshällar. På platsen står ett träd av arten korstörne.	•Bevara platsens öppenhet med fria siktlinjer mot Borgmästarefjärden.	
20	Korsningen Arklimästaregatan/Hantverkaregatan	I korsningen Arklimästaregatan/Hantverkaregatan finns en platsbildning. Platsen ligger i nivå med omgivande körbana och har rödfärgad betongsten på marken. Platsen utgörs av en planteringsyta byggd av storgatsten satta i bruk, cykelparkeringar, ett stenröse av fältsten och ett valnötsträd.	•Värna platsen och grönskan då det finns få sådana platser inom stadsdelen.	
21	John Linds plats	En platsbildning med Fattigvårdsanläggningens tegelbyggnad i fonden som skapades vid slutet av 1800-talet men som efter Österledens färdigställande 1972 fungerat som parkeringsplats och senare huserat en bensinmack. I den nuvarande planen har platsbildningen minskats men är återigen en publik plats.		•Platsen kan utvecklas som torg och 34:ans historik kan stärkas i området.
22	Järnvägstorget	Platsbildningen är den norra delen av Kungsplan vilket motsvarar vändzonen framför centralstationen, en miljö som numera främst präglas av dess bilanpassning men som har potential att återgå till en tydligare framsideskaraktär för stationen.		•Platsen framför stationshuset föreslås utvecklas till ett torg. •Det nya torget annonserar Karlskrona centralstation på ett tydligare sätt och torget binds samman med huvudaxeln i Norra Kungsgatans förlängning vilket ger en bättre koppling till centrala Trossö och skapar ett tydligare stråk. •Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen (stationsbyggnaden och det gamla badhuset) lyfts fram genom platsen och dess fria siktlinjer.
23	Marinmuseums entré	Framför marinmuseet har en stor öppen plats anlagts. Mittytan består av asfalt med en kompassros i svart och vit smågatsten. Här står även ett gammalt ankare. Ytans kanter har en ram av smågatsten.	•Bevara öppenheten och undvik privatiserande åtgärder.	•Följ de bestämmelser som finns i gällande områdesbestämmelser.
24	Utsiktplatsen	På bergets högsta punkt finns en utsiktsplats invid vattentornet och restaurangen. Platsen utgörs av en stor asfalterad yta invid det gamla vattentornet. Ett smidesräcke med dekorativa stolpar avgränsar mot naturmarken och berget. Smidesräcket står förankrat i en naturstensmur som håller den plana asfalterade ytan.		•Området kring utsiktsplatsen skulle bli tydligare och säkrare om gränser mellan parkering, körbana och naturmark stärktes genom till exempel avskiljande material i mötet mellan ytor. •En tydlig skyltning vad som ses från utsiktsplatsen skulle förmedla världsarvet på ett bra sätt.

25	Fängelsets västra gård	Fängelsets västra gårdsmiljö ligger upphöjd och avgränsas med en halvcirkelformad stödmur i natursten. Nedan muren står lindar på rad vilkas kronor ramar in platsen. Ett smidesstaket utgör fallskydd vid murens kant. På platsen står enkla träbänkar och några långbord i högt gräs. Marken är belagd med betongmarksten. Nedan muren ut mot Österleden finns en gräsyta med lindar.		•Den trädbeväxta gräsytan nedanför fängelsegårdens mur har potential att utvecklas till ett grönt rum i staden vilket bör beaktas i framtida planering.

Grönområde

Kålö
Galgamarken
Långö
Dragsö
Högaholm
Brändaholm
Degelskär
Ljungskär
Borgmästarefjärden
Ekholmen
Saltö
Trossö
Kalsholmen
Mjölnareholmen
Karlskrona
Stumholmen
Koholmen
Hästen
Karlskrona varv
Tvillingskären
Basareholmen
Smörasken
Lindholmen
Repslagarbanan
Skallholmen
17
16
10
9
4
6
7
2
12
5
14
13
15
1
11
3
8

Grönområde

Nummer	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1	Amiralitetsparken	Amiralitetsparken ligger i stadsplanens mittaxel direkt norr om högvakten och genomkorsas av det f.d. järnvägsspåret till varvet. Det är en lummig park med höga gamla träd, kuperad mark och breda slingrande grusgångar. Mitt i parken står Amiralitetsklockstapeln.	•Var varsam med tillägg. Parkens karaktär bygger på dess böljande gräsytor med solitära träd och med Amiralitetsklockstapeln i parkens mitt. Parkens utformning är välbevarad sedan mitten av 1800-talet och är känslig för större förändringar avseende växtmaterial och funktioner.	
2	Hoglands Park	Hoglands park, som har fått sitt namn efter slaget vid Hogland år 1788, är Karlskronas stadspark, symmetriskt inplacerad i stadens barockstadsplan på norra delen av Trossö. Parken som sträcker sig i nord-sydlig riktning är en av Sveriges äldsta och bäst bevarade offentliga parker. Parken är långsmal och omges av dubbla lindalléer. Parkens mittdel är öppen och utgörs av prydnadsgräsmattor, fontän, konstverk, blomsterplanteringar och en lekplats.	•Bevara parken och dess grundstruktur med de omgivande dubbla alléerna det öppna mittpartiet de diagonalt ställda gångarna. •Bevara och använd parken som stadens finrum och stadspark.	•Utveckla parken med tillägg som har en historisk förankring. •Växtmaterialet behöver kontinuerligt föryngras, tidstypiska växter från andra halvan av 1800-talet bör väljas. •Parken har en funktion som en central mötesplats och bör ges förutsättningar för att fortsätta kunna vara det. •Aktiviteter i parken ska planeras utifrån parkens förutsättningar så de inte ger upphov till skada eller slitage. •Avgränsning mot idag trafikerade gator saknas. Parkens avgränsningar kan förtydligas samt förses med entréer mot angränsande gator. •Området kring restaurangpaviljongen har fått en förhållandevis kal karaktär jämfört med hur platsen sett ut historiskt. Här kan mer grönska planteras.
3	Gömda parken	Gömda parken ligger intill befästningsmuren, är långsmal och omsluts på tre sidor av byggnader, plank och mur. I parken finns en stor kastanj och en stor lind, fruktträd på rad i gräsmatta, en grusgång längs parkens norra sida och två bänkar. Parken var från början en trädgård till ett intilliggande bostadshus och låg på platsen där Alarmgatan var tänkt att gå. År 1986 fick Karlskrona kommun trädgården som en gåva av Fortifikationsverket, med syfte att skapa en tillgänglig park intill den bevarade slutningsmuren.	•Bevara parken som en grön oas i stadsdelen.	
4	Bryggarberget	Bryggareberget var fram till 1800-talet en del av stadens betesmark, och var då kargare än dagens skogbeväxta berg. På 1860-talet planterades tallar, med syfte att skapa en plats där stadens invånare kunde promenera i naturen. Skogsparken, även kallad Tallet eller Planteringen, blev ett populärt utflyktsmål. År 1880 uppfördes en praktfull villa i schweizerstil, kallad Synvillan. Villan revs 1965 och en mur från dess trädgård är det som finns kvar idag. Även kring Tyska bryggargården finns spår av gamla trädgårdar. I söder ligger Garnisonskyrkogården och i norr den Mosaiska	•Vårda äldre stenmurar samt lyft fram de strukturer som finns kvar i de gamla trädgårdarna genom landskapsvårdande insatser. Röj bort sly och friställ fruktträd, buskage och träd som är planterade i grupper eller på rad. •Vårda och bevara de två begravningsplatserna.	•Utveckla området som stadens rekreationsområde.

5	Bredgatans grönområde	Gatans mittdel har varit planterad sedan 1940-talet, och utgörs i nuläget av perennplanteringar, träd, gräsytor och grusgångar. Här finns även parkbänkar utplacerade. Ursprungligen var hela gatans mittdel planterad men då biltrafiken ökade omvandlades partier av grönstrukturen till parkeringsytor. Idag ligger parkeringarna och planteringarna i ett växelvis system.	•Det är viktigt att värna Bredgatan som ett grönt stråk då det finns få sådana i stadsrummet.	
6	Kajkanten	Längs kajen har trädplanterade gräsytor anlagts. Gångstråket är belagt med betongplattor och cykelstråket är asfalterat. En fris av gatsten skiljer gång och cykelstråket. En lägre kant i natursten avskiljer gångbana och gräsyta. Träden är av varierad artsammansättning. Bryggor och trappor i trä finns längs kajen och flankeras av kraftiga naturstensmurar.		•Då området har få gröna stråk är det viktigt att värna och utveckla kajkanten som ett grönt stråk som förbinder Trossö med Pantarholmen.
7	Park/lekplats Ostermansgatan, kv Palander	Längs Ostermansgatan finns en mindre park. Parken ramas in av friväxande buskage, en trägärdsgård och en kort bit kallmur. Här finns två lindar och en stor fläder. Parken har ett insektshotell och flera fågelholkar har satts upp på planket som skiljer parken från grannfastigheten.		I kv Palander finns tre lucktomter som varit obebyggda sedan 1950-talet. Dessa har i nuläget fått gröna kvalitéer istället genom uppvuxna träd och den biopark som anlagts här. Ur ett kulturmiljöperspektiv skulle stadsstrukturen tjäna på att sluta kvarteret, det finns dock gröna kvalitéerna på denna plats då området inte erbjuder utrymme till särskilt mycket grönska i de fall de är fullt utbyggda.
8	Grönområde söder om Kungshall	Längs strandpromenaden söder om Kungshall intill fyren Karlskrona nedre finns en gräsyta med bänkar utplacerade.	•Bevara grusytor på strandpromenader. •Bevara befintlig vegetation. •Bevara öppenheten och undvik privatiserande åtgärder som t.ex. staket och plank.	
9	Tullparken	Tullparken är en park framför det före detta lasarettet, anlagd på tidigare sjöbotten som fyllts ut i början av 1900-talet. Parken genomkorsas av Polhemsgatan och ligger i övrigt något utsatt mellan Sunnavägen och Landsvägsgatan. Parken har varit betydligt mer lummig och generellt mer välordnad än den är i nuläget.	•Bevara Polhemsgatans sträckning då den har ett kulturhistoriskt värde som äldre paradväg mellan staden och Gräsvik.	•Rusta Tullparken genom att återplantera trädrader. •Stärk parkens väggar, särskilt ut mot Sunnavägen och parkeringen i söder. •Minska bredden på den del av Polhemsgatan som går genom parken samt ta bort parkering längs denna del, alternativt ersätt gatan med en gc-väg. •Utnyttja parkens skålning för skyfallshantering.
10	Slänten nedanför kaserbyggnaden	Sluttningen nedanför kasernområdet ingår i en grön kran som omgärdar stadsdelen. Den har karaktär av naturmark med gräsbevuxna slänter med friväxande större träd.	•Värna den begränsade grönska som finns i området.	•Den gröna kransen runt kasernhöjden kan stärkas genom att plantera träd eller buskar längs Blåportsvägen där slänten i idag enbart består av gräs.

11	Alamedan	Alamedan är trädplanterad med dubbla rader av lind mellan Amiralitetsparken och Drottninggatan. Träden står i en gräsyta med en mittgång av kalksten. I mötet med Brunnsgränd finns en brunn där platsen är kringbyggd med låga murar i kalksten med upphöjda planteringar.	•Sammanhängande grönytor i staden är få och viktiga att bevara.	
12	Kapellparken	Kapellparken är en enkelt utformad park och tidigare kyrkogård med klippta gräsytor, stora träd, samt grus- eller stenbelagda gångytor och bänkar. Parken avgränsas mot gatorna av ett enkelt smidesräcke. Mot Drottninggatan och Östra Köpmansgatan finns öppningar, och parken nyttjas för passage in till skolan intill.	•Alla markingrepp kräver tillstånd enligt 2 kap Kulturmiljölagen.	•Stärka parkens historiska betydelse som platsen för stadens första stadskyrka.
13	Kyrkogatans grönområde	Längs hela Kyrkogatans södra del och drygt halva dess norra längs kv. Tersmeden så finns trädrader av lind i gräsyta.	•Bevara lindallén då den stärker Kyrkogatan som en av stadens viktiga paradgator.	
14	Grevagårdens barockträdgård	Grevagården byggdes år 1703 och då anlades även en trädgård. Den trädgård vi ser på platsen idag är gestaltad av trädgårdsarkitekt Sven A. Hermelin på 1970-talet. Trädgården har barockträdgårdens formspråk med symmetri, raka gångar, en huvudaxel och formklippta träd och buskar.	•Grevagården med barockträdgården skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
15	Trefaldighetskyrkans kyrkogård	Kyrkogården utgör en grön del i stadsmiljön. Den avgränsas mot torget av ett smidesstaket och bildar ett avgränsat rum med historiska övertoner genom dess äldre trädbestånd och många kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar. Från kyrkogården erbjuds en god utblick mot Nordenskjöldska gårdens gårdsmiljö, samt mot Stadsbibliotekets arkitektoniskt högintressanta östra fasad, vilken inte är synlig från torget. Kyrkogården har ett varierat trädbestånd med bland annat kastanj, hängask och lind. I övrigt utgörs kyrkogården av grusgångar och klippta gräsytor samt gravvårdar i varierande utformning.	•Kyrkogården skyddas enligt Kulturmiljölagens 4:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen. •Kyrkogården ska utgöra en lugn och grön miljö i staden.	
16	Grönområde runt Epidemisjukhuset	I anslutning till det gamla epidemisjukhuset finns en parkliknande miljö med bland annat en brygga med bänkar som skjuter ut över vattnet intill kokhuset.	•Bevara öppenheten och undvik privatiserande åtgärder. •Bevara befintlig vegetation. •Marken får inte ytterligare bebyggas eller förses med parkering. •Markens höjd får inte ändras och plank och staket får inte uppföras.	
17	Området kring den f.d. expeditionsbyggnaden på kasernområdet.	Grönområdet ligger på en höjd med berg i dagen och gamla ekar. Naturstensmurar och trappor tar upp höjdskillnaden mellan gatunivå och entrén till byggnaden. Stora ekar har bevarats inne på området mellan bebyggelsen men flera av dem uppvisar tecken på stress.	•Då det finns en begränsad andel grönska inom området ska denna värnas och bevaras. Vårda de träd som finns då de uppvisar tecken på stress.	•Återplantera träd som tas ned.

Skyddat område

Skyddat område

Nummer	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling
1	Palanderska gården	Byggnadsminnesförklarade byggnader från 1700-talet med koppling till den civila sjöfarten och tullen. Den röda s.k. kanslibyggnaden användes under 1700-talet som länets residens.	•Byggnaderna och det byggnadsminnesförklarade området ska skyddas och förvaltas i enlighet med byggnadsminnesbeslutet.	•Planera för verksamheter i byggnaderna och stärka utemiljön för att skapa mer liv inom kvarteret.
2	Kapellparken	Här låg ju den första stadskyrkan Hedvig Eleonora kyrka, 1680-1744. Hela området är skyddat som fornlämning. I parken finns ett litet kapell med en gravvård intill.	•Alla markingrepp kräver tillstånd enligt 2 kap Kulturmiljölagen.	•Stärka berättelsen och upplevelsen av platsens historia som kyrkogård och plats för stadens första kyrka.
3	Thörnska gården	Äldre byggnadsminnesförklarad stadsgård som byggdes efter stadsbranden 1790 bestående av bostadshus, uthus, lusthus och trädgård.	•Miljön bevaras i enlighet med byggnadsminnesbeslutet	
4	Vattenborgen	Åren 1861-63 byggdes den så kallade Vattenborgen på torgets södra sida. Det var en reservoar för färskvatten, utformad i romantisk stil som en medeltida borg. Vattnet leddes till reservoaren i ledningar från ett reningsverk vid Lyckebyån. Staden hade sedan den grundades haft problem med färskvattenförsörjningen, och Vattenborgen anlades av örlogsvarvet som en lösning på detta.	•Vattenborgen skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	•Vattenborgen har fått sentida tillbyggnader som gör att byggnaden och dess placering på torget väl lämpar sig för publik verksamhet. Detta skulle leda till mer liv på torget.
5	Trefaldighetskyrkan	Trefaldighetskyrkan vid torgets sydvästra del ritades av Tessin d.y.. Kyrkan påbörjades år 1697 och invigdes år 1709, trots att den då var långt ifrån färdig. Området kring kyrkan hade skänkts till församlingen av Hans Wachtmeister år 1690, och på ytan bakom kyrkan anlades den kyrkogård som finns här än idag.	•Kyrkan, kyrkogården och de kyrkliga inventarierna skyddas enligt Kulturmiljölagens 4:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	•Kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas.
6	Fredrikskyrkan	Fredrikskyrkan, vid torgets östra del ritades också av Tessin d. y. men påbörjades först år 1720, invigdes år 1744 och var inte helt klar förrän år 1758.	•Kyrkan, kyrkotomten och de kyrkliga inventarierna skyddas enligt Kulturmiljölagens 4:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	•Kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas.
7	Nordenskjöldska gården	Nordenskjöldska gården uppfördes 1794 åt konteramiralen Carl Fredrik Eneskjöld. Gården har har sitt nuvarande namn efter den senare ägaren Axel Gustaf Nordenskjöld.	•Nordenskjöldska gården skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
8	Enskilda byggnadsminnen och Residenset som är statligt byggnadsminne	Inom stadsdelen finns ett flertal enskilda byggnadsminnen samt det statliga byggnadsminnet Residenset. De enskilda byggnadsminnena utgörs av kasern Sparre med stark koppling till marinen, det gamla spannmålsmagasinet Hollströmska magasinet samt ett flertal stadsgårdar koncentrerade längs paradgatan Alamedan; Callerholmska schweizervillan, von Otterska gården, Hallströmska gården och Lindströmska gården.	•Byggnadsminnens ska bevaras och förvaltas i enlighet med länsstyrelsens byggnadsminnesbeslut och förvanskningsförbudet enligt PBL.	
9	Byggnadsminnen inom kv. Sjöbladh	Stadsgårdarna Monteliuska gården och Flensburgska gården som uppfördes efter stadsbranden 1790.	•Byggnadsminnens ska bevaras och förvaltas i enlighet med länsstyrelsens byggnadsminnesbeslut och förvanskningsförbudet enligt PBL.	
10	Varmbadhuset	Varmbadhuset är skyddat som byggnadsminne. Det byggdes 1903 efter ritningar av Wilhelm Klemming.	•Byggnadsminnet ska bevaras och förvaltas i enlighet med länsstyrelsens byggnadsminnesbeslut och förvanskningsförbudet enligt PBL.	

11	Kungshuset	Mycket välbevarad köpmansgård, uppförd omkring år 1787 på grunderna av två äldre hus. Byggnaden inköptes år 1801 av Kronan att användas som residens för den kungliga familjen under dess vistelser i Karlskrona. Byggnaden med tillhörande uthus och trädgård skyddas som byggnadsminne enligt 3 kap KML sedan år 1991.	•Kungshuset skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
12	Sjöofficersmässen	Den ursprungliga byggnaden är ett tvåvånings trähus som flyttades från varvet för att uppföras på befintlig plats år 1821 för Kungliga Örlogsmannasällskapet. Före år 1875 användes byggnaden för örlogsmannasällskapets sammanträden, som bibliotek och som Sjöofficersmäss. Till- och ombyggnader har skett i omgångar genom åren men dessa är av hög arkitektonisk kvalitet och byggnaden har behållit sin karaktär.	•Sjöofficersmässen skyddas som statligt byggnadsminne och ska förvaltas i enlighet med byggnadsminnesbeslutet.	
13	Grevagården	Grevagården är ett privatpalats som greven Hans Wachtmeister lät bygga åt sig och sitt hushåll år 1705 i karolinsk stil. Förutom huvudbyggnaden ingår barockträdgården, basarbyggnaden, förvaltarbostaden, det f.d. stallet, verkstaden och en basarbyggnad i byggnadsminnet.	•Grevagården skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
14	Bergqvistska gården	Bergqvistska gården på Borgmästaregatan 19 är ett exempel på en handelsgård som uppfördes efter stadsbranden år 1790. Gården har sitt namn efter köpmannen och bankdirektören J A Bergqvist, som ägde gården mellan åren 1859 och 1888.	•Bergqvistska gården skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
15	Rådman Lunds gård	Välbevarad stadsgård från karolinsk tid är rådmannen och handelsmannen Christian Lunds gård längst västerut på Hantverkaregatan, byggd åren 1712-1715.	•Rådman Lunds gård skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
16	Södööska gården	Stadsgård i hörnet Borgmästaregatan - Västra Prinsgatan som uppfördes efter stadsbranden 1790.	•Södööska gården skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
17	Emanuelskyrkan	Emanuelskyrkan på hörnan Styrmansgatan – Skomakaregatan byggdes åren 1869-1871 som en av de första metodistkyrkorna i Sverige. Församlingen hade startats av hemvändande svensk-amerikanska sjömän.	•Emanuelskyrkan skyddas som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens 3:e kapitel. Tillstånds- och tillsynsmyndighet är Länsstyrelsen.	
18	Garnisonskyrkogården	Garnisonskyrkogården omgärdas av breda murar i natursten och mönstret av lindar på rad kan fortfarande avläsas även om begravningsplatsen i övrigt har en anspråkslös karaktär. Platsen användes troligen som pestkyrkogård mellan åren 1710-1711 och sedan som annan begravningsplats fram till år 1862. Några av gravarna markeras av resta stenar.	•Området skyddas enligt 2 kap Kulturmiljölagen och det krävs länsstyrelsens tillstånd för att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada fornlämningen.	•Reparera de äldre stenmurarna på garnisonskyrkogården. Plantera träd så att de i nuläget ofullständiga trädraderna blir kompletta.

Bebyggelse ytor

Bebyggelseytor

Nummer	Användning	Karaktär	Riktlinje bevarande	Riktlinje utveckling	Kategori
1	Södra Kalvhagen	De tre mindre och oregelbundna kvarteren Lagerbjelke, Lillie och Wittus i Kalvhagens södra del har en mer väst-östlig dragning än norra delen av Kalvhagen. Det hör sannolikt samman med områdets topografiska förutsättningar, det vill säga att det var bergigt här och bebyggelsen anpassades efter terrängen.	•Värna om områdets luftighet och låga bebyggelse •Värna om områdets brokighet, med hus från olika tider, i olika karaktär och skala. Även om kvarteren genomgått omfattande förändringar under främst 1900-talet så är den övergripande karaktären fortfarande brokig vilket bidrar till områdets kvalitéer. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Värna om den måttliga skalan på 1-3 våningar och takformerna (sadeltak eller mansardtak) som är ett sammanhållande karaktärsdrag.	Bebyggelseyta
2	Norra Kalvhagen	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.	•Värna om områdets luftighet, med bitvis låg bebyggelse eller plank mot gatan. •Värna om områdets brokighet, med hus från olika tider, i olika karaktär och skala. Även om kvarteren genomgått omfattande förändringar under främst 1900-talet så är den övergripande karaktären fortfarande brokig vilket bidrar till områdets kvalitéer. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska hålla sig inom den gamla kvartersstrukturen. •Värna om den måttliga skalan på 1-3 våningar och takformerna (sadeltak eller mansardtak) som är ett sammanhållande karaktärsdrag. •För kv Lagerstråle finns en poäng i att sluta kvarteret mot nordväst, dock bör grönska mot spårdragning beaktas. •Kv Gullin bör åter bebyggas för att stärka kvarterets form, med anpassning till det befintliga magasinet i skala och volymhantering och riktning. •Ekv Palander finns tre lucktomter som varit obebyggda sedan 1950-talet. Dessa har i nuläget fått gröna kvalitéer istället genom uppvuxna träd och den biopark som anlagts här. Ur ett kulturmiljöperspektiv skulle stadsstrukturen tjäna på att sluta kvarteret, dock kan de gröna kvalitéerna på denna plats möjligen gå före då området inte erbjuder utrymme till särskilt mycket grönska i de fall de är fullt utbyggda. •Kv Humbles östra del, tidigare kv Thörn, har stora obebyggda ytor sedan mitten av 1900-talet. Här låg tidigare lägre bostadsbebyggelse, och därefter en låg kontorsbyggnad dikt an sädesmagasinet från 1877. De tomma ytorna bör bebyggas för att stärka upplevelsen av kvartersformen, med fördel så att det tidigare kvarteret Thörns form åter blir urskiljbar. •Ekv Modée finns en lucktomt som skulle kunna bebyggas och på så sätt hela kvarteret och gatubilden. Nejlikegränd ska dock förbli öppen.	Bebyggelseyta

3	Lindblad Psilander	Området domineras av storskaliga byggnader och som idag rymmer kontor och skola, men som från början delvis inrymde tillverkningsindustri. Bebyggelsestrukturen är bitvis öppen, vilket gör att området bryter av från den omgivande stadens relativt slutna kvartersbebyggelse. Längs Drottninggatan finns det dock flerfamiljshus som ligger i gatulinje och därmed ansluter till kvartersstaden.	•Bevara byggnadernas industriella karaktär. •Värva bebyggelsestrukturen inom kv Psilander med byggnadernas orientering i östvästlig riktning. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•De öppna ytorna som till stor del domineras av parkeringsplatser skulle tjäna på att slutas för att stärka kvartersstrukturen inom Lindblad. •Ny bebyggelse ska anpassas efter befintliga byggnaders dominans av ljusa och putsade fasader. •Delar av industribebyggelsen har genomgått förvanskande förändringar. Exempelvis den tidigare tobaksfabriken från 1918 har ett i grunden högt arkitektoniskt värde genom att det ursprungligen hade stora likheter med samtida modern industriarkitektur som exempelvis AEGs turbinfabrik i Berlin. Byggnaden har sedan uppförandet byggts för och om, men med förhållandevis enkla medel kan dess återstående kvalitéer lyftas. •Den öst-västliga Köpmangatan är en viktig del av stadsplanen och bör stärkas i kv Psilanders södra del öster om Kapellparken.	Bebyggelseyta
4	Skeppsbron / Handelshamnen	Området utgörs av kajer med intilliggande ytor som till stor del används för bilparkering. Längs Skeppsbrokajen har modern bebyggelse uppförts på senare tid. Det finns ingen äldre bebyggelse i området. Skeppsbron med småbåtshamn och promenadstråk har en viss trivselkaraktär, medan Handelshamnen är mer av en brukshamn med färja och kustbevakning.	•Bevara de få spår av hamnverksamhet som finns – förtöjningspollare, stickspår och belysningsmaster.	•Ett scenario där den östra hamnen börjar tas i anspråk för bebyggelse så är det viktigt att värna upplevelsen av den ursprungliga staden sett från vattnet, samt utblickar mot vattnet inifrån staden. Anpassa bebyggelsens volymer så att förståelsen för platsens historia som hamnmiljö blir avläsbar, exempelvis genom att begränsa våningsantalet till kring två våningar, med fristående solitära byggnader. •Den tidigare spårdragningen längs kajen kan vara intressant att ta upp i en vidareutveckling av hamnen för att synliggöra den industrihistoriska utvecklingen av området.	Bebyggelseyta
5	Öster om Hoglands park	Bebyggelsen utgörs av sluten kvartersbebyggelse i relativt stora kvarter. Kv Läroverket som helt upptas av skolbyggnader avviker från den övriga bebyggelsen och mot Norra Smedjegatan finns här förgårdsmark. Skalan i området är generellt sett hög och förhållandevis enhetlig, med fyra våningar och takvåning som standard både för bostadsbebyggelse och institutionsbyggnader. Särskilt påtaglig är denna skala utmed Norra Smedjegatan. Ett par äldre stadsgårdar med träbyggnader finns bevarade i kv Adlersten i övrigt dominerar stenhusbebyggelse med tegel- eller putsfasader området.	•Området har en förhållandevis jämn bebyggelseskala med linjerande takfötter, framför allt mot Norra Smedjegatan vilket är en kvalité att beakta. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna om publika lokaler i bottenvåningar där det förekommer, framför allt mot Norra Kungsgatan.	•Före 1960-talets rivningar bestod kvarteren till stor del av stadsgårdar med gröna gårdar in mot kvarteren. Dessa har i hög grad ersatts med parkeringar, vilket är påtagligt än idag. De gröna gårdsrum som finns kvar bör värnas och på sikt bör en mer grön struktur på innergårdarna eftersträvas. •Stadsdelen saknar i princip helt grönska i gatorna, Drottninggatan undantaget. Passagerna, de gröna innergårdarna och grönstrukturen på skolgården har därför en viktig roll. Ehrensvärdska skolans förgårdsmark mot Norra Smedjegatan bör rustas upp. Här finns en möjlighet att tillföra mer grönska i en annars hårdgjord gatumiljö.	Bebyggelseyta

6	Hattholmen	Hattholmen består huvudsakligen av utfylld mark och utgör ett stort stadsnära utvecklingsområde.		•Vid en utveckling av den nya stadsdelen bör upplevelsen av världsarvet bilda utgångspunkt för den nya stadsstrukturen genom att skapa en kontakt med världsarvets attribut. Detta görs exempelvis genom att ta tillvara blickfång i fjärran som exempelvis Fredrikskyrkans torn och kruthusen på Ljungskär och Mjölnareholmen, men även mot kulturhistoriskt intressanta fondmotiv som inte är direkt kopplade till världsarvet såsom tyska bryggeriet och vattentornet på Bryggareberget. •Vid planläggning av den nya stadsdelen kan det tidigare läget för ön Hattholmen delvis återskapas genom en park. Detta kan stärka berättelsen om ön. •Upplevelsen av världsarvet är påtagligt längs Hattholmens stränder. I en framtida bebyggelsestruktur bör dessa hållas allmänt tillgängliga genom exempelvis strandpromenader och parker där man med fördel kan ha skyltar med information om världsarvet och vilka av dess attribut som är synliga från den punkt där man står. •Strandlinjen på Hattholmen ger en för Karlskrona ovanlig vattenkontakt där man har möjlighet att komma nära vattenytan, vilket är en kvalitet att utnyttja i den framtida utvecklingen.	Bebyggelseyta
7	Kasernområdet	Kasernområdet ligger på en höjd på södra Wämö och präglas av de f.d. militära byggnaderna med kasernbyggnad, expeditionsbyggnad, matsal och förråd byggda kring en öppen kaserngård. På senare år har området förtätats med modern bostadsbebyggelse.	• För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”. •Det fd kasernområdet får anses vara färdigbyggt då det sedan de senaste bostadshusen uppfördes har en hög exploateringsgrad. För de bevarade befintliga byggnaderna finns potential att restaureras till ett mer ursprungligt utförande. •Kaserbyggnaden och expeditionsbyggnaden får inte förvanskas exteriört.	•Kasernområdet domineras av markparkering. Platsen kan gestaltas och dess historik tydliggöras. Då området har bebyggts med bostadsbebyggelse behöver det få en tydlighet i hur man som gående ska röra sig, exempelvis med gångbanor.	Bebyggelseyta
8	Slakthusområdet	Slakthusområdet är ett område med byggnader i rött tegel som byggdes kring det slakteri som uppfördes 1913-20. Området har kompletterats med nya kontors- och verksamhetsbyggnader på 1980/90- och början av 2000-talet.	• För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”. •Slakthusområdets ursprungliga byggnader har ett kulturhistoriskt värde med potential att restaureras till ett mer ursprungligt utförande avseende exempelvis fönster, portar och liknande. •De ursprungliga värdena ska tillvaratas genom varsamhetskraven i PBL.	•Ny bebyggelse bör anpassas till de gamla slakthusbyggnaderna vad gäller skala, material och volym.	Bebyggelseyta
9	Bebyggelsen söder om torget	Kvarteren söder om Stortorget (kv Bonde och Sjöstjerna) har en uppbruten bebyggelsestruktur, med till övervägande del äldre trähus i en till två våningar. Husen ligger i gatulinjen, men de är i de flesta fall fristående från varandra. Mellan husen förekommer plank eller staket, och mellanrum som ger inblickar till kvarterens inre där det finns grönska och viss gårdsbebyggelse. Den södra delen av kv Sjöstierna bildar en kulturhistoriskt intressant skolmiljö med skolhus och lärarbostad från första halvan av 1800-talet och med en tidigare stadsgård som senare byggts om till skolhus.	•Den äldre bebyggelsen får inte förvanskas och särskild vikt ska tas till bebyggelsens skala och volym. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.		Bebyggelseyta

10	Stortorget och bebyggelsen kring torget	Stortorget domineras av de två barockkyrkorna och Rådhuset - tre storslagna byggnader med samstämmig färgskala och klassisk arkitektur. Övrig bebyggelse runt torget är varierande vad gäller såväl tillkomsttid som utformning, där publika byggnader generellt har givits högkvalitativa och representativa karaktärer.	•Bevara torget som det öppna stensatta barocktorg som det planlades som. •Bevara varje byggnad runt torget utefter sina egna förutsättningar då dessa årsringar tillsammans visar på stadens kontinuerliga framväxt från tidigt 1700-tal. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Stortorgets viktigaste byggnader kyrkorna och rådhuset bör inte utmanas höjd- och volymmässigt av eventuella nya tillskott. •Stärk Stortorgets funktion som offentligt rum; befintliga publika lokaler bör fortsatt ges förutsättningar att utvecklas och ett fortsatt gynnande av publika verksamheter kring torget bör uppmuntras. •Säkerställ att nya byggnader eller verksamheter som vänder sig mot torget har en offentlig och publik karaktär. •Återställ luckor i stadsplanen, exempelvis i hörnet av kv Sjöstierna. •Flera olika typer av bänkar samt olika typer av armaturer och planteringsurnor förekommer på torget vilket ger ett brokigt intryck. Ta fram ett möbleringsprogram för torgytan.	Bebyggelseyta
11	Bebyggelsen längs Ronnebygatan	Ronnebygatan med sitt centrala läge var tidigt ett huvudstråk i staden. Efter branden 1887 uppfördes storstadsmässig stenhusbebyggelse av en typ som var signifikant för den moderna stadens framväxt vid den här tiden. Det var bankpalats, biograf, stadshotell och butikshus, och många byggnader hade stora skyltfönster i bottenvåningarna. En annan fas av tidstypiskt svenskt stadsbyggande som präglat Ronnebygatan är 1960-talet, då två stora varuhus i senmodernistisk stil uppfördes. I norra änden av kv Hogland finns funkishus i fem våningar, som vetter mot Hoglands park.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Det är viktigt att värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.		Bebyggelseyta
12	Muddret	Bebyggelsen i kvarteren består av enklare hallar i plåt och plast. Områdets volymer har generellt mycket stora planmått.		•En eventuell utveckling av området bör beakta att området ligger inom världsarvets buffertzon vilket innebär att siktlinjer mot Trossö från exempelvis Blå port bör beaktas. •Resterna av Skomakareholmen bör användas som park- eller gårdsmark, förslagsvis med en informationsskylt eller liknande som berättar om områdets historia av utfyllnader och hur den bevarade bergknallen är en tidigare holme.	Bebyggelseyta
13	Lilla Pantarholmen	Lilla Pantarholmen är bebyggd med villor och småskaliga lägenhetshus med villakaraktär. Majoriteten av husen är uppförda i början av 1930-talet och har en 1920-talsklassicistisk karaktär. De flesta husen är i en våning med inredd vind, och har då som regel mansardtak. Byggnadernas fasader är i de flesta fall klädda med stående locklistpanel. Vita eller gula kulörer är dominerande fasadfärger. Fönstren är i regel spröjsade och verandor/glasverandor är vanliga liksom lunettformade nockfönster eller takkupor.	• För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”. •Värna byggnadernas 1920-och 30-talskaraktär avseende deras volymer, formspråk, färgsättning och fasadmaterial. •Värna den karaktäristiska färgsättningen - byggnaderna på Lilla Pantarholmen har i hög grad bibehållit en varierad färgsättning. Helvita eller gråtonade hus utan avvikande färgsättning på exempelvis fönster är ett förhållandevis sentida mode som inte stämmer överens med den arkitektur som trähusen på lilla Pantarholmen representerar. •Bevara trädgårdarnas lummiga karaktär, undvik att hårdgöra tomter. •Bibehåll Långövägens äldre karaktär med smågatsten, betongpollare och fackverksstolpar. •Värna skärgårdskaraktären - säkerställ att klippor och berg i dagen inte byggs bort.		Bebyggelseyta

14	Kv. Sparre.	Kv. Sparre domineras av kontor och verksamheter som ligger placerade kring en öppen kaserngård. Bebyggelsen utgörs framför allt av storskaliga militärhistoriska byggnader från framför allt 1800-talet i 2-3 våningar och långsträckta byggnadskroppar med putsade fasader.	•Kaserngården får inte bebyggas och ska utformas så att dess ursprungliga, öppna karaktär bibehålls. •Kasern Sparre inom Sparre 3, stabsbyggnaden inom Sparre 5, f.d. kokhuset och exercishallen inom Sparre 7 är försedda med rivningsförbud i detaljplan. •Byggnaderna kring kaserngården, bortsett från Sparre 11, är kulturhistoriskt särskilt värdefulla och omfattas av förvanskningsförbudet. •Bevara och förvalta Kasern Sparre i enlighet med länsstyrelsens byggnadsminnesbeslut. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.		Bebyggelseyta
15	Stadsdelen Östra Prinsgatan, Alamedan förutom kv. Sparre	Området är till övervägande del bebyggt med bostadshus. Den äldsta bebyggelsen är stadsgårdar med gårdshus från 1600-tal och 1700-tal. Dessa ligger utspridda inom området men mest koncentrerade längs Alamedans södra sida. Det finns ett flertal flerbostadshus och skolor från sekelskiftet 1900 i nyrenässans- och jugendstil. Men även bostadshus uppförda från 1930-tal till 1960-tal i stram modernism och bostadshus från 1970- och 1980-talen. Området är till stor del bebyggt med sluten kvartersbebyggelse, i smala kvarter som Wrangel, Hjulhammar och Lagercrantz öppnar bebyggelsen upp sig mot söder.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor.	Bebyggelseyta
16	Runt Bredgatan	Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Det förekommer stadsgårdar från 1700-talet, stenhus från sekelskiftet 1900, storskaliga och funktionalistiska f.d. industribyggnader och bostadshus från 1930-90-tal.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Det är viktigt att värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Förutom planteringen i mitten av Bredgatan så saknar området grönytor, vilket gör att bostadsgårdarnas grönska är extra viktig att värna och utveckla.	•Kv. Frimuraren/Guldsmedsgränd: i kvarteret längs Guldmedsgränd finns flera lucktomter som används till parkering. Dessa kan åter bebyggas, alternativt kan häckar rama in parkeringsytorna för att förstärka gaturummet. •Flerfamiljshusen från 1900-talet har i flera fall förvanskats. Möjliggör för ett återställande av förlorade kvalitéer.	Bebyggelseyta

17	Kungsplan	Bebyggelsen i området är av varierande karaktär och ålder. Ehrnbergska gården i kv. Holmdahl från runt år 1800 är det äldsta huset i området och restaurangbyggnaden från 2010-talet på samma fastighet är den yngsta. Gamla elverket, badhuset och det så kallade Fribergska huset i kv. Lagerberg sticker ut med sin särpräglade jugendarkitektur och bildar en stilmässigt sammanhållen front mot öster. Större delen av bebyggelsen rymmer kontor och verksamheter, men i kv. Lagerberg dominerar bostadshusen. Kungsplan är utformad som ett busstorg med snedställda busshållplatser och planterade lindar.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Det är viktigt att värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Området utgör stadens entré från land vilket under tidigare sekler har varit mer eller mindre tydligt i dess gestaltning. Sedan Österledens dragning år 1970 så har denna karaktär minskat markant. Ett tydligt grepp kring hur entrén till staden ska se ut bör tas, där den nord-sydliga mittaxeln bör utgöra grunden. •Längs kv. Holmdahls östra sida finns ett gångstråk som är en rest av den historiska Landbrons sträckning vilket även lever kvar i dess namn. Detta gångstråk har siktlinjer längs stadens gamla entré vilken bör stärkas, gärna i samband med planering av intilliggande områden så att den historiska sträckningen åter kan bli en tydlig del i entrén till staden från norr. •Varmbadhuset är byggnadsminne och dess välbevarade fasad har potential att agera blickfång och fondmotiv i högre grad än vad den gör i nuläget. Detta bör beaktas vid framtida förändringar av Kungsplan. •Bevara och återskapa/gestalta järnvägsspåren från stationen till järnvägstunneln. De tidigare spåren är viktiga att lyfta fram för att stärka berättelsen om Karlskronas historia.	Bebyggelseyta
18	Björkholmen	Småskalig trähusbebyggelse med locklistpanel målad i rött, gult eller någon ljus pastellfärg präglar Björkholmen, även om bebyggelsen är blandad och även har inslag av stenhus eller reveterade hus från 1800-talet, putsade funkishus, flerbostadshus i tegel från 1950-talet, rad- och kedjehus från 1960-70-talen och nybyggda hus från år 2020. Husen ligger tätt och i tomtgräns mot gatan, oftast direkt sida vid sida eller med plank emellan.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Det är viktigt att värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Bevara innegårdar med gårdsbebyggelse då dessa har ett högt kulturhistoriskt värde. •Värna en traditionell färgsättning. •Värna det synliga taklandskapet med traditionella takmaterial och en restriktiv hållning till kupor, solpaneler och andra tillskott. •Bibehåll och värna förgårdsmark. Även om en stor del av den förgårdsmark som finns framför byggnaderna är relativt sent tillkommen så bidrar den till grönska längs i övrigt i hög grad hårdgjorda gator. •Bevara ränndalar i storgatsten, både på gata och gångbana.	•Den tidigare bebyggda tomten på fastigheten Jaramas 10 har potential att utvecklas, antingen med ny bebyggelse eller som lekpark, en funktion som saknas i närområdet. •Värna utblickar mot den omgivande staden och vattnet, och tillskapa vistelseytor i anslutning till utsiktsplatser. •Undvik nyanläggning av parkeringsplatser.	Bebyggelseyta
19	Ekholmen	Ekholmen är bebyggd med trävillor, varav de flesta är uppförda de närmsta åren efter 1906. Stilmässigt är de utformade i traditionell panelarkitektur med inslag av schweizerstil, nationalromantik eller jugendstil. Husen ligger tätt och ofta i gatulinjen vilket gör karaktären stadsmässig. Byggnaderna på Ekholmen är i en våning med sadeltak eller i två våningar med lite flackare sadeltak. De flesta byggnaderna har ett par eller tre olika kulörer på fasad, foder och fönster. Takmaterialen varierar stort. Olika typer av takpannor är vanligt förekommande men också skivtäckt plåt.	•Värna den homogena trähusbebyggelsen. Säkerställ att traditionella material, metoder och en traditionell färgsättning används vid renoveringar. • För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”. •Vid takomläggningar, sträva efter att återgå till ett ursprungligt utförande, i regel skivtäckta plåttak. •Värna de ursprungliga planken och staketens karaktärer, samt sträva efter att återskapa dessa där de har tagits bort eller förvanskats. •Bevara de två kajernas olika karaktär; Ekholmskajens mer stadstillvända, stenlagda karaktär respektive Fiskagatans grusade skärgårdskaraktär.		Bebyggelseyta

20	Fisktorget	Bebyggelsen i området utgörs av storskaliga volymer, omgivna av öppna ytor. Ett undantag är ett litet källarhus i gråsten på hörnet Gasverksgatan - Dockegatan.	•För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Torget är en lämplig plats för kompletterande bebyggelse för servering eller försäljning. • Platsen där det gamla Fisktorget låg, i slutet av Borgmästaregatan, kan utvecklas som en platsbildning. Läget i väster nära Borgmästarefjärden är väl lämpad som mötesplats. •Den del av Chapmansplan som ligger norr om stenbron till Björkholmen och öster om lekplatsen är i nuläget parkering, men har tidigare varit bebyggd (kv Lyktan). Platsen är lämplig att åter bebygga. •Återskapa Chapmansplan söder om stenbron till Björkholmen till en grönare plats. Även Björkholmsplan kan med fördel få mer gestaltad karaktär.	Bebyggelseyta
21	Stråk med äldre bebyggelse längs Landsbrogatan, Ronnebygatan och Borgmästaregatan	Sammanhållet stråk med äldre bebyggelse, från 1700-tal till tidigt 1900-tal finns längs Landbrog., Ronnebyg., Borgmästareg. och Borgmästarekajens södra del. Byggnaderna har fasader i träpanel eller puts. Många av de putsade husen har rik fasadornamentik i nyrenässansstil. Färgsättningen varierar mellan olika ljusa kulörer. Även röda trähus förekommer.- Flera av husen är friliggande med portar eller grindar mellan husen. Den äldre bebyggelsen utgörs främst av hus i en till tre våningar med sadeltak eller mansardtak. De är i regel relativt småskaliga även vad gäller fasadlängd mot gatan.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.		Bebyggelseyta
22	Möllebacken	Inom Möllebacken finns en stor variation i bebyggelsen. I vissa delar är den sammanhållen vad gäller ålder och karaktär, i andra delar mer blandad. Bebyggelsen längs V. Köpmansgatan består till största delen av funkishus och byggnader från efterkrigstiden med relativt homogen, stram karaktär och sammanhållen skala. I områdets inre, på höjderna norr och söder om V. Köpmansgatan, dominerar flerfamiljshus i tegel från 1950-60-talen. Enstaka äldre hus, som exempelvis småskolan från år 1879 och Hattfabriken sticker ut. I områdets utkant ligger ett stråk med äldre trähusbebyggelse.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Det är viktigt att värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna naturstenmurar och smidesräcken som är samgestaltade med byggnaden de tillhör. •Värna bergspartierna i landskapet.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Kv. Möllebacken består i nuläget av den före detta hattfabriken, den gamla småskolan från 1879 samt ett litet flerbostadshus år 1934. Kvarteret har tidigare huserat fler byggnader, främst mot Högabergsgatan där det i nuläget är parkering. Kvarteret har potential att förtätas för att stärka kvartersformen. Detta gäller även kv. Dahlbergs västra del i anslutning till hattfabriken. Även om denna plats i nuläget består av parkering är den äldre fastighetsindelningen intakt. •Utveckla platsbildningar med utblickar mot Borgmästarefjärden. På sikt kan parkeringsytor i fina lägen med utblickar ställas om till vistelsemiljöer.	Bebyggelseyta

23	Västerudd	Bebyggelsen domineras av låga radhus från 2000-talet i nyfunkisstil. Ett par mindre flerfamiljshus från 1930-40-talen finns bevarade i kv. Pollux. Längs med Amiralitetsgatan ligger Karlskronavarvets modernistiska kontorshus från 1966. Det är en långsträckt, rektangulär byggnad i fem våningar i rött tegel. Bebyggelsen i flera kvarter i området revs på 1960-talet och ersattes av parkeringsplatser till varvet.	•För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Kopplingen mellan Skepparegatan och Amiralitetsgatan bestod fram tills 1960-talet av en apparelj vilken togs bort, och i nuläget finns här bara en trappa. Detta upplevs som en barriär i stadsdelen. Här bör en bättre koppling återupptas. •Kvartersformerna från den ursprungliga stadsplanen är i nuläget inte helt utbyggda. I princip samtliga ytor som i nuläget fungerar som parkering har fram tills 1960-talet varit bebyggda i enlighet med den ursprungliga stadsplanen. Här finns potential att åter bebygga dessa ytor och därigenom stärka upplevelsen av den ursprungliga kvartersstrukturen. För de tidigare kvarteren Ruuth och Sjömannen som i nuläget är parkeringsytor så finns spåren av den tidigare bebyggelsen kvar i fastighetsnamnen och fastighetsindelningen, vilken är intakt.	Bebyggelseyta
24	Norr om Varvsgatan	Området består till övervägande del av flerfamiljshus från 1900-talet. Merparten är uppförda mellan 1940- och 1970-talen. Det är i huvudsak en sluten kvartersbebyggelse med undantag från lamellhusen i norra delen av kv. Liewen. Generell byggnadshöjd i området är tre till fyra våningar, ofta med en inredd vindsvåning. Lamellhusen i kv. Liewen är i fem våningar plus inredd vind. Fasadmaterialet är främst puts och gult tegel. Området har generellt lite inslag av grönska.	•För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna grönska inom kvartersmark.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Kv. Liewens norra del med dess uppbrutna form bryter av Amiralitetsgatans karaktär med fasader i gatuliv. De gårdsmiljöer som skapats har få kvalitéer då de är öppna platser mot en stor gata. Gatan skulle tjäna på någon typ av linjering som minskar upplevelsen av den uppbrutna formen. •Se över möjligheten att komplettera med gatuträd eller planteringar då de nord-sydliga gatorna i området helt saknar grönska.	Bebyggelseyta
25	Längs med Varvsgatan	Tomterna i kv. Liewen och von Gerdten, söder om den ofullbordade slutningsmuren, ingick i flottans område. Under 1700-talet uppfördes bland annat stallbyggnader och olika tjänstebostäder. I hörnet mot Amiralitetstorget byggdes år 1821 en byggnad för Kungliga Örlogsmannasällskapet. Området utgör idag en bevarad sammanhängande miljö med 1-2-vånings trähus från 1700-1800-tal med panel- eller putsfasader. Mellan husen finns plank med portar i gatulinjen. Byggnaderna har panelfasader eller reveterade fasader i gult, grönt och falurött. Taken är belagda med röda tegelpannor eller skivtäckt plåt.	•Värna och bevara den sammanhängande miljön med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor.	Bebyggelseyta

26	Västra Prinsgatan / Hantverkaregatan	Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Bebyggelsestrukturen i området är i grunden kvartersbebyggelse med hus sida vid sida i gatulinjen. Kvarteren Loke, Rosen, Lavetten och von Löwen har helt sluten bebyggelse, men i övrigt är de flesta kvarteren mer eller mindre öppna åt något håll. Det är en stor variation i byggnadshöjder i området. Den äldre trähusbebyggelsen har I regel panelklädda fasader medan de mer sentida byggnaderna till stor del är putsade.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna de få stora träd som finns inom området på allmän platsmark, exempelvis den stora eken intill Väbeln 4, som tidigare sannolikt stått på en fastighetstomt innan kv. Rosens form gjordes om på mitten av 1900-talet.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Där Skomakaregatan breddas vid kv. Väbeln finns potentialen för att skapa en platsbildning. Ytan upptas idag av parkering men har potential att bli en plats för vistelse med fler gröna inslag. •De kvartershörn som efter saneringarna i mitten av 1900-talet tappat sin tydliga avgränsning bör åter tydliggöras i framtida utveckling. Det behöver inte nödvändigtvis vara ny bebyggelse då det i de flesta fall inte är genomförbart, men det kan handla om markbeläggning, plank eller andra typer av markeringar. •Stärk upp gaturummet längs Arklimästaregatan med tydligare avgränsning mellan körbana, gångbana och parkering samt vad som avskiljer gata från kvartersmark.	Bebyggelseyta
27	Utvecklingsområde	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.		• Kv Gullin bör åter bebyggas för att stärka kvarterets form, med anpassning till det befintliga magasinet och omkringliggande bebyggelse i skala, volym och riktning.	Utvecklingsområde
28	Pantarholmen	Bebyggelsen på Pantarholmen domineras av bostadshus från 1940-talet och framåt men vissa äldre byggnader finns bevarade. Tjugotalsklassicistiska byggnader finns det exempel på i områdets södra del. Industribyggnader från sekelskiftet 1900 och framåt finns vid Karlskrona Lampfabrik, sida vid sida med en liten trästuga som är Pantarholmens äldsta byggnad. Bebyggelsen ligger i huvudsak uppförd i en halvöppen kvartersstruktur. Ett undantag från den dominerande kvartersstrukturen är lamell-husen i kv. Pantarholmen. Det finns en stor variation vad gäller byggnadshöjd och våningsantal.	•Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”. •Bevara den värdefulla miljön runt Karlskrona Lampfabrik i kv. Garvaren. •Värna äldre smidesräcken, naturstensmurar och andra spår av den bebyggelsestruktur som fanns på platsen före 1930-talet. •Bevara delarna av den äldre befästningsvallen längs Västra och Östra Kvarngatan	•Beakta Pantarholmens topografi vid exploatering - markera höjder och undvik att plana ut upplevelsen av den tidigare holmen. •I norra delen av kv. Garvaren finns en oexploaterad yta som används som parkering. Denna skulle ev. kunna bebyggas för att stärka kvartersbilden.	Bebyggelseyta
29	Utvecklingsområde	Industribyggnader från sekelskiftet 1900 och framåt finns vid Karlskrona Lampfabrik, sida vid sida med en liten trästuga som är Pantarholmens äldsta byggnad. Bebyggelsen ligger i huvudsak uppförd i en halvöppen kvartersstruktur.		•I norra delen av kv. Garvaren finns en oexploaterad yta som används som parkering. Denna skulle ev. kunna bebyggas för att stärka kvartersbilden.	Bebyggelseyta
30	Tyska bryggaregården	Tyska bryggaregården utgörs av en sammanhållen historisk industrimiljö där byggnadernas utformning och placering har styrts av produktionens villkor. Huvudbyggnaden i gult och rött tegel är uppförd i etapper mellan åren 1874 och 1898. Utöver huvudbyggnaden finns en rad välbevarade byggnader som haft olika funktioner på bryggeriet vilka är omsorgsfullt utformade i sin tids arkitektoniska stilar, läs mer under stadsdelstexten för Bryggarberget.	•Bevara byggnader och bebyggelseområde i enlighet med PBL:s varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •Ändring av byggnad får ej förändra byggnadens eller områdets karaktär. •Naturstensmur med port till bergrum ska bevaras. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla”.	•Var restriktiv med nytillskott i den kulturhistoriskt värdefulla miljön och låt Tyska Bryggaregården fortsatt dominera vyn söderifrån.	Bebyggelseyta

31	Pottholmen	Pottholmen är under förändring, och här finns både bevarad äldre bebyggelse, nybyggda kvarter och obebyggd mark. Det finns bebyggelse med koppling till järnvägen, såsom stationshus, fd lokstall och godsmagasin samt en matvaruaffär. Den nya bebyggelsen i områdets sydöstra del består av kvartersbebyggelse med bostäder, kontor och lokaler i bottenvåningarna. Kvarteren är byggda där den gamla fattigvårdsanstalten låg, och från den tiden finns en röd tegelbyggnad kallad 34:an bevarad.	•För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. •”Värna och beakta de värdebärande karaktärsdrag och världsarvsattribut som är listade för området, se stadsdelsbeskrivningarna eller klicka på stadsdelen i kartan” •De kvarvarande äldre byggnaderna som järnvägsstation med flyglar, 34:an och f.d. lokstallar ska bevaras och varsamt underhållas. •Den f.d. Landbrons vägsträcka ska bevaras öppen. •Ur ett kulturhistoriskt perspektiv är upplevelsen av Pantarholmen som egen ö och kontakten med vattnet det som är mest intressant sett från Norra Kungsgatan norrut. Att öka vattenkontakten innebär ett förstärkande av detta attribut. Att det alltid har varit en lång siktlinje från Trossös högre delar mot norr längs denna siktlinje är en kvalité att beakta. Eventuell tillkommande bebyggelse bör inte bryta mot denna princip.	•Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. •Nytillkommande bebyggelse kan stärka upplevelsen av Pottholmen, som en tidigare ö, genom att bebyggelsen trappar ner mot norr och söder, och på så sätt markerar öns tidigare topografi. •Upplevelsen av staden i skärgården genom de rikligt förekommande vattenspeglarna mellan öarna är en av stadens stora kvalitéer. Vid en utveckling bör om möjligt vattenspegeln mellan de tidigare öarna stärkas.	Bebyggelseyta
32	Stumholmen	Stumholmens bebyggelse har en varierad karaktär som kan delas in i tre distinkta epoker. Bebyggelse från 1600- 1700- och första halvan av 1800-talet karaktäriseras av saklig utformning, gestaltad av flottans ingenjörer med i flera fall unika lösningar, där slup- och barkassskjulet och båtsmanskasernen utmärker sig. På 1920-talet tillkom Beklädnadsverkstaden, flyghangarerna samt Torpedverkstaden uppförd år 1931 i en kvardröjande 1920-talsklassicism. Den sista byggnadskategorin består av de bostadshus som uppfördes inför bomässan år 1993, tidstypiska representanter för 1990-talspostmodernismen.	•Generell riktlinje för området är att bibehålla den historiska karaktären som redan idag är vägledande för områdets utveckling. •Inom området finns ett flertal byggnader med särskilt höga kulturhistoriska värden och vid förändringar ska stor vikt ställas vid Plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningsförbud. •För varje enskild byggnad gäller riktlinjerna för bebyggelse, se under fliken ”Bevara och utveckla” samt listningen av ”Byggnadsdelar och karaktärsdrag att beakta” som finns i bebyggelseinventeringen. •Värna varje byggnads tillkomsttid och dess karaktärsdrag för att bibehålla en stad med välbevarade årsringar. •Värna och beakta de värdebärande karaktärsdrag och världsarvsattribut som är listade för området, se stadsdelsbeskrivningarna eller klicka på stadsdelen i kartan	•Utemiljön är en gestaltad del av det vinnande tävlingsförslaget som låg till grund för Stumholmens omgestaltning inför bomässan. Denna är dock mer känslig för flera mindre ändringar som ackumulerat innebär att karaktären försvagas. Därför är det viktigt att vid underhållsåtgärder av exempelvis vägar följa områdesbestämmelserna.	Bebyggelseyta
33	Utvecklingsområde	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.		• I kv Palander finns tre lucktomter som varit obebyggda sedan 1950-talet. Dessa har i nuläget fått gröna kvalitéer istället genom uppvuxna träd och den biopark som anlagts här. Ur ett kulturmiljöperspektiv skulle stadsstrukturen tjäna på att sluta kvarteret, dock kan de gröna kvalitéerna på denna plats möjligen gå före då området inte erbjuder utrymme till särskilt mycket grönska i de fall de är fullt utbyggda.	Utvecklingsområde
34	Utvecklingsområde	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.		• För kv Lagerstråle finns en poäng i att sluta kvarteret mot nordväst, dock bör grönska mot spårdragning beaktas.	Utvecklingsområde

35	Utvecklingsområde	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.	• Kv Humbles östra del, tidigare kv Thörn, har stora obebyggda ytor sedan mitten av 1900-talet. Här låg tidigare lägre bostadsbebyggelse, och därefter en låg kontorsbyggnad dikt an sädesmagasinet från 1877. De tomma ytorna bör bebyggas för att stärka upplevelsen av kvartersformen, med fördel så att det tidigare kvarteret Thörns form åter blir urskiljbar.	Utvecklingsområde
36	Utvecklingsområde	Området har en särpräglad struktur med långsmala kvarter i nord-sydlig riktning vilket är ett spår efter hamnmagasinen som förr fanns på platsen.	• I kv Modée finns en lucktomt som skulle kunna bebyggas och på så sätt hela kvarteret och gatubilden. Nejlikegränd ska dock förbli öppen.	Utvecklingsområde
37	Utvecklingsområde	Området som tidigare var Skeppsbrotorget är idag en öppen yta som används till parkering.	• De öppna ytorna som till stor del domineras av parkeringsplatser skulle tjäna på att slutas för att stärka kvartersstrukturen inom Lindblad.	Utvecklingsområde
38	Utvecklingsområde	Stadsdelen uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse. Det förekommer stadsgårdar från 1700-talet, stenhus från sekelskiftet 1900, storskaliga och funktionalistiska f.d. industribyggnader och bostadshus från 1930-90-tal.	• Kv. Frimuraren/Guldsmedsgränd: i kvarteret längs Guldmedsgränd finns flera lucktomter som används till parkering. Dessa kan åter bebyggas, alternativt kan häckar rama in parkeringsytorna för att förstärka gaturummet.	Utvecklingsområde
39	Utvecklingsområde	Bebyggelsen utgörs av sluten kvartersbebyggelse i relativt stora kvarter. Kv Läroverket som helt upptas av skolbyggnader avviker från den övriga bebyggelsen och mot Norra Smedjegatan finns här förgårdsmark.	• Stadsdelen saknar i princip helt grönska i gatorna, Drottninggatan undantaget. Passagerna, de gröna innergårdarna och grönstrukturen på skolgården har därför en viktig roll. Ehrensvärdska skolans förgårdsmark mot Norra Smedjegatan bör rustas upp. Här finns en möjlighet att tillföra mer grönska i en annars hårdgjord gatumiljö.	Utvecklingsområde
40	Utvecklingsområde	Bebyggelsen runt torget är varierande vad gäller såväl tillkomsttid som utformning, där publika byggnader generellt har givits högkvalitativa och representativa karaktärer.	• Återställ luckor i stadsplanen, exempelvis i hörnet av kv Sjöstierna.	Utvecklingsområde
41	Utvecklingsområde	Det är i huvudsak en sluten kvartersbebyggelse med undantag från lamellhusen i norra delen av kv. Liewen.	• Kv. Liewens norra del med dess uppbrutna form bryter av Amiralitetsgatans karaktär med fasader i gatuliv. De gårdsmiljöer som skapats har få kvalitéer då de är öppna platser mot en stor gata. Gatan skulle tjäna på någon typ av linjering som minskar upplevelsen av den uppbrutna formen.	Utvecklingsområde
42	Utvecklingsområde	Bebyggelsen domineras av låga radhus från 2000-talet i nyfunkisstil.	• Kopplingen mellan Skepparegatan och Amiralitetsgatan bestod fram tills 1960-talet av en apparelj vilken togs bort, och i nuläget finns här bara en trappa. Detta upplevs som en barriär i stadsdelen. Här bör en bättre koppling återupptas.	Utvecklingsområde
43	Utvecklingsområde	Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse.	• Där Skomakaregatan breddas vid kv. Väbeln finns potentialen för att skapa en platsbildning. Ytan upptas idag av parkering men har potential att bli en plats för vistelse med fler gröna inslag.	Utvecklingsområde

44	Utvecklingsområde	Området uppvisar en stor variation av byggnader i olika kategorier och från olika tider. Mångfalden och de olika typerna av byggnader är kännetecknande för Trossös stadsbebyggelse.	• Stärk upp gaturummet längs Arklimästaregatan med tydligare avgränsning mellan körbana, gångbana och parkering samt vad som avskiljer gata från kvartersmark.	Utvecklingsområde
45	Utvecklingsområde	Försäljningen av fisk, grönsaker och spannmål var under början av 1800-talet lokaliserad till Borgmästarbron norr om Grevagården, vid Borgmästaregatan. Platsen benämndes senare ”gamla Fisktorget”.	• Platsen där det gamla Fisktorget låg, i slutet av Borgmästaregatan, kan utvecklas som en platsbildning. Läget i väster nära Borgmästarefjärden är väl lämpad som mötesplats.	Utvecklingsområde
46	Utvecklingsområde	Dagens Fisktorget tillkom som platsbildning kring år 1870, efter att utfyllnader genomförts och staden beslutat att all fiskförsäljning skulle ske på denna plats.	• Torget är en lämplig plats för kompletterande bebyggelse för servering eller försäljning.	Utvecklingsområde
47	Utvecklingsområde	Chapmansplan avser idag den öppna ytan mellan Gasverksgatan och slutningsmuren. När platsen anlades på 1860-talet upptog den endast den del av ytan som ligger söder om stenbron upp till Björkholmen. Norr därom låg kv. Lyktan med småskalig trähusbebyggelse som revs under 1960–70-talen. Björkholmsplan är en i nuläget en något svårläst plats utan tydliga avgränsningar som till stor del upptas av parkeringsplatser och en del gräsytor med träd. Norra delen av Björkholmsplan var tidigare en hamn (Björkholmshamnen), vilken fylldes ut mellan åren 1909 – 1914.	• Den del av Chapmansplan som ligger norr om stenbron till Björkholmen och öster om lekplatsen är i nuläget parkering, men har tidigare varit bebyggd (kv Lyktan). Platsen är lämplig att åter bebygga.	Utvecklingsområde
48	Utvecklingsområde	Chapmansplan avser idag den öppna ytan mellan Gasverksgatan och slutningsmuren. När platsen anlades på 1860-talet upptog den endast den del av ytan som ligger söder om stenbron upp till Björkholmen. Norr därom låg kv. Lyktan med småskalig trähusbebyggelse som revs under 1960–70-talen. Björkholmsplan är en i nuläget en något svårläst plats utan tydliga avgränsningar som till stor del upptas av parkeringsplatser och en del gräsytor med träd. Norra delen av Björkholmsplan var tidigare en hamn (Björkholmshamnen), vilken fylldes ut mellan åren 1909 – 1914.	• Återskapa Chapmansplan söder om stenbron till Björkholmen till en grönare plats. Även Björkholmsplan kan med fördel få mer gestaltad karaktär.	Utvecklingsområde

49	Utvecklingsområde	Småskalig trähusbebyggelse med locklistpanel målad i rött, gult eller någon ljus pastellfärg präglar Björkholmen, även om bebyggelsen är blandad och även har inslag av stenhus eller reveterade hus från 1800-talet, putsade funkishus, flerbostadshus i tegel från 1950-talet, rad- och kedjehus från 1960-70-talen och nybyggda hus från år 2020. Husen ligger tätt och i tomtgräns mot gatan, oftast direkt sida vid sida eller med plank emellan.	• Den tidigare bebyggda tomten på fastigheten Jaramas 10 har potential att utvecklas, antingen med ny bebyggelse eller som lekpark, en funktion som saknas i närområdet.	Utvecklingsområde
50	Utvecklingsområde	Inom Möllebacken finns en stor variation i bebyggelsen. I vissa delar är den sammanhållen vad gäller ålder och karaktär, i andra delar är den mer blandad.	• Kv. Möllebacken består i nuläget av den före detta hattfabriken, den gamla småskolan från 1879 samt ett litet flerbostadshus år 1934. Kvarteret har tidigare huserat fler byggnader, främst mot Högabergsgatan där det i nuläget är parkering. Kvarteret har potential att förtätas för att stärka kvartersformen. Detta gäller även kv. Dahlbergs västra del i anslutning till hattfabriken. Även om denna plats i nuläget består av parkering är den äldre fastighetsindelningen intakt.	Utvecklingsområde
51	Utvecklingsområde	Hamn för den civila sjöfarten som under de senaste decennierna mestadels nyttjats som bilparkering.	•Utveckla området med bostäder, verksamheter och mobilitetshus. •Anpassa bebyggelsens volymer så att förståelsen för platsens historia som hamnmiljö blir fortsatt avläsbar och utblickarna mot vattnet bibehålls. • Utveckla de offentliga platserna utmed vattnet. •Renovera kajerna.	Utvecklingsområde
52	Utvecklingsområde		• Flytta Österledens dragning och omgestalta vägen till en stadsboulevard som omges av alléer för att minska den starka trafikprägeln och skapa en bättre entré till världsarvsstaden Karlskrona. • Exploateringsområde för ny bebyggelse.• Ny bebyggelse ska anpassas till den befintliga i området vad gäller skala och våningsantal så att Trossös topografi fortsatt kan avläsas och siluetten fortsatt domineras av stadens kyrkor. • Nytillkommande bebyggelse kan stärka upplevelsen av Pottholmen, som en tidigare ö, genom att bebyggelsen trappar ner mot norr och söder, och på så sätt markerar öns tidigare topografi. • Upplevelsen av staden i skärgården genom de rikligt förekommande vattenspeglarna mellan öarna är en av stadens stora kvalitéer. Vid en utveckling bör om möjligt vattenspegeln mellan de tidigare öarna stärkas.	Utvecklingsområde

53	Utvecklingsområde	•Område för en ny stadsdel med stadens alla funktioner - bostäder, arbetsplatser, matbutik, restauranger och kaféer. • Vid en utveckling av den nya stadsdelen bör upplevelsen av världsarvet bilda utgångspunkt för den nya stadsstrukturen genom att skapa en kontakt med världsarvets attribut. Detta görs exempelvis genom att ta tillvara blickfång i fjärran som exempelvis Fredrikskyrkans torn och kruthusen på Ljungskär och Mjölnareholmen, men även mot kulturhistoriskt intressanta fondmotiv som inte är direkt kopplade till världsarvet såsom tyska bryggeriet och vattentornet på Bryggareberget. • Vid planläggning av den nya stadsdelen kan det tidigare läget för ön Hattholmen delvis återskapas genom en park. Detta kan stärka berättelsen om ön. • Upplevelsen av världsarvet är påtagligt längs Hattholmens stränder. I en framtida bebyggelsestruktur bör dessa hållas allmänt tillgängliga genom exempelvis strandpromenader och parker där man med fördel kan ha skyltar med information om världsarvet och vilka av dess attribut som är synliga från den punkt där man står. • Strandlinjen på Hattholmen ger en för Karlskrona ovanlig vattenkontakt där man har möjlighet att komma nära vattenytan, vilket är en kvalitet att utnyttja i den framtida utvecklingen.	Utvecklingsområde
54	Utvecklingsområde	• Området ska exploateras i enlighet med gällande detaljplan.	Utvecklingsområde
55	Utvecklingsområde	•Utveckla området för en ny kulturskola där en ny byggnad anpassas till platsen och samspelar med huvudbyggnaden inom Palanderska gården. • Utveckla den gröna miljön som är ett av få gröna inslag i stadsdelen och gör den till en välkomnande mötesplats.	Utvecklingsområde
56	Möjligt förtätningsområde	Området är möjligt att exploatera och planlagt för bostad, centrum, kontor och parkeringshus.	Utvecklingsområde